

Sfântul Simeon Noul Teolog

Viața și epoca

Scrieri IV

Introducere și traducere

diac. Ioan I. Ică jr

DEISIS

Sibiu
2006

Colecția Mistica

Seria Filocalica

Lector și coperta: Maria-Cornelia Ică jr

Tehnoredactori și corectori: Paul și Violeta Morar

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Sfântul Simeon Noul Teolog: viața și epoca / introd. și trad.: Ioan I. Ică jr.

– Sibiu: Deisis, 2006

ISBN 973-7859-13-8

I. Ică, Ioan I. jr. (pref.: trad.)

235.3 Simeon Noul Teolog

929 Simeon Noul Teolog

© DEISIS

ISBN 973-7859-13-8

Viața Sfântului Simeon Noul Teolog și epoca sa

Mamei mele, Irina

Peripețiile editării unui monument hagiografic controversat

„Cunoști doar viața lui Simeon Noul Teolog, care e aproape întreagă o minune și a fost slăvită de Dumnezeu prin minuni mai presus de fire. Cunoști scrierile lui, pe care dacă le-ar numi cineva scrieri ale vieții, n-ar greși”,

scria în primăvara lui 1338 monahul athonit Grigorie Palama (1294–1357) în finalul celui de-al doilea tratat din prima sa *Triadă* „în apărarea celor ce viețuiesc în chip sfânt în isihie [*hyper ton hieros hesychazonton*]”¹, tratat în care făcea prima sa apologie a „metodei” monahilor athoniți de concentrare a minții înăuntrul trupului, mai exact în inimă, prin intermediul respirației unite cu rugăciunea lui Iisus. Era prima menționare a numelui Sfântului Simeon Noul Teolog după aproape trei secole de uitare publică. Aprig controversate încă în timpul vieții sale pământești, personalitatea și opera „Noului Teolog” au fost redescoperite și repuse în circulație de monahii athoniți atât în cursul înfloririi isihaste din secolele XIII–XIV, cât și în timpul revirimentului filocalic de la sfârșitul secolului XVIII și începutul secolului XX. Revendicarea figurii Sfântului Simeon Noul Teolog de către principalii reprezentanți ai isihasmului bizantin (Sfântul Grigorie Sinaitul², † 1346) și postbi-

¹ *Triade* I, 2, 12; Gregoriou tou Palama *Synggrammata*, Thessaloniki, 1963, p. 404; trad. rom. pr. prof. D. STĂNILOAE, *Viața și învățătura Sfântului Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. X.

² „Citește pururea cele despre liniștire și rugăciune: de pildă, din *Scară*, din Sfântul Isaac, cele ale Sfântului Maxim, ale Noului Teolog, ale ucenicu-

zantin (Sfântul Nicodim Aghioritul³, † 1809) a fost însă legată de punerea în circulație sub numele Noului Teolog a unui pseudoepigraf: controversata „Metodă a sfintei rugăciuni și atenției”⁴, ceea ce făcea din Sfântul Simeon Noul Teolog maestrul prin excelență al tehnicii psihofizice de rugăciune. Această conexiune va fi responsabilă în mare măsură de destinul controversat și sinuos al figurii și operei Noului Teolog atât în Răsărit, cât și în Apus. Astfel, pentru antipalamiții și antiisihaștii bizantini, Simeon Noul Teolog a devenit inventatorul creziei „omfalopsihiei” sau „omfaloscopiei” — prin care isihaștii erau discreditați ca privitori în buric sau avându-și sufletul în buric — și al unei noi versiuni de „mesalianism” —

lui său Stithatul, ale lui Isihie, ale lui Filotei Sinaitul și ale altora asemenea lor. câte sunt ca acestea. Iar celelalte lasă-le până ce ai vreme, nu fiindcă sunt de lepădat. ci fiindcă nu ajută scopului. mutând mintea de la rugăciune la tot felul de istorii” (*Cincisprezece capitole despre isihie și cele două moduri ale rugăciunii* 11: PG 150, 1324D; trad. rom. pr. D. Stăniloae. FR 8. 1979, p. 181).

³ Sub îndrumarea și supravegherea monahului Nicodim Aghioritul a fost realizată de monahul Dionysios Zagoraios „metafraza” neogreacă a aproape întregului corpus al operelor simeoniene publicată într-un masiv volum cu titlul: *Tou hosiou kai Theophorou Patros hemon Symeon tou Neou Theologou ta euriskomena dieremena eis dyo*, Veneția, 1790. XXVIII (epigrammata, prooimion, pinax) + 568 (bios + 92 logoi + 153 kephalaia) + 132 (55 logoi [= hymnoi]) pagini. Tot Nicodim a refăcut slujba completă pierdută (*akolouthia + enkomion*) a Sfântului Simeon Noul Teolog: rămasă în manuscris la Sfântul Munte, aceasta a fost editată în 1877 și 1938. iar critic de Symeon Koutsas în 1975; trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: CUVIOSUL NICODIM AGHIORITUL. *Slujba, Acatistul și Lauda Sfântului Simeon Noul Teolog*, Deisis, Sibiu, 2002. Între 1802–1803 un reprezentant de seamă al „școlii ascetico-filologice” paisiene de la Neamț, Isaac Dascălul, a realizat o versiune românească integrală a corpusului simeonian (104 cuvinte + 181 capete + 52 de imne, deci mai completă decât cea greacă din 1790) rămasă însă din nefericire în manuscrise (nr. 60-61-59 Neamț; nr. 11 și 12 Patriarhia Română; nr. 1466. 2052 și 5721 Academia Română).

⁴ Transmisă în numeroase manuscrise isihaste. „Metoda” a fost publicată în metafrază neogreacă (care omitea unele detalii tehnice) în *Philokalia ton hieros neptikon*, Veneția, 1782, p. 1178–1185 (de aici reluată în PG 120, 701–710 fără traducere latină), și în culegerea lui DIONYSIOS ZAGORAIOS / NICODIM AGHIORITUL (*supra* n. 3), Veneția, 1790 ca *logos*-ul 68. Trad. rom. pr. prof. D. Stăniloae după ediția critică (*infra* n. 30): FR 8. 1979, p. 528–540.

atribuindu-li-se credința că ființa/lumina lui Dumnezeu poate fi văzută și respirată în chip material. Sau, în cuvintele monahului Nifon iposifitul, autor al unei „Sinopse a ereziilor lui Palama”⁵:

„Ca să parcurgem pe puncte dogmele lui Palama începând de la origine, vom arăta pe scurt că materia acestei erezii n-a născocit-o primul Palama, ci cele ale acestei erezii au fost sușotite în ascuns cu mulți ani înainte în taină de zișii isihăști. Lucru evident din multe lucruri spurcate și blasfematoare pe care un oarecare Simeon, zis egumen de la Xirokerkos, pe care cei inițiați și inițiatori în acestea îl numesc și «Teolog Nou», le-a scris și în alte scrieri ale lui, dar îndeosebi în cuvântul «Despre trezvie și atenție», în care spune unele ca acestea: «Șezând într-un colț...»⁶.

Această imagine se va transmite și în Occident. Nu însă chiar de la început. Fiindcă în 1603 la Ingosltadt, iezuitul umanist german Jacobus Pontanus (1542–1624)⁷ publica o traducere latină a 33 de „Cuvântări” (*Orationes*), 40 de „Imne” și 228 de „Capitole” ale unui autor grec al cărui nume îl reda prin „Symeon Junior praepositus monasterii Sancti Mamanti”⁸. În scurta sa prefață (col. 317–322), Pontanus arăta că n-a reușit să identifice în „codicele din Bavaria” scrierea acestuia „Despre cele trei moduri ale rugăciunii” („Metoda”) și încerca

⁵ Editate sub numele lui Dimitrie Kydones († 1397) de P. Arcudius, *Opuscula aurea theologica circa processionem Spiritui Sancti*. Roma, 1639, p. 408–450. ediție reluată în PG 154, 837–864. Atribuirea paternității tratatului lui Nifon iposifitul (candidat la episcopat) a fost restituită de G. MERCATI, *Notizie di Procoro e Demetrio Cidone, Manuele Caleca e Teodoro Meliteniote e altri appunti per la storia della teologia e della letteratura bizantina del secolo XII* (Studi e testi 56), Città del Vaticano, 1931, p. 62–77.

⁶ PG 154, 840; cf. la fel și MANUEL CALECAS, *De essentia et operatione*, PG 152, 388.

⁷ Pe numele lui german Jakob Spannmüller. Potanus a fost profesor de filologie clasică timp de trei decenii la colegiile iezuite din Dillingen și Augsburg, fiind coautor al faimoasei „Ratio studiorum” sau al programului de studii al iezuiților, comentator al lui Vergilius și Ovidius, autor de poeme latine și grecești, harnic traducător din patristica greacă.

⁸ Ediție reluată în PG 120, 317–687.

să precizeze data la care „a înflorit și și-a scris cuvântările” acest „Symeon Junior”, stabilind-o însă eronat în timpul domniilor împăraților Comneni Ioan și Manuel (în jurul anului 1143)⁹. După care eruditul iezuit umanist ține să precizeze că, „deși pe atunci schisma grecilor exista deja, totuși toate locurile în care Simeon amintește de purcederea Duhului Sfânt pot fi primite de cititor într-un sens bun, ca și multe altele, la care vom adăuga unele mici adnotări, altele le vom lăsa pe seama candorii cititorului erudit. Căci nu numai în acest Simeon al nostru, dar și în alții nu puțin scriitori monahali și ascetici apar unele lucruri spuse cam dur [*quaedam duriuscule dicta*] care au nevoie de șlefuirea unui judecător”¹⁰.

Aprecierile savanților catolici despre Simeon Noul Teolog se vor modifica însă curând după această primă receptare pozitivă de către iezuiți, în special din cauza erudiților greci din secolul XVII convertiți la catolicism și deveniți propagatori zeloși ai uniatismului. Astfel, după ce Petrus Arcudius (1562–1633)¹¹ publica în 1630 deja „Sinopsa ereziilor lui Palama”¹², pe care o atribuia eronat lui Dimitrie Kydones, în 1664 confratele său, eruditul Leo Allatius (1586–1669)¹³, publica la Paris un eseu istorico-filologic despre „diferiții Simeoni” din literatura bizantină¹⁴. Bazat pe minuțioase investigații în fondurile de manuscrise ale bibliotecilor occidentale, el a realizat astfel și departajarea între operele lui Simeon Metafrastul și Simeon Noul Teolog. Era prima descriere științifică

⁹ PG 120, col. 319 și 320.

¹⁰ *Ibid.*, col. 321. Aluzie la pasajele „șocante” prin „realismul” lor duhovnicesc din *Imnele simeoniene*, și care sunt comentate în note de Jakob Gretser.

¹¹ Grec din Corfu, educat la Collegio Greco din Roma, al cărui prim doctor a fost, din 1598 și până la moarte activ susținător al uniatismului în Ucraina și Lituania.

¹² Cf. *supra* n. 5.

¹³ Grec din Chios, educat la Collegio Greco, unde a fost profesor de retorică, fiind totodată scriptor și ulterior custode al Bibliotecii Vaticane. Și-a consacrat activitatea promovării unirii „concordiei” dintre Biserica Catolică și Ortodoxă prin lucrări monumentale de erudiție istorică și teologică, cum sunt *De ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione libri III*, Köln, 1648 sau *Graecia Orthodoxa*, 2 vol., Roma, 1652–1659.

¹⁴ *De Symeonum scriptis diatriba*, Paris, 1664: reed. PG 120, 287–318.

exactă a tuturor operelor autentice ale Sfântului Simeon Noul Teolog — al căror catalog se află în centrul investigației¹⁵ —, precedată de un scurt eseu cronologic și de o evaluare teologică. Plecând de la prefața scrisă la *Imnele* simeoniene de ucenicul său Nichita Stithatul — cunoscut istoricilor din polemica teologică pe care a avut-o în 1054 la Constantinopol cu cardinalul Humbert —, Allatius stabilește că Simeon a trăit până cel târziu în 1051 (col. 289B). A fost numit „Theologus Junior”, ca să fie deosebit de Grigorie din Nazianz „Teologul” (col. 290A). „În ce privește pietatea acestui bărbat, dacă a fost adevărată ori plăsmuită, nu vreau să-i răpesc nimic din gloria sa. În ce privește însă doctrina, există ceva care mă poate trage în altă parte”, lucru pe care l-ar atesta și acuzele care i s-au adus lui Simeon încă în timpul vieții (col. 310C). Persecuțiile sale ar avea „o cauză nelăudabilă”, despre care tace el însuși, tăcere care ar fi „un indiciu că opiniile lui condamnate au zăcut neglijate în ascuns, dobândind o autoritate nouă între monahii de la Muntele Athos” (col. 311D), până ce Varlaam din Calabria i-a demască pe isihăști prada vedeniilor luminii ca „impostori, mesalieni, omfalopsihiți, corupători ai dogmelor autentice ale Bisericii” (col. 312A). „Izvorul și obârșia unor asemenea erori și erezii a fost însă acest Simeon” (col. 315BC), cum Allatius redă același citat din cuvântul „Despre rugăciune și atenție”, și exclamă: „Vezi obârșia omfalopsihiților și dogma mesalienilor concepută și propagată de acest autor între acești isihăști? Prin urmare, toate ereziile risipite de Palama și de alții în Biserica grecilor n-au pornit din alt izvor decât din acesta” (col. 316D). „Acest Simeon inculcă până la greață aici și în alte pagini iluminări dumnezeiești, o lumină dumnezeiască, uniri dumnezeiești, uniri ființiale cu Dumnezeu și sute de alte lucruri asemănătoare” (col. 317A). „De unde cred că trebuie trasă concluzia că aces-

¹⁵ PG 120. 290–309. Allatius inventaria astfel exact opera simeoniană autentică alcătuită din 34 de Cateheze, 15 Discursuri etice, 4 Epistole, 3 Discursuri teologice, 58 de Imne și 225 de Capitole. La nr. 77 menționa și „Metoda sfintei rugăciuni și atenții” cu observația că, dacă nu s-a găsit „în codicele bavarez” de Pontanus, ea „se găsește însă peste tot în bibliotecile italiene” (col. 299D).

te scrieri trebuie abordate cu prudență, ca nu cumva veninul care se ascunde sub ele să se furișeze în cititori sub chipul evlaviei și cultului divin și să se transforme ca în timpul lui Palama în cele mai rele erezii, spre marea vătămare a întregii Biserici a grecilor”, care în dispute inutile „a pierdut adevărata învățătură despre cele dumnezeiești primită de la Părinți” (col. 318A).

Câțiva ani mai târziu, în 1672, un erudit patrolog dominican francez, François Combefis (1605–1679)¹⁶, publica într-o culegere de texte patristice și bizantine¹⁷ cele două omilii ale Sfântului Grigorie Palama la Schimbarea la Față și tratatul polemic „De essentia et operatione” al tomistului dominican antipalamit bizantin Manuel Calecas († 1410)¹⁸. Ediția este precedată de o amplă și interesantă „prefață”¹⁹ consacrată aproape în totalitate *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog, fiind primul ei studiu științific. După ce îi trece în revistă pe antipalamiții și palamiții bizantini și justifică publicarea celor două omilii ale lui Palama „ca specimen al doctrinei sectei” palamiților căzuți în „mesalianism” și „diteism”, Combefis trece la tema propriu-zisă a „prefetei” sale: „Symeon abbas sancti Mamantis in Xerocерco, dictus junior theologus”. Ni se spune îndată că „Viața lui scrisă foarte pe larg de autorul Nichita Stithatul există într-un codice al card[inalului] Maz[arin], acum regal”. Urmează apoi mărturisirea: „Și eu i-am făcut pe iezuiții [bollandiști] Henschen și Papebroch să nu o insereze în *Viețile sfinților* pe martie, fiindcă asupra lui planează o bănuială ca și cum acesta ar fi fost izvorul întregii erori palamite [*qua suspicione laborat, et tanquam is fuerit fons omnis Palamici erroris*]” (col. 260B). După care Combefis face un amplu rezumat al vieții lui Simeon Noul Teolog însoțit de citate în original și în traducere și de comentarii personale,

¹⁶ Combefis a editat pentru prima dată cu traducere latină operele lui Amfilohie al Iconiumului, Metodiu din Olym și Andrei Cretanul (1644), operele lui Maxim Mărturisitorul (1675) și ale altor Părinți și autori bizantini.

¹⁷ *Bibliotheca Graecorum Patrum Auctuarium novissimum*, vol. II, Paris, 1672.

¹⁸ Ediție reluată în PG 152, 283–428.

¹⁹ *Ibid.*, col. 257–284.

pentru ca din ele cititorul să poată vedea „fie că e un bărbat ortodox, evlavios și foarte duhovnicesc, fie că e om înșelat și nu cu mintea sănătoasă” (col. 260C). Spre deosebire însă de lectura negativă a grecului unit Allatius, interpretarea dată de dominicanul francez e una pozitivă. Iată câteva mostre: deși sensibilă, vederea Duhului Sfânt la Liturghie de către Simeon Noul Teolog, ca și de alți Părinți, „nu pare să incline deloc spre mesalianism” (col. 261C); teologhisirea lui harismatică, de „teodidact”, se întâlnește „și la Bernard [de Clairvaux], și la Albert [cel Mare] al nostru” (col. 62D); intenția lui Simeon Noul Teolog de a-l cinsti ca sfânt pe Simeon Evlaviosul e „lăudabilă”, dar e nevoie și de „recunoașterea și probarea episcopală, pe care în zelul său Simeon n-a așteptat-o, chiar dacă ea a urmat” (col. 267A). Combefis regretă apoi că un erudit de talia lui Allatius a luat doar partea adversarilor lui Simeon făcând din el sursa palamismului; expresii emfatice despre unirea și vederea lui Dumnezeu se întâlnesc și la teologii mistici clasici Dionisie, Vasile, Grigorie, Maxim; iar calomnierea lui Simeon seamănă izbitor cu cea a lui „[Johannes] Tauler al nostru” (col. 270BC); „unirea ființială” cu Dumnezeu de care vorbește Simeon n-are un sens panteist (col. 276–278); există un singur pasaj discutabil — cel din cuvântul „Despre rugăciune și atenție”, „plin de ineptie, precum și de impietate” —, „dar nu voi admite ușor că acesta este al lui” (col. 282A.D), fiind mai degrabă vorba de un opuscul „pseudoepigraf” atribuit lui fie pentru a-l defăima, fie pentru a se folosi de autoritatea lui (col. 283A).

Atitudinea științifică pozitivă, dar și prudentă, a lui Combefis a avut însă în practică urmări echivoce: dominicanul i-a convins pe iezuiții bollandiști să nu insereze *Viața* Sfântului Simeon Noul Teolog în monumentalul lor corpus *Acta Sanctorum*, și astfel *Viața* sa a continuat să rămână „în obscuritatea manuscriselor” (Irénée Hausherr). Peste secole, bollandistul H. Delehay e va fi nevoit să o recunoască deschis: „E regretabil că înaintașii noștri au plecat urechea la Combefis care i-a sfătuit să excludă din *Acta Sanctorum* acest sfânt a cărui ortodoxie părea îndoielnică. Această rigoare ne-a privat de biografia foarte interesantă a unui personaj care a jucat un rol

important”²⁰. Cercetările făcute ulterior de I. Hausherr pentru prima ediție a *Vieții* au arătat însă că între hârtiile lui Combefis păstrate la Arhivele Naționale din Paris există nu doar o copie a textului grec al *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog, ci și o traducere latină păstrată parțial (primele 45 de paragrafe). Ceea ce arată limpede că dominicanul „Combefis se gândea serios să facă el însuși publicarea pe care n-o recomanda bollandiștilor. Fără îndoială el se gândea, și nu fără dreptate, că această *Viață*, nelalocul ei între sfinții din *Acta Sanctorum*, merita totuși și putea obține fără inconvenient publicitatea mai modestă a unei ediții separate. Dar această ediție n-a văzut niciodată lumina zilei”²¹.

Dacă în Occidentul catolic *Viața* Sfântului Simeon Noul Teolog ca și operele sale n-au putut apărea din motive profesionale, în Răsăritul ortodox situația a fost doar parțial mai bună. Fiindcă în 1790 Nicodim Aghioritul pune în circulație, în fruntea unui corpus simeonian transpus în neogreacă și reorganizat haotic, doar un rezumat neogrec neinspirat al adevăratei *Vieți* a Sfântului Simeon Noul Teolog²². Acest rezumat va fi tradus și publicat apoi în română²³, în rusă (1877 de Teofan Zăvorățul) și chiar în turcă (cu caractere grecești). Secolul XIX, care în Răsărit a fost secolul rezumatelor și parafrazelor, a văzut la sfârșitul său și în Occident trezirea unui interes pozitiv și riguros științific pentru figura și opera Sfântului Simeon Noul Teolog.

Primul savant care s-a aplecat serios după secole asupra manuscriselor simeoniene a fost istoricul bisericesc luteran din Tübingen și Berlin, Karl Holl (1866–1926), unul din cei mai importanți patrologi și cunoscători ai Răsăritului ortodox din spațiul protestant. În 1896, în vârstă de 30 de ani, el prezenta la Facultatea de Teologie din Berlin o remarcabilă teză de

²⁰ *Analecta Bollandiana* 18 (1899), p. 63.

²¹ Cf. *infra* (n. 36), 1928, p. IX.

²² *Ta euriskomena* (*supra* n. 3), 1790, p. 1–23. De aici textul va fi reluat și de C. Dukakis în *Megas Synaxaristes* pe martie, Atena. 1891, p. 212–250.

²³ În *Viețile sfinților* traduse de Ștefan Dascălul, Neamț, 1807–1815 ca adaos la volumul pe luna octombrie, 1809; reed.: București. 1835², p. 258–284; 1908³, p. 849–932; Huși. 1992⁴, p. 328–357.

abilitare²⁴ în care, plecând de la o restituire critică a textului faimoasei „Epistola de confessione”²⁵, prezenta figura Sfântului Simeon Noul Teolog pe fundalul unei schițe a istoriei tradiției harismatice în monahismul răsăritean de la Antonie cel Mare până la isihasm (partea II), precum și a locului special al monahilor în disciplina penitențială a creștinismului răsăritean din aceeași perioadă (partea III). Constatând că „*Vita Symeonis* e între *Viețile* pe care le cunosc singura care se poate asemăna cu *Vita Antonii*”²⁶, Holl își anunța și intenția de a o edita științific, intenție pe care, dată fiind mulțimea proiectelor în care s-a angajat și moartea sa prematură pentru un savant (la câteva zile după ce împlinise 50 de ani) n-a mai apucat să o realizeze. Câțiva ani mai târziu, în jurul anului 1902, demara lucrările pregătitoare pentru realizarea unei ediții critice a *Vieții* și operelor Sfântului Simeon Noul Teolog unul din cei mai importanți bizantinologi și istorici bisericești catolici ai epocii: Louis Petit (1868–1927)²⁷. Membru din 1885 al congregației augustinienilor asumpționiști, L. Petit devenise din 1895 superior al Institutului Oriental Asumptionist de la Kadiköy (Chalcedon, devenit ulterior Institutul Francez de Studii Bizantine) — care va edita din 1897 prestigioasa revistă *Échos d'Orient* (devenită din 1944 *Revue des études byzantines*) —, fiind din 1912 până la moarte și arhiepiscop latin al Atenei. A inițiat o serie de vaste programe de editare a surselor bizantine, printre care „Operele complete” ale lui Ghenadie Scholarios (1928–1930), îngrijind din 1905 nu mai puțin de 12 volume de acte sinodale orientale în continuarea colecției Mansi (începând cu vol. 27). Amploarea acestor proiecte a determinat amânarea „sine die” a ediției corpusului simeonian

²⁴ K. HOLL, *Enthusiasmus und Bussgewalt beim griechischen Mönchtum. Eine Studie zu Symeon den Neuen Theologen*. Leipzig, 1898.

²⁵ *Ibid.*, p. 110–126. Epistola fusese editată de M. Lequien încă din 1712 (și reluată în PG 95, 284–304), dar era atribuită aici eronat lui Ioan Damaschinul. Trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, epistole și capitole. Scrieri III*, Deisis, Sibiu, 2001, p. 305–317.

²⁶ *Ibid.*, p. 7.

²⁷ Cf. B. HOLZER (ed.), *Mgr. Petit, Assomptionniste, fondateur de l'Échos d'Orient, Archevêque latine d'Athènes* (Orientalia Christiana Analecta 266). Roma, 2002.

inițiate de L. Petit, dispariția sa timpurie pe 5 noiembrie 1927 (la doar 49 de ani) zădărniciind pentru totdeauna acest demers.

Promisiunea nerealizată a asumpționistului Louis Petit de a publica ediția critică a *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog avea să fie îndeplinită însă de un alt reprezentant al științei catolice. În 1924 venea la Institutul biblic din Roma un tânăr iezuit francez (născut în 1891) proaspăt hirotonit preot: părintele Irénée Hausherr²⁸, cu însărcinarea din partea ordinului său de a se pregăti pentru cursuri de spiritualitate (ascetică și mistică). În 1927 el va fi cooptat la Institutul Pontifical Oriental din Roma, unde va predă spiritualitatea răsăriteană timp de 48 de ani (până în 1975, murind în 1978). Folosindu-se de vastele sale competențe lingvistice (știa bine greaca și siriaca, citea în armeană, slavonă și rusă), el avansa într-un teritoriu încă neexplorat. Primele sale două studii — care trasau deja liniile principale ale operei sale ulterioare — au fost un portret al „omului și ascetului Teodor Studitul” († 826) după Catehezele sale²⁹ și un remarcabil, dar și provocator studiu despre „metoda de rugăciune isihastă”³⁰. Studiul despre metoda isihastă, în al cărui centru se afla o ediție critică a originalului grec bizantin al faimoasei „Metode a sfintei rugăciuni și atenții” (p. 150–177), pleca de la convingerea tânărului savant iezuit că „lucrările preliminare pentru istoria doctrinelor isihaste trebuie să înceapă prin publicarea operelor lui Simeon Noul Teolog” (p. 102), dar înainte de aceasta trebuia rezolvată problema controversată a relației lui Simeon Noul Teolog cu

²⁸ Despre pr. Irénée Hausherr, a se vedea medalionul comemorativ al lui Tomáš Špidlík (*Orientalia Christiana Periodica* 45 [1979], p. 159–165). în românește în: P. IRÉNÉE HAUSHERR S. I., *Paternitatea și îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creștin*, Deisis, Sibiu, 1999, p. 309–315. și comunicările de la colocviul memorial „Irénée Hausherr et la spiritualité de l’Orient chrétien” de la Pontificio Istituto Orientale (30 aprilie 2003) în *Orientalia Christiana Periodica* 70 (2004), p. 6–216, mai ales contribuțiile lui A. Rigo („La spiritualità bizantina e le sue scuole nell’opera di Irénée Hausherr”, p. 197–216) și E. Farrugia („Dogma and Spirituality in Hausherr”, p. 75–101).

²⁹ „St. Théodore le Studite. L’homme et l’ascète d’après ses Catéchèses”, *Orientalia Christiana* VI, 1, nr. 26, 1926, p. 1–87.

³⁰ „La Méthode d’oraison hésychaste”, *Orientalia Christiana* IX, 2, nr. 36, juin–juillet, 1927, p. 101–210.

„Metoda” isihastă de rugăciune. Absența ei din colecțiile manuscrise simeoniene cele mai vechi, ca și argumente de ordin doctrinar arată astfel că „Simeon Noul Teolog n-a putut scrie el însuși *Metoda*, care e un rezumat al spiritualității sinaite și, în părțile ei cele mai stranii, o deformare a acesteia; dar prin teoria misticii pentru toți³¹ Simeon a contribuit la difuzarea metodei isihaste; anumite detalii ale scrierilor sale par să indice că autorul *Metodei* nu le ignora, și poate că acest anonim credea sincer că putea numi metoda sa «metoda lui Simeon Noul Teolog»” (p. 129). Disputele isihaste din secolul XIV au avut parte de un preludiu cu trei secole mai înainte în conflictul dintre Simeon Noul Teolog și sincelul Ștefan, în care Hausherr credea că poate vedea „ciocnirea între două spiritualități, conflictul între școala ascetică vasiliană și studită și învățăturile mistice luate, în parte, de egumenul de la Sfântul Mamas de la sinaiti, iar, pe de altă parte, scoase din propriile sale luminări. În secolul XIV un sinait autentic a coborât din muntele său pentru cucerirea spirituală a mănăstirilor grecești și balcanice: Grigorie Sinaitul a avut mai mult succes decât Simeon Noul Teolog cu trei veacuri înainte [...] și nu s-a dat înapoi de la a se revendica din acesta din urmă, de la a-i recomanda scrierile printre rarii autori a căror lectură i se părea utilă și de la a răspândi metoda de rugăciune semnată cu numele său. Metoda de care este însă în parte responsabil” (p. 125)³². Pentru înaintașii săi din „școala sinaită” contem-

³¹ Expusă în *Discursul etic 5* despre necesitatea vederii lui Dumnezeu încă din această viață editat de Hausherr în anexa studiului său (p. 172–201).

³² Simeon reprezintă pentru Hausherr veriga intermediară între isihasmul sinait („ortodox”) și isihasmul secolului XIV (discutabil pentru savantul ieziuit). Etapele logice ale evoluției celui din urmă sunt reconstituite astfel: „mistica e necesară pentru toți”, și ea reprezintă activarea conștiinței harului prin practicarea poruncilor, spunea în esență Simeon; această cale e lentă și oboseitoare și reușește doar arareori: de aceea s-a căutat un mijloc mai scurt și eficient. o metodă „rapidă și științifică”: metoda psihofizică de rugăciune a isihaiștilor din secolul XIV. Mai mult ca sigur însă „dacă ar fi revenit printre isihaiști, Simeon ar fi zis: «N-am vrut aceasta»” (p. 127). În 1927 Hausherr avea cuvinte severe la adresa detaliilor bizare ale tehnicii psihofizice pe care o acuza de „materialism grosolan” și vedea la baza ei nu atât o „infiltrare hindusă”, cât, mai sarcastic, „prostia omenească” (p. 146). Ceea ce avea să provoace protestele vehemente ale ieromonahului Vasili

plația și experiențele mistice erau inaccesibile profanilor fiind rezervate doar unor inițiați și exprimate într-un limbaj ezoteric: „un Eldorado mistic, care trebuia câștigat prin eforturi atât de anevoioase că nu trebuia să-i ispitească deloc în număr mare nici chiar pe cei ce fugiseră din lume”. Spre deosebire de sinaiți, „Simeon, din contră, își descrie vedeniile cu toată claritatea posibilă în limbajul nostru pământesc, iar pentru a le povesti la rândul său, biograful n-are decât să ia înșiși termenii catehezelor în care eroul său le-a expus cel dintâi. Pentru că această viață e încă inedită cel puțin în textul său original — nota: *Viața* lui Simeon de Nichita Stithatul, tradusă în neogreacă de Nicodim Aghioritul, a fost publicată prescurtată în Marele Sinxar, ed. Dukakis, Atena, 1891, p. 213–250 —, transcriem una din aceste relatări” (p. 125)³³. Convinș că „Simeon merită și va avea cu siguranță într-o zi o reputație mai echitabilă” decât „discreditarea sau ignoranța generală a Occidentului” (p. 111), tânărul savant iezuit anunța, așadar, în iunie-iulie 1927 publicarea iminentă a textului original al *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog.

Acest anunț a declanșat o competiție și o scurtă polemică științifică între cele două cercuri de savanți catolici specializați în promovarea cunoașterii Răsăritului creștin: iezuiții de la Institutul Pontifical Oriental din Roma care editau revista *Orientalia Christiana* și augustinienii asumpționiști de la Kadiköy (Chalcedon) care susțineau revista *Échos d'Orient* și erau grupați în jurul monseniorului Louis Petit. Deși intenția aces-

Krivoșein (1936) sau Vladimir Lossky (1944), cărora Hausherr le-a răspuns nuanțând critica: metodele de rugăciune sunt în sine „legitime”, inacceptabil e doar faptul de a li se atribui o „etică infailibilă”, faptul de „a spera atingerea prin ele a contemplației divine fără a trece prin toate renunțările și purificările ascetice. Inițiatorii mișcării isihaste erau prea legați de tradiție pentru a cădea în această eroare” (*Orientalia Christiana Periodica* 1 [1935], p. 133).

³³ În continuare Hausherr citează după manuscrise două pasaje din *Viața* Sfântului Simeon Noul Teolog (§ 4–5 [după *Cateheza* 16] și 69) în care vede similitudini cu câteva detalii ale „Metodei”: în primul pasaj văzătorul se vede la sfârșitul vedeniei sale repetând „Doamne, miluiește!”. „Nichita ne spune motivul uimirii sale: copilul făcea așa fără să fi fost încă inițiat. Regăsise el însuși cea de-a doua parte a metodei isihaste de rugăciune” (p. 128).

tuia din urmă de a edita el însuși *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* și toate operele simeoniene data din 1904 (când Petit redactase deja o scurtă introducere în viața și operele marelui mistic bizantin) și pregătirile erau avansate, dat fiind că între timp se angajase într-o serie întreagă de ample proiecte științifice, arhiepiscopul latin și-a exprimat într-o scrisoare din iunie 1927 bucuria anticipată pentru ediția părintelui Hausherr, pe care însă n-a mai apucat să o vadă, murind pe neașteptate pe 5 noiembrie 1927. Discipolii săi asumpționiști s-au grăbit să-i publice în mai 1928 scurta introducere³⁴ cu anunțul că vor publica la rândul lor o ediție a *Vieții* plecând de la lucrările pregătitoare ale fondatorului institutului oriental de la Kadiköy. Pentru a evita aparența unei rivalități între cele două institute orientale, iezuiții au amânat cu o lună publicarea ediției deja tipărite a părintelui Irénée Hausherr prevăzută pe iunie 1928, nr. 45 (vol. XII) al revistei *Orientalia Christiana* publicând în schimb nr. 46 (vol. XIII, 1) cu o notă a redacției (1 iunie 1928) care explica motivele acestei amânări³⁵. Ediția a apărut ca numărul pe iulie-august 1928³⁶, însoțită de o altă notă a redacției (22 iunie 1928, p. III) care anunța că „un schimb de vederi frățesc cu redacția *Échos d'Orient* a risipit

³⁴ L. PETIT. „La vie et les œuvres de Syméon le Nouveau Théologien”, *Échos d'Orient* 27 (1928), p. 163–167.

³⁵ „Preocupați de armonia frățească amânăm puțin publicarea noastră — anunțată încă din nr. 36, vol. IX, 1927, p. 125, nota 1 — pentru a-l scuti pe moștenitorul anonim al monseniorului Petit de plictiseala de a trebui să completeze prea mult o Introducere și notele abandonate de maestrul său încă din 1904. Nu vom putea însă schimba o numerotație deja tipărită și care amintește pe toate paginile cu număr par că lucrarea părintelui Hausherr formează nr. 45 și volumul XII al colecției noastre, deși e precedată de fasciculul 46, primul din volumul XIII” (*Orientalia Christiana* XIII, 1, nr. 46, p. III).

³⁶ „Un grand mystique byzantin: Vie de Syméon le Nouveau Théologien (949–1022) par Nicétas Stéthatos, texte grec inédit publié avec introduction française en collaboration avec le P. Gabriel Horn S. I.”, *Orientalia Christiana* XIII, no. 45, Julio e Agosto 1928, XCV + 254 p.

O traducere românească după versiunea franceză a fost făcută ca teză de licență la Institutul Teologic Universitar din Sibiu, sub îndrumarea pr. prof. N. Mladin, de studenta Irina Șoneriu: *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, 1958, 122 p. (Diss. 530).

orice neînțelegere. Printr-unul din reprezentanții ei autorizați ne-a făcut cunoscut că vede cu bucurie apariția volumului nostru, pe care-l consideră drept introducerea venită tocmai la timp la ediția operelor complete ale lui Simeon Noul Teolog. Prin aceste considerații reciproce, prin această colaborare în jurul aceluiași personaj, apare sincerul și profundul nostru acord în serviciul aceluiași cauze religioase și științifice”.

O mai puțin obișnuită Viață de sfânt

Revelația publicației iezuite din 1928 era adusă în primul rând de cele 115 pagini ale textului grec original, în sfârșit accesibil, al acestui amplu și fundamental monument al hagiografiei bizantine care e *Viața lui Simeon Noul Teolog*, o mărturie unică în felul ei despre „un mare mistic bizantin” și din toate timpurile. După un scurt elogiu al virtuții duhovnicești, care transformă sufletul în foc și omul întreg în dumnezeu, virtute ilustrată exemplar de Simeon (§ 1). *Viața* schițează într-o primă secțiune (§ 1–9) anii petrecuți de eroul ei în lume. Născut în Paphlagonia într-o familie din aristocrația provincială, Simeon e adus de copil la Constantinopol, unde bunicii săi, care ocupau posturi importante la palat, îl dau la studii; Simeon absolvă doar cursurile școlii (secundare) de gramatică, dar preocupat de dorința de desăvârșire morală refuză să aprofundeze cultura literară profană păgână (§ 2). Unchiul său, intim al împăraților Vasile și Constantin, încearcă să-l facă să urmeze o carieră politică la palat prezentându-l împăratului, dar Simeon refuză, deși o vreme a acceptat demnitatea de spatharocubicular. Unchiul său pierind de „o moarte neașteptată”, Simeon vrea să fugă din lume (§ 3). Vine la faimoasa mănăstire Studiu, dar întrucât avea abia 14 ani, povățuitorul său duhovnicesc, monahul Simeon Evlaviosul, nu-l primește. Simeon rămâne în lume, în casa unui patrician, dar aplicând aici regula de viață duhovnicească — asceză, lectură, meditație, rugăciune — dată de Simeon Evlaviosul (§ 4), are parte într-o noapte, în rugăciune neîncetată și lacrimi, de o primă experiență a vederii luminii dumnezeiești ca nor luminos al slavei (§ 5). Vrea din nou să fie primit în monahism, dar este iarăși refu-

zat de Simeon Evlaviosul, care-l face să aștepte încă șase ani. La capătul lor se duce într-o ultimă vizită acasă în provincie; aici își petrece nopțile în paraclisul familiei în lectură, în rugăciune și în aducere-aminte de moarte, prin care biruie atacurile demonilor (§ 6–7). Erosul divin ceresc îl face să biruie afectivitatea naturală, iar Simeon se desparte de părinți renunțând la avere, având pe drumul de întoarcere, ca și Pavel, o nouă experiență a harului Duhului, care-l învăluie și umple de bucurie și credință în povătuitorul său duhovnicesc (§ 8–9).

Întors la Constantinopol, Simeon e prezentat de Simeon Evlaviosul lui Petru, egumenul mănăstirii Studiu, care-l dă în grija părintelui său duhovnicesc (§ 10–11). Acesta îl povătuiește să fie străin față de toți, să se concentreze pe sine, îl pune la muncile cele mai umiltoare și-i contrariază mereu voia proprie oprindu-l de la excesele postului și ale privegherilor (§ 12). Învăță din experiență să biruie demonii akediei, fricii și desfrânării (§ 13–15), după care trece prin ispitele venite, atât din partea confrăților monahi invidioși (inclusiv egumenul) pe virtutea și fidelitatea sa necondiționată față de Simeon Evlaviosul, cât și din partea tatălui și a rudelor care voiau să-l scoată din mănăstire (§ 16–17). Simeon rezistă însă cu succes și într-o noapte are parte de a doua vedere a luminii dumnezeiești care cade din nou peste el ca un nor luminos (§ 18–19), umplându-se nu doar de smerenie și străpungere, ci și de înțelepciunea de sus prin care devine el însuși, asemenea apostolilor, învățător duhovnicesc și scrie scrisori de îndrumare spirituală (§ 20). Refuzând să se dezică de Simeon Evlaviosul la somația egumenului și a fraților invidioși, Simeon e expulzat de la Studiu (§ 21).

Simeon Evlaviosul îl duce însă pe ucenicul său la Antonie, egumen al mănăstirii Sfântul Mamas — aflată nu departe de Studiu —, dar și aici îl urmăresc ispitele, tatăl său și unii senatori vrând din nou să-l facă să renunțe la monahism (§ 22). În timp ce îi scrie o scrisoare tatălui său are o nouă răpire și arătare a luminii (§ 23). Tuns în monahism, își intensifică luptele ascetice, dar înaintează acum spre contemplare punând accent pe rugăciune, meditare și isihie (§ 24), descriindu-ni-se în detaliu atât rigorile regimului ascetic zilnic (§ 25), cât și

ritmurile programului duhovnicesc de fiecare zi: rugăciune, citiri, lucru manual (caligrafie), liturghic și împărtășire zilnică, lacrimi, citiri, răpiri, contemplări în chilie (§ 26–28). După doi ani de progres în contemplare și înțelepciune, apropiindu-se de statura de bărbat desăvârșit, egumenul Antonie îl pregătește pe Simeon pentru preoție (§ 29). Antonie însă moare, iar Simeon e ales egumen al mănăstirii Sfântul Mamas și e hirotonit preot de patriarhul Nicolae Chrysoverghis, simțind la hirotonie pogorârea Duhului Sfânt ca lumină fără formă peste capul său și văzând apoi timp de 48 de ani de preoție Duhul Sfânt pogorându-se peste Jertfa euharistică (§ 30). Se redau apoi atât mărturiile a doi ucenici despre modul angelic în care liturghisea Simeon, ca un adevărat patriarh al Duhului (§ 33), cât și înaltele exigențe duhovnicești puse de Simeon preoților; cum anume trebuie să se apropie de preoție și de slujire, doar având pe Duhul Sfânt și pregătind și însoțind venirea Lui cu liturghia tainică a contemplării (§ 31–32).

Proaspătul egumen renovează atât clădirile mănăstirii imperiale ruinate, transformată de laici în han și în gropniță (§ 34), cât și viața monahală relaxată a monahilor prin catehezele despre monahism ca artă a artelor și știință a științelor, dar și prin exemplul virtuților personale și al austerității vieții sale ascetice și de rugăciune tainică, singur cu Cel Singur (§ 35). Într-o noapte o nouă experiență a luminii îi dă harisma teologisirii prin care Simeon ajunge să teologhisească asemenea Evanghelistului Ioan (§ 36); primește și darul apostolic al cuvântului și învățăturii, prin care compune imne de dragoste dumnezeiască, discursuri exegetice și catehetice și scrisori (§ 37). Zelul său în acest apostolat mistic întâmpină rezistența unor monahi, treizeci din ei revoltându-se împotriva lui Simeon și fugind din mănăstire, dar fiind pedepsiți pentru asta de patriarhul Sisinie (§ 38–39); Simeon însă îi caută și-i aduce înapoi cu blândețe și iertare (§ 40–41). Păstor model de suflete, Simeon Îl imită prin smerenie și compasiune pe Dumnezeu (§ 42–43). Portretul său duhovnicesc e o sinteză a tuturor dimensiunilor vieții spirituale integrale, în același timp ascetic-practică, contemplativă, teologică, apostolic-didactică și martirică; prin toate acestea a făcut din mănăstirea sa „o altă adu-

nare de studii” (§ 44). Desăvârșirea lui Simeon se reflectă și în ucenicii săi, cei mai de seamă fiind Arsenie, un eunuc paflagonian care va fi și urmașul său la egumenie (§ 42–51), și un episcop italian penitent devenit monah la Sfântul Mamas (§ 52–57), ale căror virtuți și smerenie sunt istorisite pe larg (alți ucenici sunt prezentați în § 58). După 25 de ani de egumenie, împins de „dragostea de liniștire [*eros hesychias*]”, Simeon își dă demisia cu avizul patriarhului Serghie, lăsându-l egumen în locul lui pe ucenicul său Arsenie (§ 59), nu înainte de a ține un discurs de îndemn atât noului egumen (§ 60–63), cât și monahilor (§ 64–67). După care se încheie în chilie, în „atelierul isihiei și al filozofiei” (§ 68), unde are o nouă și intensă experiență a îndumnezeirii în lumină: tot trupul său devine foc, lumină, imponderabil, imaterial, arătând anticipat transfigurarea eshatologică (§ 69–70). Plin de Duhul Sfânt, Simeon, devenit minte apostolică, compune Capitole despre virtuți prin care adapă poporul israelit al monahilor (§ 71).

În tot acest timp, Simeon Noul Teolog nu încetase să venezeze liturgic prin imne, icoană și prăznuiri anuale memoria părintelui său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul, decedat deja cu mulți ani în urmă după 45 de ani de viață monahală trăită ca „martiriu al conștiinței” (§ 72). Informat de acest cult local, patriarhul Serghie i-a cerut lui Simeon explicații, care l-au convins să se asocieze și el cu ofrande celebrărilor anuale de la Sfântul Mamas (§ 73). După 16 ani de când practica în public cultul lui Simeon Evlaviosul, Simeon Noul Teolog intră în conflict cu singelul patriarhului, învățatul mitropolit demisionar Ștefan al Nicomidiei, care-l disprețuia pentru lipsa sa de cultură profană, dar îl invidia pentru faima sa de teolog harismatic (§ 74). Într-o primă fază, disputa celor doi s-a purtat pe subtila temă a naturii distincțiilor în teologia trinitară (§ 75–77), după care timp de doi ani singelul l-a calomniat pe Simeon la patriarh pentru cultul adus lui Simeon Evlaviosul, pe care-l acuza că fusese un om împătimit și păcătos (§ 78–81). În cele din urmă, Simeon a fost acuzat oficial și chemat să se apere în fața sinodului patriarhal (§ 82), unde Simeon ține un discurs plin de citate biblice și patristice în apărarea posibilității reale a sfințeniei în toate generațiile (§ 83–87). Deși

ancheta a fost oprită, singelul a continuat să-l hărțuiască pe Simeon târându-l la patriarhie din judecată în judecată; în cele din urmă, icoana de sfânt a lui Simeon Evlaviosul e furată de la Sfântul Mamas și adusă la patriarhie, iar Simeon Noul Teolog e convocat să se justifice (§ 87). Simeon apără cu citate patristice icoana lui Simeon Evlaviosul pe care o veneratează ostentativ (§ 88–90). După care îl apostrofează pe singel, care-l convinge pe patriarh și pe sinodali la început să răzuiască de pe ea inscripția „Sfântul” (§ 91), iar apoi să dea jos de peste tot toate icoanele lui Simeon Evlaviosul (§ 92) — gest iconoclast în care autorul *Vieții* vede o renaștere a iconomahiei lui Constantin V Copronimul, iar în persecuțiile lui Simeon de către singelul Ștefan citește o reeditare a urii și invidiei fanatice a patriarhului Teofil împotriva Sfântului Ioan Hrisostom (§ 93).

Un ultim proces are loc la patriarhie în care, în ciuda apologiei extinse citite de Simeon, singelul obține condamnarea acestuia la exil (§ 94). Simeon e debarcat în mijlocul iernii pe țărmul asiatic al Bosforului, lângă orașelul Palukiton, abandonat „într-un loc pustiu, în care se înalță coloana delfinului condamnat” (§ 95). Nu departe de aici descoperă paraclisul ruinat cu hramul Sfintei Marina, unde se adăpostește și de unde scrie o scrisoare sarcastică singelului (§ 96). Furios, acesta se răzbună convingându-l pe patriarh să dispună o razie și o percheziție amănunțită la mănăstirea Sfântul Mamas, în căutarea zadarnică a unor comori ascunse, acțiunea soldându-se doar cu confiscarea cărților și veșmintelor lui Simeon (§ 98), care-i mulțumește din nou ironic singelului printr-o altă scrisoare (§ 99). Ca o consolare, Simeon primește în dar de la proprietarul locului paraclisul Sfânta Marina pentru o viitoare mănăstire, „atelier al rugăciunii și practicării poruncilor lui Hristos” (§ 100). În locul său de exil Simeon e vizitat de mulți, printre care și personaje influente pe care le informează despre cauza reală a persecuțiilor sale (§ 101). Totodată alcătuiește un memoriu care este remis patriarhului de patriciul Genesios și alți nobili influenți. Temându-se ca afacerea să nu ajungă la împărat, patriarhul acceptă lectura memoriului în sinod (§ 102), comunicând prietenilor lui că îndepărtarea sa

nu s-a făcut din motive de dogmă, ci din pricina încăpățânării sale în cultul fastuos al părintelui său duhovnicesc; dar că e gata să-i dea înapoi mănăstirea și chiar să-l hirotonească arhiepiscop drept compensație morală (§ 103). Simeon e chemat la patriarh care-l reabilitează și-i spune că-i îngăduie să se reîntoarcă în mănăstirea sa și chiar să celebreze prăznuirea anuală a lui Simeon Evlaviosul cu condiția să-i modereze amploarea (§ 104). În răspunsul lui, Simeon refuză să facă orice concesii și se laudă cu suferințele sale (§ 105–107), atrăgându-și din partea patriarhului alături de exclamația: „Ești cu adevărat un studit iubitor de părinți”, și lauda pentru fidelitatea sa față de părintele său duhovnicesc, precum și permisiunea de a-i venera memoria cum va voi și de a se duce și a locui cu ucenicii lui unde va dori (§ 108). Simeon însă preferă să se întoarcă în isihie la Sfânta Marina ca „martir al conștiinței”; primind mult aur de la prieteni, începe construcția unei mănăstiri (§ 109), trecând însă și aici prin încercări și ispite atât din partea demonilor, cât și a vecinilor (insulte, aruncări cu pietre) (§ 110; § 112). După terminarea lucrărilor se dedică din nou isihiei și își intensifică viața contemplativă și mistică prin care „devenind întreg foc, întreg lumină, întreg Dumnezeu prin har” compune noi imne de dragoste dumnezeiască, ca și discursuri apologetice și antiretice (§ 111).

Ultima parte a *Vieții* e consacrată relatării unei părți a profețiilor și minunilor Sfântului Simeon Noul Teolog atât înainte (§ 113–127), cât și după moartea sa (§ 128–152). Șirul lor începe cu profeții privitoare la două personaje din guvernul bizantin, miniștrii ai împăratului Vasile — Ioan protonotarul transporturilor și al Ioan „peste cereri” rudă cu Simeon —, episoade despre care ni se spune că sunt relatate pe larg în *Viața* dezvoltată (*bios kata platous*) a Sfântului Simeon Noul Teolog, azi pierdută (§ 114; de unde se deduce că *Viața* care a ajuns până la noi e doar o versiune prescurtată a unei *Vieți* mult mai ample). După două relatări privitoare la găsirea minunată a apei pentru mănăstire (§ 114) și la vindecarea minunată a egumenei Ana (§ 115), urmează un șir de opt minuni relatate de slujitorul lui Simeon în ultimii săi ani, copilul Nichifor, devenit după moartea acestuia monahul Simeon.

Acesta povestește cum și-a redobândit în chip minunat pofta de mâncare (§ 116), cum l-a văzut într-o noapte pe Simeon rugându-se în levitație (§ 117), cum a vindecat pe copilul olog al unei femei sărace (§ 118) și un alt tânăr demonizat (§ 119), cum a pedepsit într-o călătorie un pescar lacom (§ 120) și a vindecat un prieten bogat și paralizat din Chrysopolis (§ 121–122), cum i-a pedepsit pe doi frați care-l persecutau (§ 123–124), cum s-a îmbolnăvit în cele din urmă de o dizenterie gravă care l-a ținut la pat (§ 125), dar cu toate acestea, în această maladie terminală fiind, l-a văzut într-o noapte la rugăciune levitând în aer la patru coți deasupra podelei (§ 126–127). Boala finală al lui a avut loc în al 13-lea an al exilului sfântului, care-și profetește moartea și aducerea moaștelor: ambele se vor petrece în anul al 5-lea al indicției (§ 128). Pe data de 12 martie, Simeon se cuminecă, după care-și dă binecuvântarea de început a slujbei propriului prohod, în timpul căruia își dă pașnic sufletul în mâinile lui Hristos. Conform profeției, moaștele sale vor fi readuse în Constantinopol după 30 de ani, în anul 6560 (= 1052) al indicției (§ 129). Urmează un scurt portret duhovnicesc al Sfântului Simeon, însoțit de o relatare a miresmei pe care o revărsau hainele lui (§ 130). După aceea autorul *Vieții* — Nichita Stithatul — povestește cum, pe când Simeon era în viață, obișnuia să-i transcrie pergament imnele (§ 131) și redă conținutul unui bilet pe care i l-a adresat cu acel prilej Simeon (§ 132). În urma unei vedenii dumnezeiești, 16 ani mai târziu (§ 133), își aduce aminte din nou de Simeon, de virtuțile și scrierile lui (§ 134) și compune discursuri și imne în cinstea lui (§ 135–136). După o altă vedenie, în care-i apare Simeon însuși, Nichita purcede la editarea și difuzarea scrierilor simeoniene (§ 137–140). *Viața* se încheie cu relatarea altei serii de minuni ale Sfântului Simeon Noul Teolog săvârșite după moartea sa și care sunt prezentate ca atestând toate sfîntenia sa incontestabilă. E vorba de o serie de episoade extrem de vii și de pitorești având în centrul lor monahi bizantini din zonă: astfel, doi monahi, unul de la Latros (§ 141–143), altul de la Cosmidion (§ 144), care se îndoiesc inițial de icoana lui Simeon, sunt pedepsiți, dar apoi vindecați; vindecat cu ulei de la candela sfântului e și un oarecare

Manase, ucenic al lui Nichita Stithatul, și care suferea de o constipație prelungită (§ 145). Simeon i se arată apoi în vis ca un eunuc cu aspect distins și părul alb unui ascet zăvorât de la mănăstirea Anaplus din Propontida, pe care-l „operează” mistic la stomac, reducându-i apetitul (§ 146–148); tot în vis i se arată lui Nichita Stithatul, „zisul ucenic autentic al sfântului”, învățându-l să-și biruie prin smerenie gândurile de desfrânare care-l năpădiseră în Postul Mare (§ 149), și tot în vis îi apare unui ucenic al lui Nichita ca să-l îndemne pe acesta din urmă să termine copierea scrierilor sale (§ 150). Întreg acest „dosar” de miracole se încheie destul de brusc cu relatarea peripețiilor minunate ale icoanei Sfântului Simeon (§ 151–152), episod din care aflăm detaliul cronologic important că după moartea sfântului la mănăstirea Sfânta Marina se prăznuia în fiecare an, pe 3 ianuarie, exilarea acestuia (relată în § 95).

Textul primei ediții și imperfecțiunile lui

Noutatea principală a publicației tânărului erudit iezuit Irénée Hausherr era, așadar, însuși textul bizantin integral al *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog, inedit până în 1928. Așa cum se arăta în introducere (p. XII–XV), textul fusese stabilit însă pe baza a doar două manuscrise, ambele din secolul XIV, aflate la Biblioteca Națională din Paris, singurele existente în Occident (editorul fiind de părere că nici chiar în Răsărit nu s-ar mai găsi alte copii ale textului original, p. XIII). Cele două codice folosite erau deci *Parisinus graecus 1610*, f. 1–69v, și *Coislinianus 292*, f. 180–207v. În primul Hausherr a identificat manuscrisul folosit în secolul XVII de F. Combefis (cod. *Card. Mazarini nunc Regius*), iar cel de-al doilea fusese deja semnalat de K. Holl. Între textul celor două codice exista însă o serie de diferențe constituite din tendința de a omite și prescurta evidente în *Paris. gr. 1610*, din care lipsește și importanta și inexplicabila („stranie și suspectă”, p. XIII) relatare a morții Sfântului Simeon (§ 128–129, cu importantele lui precizări cronologice), deși era anunțată anterior în ambele versiuni (§ 114) și ea se găsește și în rezumatul metafrastic neogrec tipărit în 1790.

Cum era de așteptat, frustrați pentru faptul de a fi pierdut competiția științifică în publicarea acestui excepțional monument hagiografic bizantin, care se afla pe agenda și în dosarele lor, asumpționiștii de la *Échos d'Orient* au reacționat prompt și sever printr-o amplă și tehnică recenzie critică semnată de tânărul savant bizantinolog în plină afirmare care era deja părintele asumpționist Vitallien Laurent (1896–1973)³⁷. Acesta atrage în primul rând atenția asupra faptului că numărul manuscriselor *Vieții* existente e mult mai mare: pe lângă cele două codice pariziene există încă alte 11 manuscrise, 9 dintre ele athonite (cel mai important fiind un alt codice din secolul XIV: *Vatopedinus* 667, f. 1r–50r) (p. 434–435). După care comunică rezultatele unei confruntări a textului stabilit de părintele Hausherr cu cel transmis de cele două manuscrise pariziene folosite de acesta. „Și, după confruntarea primelor pagini, vai, surpriza noastră a fost extremă; foarte repede am avut făcută dovada că, în ciuda aparențelor ei promițătoare, ediția e departe de a fi satisfăcătoare” (p. 435). Ultimele cinci pagini ale recenziei inventariază astfel implacabil în textul grec o serie de greșeli de tipar, de erori de lectură și omisiuni de cuvinte, ba chiar de fraze întregi — prin care stabilește că editorul s-a bazat doar pe *Paris. gr. 1610*, și nu pe *Coislin. 292* care, deși mult mai dificil de citit, oferea un text mai corect —, o serie de variante din *Coislin. 292* nesemnificate în aparatul critic și de infidelități în acest aparat, precum și câteva remarci critice privitoare la traducerea franceză. Tehnic vorbind, recenzia era devastatoare pentru savantul iezuit, fiindcă toate observațiile asumpționistului rival erau exacte și imparabile. Din păcate, asumpționiștii nu s-au ținut nici ei de cuvânt în ce privește editarea anunțată ca iminentă a operelor simeoniene. Sau, mai bine zis, aveau să se țină de cuvânt doar parțial și cu mare întârziere. Ediția critică a integralei scrierilor Sfântului Simeon Noul Teolog — lipsesc doar 3 epistole — avea să apară abia între 1957–1973 sub forma a 9 tomuri din colecția iezuiților francezi „Sources chrétiennes” rezultat al unei colaborări între

³⁷ V. LAURENT, „Un nouveau monument hagiographique: La Vie de Syméon le Nouveau Théologien”, *Échos d'Orient* 28 (1929), p. 431–443.

un monah asumpționist, unul athonit și altul iezuit: Capitolele și Discursurile teologice și etice sunt editate de asumpționistul Jean Darrouzès (SC 51 [1957] și respectiv, SC 122 și 129 [1966 și 1967]), Catehezele de ieromonahul athonit rus Vasili Krivoșein (SC 96, 104 113 [1963, 1964, 1965]), iar Imnele de iezuiții J. Koder și J. Paramelle (SC 156, 174, 196 [1969, 1971, 1973]). În fine, diaconul pe atunci, azi arhimandritul grec Symeon Koutsas — care în 1975 editase critic textul Slujbei și laudei Sfântului Simeon Noul Teolog atribuite lui Nicodim Aghioritul — termina în 1980 ediția critică propriu-zisă a *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog pe baza consultării aproape tuturor manuscriselor existente; din diverse motive însă această remarcabilă ediție a fost publicată însă abia în 1994³⁸.

O introducere remarcabilă — o exegeză istorică exemplară

Inflexibil în evidențierea deficiențelor textului ediției Hausherr, V. Laurent elogiază însă fără rezerve masiva introducere a savantului iezuit: „Trebuie recunoscut că preacucernicul părinte Hausherr exploatează admirabil textele pe care le editează. Ampla prefață pusă în fruntea volumului răspunde diverselor chestiuni de ascetism, istorie sau critică ridicate de *Viață*, spre deosebire de anumite introduceri banale din principiu sau intenționat scurte, aceasta, care cuprinde nu mai puțin de 93 de pagini, face cu adevărat corp comun cu ediția” (p. 432).

Intr-adevăr, studiul introductiv al părintelui Irênee Hausherr e o piatră de hotar în interpretarea personalității și gândirii

³⁸ ARCHIM. SYMEON P. KOUTSAS: *Niketa tou Stethatou Bios kai politeia tou en hagiois patros hemon Symeon tou Neou Theologou*, Eisagoge, keimeno, metaphrase, scholia, Ekd. Akritas, Atena, 1994, 462 p. Ediția, al cărei aparat critic e plasat la sfârșit (p. 395–422), se bazează evident pe cele mai vechi manuscrise existente, cele de secol XIV, folosind alături de *Paris. gr. 1610* și *Coislin. 292*, și codicele *Chalki 45* și *Vatopedimus 667* (importantele § 128–129 prezente în *Coislin. 292* și *Vatop. 667* lipsind în *Paris. gr. 1610* și *Chalki 45*). Textul bizantin cu traducere neogreacă (p. 46–391) e precedat de o introducere succintă (p. 15–43) care prezintă autorul (p. 15–22), *Viața*, valoarea și conținutul ei (p. 23–30), izvoarele (p. 30–32), cronologia (p. 33–37) și, în fine, manuscrisele și principiile de editare (p. 38–43).

simeoniene. Convins de importanța ei excepțională pentru cunoașterea Răsăritului creștin atât în anii care au precedat ruptura din 1054 (Nichita Stithatul fiind implicat nemijlocit în evenimentele și polemicele care au precedat Marea Schismă; p. X), cât și ulterior, mai ales după mișcarea isihastă din secolul XIV, părintele Hausherr subliniază cu justețe faptul că, deși „metoda” nu-i aparține, „și poate nu e mai responsabil de isihasm decât este Sfântul Augustin de jansenism, pentru că a fost prost înțeles, totuși, bine sau prost înțeles, el [Simeon Noul Teolog — n. Ioan I. Ică jr] rămâne adevăratul inspirator al lui Cabasila, Palama și al altor mistagogi ai secolului XIV și ai secolelor următoare”. De aceea, „nu e deloc exagerat să afirmăm imposibilitatea de a înțelege dezvoltările învățăturilor mistice în Răsărit — ele s-au impus în ciuda tuturor opozițiilor, a ierarhiei și în unele puncte chiar a ortodoxiei — fără a cunoaște scrierile lui Simeon” (p. XII). Din capul locului savantul iezuit își propune să se situeze dincolo atât de apologie, cât și de rechizitoriu; evitând clișeele polemice anacronice aplicate retroactiv, demersul său interpretativ se situează în registrul istoric, plecând de la convingerea că Simeon Noul Teolog trebuie înțeles în primul rând în contextul epocii sale. Procedura urmată este una metodică. Investighează mai întâi autorul și data probabilă a *Vieții* (p. XV–XXIII). Chiar dacă numele său nu apare în titlul *Vieții* din manuscrise, unde apare ca anonimă, este sigur din text că autorul ei nu poate fi decât „ucenicul adevărat” al Noului Teolog, Nichita Stithatul (cca 1005–1090). Din *Viață* (§ 131–140) aflăm despre autorul ei că lăsase lumea devreme, în jur de 14 ani, intrând la mănăstirea Studiu, cunoscându-l ca adolescent doar în ultimii săi trei ani de viață pe Simeon aflat la Sfânta Marina, care-i încredințase sarcina de a-i transcrie și difuza scrierile; ani mulți „a uitat” însă misiunea primită, întrucât, intrând în conflict cu confracții săi studii, a fost obligat să părăsească mănăstirea; abia când a revenit aici o vedenie îi aduce aminte după 16 ani de Simeon și virtuțile lui, căruia a început să-i compună imne și elogii, o altă vedenie determinându-l să treacă în sfârșit la editarea și difuzarea operelor simeoniene. Întrucât se amintește de aducerea moaștelor acestuia în Constantinopol în 1052, la 30 de

ani după moartea sa, precum și de un episcop italian penitent și devenit monah la Sfântul Mamas, cel mai probabil e ca *Viața* să fi fost scrisă în intervalul dintre 1052 și mai 1054 (data sosirii cardinalului Humbert la Constantinopol), tocmai cu ocazia aducerii moaștelor anume pentru a răspunde controverselor care încă mai existau cu privire la sfințenia reală a Noului Teolog. Ca atare, „*Viața* este o teză” (p. XXI–XXIII), mai exact e o demonstrație narativă a sfințeniei lui Simeon Noul Teolog așa cum o înțelege Nichita. De aceea, părintele Hausherr consideră indispensabilă cunoașterea prealabilă a „ideilor despre sfințenie” ale lui Nichita Stithatul, așa cum sunt ele sistematizate în cele 300 de Capitole practice, naturale și gnostice sau teologice ale acestuia din *Filocalie*³⁹ (p. XXII–XXXVII): cu ajutorul unui părinte duhovnicesc sfântul merge pe calea ascetică a poruncilor și câștigă prin smerenie și lacrimi nepătimire, înaintând totodată în meditația Scripturilor, în contemplare și rugăciune neîncetată spre vederea lui Dumnezeu și vorbirea tainică cu El în descoperire; după care se reîntoarce plin de harul Duhului Sfânt la oameni spre a-i învăța în lumina unui apostolat în același timp harismatic și mistic; făcând însă aceasta se expune refuzului și persecuțiilor și devine un martir desăvârșind prin pătimire imitarea lui Hristos a Căruia icoană harismatică vie devenise prin sfințenie. Sunt evidente eforturile lui Nichita de a face din Simeon, în ciuda conflictului său cu egumenul Petru, nu doar un adevărat studit (§ 44 și 108), ci chiar un nou Teodor Studitul († 826). În ciuda diferențelor evidente între cei doi — Teodor suferă pentru o chestiune dogmatică și are parte de exiluri îndepărtate și prelungite însoțite de repetate maltratări fizice, pe când Simeon e îndepărtat doar din capitală într-o zonă practic suburbană și-și acceptă de bunăvoie marginalizarea ca urmare a atașamentului său față de persoana lui Simeon Evlaviosul, ceea ce face ca „toate eforturile lui Nichita de a ne face să credem într-o reîntoarcere ofensivă a iconoclasmului să cadă în mod evident în fals” —, pentru Nichita „prin suferințele sale, lege inevitabilă a sfințeniei, Simeon se

³⁹ *Philokalia*, 1782, p. 785–851; *PG* 120, 851–1009; *FR* 6, 1977, p. 211–354.

alături lui Teodor, îndurând suferințele pentru aceeași cauză: cultul sfinților și al icoanelor” (p. XXXVII).

Pentru a înțelege miza reală a conflictelor în care a fost prins Simeon Noul Teolog, se impune să avem o viziune cât mai precisă privitoare atât la persoana celui care le-a declanșat indirect: Simeon Evlaviosul, cât și a adversarului celui mai tenace ale Noului Teolog: singelul Ștefan. Părintele Hausherr se achită cu succes și cu mare acribie și de această etapă a exegezei sale istorico-filologice. Într-un prim demers el face portretul lui Simeon Studitul, zis și Evlaviosul (p. XXXVIII–LI). Întrucât biografia acestuia ca și oficiul liturgic scrise de Simeon Noul Teolog s-au pierdut, singurele surse de care dispunem sunt scrierile lui Simeon Noul Teolog însuși (*Catehezele* 10, 4, 23, 22, 6; *Imnul* 15 citate amplu în original după manuscrise), precum și fragmentele din singura scriere a Evlaviosului, un „cuvânt ascetic” sub forma a 40 de capitole (posibil ca la origine să fi fost 100), dintre care 32 au fost publicate în *Philokalia* ca nr. 120–152 din „Capitolele” lui Simeon Noul Teolog însuși⁴⁰ (ediția lor completă a fost publicată de Hilarion Alfeyev doar în 2001⁴¹). Așa cum arată convingător atât Hausherr, cât și Alfeyev, Simeon Noul Teolog e un ucenic fidel și desăvârșit al Evlaviosului, atât în ce privește ascetica, cât și mistica. După ce a schițat portretul „părintelui duhovnicesc” al lui Simeon Noul Teolog, părintele Hausherr ni-l prezintă și pe „adversarul său: Ștefan al Nicomidiei” (p. LI–LVI). Așa cum îl arată *Viața* (§ 74–94), Ștefan, fiul unui oarecare Alexie, era mitropolit demisionar al Nicomidiei, devenit „singel” sau tovarăș-de-chilie, cu alte cuvinte, consilier intim al patriarhului și om de încredere al împăratu-

⁴⁰ *Philokalia*, 1782, p. 774–781; PG 120, 668–686.

⁴¹ SYMÉON LE STOUDITE, *Discours ascétique* (SC 460), Paris, 2001, p. 72–130; trad. rom. mai jos p. 103–121; remarcabila „introducere” a părintelui Hilarion Alfeyev (p. 11–57; care reia un studiu anterior al editorului publicat în *Studia monastica* 36:2 [1994], p. 183–221) amplifică și duce în detaliu studiul comparativ inițiat de părintele Hausherr, oferind o binevenită viziune a celor doi Simeoni pe fondul tradiției studite și o amănunțită inventariere a influenței învățăturii duhovnicești a lui Simeon Evlaviosul (mai ales despre lacrimi, rugăciune și mărturisire) asupra lui Simeon Noul Teolog (p. 36–57).

lui⁴²; un personaj extrem de influent și înzestrat cu o mare cultură și talent retoric (§ 74), Ștefan era în același timp și extrem de orgolios și invidios pe orice i-ar fi putut eclipsa prestigiul intelectual, orgoliul și invidia sa diabolice transformându-l într-un dușman neîmpăcat al lui Simeon, neoprinindu-se din calomnii și șicane până n-a obținut de la patriarh condamnarea și exilul acestuia. „Pe scurt, un monstru seducător, un barbar extrem de distins, care a reeditat în felul său pe lângă autorități dansul Irodiadei pentru a obține capul Botezătorului” (p. LI). Din alte surse însă Ștefan ne apare nu doar ca un personaj cu incontestabile calități intelectuale, dar cu un caracter respingător, ci ca un om cu reale calități diplomatice, un spirit al moderației și echilibrului. Astfel cronicile bizantine ni-l prezintă ca trimis personal al împăratului Vasile II în 976 la rebelul Bardas Skleros în încercarea fără succes de a-l convinge pe acesta să depună armele⁴³. Iar câteva manuscrise ne păstrează chiar un scurt tratat „al *civiosului* părintelui nostru Ștefan sincelul și mitropolitul Nicomidiei: explicare și cunoaștere pe scurt a tripartiției sufletului”, tratat urmat de alte rezumate de același timp privitoare la dogme, virtuți și porunci. Intelectual „clasic, conservator și impersonal”, Ștefan apare astfel „drept un epitomator de profesie. Va fi fost una din acele minți clare, în stare să reducă problemele la scheme ușor de sesizat. Oamenii de acest fel fac servicii prețioase celor ce n-au timpul, voința sau mijloacele de a aprofunda chestiunile ei înșiși. Probabil unul din motivele pentru care patru patriarhi, unul după altul, l-au reținut pe lângă ei pe fostul mitropolit al Nicomidiei” (p. LIV). La acesta părintele Hausherr mai adaugă cu titlu de ipoteză extrem de plauzibilă și de reținut un altul: „Date fiind poziția și genul său de talent, acest rezumator n-a luat oare parte, și încă una considerabilă, la faimoasa lucrare numită *Minologhion*-ul lui Vasile, colecție de rezumate de vieți de sfinți ai cărei autori ne sunt necunoscuți? Presupunere cu atât mai îmbietoare cu cât marea

⁴² În acea epocă „sincelul” era un monah sau cleric numit de împărat ca om de legătură și reprezentant al său pe lângă patriarh.

⁴³ KEDRENOS, *Hist. comp.*, PG 122, 153AB.

cauză a ciocnirilor dintre Ștefan și Simeon a fost, după Nichita, tocmai o chestiune de canonizare. *Minologhion*-ul lui Vasile e o încercare de reglementare a cultului sfinților, cel puțin a cultului universal. Dacă Ștefan era implicat întrucâtva în aceasta, mai mult decât alții, el trebuia să vadă cu un ochi rău pretenția egumenului de la Sfântul Mamas de a nu voi să accepte să-l prăznuiască pe părintele său duhovnicesc decât numai cu monahii săi” (p. LV).

Conflictul dintre Ștefan și Simeon era în esență unul între două tipuri de teologie și de autoritate spirituală: unul strict conservator, tradiționalist formal, și altul nu mai puțin tradițional, dar harismatic și duhovnicesc. Acesta pare a fi „sensul real al luptelor lui Simeon” (p. LXVII–LXXX), „miza veritabilă, deși în parte inconștientă a luptei”, care ne pune în fața unui „curios spectacol: doi oameni, amândoi respectabili și, putem crede, fiecare sfânt în felul lui, războindu-se cu obstinație inflexibilă ani de zile; pentru a arbitra această ceartă între două capete tari, un patriarh șovăitor și un sinod oscilant pe rând unanim pentru sau contra lui Simeon sau Ștefan; mulțimi anonime a căror mișurare simpatetică sau ostilă o simțim la distanță; laici care intervin pentru a face pace între reprezentanții celor doi clerici care se combat; monahi care trădează cauza superiorului lor și trec la dușmani; și, în cele din urmă, plutind deasupra confuziei și decidând totul doar prin frica de intervenția sa posibilă: împăratul” (p. LXVII). Ce fel de problemă era miza aflată în inima disputelor: una „de fapt”, una „de drept” sau una „de doctrină”? Sau, dacă toate în același timp, „care era punctul central al disputei și care explică aspectele ei secundare?” (p. LXVII–LXVIII). Convingerea părintelui Hausherr e că Nichita disimulează intenționat această miză invocând insistent o cauză pur psihologică: invidia (*phthonos*), sau încercând să ne convingă că ar fi fost vorba de o reeditare a iconoclasmului. Pentru că, și dacă Ștefan lucra probabil la centralizarea canonizărilor în mâinile autorității patriarhale, nimeni nu-i contesta în epocă lui Simeon dreptul de a aduce un cult *privat* părintelui său duhovnicesc. În esență e vorba, așadar, de o chestiune doctrinară (p. LXIX–LXXX), în ultimă instanță de concepția pur harismatică a lui Simeon despre

autoritatea teologică în Biserică. Această înțelegere poate fi redusă la câteva teze: creștinismul apostolic înseamnă credința ortodoxă în Hristos Fiul lui Dumnezeu întrupat plus pocăință și paza (posibilă a) tuturor poruncilor Lui sub povățuirea unui părinte duhovnicesc, prin care e cu putință și se câștigă nepătimirea și simțirea conștientă a Duhului Sfânt — dovada practică e Simeon Evlaviosul și Simeon Noul Teolog însuși —; cine nu face această experiență conștientă a botezului Duhului Sfânt nu există duhovnicește — fiindcă nu există posesiune sau sălășluire inconștientă a lui Hristos și a Duhului Sfânt —, și ca atare nu poate vorbi despre Dumnezeu și a naște fii duhovnicești, această putere și acest drept fiind rezervate doar celor care au această experiență conștientă: ei singuri pot învăța și vorbi despre Dumnezeu, pentru că L-au văzut și simțit, numai ei, nu clericii sau intelectualii, sunt de fapt „învățători”, „teologi” și „părinți” cu adevărat apostolici ai Bisericii. Atât Simeon „Noul Teolog”, cât și Nichita Stithatul „luptă pentru dreptul misticului la funcția de dascăl al Bisericii” (p. LXXVIII). Dar, așa cum sintetizează Hausherr, pe urmele cercetărilor anterioare ale lui Holl, „acest episod nu trebuie însă izolat, fiindcă nu face decât să continue luptele seculare ale monahismului. Se știe că după tulburările iconoclaste monahii au profitat de discreditarea clerului mirean, din pricina atitudinii lui adeseori reproșabile, pentru a monopoliza îndrumarea și mărturisirea laicilor. Învățătura lui Simeon Noul Teolog amenința să împingă și mai departe aceste imixtiuni și să dezbrace în numele Duhului Sfânt ierarhia și de la rolul ei doctrinar. Nu e o întâmplare că ucenicii îl vedeau în viziuni pe Simeon îmbrăcat în veșminte patriarhale (§ 33): patriarhului prin alegere omenească i se opune profetul prin Duhul” (p. LXXIX). Cu alte cuvinte, „invidia” sincelului avea un sens nu psihologic, ci instituțional: pentru el drepturile de a învăța, de a canoniza, de a mărturisi aparțineau doar ierarhiei superioare, nimănui altuia; „gelozia” sa e „refuzul de a acorda altuia ceea ce nu credea că are dreptul să-i acorde” (p. LXXIX). Faptul cel mai remarcabil în controversa sa cu Simeon e însă acela că sincelul atacă doar cazuri particulare — pretinse erori doctrinare în discursul trinitar al lui Simeon Noul Teolog sau nepătimirea

suspectă a lui Simeon Evlaviosul —, acceptând ca de la sine înțelese identificările cu valoare de axiome aflate la baza concepției harismatice simeoniene: împlinirea poruncilor echivalează cu nepătimirea, harul echivalează cu simțirea lui, iar desăvârșirea și apostolatul cu experiența mistică. „Nici Simeon, nici adversarul său n-au știut să facă aceste distincții, care azi ne apar elementare, iar aceasta salvează atât buna-credință a unuia, cât și explică erorile de tactică, dacă nu nedreptățile celuilalt” (p. LXXX).

O cronologie controversată și implicațiile ei

După această subtilă radiografie a sensului profund al disputelor în care a fost angajat Simeon Noul Teolog și a celor purtate în jurul lui, părintele Irénée Hausherr își încheie ampla introducere cu o încercare minuțioasă de a stabili „cronologia” exactă a eroului principal al *Vieții* scrise de Nichita Stithatul (p. LXXX–XCI). Prima etapă a demersului e critica și respingerea cronologiei bazate pe o reconstituire ipotetică propusă de K. Holl în 1898⁴⁴. Folosind ca manuscris al *Vieții* doar *Paris. gr. 1260*, din al cărui text lipsesc § 128–129, cu data precisă a morții lui Simeon, savantul luteran a luat ca puncte de plecare în stabilirea cronologiei hirotonirea în preot de patriarhul Nicolae Chrysoverghis (presupus a fi păstorit între 984–995) (§ 30) și sosirea sa la palat, la curtea lui Vasile II și Constantin VIII (§ 3) care au domnit între 976–1025. Făcând corelările impuse de celelalte indicii cronologice din *Viață*, Holl a reconstituit următoarele date: Simeon s-ar naște între 963–969, ar fi venit la curte între 977–983, ar fi intrat monah la Studiu în 991–992, ar fi devenit egumen la Sfântul Mamas în 993–994, ar fi intrat în conflict cu monahii săi între 995–998, ar fi început să fie atacat de singelul Ștefan în jurul lui 1013, ar fi fost exilat în 1019, i-ar fi scris lui Nichita în 1038–1039 și ar fi murit între 1041–1042. Caracterul fantezist al acestei cronologii a fost relativ ușor dovedit de Hausherr, care folosește ca punct de referință incontestabil data morții sugerată în § 128–129 din *Coislin. 292*: 12 martie 1022. În ce privește

⁴⁴ K. HOLL, *supra* n. 24.

cronologia patriarhilor bizantini ai epocii, eruditul iezuit arată — plecând de la G. Schlumberger și Rozen — că datele tradiționale oferite de autorii bizantini sunt mai puțin precise decât cele oferite de cronică pe anii 937–1033 a arabului creștin din Antiohia, Yahya ibn Said al-Antaki, care trebuie preferate⁴⁵, Nicolae II Chrysoverghis păstorind nu între 984–995, ci între 980–992. Nu trebuie de asemenea uitat că, din punct de vedere formal, împărații Vasile II (n. 958) și Constantin VIII (n. 960), fiii minori ai Teofanei și ai lui Roman II (939–963), erau asociați la domnie încă din 960; formal ei au devenit împărați încă din primăvara lui 963, dar întrucât erau copii, domnia a fost ținută în numele lor de generalii Nichifor Phokas (912–969, împărat din august 963 până în 10/11 noiembrie 969), asasinat și înlocuit de Ioan I Tzimiskis (925–969, împărat din 11 decembrie 969 până în 10/11 ianuarie 976), otrăvit la rândul său. Vasile II a devenit, așadar, propriu-zis împărat împreună cu fratele său Constantin VIII abia din ianuarie 976 încolo, cei doi frați fiind însă formal împărați încă din 960. Nichita nu spune în § 3 decât că unchiul lui Simeon era demnitar la palat sub împărații Vasile și Constantin, dar că a vrut să-și prezinte nepotul împăratului (*to autokratori*), la singular, căruia nu vrea să-i dea numele; acesta nu putea fi decât fie tatăl lor, Roman II, cunoscut pentru imoralitatea lui scan-

⁴⁵ Potrivit autorilor bizantini, ultimii patriarhi din secolul X au păstorit după cum urmează: Vasile I. 13 februarie 970 – martie 974; Antonie III Studitul, după martie 974 – înainte de aprilie 979; Nicolae II Chrysoverghis, aprilie 979 – 16 decembrie 991; Sisinie II, 12 aprilie 996 – 24 august 998. Potrivit lui Yahya însă, Vasile I Skamandrenos a fost hirotonit în 13 februarie 970, păstorind până în august 973, fiind condamnat de un sinod și trimis în exil; Antonie III Studitul a păstorit din decembrie 973 până în iunie 978, după care a urmat o vacanță până în 980, când e hirotonit Nicolae II Chrysoverghis care păstorește 12 ani și opt luni până la moartea sa pe 16 decembrie 992; urmează o vacanță de 3 ani și jumătate, noul patriarh Sisinie II fiind hirotonit de Paștile lui 996 și păstorind până la moartea sa pe 24 august 998, fiind urmat după o altă vacanță de Serghie II care a păstorit din iulie 1001 până în iulie 1019, urmat fiind de Eustatie care a păstorit din iulie 1019 și până în noiembrie/decembrie 1025. Cf. V. GRUMEL, „Chronologie patriarcale au Xe siècle”. *Revue des études byzantines* 22 (1964), p. 45–71, corectat de J. DARROUZÈS, „Sur la chronologie du patriarche Antoine III le Studite”, *ibid.* 46 (1988), p. 55–60.

daloasă și decedat la doar 23 de ani în condiții suspecte — „după părerea multora, scrie cronicarul bizantin Skylitzes, el a murit istovindu-și trupul cu purtări din cele mai rușinoase și lascive; există însă și o altă părere: că a fost omorât cu otravă” de propria lui soție, augusta Teofano⁴⁶ —, fie unul din tutorii lor succesivi, generalii Phokas și Tzimiskis, asasinați la rândul lor și care au fost socotiți de loialiștii dinastiei macedonene drept uzurpatori.

Plecând de la aceste date și de la celelalte repere cronologice din *Viață* — 13 ani de exil (§ 128), 6 ani de persecuții și de procese (§ 87) din care 2 fără rezultat (§ 79) după 16 ani de cult netulburat al lui Simeon Evlaviosul (§ 73), 25 de ani de egumenie (§ 60) —, părintele Hausherr reconstituie cronologia vieții Sfântului Simeon Noul Teolog astfel (p. XC):

949: nașterea lui Simeon

960–963 (10–14 de ani): Simeon în casa unchiului său
la Constantinopol

963 (după 16 august): primă încercare fără rezultat de a intra
la Studiu; rămâne în lume, în casa unui patrician
(14–28 de ani)

970 (20–21 de ani): prima vedere a luminii (> *Cateheza* 22)

976 (27 de ani): călătoria în Paphlagonia

977 (28 de ani): e primit frate la Studiu; a doua vedere
a luminii (> *Cateheza* 16)

977 sfârșit: trece la Sfântul Mamas unde e tuns în monahism

980 început (30 de ani): hirotonit preot și numit egumen
la Sfântul Mamas

986–987: moartea lui Simeon Evlaviosul (în vârstă de aproximativ 70 de ani, după 45 de ani de monahism, deci născut în 917 și tuns în 942) și începutul cultului său

995–998: revolta monahilor de la Sfântul Mamas

1003: începutul dificultăților cu singurul Ștefan

1005 (56 de ani): demisia din egumenie

1009 (3 ianuarie) (60 de ani): condamnat la exil, se stabilește
ultimii 13 ani la Sfânta Marina

⁴⁶ *Apud* S. B. DAȘKOV, *Dicționar de împărați bizantini*, Ed. Enciclopedică, București, 1999, p. 237.

1010–1011: reabilitarea juridică

1019: scrisoarea către Nichita care îi copia imnele

1022, 12 martie (73 de ani): moartea Sfântului Simeon
la Sfânta Marina

1035: vedenia avută de Nichita îl determină să publice scrierile
simeoniene

1052: aducerea moaștelor Sfântului Simeon în
Constantinopol; îndată, înainte sau după această dată,
Nichita scrie *Viața* Sfântului Simeon

O singură dată nu concordă cu acest cadru: faptul că Sfântul Simeon apare aici slujind ca preot doar timp de 42 de ani, în timp ce *Viața* (§ 30) vorbește de 48 de ani de preoție; Hausherr crede însă că poate fi presupusă o eroare de copist, care a confundat literele $\mu\beta'$ (= 42) cu $\mu\eta'$ (= 48), mai degrabă decât să se renunțe la cifra garantată fără putință de eroare a datei morții (p. XCI).

De altă părere a fost însă tânărul pe atunci patrolog din Tesalonic, Panayotis Christou († 1995)⁴⁷. Luând ca puncte de reper sigure și incontestabile începutul patriarhatului lui Nicolae Chrysoverghis în 984 și cei 48 de ani de preoție ai lui Simeon, el deplasează moartea acestuia în anul al 5-lea al indicției următoare: 1037 (în ediția din 1957) sau 1035 (în articolul din 1967), decalând în consecință toate datele vieții sale pentru a obține în final (în 1967) următoarea succesiune de date: Simeon s-ar fi născut în 957, ar fi intrat la Studiu în 984, ar fi fost hirotonit preot devenind egumen la Sfântul Mamas în 987, ar fi demisionat în 1012, ar fi fost exilat în 1019–1020, murind după 48 de ani de preoție, pe 12 martie 1035. Această ultimă dată dedusă intră însă în mod evident în contradicție cu data din § 129, care vorbește de mutarea moaștelor, la 30 de ani după moarte, în anul 6560 (= 1052), Christou o contestă respingând ca suspectă autenticitatea § 128–129 pe motiv că s-ar afla doar într-un singur manuscris. Reconstituirea aceasta a fost însă refuzată ca inacceptabilă de specialiștii consacrați

⁴⁷ *Niketa Stethatou mystika syngammata*, Thessaloniki, 1957, p. 9–11 și „Symeon ho Neos Theologos”, *Threskeutike kai ethike enkyklopaideia* XI. Atena, 1967, col. 537–538.

în bizantinologia ecleziastică⁴⁸, pe urmele cărora astăzi toți specialiștii — cu singura excepție (la care vom reveni) a lui Hilarion Alfeyev, care susține reconstituirea lui P. Christou — acceptă cronologia stabilită de părintele Irénée Hausherr⁴⁹.

Unul din avantajele cronologiei restituite de părintele Hausherr e acela că, suprapusă peste cronologia evenimentelor politice din Constantinopol⁵⁰, permite o explicație rațională episoadelor obscure altfel din copilăria și tinerețea lui Simeon. Prin modul său încifrat și aluziv de prezentare a evenimentelor, Nichita sugerează că „vrea să disimuleze ceva”. Unchiul după tată al lui Simeon, paflagonian și el, personaj aflat într-o poziție înaltă la palat, dispare pe neașteptate într-o perioadă care pare să coincidă cu marile tulburări din Constantinopol din vara anului 963. Născut în Paphlagonia la sfârșitul lui 949, Simeon e adus probabil la 10 ani la Constantinopol în casa unchiului său, ca să-și continue studiile și să intre în serviciul împăratului de pe atunci. Acesta era foarte tânărul Roman II (n. 939), fiul Elenei Lekapenos și al lui Constantin VII Porfirogenetul (905–959, împărat încă din 908, aflat între 920–944 sub tutela lui Roman I Lekapenos, a domnit efectiv între 945–959), care-și asociase fiul la domnie încă din 945. Spre deosebire de tatăl său, om cu un caracter integru și savant erudit, Roman II era dornic doar de distracții, de beții și de vânatoare și duce împreună cu anturajul său o viață de promiscuitate sexuală. În 956 se căsătorise cu fiica unui cârciumar, Anastasia, căreia i-a schimbat numele în Teofano, o femeie

⁴⁸ Cf. D. STIERNON în *Revue d'histoire ecclésiastique* 54 (1959), p. 184–185 sau V. GRUMEL, *Revue des études byzantines* 22 (1964), p. 253–254.

⁴⁹ Cf. dintre autorii ortodocși pe Vasili Krivoșein în „introducerea” la ediția *Catehezelor*, SC 96. 1963, p. 56 notă și, mai ales, pe arhim. Symeon Koutsas (*supra* n. 38); acesta din urmă discutând special „problema cronologiei” (p. 33–37) concluzionează că propunerea profesorului P. Christou e greu de acceptat. În opinia lui Koutsas, § 128–129 trebuie privite ca autentice, nu ca adaosuri posterioare. chiar dacă ele lipsesc din unele manuscrise și nu avem încă nici o explicație pentru această omisiune; chiar dacă ele ar proveni de la un redactor diferit de Nichita, este la fel de greu de presupus că ar fi falsificat intenționat adevărul. Cronologia Hausherr este și pentru Koutsas. ultimul editor al *Vieții Sfântului Simeon Noul Teolog*, singura logică și inevitabilă.

⁵⁰ Cf., de ex., S. B. DAŠKOV, *supra* n. 46, p. 227–262.

pe cât de frumoasă, pe atât de însetată de putere. Cei doi par să fi organizat în noiembrie 959 otrăvirea lui Constantin VII. După încoronarea lui Roman II și a Teofanei, imperiul a fost condus însă de eunucul Iosif Bringas, paflagonian și el, ca prim-ministru (*parakoimomenos*) atotputernic, și de augusta Teofano, împăratul negândindu-se la nimic altceva „decât să-și petreacă timpul cu indivizi desfrânați și stricați, cu femei destrăbălate, cu mimi și măscărici”. Pe 15 martie 963, Roman II murea în urma unei maladii grave după trei ani și jumătate de domnie, în vârstă de doar 23 de ani. Încă din primăvară un conflict tot mai intens izbucnise între prim-ministrul Bringas și generalul Nichifor Phokas, recuceritorul Cretei din mâinile arabilor. Generalul, proclamat pe 2 iulie împărat de armata Asiei, și-a adus la începutul lui august trupele sub zidurile Constantinopolului. Între 9–16 august capitala a fost teatrul unor sângeroase lupte și devastări între partizanii lui Bringas și cei ai unui alt eunuc, Vasile Nothos. Acesta din urmă era fiul nelegitim al împăratului Roman I Lekapenos, ca atare era unchiul lui Roman II, și fusese castrat pentru a i se bloca ascensiunea la tron, fiind îndepărtat de la palat de către Bringas. Trupele lui Vasile Nothos au deschis pe 15 august porțile soldaților lui Phokas, care se va încorona a doua zi, trimițându-l pe Bringas în exil în Paphlagonia natală și obligându-l să se călugărească, murind într-o mănăstire după doi ani.

Iată, așadar, cum reconstituie părintele Hausherr copilăria și tinerețea lui Simeon. Născut în Paphlagonia la sfârșitul lui 949, e adus la Constantinopol sub Roman II de către unchiul său. Acesta se afla în grațiile eunucului Iosif Bringas, prim-ministru atotputernic sub Roman II, și a vrut să-l introducă pe Simeon în intimitatea depravatului împărat, izbindu-se însă de rezistența morală a copilului. Unchiul murind în tulburările din august 963, care au dus la căderea lui Bringas, Simeon, în vârstă de 14 ani, a căutat probabil refugiu la mănăstirea Studiu, fără să fi putut rămâne însă acolo ca monah. Și-a găsit adăpost în casa unui alt patron, unde a început să ducă o viață duhovnicească intensă sub îndrumarea lui Simeon Evlaviosul. În 970, puțin după ce împlinise 20 de ani, are prima vedere a Luminii dumnezeiești și încearcă din nou să intre în mănăstire,

„dar un obstacol necunoscut îi împiedică și acum. Rămâne deci în lume și chiar prinde gustul ei până acolo încât ajunge să uite cu totul bunele sfaturi ale părintelui său duhovnicesc. Acum mai degrabă, fără îndoială, devine senator și spatharocubicular. Nevrând să vorbească despre această perioadă a vieții povătuitorului său, Nichita s-a văzut obligat să plaseze aceste lucruri glorioase [cariera politică la palat a lui Simeon — n. Ioan I. Ică jr] într-o altă epocă și să prezinte drept un semn de înțelepciune precoce a lui Simeon ceea ce era poate un semn al plăcerii de altfel foarte oneste pe care a avut-o față de lucrurile lumii. Într-adevăr, el intră la Studiu în jurul vârstei de 27 de ani: 6 ani după prima vedenie, dar destul de mult timp înainte de vârsta de 30 de ani pentru a putea petrece un timp în mănăstirea părintelui său duhovnicesc, și încă 2 ani la Sfântul Mamas” (p. LXXXIX–XC). În acești doi ani Simeon, atingând măsura desăvârșirii și maturității duhovnicești, e hirotonit preot. „Chiar dacă nu o afirmă în mod direct, Nichita dă clar de înțeles că Simeon avea la hirotonia sa aproximativ exact vârsta cerută în mod canonic: 30 de ani” (p. LXXXVII).

Principalele studii simeoniene

Publicarea în 1928 a textului bizantin original al *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog însoțită de un studiu introductiv având acribia științifică și acuitatea interpretării istorice a părintelui Hausherr n-a produs însă și impulsul așteptat în promovarea studiilor simeoniene. Competiția științifică declanșată cu acel prilej între iezuiții de la *Orientalia Christiana* și asumpționiștii de la *Échos d'Orient* n-a avut și darul de a accelera editarea întregului corpus simeonian anunțată de L. Petit încă din 1904. Acesta v-a apărut în 9 volume sub îngrijirea iezuiților din Lyon responsabili de colecția „Sources chrétiennes” abia între anii 1957–1973, oferind în sfârșit specialiștilor și tuturor celor interesați în interpretarea figurii și gândirii Sfântului Simeon Noul Teolog o bază textuală asigurată din punct de vedere filologic. Acum încep să apară și primele monografii tematice și încercări de prezentare și evaluare generală. Într-o primă fază, savanții au preferat să prelungească interpretarea istorico-critică, mergând fie pe linia

deschisă de Hausherr („Simeon mistic bizantin” în conflict cu ierarhia), cum au făcut-o în temeinicele articole de enciclopedie asumpționistul J. Gouillard (1941)⁵¹ sau iezuitul D. Stiernon (1968)⁵², fie dezvoltând interpretarea protestantului Karl Holl („Simeon entuziast bizantin”), cum a făcut-o în disertația sa nepublicată luteranul K. Deppe (1971)⁵³: Simeon entuziast semi-acceptat, semi-condamnat, la jumătatea drumului între entuziasmul „mesalian” condamnat în secolul V și entuziasmul „isihast” oficializat în secolul XIV. O neașteptată și virulentă formă ortodoxă a luat criticismul la adresa „misticismului” bizantin — acuzat de neoplatonism în cazul lui Pseudo-Dionisie Areopagitul sau de exaltare psihologică malativă în cazul lui Simeon Noul Teolog — într-un provocator studiu scris în ultimii ani de viață de dogmatistul atenian P. Trembelas (1886–1977)⁵⁴, studiu care a stârnit protestul justificat al comunității athonite. În marea lor majoritate însă, cărțile despre Sfântul Simeon Noul Teolog publicate după 1973 au o tonalitate pozitivă și insistă asupra caracterului tradițional și „clasic” al spiritualității simeoniene pe fundalul tradiției patristice și spirituale răsăritene: astfel luteranul W. Völker oferea în 1974 o amplă și temeinică analiză a întregii ascetici (*praxis*) și mistici (*theoria*) simeoniene⁵⁵, iar anglicanul H. J. Turner pre-

⁵¹ „Syméon le Jeune. le Nouveau Théologien”, *Dictionnaire de Théologie Catholique* XIV/2 (1941), col. 2941–2952.

⁵² „Simeone il Nuovo Teologo. Santo”, *Bibliotheca Sanctorum* 11 (1968), col. 1104–1114.

⁵³ K. DEPPE, „Der wahre Christ. Eine Untersuchung zum Frömmigkeit Verständnis Symeon des Neuen Theologen und zugleich ein Beitrag zum Verständnis des Messalianismus und Hesychasmus”. Diss. Göttingen, 1971.

⁵⁴ P. TREMBELAS, „Mystikismos apophatismos, kataphatike theologia”, *Epistemonike epeteris Theologikou Scholes Panepistemiou Athenon* 19 (1972), p. 5–98 și 20 (1973), p. 161–227, apărut și în extras sub forma a două broșuri. 1974–1975 și încă o dată în 1981. A se vedea critica monahului Teoclit Dionisiatul (n. 1916) și textul Declarației athonite din 1974 în postfața mea „Între Athos și Athena” la: TEOCLIT DIONISIATUL, *Dialoguri la Athos. II. Teologia rugăciunii minții*, Deisis, 1994, p. 199–232. Un ecou întârziat și neinspirat al aceluiași criticism antimistic poate fi citit și la teologul ortodox român PETRU REZUȘ (1913–1995), *Teologia ortodoxă contemporană*, Timișoara, 1989, p. 633–642.

⁵⁵ W. VÖLKER, *Praxis und Theoria bei Symeon dem Neuen Theologen. Ein Beitrag zur byzantinischen Mystik*, Wiesbaden. 1974.

zenta în 1990 viziunea Sfântului Simeon asupra paternității spirituale⁵⁶; catolicii vor recupera și ei, fie prin prezentări de ansamblu entuziaste cum sunt cea a iezuitului G. A. Maloney în 1975⁵⁷ ori excelentul articol al părintelui Tomáš Špidlík din 1990⁵⁸, sau prin remarcabila investigație asupra temei „simțurilor duhovnicești” și a „vederii lui Dumnezeu” din disertația postumă a lui B. Fraigneau-Julien⁵⁹; iar ortodocșii nu vor întârzia să vină și ei atât cu analize tematice⁶⁰, cât și cu prezentări de ansamblu, cum sunt antologia comentată a arhiepiscopului Vasili Krivoșein din 1980⁶¹, introducerea generală din 1986 a profesorului atenian Ch. G. Sotiropoulos⁶² și remarcabila disertație de la Oxford din 1995, publicată în 2000, a ieromonahului (azi episcopului) Hilarion Alfeyev despre Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă⁶³.

⁵⁶ H. J. TURNER, *Symeon the New Theologian and Spiritual Fatherhood* (Byzantina Neerlandica 11), Leiden, 1990. Cartea reproduce textul unei teze de doctorat susținute în 1985 la Manchester.

⁵⁷ G. A. MALONEY, *The Mystic of Fire and Light: St. Symeon the New Theologian*, Denville NJ, 1975.

⁵⁸ „Syméon le Nouveau Théologien”. *Dictionnaire de Spiritualité* XIV (1990), col. 1387–1401: „În zilele noastre judecata negativă a catolicilor s-a schimbat lent, dar definitiv. S-a ajuns la o judecată mai echilibrată asupra metodei psihosomatice. Teologii nu se mai simt obligați să ia fără rezerve partea antipalamiților și apreciază pozitiv scrierile autorilor isihști. Ediția recentă și diverse studii serioase au acreditat cu nuanțele necesare autenticitatea spirituală a învățăturii lui Simeon.”

⁵⁹ B. FRAIGNEAU-JULIEN, *Les sens spirituels et la vision de Dieu selon Syméon le Nouveau Théologien* (Théologie historique 67), Paris, 1980.

⁶⁰ Cum sunt disertațiile lui D. L. STATHOPOULOS, „Die Gottesliebe (*Theios eros*) bei Symeon dem Neuen Theologen”, Bonn, 1964; CH. B. CHRISTOPHORIDES, *He pneumatike patroles kata Symeon tou Neou Theologou*, Thessaloniki, 1977 sau A. TH. HATZOPOULOS, *Two Outstanding Cases in Byzantine Spirituality: the Macarian Homilies and Symeon the New Theologian* (Analekta Vlatadon 54), Thessaloniki, 1991.

⁶¹ B. KRIVOCHÉINE, *Dans la lumière du Christ. St. Syméon le Nouveau Théologien: vie — spiritualité — doctrine*, Chevetogne, 1980 (trad. rom. V. Leb – Gh. Iordan. Ed. IBMBOR. 1997).

⁶² CH. G. SOTEROPOULOS, *Neptikoi Pateres I: Symeon ho Neos Theologos. Bios, erga, didaskalia*, Atena, 1986.

⁶³ H. ALFEYEV, *St. Symeon the New Theologian and Orthodox Tradition* (Oxford Early Christian Studies), Oxford, 2000. Cartea reproduce textul unei teze de doctorat susținute în 1995 la Oxford.

Tonalitatea dominantă a studiilor ortodoxe e aceea a evidențierii caracterului tradițional al învățăturii simeoniene pe fondul unei delimitări față de schema interpretativă de tip occidental care interpretează ciocnirea și opoziția dintre Simeon și Biserica oficială bizantină ca pe un conflict între un mistic entuziast individualist anarhic (cu derive de la ortodoxie) și o instituție eclezială conservatoare tradiționalistă și scolastică. În cazul Sfântului Simeon Noul Teolog nu este însă vorba — așa cum arată convingător Hilarion Alfeyev (p. 4 și 271–274) — atât de o ciocnire între acesta și tradiție, cât de „o dezbatere privitoare la natura tradiției înseși”; Sfântul Simeon e în mod paradoxal în același timp foarte personal și inovator, cât și extrem de conservator, iar studierea teologiei relevă atât „natura mistică a tradiției” adevărate (împotriva falsificării ei tradiționalist-formaliste), cât și „natura tradițională a misticii” adevărate (împotriva denaturării ei subiectivist-anarhice). Evidențierea masivă de către Alfeyev a caracterului tradițional al figurii Sfântului Simeon Noul Teolog — prezentate pe baza unei minuțioase reconstituiri a tradiției monahale studite cu bogata ei viață liturgică, cu extinsele ei lecturi biblice și patristice și cu instituția esențială a paternității spirituale — și înțelegerea învățăturii sale duhovnicești (triadologie, antropologie, ecleziologie, ascetică și mistică), pe fondul unei comparații cu învățăturile Sfinților Părinți anteriori, argumentează în mod definitiv — fără niciun triumfalism ortodoxist — faptul că Simeon n-a fost un mistic anarhic de tip mesalian, nici un protestant inconștient, un harismatic precursor al penticostalismului modern — cum au avansat unii interpreți —, el integrându-se cu toate accentele personale inconfundabile în marea tradiție patristică și duhovnicească a Răsăritului ortodox. El n-ar face altceva decât să împingă noțiunile ei fundamentale la concluzii radicale. Insistența pe integrarea Sfântului Simeon în marea istorie a monahismului răsăritean și pe elementele comune cu tradiția lui spirituală îl face însă pe Alfeyev să pună „în mod deliberat” între paranteze situarea Sfântului Simeon în contextul specific al istoriei seculare bizantine a

epocii, sarcină de la care se eschivează invocând faptul că ea ar rămâne mult prea ipotetică în condițiile în care „cronologia avansată de P. Christou” ar „corespunde mai îndeaproape datelor *Vieții* lui Nichita și ca atare nu trebuie ignorată” (cf. n. 85, p. 28–29, aici p. 29). Alfeyev e perfect conștient de faptul că *Viața* scrisă de Nichita „e o icoană a vieții lui Simeon mai degrabă decât o biografie; e stilizată și convențională” (p. 28), conformându-se tipologiei standardizate a sfântului monah fixate de modelul oferit de *Viața Sfântului Antonie cel Mare* († 356) scrisă de Sfântul Atanasie cel Mare († 373) și ilustrată clasic de *Viața Sfântului Teodor Studitul* († 829): născut într-o familie nobilă; virtuos și serios încă de copil; urmează școala, dar respinge înțelepciunea profană antică; refuză moștenirea părintească și se leapădă de lume intrând în mănăstire, unde luptă biruitor cu ispitele demonilor și înfruntă pentru virtute și credință persecuțiile semenilor; face minuni, profeții și vindecări atât înainte, cât și după moarte. Deși Nichita scrie *Viața* lui Simeon în scop apologetic — acela de a-l reabilita pe controversatul Simeon în fața contemporanilor lui — și chiar dacă e clar că se contrazice uneori, iar acolo unde se deosebește de Simeon trebuie să preferăm întotdeauna relațiile lui Simeon însuși, totuși Alfeyev e de părere că „acest lucru nu e o bază suficientă pentru a pune sub semnul întrebării cu totul credibilitatea *Vieții*, cum fac unii savanți moderni”; de aceea „acolo unde savanții moderni avansează ipoteze care îl contrazic pe Nichita, suntem cel mai adeseori înclinați să-i dăm preferință lui Nichita” (p. 28, n. 84). De aceea în paginile în care prezintă și discută „*Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*” (p. 22–42), Alfeyev se limitează la o simplă rezumare comentată a *Vieții* scrise de Nichita, delimitându-se critic în note (n. 84, 90, 104, 119) de interpretările contextuale și politice ale parcursului biografic și polemicilor Sfântului Simeon (interpretări oferite pe urmele lui Hausherr de Turner și McGuckin) și pe care le minimalizează și le respinge taxându-le rapid drept simple „ipoteze” bazate pe o „cronologie nesigură”⁶⁴. În ultimă instanță, interpretarea pur monahală a figurii lui

⁶⁴ La fel și în comunicarea ținută la Bose în 2002 (*infra* n. 71), p. 45–46.

Simeon Noul Teolog dată pe urmele lui Nichita de ieromonahul Hilarion Alfeyev reduce întreaga miză a controverselor în care a fost angajat acesta la confruntarea între două concepții deopotrivă de conservatoare despre tradiție: duhovnicesc-mistică și maximalistă, în cazul lui Simeon, și formalistă, ritualist-eticistă și minimalistă, la adversarii săi monahi și ierarhi. Sfântul Simeon a fost, ca și toți marii mistici autentici ai Bisericii, în același timp un înnoitor și un păstrător al tradiției, un profetic mistic maximalist, dar în același timp conservator. Programul său nu urmărea o reformare sau revizuire a tradiției, ci o reînsuflețire a ei prin reînvierea idealului harismatic al unei vieți evanghelice și apostolice radicale. Radicalismul și maximalismul mysticilor Bisericii este însă unul tradițional, fără a deveni pur conservator într-un sens muzeal. „Dar tocmai maximalismul lor inspiră mii de creștini obișnuiți și ține vie tradiția ortodoxă.” Firul roșu al tradiției duhovnicești simeoniene s-a continuat în monahismul ortodox trecând prin isihasmul secolelor XIII–XIV și XVIII și prin Sfântul Serafim din Sarov († 1833) până în secolul XX la Sfântul Siluan Athonitul († 1936), întrucât „în fiecare epocă apar sau sunt dăruiti Bisericii mistici ca să transmită moștenirea lor contemporanilor și generațiilor următoare, menținând neîntrerupt lanțul sfințeniei” (p. 275).

O investigație contextual-psihologică și surprizele ei

Nu toți exegeții actuali se mulțumesc cu acest tip de suspendare a judecății critice și cu punerea deliberată între paranteze a istoriei. Astfel, în monografia sa din 1990 despre paternitatea spirituală la Simeon Noul Teolog (*supra* n. 56) H. J. Turner a observat pe drept cuvânt că „interesul față de Simeon se mărginește adeseori la studierea sa ca mistic, ceea ce duce la examinarea scrierilor sale doar ca materiale și surse în acest scop. Există însă atunci primejdia ca omul real să fie uitat” (p. 248). Pentru a ajunge însă la omul real, suntem obligați să citim *Viața* scrisă de Nichita printre rânduri și în aluziile ei, precum și în contextul epocii, plecând în această privință de la cronologia stabilită de Hausherr. În ciuda obiecțiilor aduse, aceasta e cea mai plauzibilă rațional, și de aceea

de la ea se poate porni ca de la o bază suficient de sigură. Dezvoltând interpretarea dată de savantul iezuit primilor ani ai vieții lui Simeon, Turner sugerează și alte elemente plauzibile (p. 17–28). Plecând de la afirmația lui Nichita că Simeon a avut la palat demnitatea de spatharocubicular, iar în secolele VII–XI această funcție era deținută în exclusivitate de eunuci, Turner susține că, la fel ca unchiul său „koitonites” la palat, e foarte probabil ca și Simeon însuși să fi fost eunuc. Drept argument e invocat, pe de o parte, faptul că în vedenia în care se arată după moarte zăvorâtului Filotei, Sfântul Simeon îi apare ca un eunuc venerabil și chipeș (§ 147); iar, pe de altă parte, faptul că — deși e un loc comun în viețile sfinților cuvioși — Nichita nu pomeneste nimic de vreo încercare a părinților lui Simeon de a-l căsători și de a-l reține astfel în lume ca moștenitor. Ca o paralelă elocventă pentru primii ani din viața lui Simeon Turner trimite la *Viața* unui sfânt contemporan cu Simeon: Nichifor al Miletului⁶⁵. Născut în jurul anului 920, în satul Basileon din Galatia, din părinți aparținând clasei de mijloc, când a împlinit 7 ani acesta a fost făcut eunuc și trimis la Constantinopol, unde și-a continuat studiile în casa *magistris*-ului Moselles, al cărui intendent a devenit. Hirotonit apoi preot la palat, a însoțit în 964 expediția bizantină pentru cucerirea Cretei încheiată dezastruos. La întoarcere a devenit timp de douăzeci de ani episcop al Miletului, retrăgându-se apoi ca ascet în mănăstirea Sfântul Pavel († 955) de la Latmos/Latros, întemeind ulterior alte două mănăstiri în zonă și murind în jurul anului 1000. Castrarea și studiile la Constantinopol erau pentru multe familii provinciale etape obligatorii menite să asigure unui descendent al lor o carieră birocratică aproape sigură la palatul imperial și o promovare meritocratică în elitele bizantine. Eunucii erau extrem de apreciați și preferați la palat și în birocratie pentru devotamentul lor carierei și pentru absența intereselor familiale, mulți dintre ei ajungând miniștrii, generali, episcopi și patriarhi. Se

⁶⁵ BHG 1338. Editată de H. Delehaye în *Analecta Bollandiana* 14 (1895), p. 129–166. Cf. discuția lui P. LEMERLE, *Cinq études sur le XIe siècle*, Paris, 1971, p. 263–266.

bucurau însă și de o reputație morală proastă și așa se face, de exemplu, că nu erau primiți la Athos. Date fiind toate acestea, o „supoziție rațională” extrem de plauzibilă e ca Simeon să fi avut parte de un parcurs similar celui al Sfântului Nichifor: castrat de copil și trimis la Constantinopol la unchiul său, eunuc și el, pentru o carieră la palat. Introdus pe când avea între 10–14 ani în anturajul dezământat al împăratului Roman II, cunoscut pentru comportamentul său sexual imoral, Simeon a refuzat să se lase folosit de acesta drept „vas de necinste”⁶⁶. Deși unchiul său dispune violent în tulburările de la Constantinopol din vara lui 963, beneficiind însă de un nou protector în persoana unui patrician anonim, Simeon reușește să-și continue cu succes cariera la curtea lui Nichifor Phokas și Ioan Tzimiskis timp de 14 ani. Pentru acești ani de nepăsare și relaxare duhovnicească dintre 14 și 27 de ani, din care a fost salvat de intervențiile lui Simeon Evlaviosul, Simeon s-a acuzat adeseori ca un mare păcătos, învinuindu-se de păcate grave. În acei ani el a fost probabil un tânăr carierist ambițios și monden, preocupat excesiv de relații și statutul său social, și, nu e exclus, chiar și de atracții homosexuale mărturisite, de exemplu, atunci când se proclamă pe sine: „adulter în inimă și sodomit cu fapta și alegerea liberă”⁶⁷. „Cu titlu de probă, susține Turner, s-ar putea sugera că era conștient de faptul că a avut uneori înclinații homosexuale și poate că a și fost inițiat într-o formă blândă a unui atare comportament, dar cu toate acestea putea pretinde în mod onest că, în ciuda a toate, nu s-a complăcut niciodată în el cu deplină înțelegere și cu conștientământul deplin al voinței. În ciuda autoacuzărilor sale vehemente, era departe de a fi fost prizonierul unor păcate grave și flagrante, deși în mod limpede nu era nici modelul tuturor virtuților zugrăvit de Nichita” (p. 29). Tocmai convingerea că nu ducea viața creștinească care ar fi trebuit l-a a făcut să caute cu atâta insistență un sfânt în viață care să mijlocească împăcarea lui cu Dumnezeu Cel Sfânt. Insistența sa pe necesitatea unui intermediar-patron „datora cu siguranță

⁶⁶ *Cat* 36 (*Euch* 2). 32–35 și *Hym* 20, 134–137. 156–164.

⁶⁷ *Hym* 24. 74.

ceva faptului pe care-l cunoștea cu privire la tratamentul cere-
rilor supuse împăratului” la palat: „era important pentru peti-
ționar să-și asigure un patron sus-pus” care să se bucure de
„îndrăzneală” (*parrhesia*) în fața aceluia (p. 36, n. B).

*O pătrunzătoare lectură contextual-politică
și paradigmele vederii Luminii*

Dacă H. J. Turner a încercat să reconstituie, în spatele icoa-
nei hagiografice zugrăvite de Nichita, portretul de om real al
tânărului Simeon, un alt savant catolic convertit la Ortodoxia
românească, părintele John McGuckin, și-a propus într-un
articol fundamental⁶⁸ să restabilească substratul politic al vie-
ții reale a Sfântului Simeon, substrat deliberat („tendențios”)
disimulat de Nichita în *Viața* sa scrisă cu un scop apologetic
precis: acela de a obține readucerea moaștelor sale în Constan-
tinopol și, implicit, reabilitarea sa oficială definitivă. Pentru
părintele McGuckin, dacă e citit pe fundalul istoric precis al
istoriei bizantine dintre anii 949–1022 (nu alții!), întreg des-
tinul Sfântului Simeon apare determinat de conflictul surd sau
deschis care a opus în toată această perioadă partida aristo-
crației provinciale, din care făcea parte Simeon însuși, și am-
bițiile centralizatoare și autocrate ale împăraților dinastiei ma-
cedonene ereditare, mai ales celor ale lui Vasile II (976–1025).
Există într-adevăr o coincidență tulburătoare între momentele
de criză religioasă ale tânărului Simeon și crizele politice care
au zguduit Constantinopolul cu ocazia schimbărilor de împă-
rați și de regim din 963, 969 și 976: în august 963 generalul
Nichifor Phokas intră în capitală și preia puterea înlăturându-l
pe Iosif Bringas (augusta Teofano persecutându-i sălbatic pe
toți colaboratorii săi), iar Simeon își pierde unchiul și încearcă
fără succes să intre la Studiu, reușind apoi să-și reia cariera
politică la palat; în noaptea de 10–11 decembrie 969 Nichifor
Phokas e asasinat și puterea e preluată de generalul Ioan

⁶⁸ J. A. MCGUCKIN, „Symeon the New Theologian and Byzantine Mo-
nasticism”, în: A. BRYER / M. CUNNINGHAM (ed.), *Mount Athos und Byzantine Monasticism. Papers from the 28th Spring Symposium of Byzantine Studies* (Birmingham, March 1994). Variorum, Aldershot, 1996, p. 17–35;
trad. rom. mai jos, p. 357–380.

Tzimiskis, iar la începutul lui 970 Simeon are prima experiență a Luminii dumnezeiești, Simeon continuându-și cariera politică și sub prim-ministrul eunuc Vasile Nothos; pe 10–11 ianuarie 976 Tzimiskis moare otrăvit de Vasile Nothos, care a continuat să conducă imperiul tutelându-i autoritar pe noii împărați legitimi Vasile II și Constantin VIII, iar în cursul aceleiași an Simeon călătorește acasă în Paphlagonia, ca în 977 să intre la Studiu, unde are a doua experiență a Luminii. Între 976–977 — ani care coincid cu rebeliunea împotriva lui Vasile II a generalului Bardas Skleros (înfrânt cu dificultate în martie 978 de Bardas Phokas, rechemat din exil, cu sprijinul unui contingent gruzin) — Simeon și-a dat seama că e la sfârșitul carierei sale politice la palat, convertirea sa monahală definitivă fiind totodată și un refugiu politic. Trecerea la Sfântul Mamas și rapida promovare ca egumen după doar trei ani de monahism și în vârstă de numai 31 de ani sugerează limpede că Simeon se bucura de înaltul patronaj al patriarhului Antonie III Studitul (974–978). Restaurarea clădirilor mănăstirii Sfântul Mamas — martir originar din Paphlagonia — sugerează nu doar un consistent patronaj material de origine aristocratică, ci și o declarație politică provocatoare: un provincial aristocrat își trecea în propriul patronaj o ctitorie imperială din secolul VI, eliminând semnele vechiului patronaj imperial (mormintele familiei împăratului Mauriciu). La hramurile fastuoase pe care le ține aici în cinstea lui Simeon Evlaviosul, Simeon invită ostentativ întreaga aristocrație a capitalei. Prin toate aceste gesturi Simeon a atras atenția împăratului. Pentru a masca natura de vendetă politică a acțiunii — lichidarea opoziției aristocratice refugiată în mănăstiri — împăratul l-a însărcinat în 1003 cu eliminarea sa pe Ștefan al Nicomidiei, consilierul său intim și în același timp al patriarhului. Acesta obține în 1005 demisia lui Simeon, iar în 1009 exilul său, urmat de razia autorităților imperiale la Sfântul Mamas pentru a confisca aurul și a pune sechestru pe averile existente. Aristocrat mistic devenit monah, Simeon nu era nici un eretic trinitar camuflat, nici un martir tardiv al iconoduliei, ci revendica pentru sine o autoritate spirituală superioară celei a tronurilor atât imperial, cât și patriarhal. Condamnat,

Simeon e expulzat din capitală fiind debarcat, printr-un gest sardonice din partea împăratului, pe tărâmul asiatic al Bosforului „la stâlpul delfinului [prințului] condamnat”, exact în locul unde fusese în 988 cartierul general al lui Bardas Phokas în rebeliunea sa din 987–989 contra lui Vasile II, care a reușit să-și salveze tronul doar cu ajutorul unui contingent de mercenari ruși.

În ce privește sensul real al „reformei monahale” inițiate de Simeon Noul Teolog, părintele McGuckin respinge ca falsă imaginea vehiculată în mod obișnuit, potrivit căreia prin entuziasmul și vizionarismul său mistic Simeon ar fi urmărit să dea un suflu nou, personal, religiozității obosite a mănăstirilor studite cu viață de obște. Invocarea experienței personale a Luminii dumnezeiești de către Simeon prin ascultarea necondiționată față de părintele său duhovnicesc avea drept scop principal justificarea propriei sale autorități absolute asupra monahilor de la Sfântul Mamas, de la care cerea aceeași ascultare necondiționată ca și a sa față de Simeon Evlaviosul. Deși fusese exclus de egumenul de la Studiu din pricina atașamentului său exclusiv față de părintele său duhovnicesc, simplu monah, ajuns egumen, Simeon Noul Teolog a aplicat în mănăstirea sa strict vechea regulă de la Studiu nemaivoid să-i lase pe monahii săi să aibă alt părinte duhovnicesc decât egumenul, adică decât el însuși. Fapt care i-a scandalizat pe monahi, conducând în cele din urmă la transformarea opoziției lor în revoltă deschisă generală, cei 30 de monahi revoltați nefiind o minoritate, ci reprezentând numărul mediu de monahi din mănăstirile capitalei bizantine.

Sensul contextual mai precis al invocării constante a experienței Luminii dumnezeiești⁶⁹ și a autorității lui Simeon Evlaviosul⁷⁰ de către Simeon Noul Teolog e elucidat de alte două

⁶⁹ J. A. MCGUCKIN, „The Luminous Vision in Eleventh-Century Byzantium: Interpreting the Biblical and Theological Paradigms of St Symeon the New Theologian”, în: *Work and Worship at the Theotokos Evergetis* (Belfast Byzantine Texts and Translations 6.2), ed. Margaret Mullett – Anthony Kirkby. Belfast. 1997. p. 90–123; trad. rom. mai jos, p. 390–422.

⁷⁰ J. A. MCGUCKIN, „St Symeon the New Theologian (949–1022): Byzantine Spiritual Renewal in Search of a Precedent”, în: R. N. SWANSON

studii ale părintelui McGuckin. El arată că există de fapt trei paradigme biblice distincte ale vederii lui Dumnezeu: 1) paradigma Sinaiului, al cărei echivalent nou-testamentar e episodul Schimbării la Față a lui Hristos, 2) paradigma paulină a convertirii lui Saul și 3) paradigma extatic-apocaliptică a martiriului lui Ștefan. În toate acestea problema centrală este revendicarea și transmiterea autorității religioase: prin preamărirea Sa luminoasă pe Tabor, Iisus Hristos devine un nou Moise, iar Petru, martorul teofaniei, devine succesorul său; prin vederea pe drumul Damascului a lui Hristos în slavă Saul devine și el apostol ca și Petru. La Pavel asistăm atât la o legătură intimă între vederea Luminii și convertire, cât și la o „democratizare” a ei, aceasta fiind accesibilă tuturor creștinilor. Relatările simeoniene ale vederii luminii se încadrează și ele în paradigma paulină, legând strâns convertirea, căința, curățirea, simțirea luminii și mandatarea cu autoritate apostolică, la care se adaugă medierea decisivă al lui Simeon Evlaviosul. Cu ajutorul acestei paradigme Simeon își construiește în *Cateheze* și în *Imne* o autolegitimare mistică, menită să-i impună autoritatea absolută ca urmaș al Evlaviosului asupra ucenicilor acestuia și a monahilor săi de la Sfântul Mamas și Sfânta Marina. Persoana lui Simeon Evlaviosul, ca figură exemplară a părintelui duhovnicesc harismatic, deține o funcție-cheie nu doar ca mediator în accesul la experiența harului dumnezeiesc, ci și într-o extrem de provocatoare teologie a Tradiției care la Simeon Noul Teolog se personalizează și interiorizează la maximum. Întreaga Tradiție se însușește printr-o experiență care se autoverifică și se concentrează duhovnicește în Simeon Evlaviosul, care devine pentru Simeon Noul Teolog canonul Tradiției autentice: un canon paradoxal, aflat în *prezentul*, nu în trecutul Bisericii, prezentul harismatic determinând sensul viu al Tradiției. Simeon Evlaviosul nu este însă izolat, el însuși fiind doar ultima verigă a „lanțului de aur” al sfinților care alcătuiesc Biserica vie. Mesajul discipolatului radical pretins monahilor săi de Simeon Noul Teolog

(ed.). *The Church Retrospective* (Studies in Church History 33), Ecclesiastical History Society. 1997, p. 75–90; trad. rom. mai jos, p. 380–390.

este, prin urmare, acesta: dacă aceștia îi vor da lui ascultarea necondiționată pe care el însuși a avut-o față de Simeon Evlaviosul, vor face și ei aceeași experiență a simțirii harului ca lumină, experiență care are propria ei evidență interioară și care ne vine nu din trecut, ci de sus, de la Dumnezeu, și ne dă lumina în care să recunoaștem Adevărul, Lumina proprie Adevărului, nu lumina rațiunii noastre. Departe de a fi o exaltare subiectivă și individualistă anarhică, paradigma experienței harismatice se conjugă la Simeon Noul Teolog cu revendicarea unei autorități absolute pe seama părintelui duhovnicesc sau a egumenului harismatic, cu alte cuvinte pe seama lui însuși. Ceea ce nu putea să nu șocheze. Trei sunt, așadar, potrivit părintelui McGuckin, obiectivele „programului monahal” al Sfântului Simeon Noul Teolog: 1) recentrarea vieții monahale pe experiența harului 2) și pe ascultarea necondiționată față de un părinte duhovnicesc harismatic, și 3) reconstituirea monastică a unei baze de putere de tip aristocratic. Dacă ultimul punct a căzut în uitare, primele două vor fi preluate și adoptate de isihasm care va recepta, transmite și impune posterității figura misticului și „Noului Teolog”, nu cea a „egumenului de la Sfântul Mamas”⁷¹.

⁷¹ Dată fiind importanța studiilor simeoniene ale părintelui McGuckin, este inexplicabilă, sau poate simptomatică, absența până și a numelui său din indicii recentului Simpozion ecumenic internațional *Simeone il Nuovo Teologo e il monachesimo di Constantinopoli*. Atti del X Convegno ecumenico internazionale di spiritualità ortodossa sezione bizantina, Bose 15–17 settembre 2002, a cura di Sabino Chialà e Lisa Cremaschi, Ed. Qiqajon. Comunità di Bose, 2003, 374 p. Volumul grupează următoarele comunicări: Monahismul la Constantinopol în timpul lui Simeon Noul Teolog (M.-H. Congourdeau, p. 25–44); Simeon Studitul și Simeon Noul Teolog (H. Alfeyev, p. 45–102 [versiune italiană a studiului englez din 1994, cf. *supra* n. 41]); Simeon Noul Teolog și Pavel Everghetinos, fondatori în confruntare (B. Crostini Lappin, p. 103–128); Orizontul cultural al lui Simeon Noul Teolog (G. Podskalsky, p. 129–136); Îndumnezeirea la Simeon Noul Teolog (K. Ware, p. 137–164); Vederea lui Dumnezeu la Simeon Noul Teolog (G. Martzelos, p. 165–198); Paternitatea spirituală la Simeon Noul Teolog (H. J. Turner, p. 199–224); Viața în Duhul și simțurile duhovnicești. Problema „modernității” lui Simeon Noul Teolog (B. Petră, p. 225–254); Trupul lui Hristos: Simeon Noul Teolog despre viața duhovnicească și Biserica ierarhică (A. Golitzin, p. 255–288); O teologie a spontaneității: calea lacrimilor la Simeon Noul Teolog (J. Chryssavgis, p. 289–308); Ira-

Lumea mare a Sfântului Simeon — Imperiul Bizantin la apogeu și răscruce

Lecția principală ce se degajă din studiile inventariate mai sus e aceea că destinul pământesc al sfinților Bisericii e determinat într-o măsură considerabilă de evoluțiile, natura și tipul societăților în care trăiesc. Sfântul Simeon Noul Teolog e în mare parte un produs al lumii sale, al societății bizantine ajunse în secolele X–XI la apogeul ei istoric. Drastic redus teritorial și demografic, divizat în interior, invadat și amenințat mereu atât dinspre nord (slavi și bulgari), cât și dinspre est (arabi), Imperiul Roman de Răsărit evitase cu dificultate catastrofa în secolul dramatic dintre anii 610–710. Redus la jumătate din Asia Mică, la Tracia și Grecia maritimă, el a reușit să supraviețuiască, dar cu o societate profund schimbată în toate microstructurile ei: dezurbanizată, ruralizată și atomizată, noua societate bizantină se deosebea de cea antică prin pierderea diversității și complexității în favoarea simplificării și uniformității. Elitele urbane dispar, aristocrația provincială decade, cultura antică și instituțiile ei de tip urban (teatre, băi, școli publice superioare) se sting. O masă de populație rurală uniformă și analfabetă, alcătuită din țărani plătitori de taxe și soldați, e supusă direct împăratului de la Constantinopol; bazileul e șeful absolut al statului, responsabil atât de apărarea ei militară, cât și de ordinea internă, și conducătorul întregii societăți prin intermediul unei elite birocratice civile, militare și clericale. Cultura păgână dispărând practic la sfârșitul secolului VI, episcopii și monahii preiau monopolul culturii și devin atât învățătorii, cât și patronii noii societăți creștine, ale cărei sentimente dominante sunt cele de insecuritate și spaimă. Sfinții — martiri sau monahi, dar și moaștele și icoanele lor — devin noii protectori și centre de solidarizare a unei comunități religioase alternative, oferind un patronaj spiritual și o mediere între divin și uman paralele

dierea lui Simeon Noul Teolog în lumea greacă și rusă a secolului XVIII (A.-E. Tachiaos, p. 309–322); Memoria liturgică a lui Simeon Noul Teolog (I. Phoumdoulis, p. 323–332); Reprezentări iconografice ale lui Simeon Noul Teolog (K. Charalampidis, p. 333–345); și masă rotundă (p. 347–362).

celelalte instituționale asigurate de împărat prin riturile ceremoniilor de la palat și de episcopi prin cultul liturgic din biserici. Monahii renunțători la lume devin autorități spirituale pentru credincioșii căsătoriți și analfabeți dintr-o lume nesigură și instabilă, cărora le oferă protecție și îndrumare, funcționând ca furnizori de ordine, securitate și liniște de dincolo de lume, oglindite pe fețele transfigurate din icoanele lor hieratice. Divizat interior într-o societate creștină cu două viteze — cea a creștinilor desăvârșiți în afara lumii și a creștinilor nedesăvârșiți din lume —, creștinismul își pierde elanul misionar și se repliază introvertit pe o axă dominată de polii pietății și securității. Noul Imperiu Roman din Răsărit devine o societate teocratică în care stat și biserică fuzionează într-un popor mesianic de tip vechi-testamentar. Conducut de figurile mesianice ale împăraților, preoților și profeților monahi, el are misiunea de a realiza o icoană terestră a Împărăției lui Dumnezeu apărând prin ortodoxie și moralitate ordinea divină a existenței, de orice deviere intelectuală sau morală. Pe acest fundal sumbru are loc în secolele VIII–IX conflictul dramatic pentru conducerea societății ortodoxe între împărații iconoclaști și monahii iconoduli, conflict încheiat în 843 cu triumful ortodoxiei iconodule și reconcilierea între monahism și imperiu printr-un nou pact social. Depășind această criză, imperiul și societatea bizantină se înscriu după 843 pe o curbă ascendentă în toate domeniile: militar, economic, social și cultural. Acest avânt va continua în mod constant sub toți bazileii dinastiei macedonene (867–1028), când societatea bizantină intrată în faza ei „clasică” cunoaște o expansiune continuă⁷².

Viața Sfântului Simeon Noul Teolog, precum și cele ale precursorului său, Simeon Evlaviosul (născut în 917), și a discipolului său, Nichita Stithatul (care a supraviețuit până în jurul anului 1090), se derulează astfel pe fundalul celei mai

⁷² Pentru detalii, a se vedea excelenta sinteză a lui W. TREADGOLD, *A History of Byzantine State and Society*, Berkley CA, 1997 (trad. rom. M.-E. Avădanei: W. TREADGOLD, *O istorie a statului și societății bizantine*, Ed. Institutului European, Iași, 2004, 2 vol.: vol. I: 284–1025 și vol. II: 1025–1461, mai ales „Partea IV. Redresarea graduală”, cap. 14–17 [vol. I. p. 454–587]).

glorioase epoci a istoriei bizantine. Secolele X–XI sunt astfel marcate de dublul fenomen militar al „epopeii bizantine”⁷³ și cultural al renașterii studiilor antice și „primului umanism bizantin”⁷⁴, în condițiile în care populația imperiului crește de la 7 milioane în 780, la 12 milioane în 1025, armata sporește de la 120.000 de soldați în 780 la 150.000 în 963 și 250.000 în 1025, iar veniturile anuale ale statului urcă de la 1,9 milioane de nomisme în 775 la 3,1 milioane în 842, 3,9 milioane în 959 și 5,9 milioane în 1025. Punctul de cotitură l-a constituit domnia îndelungată a lui Roman I Lekapenos; născut în jurul lui 870 și devenit în 911 amiral al flotei bizantine, aceasta a preluat și deținut puterea supremă în Bizanț între decembrie 920 și decembrie 944, domnind în numele împăratului legitim, minorul Constantin VII Porfirogenetul, născut în 905 și asociat la tron în 908 de tatăl său, Leon VI Înțeleptul (886–912) și de mama sa, Zoe Karbonopsina, regentă între 914–919. Roman I urcase pe tron zdrobind în 919 opoziția aristocrației militare condusă de generalul Leon Phokas care o sprijinea pe Zoe; după care a pus capăt în 920 disputei „tetragamice”, a încheiat în 927 pace cu bulgarii și și-a îndreptat armatele spre Orient, reușind prin generalul Ioan Kurkuas importante victorii asupra emiratelor arabe din Siria și Mesopotamia; în 941 a respins atacul rușilor conduși de Igor asupra capitalei, dar pe 16 decembrie 944 e detronat și închis într-o mănăstire (unde va muri în iunie 948) de propriii săi fii, Ștefan și Constantin. Aceștia însă vor fi răsturnați în ianuarie 945 de o revoltă populară care l-a adus pe tron pe Constantin VII care va domni efectiv până în noiembrie 959. Savant erudit el însuși, Constantin a susținut promovarea unei culturi de tip enciclopedic în toate domeniile. În interior a guvernat cu ajutorul eunucului Vasile Lekapenos (născut în 925 ca fiu nelegitim

⁷³ Descriș amplu de G. SCHLUMBERGER, *L'épopée byzantine à la fin du Xe siècle*, 3 vol., Paris, 1896–1905: vol. 1: 969–989, vol. 2: 989–1025; vol. 3: 1025–1057.

⁷⁴ Remarcabil analizat de P. LEMERLE (1903–1990) în *Le premier humanisme byzantine. Notes et remarques sur enseignement et culture à Byzance des origines au Xe siècle*, Paris, 1971, și *Cinq études sur le Xe siècle byzantine*, Paris, 1977, cap. 4: „Le gouvernement des philosophes”, p. 193–297.

[*nothos*] al lui Roman I și castrat pentru a nu fi un eventual pretendent la tron), excelent administrator, iar în exterior a declanșat marea ofensivă militară antiarabă din Orient, condusă de generalul Bardas Phokas (fratele lui Leon Phokas, înfrânt și orbit în 920) și de fiii acestuia, Nichifor, Leon și Constantin. Ofensiva va continua și după moartea (probabil prin otrăvire a) lui Constantin VII, în noiembrie 959, sub scurta domnie a fiului acestuia, tânărul și desfrânatul Roman II (născut în 939), sub care puterea efectivă a fost deținută de eunucul Iosif Bringas — care l-a îndepărtat pe Vasile Lekapenos sau Nothos (bastardul) — și de către soția sa, Teofano. Roman II moare otrăvit probabil și el, pe 15 martie 963 în vârstă de doar 23 de ani, puterea trecând nominal la fiii săi, minorii Vasile II (născut în 958) și Constantin VIII (născut în 960), dar fiind exercitată efectiv de eunucul Bringas și de Teofano ca regentă. Pentru a-l elimina pe atotputernicul prim-ministru Bringas, Teofano l-a chemat la putere pe generalul Nichifor Phokas (născut în 912 și cuceritorul Cretei în 961). După o scurtă rezistență a partizanilor lui Bringas, Phokas intră pe 16 august 963 în Constantinopol și e încoronat împărat, căsătorindu-se îndată cu Teofano. Nichifor continuă recuceririle în Orient reocupând Cilicia, Ciprul, Siria, Antiohia și Alepul, dar devine tot mai dictatorial și impopular — printr-un edict din 964 a oprit înființarea de noi mănăstiri —, fiind în cele din urmă asasinat în 10/11 decembrie 969 de o conjurație militară condusă chiar de soția lui, Teofano, și de o rudă a sa, generalul Ioan Tzimiskis. Tzimiskis (născut în 925) e încoronat pe 25 decembrie 969, dar o trimite la mănăstire pe Teofano, guvernând în interior prin eunucul Vasile Lekapenos. În 970–971 înfrânge cu ajutorul cumnatului său, generalul Bardas Skleros, revolta familiei aristocratice Phokas condusă de Leon, fratele împăratului asasinat, și de fiul său, Bardas Phokas, care sunt orbiți de un ochi și internați într-o mănăstire din Chios. Tzimiskis continuă cuceririle ocupând, în război cu rușii lui Sviatoslav, Bulgaria de est până la Dunăre, iar în 974–975 Mesopotamia, Siria și nordul Palestinei cu Galileea până la Cezareea. Cu siguranță Tzimiskis ar fi ocupat un an mai târziu și Ierusalimul, dacă n-ar fi murit pe 10 ianuarie 976,

otrăvit și el de Vasile Lekapenos, pe care voia să-l ancheteze pentru achiziționarea abuzivă de terenuri în Cilicia.

Și astfel urca în sfârșit pe tron împăratul legitim, tânărul în vârstă de 18 ani Vasile II; el avea să domnească nu mai puțin de 48 de ani, domnia sa marcând zenitul istoric al Imperiului Bizantin⁷⁵. Primii 13 ani vor fi extrem de dificili pentru neexperimentatul bazileu tutelat autoritar de eunucul Vasile Lekapenos. Cei doi Vasile au trebuit să facă față nu doar atacurilor bulgarilor și arabilor, ci mai cu seamă unor foarte grave și îndelungate rebeliuni militare, adevărate războaie civile. Primul care s-a ridicat a fost generalul Bardas Skleros. Destituit de eunucul Vasile din funcția de general al Orientului și trimis ca simplu duce în Mesopotamia, Skleros s-a proclamat împărat în vara lui 976, înfrângând armata imperială și ocupând întreaga Asie. Ambasadele mitropolitului Ștefan al Nicomidiei și ale lui Leon Protovestiarul eșuând, eunucul Vasile îl recheamă din exil pe rebelul Bardas Phokas, înfrânt de Tzimiskis în 970, și-i încredințează comanda supremă. Învins inițial de Skleros în 978, Bardas Phokas reușește în martie 979, cu ajutorul decisiv al unui contingent de 12.000 de gruzini⁷⁶, să-l înfrângă pe Bardas Skleros, care se refugiază la Bagdad. Împăratul a vrut să le dea arabilor Alepul în schimbul lui Skleros, dar s-a izbit de rezistența eunucului Vasile și a generalilor Bardas și Leon Phokas. Tot mai incomodat de tutela eunucului Vasile, aliat cu comandatul armatei Bardas Phokas

⁷⁵ Despre Vasile II, a se vedea disertația de la Oxford din 1999, recent publicată, scrisă de CATHERINE HOLMS, *Basil II and the Government of Empire 976–1025*, Oxford, 2006, 420 p.; un rezumat al ei pe site-ul www.roman-emperors.org. A se vedea și portretul făcut de MIHAIL PSELLOS, cartea I din *Cronografia* sa (ed. E. Renauld, 1926–1928); trad. românească R. Alexandrescu, introducere și note N.-Ș. Tanașoca: MIHAIL PSELLOS, *Cronografia. Un veac de istorie bizantină (976–1077)*, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 17–28.

⁷⁶ Drept recunoștință, Vasile II va susține generos înființarea unei mănăstiri gruzine (Ivion) la Athos, distinctă de Marea Lavră a Sfântului Atanasie († 1001), întemeiată în 963. Mănăstirea gruzinilor (*Ivion* în greacă) a fost înființată de cuviosul Eftimie († 1028) și tatăl său, Ioan († 1009), precum și de generalul Tornikes († 983), toți nobili gruzini deveniți monahi întâi pe Muntele Olymp din Bithynia, apoi pe Muntele Athos.

și un alt general, împăratul reușește în 985 să-l înlăture de la palat pe atotputernicul eunuc, confiscându-i averea imensă, exilându-l și închizându-l într-o mănăstire, unde a murit în curând de supărare că Vasile II a pus cu cruzime să i se demoleze mănăstirea ctitorită de el, simbolul puterii lui⁷⁷. Bardas Phokas a fost și el destituit și trimis ca duce al Antiohiei. În august 986, Vasile II a atacat Bulgaria ca ripostă a cuceririi Larissei și Tesaliei de țarul Samuel, dar a fost înfrânt umilitor de bulgari. Eliberat de arabi în iarna lui 986, Bardas Skleros revine în Asia și se proclamă împărat în primăvara lui 987, declanșând al doilea război civil. La început Bardas Phokas se aliază cu Skleros (vrând să împartă între ei Imperiul: Orientul pentru Skleros, Occidentul pentru Phokas). Dar după ce îl prinde și închide pe Skleros, Phokas s-a proclamat el însuși împărat, în august 987, ocupând întreaga Asie și blocând capitala de la Chrysopolis și Abydos. Situația devenind disperată, Vasile II a cerut atunci ajutor de la rușii cneazului Vladimir al Kievului (980–1015). Cu prețul căsătoriei acestuia, după încreștinarea sa prealabilă, cu sora bazileului, Ana, Vladimir trimite un ajutor militar salvator alcătuit din 6000 de mercenari ruși și varegi. Cu sprijinul lor, Vasile II reușește în 988 sau la începutul lui 989 să zdrobească lângă Chrysopolis armata rebelă comandată de Kalokyra Delphinas care a fost tras în țeapă, iar pe 13 aprilie 989 la Abydos cade în luptă în mod neașteptat și Bardas Phokas, al cărui cap retezat e purtat ca avertisment în întreg imperiul. Bardas Skleros s-a predat și el în 990, retrăgându-se în schimbul unui titlul princiar în Tracia, unde va și muri în 991. Abia acum Vasile II a devenit monarh autocrat necontestat și va conduce imperiul cu mână de fier timp de încă trei decenii. Va duce războaie dure la toate frontierele, în Orient (994–1000) și apoi mai ales în Balcani, unde în lungi campanii (1001–1002, 1005–1014, 1016–1018) îi înfrânge zdrobitor pe bulgari ucigându-i și orbindu-i în masă (14.000 de prizonieri au fost orbiți în august 1014!). În 1018, Vasile II supranumit „omorătorul de bulgari” (*Boulgaroktnos*) a desființat țaratul bulgar, incorporându-i

⁷⁷ Cf. MIHAIL PSELLOS, *Cronografia* I, 20.

teritoriul în componența imperiului. Între 1021–1022, aflându-se în campanie în Armenia și Georgia, a înfrânt în vara lui 1022 revolta generalilor Nichifor Xiphias și Nichifor Phokas (fiul lui Bardas Phokas căzut în 989). În toiul pregătirilor pentru o mare expediție în sudul Italiei și Sicilia, Vasile II moare pe neașteptate pe 15 decembrie 1025 lăsând un imperiu mai consolidat militar și financiar — vistieria statului avea un surplus de 14,4 milioane de nomisme! — ca niciodată.

Puțini ar fi putut bănui că în numai cincizeci de ani imperiul, asaltat dinspre nord de pecenegi, dinspre est de selgiucizi, iar dinspre vest de normanzi, și condus de o serie de împărați burocrati, nemilitari, avea să fie din nou în pragul catastrofei⁷⁸. Urmându-i în sfârșit la tron fratelui său, Vasile II, care n-a avut copii, Constantin VIII avea să moară și el în noiembrie 1028 după o domnie tiranică și risipitoare, lăsând în urmă o situație dinastică instabilă: avea doar două fete, Zoe, născută în 978 (avea deci 50 de ani), și Teodora, cu câțiva ani mai puțin vârstnică. Până în 1055 vor urca pe tron cei trei soți succesivi ai Zoei. Cel dintâi, bătrânul Roman III Argyros, urcat pe tron în noiembrie 1028, a murit în aprilie 1034 otrăvit de Zoe, pentru a se căsători cu fratele prim-ministrului, eunucul Ioan Orphanotrophos, Mihail IV Paflagonianul. Bolnav de epilepsie și hidropică, Mihail IV va muri în decembrie 1041 fiind urmat la tron de nepotul său, adoptat de Zoe, Mihail V Kalaphates. Acesta a încercat să domnească singur exilându-l pe unchiul său, Ioan Orphanotrophos, și trimițându-l la mănăstire pe mama sa adoptivă, Zoe. Faptul a provocat o revoltă populară în Constantinopol în urmă căreia pe 19 aprilie 1042 Mihail V a fost depus și orbit. Pe tron va urca acum cel de-al treilea soț al Zoei, care va muri în 1050, și anume Constantin IX Monomachos. Acesta îl va aduce ca patriarh ecumenic pe Mihail Kerullarios (1043–1058), va reorganiza în 1045 în Constantinopol o școală superioară cu două facultăți, de drept condusă de Ioan Xiphilinos și de filozofie condusă de Constantin

⁷⁸ Istoria zbuciumată a acestor ani ai istoriei bizantine are un remarcabil tablou istoric realizat de rafinatul umanist și ministru bizantin MIHAIL PSELLOS în *Cronografia* sa; cf. *supra* n. 75.

Psellos, va înfrânge o serie de rebeliuni militare, iar în vara lui 1054 va fi martorul confruntării dintre cardinalul Humbert și patriarhul Mihail Kerullarios încheiate cu excomunicarea reciprocă și „marea schismă”, murind la câteva luni după aceasta pe 11 ianuarie 1055. Tronul va fi ocupat pentru scurt timp de sora Zoei, bătrâna Teodora, care va muri pe 31 august 1056 lăsând ca urmaș pe Mihail VI Stratiokis pe care-l adoptase. Confruntat cu opoziția patriarhului Kerullarios și a armatei, acesta a abdicat în august 1057 călugărindu-se, pe tron urmând acum generalul Isaac I Comnenul. Acesta îl va depune și exila în noiembrie 1058 pe Mihail Kerullarios (care va muri în ianuarie 1059) și a fost nevoit să facă față începutului cuceririi de către normanzi a Italiei de Sud și primelor atacuri ale selgiucizilor asupra teritoriului bizantin. Neputând să-și impună însă în plan intern reformele și îmbolnăvinduse grav, în decembrie 1059 Isaac I s-a călugărit intrând la mănăstirea Studiu, unde va și muri ca monah în 1060. Tronul a fost ocupat de civilul Constantin X Dukas, care va muri pe 23 mai 1067 după o domnie dezastruoasă, în care imperiul a pierdut importante teritorii la toate frontierele din Orient, Balcani și Italia. La moartea sa imperiul se afla în pragul colapsului. Pe tron se afla ca regentă, în numele celor trei fiii ai ei, soția lui Constantin X, Evdokia, nepoată după mamă a patriarhului Kerullarios. Aceasta s-a căsătorit în decembrie 1067 cu generalul Roman IV Diogenes, care a încercat un contraatac împotriva selgiucizilor. Pe 19 august 1071 el a fost însă înfrânt dezastruos la Mantzikert și luat prizonier, fiind depus de senat și ulterior orbit. În 1071 cădea în mâinile normanzilor și Bari, ultima posesiune bizantină din Italia. A urmat domnia nefastă și plină de dezastre a lui Mihail VII Dukas, fiul lui Constantin X, condus de fapt de Mihail Psellos și eunucul Nikephoritzas. Imperiul a fost atacat din nou de pecenegi și turci care în 1077 au întemeiat în inima Asiei Mici sultanatul de Iconion. În același an a intrat în rebeliune generalul Nichifor Bryennios, iar în 1078 și generalul octogenar Nichifor Botaniates, care, fiind proclamat împărat pe 25 martie 1078, Mihail VII a abdicat călugărindu-se (ajungând ulterior mitropolit al Efesului!). Scurta domnie a lui Nichifor III Botaniates a fost plină de

abuzuri și rebeliuni militare; ultima, cea a experimentatului general Alexie Comnenul va reuși. Botaniates a abdicat călugărindu-se, iar Comnenul a fost încoronat împărat pe 4 aprilie 1081. Menținându-se pe tron până la moartea sa pe 15 august 1118, el a reușit să întemeieze o nouă dinastie. Lunga sa domnie de 37 de ani⁷⁹ — în care a făcut față, cu înfrângeri, dar și cu succese, atacurilor normanzilor, pecenegilor și selgiucizilor, dar și primei cruciade latine (1096–1099) — a reușit să salveze imperiul de la catastrofă depășind crizele și să-i redea o viață nouă. A făcut aceasta instaurând un regim politic și spiritual diferit, regim care a stabilizat pentru exact un secol „societatea neliniștită” a secolului XI.

Lumea mică a Sfântului Simeon — monahismul bizantin: tradiții, înnoiri și reformă

Monahii au fost o parte esențială a societății bizantine în toate epocile, reprezentând, după cum s-a estimat⁸⁰, circa 1–1,5% din populația imperiului. Dacă în jurul anului 1000 acesta avea în jur de 15 milioane de locuitori, înseamnă că în tot imperiul existau în jur de 150.000–200.000 de monahi grupați în circa 7000 de mănăstiri și schituri (numai în Constantinopol și în împrejurimi sunt atestate 325 de așezăminte monahale). Majoritatea mănăstirilor bizantine aveau în medie între 10–20 de monahi. Monahii de cele mai diferite tipuri de viață: pustnici și chinoviți, stâlpnici și episcopi etc., reprezentau elita spirituală a Bisericii bizantine; astfel, 75 din cei 90 de sfinți bizantini din secolele VII–XV au fost monahi, călugări fiind și 45 din cei 57 de patriarhi din intervalul 705–1204. Diversitatea formelor de viață monahală poate fi ușor ilustrată evocând figurile câtorva sfinți monahi contemporani cu Simeon Noul Teolog, pe unii dintre ei acesta putând chiar să-i fi cunoscut personal. Astfel, pe 11 decembrie 979 murea lângă Constantinopol în vârstă de aproape 100 de ani Sfântul Luca

⁷⁹ Descrisă de prințesa Ana Comnena în *Alexiada* (ed. B. Leib 1937–1945); trad. rom. M. Marinescu, prefață, tabel cronologic și note N. Ș. Tanașoca: ANA COMNENA, *Alexiada* (Biblioteca pentru toți 906–907), București, 1977.

⁸⁰ Cf. P. CHARANIS, „The Monk as an Element of Byzantine Society”, *Dumbarton Oaks Papers* 25 (1971), p. 61–84.

Stâlpnicul⁸¹. Născut într-o familie de neam bun din „thema” Anatolikon, acesta urmasa o carieră militară; după ce a scăpat dintr-o grea înfrângere a armatei bizantine de către bulgari s-a făcut preot militar; s-a retras apoi o vreme ca monah pe Muntele Olymp din Bithynia, după care până la moarte a petrecut peste 40 de ani pe coloana lui Eutropios de lângă Chalcedon. Un alt personaj remarcabil a fost Sfântul Nicon zis „Pocăiți-vă” (*Nikon ho Metanoite*)⁸². Născut între 930–935 în provincia asiatică a Pontului, Nicon fugise de tânăr de acasă intrând într-o mănăstire aflată la granița dintre Pont și Paphlagonia. După 12 ani de mănăstire a început să predice pocăința în întreaga Anatolie. După recucerirea Cretei de la arabi de către Nichifor Phokas în 961 a petrecut șapte ani aici ca misiionar, călătorind apoi ca predicator itinerant în Grecia centrală și de sud; s-a stabilit în jurul anului 970 lângă Sparta, unde a întemeiat o mănăstire, murind aici la adânci bătrâneți în jurul anului 1000. Am evocat deja mai sus figura Sfântului eunuc Nichifor, născut în jurul anului 925, episcop al Miletului între 965–985, devenit apoi monah ascet la mănăstirea Sfântului Pavel de pe Muntele Latros (sau Latmos) de lângă Efes, de unde a plecat pentru a întemeia alte două mănăstiri, murind tot în jurul anului 1000. Mai vârstnic decât acest Nichifor, dar cu un parcurs până la un punct similar, a fost și Sfântul Mihail Maleinos⁸³. Acesta aparținea unei extrem de bogate și influente familii din aristocrația militară din Asia Mică, fratele său ajungând general și senator, iar o soră devenind soția lui Bardas Phokas (tatăl viitorului împărat Nichifor Phokas). La 12 ani Manuel Maleinos a fost trimis la Constantinopol pentru a începe o carieră la palat. După doi ani în care a fost spatharocubicular, șocat de moartea pe 11 mai 912 la doar 46 de ani a împăratului Leon VI cel Înțelept, s-a hotărât să lase lumea.

⁸¹ BHG 2239; ed. H. DELEHAYE, *Les saints stylites*, Bruxelles, 1923, p. LXXXVI–CV și 195–237.

⁸² BHG 1336; *Viața sa* a cunoscut diverse ediții (1906, 1933, 1982, apărute toate la Atena), ultima fiind cea a lui D. SULLIVAN, *The Life of Saint Nikon*, Brookline MA, 1987.

⁸³ BHG 1295; ed. L. PETIT, „Vie de St. Michel Maleinos”, *Revue de l'Orient Chrétien* 7 (1902), p. 543–594.

S-a făcut monah primind numele Mihail și nevoindu-se ca ascet pe Muntele Kymnias din Bithynia, unde în 930 a întemeiat o „lavră” al cărei preot și egumen a fost până la moartea sa pe 12 iulie 961. Mihail Maleinos a avut o însemnată influență asupra nepotului său, viitorul împărat Nichifor Phokas, care toată viața sa a dormit culcat pe jos, întins pe o rogojină primită de la unchiul său. Ucenicul său cel mai cunoscut a fost Sfântul Atanasie Athonitul⁸⁴. Născut în jurul anului 925 la Trapezunt, acesta venise pentru studii la Constantinopol, unde a rămas apoi ca profesor. Atras de faima lui Mihail Maleinos, a venit în 952 la Kymnias, unde a fost tuns în monahism și a rămas șapte ani. Fuge de aici în 957–958 la Athos, unde se stabilește într-o chilie, dar e descoperit de Leon Phokas și revine pentru un an și jumătate la Kymnias. E chemat în 961 în Creta de Nichifor Phokas, angajat în recucerirea ei de la arabi, după care revine la Athos cu fonduri de la Phokas pentru o nouă lavră construită în anii 962–963. Prin hrisovul dat în 963 de Nichifor Phokas, devenit împărat, Lavra lui Atanasie devine mănăstire imperială independentă și cu autoguvernare, beneficiind de importante subsidii financiare pentru 80 de monahi, iar din 971/2 pentru 120 de monahi. Adoptarea de către Lavră a unui regim chinovial autoritar de tip studit și activitățile economice indispensabile pentru o comunitate care în 978 atinsese deja 500 de monahi (în 1045 numărul lor va crește la 700) au făcut ca Sfântul Atanasie să se confrunte până la sfârșitul vieții sale (a murit în 1001 într-un accident în timpul lucrărilor de rezidire la dimensiunile actuale a bisericii principale a mănăstirii) cu opoziția monahilor bătrâni și pustnici, pe care însă a știut să o neutralizeze punând mănăstirea sub protecție imperială. „Marea Lavră” — impropriu sau intenționat numită astfel (pentru a nu provoca opoziția pustnicilor athoniți) —, de fapt marea chinovie athonită cu un patrimoniu propriu imens, administrat independent de un egumen ales doar dintre monahi, devenise în epocă un model pentru mă-

⁸⁴ BHG 187; ediții ale *Vieții* în 1895, 1906 și recent: J. NORRET, *Vitae duae antiquae sancti Athanasii Athonitae* (Corpus Christianorum Series Graeca 9), Turnhout, 1982.

năstirile bizantine intrate în a doua jumătate a secolului X într-o criză de proporții.

Criza sistemului monahal bizantin din ultimele decenii ale secolului X era determinată de modificările survenite acum în modul lor de administrare⁸⁵. Încă de la începuturile monahismului mănăstirile, pe care prin legislația canonică reiterată mereu între 451–861 episcopii încercaseră fără prea mare succes să și le subordoneze, fuseseră fundații private bazate pe o activitate economică de autosubzistență. Începând din secolul VII, locul principal în întreținerea mănăstirilor, în general reduse numeric, l-au luat proprietățile funciare și fondurile primite ca donație de la ctitori (ceea ce a redus considerabil importanța muncii manuale a monahilor) și gestionate cu sprijinul unor protectori laici influenți care să le apare de lăcomia celor puternici și de abuzurile administrației civile sau episcopale. Mănăstirile bogate profitau de nenorociri pentru a-și spori proprietățile pe căi scandaloase, în schimb cele sărace căutau protectori pentru a se scoate din penurie. Împărații ortodocși au continuat exemplul celor iconoclaști dăruind partizanilor sau rudelor lor mănăstiri cu scopul de a le restaura sau le transformau în mănăstiri imperiale (ca în cazul mănăstirii Studiu). Particularii au continuat să întemeieze noi mănăstiri, fără autorizația episcopilor, considerându-se proprietari lor cu drept de a le dărua sau vinde. Mănăstirile erau integral private, nemaidepinzând de Biserică, ci doar de familiile ctitorului. Rezultatul acestei independențe totale era de multe ori ruinarea mănăstirilor, care deveneau ferme, hanuri sau conace pentru familiile ctitorilor, bunurile mănăstirilor înstrăinându-se. Ara-reori monahii reușeau să gestioneze eficient proprietățile mănăstirilor — care le fuseseră donate pentru a evita dezordinile provocate de sărăcie, de vagabondajul și cerșetoria nesfârșite — și ajungeau în mizerie, creând probleme pentru stat. Împărații

⁸⁵ Pentru precizările din secțiunea de față urmăim prezentările lui J. THOMAS / A. HERO din monumentală *Byzantine Monastic Foundation Documents. A Complete Translation of the Surviving Founder's Typika and Testaments*. Dumbarton Oaks, Washington DC. 2000, și J. THOMAS. *Private Religious Foundations in the Byzantine Empire* (Dumbarton Oaks Studies 24), Washington DC, 1987.

au reacționat prin legi⁸⁶. Astfel în 934, Roman I Lekapenos interzicea nu numai aristocraților, dar și episcopilor, egumenilor și patronilor de așezăminte filantropice să achiziționeze în orice fel de condiții proprietățile țăranilor; restricții confirmate în 947 și de Constantin VII, și al căror scop era de a restrânge proprietățile mănăstirilor pentru a spori baza de impozitare a statului. În 964 împăratul Nichifor Phokas, altfel prieten al monahilor, a interzis printr-o faimoasă lege întemeierea de noi mănăstiri și donarea de noi proprietăți funciare celor deja existente; prevederile ei nu se aplicau însă chiliilor și lavrelor, adică schiturilor mici. Legea a fost abrogată în 988 de Vasile II. Prin legea agrară din 996 însă, și acesta va interzice întemeierea de mănăstiri cu mai puțin de opt călugări sau lipsite de mijloace de subzistență, iar prin legea agrară din 1002 va face și mănăstirile, alături de aristocrați, coresponsabile împreună cu țăranii de plata impozitelor (așa-numitul *allelen-gyon*). În fața crizei cronice a sistemului monastic, împărații și patriarhii bizantini au încercat să impună un regim de management privat al fundațiilor religioase care erau mănăstirile, așa-numitul „charistikariat”. Pentru a salva mănăstirile de abuzurile administrației și de propria lor incapacitate de a-și gestiona proprietățile, ele au fost astfel date în administrare și exploatare financiară cu titlu de beneficii unor laici *charistikaroi*. Foarte repede însă aceștia vor sfârși prin a privi mănăstirile ca pe niște întreprinderi profitabile și proprietăți personale, vânzându-le sau dându-le moștenire și lăsându-i pe monahi în mizerie iar clădirile mănăstirilor în ruină. În fața acestor abuzuri, ca și a confiscărilor proprietăților mănăstirești și obiectelor bisericești practicate în turbulentul secol XI de împărații militari Isaac I Comnenul, Roman IV și, mai ales, Alexie I Comnenul, au protestat deschis în a doua jumătate a secolului mitropolitul Leon al Chalcedonului (1072–1094) și patriarhul Ioan IV al Antiohiei (1089–1100). Ctitorii mănăstirilor au încercat să reînvie sistemul protectoratului prin efori, epitropi sau curatori laici.

⁸⁶ Cf. Z. VON LINGENTHAL, *Jus Graeco-Romanum. III. Novellae Constitutiones*, Leipzig, 1857: Collatio tertia 911–1057, p. 241–252, 252–256, 292–296, 303–304, 306–318.

O veritabilă reformă a mănăstirilor va fi introdusă la mijlocul secolului XI prin sistemul de independență instituțională și autoguvernare pe baza unui regim strict chinovial, riguros moral, centrat liturgic dar prelungit și filantropic. Sistemul a fost formulat pentru prima dată în *Typikon*-ul mănăstirii Theotokos Evergetis, redactat între 1054–1070 de al doilea ei ctitor, egumenul Timotei. Mănăstirea Evergetis fusese întemeiată cu doar câteva chilii și monahi în 1049, la trei kilometri vest de zidurile Constantinopolului, de către Pavel Everghetinul († 16 aprilie 1054) într-o casă de vară de pe o proprietate privată a acestuia. Pentru uzul monahilor, Pavel alcătuiuse o impozantă antologie ascetică (*Synagoge*) în patru cărți, fiecare cu câte 50 de titluri — extrem de copiată și cunoscută sub numele de *Evergetinos*⁸⁷ —, precum și o vastă colecție de 368 de omilii și cateheze (*Katechetikon*⁸⁸, inedit), iar Timotei alcătuiuse *Typikon*-ul⁸⁹ și un *Synaxarion*⁹⁰. Reforma inițiată la Theotokos Evergetis se va impune în secolul XII în toată lumea bizantină, fiind activ promovată de împărații Comneni și de patriarhii lor. Charistikariatul dispare acum aproape cu totul, iar în *typika* tuturor mănăstirilor imperiale și princiare, ca și ale fundațiilor private se regăsesc principiile și normele reformei everghetine. Alianța dintre episcopat și ctitorii privați aflată la baza ei se va rupe abia spre sfârșitul secolului XII

⁸⁷ Publicat prima dată de Nicodim Aghioritul și Macarie al Corintului: *Euergetinos etoi Synagoge ton theophthongon rhematon kai didaskalion ton theophoron kai hagion Pateron*, Veneția, 1783, reeditat de atunci în multe rânduri. Cartea 1 tratează teme de morală ascetică, cartea 2 discută teme legate de viața de obște, cartea 3 teme de morală personală, iar cartea 4 teme legate de progresul duhovnicesc. În românește: F. GHEORGHE (= Virgil Cândea), „Un dascăl ecumenic uitat: cuviosul Pavel Everghetinul. Ctitoria și scrierile sale”, *Mitropolia Olteniei* 8 (1956), p. 456–481.

⁸⁸ B. CROSTINI LAPPIN, „An 11th Century Byzantine Liturgical Homiliary: the Evergetis Katechetikon”, Diss. Phil., Oxford, 1998, și articolul aceleiași cercetătoare din *Orientalia Christiana Periodica* 64 (1998), p. 123–141.

⁸⁹ Ed. P. GAUTIER, *Revue des études byzantines* 40 (1981), p. 5–101. Cf. și *Byzantine Monastic Foundation Documents* (supra n. 85), p. 454–471.

⁹⁰ Ed. DIMITRIEVSKI, *Opisanie* 1, 1, p. 256–614. Toate cele patru texte de la Evergetis se află în studiu și în curs de editare critică de o echipă de bizantinologi condusă de profesoara Margaret Mullet, Queens College Belfast, sub auspiciile Centrului de Studii Bizantine din Belfast.

când ierarhia își va afirma tot mai mult prioritatea în fața monahilor în ce privește călăuzirea spirituală a credincioșilor, precum și drepturile asupra mănăstirilor împotriva fondatorilor privați, cum atestă, de exemplu, comentariile canoanelor realizate de Teodor Balsamon († cca 1195).

Este util poate ca pe fondul acestor evoluții să revedem încă o dată etapele prin care a trecut mănăstirea Sfântul Mamas⁹¹. Ridicată sub Iustinian I (527–565) de șambelanul/„kitonitul” Pharasmanes (*epi tou koitonou*), biserica închinată memoriei martirului paflagonian Mamas (martirizat în 275 la Cezareea Capadociei) la extremitatea de vest a Constantinopolului lângă poarta Xirokerkos (nu departe de mănăstirea Studiu) a fost restaurată o generație mai târziu de Gordia, sora împăratului Mauriciu (582–602), care a și făcut-o mănăstire. Aici au fost îngropați Mauriciu, soția lui, Constantina, și cei cinci copii ai lor executați brutal în noiembrie 602 de uzurpatorul Phokas (602–610). La începutul secolului IX Sfântul Mamas era mănăstire imperială, în ea fiind închiși în 809 din ordinul lui Nichifor I Sfântul Teodor Studitul împreună cu unchiul său, Platon, și fratele lui, Iosif. În 922 — ceea ce nu părea a ști părintele John McGuckin, obligând la retușarea interpretării lui — Roman I Lekapenos ordonă ca mormintele familiei imperiale Mauriciu să fie mutate în mănăstirea ctitorită de acesta la Myrelaion (unde va fi îngropat pe 15 iunie 948 Roman I însuși, detronat de fiii săi și călugărit cu forța în decembrie 944). Transferul osemintelor imperiale a transformat probabil Sfântul Mamas dintr-o mănăstire imperială într-una patriarhală. Aici a venit la sfârșitul lui 977, adus de părintele său duhovnicesc, tânărul Simeon Noul Teolog, care după doar trei ani va primi de la patriarhul Nicolae II Chrysoverghis nu doar hirotonia în preot, ci și egumenia mănăstirii. Simeon o va păstori până la demisia sa din 1005, părăsind-o definitiv prin exil în 1009, doar moaștele lui revenind aici în 1052. O notiță dintr-o culegere de jurisprudență bizantină⁹² ne informează că

⁹¹ După *Byzantine Monastic Foundation Documents*, p. 973–987; cf. bibliografia, p. 989.

⁹² „Practica ex actis Eusthatii Romani [† 1037]” XV. 48: „Că protospătara Maria, fiica lui Skleros, având de primit o datorie de 62 de litre

mănăstirea Sfântul Mamas era în administrarea unui *charistikarios*, un oarecare patriciu Pantherios, care i-a cedat-o aristocratei Maria, fiica lui Skleros, în schimbul unei importante datorii (echivalentul a 20,274 kg de aur). Ruinată de *charistikaroi* — biserica nu mai avea acoperiș, clădirile se prăbușiseră, doar doi monahi mai viețuiau în ele —, mănăstirea a atras după 1143 atenția trezorierului lui Manuel I Comnenul, Gheorghe Capadocianul, care i-a dobândit administrarea de la patriarhul Cosma II (1146–1147) și independența de la patriarhul Nicolae IV Muzalon (1147–1151). Gheorghe a restaurat-o și a devenit aici călugăr cu numele Grigorie. Acestea și altele le cunoaștem din noul *typikon* al mănăstirii compus de monahul Atanasie Philanthropenos în 1158⁹³; confirmat în 1163, documentul e cu totul pe linia reformei everghetine; Sfântul Mamas cu cei 22 de monahi ai ei (care ieșeau o dată pe lună la baie în oraș) era o fundație aristocratică, fără instituții filantropice și fără strălucire deosebită. Mănăstirea va mai fi restaurată o dată de împăratul Isaac II Anghelos (1185–1195) care a adus aici din Capadocia capul Sfântului martir Mamas, ajuns după 1204 la catedrala din Langres (Franța). Mănăstirea a supraviețuit ocupației latine, fiind menționată în documente în 1350, în 1353 și, ultima dată, în 1399.

Lupta pro și contra memoriei Sfântului Simeon în secolul XI

Destinul mănăstirii Sfântul Mamas schițat mai sus ne arată că — în ciuda eforturilor făcute de Nichita Stithatul înaintea și după 1052 până la moartea sa în jurul anului 1090 — moștenirea și memoria Sfântului Simeon s-au stins repede din mănăstirea pe care acesta o restaurase după 980, de unde fusese exilat un sfert de secol mai târziu și unde la mijlocul secolu-

[62 × 327 g aur] de la patriciul Pantherios i le-a cerut, și negăsindu-se o altă avere a cerut și a primit mănăstirea Sfântului Mamas și toate cele ale ei, nu pentru a înstrăina ceva din ele, ci pentru a o administra, cum rânduise și fondatorul ei" (*Jus Graeco-Romanum* I, Leipzig, 1856, p. 48).

⁹³ Ed. S. Eustratiades în *Hellenika* I (1928), p. 256–311; trad. engleză *Byzantine Monastic Foundation Documents*, p. 991–1031. Variantă a celui de la Evergetis, *Typikon*-ul de la Sfântul Mamas va fi utilizat în documente similare până în secolul XIV (cf. schema de la p. 990).

lui XII se va impune reforma monahală everghetină. Părintele Irénée Hausherr remarcase deja faptul că la Pavel Everghetinul († 1054) nu apare „nici cea mai mică influență a lui Simeon Noul Teolog”⁹⁴, analizele desfășurate de K. Ware⁹⁵ și B. C. Lappin⁹⁶ relevând la Pavel chiar o „disociere calculată” de Simeon. Dacă Simeon pune accent pe experiența personală, pe lacrimi și vizionarism, la Pavel tradiția e deasupra persoanei, conformitatea practică cu ordinea liturgică, disciplinară și teologică e mai importantă decât orice experiență și harisme personale tratate marginal cu maximă rezervă și prudență. „E plauzibilă ipoteza ca Pavel să se fi distanțat de experiența studită ce suferise puternic impactul fenomenului «Simeon» încă de pe vremea părintelui său duhovnicesc tocmai pentru a i se putea opune mai liber și eficient”⁹⁷.

Este posibil ca această delimitare față de Simeon Noul Teolog să fi fost încurajată de patriarhul Alexie Studitul. În calitate de egumen al mănăstirii Studiu acesta venise pe 12 decembrie 1025 cu capul Sfântului Ioan Botezătorul la căpătâiul bătrânului împărat Vasile II bolnav, care pe loc l-a numit patriarh ecumenic, murind la trei zile după aceea. Alexie Studitul va păstori extrem de energic Biserica bizantină până pe 20 februarie 1043, ridicând prestigiul ei și impunându-și autoritatea patriarhală atât episcopilor, clericilor și monahilor, cât și împăraților care s-au succedat cu repeziciune în timpul păstoririi sale⁹⁸. A încercat să îngrădească și să reglementeze

⁹⁴ I. HAUSHERR, „Paul Evergetinos a-t-il connu Syméon le Nouveau Théologien?”, *Orientalia Christiana Periodica* 23 (1957), p. 58–79, aici p. 62.

⁹⁵ K. WARE, „Prayer and Sacrament in «Synagoge»”, în: *The Theotokos Evergetis and 11th Century Monasticism*, Belfast, 1994, p. 325–347.

⁹⁶ B. CROSTINI LAPPIN, „Fondatori a confronto: Simeone il Nuovo Teologo e Paolo Everghetinos a attraverso le «Catechesi»”, în: *Simeon il Nuovo Teologo* (supra n. 71), 2003, p. 103–128.

⁹⁷ *Ibid.*, p. 127.

⁹⁸ Cf. lista comentată a actelor sale juridice la V. GRUMEL: *Les Regestes des Actes du Patriarcat de Constantinople. I. Les actes des patriarches. Fasc. II–III: Les Regestes de 715 à 1206*, ed. II revăzută de J. Darrouzès, Paris, 1989, p. 338–359 nr. 825^{*}–855. Mulțumesc dlui Ionuț Alexandru Tudorie de la Facultatea de Teologie din București pentru amabilitatea de a-mi fi facilitat accesul la această importantă publicație pentru bizantinologia ecleziastică.

practica charistikariatului obligând înregistrarea tuturor patro-najelor și transferurilor lor la patriarhie și la episcopiile locale (decretele din 1026 și 1027). A excomunicat pe patriarhul siro-iacobit al Antiohiei și a condamnat propaganda antichalcedo-niană în Armenia ocupată de bizantini. Iar în jurul anului 1030 redeschide postum procesul unui monah harismatic din Paphla-gonia din secolul IX, Elefterie. Aproximativ contemporanul lui Simeon Evlaviosul, Elefterie fusese condamnat încă din 960 fiind acuzat în esență pentru o formă extravagantă de demon-strare a „nepătimirii” (se culca cu două femei pentru a de-monstra depășirea oricărei atracții sexuale). Mănăstirea sa din Pamfilia a supraviețuit acestei condamnări și chiar a înflorit. Ucenicii l-au canonizat venerându-i trupul neputrezit, propa-gându-i cultul și în alte comunități monahale din zonă. Sinodul mitropolitan local și apoi cel patriarhal au reacționat contra acestei canonizări abuzive și a influenței acestei mișcări și comunități harismatice acuzate anacronic de reînvierea unor practici „mesaliene”. În fond era stigmatizată o variantă po-pulară a unui curent mistic extrem de similar celui propagat la Constantinopol de Simeon Evlaviosul și apoi de Simeon Noul Teolog⁹⁹, curent care devenise probabil suspect și la Studiu după condamnarea și exilarea ultimului în 1009.

Acest fapt explică aluzia din *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, § 133, unde după ce pomenește că, intrat la Studiu în jurul vârstei de 14 ani, deci în jurul anului 1019, copia imnele Sfântului Simeon (și transcrie o scrisoare a acestuia către el), Nichita Stithatul ne spune că în viața sa a urmat o perioadă dificilă de 16 ani, în care în urma unor conflicte a fost obligat să-și părăsească mănăstirea; revenit aici în jurul anului 1035, își „aduce aminte” de Sfântul Simeon și începe să compună discursuri și imne, la început în cinstea lui Teodor Studitul, apoi și în cinstea lui Simeon Noul Teolog (§ 136). După un alt interval, în urma unei vedenii (§ 137), demarează după o con-

⁹⁹ Cf. J. DARROUZÈS, „Quatre procès des mystiques à Byzance (vers 960–1143)”, *Revue des études byzantines* 36 (1978), p. 5–82, aici p. 8–19. Traducerea actului sinodal de condamnare a lui Elefterie din Paphlagonia, mai jos, p. 499–503.

sultare cu un duhovnic experimentat procesul de colectare, editare și difuzare a scrierilor simeoniene (§ 140).

Patriarhi și umaniști

Patriarhul Alexie Studitul a fost în bune raporturi cu Constantin VIII și cu Roman III Argyros — tatăl și, respectiv, soțul moștenitoarei legitime a tronului, Zoe Porfirogeneta —, dar a fost în relații tensionate cu Mihail IV Paflagonianul (1034–1041), care prin intermediul unor mitropoliți a uneltit, fără succes însă, să-l îndepărteze și să-l înlocuiască cu eunucul Ioan Orphanotrophos, fratele și prim-ministrul său. Mihail IV murind, tronul a fost preluat pe 10 decembrie 1041 de nepotul său, Mihail V Kalaphates, care fusese adoptat de Zoe Porfirogeneta; pentru a domni singur, acesta i-a îndepărtat nu numai pe unchiul său, Ioan Orphanotrophos și pe patriarhul Alexie, ci a trimis-o la mănăstire și pe Zoe. La auzul acestei vești, patriarhul s-a întors în capitală și a binecuvântat revolta populară împotriva împăratului care a încercat să se refugieze împreună cu un alt unchi al său, Constantin, la mănăstirea Studiu, de unde au fost însă scoși afară și orbiți pe 21 aprilie 1042. Pe 12 iunie 1042 devenea împărat chipeșul Constantin IX Monomachos. Căsătorit cu nepoata de soră a lui Roman III Argyros, și deci posibil candidat la tron, acesta fusese exilat de Mihail IV pe insula Lesbos. Rechemat în capitală după căderea lui Mihail V, Constantin a devenit cel de-al treilea soț al bătrânei Zoe. Întrucât ambii miri erau la a treia căsătorie, oprită oficial de Biserică (prin Tomosul Sinodului din 920), căsătoria fusese celebrată pe 11 iunie 1042 de protoprezbiterul bisericii palatului, nu de patriarhul Alexie, care a oficiat însă a doua zi încoronarea celor doi la Sfânta Sofia. Constantin IX a adus la palat ca „sincel” un monah atipic, pe nume Mihail Kerullarios¹⁰⁰. Născut în jurul anului 1005 într-o familie aristocratică din Constantinopol, acesta fusese un tânăr extrem de

¹⁰⁰ Cf. F. TINNEFELD. „Michael I. Kerullarios, Patriarch von Konstantinopel (1043–1058). Kritische Überlegungen zu einer Biographie”, *Jahrbuch der österreichischen Byzantinistik* 39 (1989), p. 95–127.

ambitios care urmărea o carieră politică la cel mai înalt nivel, vizând nici mai mult, nici mai puțin decât tronul. Împreună cu fratele său mai mare intrase în jurul anului 1040 într-o conspirație care-și propunea să-l răstoarne pe Mihail IV Paflagonianul. Conspirația fiind dejucată, fratele său fusese exilat și se sinucisese, iar Mihail scăpase de condamnare doar fiind castrat și călugărit cu forța. La moartea lui Alexie Studitul, pe 24 februarie 1043, Constantin IX l-a numit patriarh ecumenic pe „sincelul” Mihail Kerullarios. Hirotonit pe 25 martie 1043, Kerullarios avea să fie cel mai puternic patriarh bizantin din toate timpurile. Până în 1050 Constantin IX l-a avut drept principal ministru pe un jurist extrem de capabil, Constantin Lichudis. Pe lângă faptul că era un remarcabil om de stat și excelent administrator, Lichudis era un fin om de cultură; el îl va aduce la palat și-l va prezenta împăratului pe un foarte tânăr intelectual (avea doar 25 de ani) cu formație enciclopedică și dornic de carieră în birocrăția imperială, pe nume Constantin Psellos. Născut în 1018 într-o familie burgheză mai degrabă umilă, Psellos avea excepționale calități intelectuale, o curiozitate multilaterală, o ambiție pe măsură, dublate și de un instinct al intrigii și parvenirii. Avea să devină cel mai important umanist bizantin al acestei perioade bizantine clasice¹⁰¹. Cu sprijinul lui Constantin IX, în 1045 s-a reînființat în Constantinopol o școală de studii superioare (impropriu numită „universitate”) cu două facultăți: de filozofie, condusă de tânărul Constantin Psellos (*hypatos ton philosophon*), și de drept, condusă de prietenul lui Psellos, excelentul jurist Ioan Xiphilinos (*nomophylax*)¹⁰². Apariția acestei școli, nu atât teoretice, cât de administrație publică, era o necesitate socială presantă determinată de cererea sporită de funcționari civili și de extinderea birocrăției care trebuia să facă față exigențelor administrative create de o societate bizantină aflată în expansiune, devenită tot mai bogată și mai complexă.

¹⁰¹ Singura monografie de sinteză, depășită însă, rămâne încă cea a lui CHR. ZERVOS, *Un philosophe néoplatonicien du XIe siècle: Michel Psellos*, Paris, 1920; reed. New York, 1973.

¹⁰² Cf. J. M. HUSSEY, *Church and Learning in Byzantine Empire 867–1185*, Oxford, 1937, p. 37 sq.

Implicațiile sociale ale conflictelor religioase din secolul XI

Într-adevăr, sub aparența deliberat cultivată de imobilism și continuitate, aveau loc transformări importante care au dat Imperiului Bizantin în secolul XI aspectul de „societate neli-niștită”, instabilă. Deosebirea față de figura socială a secolelor IX–X devenea tot mai evidentă¹⁰³. Societatea bizantină din epoca dinastiei macedonene (867–1022) avea o structură simplă: puterea era concentrată în Constantinopol în mâinile împăra-tului și a unei birocratii alcătuite din eunuci formați special sau din câteva familii de funcționari. În capitală și în orașe existau doar foarte puține bresle și asociații de negustori. Societatea era în măsură covârșitoare rurală și putea fi ușor controlată de birocratia din capitală. În mijlocul secolului X încep să apară tendințe tot mai clare de descentralizare socială, evidente în afirmarea de sine în plan social și cultural a aris-tocrației („feudalității”) și intelectualității (birocratiei civile), însoțită de o conștiință de sine tot mai individualistă. Acest individualism¹⁰⁴, evident în artă și cultură, e vizibil în evolu-țiile din plan intelectual și estetic, evoluții care, marcate de asimilarea valorilor antice — raționalitate și naturalism *ver-sus* hieratism, abstract, impersonal —, poartă amprenta unei „protorenașteri”. Împărat conservator și cazon, Vasile II a reușit timp de o jumătate de secol să uniformizeze și controleze total societatea și Biserica zdrobind orice opoziție și stăvilind

¹⁰³ A se vedea lucrarea de sinteză capitală a lui A. KAZHDAN și A. W. EPSTEIN, *Change in Byzantine Culture in the 11th and 12th Centuries*, Berkley CA, 1985, dar și analizele economice, sociale și culturale din *Travaux et mémoires* du Centre française de recherche d'histoire et civilisation byzantines, VI, Paris, 1976, p. 1–366 grupate sub genericul „Recherches sur le XIe siècle”. Pentru teologie și viața religioasă și pentru o trecere în revistă a publicațiilor dintre 1970–1990 pe aceste teme, a se vedea G. PODSKALSKY, „Religion und religiöses Leben im Byzanz des 11. Jahr-hunderts”, *Orientalia Christiana Periodica* 57 (1991), p. 271–397.

¹⁰⁴ În condițiile unei societăți ierarhice și holistice (totale), strict contro-late de autoritățile imperiale și religioase, control care făcea imposibilă existența unei vieți sociale publice reale, „omul bizantin” n-a cunoscut chiar și în elitele sale decât un paradoxal „individualism fără libertate” și fără solidaritate. În care A. Kazhdan (1922–1997) vede trăsătura specifică a lumii bizantine.

eficient afirmarea socială a aristocrației și intelectualității, ca și orice individualism, fie el mistic, intelectual sau nobiliar. Mai mult, scoțând din circulație și stocând în tezaurul imperial sume uriașe de bani, Vasile II a reușit să reducă chiar și creșterea economică. Toate aceste constrângeri s-au relaxat brusc odată cu moartea sa în decembrie 1025 și cu seria de împărați civili care au urmat până în 1081. Comerțul a început să înflorească atât în capitală, cât și în provincii, Bizanțul devenind o societate în expansiune, tot mai urbană, mai bogată și mai complexă, dar și mai dificil de condus. Noii bogați pretindeau recunoaștere socială, iar aceasta depindea de titlurile și pozițiile din administrație, dependente la rândul lor de o educație superioară, condiție obligatorie pentru o carieră birocratică de succes. Numărul școlilor și profesorilor a crescut rapid. S-a estimat astfel că între 200 și 300 de tineri primeau educație superioară în școlile din Constantinopol. Mașinăria administrației bizantine a devenit tot mai complexă, dar în același timp a fost infiltrată de interese private, de sisteme de rudenie și protecție, prin care guvernul a ajuns tot mai puțin un instrument al autorității imperiale, iar palatul a devenit terenul de confruntare al diferitor grupuri de interese.

Această luptă pentru controlul societății între împărat, birocrația intelectuală și Biserică poate fi ilustrată cel mai bine evocând tensiunile și conflictele de la curtea lui Constantin IX și a succesorilor săi. Acestea au fost generate și susținute într-o măsură apreciabilă de ambițiile autoritariste și personalitatea accentuată ale patriarhului Mihail Kerullarios care avea un program sistematic de impunere a autorității Bisericii Ortodoxe și a celei patriarhale în întreaga societate bizantină. Uniformizarea rituală a fost un instrument principal de impunere a Ortodoxiei în fața oricărei heterodoxii, și patriarhul a reușit să obțină închiderea tuturor bisericilor armene și latine din imperiu pe motivul că în ele Euharistia se celebra cu azime. Gelos pe influența elitei intelectualilor laici în anturajul imperial și pe afirmarea lor ca autorități culturale în cadrul noii „universități”, patriarhul a reușit să obțină în 1050 dizgrația lui Constantin Lichudis care împreună cu Ioan Xiphilinos sunt nevoiți să se retragă și să se călugărească pe Muntele Olymp

din Bithynia. Triumful total al patriarhului a venit însă în vara lui 1054 când s-a opus cu succes politicii de alianță între bizantini și papalitate împotriva normanzilor din sudul Italiei susținută de Constantin Psellos și împăratul Constantin IX¹⁰⁵. Favoarea imperială de care s-au bucurat legații trimiși la Constantinopol de papa Leon IX, în frunte cu arogantul și autoritarul cardinal Humbert, a fost interpretată de patriarh ca o sacrificare inacceptabilă a Ortodoxiei de dragul intereselor politice; de aceea patriarhul a făcut totul ca să torpileze orice înțelegere între imperiu și papalitate. Refuzând, nu numai din cauza pretențiilor protocolare inacceptabile, să primească oficial delegația papală și să dialogheze cu aceștia, Mihail Kerullarios a provocat reacția exasperată a cardinalului care l-a excomunicat în 15 iulie pe patriarh și acoliții săi, proclamând astfel (ilegal însă, întrucât papa Leon IX murise deja pe 19 aprilie) schisma dintre Biserica Romei și cea a Constantinopolului¹⁰⁶. Kerullarios, care abia aștepta această provocare, a declanșat o revoltă populară obligându-l pe împărat să denunțe alianța și să excomunică la rândul său în sinodul din 20 iulie 1054 Biserica Romei. Patriarhul triumfase și era acum stăpân absolut în Constantinopol; împăratul învins se va îmbolnăvi grav (murind câteva luni mai târziu, pe 11 ianuarie 1055), iar tânărul Constantin Psellos va fi nevoit și el să părăsească capitala. Alăturându-se prietenilor săi pe Muntele Olymp, Psellos s-a călugărit luându-și acum numele de Mihail (oare pentru a atenua furia răzbunării patriarhului luându-i numele?). Kerullarios a continuat să fie o figură principală în Constantinopol și în anii care au urmat. S-a opus sistematic bătrânei împărătese Teodora care a urcat pe tron în ianuarie 1055 domnind până la moartea ei, pe 31 august 1056, puterea reală fiind deținută

¹⁰⁵ Cf. pe larg A. MICHEL, „Schisma und Kaiserhof im Jahre 1054. Michael Psellos”. în: *1054–1954 L'Église et les églises*, Chevetogne, vol. I, 1954, p. 351–440.

¹⁰⁶ Ed. C. Will: *Acta scripta quae de controversiis Ecclesiae Graecae et Latinae saeculo XI composita exstant*, Leipzig-Marburg, 1861. A se vedea întreaga documentație tradusă și comentată în studiul meu „950 de ani de la Marea Schismă. Interpretări și documente”, *Revista teologică* 14 (86) (2004), nr. 3, p. 8–41 și nr. 4, p. 79–113.

de birocratul energetic, dar insuportabil, Leon Paraspondylis. Acesta l-a readus la curte pe Mihail Psellos și a impus pe tron la moartea Teodorei pe bătrânul senator Mihail VI Stratiotikos. O marionetă în mâinile birocrăției civile, acesta a reușit să intre în conflict cu generalii, care, sprijiniți de Kerullarios, l-au proclamat împărat pe Isaac Comnenul. În august 1056 Psellos și cu Kerullarios l-au convins pe Mihail VI să abdice și să se călugărească. Energeticul militar Isaac Comnenul care a urcat pe tron a încercat să impună o serie de reforme centralizatoare drastice prin care să stabilizeze statul, dar prin care și-a atras doar nemulțumirea tuturor elitelor, aristocratice, birocratice și ecleziale. Confiscând o serie de proprietăți bisericești, a intrat în conflict fățiș cu patriarhul Kerullarios care amenința să-l răstoarne de la putere. Împăratul însă a reușit, pe 7 noiembrie 1057, să-l îndeparteze din Constantinopol, să-l aresteze și să-l exileze. Întrucât patriarhul refuza să-și dea demisia, i s-a intentat un proces, al cărui amplu și devastator act de acuzare a fost redactat de Mihail Psellos, consilierul principal al bazileului; n-a mai fost nevoie ca actul să fie folosit, întrucât patriarhul a murit în exil pe 21 ianuarie 1058, iar Isaac știindu-l mort a retras acuzațiile și i-a organizat funeralii de stat în Constantinopol. Pe scaunul patriarhal vor urca apoi pe rând prietenii lui Psellos deveniți călugări în 1050: Constantin III Lichudis (2 februarie 1059 – 10 august 1063) și Ioan VIII Xiphilinos (1 ianuarie 1064 – 2 august 1075), figuri energice, dar lipsite de ambițiile autoritariste ale lui Kerullarios. Intransigența bazileului a speriat însă chiar anturajul rudelor și consilierilor săi care au așteptat un moment prielnic să-l debarce. În noiembrie 1059 Isaac s-a îmbolnăvit grav la o vânătoare și se credea că boala îi va fi fatală. Pe 23 noiembrie Psellos i-a convins pe senatori să-l aleagă împărat pe Constantin X Dukas, fără a mai aștepta moartea lui Isaac, care a fost convins să intre ca monah la Studiu (unde va și muri în mai 1060). Domnia lui Constantin X Dukas, care va muri pe 21 mai 1067, a reprezentat apogeul guvernării aristocrației civile în frunte cu Psellos. Întrucât soția marelui bazileu, Evdokia Makrembolitissa, era nepoată de soră a lui Mihail Kerullarios, Psellos a compus de data asta — în spirit tipic bizantin — un

amplu discurs funebru de elogiare a personalității defunctului patriarh și dușman. Demobilizarea militară promovată de împărații civili de după 1025 a făcut ca imperiul să fie incapabil să mai reziste presiunii invaziilor normanzilor, uzilor și selgiucizilor. Aceștia din urmă vor ajunge în 19 august 1071 să-l înfrângă și să-l ia prizonier în urma dezastrului de la Manzikert pe împăratul general Roman IV Diogenes, urcat pe tron pe 20 noiembrie 1068 prin căsătoria cu Evdokia, văduva lui Constantin X. Aceasta va încerca să preia singură puterea, dar cezarul Ioan Dukas, fratele defunctului Constantin X, a înlăturat-o proclamându-l împărat pe 24 octombrie 1071 pe fiul cel mai mare al acestuia, Mihail VII Dukas, în vârstă de 21 de ani. Acesta era elevul lui Psellos și era pasionat de literatură și cultură, dar era ușuratic și lipsit de caracter. El a lăsat ca statul să fie condus de cezarul Ioan Dukas și de Mihail Psellos, care însă în 1072 vor fi înlăturați și trimiși la mănăstire (Psellos va muri în 1078), puterea fiind exercitată apoi de eunucul Nikephoritza, care s-a văzut confruntat cu o serie întreagă de răscoale și rebeliuni militare. În mai 1078, Mihail VII Dukas a abdicat și s-a călugărit (ajungând chiar mitropolit al Efesului!), iar tronul va fi preluat inițial de bătrânul Nichifor III Botaniates, iar din 1 aprilie 1081 de capabilul general Alexie I Comnenul. Acesta a schimbat întreaga politică bizantină, reușind să stabilizeze cu dificultate un imperiu mult restrâns teritorial și să-i asigure prin domnia sa de 38 de ani o nouă, dar diferită vitalitate, o vitalitate a replerii.

Patriarhul și misticul

Exact la mijlocul acestui interval, în 1052, se situează aducerea în Constantinopol a rămășițelor pământești ale Sfântului Simeon Noul Teolog. Un astfel de eveniment, care echivala practic cu o canonizare și ca atare avea incontestabil parte de aprobarea patriarhului Mihail Kerullarios, poate surprinde la prima vedere¹⁰⁷. Un patriarh autoritar și cu ambiții politice

¹⁰⁷ Explicația a fost oferită de bizantinologul britanic MICHAEL ANGOLD, *Church and Society in Byzantium under Comneni 1081–1261*, Cambridge, 1995, p. 15–41 (ch. I: „Conflict and Debate”), mai ales p. 21–39, ale cărui considerații le urmăim în continuare.

sanționa astfel un mistic nonconformist și care fusese condamnat tocmai pentru acțiuni de subminare a autorității legale bisericești și imperiale! Kerullarios lupta, pe de o parte, pentru autonomia Bisericii față de stat și pentru dreptul patriarhului de a fi arbitru politic în momente de criză¹⁰⁸, iar, pe de altă parte, lupta pentru controlul spiritual al societății bizantine. Înainte de a trece la aceasta, Kerullarios s-a văzut nevoit să-și impună autoritatea în fața monahilor studiți, cărora le reproșa, de exemplu, faptul că diaconii studiți purtau la slujbe și brăie liturgice; în orice caz, s-a ajuns până acolo încât patriarhul să scoată numele Sfântului Teodor Studitul din Sinodiconul Ortodoxiei, reintroducându-l abia în urma intervenției împăratului sesizat printr-o plângere a egumenului Studiului¹⁰⁹. E foarte posibil ca în polemica patriarhului cu studii să fi fost implicat și Nichita Stithatul, de la care ni s-a păstrat un scurt tratat în apărarea folosirii brâului de către diaconii de la Studiu¹¹⁰. Conflictul a fost depășit fiindcă îl vedem pe Nichita Stithatul angajat activ cu tratate și scrisori în campaniile polemice de uniformizare liturgică declanșate de Kerullarios atât împotriva evreilor, armenilor și latinilor, cât și împotriva tendințelor incipiente de emancipare religioasă ale intelectualilor bizantini laici. Alături de scrieri duhovnicești, Nichita a compus și câteva tratate teologice, cum sunt o trilogie *Despre suflet — despre rai — despre ierarhie*¹¹¹ și unul *Despre limitele vieții*¹¹²; din acestea și din scrisorile iscate pe marginea lor se poate deduce o afirmare netă a principiului ierarhic în fața întrebărilor sau pretențiilor emise de laici. Astfel, în tratatul „despre limitele vieții” scris împotriva unui „oarecare Manuel”, care pretindea

¹⁰⁸ Nu voia să uzurpe însă autoritatea imperială și să devină un papă bizantin, cum s-a sugerat excesiv, ci doar să oblige statul să mențină ordinea morală și Ortodoxia făcând apel la instanța poporului capitalei imperiului ortodox.

¹⁰⁹ Cf. V. GRUMEL, *Regestes*, nr. 8556 (p. 358–359).

¹¹⁰ Ed. J. Darrouzès: NICETAS STETHATOS, *Opuscles et lettres* (SC 81), Paris, 1961, p. 486–494.

¹¹¹ *Ibid.*, p. 56–152, 292–226, 292–368. Trad. rom. în curs de apariție la Ed. Deisis.

¹¹² *Ibid.*, p. 366–410.

că nu Dumnezeu fixează limitele vieții fiindcă acest determinism ar contrazice libertatea umană, Nichita invocă și următorul argument analogic: faptul că Dumnezeu intervine direct în scurtarea vieții pământești e dovedit de puterea pe care a dat-o ierarhiei bisericești pământești de a determina viața sau moartea veșnică a oamenilor, după care se lansează într-un excurs împotriva pretenției laicilor de a învăța în biserică¹¹³. Aceeași interdicție e amintită de Nichita și „solistului Grigorie” împreună cu interdicția laicilor de a vedea altarul în timpul sfințirii Darurilor euharistice¹¹⁴. Nu e desigur întâmplător faptul că Stithatul e și autorul unui tratat „despre ierarhie”, al cărui principal efort speculativ e acela de a stabili o corelație între cele nouă acte ale ierarhiei îngerești dionisiene cu treptele ierarhiei bisericești¹¹⁵. Fapt extrem de elocvent, spre deosebire de ierarhia bisericească la Dionisie Areopagitul — unde triadei inițitoare episcopi—preoți—diaconi îi corespunde triada inițiată: monahi—laici—catehumeni; deci unde laicii botezați și chiar cei nebotezați fac parte din ierarhia bisericească — la Nichita monahii fac parte ca ultimă treaptă din ierarhia bisericească — în a cărei frunte se află, iarăși semnificativ, patriarhul — dar laicii nu. Viziunea aceasta clerical-monahală și strict ierarhică despre Biserică e una care corespunde întru totul eclezilogiei implicite în toate acțiunile lui Mihail Kerullarios. Cu o singură excepție, în care se poate recunoaște influența nemijlocită a Sfântului Simeon Noul Teolog: în capitolul 5 al tratatului despre ierarhie Nichita afirmă categoric participarea spirituală a treptelor inferioare ale ierarhiei la prerogativele treptelor superioare și declară explicit în stil „simeonian” că simplii monahi care au primit Duhul Sfânt și cunoașterea mistică a lui Dumnezeu sunt egali episcopilor care au primit doar hirotonia de la oameni și n-au ajuns la înțelepciunea Duhului Sfânt¹¹⁶. Cu alte cuvinte, spiritualii harismatici fac

¹¹³ *Ibid.*, p. 390–398.

¹¹⁴ *Ibid.*, p. 276–280 (*Ep.* VII) și p. 280–290 (*Ep.* VIII).

¹¹⁵ Tronuri = patriarhi; heruvimi = mitropoliti; scrafimi = arhiepiscopi; domnii = episcopi; puteri = preoți; stăpânii = diaconi; începătorii = ipodiaconi; arhangheli = citeți; îngeri = monahi.

¹¹⁶ *Ibid.*, p. 334–344.

parte din ierarhie, chiar nehirotoniți, pe când laicii nu. Așa cum sublinia J. Darrouzès, chiar dacă „trebuie să ne ferim să căutăm cheia sistemului teologic al lui Nichita într-o opoziție sistematică față de învățământul universitar și dezvoltarea gândirii autonome [...] animozitatea studitului nu s-ar putea explica fără înnoirea care acorda erudiților în cele «din afară» un loc nou și destul de important pentru a trezi reacția clericilor”¹¹⁷. În orice caz, oricât de stranie la prima vedere, alianța dintre Mihail Kerullarios și Nichita Stithatul — care a făcut posibilă readucerea moaștelor Sfântului Simeon Noul Teolog în Constantinopol în 1052 — e mai puțin misterioasă decât s-ar putea crede; ea arată că patriarhul avea un interes în figura Sfântului Simeon: „spera probabil să dea autorității patriarhale o mai intensă calitate spirituală, exploatând inspirația mistică a lui Simeon”¹¹⁸. Faptul că Mihail Kerullarios se erija într-un campion al Noului Teolog „are implicații mai ample decât s-ar părea la prima vedere. E în conformitate cu un nou accent pus pe o elită clericală ce posedă un monopol al autorității spirituale și astfel al unui acces liturgic și intelectual la divin”¹¹⁹. Promovând controlul spiritual al societății bizantine de către o elită clerical-monahală harismatică aflată deasupra societății înseși, Kerullarios și Stithatul polemizau cu noua viziune despre societatea creștină promovată de noua elită intelectuală și meritocratică a birocratiei civile bizantine. Membrii acesteia voiau să participe cu educația și știința lor la viața Bisericii și a societății și susțineau o pietate socială și umanistă laică, o viață creștină realizată și realizabilă prin educație și rațiune în societate, nu numai în afara lumii prin asceză și mistică.

Protestul unui umanist

Acest nou ideal creștin, umanist și social, antimonahal și antimistic — care era un protest împotriva controlului spiritual al societății exclusiv de către clerici și de Biserică și o

¹¹⁷ *Ibid.*, p. 34.

¹¹⁸ M. ANGOLD, *op. cit. supra* n. 107, p. 29.

¹¹⁹ *Ibid.*, p. 31.

afirmare a drepturilor și autorității rațiunii umane, precum și a laicilor în societate — și-a găsit expresia în scrierile prolificului intelectual bizantin din secolul XI care a fost Constantin-Mihail Psellos. Cultura și științele nu mai erau în Bizanț doar un exercițiu de școală, ci din nou un ideal social. Prin anti-ascetismul și antimisticismul său laic, idealul umanist creștin afirmat de Psellos era la nivelul elitei intelectual-birocratice o clară răsturnare a valorilor tradiționale în sistemul social ierarhic și autoritar al societății bizantine de până atunci, susținut de elitele clerical-monahale. Tânărul Psellos și colegii săi Lichudis și Xiphilinos au devenit astfel, deloc întâmplător, ținta intrigilor și ostilităților patriarhului Kerullarios, care a reușit în 1050 și 1054 să le obțină dizgrația bazileului Constantin IX și exilul departe de Constantinopol ca monahi pe Muntele Olymp din Bithynia. Dacă însă Lichudis și Xiphilinos s-au „reeducat” convertindu-se de la umanism la monahism (ulterior ajungând patriarhi), Psellos însă, deși devenit monah, nu s-a lăsat „reeducat”, nici nu s-a convertit la ascetism și misticism. După mai puțin de un an pe Muntele Olymp, a făcut totul ca să revină la palat, reluându-și în 1055 viața mondenă și politică, continuându-și totodată studiile și învățământul filozofic. La auzul acestei reconvertiri la „lume”, prietenul și colegul de studii al acestuia, Ioan Xiphilinos, i-a scris o scrisoare în care îi reproșa abandonarea monahismului și reîntoarcerea la filozofie, acuzându-l implicit că l-a trădat pe Hristos pentru Platon. Psellos i-a răspuns lui Xiphilinos printr-o remarcabilă scrisoare¹²⁰, un veritabil manifest al umanismului creștin bizantin. Idealului monastic, radical ascetic al renunțării la orice cunoaștere și știință de dragul lui Hristos, Psellos îi opune exemplul Sfinților Părinți Capadocieni și al Sfântului Maxim Mărturisorul. Aceștia au știut să se folosească de filozofia păgână ca de un instrument în apărarea și expunerea convingătoare a adevărului lui Hristos, fără să o distrugă și fără ca aceasta să însemne o asumare a doctrinelor filozofice ireconciliabile cu creștinismul. Fiindcă în ciuda speculațiilor metafizice incom-

¹²⁰ Ed. K. Sathas, *Mesaionike bibliotheke* V, p. 444–451; critic și cu comentarii de U. Criscuolo în 1973. Trad. rom. mai jos, p. 465–472.

patibile filozofia anticilor rămâne o pedagogie indispensabilă creștinismului. Creștinismul deplin nu poate să abandoneze nici rațiunea, nici cultura, nici științele, nici societatea fără a renunța la universalitatea sa. Așa cum Dumnezeu nu anulează creația Sa sensibilă și inteligibilă, tot așa nici virtutea ascetică nu poate anula rațiunea, cum nici muntele anahorezei solitare nu poate desființa orașul și urbanitatea prieteniei. Muntele contemplației spirituale, al luminării și rugăciunii îl poartă fiecare înăuntrul său, iar adevărata virtute nu poate fi conjugată cu ignoranța, cu excesul lipsei de măsură și disprețul față de cei inferiori, fără a-și pierde calitatea de virtute. Monahii trebuie să admită că există mai multe vieți creștine posibile, nu doar cea monahală ascetică și solitară pe munți, ci și cea urbană, comunitară și intelectuală, și că ambele duc la Hristos. Și umanistul creștin se urcă cu mintea spre Dumnezeu prin rugăciune și contemplare, prin care își curăță mintea de materie, dar și coboară pentru alții pe pajiștile cunoașterii naturii și a șlefuirii discursurilor, fiindcă ele nu sunt piedici în calea virtuții, ci duc la Hristos. Prin pledoaria sa pentru un creștinism umanist, cultural și social — în care relua apologia similară a episcopului filozof Synesios al Cyrenei († 413) — Psellos atesta nașterea în Bizanț a unei conștiințe de sine laice de tip premodern, care nu se mai mulțumea cu soluțiile intelectuale și sociale autoritare (hieratice) ale sistemului „ortodoxiei politice”, bazat pe fuziunea teocratică între Imperiu și Biserică, ci, reciclând dinamic valorile antichității, rivaliza cu societatea separată a monahilor la controlul spiritual al unei societăți bizantine mai bogate și mai complexe.

Psellos și-a afirmat crezul umanist creștin — deprins de la profesorul său, eruditul filolog Ioan Mavropos (cca 990–1075), ajuns în 1050 mitropolit al Euchaitei — nu numai față de fostul său prieten Xiphilinos, juristul convertit la monahism, ci și față de dușmanul său personal, atotputernicul patriarh Kerullarios, aflat în fruntea edificiului ierarhic al Bisericii clericalo-monahale bizantine. Momentul în care umanistul i-a dat în sfârșit replica patriarhului ostil a venit în cursul anului 1058: Psellos era acum președintele senatului și consilierul noului bazileu Isaac I Comnenul, la a cărui urcare pe tron în 1 septem-

brie 1057 contribuisese decisiv împreună cu patriarhul Kerullarios. Deși Isaac I îi cedase patriarhului drepturile pe care bazele le avea la numirea principalelor funcții din administrația patriarhală, ceea ce era un pas important în recunoașterea autonomiei Bisericii, împăratul a intrat totuși într-un conflict acerb cu patriarhul pe tema confiscării proprietăților bisericești la care recusesese pentru a-și putea plăti armata. Opoziția virulentă a patriarhului — care spunea peste tot: „Eu l-am făcut împărat, eu o să-l distrug!” — l-a făcut pe Isaac I să-i pregătească îndepărtarea (ceea ce a și reușit pe 8 noiembrie 1058) și depunerea (pregătindu-i un proces în sinod, în care acuzatorul oficial urma să fie Psellos, dar de care n-a mai fost nevoie, întrucât orgoliosul Kerullarios n-a suportat umilința murind de inimă rea în exil pe 21 ianuarie 1059). Semnalul declanșării campaniei împotriva patriarhului Kerullarios l-a dat însă Psellos printr-o faimoasă scrisoare¹²¹. Evitând chestiunile teoretice, dogmatice sau filozofice, filozoful bizantin face pe un ton ironic rechizitoriul retoric lui Kerullarios demonstrând antagonismul a două viziuni despre lume și moduri de viață, în ultimă instanță incompatibilitatea a două moduri de autoritate și programe spirituale ireconciliabile: unul mistic-clerical și autoritar, bazat pe inspirație divină, pe separația arogantă de societate și pe disprețul față de educație și cultură; și altul umanist-civil bazat pe rațiune și prietenie, pe cultivarea virtuților moderației și modestiei studiului, și pe cele ale solidarității sociale. Invocând, sau mimând, umilința intelectuală și viața simplă de om comun, dar curios și social, Psellos ridiculizează trufia autosuficientă și autoritarismul despotice al patriarhului; ajuns dincolo de umanitate, acesta se comportă ca un zeu; disprețuind cultura, prietenia și sociabilitatea, el invocă revelații supranaturale, îi terorizează pe colaboratori și „divide națiunile” (aluzie la schisma din 1054). În delirul său autoritar-ierarhic, patriarhul a ajuns „un bărbat democratic” (aluzie la instigarea la revolte a populației Constantinopolului) care „suportă greu monarhia”, disprețuiește pe împărați, vrând să de-

¹²¹ Ed. K. Sathas, *Mesaionike bibliotheke* V, p. 505–513 și critic de V. Criscuolo, 1973. Trad. rom. mai jos, p. 472–481.

monstreze că „sutana e mai tare decât purpura și mitra decât coroana”. De aceea „bazileul” Isaac I e conjurat să intervină și să stopeze această uzurpare cezaro-papistă, restabilind dualitatea principiilor, fiindcă „azi unul e împărat și altul e preot”.

Odată cu îndepărtarea din scaun pe 8 noiembrie 1058 a lui Mihail Kerullarios se părea că umaniștii civili laici au câștigat lupta cu clericii și misticii și au preluat controlul spiritual al societății; faptul a părut asigurat de atotputernicia lui Mihail Psellos în funcția de principal consilier și prim-ministru (până în 1072) al împăraților civili bizantini din dinastia Dukas, atât al lui Constantin X, creația lui politică, cât și al lui Mihail VII, discipolul său, mare iubitor de cultură și patron al umaniștilor și filozofilor. În deceniile decisive dintre dinastia macedoneană, în care au culminat primele secole ale Bizanțului, și cea comnenă, care va deschide ultimele lui patru secole, Imperiul Bizantin ajunsese „la cotitura destinului său”¹²². Totul s-a desfășurat ca o „dramă în două acte”. În intervalul 1025–1081 se năștea un nou Bizanț; demobilizată militar, societatea se lansase într-un proces de expansiune economică și diversificare; se dezvoltă o burghezie comercială și o nouă birocratie socială (în frunte cu excelenți miniștri, de regulă eunuci), care forța ascensiunea socială (Constantin IX și Constantin X au deschis senatul și pentru negustori și burghezi, suprimând privilegiul nașterii) pe calea educației și a meritului. Din păcate, toate aceste evoluții sociale aveau loc pe un fond de continuă instabilitate și profunde rivalități, diviziuni interne între diversele grupuri în interior, și de insecuritate crescândă la frontiere; prins în menghina invaziilor normande dinspre vest și selgiucide dinspre est, imperiul va pierde definitiv după 1072 o treime din teritoriu și în primul rând două treimi din Asia Mică. Rebeliunile și dezastrele militare se succedau cu rapiditate, amenințând cu disoluția imperiului.

¹²² „Byzance au tournant de son destin”, titlul dat de P. Lemerle celui de-al cincilea remarcabil studiu al său despre secolul XI bizantin: P. LEMERLE, *Cinq études...*, 1977, p. 249–312.

Impactul psihologic al acestei epoci de tulburări și neliniști, de instabilitate continuă îl putem evalua citind sfaturile și povătuirile scrise în Tesalia, între anii 1075–1078, în retragerea sa la țară de cunoscutul general bizantin Katakalon Kekaumenos („Arsul” sau „Pârlitul”)¹²³. Ele sunt un unicat în întreaga literatură bizantină, fiindcă ne dau prilejul de a vedea care erau mentalitatea și sentimentele unui om onest bizantin aparținând elitei militare în fața societății bizantine a timpului său. Chiar dacă este o exagerare retorică a vorbi despre Kekaumenos ca despre „un precursor al lui La Rochefoucauld în Bizanț”¹²⁴, e sigur că el ne descoperă o altă voce decât cea oficială a instituțiilor sau elitelor oficiale bizantine, statale sau religioase. Ne arată un alt Bizanț decât cel al capitalei pline de rafinement și lux, dar și de intrigi, violențe și sânge, un Bizanț provincial alcătuit din mici nobili viteji și gravi, și orășeni serioși, dintre care se recrutau ofițerii și funcționarii, ne revelează fața prozaică a eroilor cavaleri ai „epopeii bizantine”. Kekaumenos nu e un moralist sau predicator, ci un observator atent al mediului, adept al unei morale oneste și corecte, dar în același timp pragmatice. E un înalt ofițer care preferă categoric capitalei provincia. Sentimentul dominant al existenței (tipic pentru omul bizantin din toate timpurile) e cel al precarității, instabilității și incertitudinii generale, ale căror rele generalul convertit în fermier propune să fie evitate printr-o înțelepciune etică bazată ferm pe principiile moralei și religiei tradiționale, care rămân incontestabile, dar aplicate cu prudență și neîn-

¹²³ Păstrate într-un singur manuscris mutilat și el (*Mosquensis graecus* 436, f. 140–229), ele au fost editate prima dată de B. Wassiliewsky și V. Jernstedt în 1896 la Sankt Petersburg cu titlul doar parțial adecvat de *Strategicon*; alte ediții au dat G. G. Litavrin, Moscova, 1972 și M. D. Spadaro, Alessandria, 1998, ultima cu titlul mai potrivit *Raccomandazioni e consigli di un galantuomo* (cum era și cel al traducerii germane a lui H.-G. Beck din 1964: *Vademecum eines byzantinischen Aristokraten*). Trad. rom. a părții „civile”, mai jos, p. 423–457.

¹²⁴ CH. DIEHL, „Înțelepciunea lui Cekaumenos” (1912) în: *Figuri bizantine*, vol. II, trad. rom. I. Zara, Editura pentru Literatură (Biblioteca pentru toți 514), București, 1969, p. 413–424.

credere. Îndoiala și neîncrederea sunt antidotul preventiv al supraviețuirii într-o lume bântuită de corupție, viclenie, hoții, invidii, calomnii și trădări permanente; o lume plină de credință religioasă, dar și de o cronică lipsă de încredere și loialitate în relațiile interumane. Corectitudinea și onestitatea, dreptatea și mila trebuie urmărite permanent și principial, dar și fără iluzii asupra naturii umane. Prietenii sunt rarissime, ba chiar periculoase. Viața socială aduce mai multe riscuri decât binefaceri. Singurul refugiu în fața instabilității și ticăloșiilor lumii exterioare e familia, deși aici soția și fiicele trebuie ținute închise, departe de ochiul celorlalți. Exigenței sociale și prietenilor trebuie să fie preferate agricultura (§ 88–91), rugăciunea (§ 93) și cititul cărților (§ 142, § 160). Viața religioasă a laicului Kekaumenos e una simplă, axată pe rugăciunile zilnice (§ 93), pe milostenie (§ 94, § 108), pe cititul Bibliei (§ 103) și pe frecventarea monahilor harismatici, chiar dacă sunt lipsiți de învățătură (§ 116). Fapt extrem de elocvent, generalul Kekaumenos are o concepție harismatică „simeoniană” despre preoție și episcopie: numai cine are parte de experiența teofanică a vederii lui Dumnezeu și de plenitudinea mistică ar trebui să se apropie de ele (§ 123)! Crescut în spiritul disciplinei și subordonării militare necondiționate, chiar și retras la țară în provincie, generalul fermier se află însă la antipozii „îndrăzelii” și libertății critice simeoniene față de autoritățile politice sau religioase, și în primul rând față de împărat. Kekaumenos e aici un conformist strict, loialist și legitimist fără nici un echivoc. În toate rebeliunile — ca aceea din 1066 a tesaliotului Niculiță din Larissa, aliat cu „neamul cu totul necredincios și ticălos” al vlahilor, despre care relatează pe larg (§ 172–188) — împăratul învinge întotdeauna (§ 186)!

Reacțiunea comnenă — procesul filozofilor și misticilor

Neîncetătelor rebeliuni care amenințau să destrame pentru totdeauna Imperiul Bizantin le-a pus încă capăt, abia începând din 1081, împăratul general Alexie I Comnenul. Acesta a reușit să stabilizeze statul și să asigure frontierele, dar cu un preț excesiv: cel al abandonării dezvoltării, al „replierii” și „blo-cării societății”, care alcătuiesc cel de-al doilea act al dramei

„cotiturii destinului” istoric al Bizanțului (P. Lemerle¹²⁵). În câțiva ani numai Alexie I instaurează o nouă ordine, un regim nou, o societate nouă, o mentalitate nouă, care vor da un colorit întunecat și cenușiu ultimelor patru secole ale istoriei sociale bizantine. Primul bazileu comnen a fost din punct de vedere social un reacționar mărginit care a respins burghezia comercială și administrativă și a înțepenit societatea într-un conservatorism aristocratic, centrat pe familia dominatoare și pe clanurile aristocratice. Nașterea, nu bogăția sau educația, e cea mai importantă în definiția elitelor. Comnenii au transformat imperiul într-o afacere de familie, bazându-se în exclusivitate pe rudele apropiate și pe clienții săi. Vechile titluri dispar, cele noi (sebastos, protosebastos) fiind prerogativa exclusivă a Comnenilor și a familiilor înrudite cu ei prin alianță. Sistemul complicat al birocrăției administrative a fost simplificat și s-a început angajarea activă de străini în funcții de stat. Recursul la străini era oricum politica militară oficială, armata bizantină fiind acum bazată în principal pe mercenarii străini. Faptul și mai grav însă a fost „abandonul economic”. Încheind primul tratat cu Veneția în 1082 sau 1092, tratat care-i favoriza pe italieni mai mult decât pe greci, Alexie I a deschis calea unei veritabile „capitulări economice” fără precedent. Prin aceasta Bizanțul renunța de bunăvoie la poziția extrem de profitabilă economic de intermediar între Orient și Occident; iar prima cruciadă (1096–1099) care a traversat imperiul în drum spre Ierusalim arăta că sensul schimburilor economice se schimbaseră deja și ele se vor desfășura tot mai mult dinspre Occident spre Orient.

Alexie I Comnenul a venit însă și cu o nouă ordine religioasă și culturală¹²⁶, în care a fost secondat fidel de patriarhul

¹²⁵ *Cinq études...*, p. 252, 293–312. Catastrofa Bizanțului n-a venit, cum arăta și A. Kazhdan, din cauza dezordinilor aristocraților, ci din excesele centralizatoare ale autocrației imperiale care a făcut totul nu ca să promoveze, ci ca să frâneze dezvoltarea esențială a orașelor și noilor elite, autosabotându-și astfel expansiunea și viitorul de dragul simplei supraviețuiri a moștenirii trecutului și a succesului aparent al autoritarismului aristocratic.

¹²⁶ Cf. ANGOLD, *op. cit.*, p. 45–72 (ch. 2).

Nicolae III Grammatikos (1084–1111). Bazileul comnen a instaurat și exercitat un control clar asupra Bisericii și a întregii societăți, exercitându-și pentru prima dată după multă vreme rolul de apărător al Ortodoxiei și guvernator din afară al Bisericii. Primul său gest de acest gen, și care anunța spectaculos cotitura întreprinsă, a fost încă din 1082 procesul regizat și condamnarea filozofului Ioan Italos¹²⁷, discipolul și urmașul lui Mihail Psellos în funcția de „consul al filozofilor”. După ce Psellos fusese definitiv îndepărtat de la palat în 1072, un sinod din 1076–1077 condamnase deja generic un număr de nouă teze „elenice”, sancționând de fapt entuziasmul față de valurile antichității păgâne și libertatea intelectuală față de dogme ale elevilor lui Psellos¹²⁸. Alexie I a determinat reluarea procesului lui Italos încheiat cu condamnarea filozofului italian și a elevilor săi (mai ales diaconi tineri, care vor fi obligați să se desolidarizeze de magistrul lor). Italos a refuzat să se supună și a preferat să fie închis într-o mănăstire. Din ordinul bazileului, biserica din Constantinopol va introduce în Sinodiconul Ortodoxiei¹²⁹, consacrat denunțării anuale a iconoclasmului și celebrării reconcilierii Bisericii cu imperiul din 843, un număr de 11 anateme care condamnau în bloc filozo-

¹²⁷ J. GOUILLARD, „Le procès officiel de Jean Italos. Les actes et leur sous-entendus”, *Travaux et mémoires* 9 (1985), p. 133–174, iar despre Italos: P. E. STEPHANOU S. I., *Jean Italos philosophe et humaniste* (Orientalia Christiana Analecta 134), Roma, 1949, și P. IOANNOU, *Christliche Metaphysik in Byzanz. Die Illuminationslehre des Michael Psellos und Ioannes Italos* (Studia Patristica et Byzantina 3), Ettal, 1956.

¹²⁸ Cf. J. GOUILLARD, „La religion des philosophes”, *Travaux et mémoires* 6 (1976), p. 305–324. Dacă în ultimă instanță „filozofia” lui Psellos e mai mult o retorică intelectuală dominată de estetism și diletantism religios, Italos e doar un logician și un doxograf lipsit atât de erudiție teologică, cât și de eleganță literară, care și-a atras ostilitatea prin aroganță și spiritul polemic cu care voia să-și impună opiniile în discuții nesfârșite și speculații lipsite de conținut.

¹²⁹ Ed. J. GOUILLARD, „Le Synodikon de l’Orthodoxie, édition et commentaire”, *Travaux et mémoires* 2 (1967), p. 1–298; trad. rom. Ioan I. Ică jr.: „Synodikonul Ortodoxiei” (studiu introductiv și traducere adnotată), *Mitropolia Ardealului XXX* (1985), nr. 7–8, p. 440–457; cf. și diac. IOAN I. ICĂ JR., „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor și importanța lor dogmatică”, *Revista teologică* II (74) (1992), nr. 1, p. 12–33.

fia antică. Sentința era un manifest limpede de dezavuare a umaniștilor bizantini discutată în propriii ei termeni, dincolo de o simplă disciplină formală a discursului sau argumentului, cultura generală sau cultura clasică și mai ales filozofia greacă era demascată drept un pericol pentru unitatea spirituală a imperiului care nu putea fi decât Ortodoxia dogmatică pură, apărată intransigent nu de umaniști, nici de episcopi, ci de monahii „normali” („neentuziaști”) și pietatea lor tradițională conservatoare. Dacă în lupta sa pentru controlul moral și spiritual al societății Alexie I s-a bazat în primul rând pe monahi, în ce privește controlul sinodului — care între 1082–1094, prin vocea mitropolitului Leon al Chalcedonului, a protestat îndelung împotriva confiscării bunurilor și obiectelor prețioase bisericești pentru finanțarea armatei — bazileul s-a bazat pe diaconii de la Sfânta Sofia al cărei cler a fost reorganizat. Tot de aceștia din urmă s-a folosit și pentru noua ordine intelectuală și culturală, Comnenii susținând nu o „universitate” umanistă ca odinioară Constantin IX, ci școala patriarhală constituită în jurul a trei profesori-diaconi de exegeza Psaltirii, Apostolului și Evangheliei. „Devenind campionul pietății monahale Alexie I a fost în stare să neutralizeze pretențiile misticii și umanistului de a acționa ca arbitri ai societății și să readucă împăratul în centrul scenei”¹³⁰.

În „restaurația lor improvizată” (W. Treadgold), Comnenii au promovat, așadar, o nouă politică religioasă și culturală în Bizanț. Secolul XII a marcat o modificare semnificativă a peisajului religios și spiritual bizantin. Figurile lui principale au fost agenți ai ordinii instituționale; și astfel alături de împărați, de monahii și diaconii de la Sfânta Sofia, înregistrăm o serie întreagă de remarcabile figuri de savanți episcopi provinciali, unii din ei cu excelentă cultură clasică antică (ca Teofilact al Ohridei, Nicolae al Metonei, Eustatie al Tesalonicii sau Mihail Choniates)¹³¹. Umaniștii și misticii harismatici dispar, fiind condamnați și reprimăți ca elemente nonconformiste, destabilizatoare pentru instituțiile Imperiului și ale

¹³⁰ M. ANGOLD, *op. cit.*, p. 71.

¹³¹ *Ibid.*, p. 139–263 (Partea III: Episcopul și societatea locală).

Bisericii oficiale. Foarte prolific în producția teologică de comentarii biblice, tratate teologice și exegeze canonice, secol al episcopilor intelectuali și a unor erudiți canoniști (gen Teodor Balsamon), veacul Comnenilor e „o dezamăgire din punct de vedere al hagiografiei” (H.-G. Beck). Există extrem de multe regulamente pentru noi ctitorii monahale imperiale (*typika*)¹³², dar foarte puține vieți de sfinți monahi și asceți harismatici¹³³. Că acest vechi tip de sfințenie și de sfinți n-a dispărut evident decât din discursul oficial al statului și al Bisericii epocii, cu toate că a fost privit cu suspiciune și descurajat sistematic în secolul XII, ne-o arată pe lângă omisiunile elocvente ale hagiografiei și cele câteva procese ale unor mistici ale căror condamnări sinodale ni s-au păstrat¹³⁴.

Știm astfel din *Alexiada* X, 1, 6 a Anei Comnena că în jurul anilor 1094–1095 un oarecare Teodor Vlahernitul a fost condamnat la Constantinopol¹³⁵ pentru propaganda unor învățături și practici harismatice („entuziaste”), a căror substanță a fost regăsită într-un grup de 11 anateme enigmatice incluse într-un ritual tardiv (cca 1300) de reconciliere a bogomililor penitenți cu Biserica Ortodoxă. Anatele ne arată că Vlahernitul învăța necesitatea pentru mântuire a desăvârșirii înțelese ca experiență „sensibilă” a energiei Duhului Sfânt într-o transă extatică însoțită de o transmutație ontologică a ființei celui

¹³² Toate în spiritul reformei everghetine, cum sunt *typika* mănăstirilor constantinopolitane Theotokos Kecharitomene (1118) sau Christos Pantokrator (1136). Ele continuă cele 57 de noi ctitorii monastice ale secolului XI, cu regulamentele lor celebre: *Hypotyposis*-ul de la Marea Lavră (1020), *Diataxis*-ul mănăstirii lui Mihail Atalliates (1072), *Typikon*-ul mănăstirii lui Gheorghe Pakourianos (1083), cel al mănăstirii lui Nikon de pe Muntele Negru (1093) etc.

¹³³ Cf. P. MAGDALINO, „The Byzantine Holy Man in the 12th Century”, în: *The Byzantine Saint*, University of Birmingham 14th Spring Symposium of Byzantine Studies edited by S. Hackel (Studies Supplementary to Sobornost 5), 1981, p. 51–66.

¹³⁴ Asupra lor a atras atenția reeditându-le critic textele însoțite de excelente comentarii J. GOUILLARD: „Quatre procès de mystiques à Byzance”, *Revue des études byzantines* 36 (1978), p. 5–82. Trad. rom. mai jos, p. 497–514.

¹³⁵ V. GRUMEL: *Regestes*², nr. 961.

desăvârșit și de vederea divinității Sfintei Treimi; această experiență aduce cu sine și nepătimirea și-l instituie totodată în Biserică pe harismaticul desăvârșit drept învățător și autoritate, al căror monopol îl deține doar această elită harismatică. Toate aceste teze — arată J. Gouillard — au „o afinitate izbitoare cu limbajul lui Simeon Noul Teolog”, anchetatorii lui Teodor Vlahernitul putând extrage aproape aceleași capete de acuzare din scrierile Noului Teolog; dar trebuie să evităm supralicitările interpretative, întrucât, dacă e într-adevăr „un abuz” ca de aici să se tragă concluzia „coincidenței” totale a doctrinelor celor doi, „încă și mai abuzivă ar fi negarea faptului că ambele țin de aceeași religie harismatică sau de inspirați”¹³⁶.

Cincizeci de ani mai târziu, în mai 1140, patriarhului Leon Stypes (1134–1143) i s-a denunțat răspândirea în Constantinopol a unei scrieri mistice în 150 de capitole a unui harismatic, defunct la acea dată, pe nume Constantin Chrysomallos; sinodul a examinat-o, a găsit-o „mesaliană” și a condamnat-o să fie arsă, amenințându-i pe propagatorii ei cu excomunicarea¹³⁷. Tezele condamnate arată că, potrivit lui Chrysomallos, creștinul botezat nu e încă un creștin adevărat dacă se limitează la fapte exterioare și n-a făcut experiența botezului Duhului Sfânt, experiența unei simțiri a acestuia și a unei transformări harismatice la capătul unei cateheze făcute de o elită de harismatici inițiați cu puneri de mâini, ungeri etc.; odată realizată transformarea, creștinul Îl simte pe Dumnezeu și face în mod spontan, fără lege, voia Lui. Contrar concluziilor anchetatorilor, nu era deloc vorba de o resurecție a „mesalianismului” anarhic, antiierarhic și antinomic din secolele IV–V. „Tezele condamnate lasă o impresie de lucruri deja văzute”, „îl evocă nu o dată pe Simeon Noul Teolog”; de aceea, crede J. Gouillard, „nu e exagerat să se spună” că prin Chrysomallos, „ucenic la a treia generație” al Noului Teolog, „condamnat e de fapt Simeon însuși”¹³⁸. Dar ca și în cazul Vlahernitului, e o exagerare a spune că Chrysomallos, scolastic și rațional în expunere,

¹³⁶ J. GOUILLARD, „Quatre procès...”, p. 24 și 28.

¹³⁷ V. GRUMEL: *Regestes*², nr. 1007.

¹³⁸ J. GOUILLARD, „Quatre procès...”, p. 35.

e un alt Simeon Noul Teolog¹³⁹, în final „el fiind mult mai aproape de Macarie”, ale cărui *Omilii* fuseseră puse în circulație activă în secolul X. „Gândirea sa pare a se înscrie în aceeași orbită” ca și cea a lui Macarie și Simeon Noul Teolog „gravitând în jurul aceleiași idei determinante: însușirea conștiință a botezului”, idee perfect ortodoxă dar pe care „o împinge până la ultimele consecințe”¹⁴⁰. Condamnarea postumă a lui Chrysomallos s-a dovedit oricum zadarnică, spiritualitatea harismatică a „supranaturalului conștient” (I. Hausherr)¹⁴¹ reînviind odată cu isihasmul și fiind canonizată oficial de Biserică în secolul XIV (cf. Tomosul aghioritic, 1340). Semnificativă în condamnarea din 1140 e interdicția formală ca cineva să scrie fără mandat oficial al Bisericii despre lucruri duhovnicești; ea demonstrează competiția clară pentru autoritatea magisterială în Biserică între monahii harismatici, pe de o parte, și didascalii specializați ai Marii Biserici și episcopi, pe de altă parte. Dacă însă în 1140 victorioși erau episcopii și dascălii, în 1340–1341 vor triumfa monahii harismatici, care au știut însă să „interiorizeze” prin isihasm „entuziasmul” suspect.

¹³⁹ Deși tezele chrysomalliene sunt identificabile textual în cele 33 de *Cuvântări* apocrife atribuite lui Simeon Noul Teolog (editate până acum doar în traducerea latină a lui Pontanus [PG 120, 321–508], și în metafraza neogrecă a lui Zagoraios [trad. rom. în curs de apariție la Ed. Deisis ca volumul V al seriei *Scrieri*]), cum a arătat tot J. GOUILLARD, „Constantin Chrysomallos sou le masque de Syméon le Nouveau Théologien”, *Travaux et mémoires* 5 (1973), p. 313–327.

¹⁴⁰ J. GOUILLARD, „Quatre procès...”, p. 38.

¹⁴¹ Dacă în 1927–1928 părintele I. Hausherr vorbea de două „școli” în spiritualitatea răsăriteană: una ascetic-etică vasiliano-studită și alta contemplativă sinait-isihastă, într-o conferință faimoasă din martie 1934 — „Les grands courants de la spiritualité orientale”, *Orientalia Christiana Periodica* 1 (1935), p. 114–135 — inventaria cinci „școli”: primitiv-apostolică, intelectualist-evagriană, sentimentalist-macariană (a „simțirii harului” sau „supranaturalului conștient”), vasiliano-studită și, în fine, isihast-filocalică. Ulterior părintele Hausherr a interzis republicarea acestei conferințe extrem de citate, probabil din pricina schematismului ei. Astăzi savanții (cf. A. RIGO, *supra* n. 28) consideră că deficiența principală a acestui model este natura lui „genealogică”. succesivă, preferându-i un model de tip „geologic”, al sentimentelor și facturilor unei tradiții. Meritul istoric al modelului Hausherr a fost însă acela de a fi subliniat pluralitatea formelor spiritualității răsăritene în fața tendinței existente azi de a o rezuma într-o singură manifestare: isihasmul de tip filocalic.

Un post-scriptum la condamnarea postumă a lui Chrysomallos poate fi considerată și condamnarea trei ani mai târziu, pe 1 și 30 octombrie 1143, a doi episcopi-monahi obscuri din Capadocia — Leontie al Balbissei și Clement al Sasimei — acuzați în mod anacronic de „bogomilism”¹⁴². În realitate aceștia propagau o viziune de tip monastic despre societatea creștină: aceasta e compusă de monahii propriu-ziși și din laici, care trebuie să fie un fel de semi-monahi: înainte de a avea relații conjugale, creștinii căsătoriți trebuie să se supună timp de trei ani unei discipline de tip monastic, abținându-se cu totul de la carne, vin și relații sexuale. La baza acestei practici stătea convingerea că în afară de monahism nu e mântuire. Sub eticheta abuzivă de „bogomilism” și cea anacronică de „mesalianism”¹⁴³, procesele sinodale intentate acestor „mistici” bizantini — începând cu Elefterie Paflagonianul și terminând cu episcopii Leontie și Clement din Capadocia și din al căror șir „marele absent e Simeon Noul Teolog”¹⁴⁴ — constituie o delimitare a Bisericii oficiale bizantine de excesele harismatice și „entuziaste” ale unei școli de spiritualitate sentimentale de tip pietist. Perfect ortodoxă în miezul ei dogmatic, aceasta nu încerca decât să tragă în plan personal și psihologic consecințele transformării ontologice, ale îndumnezeirii sacramentale oferite de Biserică prin Botez (și Euharistie) și să creeze cercuri de „creștini adevărați” în sânul mării majorității a societății creștine bizantine dominate când nu de magie și superstiții, atunci de formalism ritual și moral. Nu era evident vorba de o contaminare a maselor — ca în cazul bogomilismului¹⁴⁵, de

¹⁴² V. GRUMEL: *Regestes*², nr. 1012 și 1014.

¹⁴³ Cf. A. RIGO, „Messalianismo = Bogomilismo. Un'equazione dell'eresiologia medievale bizantina”, *Orientalia Christiana Periodica* 56 (1990), p. 53–82.

¹⁴⁴ J. GOUILLARD, „Quatre procès...”, p. 43.

¹⁴⁵ Propaganda bogomilă a atins până și curtea imperială prin medicul Vasile (misionar bogomil camuflat timp de 52 de ani); el a fost arestat, condamnat și ars pe rug în 1099; cf. *Alexiada* XV, 8–10 și discuția recentă a lui A. RIGO, „Il processo del Bogomilo Basilio (1099 ca): una riconsiderazione”, *Orientalia Christiana Periodica* 58 (1992), p. 185–211. Pentru texte și comentarii, cf. H.-G. BECK, *Vom Umgang mit Ketzern. Der Glaube der kleinen Leute und die Macht der Theologen*, München, 1993. O amplă

exemplu —, ci doar de iradierii excesive poate, limitate la cercuri restrânse de laici. Destul însă ca să provoace suspiciunea și reticențele autorităților.

Din succinta schiță de mai sus se poate vedea în sfârșit mai limpede care au fost motivele și sensul „uitării” *Vieții* și operei Sfântului Simeon Noul Teolog încă din secolul XI. În ciuda eforturilor depuse de Nichita Stithatul atât singur, cât și împreună cu patriarhul Mihail Kerullarios, precum și încercării din 1052 de a-i impune cultul în Constantinopol, memoria liturgică a Sfântului Simeon s-a stins rapid în climatul antimistic promovat deliberat de noua politică religioasă a Comnenilor obsedată de ordine și conformism. Foarte probabil că, dacă ar fi trăit și activat în secolul XII, Sfântul Simeon ar fi avut soarta lui Elefterie Paflagonianul sau Constantin Chrysomallos, fiindcă, într-adevăr, în cazul unei personalități puternice de talia sa — care a șocat și a stârnit și continuă să stârnească reacții contradictorii având mereu atât admiratori entuziaști, dar și detractori tenace — „lucrul cel mai extraordinar — cum spunea arhiepiscopul rus Vasili Krivoșein (1900–1985) în 1967 — e că s-a impus în cele din urmă ca sfânt, în loc să fie condamnat ca eretic”¹⁴⁶.

Cei doi Simeoni — remediul harismatic al crizei unei tradiții

Din fericire, Simeon Noul Teolog a fost condamnat din motive disciplinar-canonice — ceea ce a făcut cu puțință reabilitarea lui — pentru rezistența și încăpățânarea sa de „studit”¹⁴⁷ în chestiunea canonizării din proprie inițiativă a părintelui său duhovnicesc, Simeon „Studitul” zis și „Evlaviosul”. Se

combateră a bogomilismului a făcut în jurul anului 1100 consilierul teologic al lui Alexie I, monahul Eftimic Zigabenos în *Panoplia dogmatică* 27 (PG 130, 1289 sq).

¹⁴⁶ *Simeon il Nuovo Teologo* (supra n. 71), 2003, p. 139.

¹⁴⁷ Se știe că studii au fost „anatemizați” în 845–846 de patriarhul ortodox Metodie I pentru refuzul lor de a se distanța de scrierile Sfântului Teodor Studitul († 826) împotriva patriarhilor ortodocși Tarasie și Nichifor și a „economiei” aplicate de aceștia în controversa „adulterului” lui Constantin VI (cf. V. GRUMEL, *Regestes*², nr. 435). În cele din urmă studii s-au supus și împăcat cu patriarhia distrugând aceste scrieri rigoriste ale lui Teodor.

știe că, pe lângă o icoană, Simeon Noul Teolog a compus și o „Viață” a lui Simeon Evlaviosul, care însă n-a ajuns până la noi. De la Simeon Studitul ne-a parvenit un fragment — 40 de „capitole” nesistematice — dintr-un „Cuvânt ascetic” mai amplu¹⁴⁸, iar personalitatea și gândirea sa duhovnicească au fost evocate și comentate de Simeon Noul Teolog atât în *Catehezele* 22 și 16. 35 și 36, autobiografice, cât și în *Catehezele* 6, 4 și 10. Pentru Simeon Noul Teolog, Simeon Evlaviosul era un sfânt în viață, modelul realizat al virtuților ascetice și mistice, ajuns pe culmile nepătimirii și rugăciunii, părtaș al simțirii harului și al vederii Luminii dumnezeiești, pe care le revărsa și asupra ucenicilor săi adevărați, al căror povățuitor, părinte și duhovnic desăvârșit era. El pune accentul nu pe performanțele ascetice extreme, ci pe deplina smerenie a voinței și zdrobire a inimii prin lacrimi. În scrierea sa, el se adresează expres nu isihăștilor (§ 34), ci monahilor din mănăstiri, pe care vrea să-i inițieze în adevăratul monahism, cel interior. Acesta nu e însă cu puțință fără o detașare interioară de toate: de părinți și de rude (§ 1–4), de orice alte afecțiuni și relații, chiar și față de confrăți (§ 10–11), de confortul material și de toate lucrurile exterioare (§ 22), haine, hrană (§ 14–15). Despărțit de toate, monahul nu mai are drept Tată decât pe Dumnezeu în cer, și pe pământ egumenul (§ 4), în mâinile căruia trebuie să se predea cu totul prin mărturisire (§ 3). Starea ideală — pentru Studiu cel puțin — ar fi ca toți monahii dintr-o mănăstire să aibă drept duhovnic și părinte spiritual pe egumen, dar prin condescendență e îngăduit ca fiecare să aibă duhovnicul său (§ 35). Acesta nu trebuie însă schimbat des (§ 27–30), iar predarea către el trebuie să fie totală (§ 33–34). (Ultimele capitole ale „cuvântului”, § 36–39, grupează o serie de interesante sfaturi practice și strategii de urmat de duhovnic în relațiile cu fiii săi duhovnicești.) Alături de ascultare și mărturisire ca forme de tăiere a voii și de deplină uitare și tăgăduire de sine (§ 23, § 8), cheia vieții duhovnicești pentru Simeon Evlaviosul/Studitul o constituie lacrimile și rugăciunea neîncetată. Trebuie plâns neîncetat (§ 20), la toate slujbele (§ 8),

¹⁴⁸ Cf. *supra* nr. 41.

la cuminecare (§ 24), în chilie (§ 5, § 6), nu numai pentru sine, ci și pentru ceilalți (§ 19); lacrimile unite cu rugăciunea cuprind în ele toate virtuțile (§ 23, § 32); străpungerea și lacrimile neîncetate duc la luminarea minții de către Duhul Sfânt (§ 20 și § 30). Rugăciunea trebuie să fie și ea neîncetată (§ 20); nu trebuie să fie scurtată seara (§ 16); deși poate fi limitată la un simplu Trisaghion (§ 9), totuși monahului i se recomandă o regulă de priveghere nocturnă în chilie alcătuită din 2 ore de lectură, 2 ore de rugăciuni cu formule scurte cu lacrimi, plus canonul celor 12 psalmi (§ 24). Toate elementele de ascetică și mistică schițate de Simeon Studitul într-un spirit de moderație și echilibru se regăsesc amplificate, aplicate consecvent, predicate și universalizate de Simeon Noul Teolog. Cu o singură excepție privitoare la modurile excentrice („ambigue” și „bizare” pentru experții moderni, „scandaloase” pentru contemporanii bizantini) prin care Simeon Studitul își manifesta nepătimirea inclusiv în stare de nuditate (cf. *Imnul 15*, 206–212), atunci când mergea la baie alături de ceilalți monahi fie în mănăstire, fie în oraș¹⁴⁹, fie prefăcându-se că e pătimas pentru a-și disimula din smerenie virtuțile (*Viața* § 81). Nu poate fi însă vorba, cum s-a sugerat excesiv¹⁵⁰, ca Studitul să fi fost fie permanent, fie ocazional, un *salos* sau un „nebur pentru Hristos”. Așa cum arată Hilarion Alfeyev: „Nimic nu ne permite să afirmăm că Studitul s-ar fi plimbat gol pe stradă sau s-ar fi dus la baia femeilor”, ca sfinții nebuni Simeon și Andrei, față de care „remarcăm diferențe semnificative:

¹⁴⁹ Atitudinea față de baie era dublă și contradictorie în monahismul bizantin: dacă Vasile cel Mare și pustnicii exaltau „nespălarea” (*alousia*) ca virtute ascetică extremă și condamnau băile monahilor ca o concesie prea mare făcută trupului, în schimb Grigorie din Nazianz și Ioan Hrisostom frecventau des băile, Diadoh al Foticeei (cap. 52) n-are nimic împotriva lor, iar *typika* monastice bizantine din secolele XI–XII arată că monahii din mănăstirile urbane mergeau la baie, fie în mănăstire, fie în oraș, cel puțin de trei ori pe an și cel mult de două ori pe lună (cf. H. ALFEYEV, *supra* n. 41, p. 32–34).

¹⁵⁰ I. ROSENTHAL-KAMARINEA, „Symeon Studites ein heiliger Narr”, *Akten des XI. Internationalen Byzantinistenkongresses 1958*, München, 1960, p. 515–519 sau L. RYDEN, „The Holy Fool”, în *The Byzantine Saint* (*supra* n. 133), p. 111.

Simeon Studitul locuia în mănăstire, în timp ce aceștia trăiau în orașe printre laici; el era respectat în mănăstire și în oraș ca un stareț, în timp ce ei erau disprețuiți atât de monahi, cât și de laici¹⁵¹. Chiar dacă în unele aspecte comportamentul lui Simeon Evlaviosul putea părea bizar și scandalos, el a fost toată existența sa monahală de 45 de ani (între 942–987) un studit. Dar un studit harismatic aparte.

Cei doi „Simeoni” — Evlaviosul și Noul Teolog — au încercat să dea o soluție de tip harismatic profundeii crize a tradiției monahismului chinoviat studit din capitala bizantină. Așa cum transpare atât din *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog*, cât și din *Catehezele* sale, viața monahală din mănăstirile constantinopolitane traversa în epocă un declin spiritual accentuat, evident în relaxarea rigorismului etic și ascetic, a exigențelor vieții comunitare și în slăbirea autorității egumenului: anarhia, criza de autoritate și indisciplina erau cronice; decalajele sociale, partidele și luptele interne pentru funcții și principii, defulările în oștețe și prietenii lumești și alte racile (cf. *Cateheza* 18) bântuiau nestingherite pe fondul unei concepții formalist-ritualiste și minimaliste („normale”) despre viața și tradiția creștină. Cei doi Simeoni au venit cu un accent nou de tip isihast pe interioritate și sentiment, pe concentrarea solitară pe rugăciune și experiența personală — a se vedea pe lângă *Viața*, § 26–27, programul zilnic și metodele de sensibilizare interioară prin pocăință, rugăciune de umilință și examen de conștiință în lumina Fericirilor evanghelice schițate de Simeon Noul Teolog în *Catehezele* 26, 30 și 31, care sunt adevărate reguli de pietate „isihastă” în sens larg —, fără a renunța nicio clipă, ci, din contră, afirmând în sensul cel mai strict rigorile vieții comunitare. Simeon Noul Teolog a venit în plus cu o concepție maximalistă, riguros harismatică („entuziastă”¹⁵²) și

¹⁵¹ H. ALFEYEV, *supra* n. 41, p. 32.

¹⁵² În ultimă instanță cei doi Simeoni recicla în condițiile societății bizantine din secolele X–XI o formulă de spiritualitate și de monahism de tip entuziast-harismatic și urban care fusese extrem de răspândită în secolele IV–V în Siria, Asia Mică și Constantinopol, formulă legată de numele lui Eustatie al Sebastei († 380) și al mișcării „rugătorilor” (mesalienilor). Condamnată ca eretică în variantele ei extremiste în 341 la Gangra (Pa-

profetică despre viața creștină și tradiția apostolică și în același timp personalizată la extrem.

Tocmai această personalizare maximă a tradiției și acest accent pe experiență și simțirea indispensabilă a harului, care l-a făcut pe Simeon Noul Teolog suspect în ochii contemporanilor săi și a tuturor adepților unei concepții instituțional-administrative despre tradiție și Biserică, îl fac pe Simeon deosebit de atractiv pentru contemporanii noștri moderni și postmoderni, care salută în el un precursor medieval extrem de actual al unei necesare „teologii a experienței”¹⁵³ înțeleasă ca antidot al intelectualismului scolastic și juridismului ecleziologic proprii creștinismului occidental. Asupra profundei inadecvări a acestui tip de receptare individualist și subiectocentric, de tip augustinian, al spiritualității simeoniene și isihaste a atras recent atenția părintele Nikolaos Loudovikos¹⁵⁴. Această observație justă e însă sistematizată speculativ într-o viguroasă (deși excesiv pretențioasă) punere în contrast a misticii subiectiviste și individualiste augustinienne interpretate ca simplă ontologizare a psihologicului cu mistica euharistic-eschatologică răsăriteană simeoniană, care n-ar fi altceva decât o eshatologie și ecleziologie trăite, o experiență personală, transindividuală, a comuniunii sensibile și spirituale în același timp a întregii creații cu Dumnezeu Treime în lumina revelației Lui eshatologic-ecleziologic-euharistice a divino-umanității realizate. Spre deosebire de subiectivismul individualist religios sau modern, persoana experienței mistice răsăritene ar fi un eveniment

phlagonia), în 426 la Constantinopol și în 431 la Efes, această mișcare de spiritualitate entuziastă — a cărei expresie literară o constituie *Omiliile macariene* — a fost reprimată și discreditată. Revirimentul ei în Asia Mică și Constantinopol în secolele X–XI este legat de repunerea în circulație în această epocă a scrierilor aparținând corpusului macarian.

¹⁵³ Cf. E. M. SYNEK, „1000 Jahre Erfahrungstheologie: Symeon der Neue Theologe”, *Ostkirchliche Studien* 50 (2001), nr. 1–2, p. 79–105.

¹⁵⁴ N. LOUDOVIKOS, *He kleiste pneumatikoteta kai to noema tou heautou. Ho mystikismos tes ischyos kai he aletheia physeos kai prosopou* [Spiritualitatea închisă și sensul sinelui. Mistica forței și adevărul naturii și persoanei], Atena, 1999, cap. 1: „Augustin și persoana ca viață de putere. Ontologia forței” (p. 39–103) și cap. 2: „Simeon Noul Teolog și ontologia eschatologică a naturii creatului (p. 105–178).

eshatologic al unei deveniri/depășiri neîncetate în comuniune/Treime. Deși este profund personalistă și clar subiectiv-afectivă, mistica simeoniană fiind întemeiată nu subiectiv, ci obiectiv (pe Sfintele Taine), nu poate fi calificată drept „modernă”. Așa cum s-a spus recent, putem vorbi doar de „aspecte moderne ale unei antropologii care nu e deloc modernă în inima ei: într-adevăr, la Simeon subiectul nu se ridică în centrul realului, nici într-un sens moral, nici într-un sens ontologic. Încă de la început el este trezit la conștiința de sine, la radicala percepție unitară de sine de către Dumnezeu Însuși, dar primește această percepție de a fi unul nu pentru a deveni subiectul modern, ci pentru a intra într-o unire atotsimțitoare cu Existența, în deplinătatea dezmărginită și bogăția dăruirii ei de sine economic-mântuitoare obiective ca unitate vie și reală. O unire de tip nupțial care începe încă de aici pentru a se împlini neistovit în eshatonul realizat”¹⁵⁵.

Dincolo de aceste necesare și utile delimitări și elucidări teologico-filozofice, nu mai puțin adevărat rămâne însă faptul că pietatea și mistica simeoniană ca fenomen istoric specific Bizanțului secolelor X–XI rămâne o expresie emblematică a unui „umanism duhovnicesc” sau „individualism mistic” de tip monahal. Opus atât „umanismului intelectualilor”, cât și tradiționalismului impersonal, formalist și ritualist al instituției ecleziale oficiale, acest individualism mistic realiza unificarea și eliberarea interioară prin decon condiționarea ascetică a renunțării totale la lume și a supunerii absolute față de autoritatea harismatică, printr-o predare de sine integrală convertită în miracolul entuziasmului, al plenitudinii oceanice copleșitoare a ființei de Unul divin (descrise memorabil în cele 25 de „Capitole teologice și gnostice”)¹⁵⁶: era un individualism ascetico-mistic apofatic al „individului-în-afara-lumii” (potrivit expresiei lui L. Dumont) separat de „indivizii-din-lume”. De aici limitele lui istorico-sociale, dar și funcționalitatea lui socială.

¹⁵⁵ B. PETRĂ, în *Simeone il Nuovo Teologo* (supra n. 71), 2003, p. 253.

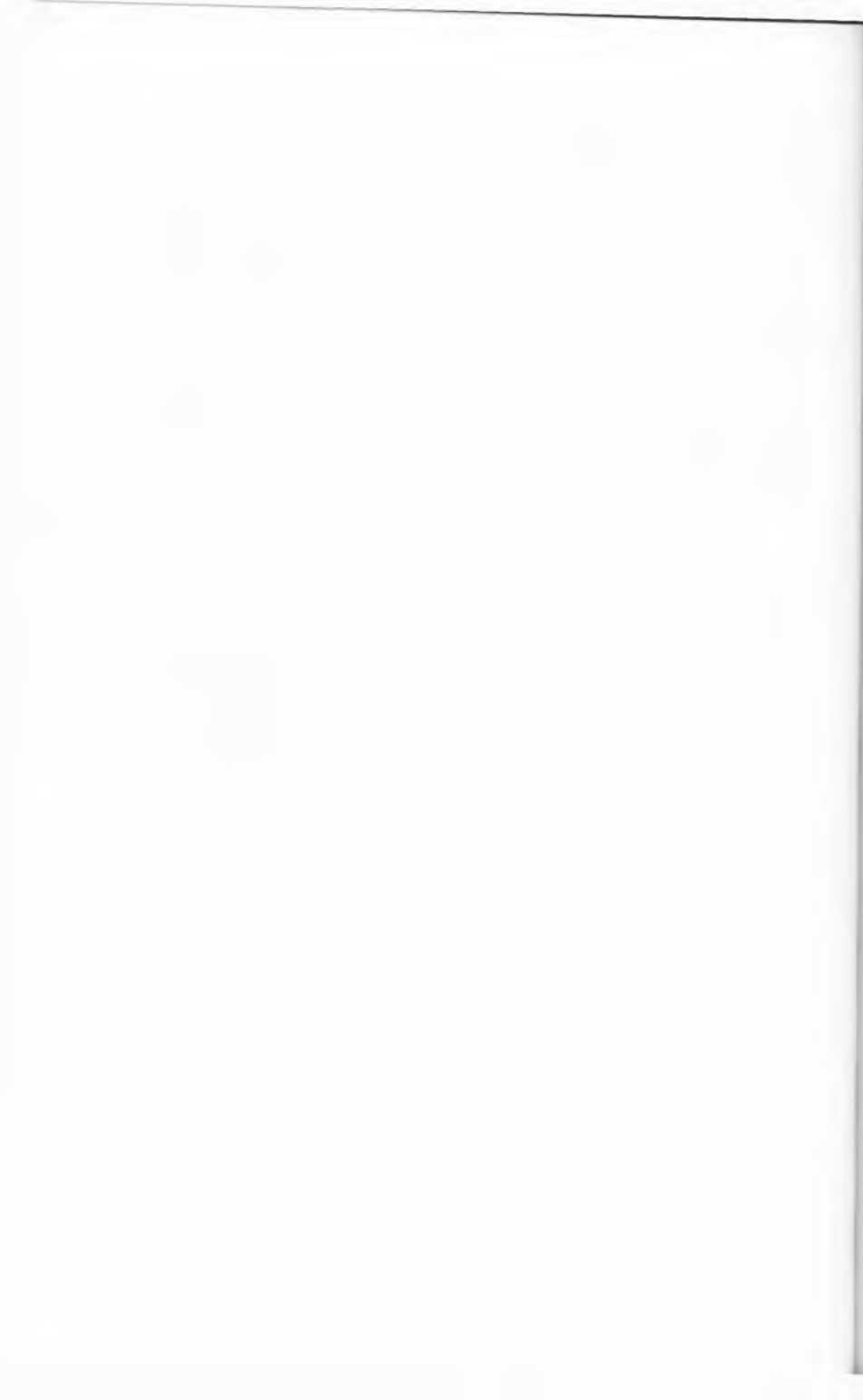
¹⁵⁶ Cf. S. RAMPHOS, *Ho kaemos tou Henos. Kephalaia tes psychikes historias ton Hellenon*, Atena, 2000, p. 233–249, apud B. PETRĂ (supra n. 71), p. 245–248.

Separatia misticului de lume și unirea lui cu Dumnezeu era temeiul revendicării unei autorități spirituale de tip harismatic asupra societății creștine. Aici Simeon Noul Teolog s-a ciocnit inevitabil atât cu autoritatea imperială, cât și cu cea ierarhică a Bisericii oficiale. A pierdut lupta atât în timpul vieții, cât și „post-mortem”. Cu toate eforturile depuse de Nichita Stithatul și cu toată neașteptata alianță a patriarhului Mihail Kerullarios și aparentul triumf din 1052 al readucerii moaștelor sale în Constantinopol, bătălia purtată în secolul XI pentru memoria Sfântului Simeon a fost pierdută și ea (dovadă dispariția atât a icoanei, cât și a slujbei sale). Adevăratul câștigător în urma acestei confruntări n-a fost însă nici elita intelectuală umanistă, nici ierarhia, ci mult mai modestul Pavel Everghetinul și reforma lui monastică. Regula sa monahală și tipicul său liturgic, ca și antologiile sale omiletice și ascetice care au fost rapid adoptate de mănăstirile bizantine, au reprezentat însă o altă soluție dată crizei sistemului studit. O soluție nu harismatică, ci instituțională, nu personală, ci tradițională, nu maximalistă, ci minimalistă, nu entuziast-idealistă, ci moderat-realistă, nu mistică, ci etic-ascetică. Pietatea individuală era astfel canalizată pentru aproape trei secole nu pe căile aventuroase ale experienței prezente, ci pe cărările bătătorite și sigure ale repetării cuminți și conformiste a textelor autorităților clasice ale tradiției monastice a trecutului.

Uitat multe secole, Simeon Noul Teolog a revenit în monahismul bizantin abia în secolul XIV (de când datează și cele mai vechi manuscrise ale *Vieții* sale) odată cu canonizarea isihasmului athonit de către isihăștii harismatici deveniți episcopi în 1347. Cultul său a fost reluat abia la sfârșitul secolului XVIII odată cu înviorarea neoisihastă legată de publicarea *Filocaliei*. În conștiința ortodoxă a intrat, așadar, și domină până azi imaginea unui Simeon Noul Teolog „isihast urban” (K. Ware), o imagine însă retușată și corectată printr-un filtru de receptare care n-a reținut din gândirea sa teologico-spirituală punctele discutabile dogmatic sau canonic. Oricât de prețuit a fost Sfântul Simeon ca scriitor duhovnicesc mai ales de monahi, iar începând din secolul XX și de laici, în conștiința ortodoxă nu s-au impus nici echivalarea sfințeniei cu

harismele mistice extraordinare ori identificarea harului cu simțirea lui, nici rezervarea învățăturii teologiei și a primirii mărturisirii doar monahilor harismatici. Altfel spus, pozițiile „entuziaste” socotite excesive pentru ordinea socială și cea comunitară a Bisericii au fost lăsate tacit deoparte sau, mai bine zis, au fost interiorizate în stil „isihast”. Cu prețul acestor câtorva reducții și a disimulărilor hagiografice operate încă de primul său biograf, *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* a putut ajunge la noi nu ca un scandal și un capitol de ereziologie bizantină, ci ca „aproape întreagă o minune”, iar scrierile sale au putut fi citite și se citesc în continuare, dacă nu pentru a găsi în ele un canon al ortodoxiei dogmatice și canonice, cu siguranță însă ca „scrieri ale Vieții”.

diac. Ioan I. Ică jr

Cuviosul Părintele nostru
SIMEON EVLAVIOSUL,
bătrânul Sfântului Simeon Noul Teolog

Testament duhovnicesc

Cuvânt ascetic și etic în mai multe părți¹

Adevărata retragere a monahului din lume și aspectele ei

1. Frate, retragerea desăvârșită din lume socotește-o omorârea desăvârșită a voii proprii;

apoi lipsa de afecțiune și tăgăduirea părinților, a celor ai noștri și a prietenilor;

2. apoi, dezbrăcarea de toate cele ale tale prin împărțirea lor săracilor potrivit Celui ce a spus: „Vinde-ți averile și dă-le săracilor” [Mt 19, 21] și uitarea de toate persoanele pe care le-ai iubit cu afecțiune, fie trupește, fie duhovnicește;

3. precum și mărturisirea tuturor celor ascunse ale inimii făptuite de tine din pruncie și până în ceasul de acum părintelui tău duhovnicesc sau egumenului² ca lui Dumnezeu Însuși Care cercetează inimile și rărunchii [Ps 7, 10], știind că Ioan a botezat cu botezul pocăinței și toți veneau la el mărturisindu-și păcatele [Mc 1, 4–5]; fiindcă de aici se face mare bucurie sufletului și ușurare conștiinței, potrivit cuvântului prorocului: „Spune tu întâi păcatele tale ca să te îndreptezi” [Is 43, 26].

¹ Trad. după ediția realizată de ieromonahul (azi episcopul) Hilarion Alfeyev: SYMÉON LE STOUDITE, *Discours ascétique* (SC 460), Paris, 2001, p. 72–130, ediție care restituie critic textul editat parțial și într-o ordine modificată în *Philokalia* greacă (variantă care a fost tradusă de pr. prof. D. Stăniloae în FR 6, 1977, p. 97–118).

² Cf. mai jos § 6, 21 sfârșit și 35.

4. După intrarea ta în chinovie, pune-ți în gând certitudinea că toți părinții și prietenii tăi au murit și drept tată și mamă socotește-i numai pe Dumnezeu și pe întâi-stătătorul tău. Și nu cere de la ei vreodată ceva pentru o nevoie trupească. Iar dacă din purtare de grijă ți se trimit de către ei ceva, primește și mulțumește pentru ele, dar dă cele trimise pentru casa de primire a străinilor sau pentru infirmerie. Dar și acest lucru fă-l cu smerenie, fiindcă nu este o faptă a celor desăvârșiți, ci a celor mai mici.

Examinare de sine zilnică

5. Ai întotdeauna frica lui Dumnezeu și examinează în fiecare zi ce bine și ce rău ai făcut, iar cele bune uită-le, ca nu cumva să cazi în patima slavei deșarte, iar pentru cele contrare folosește-te de lacrimi unite cu mărturisire și rugăciune intensă. Iar examinarea să fie așa: sfârșindu-se ziua și venind seara, dialoghează cu tine așa: „Oare cum am trecut ziua cu ajutorul lui Dumnezeu? Oare n-am judecat, n-am defăimat, scandalizat sau omorât pe cineva? N-am privit pătimăș la fața cuiva? N-am fost neascultător la slujire celui pus peste ea și n-am fost cu nepăsare față de ea? N-am mâniat pe cineva? Sau stând la slujbă, n-am lăsat mintea să zăbovească în cele ne folositoare? Sau n-am lipsit de la biserică și de la canon fiind împovărat de lene?” Iar când te găsești pe tine însuși nevinovat de toate acestea — ceea ce e cu neputință, „căci nimeni nu este curat de întinăciune nici măcar dacă viața lui ar fi doar o singură zi” [Iov 14, 4], și „nimeni nu se va lăuda că are inima curată” [Pr 20, 9] —, atunci strigă către Dumnezeu cu multe lacrimi: „Doamne, iartă-mi câte am păcătuit cu fapta și cu cuvântul, cu știința și cu neștiința!”, căci multe greșim și nu știm.

Mărturisire zilnică a gândurilor

6. Se cade să mărturisești în fiecare zi³ orice gând părintelui duhovnicesc și să primești cu toată certitudinea cele spuse de el ca din gura lui Dumnezeu, și să nu le spui altuia zicând: „Întrebând pe părintele meu, mi-a spus cutare și cutare. Oare

³ Cf. mai jos § 35 și 21 sfârșit.

a spus bine sau nu? Oare ce trebuie să fac pentru vindecare?" Fiindcă aceste cuvinte sunt pline de necredință față de părințele și vătămătoare pentru suflet, și obișnuiește să li se întâmple cel mai adesea începătorilor.

Smerenie în orice lucru

7. Fă cu smerenie orice lucru bun gândindu-te la Cel ce a zis: „Când faceți toate, spuneți: Slugi netrebnice suntem, am făcut ce trebuia să facem” [Lc 17, 10].

Smerenia ultimă

8. Pe toți cei din chinovie vezi-i ca pe niște sfinți și numai pe tine însuți drept păcătos și cel din urmă gândindu-te că toți se vor mântui și tu singur vei fi osândit în ziua aceea [a Judecării]. Stând la slujbă și gândind la acestea, nu înceta să plângi fără să te rușinezi în străpungere[a inimii] nespunând o vorbă celor scandalizați sau care își bat joc de aceasta. Dacă însă te vezi pe tine însuți alunecând din aceasta spre slavă deșartă, atunci ieșind din biserică fă aceasta în ascuns [Mt 6, 4], așezându-te apoi degrabă iarăși la locul tău. Fiindcă acest lucru e bun mai ales pentru începători, mai cu seamă în timpul celor șase psalmi [de la utrenie], al psaltirii, al citirilor și dumnezeieștii Liturghii. Fii atent să nu judeci pe cineva, ci pune-ți în minte aceasta: „Toți câți mă văd tânguindu-mă astfel, gândindu-se că sunt un mare păcătos, se vor ruga pentru mântuirea mea”. Și negreșit gândind mereu aceasta și săvârșind încetat acest lucru, vei avea mare folos, îți vei atrage harul lui Dumnezeu și te vei face părtaș al fericirii de care vorbea Dumnezeu [Mt 5, 4].

Petrecerea în chilia proprie e preferabilă întâlnirilor

9. Să nu dai prin chilia cuiva, afară de cea a egumenului, și prin a acestuia doar arareori. Ci dacă vrei să-l întrebi despre vreun gând, fă aceasta în biserică. Iar de la slujbă întoarce-te îndată în chilie și așa la slujirea ta. Iar după pavecerniță, punând metanie în afara egumeniei și cerând binecuvântare, aleargă iarăși în tăcere cu capul plecat în chilie, fiindcă e mai bun un „Sfinte Dumnezeule” cu atenție la culcare, decât o pri-

veghere de patru ceasuri în convorbiri nefolositoare. Dar unde e străpungerea inimii și plâns duhovnicesc, acolo e și luminare dumnezeiască; iar când vine aceasta, e alungată lăncezeala [akedia] și boala.

Evitarea afecțiunii particulare

10. Să nu ai o iubire particulară față de nicio persoană, mai ales față de un începător, chiar dacă ți se pare că are o viață aleasă și că nu cade sub bănuială. Căci din duhovnicească ea te atâță la una pătimașă, și atunci cazi în necazuri nefolositoare. Acest lucru obișnuiește să li se întâmple mai cu seamă celor ce se luptă. Te vor învăța aceasta smerenia și rugăciunea continuă, fiindcă nu e momentul să vorbesc în amănunte despre aceste lucruri; cine înțelege să înțeleagă [Mt 24, 15].

Toți să ne fie străini și sfinți

11. Socotește-te pe tine însuși străin de orice frate din chinovie, dar și mai mult față de cunoscuții din lume. Dar iubește-i pe toți în mod egal. Pe cei evlavioși și luptători vezi-i ca pe niște sfinți, iar pentru cei trândavi, ca mine, roagă-te intens. Dar, cum am arătat mai sus, gândind că toți sunt sfinți, grăbește-te să te cureți prin plâns de patimi, ca, luminat de har, să-i vezi pe toți deopotrivă și să dobândești fericirea celor curați cu inima [Mt 5, 8].

Cuminecare doar cu împăcare

12. Păzește-te să nu primești vreodată Cuminecătura când ai ceva împotriva cuiva, fie și numai atacul unui singur gând, până ce nu vei lucra împăcarea prin pocăință. Dar și aceasta te va învăța rugăciunea.

Încercările zilnice sunt necesare

13. Fii gata în fiecare zi la primirea oricărui necaz cu gândul că toate acestea sunt pentru multele tale greșeli și să mulțumești lui Dumnezeu Cel Sfânt; fiindcă din acestea va dobândi cineva îndrăznire fără rușine, potrivit marelui Apostol care zice: „Necazul lucrează răbdare, răbdarea încercare, încercarea nădejde, iar nădejdea nu este rușinată” [Rm 5, 3]; căci

potrivit făgăduinței nemincinoase celor ce arată cu conlucrarea harului răbdarea lor prin necazuri li se vor da „cele ce ochiul n-a văzut, și urechea n-a auzit și la inima omului nu s-au suit” [1 Co 2, 9]; pentru că fără har nu poate cineva să izbândească ceva.

Doar strictul necesar în chilie

14. Să nu ai în chilie ceva din cele materiale, nici măcar un ac, afară de o rogojină, o cuvertură, o manta și hainele cu care te îmbraci; dacă se poate, nici măcar ceva sub picioare; dar cine înțelege să înțeleagă.

Mulțumirea cu cele primite de obște

15. Să nu ceri egumenului tău ceva din cele de trebuință, afară de cele fixate de regulă, și acestea atunci când ți le va da chemându-te el, neascultând nicidecum de gândul care-ți șoptește să schimbi ceva din cele date, ci primește-le cu mulțumire ca de la Dumnezeu și gospodărește-te cu ele așa cum sunt, și nu ieși să-ți cumperi altceva. Iar când ți se murdărește cămașa, se cade să o speli de două ori pe an, cerând cu toată smerenia, cu înfățișare de sărac și străin, haina altui frate până ce ți se va usca la soare haina ta spălată, după care dă-i-o înapoi cu mulțumire; asemenea și mantaua și orice alt veșmânt.

Slujire și rugăciune

16. În slujire ostenește-te după putere, iar în chilie stăruie în rugăciune cu străpungere, atenție și lacrimi neconținute, și nu-ți spune în gând: „Astăzi m-am ostenit peste prisosință, deci voi lăsa ceva din rugăciune din pricina ostenelii trupești”. Căci îți spun că pe cât se va sili cineva în slujire lipsindu-se de rugăciune, pe atât se va găsi că a pierdut un lucru mare, fiindcă așa și este.

Nelipsit la slujbe

17. Înainte de toate să iei parte la slujbele de la biserică, mai cu seamă la utrenie și la liturghie, de la care să pleci ultimul, afară de o mare necesitate.

Ascultare față de toți

18. Să ai toată ascultarea față de egumenul tău de care ai fost tuns și să împlinești cele poruncite de el până la moarte, chiar dacă ți se pare cu neputință. Imită în aceasta pe Cel ce a fost ascultător până la moarte, și încă moarte pe cruce [Flp 2, 8]. Și nu trebuie să fii neascultător în ceva doar față de egumen, ci și față de întreaga frăție și față de cel însărcinat cu slujirile. Iar dacă ceea ce ți se poruncește ți se pare peste putere, punând metanie, cere iertare. Iar dacă dă din cap că nu, forțează-te pe tine însuși gândindu-te că „Împărăția cerurilor e a celor ce o câștigă cu forța și o răpesc cei care luptă cu forță” [Mt 11, 12].

Umilință de sine, iubire duhovnicească și clarviziune

19. Tăvălește-te cu inimă zdrobită [Ps 50, 19] la picioarele întregii frății ca unul fără vază și necunoscut, și ca și cum n-ai exista deloc. Căci cel ce își duce viața astfel, îndrăznesc să spun, se face înainte-văzător și prezice cu conlucrarea harului multe. Unul ca acesta plânge și pentru scăderile altora rămânând neatras de afecțiunea celor materiale, întrucât dragostea duhovnicească și dumnezeiască nu-l lasă să alunece în acestea. Iar că prezice nu e lucru de mirare, căci de multe ori se întâmplă ca acest lucru să vină de la demoni, dar cine înțelege să înțeleagă. Dacă însă va începe să primească mărturisiri, va fi lipsit poate de acestea, fiind ocupat cu examinarea gândurilor altora. Iar dacă din multa sa smerenie va înceta acestea, adică să vorbească și să asculte, se va restabili iarăși în starea dinainte. Dar știința unora ca acestea o are numai Dumnezeu, căci eu, cuprins fiind de frică, nu îndrăznesc să vorbesc despre acestea.

Rugăciune neconținută și luminarea minții

20. Să ai mintea întotdeauna la Dumnezeu, în somn și în stare de veghe, la mâncare și în convorbiri, la lucrul mâinilor și în orice altă faptă, potrivit cuvântului prorocului: „Am văzut pe Domnul înaintea mea pururea” [Ps 15, 8], și socotește-te pe tine însuși mai păcătos decât orice om. Căci zăbovind mult

timp în această aducere-aminte, vine în chip firesc în gândire o strălucire asemenea unei raze și pe cât o vei căuta cu multă atenție și gândire neîmprăștiată, cu osteneală multă și lacrimi, pe atât mai limpede se va arăta; și arătându-se e iubită, iubită fiind o curățește, iar curățind-o o face deiformă, luminând-o și învățând-o să discearnă binele de rău. Dar e nevoie de multă osteneală unită cu ajutorul lui Dumnezeu, frate, ca ea să se sălășluiască în chip desăvârșit în sufletul tău și să-l lumineze așa cum luminează luna întunericul nopții.

Atenție la slava deșartă

Mai trebuie să fii cu luare-aminte și la atacurile gândurilor slavei deșarte și părerii de sine. ca să nu osândești pe cineva când îl vezi că face ceva necuviincios. Căci văzând sufletul eliberat de patimi și ispite prin sălășluirea harului și starea de pace, demonii îl atacă prin unele ca acestea. Dar ajutorul vine de la Dumnezeu [cf. Ps 120, 2].

Plâns și lacrimi

Plânsul să-ți fie neconținut și să nu te sature de lacrimi. Ia seama însă să nu pățești ceva din multa bucurie și străpungere, nici să socotești că acestea vin din osteneala ta și nu din harul lui Dumnezeu, ca așa să se ia de la tine; și atunci le vei căuta mult în rugăciune și nu le vei găsi și vei cunoaște ce dar ai pierdut. Doamne, Doamne, fie să nu fim lipsiți de harul Tău!

Rugăciune de umilință

Dacă totuși ți se va întâmpla asta, frate, aruncă spre Dumnezeu neputința ta [Ps 54, 23] și sculându-te întinde-ți mâinile și roagă-te spunând așa: „Doamne, miluiește-mă pe mine păcătosul, neputinciosul și nenorocitul, și trimite peste mine harul Tău, nelăsând să fiu ispitit peste puterea mea [cf. I Co 10, 13]. Vezi, Doamne, în ce deprimare și gânduri m-au adus multele mele păcate. Deși voiesc, Doamne, să socotesc că lipsirea de mângâierea Ta vine de la demoni și părerea de sine, nu pot, fiindcă știu că aceia care săvârșesc în chip fierbinte voia Ta se împotrivesc lor. Dar eu care împlinesc în fiecare zi voia lor, cum voi mai fi ispitit de ei? Sunt ispitit însă negreșit de păca-

tele mele. Și acum, Doamne al meu, Doamne, dacă e voia Ta și folosul meu, să vină iarăși harul Tău peste robul Tău, ca văzându-l să mă bucur în străpungerea inimii și plâns, luminat de această luminare care luminează pururea, păzit de gânduri murdare și de orice lucru rău și de greșelile mele din fiecare zi cu știință și cu neștiință, cu fapta și cuvântul, primind certitudinea îndrăzelii către Tine, Doamne, din necazurile care cad în fiecare zi peste robul Tău de la demoni și oameni și din tăierea vocii proprii, gândindu-mă la cele bune care-i așteaptă pe cei ce Te iubesc pe Tine, Doamne; căci Tu ai zis, Doamne, că «cel care cere va lua și cel care caută va găsi și celui ce bate i se va deschide» [Mt 7, 8].” Pe lângă acestea însă, frate, stăruie cerând și celelalte pe care ți le va dăru Dumnezeu în gândirea ta nemoleșindu-te din pricina lăncezelii [akediei], și bunul Dumnezeu nu te va părăsi [Evr 13, 5].

Stăruirea în aceeași chilie

21. Stăruie până la sfârșit în chilia pe care ai primit-o la început de la întâi-stătătorul tău. Iar dacă din pricina vechimii sau dărăpănării ei vei fi tulburat de un gând, punând metanie întâi-stătătorului adu-i amine cu smerenie acest lucru. Și dacă te va asculta, bucură-te; iar dacă nu, mulțumește și așa, aducându-ți aminte de Stăpânul tău Care n-avea unde să-și plece capul [Mt 8, 20]. Căci dacă-l vei tulbura de două sau de trei ori pentru asta, de aici se va naște îndrăzneala, și de aici neîncrederea, iar sfârșitul va fi disprețuirea.

Necăutarea unei griji speciale din partea egumenului

Deci dacă vrei să duci o viață calmă și liniștită, nu cere deloc o îngrijire trupească de la egumenul tău, pentru că nu acest lucru l-ai făgăduit la început, ci să fii disprețuit și nesocotit de toți potrivit poruncii Domnului [Mc 8, 34] și să suporti. Deci dacă vrei să-ți păstrezi credința și iubirea față de el și să-l vezi ca pe un sfânt, păzește acestea trei: nu cere cele spre îngrijire, nu avea îndrăzneală față de el și nu te duce des pe la el, cum pătesc unii sub pretext că trebuie îngrijiți de el; iar acesta nu este un lucru ferm, ci omenesc. Nu condamna nici faptul de a nu ascunde de el orice gând care-ți vine. Căci dacă

vei păzi acestea, vei străbate fără furtuni marea vieții și-l vei socoti drept sfânt pe părintele tău, oricum ar fi el.

... din partea părintelui duhovnicesc

Iar dacă, venind la biserică să-l întrebi pe părintele tău pentru un gând, îl vei găsi pe altul care ți-a luat-o înainte din același motiv sau din altul, iar din pricina asta te vei vedea puțin timp trecut cu vederea, nu te supăra, nici nu gânde ceva potrivit, ci stai deoparte cu mâinile strânse până ce va termina și te va chema. Căci părinții obișnuiesc să facă cu noi acest lucru poate și cu voia spre încercarea și eliberarea noastră de păcatele dinainte.

Posturile

22. Să postești însă cele trei posturi de patruzeci de zile⁴: de două ori mai mult în Sfântul și Marele Post, afară de o mare sărbătoare, de sâmbăta și de duminica, și, în celelalte două, o zi din două. Iar în celelalte zile ale anului să mănânci o dată pe zi, afară de sâmbăta, de duminica și de sărbători, dar nu pe săturate.

Reguli de comportament în mănăstire

23. Sârguiește-te să te faci pentru toată frăția exemplu folositor de toată virtutea, smerenia și blândețea, mila și ascultarea până și față de cei mai umili, de nemânieri și nepățimire, neagoniseală și străpungere, nerăutate și necuriozitate, simplitatea purtării și înstrăinare de orice om, de cercetare a bolnavilor și mângâiere a celor necăjiți, de neîntoarcere de la cei care au nevoie de un folos de la tine pe motivul convorbirii cu Dumnezeu, căci iubirea e mai bună decât rugăciunea⁵.

Și fii compătitor față de toți, lipsit de slavă deșartă, lipsit de îndrăzneală, necertăreț, necerând ceva de la întâi-stătător sau de la unul din slujitori, păzind cinstirea față de toți preoții, arătând atenție în rugăciune și o stare de nerăutate și iubire față de toți.

⁴ Al Paștilor, al Crăciunului și al Sfinților Apostoli și al Adormirii Maicii Domnului luate împreună.

⁵ Scara 26 (PG 88, 1028B).

Nu te sârgui să cercetezi cu curiozitate Scripturile pentru slavă, căci te vor învăța aceste lucruri rugăciunea unită cu lacrimi și luminarea care vine din har.

Dacă ești întrebat despre ceva din cele cuviincioase, învață prin darul harului, cu multă smerenie, din viața ta ca din a altuia, cele ce țin de fapăturile îndumnezeitoare, cu gând lipsit de slavă deșartă, oricine ar fi cel ce dorește un folos.

Și să nu întorci de la tine pe cel ce caută să se folosească de tine pentru un gând, ci primește-i mărturisirea greșelilor lui, oricare ar fi ele, plângând și rugându-te pentru el; fiindcă acest lucru e o dovadă a iubirii și compătimirii desăvârșite. Și să nu respingi pe cel ce vine la tine pe motiv că nu vrei să fii vătămat de auzirea unora ca acestora, căci, prin conlucrarea harului, nu te va vătăma nimic. Numai că din pricina vătămării celor mulți trebuie să faci asta într-un loc ascuns. Și chiar dacă, om fiind, vei suferi poate atacul unui gând, pentru că ești plin de har, nu vei păți aceasta. Căci suntem învățați să nu căutăm cele ale noastre, ci cele ale altora, ca să se mântuiască [1 Co 10, 24. 33].

Dar, precum am zis mai înainte, trebuie să păzești o viață necăutătoare de afaceri și de agoniseală.

Și atunci, sub lucrarea harului, te vei socoti pe tine însuși mai păcătos decât toți oamenii.

Dar cum anume are loc aceasta nu pot să spun: Dumnezeu știe.

Regulă de priveghere în chilie

24. La ceasurile privegherii două ore trebuie să citești și două ore să te rogi în străpungerea inimii cu lacrimi un canon, care vrei, cei doisprezece psalmi, dacă vrei, și psalmul 118 [„Fericit cel fără prihană”] și rugăciunea Sfântului Eustratie. Acestea în nopțile lungi. Iar în cele mici, o rânduială mai scurtă după puterea dată ție de Dumnezeu. Căci fără El nu se săvârșește niciun bine, precum zice prorocul: „Pașii omului sunt îndreptați de Domnul” [Ps 36, 23] și Însuși Mântuitorul a zis: „Fără Mine nu veți putea face nimic” [In 15, 5].

Cuminecare doar cu lacrimi

Iar fără lacrimi să nu te cumineci vreodată.

Reguli privitoare la cum să se mănânce

25. Să mănânci cele puse înaintea ta așa cum sunt; la fel să bei și vin cu înfrânare, fără murmur.

Iar dacă Țezi singur din pricina unei neputințe, mănâncă legume crude cu untdelemn.

Dacă vreunul din frați îți va trimite ceva de mâncare, primește cu mulțumire și smerenie ca un străin și gustă din ea, orice ar fi și în orice zi, afară de brânză și ouă; iar ce rămâne trimite altui frate sărac și evlavios.

Iar dacă te va chema cineva la o mângâiere, gustă puțin din toate cele puse înainte, potrivit poruncii, păzind înfrânarea. Și sculându-te și punând metanie ca un străin și un sărac fă-i mulțumire zicând: „Dumnezeu să-ți dea plata, părinte sfinte”. Bagă însă de seamă să nu vorbești ceva, chiar dacă ar fi poate un lucru de folos.

Mângâierea fraților necăjiți

26. Dacă vreunul din frați e necăjit fie de întâi-stătător, fie de econom, fie de un altul și vine la tine, mângâie-l așa: „Crede, frate, că acest lucru s-a făcut pentru punere la încercare. Căci și mie mi s-a întâmplat în chip deosebit acest lucru și m-am întristat din pricina micimii sufletești. Dar de când m-am încredințat că acestea sunt pentru încercare, le suport cu mulțumire. Fă și tu aceasta și te vei veseli mai degrabă de astfel de necazuri.” Și chiar dacă se întoarce spre ocări, nici așa nu-i întoarce spatele, ci mângâie-l cum îți va da harul. Căci sunt multe discernăminte: după cum înțelegi starea fratelui și cuvintele lui, însoțește-l și nu-l lăsa să plece nevindecăt.

... și a celor bolnavi

27. Dacă se va întâmpla să nu fi vizitat de mult un frate bolnav, trebuie să-i trimiți înainte pe cineva care să-i arate aceasta: „Crede, părinte sfinte, abia azi am aflat de boala ta și-ți cer iertare”. După care ducându-te la el, punându-i metanie și făcând o rugăciune, spune-i: „Cum ți-a ajutat Dumnezeu, părinte sfinte?” și, Țezând cu mâinile strânse, taci. Iar dacă mai sunt și alții veniți în vizită, ia aminte să nu mai vorbești cu ei ceva nici despre Scriptură, nici despre științele naturii, mai ales

dacă nu ești întrebat, ca să nu ai necaz mai apoi; fiindcă aceasta se întâmplă de foarte multe ori cu frații mai simpli.

La masă cu frații

28. Dacă se întâmplă să mănânci împreună cu frați evlavioși, trebuie să guști fără nicio deosebire din cele puse înainte, orice ar fi. Iar dacă ai poruncă de la cineva să nu guști pește sau altceva, iar acestea sunt puse înainte, dacă acela care ți-a dat porunca e de față, du-te și întreabă-l dacă-ți îngăduie să guști. Iar dacă nu e de față sau știi că nu-ți va îngădui, dar nu vrei să-i scandalizezi, după masă arată-i cele făcute cerând iertare. Dacă însă nu vrei să faci nimic din acestea, e mai bine să nu te duci la ei, căci atunci vei câștiga două lucruri: vei izgoni demonul slavei deșarte și pe aceia îi vei izbăvi de scandalizare și necăjire. Iar dacă sunt din cei mai groși [la simțire], păzește canonul, dar e mai bine și pentru ei să guști din toate. La fel și la mângâierea cuiva, potrivit Apostolului care ne povățuiește să „mâncăm tot ce se pune înainte, fără să facem vreo deosebire din motive de conștiință” [I Co 10, 25].

Rugăciunea personală și ajutorarea fraților

29. Deci dacă îți faci rugăciunea în chilie, de va bate cineva la ușă, deschide-i. Și șezând vorbește cu el cu smerenie dacă va fi spre folosul vostru. Și dacă e apăsător de vreun necaz, sârguiește-te să-l vindeci fie cu cuvântul, fie cu fapta. Și când pleacă acela, încuie ușa și reia-ți rugăciunea sfârșind-o. Căci slujirea celor ce vin la tine e asemenea împăcării cu ei [cf. Mt 5, 24].

Dar nu trebuie să faci așa dacă e vorba de mireni, ci cu ei vorbește după ce ai împlinit rugăciunea.

Diferite situații la rugăciune

30. Dacă atunci când te rogi ți se întâmplă o frică, o lovitură sau strălucește o lumină ori se face altceva, să nu te înspăimânti, ci stăruie și mai intens în rugăciune; fiindcă are loc o tulburare, o frică și o ieșire din sine demonică, ca slăbind să lași rugăciunea și aceasta ajungându-ți o deprindere să cazi în mâinile lor.

Dar dacă, atunci când îți săvârșești rugăciunea, îți va străluci o altă lumină cu neputință de exprimat, și sufletul se va umple de bucurie, de dorința celor mai bune și de curgere de lacrimi cu străpungere, cunoaște atunci că aceasta e o vizită dumnezeiască și un ajutor dumnezeiesc.

Și dacă rămâne mai mult timp, ca să nu ți se întâmple mai multe din pricină că ești ținut de lacrimi, fă-ți mintea captivă la ceva din cele trupești și prin aceasta te vei smeri.

Dar bagă de seamă să nu părăsești rugăciunea din pricina fricii de vrăjmași, ci așa cum atunci când un copil înspăimântat de sperietori fuge în brațele mamei sau tatălui său și alungă astfel frica de el, tot așa și tu aleargă prin rugăciune la Dumnezeu și vei pune pe fugă frica de aceștia.

Ajutorarea fraților războiți de trup

31. Dacă sezi în chilie și vine un frate să te întrebe despre un război trupesc, nu întoarce spatele unuia ca acesta, ci folosește-l cu străpungerea inimii din cele pe care ți le va da harul lui Dumnezeu și ceea ce ai dobândit prin făptuire, și așa slobozește-l. Iar când iese, pune-i metanie și spune-i: „Crede, frate, nădăjduiesc în iubirea de oameni a lui Dumnezeu că acest război va fugi de la tine, numai să nu dai înapoi sau să te înmoi.” Iar după ce a ieșit, sculându-te și închipuindu-ți războiul lui, ridică-ți mâinile cu lacrimi spre Dumnezeu și roagă-te cu suspine pentru fratele spunând: „Doamne Dumnezeule, care nu vrei moartea păcătosului [Iz 18, 23], rânduiește cum știi că e de folos acestui frate.” Și Dumnezeu, cunoscând credința lui în tine, precum și compătimirea ta din iubire și rugăciunea ta sinceră pentru el, va ușura războiul lui.

Stăruință în străpungere

32. Toate acestea, frate, sunt potrivite pentru străpungere și trebuie să le săvârșești cu inimă zdrobită, răbdare și mulțumire ca unele ce sunt pricini de lacrimi, curățitoare de patimi și procură Împărăția cerurilor. „Căci Împărăția cerurilor e a celor ce o câștigă cu forța și o răpesc cei care luptă cu forță” [Mt 11, 12]. Căci dacă vei săvârși acestea, vei ieși în chip desăvârșit din vechile obiceiuri, ba poate chiar și din atacul

gândurilor; fiindcă întunericul cedează în chip firesc în fața luminii și umbra în fața soarelui. Dar dacă va fi cineva nepăsător încă de la început față de ceva din acestea, muindu-și gândul și ajungând curios, atunci va fi lipsit de har și, căzând într-o mulțime de rele, își va cunoaște neputința umplându-se de frică. Dar cine reușește aceasta să nu socotească că face asta din osteneala lui, ci din harul lui Dumnezeu.

Curăție și luminarea minții

Trebuie să se curețe mai înainte pe sine însuși, potrivit celui ce a spus: „Mai întâi trebuie să ne curățim și apoi să vorbim cu Cel Curat”⁶. Căci atunci când din multe lacrimi s-a curățit și primește luminarea luminii dumnezeiești, care nu se împuținează chiar dacă o primește lumea întreagă, mintea locuiește în chip spiritual [*noeros*] în cele viitoare pe care i le arată Dumnezeu și văzându-le se bucură de ele duhovnicește, potrivit Apostolului care spune: „Fiindcă roada Duhului e iubirea, bucuria, pacea, blândețea, îndelungă-răbdarea” [*Ga 5, 22*]⁷.

Atenție la ispita slavei deșarte

33. Cine a dobândit acestea să ia aminte în el însuși la atacurile gândurilor, căci e cu neputință ca acela care se învâрте în mijlocul mulțimii să le biruie, mai cu seamă pe cele ale slavei deșarte și invidiei față de cei care au o viață strălucită și se uită de sus la cele ce sunt, și care sunt slăviți de mireni, fiindcă uneori el osândește dincolo de ce se cuvine un lucru făcut fie când se gândește, fie când vede, fie când aude așa ceva. Fie ca unul ca acesta să dobândească mântuire și să nu iscodească cu curiozitate toate cele poruncite sau făcute de egumen sau de cei cu slujiri. Iar dacă, biruit de această patimă, fie va gândi, fie va rosti ceva indiscret, să se îndrepte prin pocăință.

Să ia aminte însă și la starea lui în biserică și la slujiri, căci gândurile de slavă deșartă obișnuiesc să vină peste cei sânguincioși și în acestea: fie când iau aminte la cântarea de psalmi,

⁶ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 20*, 4 (SC 270, p. 200); cf. PLATON, *Phaidon* 67b.

⁷ Aici se sfârșesc „capitolele” Cuviosului Simeon Evlaviosul în *Philokalia* greacă.

fie când se roagă neîmprăștiat, crezând că toți ceilalți sunt tulburați și numai ei zăbovesc în ritmurile cântării duhovnicești, rivalizează spiritual cu cetele imateriale și că nu sunt cunoscuți de nimeni decât de Dumnezeu și de cei ce fac lucruri asemănătoare; și [atunci gândurile] îi atacă iarăși făcându-i fie să judece, fie să ferească. Fie ca tu să fugi de toate acestea păzindu-te prin smerenie și iubire, prin mărturisire și detașare de patimi.

Câteva sfaturi

34. Sârguiește-te să nu necăjești pe cineva fie prin cuvânt, fie prin faptă, ci să-i mângâi după putință pe cei necăjiți de alții.

Și să nu-ți închipui vreodată că ai biruit meșteșugirile celui potrivit, căci toată firea omenească nu poate aici nimic, decât numai harul lui Dumnezeu.

Cei aflați sub ascultare trebuie, așadar, să ia seama la acestea.

Celor îndrăgostiți de isihie și însingurare n-am ce să le spun; totuși, fiecare din aceștia să se gândească și la acelea, fiindcă isihia are nevoie de o viață mai riguroasă.

Fidelitatea față de părintele duhovnicesc ales

35. Dacă dobândind credință și certitudine față de unul din frații din chinovie i-ai încredințat gândurile tale, să nu încetezi nicicând să te duci la el și să-i mărturisești gândurile care-ți vin în fiecare ceas și zi.

Pentru această lucrare toți ar trebui să meargă la egumen, dar fiindcă unii refuză aceasta fiind cuprinși de multă nepuință și neîncredere față de egumen⁸, îngăduim ca pogorământ și acest lucru.

Dar să nu ne lăsăm purtați de la unul la altul, fiindcă vrăjmașul ne sugerează acest lucru, cum că am fi o povară dacă venim neconținut la cel ce primește gândurile noastre sau că e o rușine să le înfățișăm de multe ori, și de aceea fie cădem din mărturisire, fie alergăm la un altul.

⁸ § 22 al *Regulii (Hypotyposis) de la Studiu* (începutul secolului IX) prevedea următoarele: „Trebuie să fie cunoscut că la fiecare utrenie egumenul iese din cor la începutul odei a 4-a și șezând pentru mărturisire primește pe frații care se apropie și slujește fiecăruia spre folos”.

Căci dacă ne vom lipi de cel dintâi și vom avea o mai mare încredere în el, vom dobândi nu puțin folos din viața și cuvântul lui, nu vom fi condamnați de nimeni altul în ce privește viața noastră și vom fi lăudați de toți ca unii care ne-am păstrat credința în el.

Dar dacă vom neglija deasa mărturisire a gândurilor, vom cădea în patimi mai groase; și rușinându-ne să le arătăm iarăși, vom aluneca în prăpastia deznădejzii.

Iar dacă vom merge la altul, lucru care nu e îngăduit, dacă e din această chinovie, toți ne vor condamna fiindcă am nescotit credința față de cel dintâi și ne-am adus asupra noastră o mare osândă, iar cel la care ne-am dus va socoti că vom face la fel și cu el, și făcându-ne astfel obișnuința de a trece de la unul la altul, nu vom înceta să iscodim și să căutăm stâlpnici, zăvorâți și isihăști, și așa vom fi necredincioși cu toți aceștia și nu vom înainta, ci mai degrabă vom ajunge sub blestem.

De aceea, încredințează-te celui în care ai avut credință la început și sârguiește-te să te ții de el fără șovăială până la moarte. Și dacă l-ai vedea pe unul ca acesta, să nu te scandalizezi din pricina lui, căci nu te vei vătăma cu ceva, fiindcă, așa cum s-a zis, dacă-l condamni și mergi la altul, vei fi pricină de multe scandaluri, îi vei condamna în chip asemănător pe toți și-ți vei deschide căile pierzaniei. Ci, Doamne, Doamne, izbăvește-ne pe noi de toată necredința și iscodirea, acoperindu-ne cu harul Tău.

*Reguli practice pentru părintele duhovnicesc
față de ucenicii lui*

36. Dacă vei dobândi ucenici care au credință în tine ca să-ți încredințeze gândurile lor și-i vezi pe unii ca aceștia vorbind cu unii din cei mai evlavioși, să nu te scandalizezi pentru aceasta. Căci demonii sugerează celor ce viețuiesc drept că aceștia nu sunt sinceri, nici nu-și încredințează gândurile lor în credință adevărată, ci iscodind printr-o prefăcătorie simulată libertatea noastră [cf. Ga 2, 4], iar de aici ne produc neplăcere și necredință față de unii ca aceștia. Tu însă nu primi asemenea gânduri, ci, pentru Dumnezeu și pentru binele lor, sârguiește-te

cu toată simplitatea și iubirea să-i îndrepti și să-i folosești sufletește, și socotește înaintarea lor drept slava ta proprie.

37. Dacă vreunul din ucenicii tăi va dobândi necredință față de tine, bagă de seamă de unde i s-a întâmplat una ca aceasta; fiindcă acest lucru obișnuiește să se întâmple din mai mult motive: fie din slavă deșartă fiindcă au înaintat și plecând de aici au căzut în mândrie încât nu mai suportă să fie numiți ucenici, ci vor să aibă demnitate de învățători; fie pentru că ajungând groși vor să fie sluiți trupește; fie pentru că au fost iubiți mult de tine, dar apoi, întrucât iubirea ta s-a mutat spre alții, au căzut în invidie; fie pentru că doresc hirotonia, dar sunt opriți de tine fiindcă sunt opriți de gândurile încredințate de ei ție, iar tu ai preferat pentru aceasta pe altul care a venit poate la tine mai pe urmă, fiindcă acest lucru produce celui ce n-a reușit să-și realizeze dorința nu puțin necaz, mai ales dacă, încredințându-se ție de la o vârstă fragedă, a fost iubit de tine cu afecțiune potrivit lui Dumnezeu; fie pentru că odată spre abținerea de la patimi i-ai făgăduit aceasta — căci duhovnicii obișnuiesc să-i abată pe cei tineri de la consimțământul cu patimile prin asemenea făgăduințe ale preoției — și el primind această făgăduință atunci când nu reușește să o vadă realizată din pricina nevredniciei, atârnat de invidie, pune în mișcare împotriva călugărului calomnii pe care cineva nu le poate nici asculta, nici rosti. Un alt fel de necredință vine din nepăsare, când cineva cade în consimțiri sau fapte, apoi rușinându-se, fiindcă e plin de slavă deșartă, le trece sub tăcere și e dus puțin câte puțin spre aceasta; fie pentru că te-a condamnat văzându-te stăpânit de patimi.

Un semn al îndepărtării unora ca aceștia de tine îl vei avea, dacă ești înaintat, din vederea feței lor, iar dacă nu ești înaintat, din starea obișnuită a figurilor lor. Căci dacă sunt povățuiți sau chemați, cu auzul se prefac că primesc îndemnurile, dar cu inima nu se alipesc de ele, ba chiar se supără și-și bat joc de ele, sau chiar sunt răvășiți. Iar dacă vreodată, vrând să-i pui la încercare dacă sunt curați de patimi, îi îndemni fie cu privire la cuminecare, fie la intrarea în altar, nevrând să fie condamnați de tine, îndrăznesc fără discernământ ambele aceste lucruri.

Leacul tămăduirii unora ca aceștia sunt rugăciuni stăruitoare cu lacrimi, o iubire sporită, îndemnuri dese, o slujire trupească și convorbiri dese, uneori blânde și dulci, alteori și aspre, după cum crede cineva că poate încovoia și înmuia năravurile lor.

38. Dacă șezi tu împreună cu călugărul tău și el îți vorbește despre unii frați evlavioși laudându-i, tu să taci. Iar dacă vei fi întrebat de el, răspunde cu smerenie: „Crede-mă, părinte, nu știu. Fiind om simplu, trebuie să-mi văd trândăvia mea, căci cu harul lui Dumnezeu toți sunt sfinți și buni. Dar fiecare ceea ce seamănă aceea va și secera [*Ga* 6, 7].” Nici să nu lauzi, nici să nu blamezi pe cineva în parte, ci să-i lauzi pe toți. Mai ales că dacă în călugărul tău se ivește un gând că tu ai încredere în unul din aceștia, acesta va rândui să scapi de acesta înstrăinându-te de un asemenea gând.

39. Dacă doi tineri au iubire unii față de alții în simplitate și auzi de la unii că această iubire e rea și pătimășă și-i îndeamnă să-și taie o astfel de afecțiune pătimășă, dacă s-ar întâmpla să vină deseori la tine, ia seama cum vorbești cu ei cele de folos, ca nu cumva în loc de folos să li se facă vătămare. Dacă-ți dai seama de așa ceva din gândurile lor pe care ți le-au încredințat, trebuie, așadar, să-l chemi pe unul din ei și să vorbești cu el cu iubire neprefăcută, cu față surâzătoare și multă înțelepciune, trecând prin multe teme diferite și arătându-i în chip acoperit și despre o patimă ca aceasta și să-i spui așa: „Trebuie să luăm aminte la noi înșine, fraților, căci umblăm în mijlocul multor curse [*Sir* 9, 13] și lupta noastră nu este cu sângele și cu trupul, ci cu stăpâniile, cu puterile și duhurile răutății [*Ef* 6, 12], și vrăjmașul nostru umblă răcnind ca un leu căutând pe cine să înghită [*1 Ptr* 5, 8] și răbindu-i i-a doborât pe mulți din marii luptători, cu cât mai mult pe cei trândavi ca mine. Ia seama deci la tine însuși și păzește-te de gândurile însoțirii, prieteniei particulare și familiarității, ca nu cumva să fii prins iarăși în cele dinainte sau în altele mai rele.” Iar printr-o altă temă referă-te fără să dai de bănuir și la acel frate, dar pe celălalt să nu-l smintești nicidecum.

Și dacă e un luptător încercat și duhovnicesc, atunci plecând de la asemenea cuvinte va întrerupe relația, dacă are încredere

în tine, fie de rușine, fie din slavă deșartă, fie de teamă; căci prin harul lui Dumnezeu unii obișnuiesc să se rupă de patimi și fără luptă, plecând de la acestea trei.

Dacă însă afecțiunea pătimasă dăinuie, trebuie să-l chemi la tine în particular în chip asemănător pe cel mai neafectat de ea și să-l îndemni în chip asemănător sau chiar mai mult și să-i arăți și aceasta: „Am auzit de la unii că ai dragoste față de cutare. Cunoscându-vă pe amândoi, știu că această iubire e duhovnicească. Dar ca să nu se scandalizeze unii, dacă păzești iubire și credință față de noi, nu mai vorbești, nici nu mai ședeți împreună singuri, mai ales că egumenul are gânduri mari și vrea să te aducă la hirotonie.” Și începe să-l vorbești de rău pe celălalt defăimându-l ca neevlavios și dintre cei mai groși la înțelegere. Și negreșit fie cu un gând duhovnicesc, fie prins din pricina hirotoniei de patima slavei deșarte, se va rupe de unul ca acesta⁹.

*

[Manuscrisele dau separat și acest alt capitol, care pare un rezumat al întregii scrieri.]

Frate, la începutul renunțării, sârguiește-te să sădești în tine însuși virtuți frumoase, ca să te faci folositor obștii și Domnului te va mări în zilele de apoi. Să nu ai vreodată îndrăzneală/familiaritate cu egumenul, cum am spus și în altă parte, nici nu căuta de la el cinste. Să nu ai prietenie cu cei de vază, nici să nu dai târcoale chiliilor lor, știind că prin aceasta nu numai începe să se înrădăcineze în tine patima slavei deșarte, ci vei ajunge urât în ochii întâi-stătătorului. Cum anume are loc asta, cine înțelege să înțeleagă. Șezi însă în pace în chilia ta, oricum ar fi ea, și nu întoarce spatele celui ce vrea să se întâlnească cu tine pe motive de evlavie, ci dacă te vei întâlni cu acesta cu cuget părintesc, nu te vei vătăma, chiar dacă ar fi din cei potrivnici. Iar dacă nu vezi un folos în aceasta, trebuie să urmezi intenția celui ce se poate folosi din aceasta.

⁹ Restul „Cuvântului ascetic” al Cuviosului Simeon Evlaviosul s-a pierdut.

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Lauda și virtuțile Cuviosului Simeon Evlaviosul Studitul¹

[Cateheza 6]

Fraților și părinților, fiindcă unii gândesc lucruri mari despre ei înșiși, precum nu se cuvine, socotind că sunt egali prin făptuire, cunoaștere și desăvârșire cu sfinții cei din vechime și cu de Dumnezeu purtătorii noștri Părinți, și însuflețiți de același Duh Care era viu și-i punea în mișcare pe aceia, dar recomandându-se pe ei înșiși numai din cuvinte fără fapte, fiind amăgiți de duhul părerii de sine, am crezut că e bine să le grăiesc prin puține cuvinte, simple și necăutate, ca vorbind către unul singur, din pricina lui Dumnezeu Care spune: „Iar tu, întorcându-te, îndreptează pe frații tăi” [Lc 22, 32], precum și din pricina iubirii obștești care ni s-a poruncit să o avem față de aproapele nostru. Voi începe dar de aici să vă grăiesc în toată simplitatea și să îndemn iubirea voastră.

Lucrarea duhovnicească a Părinților din vechime

Vrei, așadar, să auzi ce făceau sfinții noștri părinți șezând în chiliile lor? Citește „Viețile” lor și învață mai întâi care era făptuirea lor trupească, apoi îți voi vesti și lucrarea duhovnicească² pe care o făceau aceia. Căci cei ce citesc „Viețile

¹ În această secțiune sunt reproduse *Catehezele* 6, 4 și 10 ale Sfântului Simeon Noul Teolog; trad. românească diac. Ioan I. Ică jr: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Cateheze. Scrieri II*, Ed. Deisis, Sibiu, ed. II revăzută, 2003, p. 106–117, 52–73 și 151–155.

² *Somatike praxis — pneumatike ergasia.*

Sfinților” știu foarte bine faptele lor trupești: neagoniseala, postul, privegherea, înfrânarea, răbdarea și celelalte, ca să nu lungesc cuvântul enumerându-le aici pe toate, dar prin unele ca acestea lucrarea lor duhovnicească nu li se arată decât puțin și ca într-o oglindă [1 Co 13, 12]; aceasta pentru ca aceia, care arată din fapte ostenelele acelora și credința lor, să ajungă prin aceste fapte la cunoașterea și împărtășirea harismelor lor duhovnicești, dar ceilalți să nu se învrednicească nici măcar să audă despre unele ca acestea. Dar fiindcă ne-am prăbușit într-o asemenea prăpastie a nebuniei, încât ni se pare că și fără faptele pe care le-au făcut aceia avem și noi harul ca și ei, hai să ne exersăm cuvântul despre acelea și, primind încredințarea care vine de la lucrurile mărturisite, să ne sârguim măcar să umblăm pe urmele acelora, chiar dacă nu vom putea să-i ajungem. Să începem dar cuvântul nostru de sus, ca peste puțin timp să venim coborând și la noi.

Sfântul Antonie cel Mare

Așadar, ce anume făcea șezând în mormânt Marele Antonie³ pe când nu cunoștea încă în general vreo lucrare duhovnicească? Oare nu s-a închis în mormânt ca un mort, neaducând cu el nimic din cele din lume, nici având vreo grijă în el? Oare nu era cu totul mort față de lume și, zăcând în mormânt, nu-L căuta pe Dumnezeu Care să-l facă viu și să-l învieze? Oare nu se mulțumea numai cu pâine și cu apă? Oare nu suporta multe rele de la demoni și n-a zăcut pe jumătate mort din pricina bătăii lor insuportabile? Oare n-a fost adus în biserică aproape mort, dar când și-a revenit, nu s-a dus iarăși din imbold propriu să lupte împotriva potrivnicilor? Căci dacă nu s-ar fi întors la aceia, ci ar fi rămas în lume și, dacă n-ar fi răbdat până la sfârșit, dându-se pe sine însuși morții cu înflăcărare și din alegere liberă, nu s-ar fi învrednicit de mult dorita vedere a Stăpânului Însuși, n-ar fi auzit glasul dulce al Aceluia. Dar el a căutat din tot sufletul, a lovit fără preget

³ Sfântul Simeon povestește episoade menționate în cap. 8 și 10 din *Viața Sfântului Antonie cel Mare* (251–356, prăznuit pe 17 ianuarie) scrisă de ATANASIE CEL MARE: PG 26, 837–978; PSB 16, 1988, p. 191–245, aici col. 853A–860A; p. 198–199.

[Mt 7, 7], a răbdât până la sfârșit [Mt 10, 22] și a luat răsplată vrednică. Fiindcă murind, precum s-a zis, de bunăvoie pentru Hristos, zăcea ca un mort, până când a venit Cel ce face vii pe cei morți [1 Tim 6, 13] și l-a înviat pe el din iad și l-a scos din întinericul sufletesc la lumina minunată a feței Lui [1 Ptr 2, 9]; pe care văzând-o s-a eliberat de toate acele lucruri triste și, plin de bucurie, a zis: „Doamne, unde erai până acum?” Cuvintele „unde erai?” sunt negreșit ale unuia care nu știe unde anume era Acela [Hristos]; iar „până acum” arată vederea, simțirea și cunoașterea venirii Stăpânului. Deci, dacă nu vrem și noi să ne lepădăm așa [de lume], și dacă nu alegem liber să fim tari și să răbdăm asemenea aceluia, cum ne vom învrednici să vedem ca și acela pe Dumnezeu în Duhul Sfânt și să ne umplem de veselie? Nicidecum.

Sfântul Arsenie cel Mare

Dar, dacă vreți, să ne îndreptăm cuvântul și spre un altul. Ce anume a făcut chiar de la începutul lepădării sale [de lume] Marele Arsenie⁴? Oare n-a lăsat cele împărătești și pe împărați, pe casnicii lui îmbrăcați în mătăsuri și toată bogăția lui, și a venit singur ca un sărac și sărman în mănăstire, sânguindu-se să ascundă ceea ce era, fugind de slava și de lauda omenească, ca să fie slăvit de Dumnezeu [Iona 5, 44]? Dar a rămas oare mulțumindu-se numai cu acestea? Să nu fie! Dar ce anume? Nu s-a mulțumit cu faptul că se rânduise pe sine ca un sărac împreună cu oameni săraci, ci se socotea ca un câine. Fiindcă aruncându-i-se de către egumen o bucată de pâine și aceasta căzând la pământ, a mâncat-o în patru labe nu cu mâinile, ci cu gura, așa cum ia câinele o bucată de pâine. Iar șezând în chilie, nu numai că lucra, dar cheltuia pentru nevoile sale mult mai puțin decât prețuia lucrul mâinilor lui, bând o apă care era asemenea unui noroi puturos. De aceea,

⁴ Prăznuit pe 8 mai. De origine romană nobilă, a trăit între anii 355–450, fiind ascet și isihast din Sketis timp de cincizeci și cinci de ani; de la el ni s-au păstrat 41 de apoftegme în *Pateric* (PG 65, 88–108). Sfântul Simeon citează însă și episoade din *Elogiul Sfântului Arsenie cel Mare* compus pe baza unor surse, scrise și orale, în parte legendare, de SFÂNTUL TEODOR STUDITUL (PG 99, 849–882).

lucrând și rugându-se neconținut, plângea și era scăldat de lacrimile lui, și de seara până dimineața stătea în picioare rugându-se și așa s-a făcut stăpân până la sfârșit peste sărăcie și lipsuri. Pentru ce anume? Negreșit ca să pătimească și să vadă și el ceea ce s-a învrednicit să vadă și să pătimească Marele Antonie. Deci cum anume? Nu s-a scris și despre el că L-a văzut pe Domnul? Oare după ce a făcut atâtea osteneți, nu s-a învrednicit să-L vadă pe Acela? Nicidecum, ci s-a învrednicit să-L vadă și el pe Dumnezeu, chiar dacă acela care a scris aceasta nu a arătat limpede acest lucru; iar dacă vrei să afli mai exact acest lucru, parcurge capitolele întocmite de acela, adică de Sfântul Arsenie⁵, și vei cunoaște din ele că și el este cu adevărat văzător al lui Dumnezeu.

Așadar, cel care-i imită pe aceștia cu fapta și cu osteneala, acela se va învrednici cu adevărat de același har; iar dacă nu vrea cineva să imite smerenia și răbdarea acestora, de ce mai spune că lucrul e cu neputință? Căci cine va putea povesti faptele mai presus de om ale lui Eftimie, ale lui Sava⁶ și ale celorlalți sfinți? Fie înainte de a primi harul Duhului, fie după ce l-au primit, fără osteneți și chinuri multe și sudorile silirii, strămtorării și necazului, nimeni n-a străbătut întunericul sufletului, nimeni n-a văzut lumina Preasfântului Duh. Fiindcă Împărăția cerurilor se ia cu de-a sila și cei silitori o răpesc pe ea [*Mt* 11, 12], căci prin multe necazuri trebuie să intrăm în Împărăția cerurilor [*FA* 14, 22]. Iar dacă Împărăția cerurilor e împărțășirea Duhului Sfânt, fiindcă aceasta spune cuvântul care zice că Împărăția cerurilor e înăuntrul nostru [*Lc* 17, 21], să ne sârguim să-L luăm și să-L avem înăuntrul nostru pe

⁵ Sfântul Simeon trimite aici la o operă (*kephalaia*) cu caracter mistic a Sfântului Arsenie necunoscută din celelalte surse, fiind de altfel singurul care o menționează sau face o aluzie la apoftegma 10 a avvei Arsenie din *Pateric*: „Dacă-L căutam pe Dumnezeu, ni Se va arăta; iar dacă-L ținem, va rămânea în noi” (*PG* 65, 89C).

⁶ *Viețile* marilor sfinți monahi palestinieni Eftimie (prăznuit pe 20 ianuarie, † 479) și Sava (prăznuit pe 5 decembrie, † 532) scrise de CHIRIL DIN SKYTHOPOLIS (523–558) (ediție critică E. Schwartz, „Texte und Untersuchungen” 49, 2, Leipzig, 1939) au fost extrem de larg răspândite în Bizanț influențând profund mediul monahal.

Duhul Sfânt. Deci să nu spună cei care sunt în afara silirii necontenite, a strâmtorării, a sărăciei și necazurilor, că avem înăuntrul nostru pe Duhul Sfânt; fiindcă fără faptele, sudorile și ostenelele virtuții nu se dă cuiva această răsplată. De aceea mi se pare că bine s-a spus ceea ce s-a zis de către mulți: „Arată fapte și cere răsplată!”⁷.

Simeon însuși

Fiindcă eu știu un om [2 Co 12, 2] care mai înainte de a se fi supus ostenelelor și mai înainte de a se fi silit pe sine însuși, plecându-se cu gânduri drepte și simplitatea sufletului asupra dumnezeieștilor Scripturi, a privegheat și s-a rugat fără oste-neală puține zile și nopți, și până într-atât a fost luminat de către harul cel de sus, încât credea că a ajuns în afara trupului său, a locuinței lui și a întregii lumi — fiindcă era noapte și s-a făcut ca în miezul zilei —, dar fiindcă a primit bogăția fără osteneală, degrabă a și disprețuit-o⁸. Drept pentru care, arătându-se nepăsător, a pierdut întreagă acea bogăție până într-atât încât nici măcar nu-și mai aducea aminte că a văzut cândva o asemenea slavă⁹.

Viața în Duhul Sfânt presupune încordarea

Atunci deci nu știu și sunt nedumerit cum anume cei care nu s-au învrednicit să primească cândva sau să vadă câtuși de puțin această slavă zic că o au pe aceasta întreagă în ei înșiși. Dar vai ce învârtoșare, vai ce întunecare, vai ce ignoranță și părere de sine deșartă! Unde și când sau din care scripturi au învățat aceasta? Cu adevărat au înnebunit în gândurile lor și

⁷ EFREM (GREC), *Despre învierea de obște*, ed. Assemani, t. II, 216C.

⁸ Cf. GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 28 (a II-a teologică)*, 12; PG 36, 40D.

⁹ Pasaj autobiografic al Sfântului Simeon Noul Teolog care trebuie legat de relatarea vederii luminii primită de un tânăr cu numele Gheorghe în împrejurări asemănătoare, descrise pe larg în *Cateheza 22*, 79–120. Această temă a harului pierdut și a recăderii în viața anterioară reapare în *Cateheza 36* (= *Mulțumirea 2*), 39–46, unde Sfântul Simeon o relatează însă la persoana întâi. De aici se vede că în *Catehezele 6, 22, 36* Sfântul Simeon ne oferă de fapt relatări autobiografice, în care își povestește începuturile vieții sale ascetico-mistice sub povățuirea Cuviosului Simeon Evlaviosul.

s-a întunecat inima lor nepricepută [*Rm* 1, 21] și au rămas în Egipt, adică în întunericul patimilor și plăcerilor lor¹⁰.

Căci cei care au dorit să vadă pământul făgăduinței [*Evr* 11, 9], pe care se învrednicesc să-l vadă ochii celor blânzi, smeriți și săraci [*Mt* 5, 5; 11, 29, 5, 3], primesc orice strâmtorare, orice necaz și o sărăcie lucie, și se abțin cu tărie de la orice plăceri, cinstire și ușurare trupească. Și nu numai aceasta, ci se despart și de orice om, mic sau mare, fugind de ei fără ură, ca să se învrednicească să pună piciorul în el [în acest pământ] încă înainte de a se reteza alergarea lor de pe calea acestei vieți¹¹. Fiindcă smerindu-se ca și cum ar fi cu adevărat niște oameni răi și vinovați de multe, ba chiar vrăjmași și călcători ai poruncilor lui Dumnezeu, petrec mânăniți și întristați, dorind să învețe ce anume trebuie să facă ca să împace pe Stăpânul Hristos. Așadar, de aceea, Hristos le dăruiește nu numai să cunoască ceea ce trebuie să facă, ci le dă de la El și putere și răbdare ca să împlinească toate cele ce se cuvin ca să-L vadă pe El și să dobândească pe Dumnezeu Cel peste toate și în toate, și de acum înainte să petreacă ca în cer și să-și aibă acolo cetatea lor [*Flp* 3, 20], chiar dacă petrec în peșteri, în munți [*Evr* 11, 38] și în chilii, chiar dacă viețuiesc în mijlocul cetăților; și așa Îi slujesc pururea în bucurie, veselie și vioioșie negrăită.

Simeon Evlaviosul și cuvintele lui — izvor al Apei Duhului

Prin urmare, aceasta este lucrarea sfinților, aceasta e făptuirea celor mânați de Duhul Sfânt [*Rm* 8, 14]. Așa a fost și în generația noastră Sfântul și preafericitul Simeon Evlaviosul, care a strălucit ca un soare [*Mt* 13, 43] în mijlocul vestitei mănăstirii a lui Studios. Acesta fiind cândva în mijlocul lumii și al lucrurilor lumii și al prietenilor și rudelor, nu numai că s-a lepădat până într-atât de grijile și gândurile și plăcerile vieții, încât nici nu mai avea amintirea lor, dar a și alungat-o departe de la sine, și el, care petrecea în mijlocul unei mulțimi de monahi, a zis atunci acest fericit cuvânt: „Monahul

¹⁰ Cf. scolia 11 la *Scara* 1; *PG* 88, 648A: „Egiptul e întunericul spiritual al patimilor”.

¹¹ Cf. *Scara* 27, 25; *PG* 88, 1100D (*FR* 9, 1980, p. 384).

trebuie să fie în mănăstire ca și cum este și nu este, nevăzut, sau mai degrabă necunoscut”; cuvânt pe care apoi tâlcuindu-l zicea: „«Ca și cum este» după trup, iar «ca și cum nu este» după duh, «nevăzut» decât numai celor curați cu inima [Mt 5, 8] prin Duhul Sfânt, și «necunoscut» pentru faptul că nu are relații cu cineva”. O, fericite cuvinte, prin care se vestește cetățenia lui îngerească mai presus de om, prin care a mărturisit prin Duhul Sfânt că are cetățenia sa în ceruri [Flp 3, 20], prin care, zicând că nu avea relații cu cineva, a arătat ce anume înseamnă petrecerea noastră împreună cu Dumnezeu. Lucru pe care nimeni nu poate să-l înfăptuiască sau să-l spună cu adevărat dacă nu s-a unit întreg cu Dumnezeu întreg; iar dacă spune asta, se înșeală pe sine însuși. Fiindcă cine zice că nu păcătuiește [1 In 1, 10] este orb și slab văzător [2 Ptr 1, 9], iar cine Îl are pe Dumnezeu nu poate păcătui, fiindcă sămânța Lui rămâne în el [1 In 3, 9], precum spune Ioan Tunetul, cel mai teologic între apostoli [Mc 3, 17]. Dar că acela L-a avut în el pe Dumnezeu întreg a spus-o și pe când era în viață și, mort fiind, o strigă cu glas mare prin cele scrise cu mâna lui: „Câștigă-ți pe Dumnezeu prieten și nu vei avea nevoie de ajutorul omului”; și iarăși: „Câștigă pe Dumnezeu și nu vei avea nevoie de carte”¹², și acest lucru l-a arătat prin faptele lui scriind o carte din osteneala lui, sau mai degrabă prin Duhul Sfânt Care sălășluia în el, fără să fi fost inițiat în învățătura literelor, lucru pe care-l mărturisim și noi, adăugând mărturia noastră la cea a sfântului nostru părinte și neascunzând binefacerea, de frică de a nu fi socotiți trufași de către unii, și mărturisind că, asemenea unei cisterne cu apă curgătoare, tot așa și părintele nostru sfânt s-a împărtășit din plinătatea Stăpânului nostru Hristos și s-a umplut de harul Duhului Său, care e apă vie [In 4, 10]. Dar, iarăși, asemenea celui care scoate din cisternă până la săturare apa care se revărsă în afară din pricina belșugului ei, tot așa și noi înșine am văzut, am primit și am băut din preaplinul harului revărsat

¹² Cuvinte inexistente în „capitolele” *Cuvântului ascetic* al lui Simeon Evlaviosul păstrat numai fragmentar. Cf. traducerea acestuia mai jos, p. 103–121.

pururea din părintele nostru cel sfânt și ne-am spălat din el [In 9, 6–7] mâinile și picioarele, apoi ne-am îmbăiat [In 13, 9–10] întregi tot trupul și însuși sufletul în apa aceea nemuritoare¹³. Taină străină și minunată, fraților!

Și să nu fiți cu necredință față de aceasta; căci cuvântul acesta nu este numai al meu și nu s-a făcut numai pentru mine, ci ascultă-l și pe Evanghelistul Ioan ce anume spune despre această apă, sau mai degrabă pe Însuși Fiul și Cuvântul Dumnezeuului Celui Viu, de la Care și-a îmbogățit cuvântul și Ioan: „Căci cine va bea din această apă — adică din cea sensibilă — va înseta din nou; dar cine va bea din Apa pe care o voi da Eu nu va înseta nicicând, și se va face în el izvor de apă curgătoare spre viață veșnică” [In 4, 13–14]. Și tâlcuind aceasta, Evanghelistul spune: „Aceasta le spunea despre Duhul pe Care Îl vor primi cei ce cred întru El” [In 7, 39]. Fiindcă printr-o asemenea Apă răutatea se spală de pe suflet ca o murdărie; fără Ea însă n-ai niciun folos, chiar dacă te ostenești mult.

De aceea, neputând noi ascunde talantul Stăpânului nostru [Mt 25, 25] și să nu vestim darul făcut nouă de Dumnezeu, mărturisim limpede mila lui Dumnezeu, că noi, nevrednicii, ne-am umplut nesăturat cu Apa pe care am primit-o de la Dumnezeu prin părintele nostru [Simeon Evlaviosul] spre slava numelui Său cel sfânt și prin puterea care este în noi, ca unii care, fiind cei de pe urmă și netrebnici, am fost slăviți și acum slăvim pe Dumnezeu, Care l-a slăvit pe părintele nostru cel sfânt, iar prin părintele nostru și pe noi, smeriții și nevrednicii¹⁴. Să nu creadă cineva că mint și că vorbesc împotriva sufletului meu și împotriva părintelui meu, socotindu-mă un flecar și un palavragiu; fiindcă știu că Dumnezeu îi va pierde pe toți cei ce grăiesc minciuna [Ps 5, 7]; dar a face aceasta

¹³ Simbolismul mistic al spălării mâinilor, picioarelor și capului cu menționarea rolului lui Simeon Evlaviosul în această abluțiune mistică e dezvoltat pe larg în *Cateheza 36* (= *Mulțumirea 2*), cf. mai jos p. 186–195.

¹⁴ Cf. *Cateheza 34*, 16–25 și 52–54 (trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: *Cateheze. Scrieri II*, p. 343 sq) despre talanții duhovnicești primiți de Sfântul Simeon de la Dumnezeu prin mijlocirea lui Simeon Evlaviosul și despre care spune că n-are voie să-i îngroape ci, dimpotrivă, trebuie să-i facă cunoscuți vestind tuturor harul și binefacerile lui Dumnezeu față de el.

mă învață dumnezeiescul Pavel, care zice: „Binecuvântat fie Dumnezeu și Tatăl Domnul nostru Iisus Hristos, Cel ce este binecuvântat în veci, adevăr grăiesc și nu mint [Rm 9, 1; 1 Tim 2, 7; 2 Co 11, 31]. Știu un om acum paisprezece ani [2 Co 12, 2 ș. u.]” și celelalte, și iarăși: „Noi însă n-am primit duhul lumii, ci Duhul Cel din Dumnezeu, ca să știm cele dăruite nouă de Dumnezeu, pe care le și grăim” [1 Co 2, 12–13]. Deci ce folos voi avea eu însumi sau părintele meu cel sfânt din asemenea laude? Negreșit niciunul. Ci așa cum am grăit mai sus despre ceilalți sfinți, iar pe aceia nu i-am folosit cu nimic din cuvintele mele, dar pe ascultătorii lor i-am trezit spre zel și i-am îmboldit spre imitarea acelora, tot așa am grăit și despre Sfântul Simeon și nu voi înceta să grăiesc, chiar silit de o nevoie [1 Co 9, 16], nevrând să grăiesc și despre noi, nevrednicii. Fiindcă necredința multora care spun, spre vătămarea celor ce-i ascultă, că nu poate exista acum cineva care să ajungă prin faptele sale la făptuirile unor părinți, nici să se învrednicească de darurile dăruite acelora, mă constrânge chiar fără voie să grăiesc cele ce aș fi vrut să nu le spun nicidecând și să fac publică iubirea de oameni a lui Dumnezeu, ca să denunț lenevirea și trândăvirea celor ce grăiesc acestea.

Fericitul și sfântul părintele nostru Simeon [Evlaviosul] s-a ostenit ca să-i întreacă pe Sfinții Părinți din vechime, și a răbdat atâtea încercări, încât i-a egalat pe mulți din cei mai vestiți dintre mucenici. Pentru aceasta deci a fost preamărit de către Dumnezeu și s-a făcut nepătimitor și sfânt, primind în el însuși întreg, precum spuneam, pe Mângâietorul; și atunci, așa cum un părinte dă o moștenire fiului, așa și pe mine, nevrednicul robul său, m-a umplut fără osteneală și în dar de Același Duh Sfânt. Căci cine dintre voi, spuneți-mi, nu zic că a făptuit, ci poate măcar să înțeleagă bine după puțină cele făptuite și rostite de acela?

Fiindcă mai întâi de toate el a scris aceasta, spunând în chip de învățătură așa: „Frate, retragerea desăvârșită din lume socotește că e omorârea desăvârșită a voii proprii”¹⁵. O, feri-

¹⁵ Începutul *Cuvântului ascetic*, cap. 1, al lui SIMEON EVLAVIOSUL, cf. mai sus p.103.

cită glăsuire, sau mai degrabă fericit suflet care te-ai învrednicit să ajungi așa și te-ai separat cu totul de lume. Către aceștia și către unii ca aceștia grăiește Stăpânul Hristos: „Voi nu sunteți din lume, ci Eu v-am ales pe voi din lume [*In* 15, 19]. Veniți la Mine și Eu vă voi odihni pe voi [*Mt* 11, 28]”. Căci cei care umblă cumva în voile lor [*Ir* 23, 17], chiar dacă li se pare că umblă în vreun lucru bun, nu vor vedea viața pe care o văd cei ce s-au tăiat de lume și au murit voi lor.

Deci dacă nu primești să fii smerit și supus, să fii necăjit și necinstit, disprețuit și defăimat, și să fii ca unul din oamenii neștiuți și de nimic, nebuni și rătăciți, nici să fii disprețuit de către orice om¹⁶ și să fii numărat printre ologii și cerșetorii din piețele și de pe ulițele cetății [*Lc* 14, 21], cum, spune-mi, vei ajunge străin de voia proprie? Căci dacă Dumnezeu a poruncit ca noi să suportăm cu răbdare toate acestea care vin spre încercarea și ispitirea noastră, sau mai degrabă nu spre încercare și ispitire, ci spre curățirea sufletelor noastre, dar noi nu vrem să răbdăm acestea, ci în noi trăiește refuzul de a pătimi acestea, lucru care este cugetul pământesc al trupului [*Rm* 8, 6–7], cum vom ajunge atunci morți? Nicidecum. Iar dacă nu ne facem morți pentru lume și pentru cele din lume [*I In* 2, 15], cum cei care nu ne-am făcut pentru Dumnezeu morți vom trăi viața ascunsă în Hristos [*Col* 3, 3]? Cum, după cum spunea Sfântul Simeon, vom vedea pe Dumnezeu sălășluind în noi ca lumină¹⁷? Nicidecum, fraților, nimeni să nu vă amăgească [*I In* 3, 7].

Imitarea pătimirilor lui Hristos

Dar poate că pe fericitul Simeon îl socotești nebun și te rușinezi să imiți faptele lui. Imită-L atunci pe Hristos Dumnezeu. Pătimizește și tu pentru mântuirea ta, așa cum a pătimit Acela pentru tine¹⁸. Pentru că, așa cum auzi, și El a fost numit de-

¹⁶ Cf. *Cateheza* 3, 157 și SIMEON EVLAVIOSUL, *Cuvânt ascetic*, cap. 21, cf. mai sus p. 110.

¹⁷ Cf. *Cuvânt ascetic* 20; cf. mai sus p. 108.

¹⁸ Imitarea lui Hristos-Dumnezeu ocupă un loc foarte important în spiritualitatea Sfântului Simeon; aici este vorba de participarea la umilințele și suferințele Lui.

monizat, înșelător [Mt 27, 63], mândăcios și băutor. Fiindcă îi spuneau: „Ai demoni” [In 7, 20; 8, 48] și iarăși: „Iată om mândăcios și băutor, prieten al vameșilor și desfrânatelor” [Mt 11, 19]. Aceste lucruri le-a auzit însă și părintele nostru, Sfântul Simeon, pentru noi, sau mai degrabă din pricina noastră. Și împreună cu acestea auzi iarăși că Domnul a fost prins și legat ca un ucigaș și făcător de rele [In 18, 12] și a stat ca un ticălos înaintea lui Pilat, primind palmă de la rob [In 18, 22], a fost aruncat în închisoare și, scos din închisoare, a fost târât de soldați purtători de vergi [lictori] și predat poporului de Pilat, care a zis: „Luați-L voi și-L răstigniți!” [In 19, 6]. Cugetă, așadar, cum a fost părăsit în mijlocul lor Cel ce este mai presus de ceruri [Ef 4, 10] și stăpânește toate cu mâna Sa, cum a fost împins într-o parte și în alta, bătut cu pumnii, pământ, luat în răs, biciuit, dus în pretoriu Cel ce este de nevăzut pentru toată făptura și pentru serafimii înșiși¹⁹, cum a fost dezbrăcat, legat de stâlp și a primit patruzeci de lovituri, care arătau osânda la moarte. După care ce? A fost îmbrăcat în semn de batjocură în purpură, a fost lovit peste cap și întrebat: „Cine este cel ce Te-a lovit?” A fost încununat cu spinii, a primit închinăciuni de batjocură, a fost scuipat și a auzit spunându-I-se ironic: „Iată împăratul iudeilor!” [Mc 15, 26], după care iarăși a fost îmbrăcat în hainele Lui, a fost legat cu un ștreang de gât și mânat la moarte, I s-a pus în spate crucea să o ducă și, ajungând la locul acela, a văzut-o înfiptă și S-a văzut părăsit de prieteni și ucenici, după care a fost iarăși dezbrăcat, întins, mâinile și picioarele I-au fost ținute în piroane de soldați; a fost lăsat să spânzure în piroane, a fost adăpat cu fiere, lovit cu sulița, hulit de tâlhar, batjocorit și auzind spunându-I-se: „Cel ce dărâmi templul și în trei zile îl înalți, mântuiește-Te pe Tine Însuși și coboară-Te de pe cruce!” [Mt 27, 40] și iarăși: „De ești Fiul lui Dumnezeu, coboară-Te acum de pe cruce și vom crede în Tine!” [Mt 27, 42], și așa, după ce a pățit toate acestea, mulțumind și rugându-Se pentru cei ce L-au omorât, Și-a dat sufletul în mâinile Tatălui Său.

¹⁹ Cf. IOAN HRISOSTOM, *Omilia 9 despre pocăință*; PG 49, 346–347.

Nu-ți sunt de ajuns toate acestea spre imitare, frate? Sau prin care alte fapte sau cum anume vei fi preamărit împreună cu El? „Fiindcă oricine se va rușina de Mine și de cuvintele Mele, și Eu mă voi rușina de el în fața Tatălui Meu Care este în ceruri” [Mt 10, 33]. De aceea spune și Pavel: „Dacă pătimim împreună cu El, vom fi și preamăriți împreună cu El” [Rm 8, 17]. Iar dacă ne rușinăm să imităm și să pătimim pătimirile Lui, pe care le-a suferit pentru noi, așa cum le-a pătimit Acela, e limpede că nu ne vom face nici părtași ai Slavei Lui, fiindcă atunci suntem credincioși nu cu fapta, ci numai cu cuvântul; iar dacă nu sunt și fapte, moartă este credința noastră [Iac 2, 17. 26].

De acea spun, și nu voi înceta să spun, că aceia care nu imită prin pocăință și ascultare Patimile lui Hristos și nu se fac părtași ai morții Lui, precum am arătat amănunțit mai sus, nu se vor face părtași nici ai Învierii lui duhovnicești, nici nu vor primi Duhul Sfânt²⁰. Fiindcă prin Duhul Sfânt se face învierea tuturor, și nu vorbesc aici de învierea trupurilor ce va fi la sfârșitul lumii — căci atunci îngerul va trâmbița și trupurile moarte se vor scula [I Co 15, 52] —, ci de renașterea și învierea duhovnicească a sufletelor moarte care se face în chip duhovnicesc în fiecare zi²¹, pe care Cel ce a murit și a înviat o dată pentru totdeauna [Rm 6, 9–10] și Care învie prin toate în toți cei ce viețuiesc cu vrednicie și învie sufletele care au murit împreună cu El prin intenție și credință, o va da prin Preasfântul Său Duh, dăruindu-le aceloră încă de aici [*ap'enteuthen*] Împărăția cerurilor.

²⁰ Aici se descoperă adevăratul sens al imitării lui Hristos la Sfântul Simeon: participarea tainică în Duhul Sfânt la învierea lui Hristos și dobândirea Duhului Sfânt, care însă nu pot fi câștigate fără participarea la suferința și moartea Sa.

²¹ Tema învierii mistice (*pneumatike anastasis*) a lui Hristos în credincioși e dezvoltată în *Cateheza 13* (trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: *Cateheze. Scrieri II*, p. 171–175).

„Să nu ne cuminecăm fără lacrimi!”

Deoarece, părinților și fraților, citiți²² scrierile cele insuflete de Dumnezeu ale sfântului părintelui nostru Simeon Studitul, scrieri care ne vorbesc despre faptele lui sublime și pe care el însuși le-a alcătuit spre folosul multora mișcat fiind de Duhul Cel dumnezeiesc; iar aici laolaltă cu celelalte isprăvi mai presus de fire ale lui a scris și a învățat limpede, precum a păzit de altfel neabătut în întreaga sa viață, și acest lucru zicând: „Frate, fără lacrimi să nu te cumineci vreodată!”²³ și auzind aceasta ascultătorii — și ei erau mulți —, nu numai mireni, ci și monahi — dintre cei mai renumiți și slăviți pentru virtutea lor —, s-au mirat de acest cuvânt, și, uitându-se unii la alții, au spus într-un suflet și cu un singur glas, pe jumătate ironic: „Atunci să nu ne mai cuminecăm niciodată, ci să rămânem cu toții necuminecați!” Auzind deci aceasta eu, nenorocitul și ticălosul, și aducându-mi aminte în parte de cei ce spuneau acestea și de cuvintele lor, cuprins fiind de durere, am plâns cu amar grăind în mine însumi întru durerea inimii mele așa: „Oare aceștia au spus ceea ce spuneau având într-adevăr o astfel de dispoziție față de acest lucru și judecând într-adevăr și din tot sufletul lor că el este cu neputință? Sau au râs de acest cuvânt mai degrabă socotind că faptul de a plânge numai în vremea cuminecării e doar o mică ispravă?” Fiindcă, negreșit, dacă nu va avea cineva înaintea lui Hristos Dumnezeu plânsul ca lucrare de fiecă zi și de fiecă noapte, acela nici atunci când va voi să se cuminece cu dumnezeieștile Taine nu va putea plânge câtuși de puțin potrivit lui Dumnezeu, nici nu va putea vărsa picături de lacrimi. Căci cum i-ar putea veni cuiva așa ceva dacă nu printr-o economie negrăită sau

²² Aici este vorba, se pare, nu atât de o lectură privată, cât — așa cum reiese din context — de o lectură publică cu ocazia praznicului Sfântului Simeon Studitul sărbătorit de Sfântul Simeon Noul Teolog la mănăstirea Sfântul Mamas (cf. *Viața* 72–73 și *Cateheza* 10, 40: „Am citit deci viața lui Simeon...” din 987 și până în 1009, dată la care a fost condamnat la exil. La acest praznic veneau și persoane — monahi și laici — care nu erau neapărat admiratori ai Evlaviosului și ai ucenicului său.

²³ Cf. *Cuvânt ascetic*, cap. 24, cf. mai sus p. 112.

din întâmplare, dintr-o cauză oarecare și doar arareori? Ceea ce nu mi se pare de mirare, când mulți plâng sau lăcrimează în chiar clipa ieșirii sufletului din trupul lor (eu însă socot că aceștia nu sunt mulți, ci mai degrabă foarte puțini și ușor de numărat). Iar dacă aceștia socotesc că este negreșit cu neputință și acest lucru: și anume faptul de a te împărtăși în fiecare zi vărsând lacrimi cu înfricoșătoarele Taine, atunci vai de neștiința lor, vai de nesimțirea, vai de lipsa de minte și de nebunia celor ce grăiesc acestea, vai de nepăsarea și învârtosarea lor! Căci dacă s-ar fi judecat ei înșiși, n-ar mai fi judecați de propriile lor cuvinte; dacă s-ar fi îngrijit de pocăință, n-ar mai fi proclamat vreodată sus și tare că acest lucru e cu neputință; dacă ar fi avut o făptuire roditoare, n-ar fi fost lipsiți cu totul de gustarea unui asemenea lucru bun, a unui asemenea dar al lui Dumnezeu; dacă ar fi dobândit frica de Dumnezeu în inima lor, ar fi dat mărturie că este cu putință și să plângi și să lăcrimezi nu numai în vremea împărtășirii cu dumnezeieștile Taine, ci și în tot ceasul.

Străpungerea inimii ține de voința, nu de firea omului

De aceea, vrând să încredințez și iubirea voastră despre acest lucru, am ales să vă pun unele întrebări, ca și cum aș vorbi chiar cu aceia care spuneau unele ca acelea: „Spuneți-mi, frați preaiubiți, de ce e cu neputință acest lucru?” „Pentru că, zic aceștia, unii sunt predispuși prin fire și fără osteneală, ca de la sine, să aibă străpungerea [inimii]; alții însă, fiind mai aspri la inimă și cu inimi de piatră, nu sunt străpunși nici chiar atunci când sunt loviți²⁴. Așadar, cei ce sunt așa cum vor putea plânge sau cum se vor putea cumineca întotdeauna cu lacrimi? Încă și preoții ce săvârșesc dumnezeiasca Liturghie și Jertfa fără de sânge cum vor putea ei plânge?” „Deci însuși acest fapt, și anume acela de a fi, cum spuneți, aspri și cu anevoie de mișcat spre străpungere, de unde anume vine? Spuneți dacă știți? Iar dacă nu știți, atunci, pogo-rându-vă puțin fără nicio rușine din înălțimea voastră și plecându-vă binevoitor urechea, să nu socotiți un lucru nevrednic

²⁴ Cf. Ps. ATANASIE, *Întrebarea* 80; PG 28, 648BC.

de voi să învățați de la mine, cel din urmă dintre toți; căci scris este: «Dacă s-a descoperit celui de pe urmă, cel dintâi să tacă» [I Co 14, 30].»

„De unde, zic ei, vine faptul că unul este aspru, iar altul ușor înclinat spre zdrobire?” „Ascultă! Acest lucru vine din alegerea liberă a voinței fiecăruia, care la unul este bună, iar la altul rea; din gândurile fiecăruia, care la unul sunt rele, iar la altul nu; și din faptele fiecăruia, care la unul sunt potrivnice, iar la altul iubitoare de Dumnezeu. Și dacă vrei, bagă de seamă și vei afla că toți cei din veac sunt cum sunt numai din aceste trei pricini, fiindcă mulți s-au făcut din buni răi și din răi buni. Dar ca să încep număratoarea dinainte de aceștia, de ce anume a căzut Lucifer [Is 14, 12]? Oare nu pentru că s-a învoit prin alegere liberă cu un gând rău? De ce s-a făcut Cain ucigător de frate? Oare nu pentru că în alegerea lui rea s-a ales și preferat pe sine însuși în locul Făcătorului și, urmând gândurilor lui rele, s-a predat invidiei făcând ucidere? De ce a căutat Saul să-l prindă și să-l ucidă pe David, pe care mai înainte îl cinstea ca pe sine însuși și-l iubea ca pe binefăcătorul lui [I Rg 18]? Acest lucru îi vine din fire sau din alegerea lui rea? Este vădit însă că-i vine dintr-o alegere rea, căci din fire nimeni n-a fost făcut rău, fiindcă Dumnezeu nu este făcător de lucruri rele, ci de lucruri „bune foarte” [Fc 1, 31], fiind El Însuși bun nu prin dispoziție și alegere, ci prin fire și realitate. Pe lângă acestea, de unde vine și faptul că unul din tâlharii răstigniți împreună cu Stăpânul Iisus Hristos a zis: „De ești Fiul lui Dumnezeu mântuiește-Te pe Tine Însuși și pe noi”, iar celălalt i-a răspuns: „Nu te temi de Dumnezeu? Pentru că noi am primit după dreptate pedeapsa cuvenită pentru câte am făcut, Acesta însă n-a făcut nimic rău” [Lc 23, 39–41]? De unde vine că unul a spus acestea, iar celălalt acelea? Că unul s-a îndreptat, iar celălalt a fost osândit? Nu din alegerea și gândurile fiecăruia, bune la unul și rele la altul? Căci din acestea unul a dobândit necredință iar celălalt credință, zicând: „Pomenește-mă, Doamne, întru Împărăția Ta!” [Lc 23, 42].

Dar, ca să-i las deoparte pe ceilalți, pentru că sunt foarte mulți, aflați și învățați-vă din cele pe care le-am spus că din

libertatea de alegere a voinței lui ajunge fiecare fie străpuns [la inimă] și smerit, fie învârtoșat la inimă și mândru. Și pe drept cuvânt. Căci din doi oameni care s-au lepădat de viața [lumii], având aceeași meserie, același neam, aceeași vârstă, fiind chiar frați, având aceeași mentalitate și aceleași obiceiuri rele, adică fiind amândoi răi, aspri, nemilostivi, cruzi, iubitori de trup și de arginți și dedați la tot felul de rele, intrând ei în arena ascezei, unul din ei împlinește numaidecât toată virtutea, făcându-și în căldura credinței și intenției tăierea de cele rele, iar altul se face și mai rău decât înainte de a se fi lepădat de lume. De unde vine deci faptul că aceștia n-au făcut în mod egal nici cele ale virtuții, precum n-au excelat la culme nici în cele ale răutății? Oare nu pentru că unul a îndurat cu intenția unui suflet bun toate cele ce produc întristarea după Dumnezeu și, pe lângă acestea, a luat aminte încă de la intrarea sa [în monahism] și lepădarea sa [de lume] la dumnezeieștile Scripturi și a ales de la sine însuși să facă binele imitând viețile bărbaților celor mai evlavioși și întrecându-se cu ei în posturi și rugăciuni, în cereri, în tăcerea buzelor, în străpungere și în lacrimi, în abținerea de la mâncărurile plăcute și de la conversațiile fără rost, în reprimarea mâniei, a furiei și strigătului, îndurând cu răbdare ocările, necazurile și strâmtorările și alegând lucrurile cele mai umile și cele de necinste, primind poruncile fără împotrivire în cuvânt sau murmur, ci săvârșind toate cu înflăcărare, urmărind întotdeauna locul cel de pe urmă și socotindu-se pe sine mai ticălos decât toți; într-un cuvânt, făcând în cunoștință [de cauză] toate câte ne învață cu înțelepciune dumnezeieștile Scripturi ca, dobândind milă și iertare pentru relele de dinainte, să afle îndrăzneală înaintea lui Dumnezeu? Dar celălalt, făcând cu hotărârea unui suflet rău toate cele potrivnice acestora, a rămas ceea ce era înainte de a se fi lepădat de lume, adică rău, ca să nu spun încă și mai rău decât era.

Monahii fără străpungere a inimii

Astfel, nu din fire, cum socotesc unii, ci din alegerea voinței ajunge orice om fie smerit și ușor de înclinat spre străpungere, fie aspru la inimă, învârtoșat și lipsit de străpungere; căci de

unde, spune-mi, se va străpunge la suflet și va vărsa lacrimi din ochii săi cel care-și petrece aproape toată ziua umblând încoace și în colo și neîngrijindu-se nici de tăcerea buzelor, nici de rugăciune, nici de citire, nici de liniștire, ci uneori vorbind cu vecinii în timpul slujbelor, lipsindu-se nu numai pe sine însuși de folos, ci și pe cei cu care vorbește, iar alteori luând în răs și defăimând pe frații cei mai evlavioși și chiar pe egumen? Când va dobândi străpungere cel ce scrutează cu curiozitate lucrurile mănăstirii și nu numai cele ale mănăstirii, ci și viața fiecăruia în parte, zicând uneori unora dintre frați: „Am auzit ieri cutare și cutare”, alteori: „Ai aflat ce s-a întâmplat cu cutare, săracul?” Și iarăși: „Ați auzit de nenorocirea lui cutare?” Își mai aduce aminte oare unul ca acesta de răutățile proprii ca, îndurerându-se, să verse lacrimi din ochii lui când iese de la Liturghie în timpul citirii dumnezeieștilor Scripturi așezându-se aproape sau mai departe și vorbind cu unii, povestindu-și, când acela când ceilalți, întâmplări ne folositoare și grăind așa: „Ați auzit ce-a făcut egumenul cutărui frate?”, iar altul: „Dacă vă spun ce a făcut cutare, săracul, ce veți spune?” Cel care discută unele ca acestea, și mai rele decât acestea, cel care îi ocupă pe alții și se ocupă pe sine însuși cu asemenea flecăreli, când oare va ajunge la conștiința păcatelor proprii și se va plânge pe sine însuși?

Simpla asistare la slujbe nu e de ajuns

Căci cel care nu ia aminte la cuvintele insuflate de Dumnezeu nici nu pune ușă de îngrădire împrejurul buzelor lui [Ps 140, 3], nici nu-și întoarce urechea lui de la auzire deșartă [Ps 118, 37] și nu-și aduce aminte de răspunsul de pe urmă și de înfricoșătorul tribunal al lui Hristos, cum va trebui să ne înfățișăm cu toți goi și dezbrăcați înaintea lui și să dăm cuvânt pentru cele grăite de noi, cum oare ar putea dobândi lacrimi și se va putea plânge cu căldură pe sine însuși, chiar dacă ar fi să trăiască mai mult de o sută de ani în haina monahală? Cum cel care cere pentru sine însuși întâietățile în starea în biserică sau la șederea la masă și se luptă și se întristează mereu de unele ca acestea, se va întrista vreodată pentru sufletul lui și va plânge cu amar [Lc 22, 62] înaintea lui Dumnezeu?

Iar cel care pretextează pretexte în păcate [*Ps* 140, 4] punând înainte neputința sa, deși este viguros și tânăr, și măsurându-se pe sine însuși cu cei mai evlavioși dintre frați care se ostenesc mult și în chip îndelungat în asceză, zicând: „N-oi fi eu al doilea, mai prejos decât cutare sau decât cutare pentru că, iată, acela stă pentru că se sprijină [în strană], și ducându-se²⁵ iarăși stă sprijinindu-se”, punându-se pe sine însuși pe același plan cu aceia, el care poate nu e vrednic nici măcar de locul cel mai de jos — când ajunge oare să-și dea seama de neputința lui, ca, suspinând din suflet, să fie străpuns la inimă și să verse lacrimi din ochii săi? Fiindcă slava deșartă, care-l face rob lăncezelii [*akedia*], nu-l mai lasă să îndure în răbdare și oricare din unii ca aceștia petrece la toate slujbele în trândăvie și nepăsare, pălăvrăgind neconținut povești deșarte și băbești [*1 Tim* 4, 7] cu vecinii lui și cu cei ce primesc să-l asculte. Și așa, intrând în chip nesimțitor sau mai bine spus fără durere la dumnezeieștile slujbe împreună cu bărbații duhovnicești și cinstitori de Dumnezeu, iese de acolo fără niciun folos, nesimțind nicio schimbare în mai bine întâmplându-se cu el, schimbare dată de Dumnezeu prin străpungerea [inimii] celor ce se luptă, și, părându-i-se că îi este de ajuns numai să nu lipsească de la slujbele rânduite — adică de la utrenie, de la vecernie și de la ceasurile cântate —, pentru a ajunge așa, simplu, la izbânda virtuților și la desăvârșirea celor desăvârșiți, după vârsta lui Hristos [*Ef* 4, 13]. Fiindcă am cunoscut pe unii care până într-atât erau stăpâniți de o asemenea amăgire sârguindu-se numai să nu cadă în vreun păcat trupeș, încât, neîngrijindu-se să fugă în genere de cele făcute în ascuns sau de cele meditate în cele nearătate ale inimii, li se părea că se vor mântui fără nicio altă lucrare, adică fără rugăciune și tăcerea buzelor, fără priveghere, înfrânare și sărăcia duhovnicească [*Mt* 5, 3], fără smerenie și iubire, asistând numai pur și simplu la slujbe. Dar nu așa stau lucrurile, fiindcă

²⁵ E vorba de ieșiri din biserică în caz de forță majoră (cf. *Cateheza* 5, 1026–1028 și 26, 60–62) sau poate unii „isihaști” aveau permisiunea de a ieși să se roage în chilii. Chiar dacă Sfântul Simeon nu-și mărturisea monahii în timpul slujbelor (cf. *Cateheza* 26, 80), aceste ieșiri și intrări erau unul din abuzurile pe care înțelegea să le combată (cf. *Cateheza* 3, 120–121).

Dumnezeu nu se uită la fața omului [1 Rg 16, 7], nici numai la veșmântul cel din afară al deprinderilor, nici la strigătele noastre, fraților, ci la o inimă înfrântă și smerită [Ps 50, 19], pașnică și purtând frica lui Dumnezeu: „Peste cine, spune, voi privi dacă nu peste cel blând și liniștit și care tremură la cuvintele Mele?” [Is 66, 2].

Nereguli în purtarea din biserică

Dar ce să spun și despre cei ce vin la întâi-stătătorii lor făcându-și cererile cu nevrednicie? Unii, care se îngrijesc numai de așa-zisa evlavie în afară sau, mai bine zis, năzuiesc numai spre câștiguri, spre slavă și spre cele prezente, spun: „Nu suntem oare vrednici și noi, cinstite părinte, să slujim mănăstirii și fraților? Sau cutare și cutare e vrednic la slujirea aceasta sau aceea? Știe oare acela să economisească lucrurile mai bine decât noi? Pune-ne la încercare, dacă vrei, și pe noi și ne vei găsi făcând și economisind lucrurile mănăstirii mai bine decât acela.” Iar alții, care s-au predat pe ei înșiși nepăsării și trândăviei din chiar ziua lepădării lor [de lume], punând înaintea neputința trupului, ei care au venit din lume ieri sau alaltăieri și erau plini de zeci de mii de rele, înainte de a se supune, de a asuda și de a osteni în lucrul lui Dumnezeu, ducându-se stau, precum spuneam, împreună cu cei care ostendindu-se mult se sprijină [în strană]. Dacă vecinul lor spune către unul dintre aceștia: „Du-te, frate, la locul tău obișnuit și stai acolo cântând împreună cu frații, fiindcă poți”, el răspunde zicând: „De aici ascult mai cu atenție, cânt mai bine decât din locul în care stau de obicei”. Iar dacă adăugând fratele îi spune iarăși: „Nu poți să stai aici, frate, fără porunca întâi-stătătorului nostru”, auzind acela, se duce de îndată să ceară aceasta de la întâi-stătătorul, pretextând neputința și slăbiciunea, până când își atinge scopul: „Ca să aud pe întâiul canonarh²⁶, părinte, trebuie să stau în locul dintâi sau al doilea, aproape de cutare”, spune el punându-se pe sine însuși pe aceeași treaptă

²⁶ Monah responsabil cu executarea canoanelor, poeme imnografice de câteva zeci de strofe psalmodiate în timpul utreniei. Funcția de canonarh s-a păstrat până astăzi la mănăstirile de la Athos.

cu cel ce s-a ostenit mult; și din clipa în care își atinge scopul, nu mai poate sta în picioare la strană²⁷. După puțin, unul ca acesta se grăbește în orice altă ocazie să se numere pe sine însuși împreună cu cei dintâi, fățărăște evlavia cea din afară, se afișează cu o haină modestă, se grăbește să meargă în întâmpinarea celor ce vin în mănăstire, prieteni ai altora și nobili, și se duce mai des la frații care vin la el pentru a se face cunoscut de ei, pretextând că trebuie să se folosească de cele spuse în întâlnirile cu aceia și de tâlcurile făcute de aceia dumnezeieștilor Scripturi.

Monahii petrecăreți sub pretextul iubirii

Așadar, începe să cutreiere mănăstirea mergând din chilie în chilie și spunând fiecăruia: „Crede-mă, frate, așa te iubesc că, dacă nu te văd, în ziua aceea nu mi se pare că trăiesc”. Și dacă printre cei la care se duce se găsește cineva temător de Dumnezeu, și acesta îi răspunde zicând: „Să-ți pomenească Dumnezeu iubirea, fratele meu; dar ce lucru bun vezi la mine?”, atunci îi zice: „Dar ce lucru bun nu ai? Căci cine e atât de blând, evlavios, înțelept, cunoscător, neprefăcut, și, lucru mai mare decât toate, având mila unui părinte, și iubitor de frați față de toți?” Spunând acestea, el se uită de fapt la posibilitatea de a lua gustarea împreună cu el. Iar, potrivit harului dat lui [2 Ptr 3, 5], fratele duhovnicesc vorbește cu el cele pentru mântuirea sufletului și, respingând pe cât îi stă în putință laudele lui, îl îndreaptă pe frate. Dar dacă nu găsește unul ca acesta, ci, dimpotrivă, pe unul trupesc și nestatornic, de îndată se umflă în pene de laudele acelea și, răspunzând, îi spune: „Și ce lucru e mai bun decât iubirea, părinte și frate? Cu adevărat nimic; și fericit cel ce a dobândit-o pe aceasta”; și altele, câte știe că lingușitorul le primește și atâtă elogiul lui. Atunci, mângâiat de laudele închipuie, unul ca acesta dăruit de ușurătatea minții, dacă este dintre cei cu bunăstare, nu-l lasă să plece, ci-i cere să mănânce împreună cu el, și, ospătându-l

²⁷ *En to choro*, adică în absidele laterale ale bisericilor bizantine în formă de cruce rezervate psalților și citeților, în timp ce egumenul și întâi-stătorii ocupau locurile din față, de lângă iconostas.

cu mâncăruri, primește în schimb laude deșarte, care se destramă în văzduh, dar aduc serioasă vătămare sufletului său. Iar dacă nu, după multe și nefolositoare discuții îi spune: „Nu mă muștra, frate. Știe iubirea că nu am nimic vrednic de tine, ca să guști hrană împreună cu mine. Dar fiindcă ai o asemenea dispoziție sufletească și iubire față de smerenia mea, ne vom desfăta începând de acum în comun și prietenește de cele pe care ni le va dăruia Domnul spre hrană și mă voi bucura de ele împreună cu tine”. Așadar, începând de atunci, în fiecare dintre aceștia se strecoară o grijă neconținută și nu încetează căutând mijloace care să le îngăduie ca prin ghiftuiala mâncărurilor să-și întărească și să-și facă mai sigură păruta iubire.

Așadar, legându-se pe sine însuși de toți sub pretextul iubirii, sau mai degrabă al amăgirii²⁸, când invitând pe cineva, când fiind invitat de cutare sau cutare la rândul lui, nu-i lipsește niciodată masa și belșugul până la ghiftuială al mâncărurilor în vederea desfătării, și așa se face porc și legat de plăceri și slujește în chip desăvârșit pânteceleui, fiindcă șovăi să spun că și al celor de sub pântece²⁹. De aceea, umplându-și în chip sistematic pântecele din cerșeli, în fiecare seară, după slujba pavercernei³⁰, venind în chilia lui, spune compliceiui său: „Vezi, smerite, sunt cuprins de sete. Pregătește ceva cald, dă-mi să beau să-mi ușurez setea”. Deci acela, precum îi este obiceiul, se găsește numaidecât a fi un slujitor devotat foarte harnic, cu atât mai mult cu cât el însuși înfulecă împreună cu el și bea vinul cel mai tare înghițindu-l ascunzându-se sub vâlul întunericului. Și după ce a băut o dată, de îndată i se trezește pofta și, amăgit de dulceața mâncărurilor, pe nesimțite se ghiftuiește cu nesimțire și pântecele i se face gros și neîmbilanzit și nu se mai supune imboldurilor sufletului. Atunci

²⁸ În limba greacă joc de cuvinte intraductibil: *agape* – *apate* (iubire – amăgire).

²⁹ *Ta hypogastria*, eufemism platonice (*Republica* 586a, 519B) pentru organele sexuale, devenit expresie proverbială în limba greacă (cf. VASILE CEL MARE, *PG* 29, 192A; 31, 215C, 584A; GRIGORIE TEOLOGUL, *PG* 35, 880B).

³⁰ În limba greacă *to apodeipnon* (de după cină), slujbă după care monahului îi este interzis să mănânce, să bea, să vorbească și să iasă din chilie până la slujba de noapte.

gândul îi spune: „Slobozește-ți slujitorul și stai făcându-ți rugăciunea obișnuită”³¹. Celălalt gând însă îi răspunde și îi spune: „Și cum poți să stai în picioare fiind ghiftuit și îngreunat? Culcă-te puțin, ajută-ți firea să mistuie mâncărurile și scoală-te înainte de slujbă; și atunci, având un trup ager la mișcare, te vei putea ruga mai bine”. Și el ascultă de acest gând și căzând adoarme și, dacă se trezește, nu se scoală, ci spune: „E devreme, voi mai dormi puțin”, și așa, trecând timpul, vine vremea slujbei de dimineață [utreniei] și atunci sculându-se intră la slujbă având conștiința drept mustrare a nepăsării și trândăviei lui.

Așadar, precum spuneam mai înainte, ducându-se deseori pe la chiliile părinților prieteni și iubiți, după cum îi este obiceiul șade aici până târziu cinând, bând și discutând împreună cu ei; și așa venind în chilia lui, se face netrebnic nu numai pentru rugăciunea de seară [vecernie], ci și pentru slujba de dimineață, neputând gândi sau făptui nimic duhovnicesc. Dar și în chilia lui, dacă dă pe la el altul, își petrece noaptea în chip asemănător, bârfind și judecând viețile altora, unul ca acesta rămânând tot timpul vieții sale cufundat în lăcomie și beție și în griji nu bune [Lc 28, 34].

Deprinderi neduhovnicești, virtuți inexistente

Dar pentru ce anume am povestit toate acestea? Ca să vă arăt, fraților, că de la cel care duce o asemenea viață nu-i poate picura vreodată o lacrimă din ochi: căci cum ar putea-o face unul care pururea se îngrijește de pântelele lui și neîncetat se gândește asemenea păgânilor ce va mânca și ce va bea mâine [Mt 6, 31 ș. u.] și e rob ca unei stăpâne plăcerii gâtlejului? Să admitem însă că se abține de la cele zise și nici nu merge pe la chilia altcuiva, nici nu primește pe altul în chilia sa, nici nu se dedă săturării pântecelui, băuturii și vorbirii deșarte, ci, închizând ușa, rămâne singur în chilia sa: care va fi deci folosul lui, dacă lucrarea sa nu e duhovnicească și unită cu [adevărata] cunoaștere, ci șade citind [numai] pentru a

³¹ Canonul sau pravila de rugăciune privată a monahului și rugăciunea lui Iisus.

învăța ceva pe de rost ca să poată citi acest lucru în vremea slujbelor sau în prezența unor prieteni, ca să se arate pe sine însuși că e cunoscător³²? Să presupunem că nu din această pricină, ci de dragul folosului și al ascultării cuvântului lui Dumnezeu citește el dumnezeieștile Scripturi, după care sculându-se stă la rugăciune; dar rugăciunea lui constă, dacă vrei, din doi sau trei, sau zece sau o sută de psalmi și din tot atâtea închinăciuni, câte ai spune că face, după care, împlinind toate acestea, se întinde în pat și nu mai urmează nimic. Spune-mi, așadar, ce folos va avea numai dintr-o asemenea lucrare, dacă nu înfloresc în sufletul lui și lacrimile căinței și rodul rugăciunii și al citirii, care e nepătimirea, dobândirea smeritei-cugetări dimpreună cu a blândeții, și cunoștința împreună cu înțelepciunea Duhului? Fiindcă oricui lucrează în cunoștință [de cauză] lucrarea duhovnicească a poruncilor lui Dumnezeu, pe măsura acesteia îi vine fără nicio îndoială din lucrarea sa cu osteneală și dobândirea celor zise. Dar dacă celui ce lucrează și se ostenește în chip puțin nu-i vor înflori cele spuse, lucrarea lui nu este potrivită lui Dumnezeu, ci numai spre a bine-plăcea oamenilor [Ga 1, 10; 1 Tes 2, 4], și pe drept cuvânt păcătuiește față de cele mai bune.

Harismele și virtuțile sunt ale unei inimi smerite și străpunse

Prin urmare, cineva care-și petrece pururea viața în cele mai sus-zise, ar putea oare dobândi cândva lacrimi sau străpungerea [inimii] ca și cel care încă de la începutul lepădării sale s-a predat pe sine însuși în întregime răbdării și suferirii tuturor celor triste potrivit lui Dumnezeu, precum am spus mai sus? Sau va putea oare respinge răutatea, ticăloșia și învârtosarea inimii care sunt în el venite din lume, și dobândi smerenia? Nicidecum. Se amăgește pe sine însuși, oricine ar fi, dacă crede sau stabilește drept lege aceste lucruri. Căci așa cum este cu neputință ca fierul ners în foc să strălucească asemenea fierului înroșit în foc sau să ajungă prin vreun alt meșteșug la maleabilitate și să fie prelucrat și făcut vas de bun folos, tot așa nu este cu putință ca omul nepăsător și

³² *Gnostikos* aici n-are un sens duhovnicesc, ci comun.

trândav și care își târăște o astfel de viață vătămătoare, cum a arătat-o cuvântul nostru, să fie pe același plan cu cel ce a primit încă de la început modele bune de ascultare față de părinții duhovnicești și duce o viață virtuoasă, și nici nu va putea să se desfete de aceleași daruri și harisme ale Duhului ca acela. Și pe drept cuvânt. Căci cel care este smerit cu inima și are gânduri încă și mai smerite și cuget zdrobit [*Ps* 50, 19], alegând să urmeze cu și mai multă sânguință dumnezeieștilor Scripturi și suportând orice necaz și orice ispită, și numărându-se pe sine împreună cu toți cei mai umili, socotindu-și faptele sale rele și învinuindu-se pe sine însuși în fiecare zi, și privindu-se pe sine însuși drept păcătos, acela înaintea degrabă și, când nu are un om [*In* 5, 7] care să-l învețe, e învățat de harul lui Dumnezeu cele privitoare la mântuire, alungând câte puțin din sufletul lui răutățile și ticăloșiile care sunt în el din lume și introducând în locul acelora virtuțile. Dar cel care este plin de necurăție și de înfumurare și nu vrea să se smerască în fața mâinii celei puternice a lui Dumnezeu [*1 Ptr* 5, 6] și să descopere cele ale inimii sale unui părinte duhovnicesc și să se alipească de el și să facă și să pătimească toate câte duc cu pricepere la virtute și la Dumnezeu și desăvârșesc pe omul cel după Dumnezeu, acela se face mai rău decât ceea ce era în lume, întrucât duhul material se întoarce înapoi și se sălășluiește în el împreună cu cele șapte duhuri ale răutății [*Mt* 12, 43–45]. Și așa unul îl întrece și îl biruie pe fratele care a intrat împreună cu el, tot atât pe cât cel ce aleargă spre el îl întrece pe cel ținut în lanțuri și cătușe de fier [*Ps* 149, 8]; iar celălalt este biruit și rămâne în relele dintâi, ba chiar în unele și mai mari, nevrând să aleagă el însuși și să facă binele atunci când a intrat aici și a făgăduit luptele virtuții.

Lacrimile și străpungerea spală casa sufletului

De aceea, precum spuneam, străpungerea este o roadă a lucrării [virtuților] și aduce roade, sau, mai degrabă, face și zidește toate virtuțile, precum mărturisește de Dumnezeu însufleta Scriptură [*2 Tim* 3, 16]. Prin urmare, și cel ce vrea să reteză patimile și să dobândească virtuțile, pe aceasta trebuie să o caute cu sânguință mai înainte de toate cele bune și decât

toate virtuțile, fiindcă fără aceasta nu-și va vedea niciodată sufletul său curat; și, dacă nu dobândește această curăție, negreșit nici trupul nu-l va avea curat. Fiindcă fără apă e cu neputință să fie spălată haina murdărită, și fără lacrimi e și mai cu neputință ca sufletul să se spele și să se curățească de pete și întinăciuni. Să nu pretextăm pretexte [*Ps* 140, 4] păgubitoare de suflet și deșarte sau, mai bine zis, cu totul mincinoase și care duc la pierzanie, și să căutăm din tot sufletul această împărăteasă a virtuților.

Căci cel care o caută din tot sufletul o va afla [*Mt* 7, 8]; sau, mai degrabă, venind ea însăși îl va găsi pe cel care o caută cu osteneală, și chiar dacă va avea o inimă mai învârtoșată decât arama, decât fierul sau decât diamantul, de îndată ce vine, o face mai moale decât ceara. Fiindcă e un foc dumnezeiesc care destramă munții și stâncile [*3 Rg* 19, 11], face netede toate [*Lc* 3, 5], le face raiuri și preschimbă sufletele care-l primesc. Pentru că în mijlocul acestora se face izvor țâșnitor, apă a vieții care izvorăște și curge pururea [*In* 4, 14; *Ap* 22, 1] și le udă din belșug, și se scurge ca dintr-o cisternă peste cei de aproape și peste cei de departe [*Ef* 2, 17] și umple până peste margini sufletele care primesc cuvântul cu credință [*Lc* 8, 13 ș. a.]. Fiindcă mai întâi spală de întinăciune pe cei ce se împărtășesc de ea, apoi spală împreună și șterge și patimile, smulgându-le ca pe niște cruste de pe răni, adică răutatea, invidia, slava deșartă și toate celelalte care urmează acestora; și nu numai acestea, ci, alergând ca o flacără, le șterge câte puțin arzându-le în fiecare ceas ca pe niște spini; mai întâi trezește dorul libertății și curățirii desăvârșite de acestea, iar mai apoi dorința de bunătățile puse deoparte și gătite de Dumnezeu celor ce-l iubesc pe El [*1 Co* 2, 9].

Toate acestea însă le lucrează dumnezeiescul foc al străpungerii împreună cu lacrimile, sau mai degrabă prin lacrimi; dar fără lacrimi, precum spuneam, un lucru din acestea nu s-a făcut, nici nu se va face cândva în noi înșine sau în oricare altul. Fiindcă nu din dumnezeieștile Scripturi va demonstra cineva aceasta: și anume că fără lacrimi și fără străpungere neconținută s-a curățit vreodată vreun om sau s-a făcut sfânt sau a primit Duhul Sfânt sau a văzut pe Dumnezeu sau L-a

cunoscut sălășluindu-Se în el sau L-a avut pe Acesta vreodată sălășluind întreg în inima lui, fără să fi premers căința și străpungerea și lacrimi neconținute țâșnind pururea ca dintr-un izvor să inunde și să spele casa sufletului și să o scalde în rouă și să răcorească sufletul cuprins și aprins de focul cel neapropiat [*1 Tim 7, 16*].

Plânsul duhovnicesc, cheazășia virtuților

Așadar, cei ce spun că nu e cu putință să plângem și să ne tânguim în fiecare zi și noapte dau mărturie că ei înșiși sunt dezbrăcați de orice virtute. Căci dacă sfinții noștri părinți spun așa: „Cine vrea să-și reteză patimile și le retează prin plâns, și cine vrea să dobândească virtuțile le dobândește prin plâns”³³, e evident că acela care nu plânge în fiecare zi nu-și retează patimile, nici nu primește virtuțile, chiar dacă se pare că străbate prin toate. Fiindcă la ce folosesc, spune-mi, uneltele meșteșugului, dacă nu e de față meșteșugarul care știe să prelucraze materia și să facă din ea un vas armonios? Și ce câștigă grădinarul dacă lucrează toată grădina, dacă seamănă și sădește în ea tot felul de legume, iar peste ele nu cade ploaie de sus și nu le udă umezeala apei? Negreșit niciunul. Tot așa nici cel ce străbate toate celelalte virtuți și se ostenește nu va avea niciun câștig din ele fără această sfântă și fericită stăpână și ziditoare a tuturor virtuților.

Fiindcă așa cum, fără armata aflată sub conducerea lui, împăratul ajunge neputincios și la cheremul tuturor și nu se arată a mai fi împărat, ci este ca unul din ceilalți oameni, și așa cum mulțimea oștirilor și armatelor fără împărat sau fără generalul lor se risipesc ușor și sunt nimicite de potrivnici, tot așa socotește că este și plânsul față de celelalte virtuți; fiindcă prin oștirea adunată la un loc înțelegem virtuțile începătorilor, iar împăratul și generalul acestora e fericita plângere și tânguire, prin care toată oștirea e pusă și așezată în linie de bătaie, încurajată, antrenată, întărită și învățată unde, cum, când și cât să ia armele și să împotriva cui, la bună vreme și

³³ *Patericul* (egiptean), PG 65, 53A: Pimen 119: în colecția sistematică (PL 73, 1055C) e atribuită Sfântului Antonie cel Mare.

prilej, și ce iscoade să trimită și ce străji să pună și ce discuții să aibă cu trimișii potrivnicilor și cu care anume — fiindcă se poate ca și numai dintr-o singură discuție să-i întoarcă pe toți înapoi, iar uneori prin simplul fapt de a nu-i fi primit la discuții — și cum trebuie făcute ambuscadele și atacurile surpriză împotriva lor, când și ce fel de armată trebuie trimisă împotriva lor și în ce locuri, toate acestea le sugerează în chip limpede, spun, plânsul; fără el însă tot poporul virtuților e la cheremul potrivnicilor.

Căință, plâns, lacrimi

De aceea, înainte de toate și împreună cu toate, lucrul nostru al tuturor, fraților, să ne fie căința și plânsul unit cu ea, și lacrimile care urmează plânsului; fiindcă nici plânsul nu este fără căință, nici lacrimile fără plâns; și toate acestea trei sunt legate între ele, și nu e cu puțință ca unul să se arate fără celălalt. Să nu spună cineva că e cu neputință să plângă în fiecare zi; căci cel ce spune aceasta, spune că e cu neputință și să ne căim în fiecare zi și răstoarnă toate dumnezeieștile Scripturi, ca să nu spun și însăși porunca Domnului: „Pocăiți-vă, că s-a apropiat Împărăția cerurilor” [Mt 4, 17], și iarăși: „Cereți și vi se va da, căutați și veți afla, bateți și vi se va deschide” [Mt 7, 7]. Fiindcă dacă spui că e cu neputință să ne căim, să plângem și să lăcrimăm în fiecare zi, atunci cum vei spune că va fi cândva cu puțință să se înfăptuiască de către niște oameni stricăcioși smerita-cugetare, bucuria pururea și rugăciunea neîncetată [1 Tes 5, 17], dar chiar și dobândirea unei inimi curate de tot felul de patimi și gânduri rele pentru a vedea cineva pe Dumnezeu [Mt 5, 8]? Nicidecum. Și așa vei ajunge să fii așezat împreună cu cei necredincioși, iar nu cu cei credincioși. Căci dacă Dumnezeu a spus că toate acestea sunt cu puțință să se facă de către noi și El spune și strigă acest lucru în fiecare zi, dar tu Îl contrazici pe față pe Acela, spunând că ele sunt cu neputință pentru noi, negreșit nu te vei deosebi cu nimic de necredincioși.

Vrei, așadar, să nu te cumineci vreodată fără lacrimi? Fă cele cântate și citite de tine în fiecare zi și vei putea săvârși neîncetat și aceasta. Dar care sunt acestea? Ascultă pe cel ce

spune: „Fiindcă nu cei ce ascultă Legea sunt drepti la Dumnezeu, ci cei ce fac Legea se vor îndrepta” [Rm 2, 13]. Dar ca să nu lungim cuvântul, îți voi aduce aminte aceste cuvinte ale lui David: „Nu mă voi sui pe patul meu de odihnă, nu voi da somn ochilor mei și genelor mele dormitare și odihnă tâmpelor mele, până ce nu voi găsi loc Domnului, lăcaș Dumnezeului lui Iacob” [Ps 131, 3–5], și iarăși: „Nu este pace în oasele mele de la fața păcatelor mele, că fărădelegile mele au covârșit capul meu, ca o sarcină grea apăsă-au peste mine. Împuțitu-s-au și au putrezit rănilile mele de fața nebuniei mele. Chinuitu-m-am și m-am gârbovit până în sfârșit, toată ziua măhnit umblam. Necăjitu-m-am și m-am smerit foarte; răcnit-am în suspinarea inimii mele [Ps 37, 4–7. 9], făcutu-m-am ca o pasăre singuratică pe acoperiș, asemănatu-m-am pelicanului pustiei, că cenușă am mâncat în loc de pâine și băutura mea cu plânsul am amestecat-o [Ps 101, 8. 7. 10]. Ostenit-am în suspinul meu, spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda [Ps 6, 7]”³⁴. Fiindcă zice și Sfântul Ioan Scărarul: „Setea și privegherea necăjesc inima, iar din inima necăjită țâșnesc ape”³⁵. Iar celelalte câte s-au spus despre unele ca acestea le va învăța cel ce va voi să se plece asupra acestei cărți.

Deci dacă și tu vei împlini neștirbit din toată inima cu smerită-cugetare și credință acestea pe care le cânti și le citești sau îi auzi pe alții citindu-le în fiecare zi, amin îți vestesc ție bucurie mare [Lc 2, 10] că, dacă stăruie făcând acestea, însetând, priveghind, supunându-te până la moarte și ascultând fără deosebire și fățarnicie de întâi-stătătorul tău, suportând tot necazul și ocară, și defăimarea și batjocura, și nu numai acestea, dar și loviturile și înțepăturile de la frații cei mai josnici, rămânând cu toată mulțumirea, fără ținere de minte de rău, față de ei și rugându-te pentru ei, atunci bucură-te și veselește-te cu bucurie negrăită, pentru că nu numai seara și dimineața și la amiază [Ps 54, 8], ci și mâncând și bând și

³⁴ Acest șir de versete din Psalmi era probabil deja asociat în rugăciuni speciale de străpungerea inimii (*katanyktikai*) la monahii bizantini.

³⁵ *Scara* 6, 14; *PG* 88, 796B (*FR* 9, 1980, p. 159).

discutând de multe ori, cântând și citind și rugându-te și șezând pe pat, venind la tine acest dar dumnezeiesc și negrăit îți va urma în toate zilele vieții tale [Ps 22, 6] și te va însoți pe cale, se va opri împreună cu tine atunci când te oprești și va sluji împreună cu tine atunci când slujești, mângâindu-te și îndemnându-te în suferințele din ostenele tale. Și atunci vei cunoaște că în chip foarte cuviincios și frumos a zis Sfântul Simeon că nu trebuie să se cuminece cineva vreodată fără lacrimi, și că acest lucru e cu puțință și cu adevărat potrivit pentru toți. Fiindcă nu acela, ci Duhul Sfânt a spus și a scris prin acela acestea. Căci dacă nimeni nu este fără de păcat, chiar dacă viața lui ar fi doar o zi [Iov 14, 4–5], și nimeni nu poate să aibă inimă fără prihană, e vădit că, pe cât îi stă cu puțință, omul nu trebuie să petreacă fără cântă și lacrimi nici măcar o singură zi din toată viața lui. Și chiar dacă nu are lacrimi, trebuie totuși să le caute din toată puterea și din tot sufletul său. Fiindcă altfel nu e cu puțință să ne facem fără de păcat, nici fără prihană cu inima.

Fără exercițiu străpungerea nu are loc

Iar dacă cineva nu vrea să se culce pe pământ și să privegheze, nesocotind mulțimea păcatelor lui și povara greșelilor lui, și dacă lasă infectate și cangrenate de negrijă și nepăsare rănila poftii pătimase și ale apucăturilor [prolepseon] lui care îl duc spre nesimțire — căci acest lucru e o adevărată nebunie —, cum va veni la simțirea osândii și judecății viitoare a păcătoșilor și cum va plânge într-o durere a inimii lui? Iar dacă nu vrea cineva să sufere răul lăsându-se chinuit și gârbovit până la sfârșit și umblând toată ziua în mâhnire, necăjit și umilit foarte și răcnind din suspinarea inimii lui [Ps 37, 9], și fiind ca o casă singuratică pe acoperiș [Ps 101, 8] și asemănându-se unui pelican al pustiei [Ps 101, 7], făcându-se prin dispoziția sufletului străin de toate cele din mănăstire și de cele din lume și lipsit de îndrăzneală față de cei mari și de cei mici, ostenindu-se într-o suspin [Ps 6, 7] și mâncând în loc de pâine cenușă și amestecând băutura cu lacrimi [Ps 101, 10], cum va putea cândva, fraților, să-și spele în fiecare noapte așternutul său, sau să-și ude așternutul cu lacrimi [Ps 6, 7]? Cu adevărat

nicidecum nicidecum; și nu numai că nu le va putea vedea pe acestea făcându-se în el însuși, dar nici nu le va găsi în rugăciunea lui, nici nu va putea găsi loc Domnului, nici lăcaș vrednic Dumnezeului lui Iacob [*Ps* 131, 5], Care este Hristos Domnul [*Lc* 2, 11], Mântuitorul și Dumnezeu nostru [*Tit* 2, 13; 2 *Ptr* 2, 1]. Iar dacă nu le va găti dinainte pe acestea în chip frumos, nu va primi în el însuși cu vrednicie pe Împăratul Dumnezeu cuminecându-se cu lacrimi după cum se cuvine, chiar dacă ar face aceasta o singură dată pe an.

„Sfintele sfinților!”, zic în fiecare zi unii și vestesc celorlalți strigând cu glas mare acestora — fie însă ca să le strige și lor înșile — iar ceilalți îi aud pe aceia zicând acestea. Ce deci? Cine nu este sfânt e oare și nevrednic? Nu, dar cine nu vestește în fiecare zi cele ascunse ale inimii sale, cine nu arată pocăință vrednică pentru ele și pentru toate cele făcute întru neștiință, cine nu plânge pururea și nu umblă mahnindu-se și nu străbate cu râvnă cele zise mai înainte, acesta nu este vrednic. Iar cine face toate acestea și-și petrece viața în suspine și lacrimi, acela e foarte vrednic să se facă părtaş de aceste dumnezeiești Taine nu numai în zi de sărbătoare, ci în fiecare zi³⁶, și, chiar dacă e lucru îndrăzneț a spune aceasta, încă de la începutul căinței și întoarcerii lui. Fiindcă acesta e iertat întrucât vrea să stăruie până la sfârșit în fapte ca acestea, umblând în smerenie și în inimă zdrobită [*Ps* 50, 19]; căci făcând așa și fiind astfel, își luminează sufletul în fiecare zi, ajutat la aceasta de împărtășirea celor Sfinte și se înalță mai repede spre o curăție și sfințenie desăvârșită.

Altfel însă e cu neputință să spălăm sau să curățim vasul nostru murdar și casa întinată a sufletului nostru. Eu n-am învățat nimic mai mult din dumnezeieștile Scripturi, nici n-am putut să știu de la mine însumi. Fiindcă îl auzim pe Apostolul zicând în fiecare zi: „Să se cerceteze fiecare pe sine însuși și așa să mănânce din pâine și să bea din pahar. Fiindcă cel ce

³⁶ În principiu Sfântul Simeon admite că până și un începător se poate arăta vrednic de împărtășire zilnică. În orice caz, aceasta era regula pentru monahii înaintați în viața duhovnicească. Accentul e pus încă nu pe „fiecare zi”, ci pe „plâns” și „căință”.

mănâncă și bea cu nevrednicie Trupul Domnului osândă lui însuși își mănâncă și bea” [1 Co 11, 28–29]; și iarăși: „Cel ce mănâncă cu nevrednicie Trupul și Sângele Domnului vinovat va fi față de Trupul și Sângele Domnului, nedeosebind Trupul Domnului” [1 Co 11, 27. 29]. Iar dacă cineva care nu arată roade vrednice de pocăință [Lc 3, 8] este vădit ca nevrednic de către Dumnezeu insufleta Scriptură [2 Tim 3, 16], spune-mi oare cum se va putea curăți cineva cândva fără lacrimi și se va putea împărtăși de Taine cu vrednicie, pe cât îi e cu putință? Fiindcă acestea sunt întâiul rod al pocăinței [Mt 3, 8] și, așa cum curgerea scârboasă a trupului și amestecarea voluptoasă a inimii spre orice patimă se aduc de către noi ca o jertfă diavolului, așa și lacrimile vărsate din aceasta se aduc ca o jertfă bine primită [1 Ptr 2, 5] Stăpânului și curăță rușinea acelei plăceri pătimase. Arătând aceasta, David zicea: „Jertfa lui Dumnezeu duh zdrobit, inimă zdrobită și smerită Dumnezeu nu o va urgisi” [Ps 50, 19]. Și pe drept cuvânt: fiindcă ajungând sufletul la o asemenea deprindere și smerindu-se astfel în fiecare zi, nu trece o singură zi fără lacrimi potrivit lui David care zicea: „Spăla-voi în fiecare noapte patul meu, cu lacrimile mele așternutul meu voi uda” [Ps 6, 7].

O căință de moment nu e de ajuns

De aceea vă îndemn și pe voi, părinții și frații mei, ca fiecare să-și exerseze sufletul său cu sârguință în acestea și în unele ca acestea, fiindcă sufletul străpuns și transformat puțin câte puțin se face izvor ce țâșnește râuri de lacrimi și zdrobire. Dar dacă nu ne grăbim să ajungem curați în acest chip, ci vrem să umblăm în nepăsare, trândăvie și ușurătate, eu nu voi spune nimic apăsător față de iubirea voastră, afară de aceasta: chiar dacă se întâmplă ca cineva să se cuminece poate cu lacrimi, sau să plângă fie înainte de Liturghie, fie în timpul Liturghiei, fie chiar în vremea dumnezeieștii Împărtășanii, dar nu râvnește cu înflăcărare să facă aceasta și în celelalte zile și nopți, nu va avea niciun folos din acest plâns al său întâmplat o dată pentru totdeauna. Fiindcă nu numai acest lucru ne face numaidecât vrednici și curați, ci faptul de a plânge în fiecare zi și neîncetat până la moarte, precum ne-a

poruncit să facem Stăpânul Însuși zicând: „Pocăiți-vă, cereți, căutați și bateți [Mt 3, 17; 7, 7]. Până când? „Până când veți primi, veți afla și vi se va deschide” [Mt 7, 7-8]. Ce anume? Evident, Împărăția cerurilor.

Strălucirea și vrednicia sufletului curățit

Fiindcă însăși căința, și anume cea săvârșită astfel în chip neștirbit, precum spuneam, până la moarte cu osteneală și necaz, ne face puțin câte puțin să vărsăm lacrimi amare, prin care se șterge și se curăță murdăria și necurățenia sufletului; iar după acestea ne dă o căință curată și preschimbă în dulceață lacrimile amare și naște în inimile noastre o bucurie veșnică, și ne dă să vedem lumina cea neînserată, pe care dacă nu ne luptăm să o apucăm cu toată râvna, părinți și frați duhovnicești, nu ne vom putea elibera desăvârșit de toate patimile, nu vom dobândi toate virtuțile, nu vom putea să ne împărtășim în fiecare zi lăcrimând după Dumnezeu cu dumnezeieștile Taine și nu vom vedea Lumina dumnezeiască care este în El. Nici nu vom avea vreodată inima curată [Mt 5, 8], nici Duhul Sfânt nu Se va sălășlui în chip conștient [*gnostos*] în noi, nici nu ne vom învrednici să vedem, ca sfinții, pe Dumnezeu [Mt 5, 8], atât când suntem încă aici, cât și când vom fi acolo, cum mi se pare, pentru că plecăm de aici orbi și, precum zice Teologul Grigorie, pe atât vom cădea din acea vedere „pe măsura orbirii noastre, a fiecăruia”³⁷, pe cât ne-am lipsit noi înșine de bunăvoie de acea lumină în viața aceasta.

Facă-se însă ca noi toți să ne învrednicim să-L vedem curățindu-ne și curățiți. Căci cei care ies din această viață în afara acestor două stări au neclar sfârșitul hotărârii privitoare la ei. Iar ceea ce este neclar și nesigur e lipsit de speranță și de certitudine; căci cine nu are inima întărită prin har [Evr 13, 9] acela nu va putea dobândi vreodată, socot, de la nimic

³⁷ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea* 40, 45; PG 36, 424C. Această cuvântare a Sfântului Grigorie la Sfântul Botez se încheie, ca și cateheza Sfântului Simeon, cu o evocare a celor zece fecioare din Evanghelie. Sfântul Simeon a fost, probabil, impresionat de viziunea „sufletelor feciorelnice strălucitoare ținând în mâini candelile strălucitoare ale credinței” la care face aluzie aici.

altcineva nădejdea cu neputință de rușinat și neșovăitoare; iar cine n-o are pe aceasta, prin ce altceva va fi răpit în văzduh în întâmpinarea Domnului împreună cu sfinții [1 Tes 4, 17]? Prin ce altceva candela noastră se va aprinde din nou atunci, fiind ea stinsă încă de aici? Unde și de unde vom putea găsi atunci untdelemnul, și care foc, spune-mi, o va putea aprinde atunci? Sau de unde și cum? ca atunci gătindu-ne strălucitori să ieșim cu candelă strălucitoare în întâmpinarea Marelui? Căci sculându-ne ca din somn vom alerga, precum auziți, de îndată în întâmpinarea Lui. Deci dacă noi, care ședem și locuim în morminte, la strigarea trâmbiței care ne va trezi din somn, nu vom avea sufletele noastre aprinse dinainte ca niște candelă încă de aici, ci ele se vor găsi luminând fie deloc, fie puțin și, potrivit cuvântului Evangheliei, gata să se stingă [Mt 25, 1-9], unde vom găsi atunci fie untdelemn să le aprindem din nou pe cele stinse, fie să mai adăugăm un strop în cele ce se sting din lipsa untdelemnului? Cu adevărat nicăieri nu vom găsi nimic. De aceea, să ne grăbim să le aprindem strălucitor încă de aici prin căință și lacrimi, ca la înviere să ieșim luminoși în întâmpinarea Marelui, să intrăm împreună cu El în Împărăția cerurilor [Mt 25, 10] și să ne desfătăm de bunătățile cele veșnice.

[Cateheza 10]

Sublimitatea bunurilor cerești

Fraților și părinților, nu vedeți cum cei ce stau înaintea împăratului pământesc socotesc ei înșiși acest lucru o slavă mare și se fălesc cu el și sunt invidiați pentru aceasta de oamenii din lume? Deci dacă așa stau lucrurile cu cele stricăcioase și deșarte, cu atât mai mult, noi, care suntem soldați în oștirea Împăratului ceresc, și am primit slujirea Lui, nu trebuie oare să ne bucurăm și să ne veselim că ne-am învrednicit să fim luați în slujba Lui și am fost chemați la slujirea numelui Său [Dt 16, 12; 18, 7]? Iar dacă într-o zi ne vom învrednici și de vederea Lui față către Față și vom fi primiți împreună cu cei ce stau înaintea Lui, ce laudă a fericirii nu va întrece acest lucru? Iar dacă cineva dintre robii și prietenii Lui se va învrednici să discute cu Stăpânul și să audă glasul Său, care

mente omenească, care limbă va putea povesti măreția acestei slave și vrednicii? Căci dacă cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, cele bune pe care le-a gătit Dumnezeu celor ce-l iubesc pe el [1 Co 2, 9], sunt mai presus de cuprinderea omenească și mai presus decât toate bunurile văzute, cu atât mai mult este așa Însuși Dumnezeu Cel care le-a gătit pe acestea; și nu numai El, ci și cei ce s-au învrednicit să-L vadă pe Acela și să fie în preajma Lui și să vorbească cu El și, ajunși părtași ai Dumnezeirii și Slavei Lui, se fac negreșit mai presus de cele bune gătite lor de Dumnezeu, întrucât vor moșteni pe Însuși Domnul Care a gătit aceste bunătăți. Iar că unii ca aceștia au ajuns deja așa și ajung până acum, nu numai după moarte, ci încă petrecând în viața aceasta, acest lucru îl învață întreaga de Dumnezeu insufleta Scriptură [2 Tim 3, 16], și împreună cu ea o mărturisesc toți sfinții prin viețuirea lor, dimpreună și însuși fericitul părinte nostru Simeon Studitul, a cărui pomenire o facem astăzi, precum iarăși și cei care laudă prin cuvinte pe sfinți.

Fiindcă acest preacuvios părinte al nostru Simeon, a cărui viață și viețuire plăcută lui Dumnezeu am citit-o, s-a nevoit [ascetic] cu o asemenea viață și a arătat o asemenea viețuire fiind el în mijlocul cetății și în mijlocul unei mănăstiri foarte vestite, încât a întrecut prin înălțimea virtuților și prin izbânzile sale mai presus de putere nu numai pe cei ce au strălucit în generația lui, ci și pe mulți dintre părinții din vechime. De aceea, arătându-ni-se vrednic de multe laude și elogii, este lăudat, fericit și elogiât și de noi după putere.

Criteriile sfințeniei și fericirii

Fiindcă toată lauda și fericirea sfinților stă în aceste două lucruri: în credința ortodoxă și în viața lăudabilă, pe de o parte, și în darul Sfântului Duh și al harurilor Lui, pe de altă parte. Iar acestora două le urmează al treilea; căci faptului că cineva viețuiește frumos și iubitor de Dumnezeu cu cuget ortodox și că e dăruit de Dumnezeu cu har și preamărit prin darul Duhului îi urmează lauda și fericirea lui de către toată Biserica credincioșilor și de către toți învățătorii ei. Dar dacă n-au fost puse ca temelie în chip neștirbit credința și faptele, e cu nepu-

tință să se facă cuiva venirea închinatului și dumnezeiescului Duh și să primească darul Lui; iar dacă Acesta nu vine în om, nici nu se sălășluiește în chip conștient [*gnostos*] în el, negreșit unul ca acesta se numește în chip cu totul nepotrivit duhovnicesc. Iar cel care nu s-a făcut duhovnicesc, cum va fi sfânt? Iar nefăcându-se sfânt, pentru care faptă sau lucru va fi fericit, dacă fericirea este Dumnezeu? Iar cel care nu se împărtășește de Dumnezeu sau, mai degrabă, cel care nu-L are întreg în sine însuși, cum va fi fericit? Nicidecum. Fiindcă soarele lipsit de lumină cum ar mai putea fi numit soare? Iar omul, lipsit de împărtășirea Preasfântului Duh, cum ar putea fi numit sfânt? Căci Domnul a zis: „Faceți-vă sfinți, precum sfânt sunt și Eu” [*1 Ptr* 1, 16], încurajându-ne pe noi, pe care ne-a cercetat în păcate, spre imitarea Lui prin faptele noastre, ca și cum ne-ar spune: „Depărtați-vă de rele și făptuiți toate cele bune, faceți după puțința voastră toată virtutea și, pe cât vă stă în putere, faceți-vă sfinți, dacă vreți să aveți împărtășire cu Mine. Fiindcă Eu sunt sfânt, adică curat și neîntinată. Aceste însușiri Îmi sunt inerente prin fire, voi însă, abținându-vă de la întinăciunea păcatelor și prin lucrarea poruncilor și părtași făcându-vă harului Duhului, veți putea să fiți și voi sfinți.” Pentru că acest lucru îl arată expresia: „Faceți-vă!”

Râvna în faptele virtuții

Prin urmare, omul se face sfânt prin abținerea de la rele [*Iov* 2, 3] și prin lucrarea poruncilor [*Ps* 13, 15], nu întrucât se sfințește cu totul prin fapte — fiindcă niciun suflet nu se îndreptează din faptele Legii [*Rm* 3,20] —, ci ajungând prin lucrarea unor asemenea fapte familiar cu Dumnezeu Cel Sfânt. Sunt convins însă că Domnul a grăit aceasta către cei ce au primit deja harul Duhului, îndemnându-i să nu se încreadă în darul primit și prin trândăvie să se întoarcă spre cele rele, ca și cum ne-ar spune: „Nu te preda pe tine însuși trândăvelii, tu, duhovnicescule, care ai primit harul Duhului Sfânt, și prin Acesta pe Mine. Fiindcă trândăvia naște răutatea, iar răutatea naște tot felul de ticăloșii. Deci fă-te sfânt prin lucrarea de fiecare zi a poruncilor, dacă vrei să Mă ai pe Mine în tine și împreună cu tine, și pe tine în Mine și împreună cu Mine”.

Dar, fiindcă mintea este un lucru aflat de-a pururea în mișcare neputând cumva să fie inactivă³⁸, trebuie ca ea să fie grijulie și sânguitoare spre lucrarea poruncilor lui Dumnezeu. Căci toată viața oamenilor este astfel, plină de griji și sânguincioasă, și nu poate avea odihnă dinspre toate lucrurile, chiar dacă mulți au luptat să facă acest lucru aflat mai presus de tăria și puterile lor. Dar așa a fost zidit omul încă de la început; fiindcă Adam a primit în rai porunca să muncească și să păzească grădina [Fc 2, 15] și mișcarea spre cele bune e în noi naturală. Așadar, cei ce se predau pe ei înșiși trândăvelii și nelucrării, chiar dacă ar fi duhovnicești și sfinți, se aruncă pe ei înșiși în împătımirea contrară firii.

Iubirea de slavă împiedică făptuirea virtuților

Fiindcă așa cum un izvor țâșnește pururea apa lui, iar dacă se oprește puțin dispare, și, nemaifiind izvor, se prefăce într-o groapă, tot așa și cel ce se curăță pururea pe sine însuși prin lucrarea poruncilor, fiind curățit și sfințit de către Dumnezeu, dacă fie și puțin cade din lucrare, cade în aceeași măsură și din sfințenie. Iar cel care se lasă dus în chip conștient spre un păcat oarecare, acela cade cu totul și din curăție, așa cum apa dintr-un vas e întinată cu totul de o mică spurcăciune. Și nu numesc aici „păcat” pe cel săvârșit numai cu trupul, ci și celelalte patimi lăuntrice săvârșite nevăzut în noi de către noi. Și să nu fiți cu neîncredere în mine, cel care vă vorbesc, fraților, ci cunoașteți și acest lucru [Ef 5, 5]: chiar de am face toată virtutea și am săvârși minuni, chiar dacă n-am lăsat deoparte niciun lucru, fie el mare sau mic, din porunci, dar am pofti numai slava care vine de la oameni și, printr-un meșteșug oarecare, am căuta-o și ne-am sângui să o primim, vom fi lipsiți de răsplata tuturor celorlalte. Fiindcă primind slava de la oameni și nepreferând-o pe cea a lui Dumnezeu [In 5, 44; 22, 43], ajungem ca niște idolatri închinându-ne făpturii în locul Făcătorului [Rm 1, 25]. Dar și cel care primește cu plăcere și bucurie slava pământească atunci când îi este dată și se fălește de ea și se bucură în inima sa de ea și acela e osândit

³⁸ Cf. VASILE CEL MARE, *Epistola* 233; PG 32, 864C–865A.

ca un desfrânat. Fiindcă unul ca acesta se aseamănă omului care, alegând să viețuiască în feciorie și tăgăduind viețuirea împreună cu femeile, nu merge la ele din proprie inițiativă, nici nu poștește să petreacă împreună cu ele, dar când una din femeile acelea vine la el, de îndată primind-o cu plăcere își împlinește și pofta împreunării. Prin urmare, acest lucru se petrece și cu orice altă poftă sau patimă. Căci dacă se predă cineva pe sine însuși de bunăvoie pizmei sau iubirii de arginți sau invidiei sau sfadei sau unei alte răutăți, nu va dobândit cununa dreptății [2 Tim 4, 8].

Nepotrivirea dintre sfințenie și patimi

Căci Dumnezeu fiind drept, nu suferă să aibă părtaș împreună cu El oameni nedrepți și, fiind curat, nu Se întinează cu cei necurați și, fiind nepătimitor, nu locuiește împreună cu cei pătimiși, și, fiind sfânt, nu intră la un suflet întinat și rău. Iar rău este cel ce primește grăuntele de sămânță al răului în inima sa și aduce roadă diavolului spinii [Mt 13, 23] și mă răcinii păcatelor ce vor fi aruncate în focul cel veșnic [Evr 6, 8], care sunt invidia, ura, ținerea de minte a răului, gelozia, rivalitatea, părerea de sine, slava deșartă, trufia, înșelăciunea, curiozitatea, defăimarea și orice altă patimă scârboasă ce se săvârșește pentru plăcere în trup, și care, potrivit cuvântului Domnului, întinează pe omul cel dinlăuntru [Mt 15, 11; Rm 7, 22].

Dar să nu fie, fraților, ca noi să aducem vreodată asemenea roadă de neghină pentru că am primit din trândăvie sămânța răului în inimile noastre. Fie însă să aducem lui Hristos înmulțite de treizeci de ori, de șaizeci de ori și de o sută de ori cele cultivate în noi prin Duhul, și care sunt iubirea, bucuria, pacea, blândețea, bunătatea, îndelungă-răbdarea, credința, blândețea, înfrânarea [Ga 5, 22–23], hrănirea cu pâinea cunoștinței [Sir 15, 3] și creșterea în virtuți și ajungerea la statura de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos [Ef 4, 14], Căruia I se cuvine toată slava în veci. Amin.

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

Fragmente dintr-o autobiografie mistică¹

[Cateheza 22]

Lucrarea credinței

Fraților și părinților, bine este ca noi să vestim tuturor mila lui Dumnezeu și să facem cunoscută semenilor noștri îndurarea Sa până în măruntaie și negrăita Sa bunătate față de noi. „Eu însă nici n-am postit, nici n-am privegheat, nici nu m-am culcat pe pământ, ci m-am smerit și m-a mântuit degrabă Domnul” spune dumnezeiescul David [*Ps* 114, 6; 115, 1]. Sau, ca să vorbesc încă și mai scurt: „Crezut-am numai și m-a primit Domnul” [*Ps* 115, 1; 26, 10]. Fiindcă multe sunt piedicile care stau în calea smereniei, dar în calea credinței nu se poate găsi niciun obstacol. Căci dacă vrem din suflet, numaidecât credința se și lucrează în noi, fiindcă este un dar al Stăpânului și o bogăție a firii, deși este supusă și alegerii noastre libere, fiindcă și sciții și barbarii [*Col* 3, 11] cred unii altora în cuvintele lor. Dar ca să vă arăt aievea lucrarea inerentă credinței, ascultați și vă voi istorisi, spre întărirea celor spuse, o povestire pe care am auzit-o dintr-o gură adevărată.

¹ Această secțiune reproduce textul *Catehezelor* 22, 16 și 35–36 (*Mulumirile I* și 2); trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Cateheze. Scrieri II*, Ed. Deisis, Sibiu, ed. a II-a revăzută, 2003, p. 236–246, 187–193, 355–373.

Un oarecare Gheorghe², fiind de vârstă tânără și ca la douăzeci de ani, locuind în Constantinopol în vremurile noastre — frumos la chip și chipeș la înfățișare și purtare și mers, astfel încât plecând de aici, unii dintre cei ce privesc numai la învelișul cel din afară și judecă cu răutate cele ale altora aveau bănuieli rele în ce-l privește —, a făcut cunoștință cu un sfânt monah ce petrecea într-una din mănăstirile cetății³. Și încredințându-i cele ale sufletului, a primit de la el spre aducere-aminte o singură mică poruncă. Tânărul a cerut să primească de la el și o carte care să cuprindă relatări privitoare la viața monahilor și la asceza lor practică, iar bătrânul i-a dat scrierea monahului Marcu care învață „despre legea duhovnicească”⁴. Pe aceasta primind-o tânărul ca trimisă lui de către Dumnezeu, și nădăjduind să câștige din ea multe roade, a citit-o întreagă cu mult dor și luare-aminte. Și folosindu-se din toate capitolele ei, i s-au înfipt în inimă [2 Rg 18, 14] numai trei capitole. Unul era cel care avea următoarele cuvinte: „Căutând vindecarea, poartă de grijă de conștiință și fă câte îți spune și vei găsi folos”⁵. Altul: „Cel ce caută lucrările Duhului Sfânt mai înainte de lucrarea poruncilor se aseamănă robului cumpărat cu arginți, care la cumpărarea lui caută să i se scrie împreună cu prețul și libertatea”⁶. Iar al treilea: „Orb

² Așa cum arată o scolie pe marginea manuscrisului *Mosq 417*: „Acesta este chiar cel ce scrie acestea, chiar dacă, ascunzându-se, își schimbă numele”. Despre legătura acestei relatări cu cea din *Cateheza 16*, a se vedea mai jos n. 12. Relatarea este menționată de NICHITA STITHATUL în *Viața Sfântului Simeon Noul Teolog* (cap. 3–6. cf. mai jos p. 244–249) unde spune însă că vederea luminii a avut loc la paisprezece ani, în timp ce Simeon însuși spune că avea douăzeci de ani și era laic; data experienței trebuie să fi fost deci în jurul anului 969–970.

³ Simeon Evlaviosul (cf. mai jos *Viața Sfântului Simeon*, cap. 4).

⁴ Marcu Ascetul, scriitor duhovnicesc din Asia Mică († cca 430), ale cărui lucrări (*PG* 65, 95–1140) vor fi preluate parțial în *Filocalie* [*FR* 1, 1947, p. 228–327]. Scrierea citată e o colecție de 201 de „capitole” [*FR* 1, p. 230–247]. Episodul lecturii lui Marcu Ascetul apare și în *Viața Sfântului Simeon*, cap. 4; cf. mai jos.

⁵ *De lege spirituali* 69: *PG* 64, 913C [*FR* 1, p. 236].

⁶ *De his qui putant ex operibus justificari* 64: *PG* 65, 940A [*FR* 1, p. 254]. În manuscrise, cele 200 de capete „despre legea duhovnicească” formează

este cel care strigă și spune: «Fiul lui David, miluiește-mă!» [Mc 10, 47–48], este cel ce se roagă trupește și n-are încă cunoștință duhovnicească; dar privind și văzând pe Domnul, orbul de odinioară s-a închinat Lui mărturisindu-L nu numai fiu al lui David, ci Fiul al lui Dumnezeu [In 9, 35–38]⁷.

Rugăciunea lui Gheorghe/Simeon

Așadar, citind acestea, tânărul acela s-a minunat și minunându-se a crezut că prin purtarea de grijă de conștiință va găsi folos, și prin lucrarea poruncilor va cunoaște lucrarea Duhului Sfânt, iar prin harul acestuia va privi și va vedea cu mintea pe Domnul. Așadar, rănit de iubirea și de pofta Lui [Cânt 2, 5; 5, 8], căuta prin nădejde frumusețea dintâi și ne-rătată. Dar nu făcea nimic altceva, așa cum ne-a întărit cu jurămintele, decât să împlinească în fiecare seară mica poruncă dată lui de bătrânul acela sfânt, și așa se întindea în pat. Deci atunci când conștiința îi spunea: „Fă negreșit și alte metanii și adaugă alți psalmi și spune mai mult «Doamne, miluiește», fiindcă poți”, asculta cu râvnă și fără șovăială de ea, ca de unele spuse de Însuși Dumnezeu, și făcea așa toate. Și nicio-dată n-a adormit lăsând conștiința să-l mustre zicându-i: „De ce n-ai făcut aceasta?”. Așadar, urmând fără știrbire acesteia, și aceasta adăugându-și zi de zi cuvintele ei, rugăciunea sa de seară s-a întins mult. Fiindcă în timpul zilei era întâi-stătătorul casei unui patrician⁸ și mergea în fiecare zi la palat, îngrijindu-se de cele potrivite vieții, ca astfel niciunui om să nu-i

adeseori o singură lucrare cu cele 211 capete „despre cei ce socotesc că se îndreptează din fapte”.

⁷ *De lege spirituali* 14; PG 65, 908A [FR 1, p. 231].

⁸ Proconsulii și patricienii ocupau în Bizanț demnitățile cele mai înalte, după *magistri*: ele erau conferite unor familii ilustre din capitală și titularilor funcțiilor principale din administrarea imperiului. După Nichita Stithatul (cf. *Viața Sfântului Simeon*, cap. 3), acest patrician este unchiul după tată al lui Simeon, care voia să-l pregătească pe Simeon pentru o carieră la curtea imperială. Probabil însă că este vorba de o altă rudă, fiindcă tot Nichita povestește această vedere după ce menționează moartea unchiului lui Simeon (care a avut loc probabil în tulburările care au însoțit asasinarea împăratului Nichifor Phokas (913–969) și ascensiunea la putere a lui Ioan Tzimiskis (969–976)).

fie cunoscute cele făptuite de el. De aceea și lacrimi curgeau din ochii lui în fiecare seară și el făcea încă și mai des îngenuncheri și cădea cu fața la pământ. iar avându-și picioarele lipite unele de altele și nemișcat stând în picioare, citea cu osârdie rugăciunile sale către Născătoarea de Dumnezeu cu suspine și cu lacrimi și, ca și cum Domnul Însuși era de față trupește, așa cădea înaintea picioarelor Sale preacurate și cerea, ca și orbul, să fie miluit și să vadă cu sufletul. Dar cum rugăciunea se întindea în fiecare seară, ajungând până la miezul nopții, în ceasul rugăciunii nicidecum nu slăbea sau trândăvea, nici nu-și mișca vreunul din măduarele trupului său, nici măcar întorcându-și ochii sau privirea, ci stătea așa în picioare nemișcat, ca un stâlp sau ca o făptură lipsită de trup.

Răpirea în lumină

Așadar, stând el în picioare într-o zi și spunând mai mult cu mintea decât cu gura: „Dumnezeule, milostivește-mă pe mine păcătosul!” [Lc 18, 13], dintr-odată o strălucire dumnezeiască l-a încununat de sus și a umplut tot locul. Iar atunci când s-a făcut aceasta, tânărul nu mai știa și a uitat dacă era în casă sau sub un acoperiș. Fiindcă de pretutindeni vedea numai lumină și nu știa dacă mai umbla pe pământ. Nu mai era în el nici teamă de a nu cădea, nici grijă de lume, nimic din cele ce-i năpădesc pe oamenii ce poartă trup nu-i ataca gândul, ci fiind cu totul împreună cu lumina nematerială și părându-i-se că s-a făcut el însuși lumină, și uitând toată lumea, a ajuns plin de lacrimi și de bucurie și de veselie negrăită. Apoi mintea lui s-a înălțat la cer și a văzut altă lumină mai limpede decât cea care era aproape de el. Și stând în apropierea acelei lumini i s-a arătat în chip uimitor bătrânul acela sfânt și deopotrivă cu îngerii, care îi dăduse porunca și cartea.

Așadar, când am auzit acestea, mi-am putut da seama de cât de multe bucurii i le-a făcut mijlocirea sfântului aceluia, precum și de purtarea de grijă [economia] a lui Dumnezeu care a arătat tânărului la ce înălțime a virtuții ajunsese sfântul acesta.

Dar trecând vederea aceasta și, precum spunea, venindu-și din nou în sine însuși, tânărul a fost cuprins de bucurie și de uimire și a vărsat lacrimi din inimă, și lacrimilor le-a urmat

dulceața. La sfârșit, a căzut pe pat și în ceasul acela a cântat cocoșul și a arătat că era miezul nopții. Iar după puțin bisericile au sunat clopotele pentru utrenie și el însuși s-a sculat să cânte psalmi după obicei, nici măcar gândindu-se la somn în noaptea aceea.

Luminarea lui Gheorghe/Simeon, roadă a credinței

Acestea s-au întâmplat, precum Dumnezeu Însuși știe. Cel care le-a și făcut în judecățile pe care El Însuși le știe, fără ca tânărul acela să fi făcut cu credință dreaptă și nădejde neșovăielnică mai multe decât cele pe care le-a auzit. Să nu spună deci cineva că acela a făcut acestea ca o încercare; căci nici măcar cu gândul n-a spus, nici n-a gândit aceasta — fiindcă cine încearcă și face experimente încă n-a dobândit credință —, ci, respingând tânărul acela gândul pătimăș și iubitor de plăcere, așa s-a îngrijit de cele spuse lui de conștiința lui, precum s-a și jurat, încât era insensibil în toate celelalte lucruri ale acestei vieți și nici măcar de hrană și băutură nu se apropia cu plăcere sau foarte des.

Ați auzit, frații mei, câte le poate credința în Dumnezeu atunci când e întărită prin fapte [*Iac* 2, 18. 22]? Ați cunoscut că nici tinerețea nu este respinsă, nici bătrânețea nu este folosită dacă nu există pricepere și frică de Dumnezeu? Ați învățat că nici viețuirea în mijlocul cetății nu ne împiedică de la lucrarea poruncilor lui Dumnezeu, dacă suntem sânguitori și trezi, și că nici liniștirea [*isihia*], nici retragerea [*anahoreza*] din lume nu ne sunt de folos, dacă suntem trândavi și nepăsători? Negreșit îl auzim cu toții pe David și ne minunăm și spunem că unul a fost David și altul n-a mai fost, și iată că aici e mai mult decât David [*Mt*, 12, 42]. Fiindcă acela a primit de la Dumnezeu mărturie și a fost uns proroc și împărat și s-a făcut părtaș al Duhului Sfânt și a avut multe dovezi despre Dumnezeu; deci păcătuiind și lipsindu-se de harului Duhului și de prorocie și ajungând străin de vorbirea obișnuită cu Dumnezeu, dacă le-a căutat iarăși pe acestea [*Ps* 50, 12–13], aducându-și aminte de harul din care a căzut, ce lucru de mirare este? Dar acesta nu cred să fi primit vreodată așa ceva în mintea sa, ci fiind familiar numai cu cele ale lumii

și văzând numai cele vremelnice și gândirea sa neînchipuindu-și vreodată nimic mai înalt decât cele pământești — o, judecățile Tale, Doamne! —, a auzit numai despre acestea și de îndată a și crezut; și a crezut până într-atât, încât a arătat și fapte potrivite credinței [*Iac* 2, 18], prin care gândirea lui întraripată a ajuns la ceruri și a atras compătimirea Maicii lui Hristos⁹ și prin mijlocirea aceleia Dumnezeuirea i s-a făcut milostivă și a coborât până la el harul Duhului, iar acesta, la rândul lui, i-a dat puterea să ajungă la cer și l-a învrednicit să vadă Lumina, pe care toți o doresc, dar foarte puțini o dobândesc.

Acest tânăr, care nici n-a postit ani mulți, nici nu s-a culcat vreodată pe pământ, nici nu s-a îmbrăcat în haină de păr, nici nu și-a tuns părul capului său, nici n-a ieșit cu trupul din lume, ci doar cu duhul, priveghind doar puțin, s-a arătat mai presus decât vestitul Lot din Sodoma [*Fc* 19]; sau, mai bine spus, s-a arătat înger în trup, ținut și neținut în același timp, văzut dar nu avut, apărând ca om, dar fără trup pentru cine înțelegea, fiind văzut în același timp tuturor toate [*1 Co* 9, 22] și singur pentru Dumnezeu singur Care cunoaște toate. De aceea apusului soarelui sensibil îi urmează lumina dulce a luminătorului inteligibil, care întărește și încredințează lumina neîncetată care îi va urma. Și pe bună dreptate; fiindcă iubirea a ceea ce căuta l-a făcut să iasă din lume și din fire și din toate lucrurile, și l-a făcut întreg al Duhului și lumină; și aceasta măcar că locuia în mijlocul cetății și purta de grijă de o casă, îngrijindu-se de robi și de oameni liberi și făcând și făptuind toate câte sunt potrivite vieții acesteia.

Sunt oare de ajuns acestea spre lauda acestui tânăr și pentru a vă pune în mișcare spre dorirea și imitarea lui, sau vreți să vă spun și altele încă și mai mari, pe care poate nici auzul vostru n-ar putea să le primească? Dar ce lucru mai mare sau ce lucru mai desăvârșit va putea fi găsit? Negreșit un lucru

⁹ Insistența pe rolul de mijlocitor al Maicii Domnului în primirea harului Duhului (cf. și *Cateheza* 36 [= *Mulțumirea* 2], 265–268), iar ceva mai sus pe rugăciunile fierbinți către Aceasta înainte de dobândirea vederii, sunt de ajuns pentru a indica importanța Fecioarei Maria în spiritualitatea Sfântului Simcon (cf. și dezvoltările ample din *Discursurile etice* 1. 10; trad. rom. *Scrieri I*, ed. II, 2001, p. 133 sq).

mai mare nu există, precum zice Grigorie Teologul. „Începutul înțelepciunii este frica de Domnul» [*Pr* 1, 7]. Fiindcă unde este frica, acolo e paza poruncilor. Iar unde e paza poruncilor, acolo e curățirea trupului, a norului care se întinde peste suflet și nu-l lasă să vadă raza dumnezeiască. Iar unde e curăția, acolo e luminarea. Iar luminarea este împlinirea dorului pentru cei ce doresc lucrurile cele mai mari sau lucrul cel mai mare sau cele mai presus decât cele mari»¹⁰. Spunând acestea, a arătat că sfârșitul fără de sfârșit [*telos ateles*] al oricărei virtuți este luminarea Duhului, ajungând la aceasta, cel care a atins-o a ajuns la sfârșitul și la capătul tuturor celor sensibile, și a găsit începutul cunoașterii celor duhovnicești.

Să nu rămânem afară din Împărăție

Acestea sunt, frații mei, minunile lui Dumnezeu. Dumnezeu îi arată pe sfinții Săi ascunși, ca unii să se aprindă de zel pentru ei, iar alții să fie fără cuvânt de apărare. Și atât cei ce vor să fie în mijlocul zarvei lumii, cât și cei ce viețuiesc cu vrednicie în chinovii, în munți și în peșteri [*Evr* 11, 38], toți se mântuiesc și se fac vrednici de lucruri mari de la Dumnezeu numai pentru credința în El. Astfel încât cei care nu le dobândesc din pricina trândăviei, să nu poată spune nimic în ziua Judecății. Fiindcă nemincinos este, frații mei, Cel care a făgăduit să mântuiască pe om numai din credința în El. Fie-vă milă, așadar, de voi înșivă și de noi, cei ce vă iubim și de multe ori plângem pentru voi și vărsăm lacrimi — fiindcă așa ne-a poruncit să fim milostivul și compătimitorul Dumnezeu —, și, crezând din tot sufletul în Domnul, lăsați pământul și toate câte trec și veniți la El [*Ps* 33, 5] și alipiți-vă de El, pentru că doar puțin mai e, și cerul și pământul vor trece [*Mt* 24, 35], și în afara Lui nu este nici stare și hotar, nici cuprindere a căderii păcatelor. Fiindcă Dumnezeu este necuprins și neînțeles; deci, spune-mi dacă poți, care va fi locul celor ce cad din Împărăția Lui?

Îmi vine să plâng și inima mea se mistuie și se topește pentru voi, când mă gândesc ce Stăpân dăruitor de lucruri mari și

¹⁰ *Oratio* 29, 8; *PG* 36, 344A.

iubitor de oameni avem, Care numai pentru credința în El ne dăruie asemenea lucruri care întrec și mintea și auzul și cugetul și la care inima omului nu s-a suit cândva [1 Co 2, 9], noi însă preferăm ca niște animale necuvântătoare numai pământul și cele care ni se dau pentru multa Sa milostivire din pământ spre nevoia îndeajuns a trupului, ca, hrănindu-ne din acestea cu măsură, și sufletul să-și facă în chip neîmpiedicat mersul spre cele de sus, hrănindu-se și el cu hrana spirituală [inteligibilă], cea din Duhul, pe măsura curățirii și urcușului său.

Micul număr al adevăraților creștini

Fiindcă aceasta este omul și spre aceasta am fost zidiți și de aceea am fost aduși la existență, ca primind aici mici binefaceri, prin mulțumirea și bunăvoința față de Dumnezeu, să ne desfătăm acolo de cele mai bune și veșnice. Dar vai mie, că, neîngrijindu-ne nicidecum de cele viitoare, suntem nerecunoscători și pentru cele aflate în mâinile noastre și ne facem egali cu demonii, sau chiar și mai răi, dacă e să spunem adevărul. Și de aceea ne trebuie o pedeapsă pe atât mai mare, pe cât am primit mai multe binefaceri și L-am cunoscut pe Dumnezeu Cel ce S-a făcut pentru noi ca și noi, afară numai de păcat [Evr 4, 15], ca să ne slobozească din rătăcire și să ne elibereze de păcat. Dar ce e nevoie ca să spun acestea? Fiindcă toate acestea le credem numai în cuvânt, dar în fapte le tăgăduim [Tit 1, 16]. Oare Hristos nu e numit pretutindeni, în cetăți, în sate, în chinovii și în munți? Cercetează, dacă vrei, și află întocmai dacă în acestea se păzesc poruncile Lui, și de-abia dacă vei găsi între mii și zeci de mii pe unul singur care este creștin cu fapta și cu cuvântul. Oare prin Evanghelia Sa sfântă Domnul și Dumnezeu nostru n-a spus: „Cel ce crede în Mine va face lucrurile pe care le fac Eu, și lucruri mai mari decât acestea va face” [In 14, 12]? Deci cine dintre noi va îndrăzni să spună: „Eu fac faptele lui Hristos și cred drept în Hristos?” Nu vedeți, fraților, că vom fi găsiți necredincioși în ziua Judecății și că vom fi supuși unor pedepse mai rele decât cei ce nu L-au cunoscut pe Domnul? Căci în chip necesar sau vom fi osândiți ca niște necredincioși, sau Îl vom arăta pe Hristos mincinos, lucru care e cu neputință, frații mei, cu neputință.

Retragerea din lume

Acestea însă le-am scris nu împiedicând retragerea [anahoreza] și îndemnând mai degrabă la petrecerea în mijlocul vieții, ci încredințând pe toți cititorii prin această povestire că cine vrea să facă binele acela a primit de la Dumnezeu puterea de a-l face în tot locul. De altfel și cazul acesta este mai degrabă un îndemn spre retragere [anahoreză]. Căci dacă acela petrecând în mijlocul vieții și negândindu-se niciodată la lepădare [de lume], la neagoniseală sau ascultare, a fost miluit crezând așa din suflet și chemând pe Dumnezeu, câte bunătăți nu trebuie atunci să nădăjduiască că vor ajunge cei ce au lăsat toate cele ale vieții și pe toți și și-au predat morții pentru Dumnezeu înseși sufletele lor [Lc 14, 26], precum a poruncit Însuși Dumnezeu? Căci cine a început să făptuiască cu credință neșovăitoare și din tot sufletul cele bune, și să simtă folosul care vine de la ele, va cunoaște el însuși că grija lumii și petrecerea în ea sunt o mare piedică pentru cei ce au ales să viețuiască potrivit lui Dumnezeu. Căci cele spuse despre tânărul acesta sunt un caz minunat și uimitor și n-am mai auzit ca un lucru asemănător să se fi făcut cu altcineva. Iar de s-a făcut sau se va face cu cineva, dacă aceștia nu se vor retrage numai-decât din lume. să știe bine că vor cădea dintr-un asemenea bine, fiindcă acest lucru l-am aflat cu exactitate de la tânărul acela.

Rătăcirile lui Gheorghe/Simeon după prima vedere a luminii

Fiindcă l-am întâlnit și mai apoi după ce s-a făcut monah, în al treilea sau în al patrulea an al viețuirii sale monahale și în al treizeci și doilea an al vârstei sale trupești¹¹; fiindcă îl cunoșteam foarte bine, ca pe un prieten al meu și viețuitor împreună cu mine, drept pentru care adăugând mi-a povestit acestea: „După acea minunată schimbare și ajutorul făcut mie

¹¹ Cronologic vorbind, evenimentele relatate aici s-ar situa în anul 981, când Simeon era deja monah la Sfântul Mamas, la un an după hirotonirea și ridicare sa la rang de egumen. Despre dificultățile de a pune de acord acest pasaj cu relatarea din *Cateheza 16*, cf. mai jos n. 12.

mai presus de om, au trecut nu multe zile și am căzut în neconținute ispite ale vieții, de care m-am văzut împiedicat în ce privește lucrările ascunse [*kryptai ergasiai*] și, fiind lipsit puțin câte puțin de acest bine, ardeam să ajung cu totul în afară de lume și să-L caut în singurătate pe Cel ce mi S-a arătat; căci din această pricină — sunt convins, frate — a binevoit să mi Se arate, ca să mă atragă pe mine, nevrednicul, spre El și să mă despartă de întreaga lume. Dar fiindcă n-am putut să fac acest lucru în scurt timp, de aceea, uitând puțin câte puțin cele spuse mai înainte, am ajuns într-un întuneric desăvârșit, astfel încât nu-mi mai aduceam aminte nici măcar de vreun lucru mic sau mare, ba chiar nici măcar de un simplu gând din cele pe care le-am spus mai înainte. Fiindcă am căzut în rele mai presus de cele se mi s-au întâmplat mai înainte și am ajuns într-o asemenea stare, ca și cum nicicând n-aș fi gândit sau n-aș fi auzit sfintele cuvinte ale lui Hristos. Ba și pe sfântul acela, care m-a miluit odinioară și mi-a dat acea mică poruncă și mi-a trimis cartea de care vorbeam, îl priveam ca pe un om oarecare și nu mai primeam niciun simplu gând din cele arătate mie din pricina lui. Iar acestea, zicea, ți le spun, ca să afli întocmai în ce prăpastie a pierzaniei am căzut din pricina trândăveliei eu, nenorocitul, și să te minunezi și uimești de bunătatea negrăită a lui Dumnezeu făcută cu mine și după acestea.

*Mila lui Dumnezeu, întoarcerea
lui Gheorghe/Simeon și a luminii*

Căci, nu știu cum, dar în inima mea nenorocită a rămas în chip inconștient iubirea și credința față de sfântul bătrân, din pricina căruia, pe cât socot, după trecerea atâtor ani Dumnezeu Cel iubitor de oameni, milostivindu-Se de mine prin rugăciunile aceluia, m-a izbăvit iarăși din multa rătăcire și m-a scos din adâncul răutăților. Fiindcă nu m-am îndepărtat cu desăvârșire de el eu, nevrednicul, ci îi mărturiseam cele petrecute și mă duceam adeseori în chilia lui, atunci când se întâmpla să fie în cetate, chiar dacă eu, inconștientul, nu mai păzeam poruncile lui. Acum însă, precum vezi, trecând cu vederea mulțimea păcatelor mele, Domnul Cel milostiv a rânduit să fiu făcut monah de către însuși bătrânul cel sfânt și

m-a învrednicit pe mine, cel cu adevărat nevrednic, să fiu împreună cu el pururea. Așadar, prin multă osteneală și cu multe lacrimi și cu înstrăinare riguroasă și cu ascultare desăvârșită și cu o totală tăiere a voii proprii și cu multe alte întreprinderi și făptuiri foarte aspre, mergând eu pe o cale de neoprit și de neîntârziat, m-am învrednicit iarăși să văd în chip nedeslușit o mică rază a acelei preadulci și dumnezeiești lumini, dar o asemenea vedere, ca aceea pe care am văzut-o odinioară, nu m-am mai învrednicit până acum să văd.”

Așadar, acestea, și altele mai multe decât acestea, mi le-a grăit el. Iar eu, nenorocitul, ascultând de cuvintele sfintele ale aceluia și dându-mi seama că era în întregime plin de harul dumnezeiesc și cu adevărat înțelept, — chiar dacă nu avea cuvântul înțelepciunii cel din afară, dar dobândise cunoștința practică, știința exactă a acelor lucruri —, l-am rugat să-mi spună cum obișnuiește să lucreze credința asemenea lucruri minunate iar el în chip de învățătură mi-a expus aceste lucruri în scris. Și a început să grăiască și nu s-a dat în lături să scrie cele grăite pe care, ca să nu lungesc cuvântul, le-am întins ca pe o masă de veselie și celorlalți care se apropie cu credință de cele scrise.

Îndemn final

De aceea, vă rog, frați în Hristos, să alergăm cu sârguință și noi alergarea poruncilor lui Hristos [*Ps* 118. 32], și fețele noastre nu se vor rușina [*Ps* 33, 5]. Așa cum tot celui ce bate cu răbdare îi deschide ușile Împărăției lui și celui ce cere îi dă Duh drept și preasfânt [*Ps* 50, 12; *Lc* 11, 13], și nu e cu puțință ca acela care-L caută cu totul sufletul să nu-L găsească [*Mt* 7, 7–8] și să nu se îmbogățească cu bogăția darurilor Lui, așa și voi desfățați-vă de bunătățile Lui cele negrăite, pe care le-a gătit celor ce-L iubesc pe El [*1 Co* 2, 9], acum în parte [*1 Co* 13, 12] și potrivit unei înțelepciuni mai bune, iar în veacul viitor în întregime împreună cu toți sfinții cei din veac în Hristos Iisus Domnul nostru. Căruia fie slava în vecii vecilor. Amin.

Relatare despre experiența unui frate

Fraților, părinților și copiilor, un tânăr oarecare¹² mi-a povestit zicând: „Fiind supus eu unui părinte cinstit și deopotrivă cu cei mai mari și mai înalți sfinți, auzind de la el de multe ori despre luminările dumnezeiești care se fac de sus în cei ce luptă, de mulțimea de lumină și de convorbirea lui Dumnezeu

¹² Cum arată scoliile marginale din unele manuscrise, „tânărul” este Simeon Noul Teolog însuși, iar „cinstitul părinte” e Simeon Evlaviosul. E ceea ce face și Nichita Stîlthatul încorporând această relatare considerată autobiografică în *Viața Sfântului Simeon* (cap. 19). Autenticitatea psihologică și duhovnicească a relatării, lipsa ei de retorică și convenții literare sar în ochi. Probleme creează relația ei cu relatarea autobiografică analogă din *Cateheza 22* (cf. mai sus, p. 162). În ambele cazuri e vorba de o vedere a luminii avută de un tânăr încă de la începutul convertirii sale la o viață spirituală sub călăuzirea părintelui său duhovnicesc, rugăciunilor și sfințeniei cărui îi datorează harul acestei experiențe. În ambele relatări descrierea vederii și a efectelor ei duhovnicești e făcută în termeni asemănători (arătare subită, dispariția lumii exterioare, unire cu lumina, bucurie și dulceață, sentimentul unei ușurințe fizice etc.). Mai mult, ambele vederi par să fi survenit pentru prima dată unor persoane lipsite de experiență mistică prealabilă. Cu toate acestea, ele nu pot fi considerate relatări duble ale unei aceleiași experiențe. *Viața* scrisă de Nichita le distinge clar, prezentându-le în două capitole diferite (cap. 5 și 19), dar înseși *Catehezele* le diferențiază prin contexte extrem de diferite și care sugerează două etape distincte din viața tânărului Simeon. În *Cateheza 22* e vorba de un tânăr, Gheorghe, în vârstă de douăzeci de ani, laic încă, locuind în casa unui patrician și vizitându-și părintele duhovnicesc la mănăstire (*Cateheza 22*, 969–971). În *Cateheza 16* e vorba de un frate, proaspăt intrat în mănăstire și viețuind împreună cu părintele său duhovnicesc, ceea ce ar putea corespunde noviciatului lui Simeon la Studios în 977, când avea douăzeci și opt de ani. Rămâne o diferență marcantă între cele două relatări: arătarea lui Simeon Evlaviosul în lumina unei relatări (*Cateheza 22*, 102–104) lipsește din *Cateheza 16*, unde vederea e descrisă în termeni mult mai umili față de prima, unde experiența apare mult mai vie, deși se spune că în viața împrăștiată pe care a dus-o mai apoi tânărul Simeon o uitase aproape (*Cateheza 22*, 284–288). Relatările experiențelor mistice nu excelează prin exactitate, ele depinzând adeseori de context și de intenția particulară edificatoare a naratorului. În orice caz, relatarea din *Cateheza 16* constituie un document pretios privitor la scurtul timp petrecut de Simeon în 977, ca novice la Studion, în preajma lui Simeon Evlaviosul.

prin ea cu oamenii¹³, mă minunam. Și o atât de mare poftă și dorință de un asemenea lucru bun aveam, încât la gândul acesta uitam de toate cele pământești și cerești, și nu numai aceasta, ci uitam și de toată hrana și băutura și de orice ușurare trupească. Iar mare fiind între sfinți sfântul acesta și împodobit cu darul vederii înainte, văzându-mă săvârșind fără șovăială numai cele poruncite mie de el, și nici mâncând, nici bând, ci fiind absorbit cu totul în mine însumi și ca mistuit de o otravă oarecare, având o compătimire nemăsurată, mi-a poruncit cu pedeapsă să mănânc, chiar dacă nu voiam, căci mă temeam, spunea el, de osânda neascultării. Deci pe cât gustam hrana, mă aprindeam încă și mai mult și nu puteam suferi necesitatea ei, astfel încât de multe ori mi se întâmpla să mă ridic de la masă vărând râuri de lacrimi. Mi se părea în înconștiența mea că el împiedică intenția mea, neștiind ce fel de chin lăuntric am și, așa fiind, nu știam, nenorocitul, că el cunoștea până și gândurile cele ascunse ale inimii mele. Fiindcă acest lucru se va arăta din cele ce urmează.

Deci s-a întâmplat să intrăm în cetatea în care își avea locuința¹⁴, ca să-i cerceteze pe copiii săi duhovnicești. Petrecând astfel cu aceștia toată ziua — fiindcă pe mulți îi folosea chiar și numai arătându-li-se — și ajungând seara în chilia lui însetați de multa osteneală și căldură — fiindcă nu avea nicidecum obiceiul de a ațipi, deși era ceas de vară și el însuși era bătrân, ajuns ca la șaizeci de ani¹⁵ —, șezând noi la masă să gustăm ceva pâine, eu n-am vrut să mănânc, fiindcă trupul îmi era plin de osteneală. Și socoteam că, dacă gust ceva hrană și băătură, nu voi mai putea sta în picioare la rugăciunea mea spre căutarea celor dorite. Gândind acestea, spunea el, m-am așezat și stăteam ca și cum ieșisem din mine însumi.

¹³ Cf. *Viața Mariei Egipteanca*, cap. 1; PG 87, 3700B: „Se spune că bătrânul [Zosima] a fost învrednicit de multe ori de vedenie dumnezeiască prin luminare făcută lui de la Dumnezeu”.

¹⁴ Evident, Constantinopolul: mănăstirea Studiu se găsea la periferia dinspre apus a cetății, în interiorul zidurilor; expresia „a intrat în cetate” are sensul de a intra în cartierele mai dens populate din centrul capitalei bizantine.

¹⁵ Reper important pentru calcularea cronologiei vieții Sfântului Simeon Evlaviosul.

Deci sfântul văzându-mă și socotind osteneala pe care am suferit-o împreună cu el și cunoscând pricina, întrucât era împodobit cu darul străvederii, precum spuneam, a cunoscut deci pricina pentru care sufeream acestea, și mișcat spre compătimire multă îmi spune sub pedeapsă: «Mânâncă, copile, și bea și nu te întrista de acum înainte. Căci dacă Dumnezeu n-ar fi vrut să se milostivească de tine, n-ar fi binevoit să vii la noi». Deci am mâncat, zicea el, și am bătut peste trebuință; fiindcă și el mânca împreună cu mine urmându-și neputința. După care, ridicându-ne de la masă, a zis către mine: «Cunoaște, copile, că nici postul, nici privegherea, nici osteneala trupească, nici orice altceva din faptele cele de-a dreapta nu-L bucură pe Dumnezeu și nu-L fac să Se arate, cât sufletul și inima smerite, neiscoditoare [necurioase] și bune». Auzind deci acestea și minunându-mă de cuvântul și îndemnul sfântului, și aprinzându-mă încă și mai mult și aducându-mi aminte într-o clipită și în întreaga ascultare a minții de toate păcatele mele, am fost năpădit de lacrimi și căzând la picioarele lui cele sfinte și ținându-le am zis: «Roagă-te pentru mine, sfinte al lui Dumnezeu, ca prin tine să aflu milă, fiindcă dintre lucrurile bune pe care le-ai spus nu e în mine nici unul, decât păcate multe, pe care le știi și tu». Deci compătimit mult împreună cu mine și lăcrimând, apoi poruncindu-mi să mă ridic de la pământ, sfântul mi-a zis: «Am încredere în Dumnezeu, Care ne-a dat harul Lui cu bogăție, că ți-l va da pe acesta și ție îndoit numai pentru credința pe care o ai atât față de El, cât și față de smerenia mea». Așadar, primind cuvântul ca din gura lui Dumnezeu și gândindu-mă ce a făcut Ilie cu Elisei [4 Rg 2, 9–10] și crezând că, deși sunt nevrednic, Dumnezeu, fiind iubitor de oameni, face degrabă voința celor ce tem de El [Ps 144, 19], punând iarăși metanie și cerând rugăciune, m-am dus în chilia mea, luând poruncă de la el să fac și să cânt numai Trisaghionul¹⁶.

¹⁶ „Sfinte Dumnezeule, Sfinte tare, Sfinte fără de moarte, miluiește-ne pe noi!” Una din rugăciunile cele mai frecvente din ritul bizantin, introdusă în Liturghie la Constantinopol sub patriarhul Proclus (434–446), cu ocazia unui

Intrând deci unde aveam obiceiul să mă rog și începând «Sfinte, Dumnezeule», aducându-mi aminte de cuvintele Sfântului, am fost mișcat până într-atât spre lacrimi și spre dor dumnezeiesc, încât nu pot să înfățișez prin cuvânt bucuria și plăcerea ce mi s-au făcut atunci. Căci de îndată căzând cu fața la pământ, iată că o lumină multă a strălucit spiritual [*noeros*] peste mine luându-mi la ea mintea întreagă împreună cu sufletul, astfel încât neașteptatul minunii m-a umplut de uimire și am ajuns ca într-o ieșire din mine însumi [în extaz]. Dar nu numai aceasta, ci am uitat și locul în care stăteam și cine eram și unde, strigând numai «Doamne miluiește!», precum m-am cunoscut zicând când mi-am venit în simțire; dar, părinte, cine era cel ce grăia sau puneă în mișcare limba mea, nu știu — zicea el —, Dumnezeu știe. Căci fie în trup, fie în afară de trup [2 Co 12, 2. 3] vorbeam cu lumina aceea, lucru pe care îl știe acea lumină care a risipit toată ceața din sufletul meu și tot cugetul pământesc, care a depărtat de la mine toată materia groasă și povara sufletului pe care o aduseseră în mădularele mele lăncezeala și ațipeala. Căci, minune înfricoșătoare!, într-atât a încordat și a învigorat relaxarea articulațiilor și mușchilor produsă de multa mea osteneală, încât mi se părea că am dezbrăcat veșmântul stricăciunii; dar nu numai aceasta, ci o bucurie multă, o simțire spirituală [*aisthesin noeran*]¹⁷ și o dulceață mai presus decât gustul tuturor celor văzute s-au revărsat de îndată în chip negrăit în sufletul meu, și mi s-a dăruit în chip uimitor [paradoxal], și am cunoscut o libertate și o uitare de toate gândurile vieții din lume, precum și însuși modul ieșirii din viața aceasta. Fiindcă toate simțirile minții și ale sufletului¹⁸ s-au alipit numai de acea negrăită bucurie a luminii.

cutremur de pământ prelungit (cf. cronograful lui TEOFAN, † 818: ed. DE BOAR, t. I, p. 93; și IOAN DAMASCHINUL, *de hymno Trisagio* 6, PG 96, 37BC).

¹⁷ Cf. DIADOH AL FOTICEEI, *Cuvânt ascetic* 1 și 7 [FR I, 1947, p. 335–336].

¹⁸ Cf. DIADOH AL FOTICEEI, *Cuvânt ascetic* 14, 25. 29 [FR I, 1947, p. 339, 343, 345].

Rana lăsată de îndepărtarea luminii

Dar acea nesfârșită lumină care mi s-a arătat — fiindcă n-am un alt nume mai propriu și mai corespunzător cu care s-o numesc —, stingându-se încet, ca și cum s-ar fi contractat, am simțit și am cunoscut ce putere a lucrat dintr-odată în mine și, gândindu-mă la despărțirea ei și socotind că iarăși am rămas singur în viață, am fost cuprins de o întristare și o durere atât de grea, încât n-aș putea să-mi exprim mărimea acelei suferințe felurite și foarte puternice care s-a aprins ca un foc în inima mea. Închipuiește-ți, așadar, dacă poți, părinte, — spunea el — chinul despărțirii și nemăsuratul iubirii și mulțimea dragostei și înălțimea binefacerii celei multe. Fiindcă eu nu pot nici să grăiesc cu gura, nici să înțeleg cu mintea nesfârșitul vederii.”

Bucuria produsă de lumină în suflet

„Dar spune-mi, o, preacinstite părinte și frate, am zis eu, mai limpede și mai exact lucrările săvârșite de ceea ce ți s-a arătat.” Iar acel om dulce și plin de Duhul dumnezeiesc și învrednicit de vedere mi-a răspuns degrabă cu o voce preadulce și curgătoare ca mierea: „Ea bucură, părinte, atunci când se arată și rănește atunci când se ascunde. Se apropie de mine și mă înalță la ceruri. E un mărgăritar [*Mt* 13, 46]. Lumina mă îmbracă și mă arată ca o stea și nu poate fi cuprinsă de nimeni și nimic. Strălucește ca soarele și văd cu mintea concentrată în ea toată făptura, îmi arată toate cele ce sunt în ea și îmi poruncește să-mi păzesc măsurile. Sunt ținut sub un acoperiș și ziduri, și ea îmi deschide cerurile. Îmi înalț ochii în chip sensibil să văd cele de acolo, și le văd pe toate cum erau mai înainte. Mă minunez de ceea ce s-a întâmplat și aud un glas care îmi spune tainic de sus: «Acestea sunt enigme [*1 Co* 11, 13] și preludii, căci pe cele desăvârșite n-ai să le vezi cât vei fi îmbrăcat în trup. Dar întoarce-te la tine însuși și vezi să nu faci nimic din cele ce te lipsesc de cele de aici. Iar când calci pe de lături, aceasta ți se face spre aducere-aminte de smerenie, dar să nu te depărtezi la săvârșirea pocăinței. Fiindcă aceasta, unită cu iubirea Mea de oameni, șterge căderile, atât cele care au fost făcute mai înainte, cât și cele ce se fac acum».”

Deci auzind eu de la el acestea, părinților și fraților, aproape că mi-am ieșit din mine însumi și, tremurând cu totul, cugețam la ce înălțime a vederii și a cunoștinței a fost înălțat acesta dintr-odată numai prin iubirea și credința față de părintele său duhovnicesc, și ce fel de bunătăți a fost învrednicit încă de la început să vadă și să se desfete de ele, ca și cum ar fi lepădat neputința omenească și ar fi ajuns din om înger.

Să ne curățim inima

De aceea, vă îndemn, frați întru Hristos, să respingem departe de la noi toată afecțiunea și toată grija [*Fm* 5] de viața aceasta, să urâm plăcerile cărnii, dulcea pătimire a trupului, relaxarea și trândăvia, prin care ceea ce este mai rău are putere împotriva a ceea ce este mai bun; și veniți să primim credință sinceră în Dumnezeu și în părinții și învățătorii noștri după Dumnezeu, să dobândim inima înfrântă, cugetul smerit [*Ps* 33, 19; 50, 19] al sufletului și inimă curățită prin lacrimi și pocăință de orice întinăciune și pată a păcatului, ca și noi să ne învrednicim să ajungem cândva la asemenea măsuri și să vedem și să ne desfătăm de bunătățile cele negrăite ale acestei lumini dumnezeiești, chiar dacă nu în chip desăvârșit, ci în parte [*I Co* 13, 12], și pe cât putem cuprinde pe măsura curățirii noastre. Fiindcă așa ne vom uni noi înșine cu Dumnezeu și Dumnezeu se va uni cu noi, și pentru cei ce se apropie de noi, vom fi lumină și sare [*Mt* 5, 14. 13] spre mare folos în Iisus Hristos, Domnul nostru, Căruia fie slava în veci. Amin.

[Mulțumirea 1]

Simeon mulțumește¹⁹ lui Dumnezeu pentru toate binefacerile

Mulțumesc, mă închin și cad înaintea Ta, Doamne al universului și Împărate preasfinte, că m-ai miluit pe mine, fiind eu nevrednic, și m-ai cinstit și m-ai slăvit, precum ai voit mai

¹⁹ Deși au fost incluse în colecția *Catehezele* ca numerele 35 și 36, cele două *Mulțumiri (eucharistiai)* sunt confesiuni mistice sub forma unor declarații de recunoștință ale Sfântului Simeon către Dumnezeu. Deși sunt scrise în proză, prin caracterul lor sunt mai aproape de *Imnele* sale, între care există cinci mulțumiri (*eucharistiai*) (*Imnele* 14, 22, 26, 36, 41).

înainte Tu Însuți, și mai înainte de-a fi fost făcută lumea de către Tine [*In* 17, 5], avându-mă în întregime în Tine Însuți. m-ai cinstit slăvindu-mă cu cuvântul și chipul Tău. Căci nu pentru altceva decât pentru mine, care sunt după chipul și asemănarea Ta [*Fc* 1, 26], ai adus la ființă toate, făcându-mă împărat a tuturor celor de pe pământ spre slava măreției și bunătații Tale. Îți mulțumesc, pentru că ai plinit spre bine toată cererea și pofta mea potrivit făgăduințelor Tale făcute către noi, robii Tăi, și mi-ai dăruit, mie, celui nevrednic de cer și de pământ, mai multe decât nădăjduit-am și doream. Căci ai zis: „Orice veți cere întru numele Meu, credeți că veți lua” [*In* 14, 13; *Mt* 21, 22]. Îți mulțumesc că, dorind eu să văd pe unul dintre sfinții Tăi și crezând că prin el voi afla milă de la Tine [*2 Tim* 1, 18], Tu, Bunule, nu numai că ai făcut aceasta, arătându-mi un rob adevărat al Tău, pe fericitul și sfântul Simeon, și ai binevoit să fiu iubit de către acela, ci mi-ai dăruit și zeci de mii de alte lucruri bune, pe care nu le nădăjduiam.

Pentru cumpășterea lucrurilor duhovnicești

Căci de unde, Bunul nostru Stăpân, puteam ști, nenorocitul de mine, că ești așa, ca să Te doresc pe Tine? De unde să fi știut că Te arăți pe Tine Însuți celor ce vin la Tine și petrec încă în lume, ca să caut să te văd pe Tine? De unde să fi știut că cei ce primesc în ei înșiși lumina harului Tău, se învrednicesc de o asemenea bucurie și ușurare? De unde sau cum să fi cunoscut, nenorocitul de mine, că aceia care cred în Tine [*FA* 19, 2], primesc pe Duhul Tău Cel Sfânt? Căci socoteam că eu cred în chip desăvârșit în Tine și că am toate cele pe care le dăruiești celor ce se tem de Tine, în vreme ce nu aveam nimic, precum am aflat mai târziu acest lucru prin lucrul însuși. De unde să fi știut, Stăpâne, că Tu, fiind nevăzut și necuprins, Te lași cuprins și văzut înăuntrul nostru? De unde să fi putut gândi că, Tu, Stăpânul, Cel ce ai zidit toate, Te unești cu oamenii pe care i-ai plăsmuit și-i faci purtători de Dumnezeu și fii ai Tăi, ca să-mi vină dorul acestora și să caut să primesc acestea de la Tine? De unde să fi știut, Doamne, că am un asemenea Dumnezeu, un asemenea Stăpân, un asemenea Ocro-

titor, Părinte și Frate și Împărat, Care pentru mine a sărăcit [2 Co 8, 9] și a luat chip de rob [Flp 2, 7]?

Pentru dobândirea lui Dumnezeu Însuși

Cu adevărat, Stăpâne al meu iubitor de oameni, nicidecum nu cunoșteam nimic din toate acestea. Căci chiar dacă plecându-mă asupra dumnezeieștilor Scripturi, pe care le-au așternut în scris sfinții Tăi, am citit cândva despre acestea, dar le auzeam ca și cum ar fi fost grăite despre alții și către alții și eram insensibil față de cele scrise, neputând să-mi fac vreo idee despre acestea. Fiindcă auzind pe vestitorul Tău, Pavel, strigând și zicând: „Cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit, pe acestea le-a gătit Dumnezeu celor care-L iubesc pe El” [1 Co 2, 9], eram convins că e cu neputință ca cineva, fiind în trup, să ajungă la vederea aceloră. Socoteam că pe acestea le-a arătat prin generozitate specială numai aceluia și nu știam, nenorocitul, că acest lucru se face de către Tine tuturor celor ce Te iubesc pe Tine. De unde sau cum puteam ști că cel ce crede în Tine se face mădular al Tău [1 Co 6, 15], reflectând prin har Dumnezeirea — și cine va crede aceasta? —, și devine fericit, făcându-se mădular fericit al Dumnezeului Celui fericit? De unde puteam ști că în loc de hrană sensibilă Te faci pâine nemuritoare, nestricăcioasă [In 6, 32–35] și nesăturată pentru cei ce flămânzesc după Tine și izvor nemuritor [In 4, 14] celor ce însetează și haină [Rm 13, 14] strălucitoare celor ce pentru Tine se îmbracă în haine umile? Căci auzind acestea spuse prin vestitorii Tăi, socoteam că se vor face în veacul viitor și numai după înviere, și nu știam că se săvârșesc și acum, cu atât mai mult cu cât simțim nevoia lor.

Pentru întâlnirea părintelui duhovnicesc

Nu știam acestea, Împărate preasfinte, nici nu le-am poftit cândva, nici nu ceream să primesc ceva din acestea de la Tine, ci, aducându-mi aminte de păcatele mele, căutam numai iertarea lor și doream, Stăpâne, precum spuneam mai înainte, să găsesc un mijlocitor și un sol, ca prin mijlocirea aceluia și prin slujirea lui de către mine să găsesc fie și în veacul viitor iertarea multelor mele păcate. Dar când am auzit pe toată lumea

spunând că nu mai există acum pe pământ un asemenea sfânt, am căzut într-o mare întristare. Însă n-am crezut acest lucru, ci unora ca acestora le răspundeam, Stăpâne Hristoase, precum știi, și ziceam: „Doamne al meu, miluiește. Până într-atâta să se fi făcut diavolul mai puternic decât atotputernicul Dumnezeu, ca pe toți să-i atragă la sine și să-i facă partea lui, încât să nu mai fi rămas cineva de partea lui Dumnezeu?”

De aceea, socot, iubitorule de oameni Împărate, mie, celui ce ședeam în întunericul vieții și în mijlocul relelor [Lc 1, 79], mi-ai strălucit lumina Ta cea sfântă și în ea mi-ai arătat pe sfântul Tău. Și în felul în care ai făcut cu robul Tău Pavel, chemându-l pe el, care Te prigonea, prin arătarea Ta dumnezeiască — căci acela văzându-Te și zicând: „Cine ești?” [FA 9, 5], nu i-ai spus: „Eu sunt Cel ce am făcut cerul și pământul [FA 4, 24], Eu sunt Cel ce am adus toate din neființă la ființă”. nici n-ai spus: „Eu sunt Cel ce sunt” [Is 3, 14] sau „Dumnezeul Savaot” [I Rg 1, 3] sau „Dumnezeul părinților tăi” [Fc 46, 3], nici alta din denumirile slavei Tale, ci ai spus către el numai aceasta: „Eu sunt Iisus Nazarineanul, pe Care-L prigonești” [FA 9, 5; 22, 8], ca să cunoască limpede că Tu ești Dumnezeu! Cel ce Te-ai întrupat pentru noi, pe care acela Îl prigonea²⁰ —, așa ai făcut și cu mine, Stăpâne, când ai binevoit să mi-l arăți pe sfântul Tău Simeon.

Pentru prima vedere a Luminii

Căci lumina Ta cea dumnezeiască luminând toate și pe mine, nenorocitul, și făcând noaptea ca o zi luminoasă [Ps 118, 12], m-a învrednicit să-l văd în chip înfricoșător în însăși înălțimea Dumnezeirii Tale ca în cer pe acela, stând în preajma slavei Tale celei dumnezeiești, nu împodobit de o cunună oarecare, nici de un veșmânt strălucitor, nici cu o vedere schimbată, ci așa cum a fost pe când petrecea împreună cu noi și a fost văzut în fiecare zi pe pământ, așa mi l-ai arătat în cer. În ce scop? Ca să nu socotesc că unul era cel ce a fost împreună cu

²⁰ Pasaj înrudit cu interpretarea dată vederii Luminii pe drumul Damascului de către Pavel la Ps. HRISOSTOM, *Hom. 2 ad Ps. 50*, PG 55, 577. Sfântul Simeon aplică aceste considerații la vederea de către el însuși a lui Simeon Evlaviosul.

noi și altul cel care mi s-a arătat acolo și, amăgit fiind, să mă depărtez de la păstorul cel bun [*In* 10, 11], eu oaia cea pierdută [*Lc* 15, 6].

Pentru întoarcerea sa și o altă vedere

Căci eu, ticălosul, n-am înțeles nici când mi s-a făcut această minune, ci, răpit puțin câte puțin de trândăvie și de nepăsare, am căzut din nou în relele dinainte, ba chiar în rele mai mari. Dar Tu, Împărate milostive și îndelung-răbdătorule, nu Te-ai întors de la mine, ci prin sfântul acela m-ai învrednicit să cad la sfintele Tale picioare și cu mâna Ta cea tare și cu brațul Tău cel înalt m-ai smuls [*Dt* 5, 15] din lumea cea amăgitoare și din lucrurile și din poftelile lumii și, retrăgându-mă trupește și suflește din toate, — o, minune, o iubire și compătimire față de noi a iubitorului de oameni Dumnezeu —, m-ai așezat în ceata robilor tăi. După acestea, așadar, stăpâne, mi-ai dat prin mijlocirile sfântului Tău nu numai iertarea multelor mele păcate, ci și toate cele bune zise mai înainte, sau, mai degrabă, mi Te-ai făcut Tu Însuți toate acestea [*I Co* 15, 28].

Căci sălășluindu-Te Tu în acela și strălucind prin lumina slavei dumnezeiești, apropiindu-mă de acela și ținându-i în pocăință și credință picioarele lui, de îndată am simțit o căldură dumnezeiască, mai apoi scânteind o mică strălucire, mai apoi un suflu dumnezeiesc din cuvintele aceluia, mai apoi un foc în inimă și țâșnind prin lacrimi cu curgeri neconținute, mai apoi o rază ușoară străbătând în mintea mea mai repede decât fulgerul, după care mi s-a arătat ca o lumină în noapte și ca un mic nor în chip de flacără șezând pe capul meu, pe când zăceam cu fața la pământ și-mi făceam rugăciunea; după care a zburat, și nu după mult timp mi s-a arătat în cer²¹.

Pentru tăria în ispite

Și socotindu-mă eu ce să fie ceea ce văzusem, mi se face un lucru încă și mai uimitor decât toate acestea. Căci ispitit fiind eu în somn de demonii cei răi și atras fiind prin mește-

²¹ Acest pasaj oferă descrierea cea mai detaliată și concretă a vederii luminii și fazelor ei succesive (cu excepția *Imnelor*).

șugiri spre pătimirea scurgerii, împotrivindu-mă cu tărie și chemându-Te în ajutor pe Tine, Domnul luminii, m-am trezit din somn fugind nevătămat din mâinile ispititorilor. Și cum mă miram de mine însumi de rezistența și de bărbăția, sau mai degrabă de nemișcarea mea față de patimă, și mă socoteam de unde mi-a venit așa în chip neobișnuit această biruință, ca să mă lupt chiar și în somn și să mă arăt mai puternic decât vrăjmașii și potrivnicii mei și să dobândesc biruință după putere asupra lor în chip uimitor prin Hristos, — o, minune! — de îndată Cel pe Care-L credeam că este în cer L-am văzut înăuntrul meu, pe Tine Ziditorul meu și Împăratul Hristos, și atunci am cunoscut că Tu ești biruința pe care m-ai făcut să o dobândesc asupra diavolului.

Pentru curățirea treptată a sufletului său

Dar nu știam încă, Stăpâne, că Tu ești Cel ce m-ai făcut din țărână [*Fc* 2, 7], dăruindu-mi toate cele bune. Încă nu știam că Tu ești Dumnezeu și Domnul meu lipsit de trufie [*anyperphanos Theos*]²². Încă nu mă învrednicisem să aud glasul Tău, ca să Te recunosc pe Tine, încă nu mi-ai spus în chip tainic: „Eu sunt” [*Mt* 14, 27]. Căci eram nevrednic și necurat, având încă urechile sufletului înfundate cu lutul păcatului și ochii mei fiind ținuti de către necredință și neștiință, de simțirea și întunericul patimilor. Și așa Te-am văzut pe Tine,

²² Necunoscută în greaca clasică, expresia *anyperphanos* e întâlnită de câteva ori în literatura patristică cu referire la oameni (cf. VASILE CEL MARE, *PG* 31, 632B; LEONTIE AL NEAPOLISULUI, *Viața Sfântului Ioan cel Milostiv*, cap. 27, ed. Gelzer, 1893, p. 58 și IOAN DAMASCHINUL, *PG* 95, 85C). Mult mai rar este aplicată lui Dumnezeu. Afară de Sfântul Simeon care o folosește de două ori (aici, *Catehezele* 35, 159 și 36, 138), nu se întâlnește cu referire la Dumnezeu decât în literatura romanesacă a apocrifelor Noului Testament: *Acta Ioannis*, cap. 108; cf. și cap. 52 și 24, ed. Lipsius-Boannet, t. II/1, p. 206, 177 și 164, și *Acta Xanthippae et Polyxeni* 13, 14, 30; ed. James, *Apocrypha anecdota*, „Texts and Studies” II, 3, p. 67. 68. 79. Ceea ce dovedește că Sfântul Simeon era un cititor al acestei literaturi, de unde a preluat această expresie care l-a frapat și care se potrivește perfect spiritua-lității sale. Cf. B. KRIVOCHINE, „*Ho anyperphanos Theos*. St Symeon the New Theologian and Early Christian Popular Piety”, *Studia Patristica* 2, 1957, p. 485–494.

Dumnezeul meu, dar văzându-Te nu credeam că Dumnezeu Se arată cuiva, pe cât este cu puțință cuiva a vedea, nici nu gândeam că Dumnezeu sau Slava lui Dumnezeu mi se arată o dată într-un fel, altă dată în alt fel, ci neobișnuitul minunii mă uimea și-mi umplea sufletul și inima de bucurie, astfel încât mi se părea că și trupul se împărtășește de acel negrăit har. Încă nu știam că Tu ești Cel ce Te-ai făcut văzut în chip limpede atunci. Vedeam adeseori o lumină înăuntru, când sufletul meu se desfăta de seninătate și pace, când mi se arăta departe în afara mea sau se ascundea cu desăvârșire și, ascunzându-se, îmi făcea necazul insuportabil, socotind eu că negreșit nu mi se va mai arăta; dar, tânguindu-mă și plângând eu iarăși, și arătând toată înstrăinarea și ascultarea și smerenia, mi se arăta ca soarele care taie grosimea norului și se arată după puțin, dulce și sferic. Așa Tu, Cel negrăit, Cel nevăzut, Cel nearătat, Cel nemișcat, Cel ce pretutindeni ești și în toate ești și pe toate le plinești, văzându-Te și ascunzându-se ca să zic așa, în fiecare ceas ziua și noaptea, plecând și venind, făcându-Te nevăzut și arătându-Te dintr-odată, ai alungat puțin câte puțin din mine întunericul, ai scos afară norul, ai împuținat grosimea, ai curățit urdoarea ochilor minții, ai desfumat și ai deschis urechile cugetului, ai smuls vălul nesimțirii și, împreună cu acestea, ai domolit și în cele din urmă ai izgonit de la mine orice patimă și orice poftă trupească. Prin urmare, făcându-mă așa, ai curățit cerul de orice nor; iar „cer” numesc aici sufletul curățit, în care în chip nevăzut, nu știu cum sau de unde venind, Cel ce ești pretutindeni, Te afli dintr-odată și Te arăți ca un alt Soare. Vai, ce pogorâre negrăită!

Pentru vederea lui Dumnezeu într-o lumină fără formă

Acestea sunt, fraților, minunile lui Dumnezeu față de noi! Ridicându-ne noi la cele mai desăvârșite, Cel fără chip și fără înfățișare nu mai vine ca mai înainte fără chip și fără înfățișare, nici venirea și prezența luminii Lui la noi nu se mai face în tăcere. Dar cum anume? Într-o formă oarecare [*en morphe tini*], firește a lui Dumnezeu; desigur, Dumnezeu nu Se arată într-o figură sau într-o întipărire, ci luând chip într-o lumină neînțeleasă, neapropiată și fără chip [*en amorpho photi mor-*

phoumenos]²³ — căci nu putem spune sau exprima mai mult —, dar Cel nevăzut Se arată în chip arătat și Se face cunoscut în chip foarte cunoscut și se vede în chip foarte limpede. Cel ce este Dumnezeu prin fire vorbește și ascultă în chip nevăzut și grăiește ca un prieten cu prietenul său, față către Față [*Is* 33, 11], cu cei născuți din El după har, iubește ca un tată și e iubit foarte fierbinte de către fii, și Se face acestora priveliște străină și auzire înfricoșătoare, care nici nu poate fi rostită în chip vrednic de către ei, nici nu suportă să fie acoperită de tăcere.

Pentru arătările Duhului în sufletele sfinților

Aprinși de dorul Lui pururea și răsunând în chip tainic glasul Lui, uneori aceștia scriu suspinând despre patimile altora, alteori își trâmbițează propriile lor căderi. Uneori, povestind cu mulțumire binefacerile și lucrările harului făcute cu ei, cântă în chip teologic pe Cel ce i-a schimbat prin lucrare dumnezeiască [teurgic]; alteori, dacă ascultă vreun lucru spus potrivit și greșit cu privire la mântuirea noastră sufletească, îndreptându-l după măsura cunoștinței [*Rm* 12, 3] dată lor, scriu aceasta înfățișând mărturiile din dumnezeieștile Scripturi și nu pot deloc să rămână inactivi sau să se sature de povestire. În ce chip? Fiindcă nu mai sunt ai lor înșiși [*I Co* 6, 19], ci ai Duhului Care este în ei, Care îi și pune în mișcare și iarăși e pus în mișcare de ei și Se face în ei toate câte le auzi în dumnezeieștile Scripturi spuse despre Împărăția cerurilor: mărgăritar, grăunte de muștar, frământătură, apă, foc, pâine, băutură de viață, izvor viu și țâșnitor, care curge râuri de cuvinte duhovnicești, cuvinte de viață dumnezeiască, făclie, pat, cămară de nuntă, mire, prieten, frate și tată. Și la ce bun să spun multe încercând să le străbat pe toate, căci. iată, sunt nenumărate? Fiindcă cele pe care ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit [*I Co* 2, 9], le va povesti

²³ Se poate observa caracterul antinomic al expresiilor Sfântului Simeon care preia dar nuantează insistența avveii Evagrie Ponticul pe absența de forme, figuri și imagini ale lui Dumnezeu în experiența unirii minții cu Dumnezeu: Dumnezeu este fără formă și fără o figură, dar totuși Se arată limpede, conștient și clar într-o anumită formă fără formă în care intră într-o relație de iubire caldă și de prietenie afectuoasă cu sufletul contemplativ.

oare prin cuvânt limba măsurându-le pe acestea prin cuvânt? Cu adevărat nicidecum. Căci chiar dacă am dobândi înăuntrul nostru toate prin aceea că purtăm în noi înșine pe Dumnezeu Care ni le dă pe acestea, dar nu vom putea nici să le măsurăm cu mintea, nici să le explicăm cu totul prin cuvânt.

Învățăturile ce se desprind de aici

Așadar, acestea le-am scris, părinților și fraților, nu pentru paradă, să nu fie! — căci ce lucru al nostru avem, ca să facem paradă cu el, dacă nu păcate, necurății și fărădelegi multe din sânul maicii noastre, a căror mulțime nu o egalează nici măcar nisipul mării? — ci ca să vă arătăm și să vă înfățișăm minunile lui Dumnezeu chiar dacă nu în chip vrednic, ci pe cât stă în puterea noastră; pe lângă acestea și ca prin această povestire să fim de folos celor ce cred că au pe Duhul Sfânt în chip inconștient de la dumnezeiescul Botez. Căci acest cuvânt ne învață întunericul desăvârșit care este mai întâi în noi și negura sau înstrăinarea de dumnezeiasca lumină, atunci când parcurge în chip limpede neștiința privitoare la Dumnezeu, apoi reproșul pe care îl face conștiința, apoi frica, apoi dorința iertării datoriiilor — când omul pentru aceasta, ca unul ce, neputând să înainteze singur fără rușine din pricina faptului că e împovărat de rușinea multor păcate, caută un mijlocitor și un ajutor —, apoi întâlnirea mijlocitorului și a păstorului și cum e văzut acesta prin luminarea spirituală [inteligibilă] a Duhului, Care arată că s-a făcut un început al luminării în care mai înainte era neinițiat, și cum, după ce s-a făcut descoperirea, iarăși vederea duhului a trecut și, lipsit de ea, iarăși a căzut în întunericul multor păcate. După acestea a arătat și cea de-a doua chemare făcută de păstorul, apoi ascultarea, credința, smerenia, supunerea și schimbarea foarte lucrătoare făcută în noi din acestea după puțin timp în cunoștință și vedere, pe care cel ce n-a cunoscut-o că s-a făcut în el însuși potrivit povestirii cuvântului, unul ca acesta nu poate să aibă pe Duhul Sfânt locuind în el. Dar parcurgând foarte în amănunțime aceste lucruri, cuvântul, precum s-a zis mai sus, ne arată nu lăudându-ne, ci povestind minunile lui Dumnezeu, pe care le lucrează cu iubire de bine în cei ce-L caută din tot sufletul și din toată inima,

pentru ca tot pretextul și neascultarea să-și primească dreapta răsplată [Evr 2, 2] în ziua în care Dumnezeu va judeca neamul oamenilor [Rm 2, 16], Căruia I se cuvine toată slava, cinstea și închinăciunea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

[Mulțumirea 2]

*Simeon mulțumește lui Dumnezeu
pentru destinul său supranatural*

Îți mulțumesc Ție, Stăpâne, Doamne al cerului și al pământului [Mt 11, 25], Care ai hotărât încă mai înainte de întemeierea lumii [Ef 1, 4] să mă aduci de la neființă la ființă. Îți mulțumesc că, înainte de a fi venit ziua și ceasul în care ai poruncit să fiu adus la existență, Tu Însuși, Cel singur nemuritor, Cel singur atotputernic, Cel singur bun și iubitor de oameni, pogorând din înălțimea cea sfântă fără a ieși din sânurile Tatălui, întrupându-Te și născându-Te din Sfânta Fecioară Maria, m-ai replăsmuit și m-ai făcut viu mai înainte și m-ai slobozit din căderea strămoșului și mi-ai pregătit urcarea la ceruri. Apoi, aducându-mă de la neființă la ființă și făcându-mă să cresc câte puțin, Tu Însuși m-ai înnoit prin Sfântul Botez al replăsmuirii Tale și m-ai împodobit cu Duhul Sfânt și m-ai așezat drept păzitor un înger de lumină [Tit 3, 5] și până la vârsta maturității m-ai păzit nerănit de lucrurile potrivnice și de cursele vrăjmașului.

Pentru că a fost smuls din primejdiile lumii

Dar pentru că ai socotit drept să ne mântuiești nu cu de-a sila, ci prin hotărâre liberă, ai îngăduit ca și eu să fiu cinstit cu libertate ca să arăt din păzirea poruncilor Tale iubirea liberă față de Tine; eu însă, cel nerecunoscător și disprețuitor, ca un cal [Ps 31, 9; Sir 30, 8] dezlegat din legături, așa socotind demnitatea libertății mele, m-am aruncat pe mine însumi în prăpastie sărind departe de stăpânirea Ta. Și zăcând eu acolo și rostogolindu-mă fără simțire și zdrobindu-mă încă și mai mult, nu Te-ai întors, n-ai îngăduit să zac și să mă întinez în noroi, ci prin milostivirea milei Tale [Lc 1, 78] m-ai scos de acolo și m-ai cinstit într-un chip încă și mai strălucit; și, dat fiind că împărații și nobilii doreau să se folosească de mine

ca de un vas de necinste [*Rm* 9, 21; 2 *Tim* 2, 20] spre slujirea voilor lor, m-ai răscumpărat prin negrăiteile Tale judecăți; și măcar că eram iubitor de argint, nu m-ai lăsat să primesc daruri de aur și de argint, și mi-ai dat să socotesc ca pe o urăciune slava și strălucirea vieții date mie spre vânzarea sfințirii Tale. Dar toate acestea, mărturisesc Ție, Doamne Dumnezeu cerului și al pământului [*Mt* 11, 25], socotindu-le iarăși drept nimic, m-am aruncat din nou în groapa și în tina adâncului gândurilor și faptelor de rușine eu ticălosul, și coborându-mă acolo am căzut pradă tâlharilor celor ascunși în întuneric, din mâinile cărora nu numai eu singur pe mine însumi, dar nici întreaga lume n-a putut să mă facă să urc de acolo și să mă smulgă din mâinile lor.

Pentru că a găsit o călăuză duhovnicească

Însă pe când eram ținut încă acolo în chip vrednic de milă, târât, sufocat și batjocorit în chip ticălos de către ei, Tu, Stăpânul Cel milostiv și iubitor de oameni, nu m-ai trecut cu vederea, n-ai ținut minte răul, nu Te-ai întors de la voința mea nerecunoscătoare și nu m-ai lăsat pentru multă vreme să fiu tiranizat de bunăvoie de către tâlhari. Ci chiar dacă în inconștiența mea mă bucuram să fiu târât împreună cu ei, Tu însă nu ai suportat, Stăpâne, să mă vezi spre rușinea mea târât și îmbrâncit, ci, milostivindu-Te, ai trimis la mine, păcătosul și ticălosul, nu un înger, nu un om, ci Tu Însuși, pus în mișcare de bunătatea și mila Ta, plecându-Te spre groapa aceea foarte adâncă și întinzându-mi preacurata Ta mână mie, celui ce eram îngropat și ședeam în adâncul acelei gropi, chiar dacă eu nu Te vedeam pe Tine — căci unde și cum aş fi putut să-mi arunc privirile, fiind acoperit și sufocat de noroi? —, m-ai apucat de perii capului meu [*Dn* 14, 36] și m-ai smuls de acolo târându-mă cu de-a sila, iar eu, simțind durerile și purtarea mea neașteptată spre cele de sus, și cum mă înălțam, nu știam de cine eram ridicat sau cine era cel ce mă ținea și mă ridica. Dar Tu, ridicându-mă și așezându-mă pe pământ, m-ai predat robului și ucenicului Tău pe mine, care eram cu totul murdar și aveam ochii și urechile și gura astupate de noroi și nici așa nu vedeam cine ești, știind numai că ești bun și iubitor de

oameni, și așa m-ai scos din groapa aceea foarte adâncă și plină de noroi. Deci spunându-mi: „Ține-te și urmează omului acelaia alipindu-te de el, căci acesta ridicându-te te va spăla”, dăruindu-mi o credință tare în el, Te-ai dus. Dar unde Te-ai dus, nu știu.

Pentru că a descoperit cu acesta izvoare de ape curățitoare

Așadar, urmând fără întoarcere după porunca Ta, Stăpâne Preasfinte, celui ce mi-a fost arătat de către Tine, acela mă mâna cu multă osteneală spre fântâni și izvoare, căci eram orb și eram împins de la spate de mâna credinței în acela dat mie de către Tine și, silit să-i urmez, acela, văzând bine, își ridica picioarele și trecea prin pietre și gropi depășind toate obstacolele, mie însă mi se întâmpla să mă lovesc și să cad în ele, și așa am răbdat multe chinuri și multe lucruri rele și necazuri. Fiindcă la fiecare izvor și fântână acela se curăța și se spăla de la sine însuși, eu însă, nevăzând nimic, cel mai adeseori treceam pe lângă ele. Căci dacă acela n-ar fi ținut mâna mea și nu m-ar fi oprit la izvor și n-ar fi călăuzit mâinile minții mele, n-aș fi putut vreodată găsi țâsnirea apei. Arătându-mi el apa și îngăduindu-mi de multe ori să mă spăl, împreună cu apa curată ridicam în palme și lutul și noroiul de pe fundul izvorului și-mi mânjeam fața, și adeseori pipăind în căutarea țâsnirii apei, ridicam țărână și tulburam noroiul și, nevăzând nimic, îmi mânjeam cu noroi fața ca și cum ar fi fost apă, socotind că mă spăl curat.

Pentru că a scăpat din descurajare

Cum voi povesti însă iarăși constrângerea și sila venite de aici? Și nu numai aceasta, ci și faptul că adeseori mulți protestau și-mi sugerau zicându-mi în fiecare zi: „Ce te ostenești în zadar ca un nebun și urmezi acestui înșelător și amăgitor așteptând zadarnic și fără folos să vezi? Fiindcă acum acest lucru e cu neputință. De ce-ți lovești picioarele și sângerezi urmându-i? De ce nu mergi mai degrabă la oameni milostivi, care te îndeamnă să te odihnești și să te hrănești și să te îngrijești frumos? Fiindcă acum nu este cu putință să te eliberezi de lepra sufletească, nici să vezi cândva. Și de unde s-a arătat

acum acest făcător de minuni și șarlatan, care-ți făgăduiește cele ce sunt cu neputință tuturor oamenilor din generația de acum? Vai ție. că, pe de o parte, pierzi grija arătată ție de către bărbați iubitori de Hristos, iubitori de frați și compătimitori, iar, pe de altă parte, suporti răutățile și necazurile la care te expui pentru nădejdi deșarte și vei cădea într-adevăr din cele făgăduite ție de amăgitorul și înșelătorul acela. Căci ce poate face acela? Oare fără noi nu poți să reflectezi în tine însuți, nici să gândești? Dar ce? Oare nu vedem noi toți? Sau suntem orbi, așa cum îți spune amăgitorul acela? Cu adevărat vedem cu toții și nu este altă vedere mai bună decât aceasta, să nu te amăgești!” Dar de la toți aceștia, care sunt cu adevărat înșelați și rătăciți, care adapă pe aproapele lor cu o răsturnare tulbure [Avc 2, 15], Tu, Cel milostiv și îndurat, m-ai smuls prin credința și nădejdea care mi-au fost date de către Tine, prin care am putut răbda cele zise și multe altele.

Pentru primele haruri mistice

Căci stăruiam în toate acestea fără să mă depărtez de ele, spălându-mă în fiecare zi, chiar dacă în chip tulbure și pe pipăite, și părându-mi-se că mă curăț, așa cum mă învăța apostolul și ucenicul Tău, odată când mergeam și alergam spre izvor, iarăși Tu Însuși, Care m-ai scos afară din noroi, ai venit în întâmpinarea mea pe cale. Și atunci pentru întâia dată mi-ai fulgerat ochii mei neputincioși cu fulgerarea neprihănită a feței Tale, și am pierdut lumina pe care mi se părea că o am, neputând să Te recunosc pe Tine. Și cum aș fi putut să Te văd sau să Te cunosc, cum erai, neavând puterea nici de a vedea fulgerarea feței Tale, nici de a o afla sau înțelege? De atunci adeseori, stând cu lângă izvorul acesta, Tu, Cel lipsit de trufie, n-ai socotit lucru nevrednic să Te pogori, ci venind și ținându-mi mai întâi capul, îl cufundai în ape și-l făceai să vadă mai curat lumina feței Tale [Ps 4, 7]. Dar de îndată Te depărtaai, nelăsându-mă să înțeleg cine ești Cel ce faci acestea, sau de unde veneai sau unde Te întorceai, fiindcă acest lucru nu-mi fusese dat încă. Venind și plecând de la mine timp de un an, după puțină vreme Te-ai arătat tot mai mult și m-ai umplut de aceste ape și mi-ai dăruit harul de-a vedea o lumină tot mai curată.

Pentru lumina dumnezeiască a apelor curățitoare

Făcând eu timp îndelungat acest lucru, m-ai învrednicit să văd un lucru și o taină înfricoșătoare. Căci venind la mine și spălându-mă cu ape, precum mi se părea, inundându-mă și cufundându-mă adeseori în acestea, am văzut fulgerările strălucind în jurul meu și razele feței Tale amestecate cu apele și mi-am ieșit din mine însumi văzându-mă spălat de o apă luminoasă. Dar unde, de unde era, sau cine era Cel ce dăruia această apă nu știam, ci numai, spălat fiind, mă bucuram sporind în credință, într-aripat de nădejde și ridicat până la cer, iar pe rătăciții aceia, care-mi sugerau cuvintele amăgelii și minciunii, urându-i foarte și fiindu-mi milă de rătăcirea lor, nu mergeam niciodată să discut sau să vorbesc cu ei, ci fugeam de vătămarea vederii lor, dar pe împreună-lucrătorul și ajutorul meu, pe sfântul Tău ucenic și apostol, îl cinsteam ca pe Tine Însuți, Care m-ai plăsmuit pe mine, iubindu-l din suflet, căzând la picioarele lui ziua și noaptea și rugându-mă de el: „Dacă poți, ajută-mă!” [Mc 9, 22], având încredințare că el poate la Tine toate câte vrea.

Pentru răpirea în Slavă

Deci petrecând așa îndeajuns timp prin harul Tău, am văzut iarăși o altă taină înfricoșătoare. Căci luându-mă și înălțându-Te la cer, m-ai luat împreună cu Tine, fie în trup, nu știu, fie în afară de trup, Tu singur știi [2 Co 12, 2], Cel care ai făcut aceasta. Căci fiind eu acolo o oră împreună cu Tine, Cel Care m-ai făcut, și izbit de măreția slavei — a Cui însă nu știu — și uimit de înălțimea nemăsurată, tremuram cu totul. Însă iarăși m-ai lăsat singur pe pământ, pe care stăteam și mai înainte, și m-am aflat jelind și înfricoșat de ticăloșia mea. Apoi, după nu multă vreme petrecută jos, sus în ceruri, care s-au deschis [FA 7, 56], m-ai învrednicit să-mi arăți fața Ta ca un soare fără chip [*hos helion amorphon*]. Și Cine erai atunci Tu nu mi-ai dat să cunosc încă — căci cum aș fi putut, dacă nu-mi grăiai? — ci de îndată Te-ai ascuns, iar eu rătăceam căutându-Te pe Tine, pe care nu Te cunoșteam, și doream să văd chipul Tău [*morphen sou*] și să cunosc în chip conștient cine

ești. De aceea, din pricina multei siliri și a focului iubirii Tale plângeam mereu, neștiind Cine ești Tu, Cel ce m-ai adus dintru neființă la ființă și m-ai scos din noroi și mi-ai făcut toate cele zise.

Pentru apropierea slăvite ale lui Dumnezeu de el

Așadar, după ce Te-ai arătat iarăși de multe ori și iarăși de multe ori Te-ai ascuns negrăind cu mine, nici lăsându-Te văzut, văzând însă fulgerările și strălucirea feței Tale, ca odinioară în ape, învăluindu-mă iarăși și de multe ori, dar fără să fiu în stare să le țin, îmi aduceam aminte unde Te-am văzut sus pe Tine și, bănuind fără minte că ești un altul, iarăși căutam cu lacrimi să Te văd pe Tine. Deci așa mă chinuiam pe mine însumi în multă întristare, necaz și străntorare, uitându-mă pe mine însumi și toată lumea și cele din lume [1 In 2, 15], și negândindu-mă nici la o umbră, nici la orice altceva ar putea exista sau ar putea fi văzut, Tu Însuși, Cel nevăzut pentru toți, Cel nearătat și neatins, Te-ai arătat și mi s-a părut că-mi curățești mintea mea și lărgеști puterea văzătoare a sufletului meu și, dându-mi să văd mai mult slava Ta, mai degrabă Tu Însuși creșteai și Te lărgеai strălucind mai mult, iar pe măsura retragerii întunericii dădeai de știre că Te apropii și vii, precum pătimim adeseori în cele sensibile. Fiindcă atunci când se arată luna și norii par că umblă, luna se vede și pare că aleargă foarte repede, fără să adauge însă nimic alergării sale obișnuite sau să schimbe mersul ei dintru început. Deci așa, Stăpâne, Tu, Cel nemișcat, păreai că vii, Tu, Cel neschimbat, păreai că Te mărești; și Tu, Cel fără chip [*amorphos*], păreai că iei chip [*morphousthai*].

Pentru strălucirea vederii lui Dumnezeu

Căci așa cum orbul care începe să vadă puțin câte puțin și deslușește silueta omului, reprezentându-și puțin câte puțin din aceasta cine este, nu silueta se prefăce sau se preschimbă odată cu vederea, ci mai degrabă puterea văzătoare a ochilor lui, fiind curățită, vede silueta așa cum este, amprenta ei întipăririndu-se oarecum în întreaga sa putere văzătoare și prin aceasta pătrunzând și modelându-se și gravându-se ca pe o

tăbliță în mintea și memoria sufletului, așa Te-ai arătat Tu Însuți, curățind cu totul mintea mea în chip limpede prin lumina Duhului Sfânt. Și aceea făcându-se mai limpede și văzând mai curat, Tu Însuți îmi păreai că vii și Te faci mai strălucitor, și-mi dădeai să văd întipărirea unui chip fără de chip [*charaktera morphes amorphou*] și atunci mă făceai să fiu în afara lumii — și mi se pare că aș putea spune și în afară de trup, dar nu mi-ai dat să cunosc exact acest lucru [2 Co 12, 2–3] —; fulgerând deci în chip covârșitor mi Te-ai arătat în chip frumos și întreg, mie celui ce mi se părea că văd în întregime totul; și când am zis: „O, Stăpâne, Cine ai putea fi?”, atunci pentru întâia dată m-ai învrednicit de un glas pe mine, desfrânatul, și cu blândețe ai grăit către mine, cel ce-mi ieșisem din mine însumi și eram înfricoșat și tremuram și cugetam și grăiam în mine însumi în acest chip: „Oare ce vrea această slavă și măreția acestei străluciri? Cum sau de unde m-am învrednicit eu de asemenea bunătăți?” „Eu, zicea ea, sunt Dumnezeu. Care pentru tine M-am făcut om și pentru că M-ai căutat din tot sufletul, iată de acum ești frate al Meu [*Mt* 12, 49–50] și comoștenitor al Meu [*Rm* 8, 17] și prieten al Meu [*In* 15, 14–15].” Deci la acestea, fiind eu lovit, sufletul meu revărsându-mi-se și tăria lui risipindu-se, am răspuns: „Cine sunt eu sau ce am făcut eu, ticălosul și nenorocitul, Stăpâne, că m-ai făcut vrednic de asemenea bunătăți și m-ai făcut copărtaș și comoștenitor al unei asemenea slave?”, și socotind eu că această slavă și bucurie sunt mai presus de minte, Tu, Stăpânul, grăind iarăși ca un prieten cu prietenul său [*Iș* 33, 11] prin Duhul Tău Care grăiește întru mine [*Rm* 8, 11], mi-ai spus: „Acestea ți le-am dăruit și ți le voi dărui numai pentru intenția, hotărârea și credința ta. Căci, întrucât ai fost adus la existență gol [*Iov* 1, 21], ce alt lucru al tău ai sau ai avut ca, primindu-l pe acela, să ți le dau pe acestea în schimbul acelora? Căci dacă nu te-ai desfăcut de trup, nu vei vedea ceea ce e desăvârșit, nici nu te vei putea desfăta frumos de acesta întreg.” Iar spunând eu: „Dar ce este mai mare sau mai strălucitor decât aceasta? Căci pentru mine îmi e de ajuns să fi așa și după moarte”, ai zis: „Ești foarte mic la suflet, mulțumindu-te cu unele ca acestea. Căci față de cele viitoare acestea sunt ca

un cer desenat pe hârtie față de cerul ținut în mâini; și pe cât e mai prejos cerul de pe hârtie de cerul adevărat, pe atât de incomparabil mai mult se va descoperi slava viitoare mai presus de cea văzută acum [*Rm* 8, 18].”

Pentru o vedere înaintea icoanei Maicii Domnului

Zicând acestea, ai tăcut și, puțin câte puțin, Tu, dulce și bun Stăpân, Te-ai ascuns de la ochii mei, fie eu îndepărtându-mă de Tine, fie Tu depărtându-Te de mine, nu știu. Am ajuns iarăși întreg în mine însumi, crezând că vin de undeva, și am intrat din nou în cortul cel dintâi [al trupului]. După care, aducându-mi aminte de frumusețea slavei și cuvintelor Tale, fie că umblam, ședeam, mâncam, beam și mă rugam, plângeam și petreceam în bucurie negrăită, recunoscându-Te pe Tine, Făcătorul a toate. Și cum nu m-aș fi bucurat? Dar iarăși întristându-mă și dorind să Te văd din nou așa, cum m-am dus o dată să sărut preacurata icoană a Născătoarei Tale și am căzut înaintea ei, Tu Însuși, înainte ca eu să mă scol, mi Te-ai arătat înăuntrul ticăloasei mele inimi, făcând-o ca o lumină, și atunci am cunoscut că Te am în chip conștient [*gnostos*] întru mine. De atunci Te-am iubit nu aducându-mi aminte de Tine și de cele din jurul Tău plecând de la amintirea unora ca acestora, ci am crezut avându-Te cu adevărat în mine însumi pe Tine, Iubirea enipostatică. Fiindcă iubirea cea adevărată ești Tu, Dumnezeuule [*1 In* 4, 8. 16].

Pentru încercări și înaintări

Așadar, sădită fiind în această credință, și în aceasta fiind adăpată de căință și de lacrimi, iar mai apoi luminată de lumina Ta, nădejdea a prins rădăcini și a crescut frumos. Apoi Tu Însuși, Meșteșugarul și Ziditorul Cel bun, venind cu cuțitul, adică cu smerenia încercărilor și ispitirilor, tăind ramurile de prisos ale gândurilor ce se ridicau în înalt, numai pe nădejde, ca pe rădăcina unui pom, ai altoit iubirea Ta sfântă [*In* 15, 1–10; *Rm* 11, 17–24]. Deci pe aceasta văzând-o crescând și grăind pururea cu mine, sau mai degrabă Tu Însuși învățându-mă și luminându-mă pe mine prin ea, mă bucuram ca unul care am ajuns deja mai presus de orice credință și nădejde, cum strigă

și Pavel zicând: „Căci la ce ar mai nădăjdui cineva ceea ce vede?” [Rm 8, 24]. Deci dacă Te am pe Tine, ce voi nădăjdui mai mult?

Pentru avertismentul de a stăruî neclintit

„Ascultă — ai zis iarăși, Stăpâne —, așa cum vezi soarele în ape, dar nu pe acela îl vezi când te pleci asupra lor, tot așa înțelege-mi că este și ceea ce se petrece în tine; asigură-te pe tine însuși și râvnește pururea să Mă vezi înăuntrul tău în chip curat și limpede cum vezi soarele în ape curate; și așa te vei învrednici să Mă vezi, precum ți-am spus, și după moarte. Dar dacă nu faci aceasta, tot ocolul ostenețelor și cuvintelor tale bune nu-ți va folosi la nimic, ci mai degrabă vei fi osândit încă și mai mult și ți se va face necaz încă și mai mare, dacă, așa cum auzi, «Cei puternici vor fi pedepsiți cu strășnicie» [Sol 6, 6]. Fiindcă sărăcia nu se face pricină de rușine pentru cel sărac din naștere, iar întristarea care vine din aceasta nu întristează atât de mult pe unul ca acesta ca pe cel care a fost bogat, slăvit și înălțat și a locuit în palatele împărătești, iar mai apoi, căzând din toate acelea, coboară la o sărăcie desăvârșită, măcar că atunci când este vorba de cele pământești și văzute lucrurile nu stau la fel ca atunci când este vorba de lucrurile duhovnicești și nevăzute; fiindcă celor ce dintr-o pricină oarecare au căzut din prietenia și serviciul împăratului pământesc le este îngăduit să rămână stăpâni ai averilor lor și să se desfăteze de ele în această viață; dar dacă cineva cade din iubirea și prietenia Mea, nu mai poate trăi în genere — fiindcă viața lui sunt Eu [In 11, 25; 14, 6] —, ci este dezbrăcat numai-decât de toate și predat ca rob vrăjmașilor Mei și ai lui, care, punând mâna pe el, pentru bunăvoința și iubirea sa de mai înainte pe care le-a avut față de Mine, îl atacă încă și mai nebunește, răzând de el și bătându-și joc de el.”

În final, o rugăciune smerită

Da, Împărate Preasfinte, și eu cred întru Tine, Dumnezeului meu, că așa stau lucrurile și, căzând înaintea Ta, Te implor păzește-mă pe mine, păcătosul și nevrednicul, pe care l-ai mîluit, și întărește cu puterea Ta răsădul iubirii Tale, pe care l-ai

altoit în pomul nădejzii mele. Să nu fie clătinat de vânturi, smuls de furtună, să nu fie tăiat de vreun vrăjmaș, să nu fie ars de focul nepăsării, să nu se veștejească de trândăvie și împrăștieri, să nu piară desăvârșit șters de pe pământ de către iubirea de slavă. Fiindcă Tu, Cel ce ai dăruit și ai lucrat aceasta întru mine, știi că din pricina acestui lucru nu găsesc ajutor la niciun om, pentru că ajutorul și colaboratorul meu, apostolul Tău, s-a depărtat de la mine trupește, precum ai voit Tu Însuși. Tu știi boala mea, Tu știi ticăloșia mea și toată neputința mea. De aceea, Preaîndurate Doamne, îndură-Te de acum înainte încă și mai mult de mine. Din inimă cad la Tine, ca să nu mă lași în voia mea, Tu, Cel ce ai făcut atât de multe lucruri bune cu mine, ci în iubirea Ta întărește sufletul meu și înrădăcinează neclintit în el iubirea Ta, ca, potrivit făgăduinței Tale preacurate, sfinte și nemincinoase, să fii întru mine și eu întru Tine [*In* 14, 20], să fiu adăpostit de ea și să o adăpostesc și păzesc în mine, iar Tu, Stăpâne, să mă vezi în ea și eu prin ea să mă învrednicesc să Te văd pe Tine, acum ca într-o oglindă și într-o ghicitură [*I Co* 13, 12], iar atunci în toată iubirea pe Tine întreg, Care ești iubire și ai socotit vrednic să fi numit așa. Că Ție se cuvine toată mulțumirea, tăria, cinstea și închinăciunea, Tatălui și Fiului și Sfântului Duh, acum și pururea și în nesfârșiți veci de veci. Amin.

SFÂNTULUI SIMEON NOUL TEOLOG

Testament duhovnicesc¹

[Epistola 4]

Fratele meu iubit, aş fi vrut să fiu atât de mort pentru lumea aceasta, încât să nu mă mai cunoască niciun om, ca să-mi petrec viaţa ca un adevărat mort şi să vieţuiesc nevăzut viaţa cea ascunsă în Hristos [Col 3, 3] prin care prietenii şi iubitorii lui Dumnezeu cunosc pe Dumnezeu şi sunt cunoscuţi numai de Dumnezeu unindu-se cu El în chip neseparabil în orice timp şi loc. Această viaţă am dorit-o dintru început şi o doresc şi acum.

Necesitatea păzirii poruncilor de către toţi

Dar fiindcă, aşa cum spune Pavel, nu ne hotărâm pe noi înşine fiindcă am fost cumpăraţi cu preacuratul sânge al lui Hristos [Ef 1, 5–7], şi fiindcă nu trebuie să căutăm numai folosul nostru, nici nu se cade să plăcem numai nouă înşine, ci şi aproapelui spre bine, e neapărat nevoie ca şi eu să fac cu toată râvna poruncile Stăpânului meu Iisus Hristos, Care m-a răscumpărat. Căci dacă robii care sunt cumpăraţi de oameni au neapărată datorie de a face poruncile stăpânilor lor, şi când nu ascultă sunt pedepsiţi, cu cât mai mult trebuie oare să facem noi, până la moarte, voile Domnului şi Dumnezeului

¹ În această secţiune sunt reproduse *Epistolele 4 şi 3 şi Imnul 58* ale Sfântului Simeon Noul Teolog; trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, Epistole şi Capitole. Scrieri III*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 345–358, 323–344, 291–298.

nostru Iisus Hristos, Care ne-a răscumpărat cu sângele Său? Căci lucrurile poruncite robilor de stăpânii lor fie sunt de cele mai multe ori fără răsplată, fie, chiar dacă primesc o oarecare plată, aceasta e mică și de nimic. Și, iarăși, pedepsele care urmează pentru robi care nu ascultă de stăpânii lor, oricât de mari ar fi, sunt întotdeauna trecătoare. Dar poruncile lui Hristos, prin faptul că dau celor ce le fac viață veșnică și înseși bunătățile pe care ochiul nu le-a văzut, urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit [1 Co 2, 9], au răsplata nesfârșită și veșnică, așa cum veșnice și nemuritoare, și de aceea mai înfricoșătoare decât orice altă pedeapsă, sunt și pedepsele date robilor neascultători. Și ce vorbesc de robi când nici cei foarte bogați și cinstiți cu demnități nu se găsesc întotdeauna în locurile pe care le iubesc, nici nu fac cele ce vor, ci unde-i trimite împăratul, acolo trebuie să-i facă și poruncile. De ce? Robii față de stăpânii lor și nobilii față de împărații lor au datoria de a păzi în orice fel slujirea și supunerea, iar noi, care ne-am făcut soldați ai Împăratului împăraților și Dumnezeului dumnezeilor și ne-am făgăduit la Sfântul Botez să fim robi ai Lui, n-avem oare datoria de a asculta ordinele Lui și de-a face poruncile Lui? Și ce iertare vom putea oare dobândi atunci când suntem nepăsători față de acesta?

Calomnierea lui Simeon

Dar vai mie! Căci spunând acestea și vestind calea mântuirii care duce în chip nerătăcit în Împărăția cerurilor, sunt judecat de toți oamenii, nu numai de mireni, ci și de monahi, preoți și arhierei, și sunt osândit și învinuit și sunt urât fără motiv numai pentru bănuiala și lucrarea diavolească ce se lucrează prin fiii necredinței spre pierzania lor.

Părinții trupești, cauza vieții necreștinești a copiilor lor

Spun, iată, ceea ce am învățat din experiență: dacă demonii n-ar avea pe oameni împreună-lucrători la răutatea lor, cu siguranță n-ar putea deloc — îndrăznesc să spun — să separe de poruncile lui Dumnezeu pe nimeni din cei renăscuți tainic prin Sfântul Botez și deveniți fii ai lui Dumnezeu după har. Căci cred că pruncii care sunt botezați sunt sfințiți și păziți de

acoperământul Preasfântului Duh, și sunt oi ale staulului duhovnicesc al lui Hristos și miei aleși pentru că au fost pecețluiți cu semnul de-viață-făcătoarei cruci și au fost eliberați în chip desăvârșit de tirania diavolului; și dacă diavolul nu găsește instrumente potrivite răutății lui ca să facă ceea ce dorește — ca odinioară șarpele pe femeie —, fie pe părinții copiilor, fie pe doicile lor, sau pe cei care-i cresc, cu siguranță n-ar putea fura sau răpi pe niciunul din ei.

Căci așa cum mărturisesc lucrurile, cei de care am vorbit îi învață pe copii orice răutate, viclenie, vorbă de rușine, lăcomie a pântecelui, îmbuibare, găteală a veșmintelor, și orice altă necurăție sau iubire de arginți, slavă deșartă și trufie, și în aceste rele îi obișnuiesc și cresc de copii. De aceea și înainte de a ajunge copiii la cunoaștere și discernământ, aceia îi aduc prin asemenea rele diavolului și-i țintuiesc de el, ca și cum ar fi slugi ale lui, și-i lipsesc, nenorociții, de harul înfierii și sfințirii pe care l-au primit, fără să știe ce fac, ca niște lipsiți de minte. Căci fiecare din părinții veacului de acum nu-și crește, nici educă copiii cu educarea și povățuirea Domnului, ci cu obiceiuri lumești și năravuri păgânești și de aceea nu spune ca Iov „ca nu cumva să gândească rele fiii mei în inimile lor” [1, 5], nici nu se teme sau tremură ca nu cumva fiii lor să facă ceva nelalocul lui și să cadă din slujirea și înfierea lui Hristos Care S-a junghiat pentru mântuirea noastră, și se fac iarăși robi ai vrăjmașului și tiranului Satana și se osândesc la moartea și focul veșnic al iadului. Ci o singură temere îi stăpânește cu privire la copiii lor și o singură grijă au pentru ei: cum să-i facă să arate slăviți și strălucitori tuturor oamenilor nu prin virtuți și cumințenie, nici prin disprețul tuturor lucrurilor strălucitoare și văzute ale lumii, ci arătându-se slăviți prin cai cu frăie de aur, cu haine strălucitoare și cu slugile care merg înaintea sau în urma lor. Și de la unele ca acestea se obișnuiesc și cu iubirea de slavă și bogăția, cu iubirea de arginți și înălțarea. Și în acest chip plecând de la părinții lor nenorociți vin la orice fel de răutate chiar și fără ispita demonilor, și de multe ori ajung din vina lor la fapte de rușine vârându-l în sinea lor pe diavol, tatăl răutății, prin călcarea făgăduințelor pe care le-au făcut la Sfântul Botez. De aceea,

crescând și făcându-se mari în asemenea rele, dobândesc în sufletul lor o obișnuință cu anevoie de șters cu acestea, obișnuință care cu timpul devine ca o [a doua] natură și de neîndreptat. Pornind de aici, rămân în răutăți până la moarte și nu se mai pot despărți de poftele, patimile și plăcerile trupului, ci mor în ele.

Și chiar dacă își vin puțin în simțire și recunosc relele care-i stăpânesc și se grăbesc să se elibereze de ele, dacă nu se despart cu totul de răii lor învățători — căci așa se cuvine să-i numească cineva, nu părinți —, nu e cu putință să se elibereze de răul obicei care-i stăpânește. Știind dinainte acestea, Dumnezeu strigă nouă tuturor: „Dacă vine cineva la Mine și nu urăște pe tatăl lui, pe mama sa și pe frații lui, nu poate să fie ucenic al Meu” [Lc 14, 26]. Fiindcă în alt chip nu poate cineva să-și urască părinții decât dacă ajunge să recunoască vătămarea sufletească pe care le-o aduc aceștia; căci cine simte această vătămare nu-i mai privește drept rude sau prieteni, ci-i urăște ca pe niște uneltitori împotriva sufletului său și fuge de petrecerea împreună cu ei, grăbindu-se să se despartă o clipă mai devreme de cei care i s-au făcut pricini ai unor rele atât de mari. După care se luptă să elibereze și sufletul său de aceste vechi obiceiuri rele, de aceste poftes, patimi și prejudecăți: și înainte de toate se sârguiește să-și ușureze conștiința de povara păcatelor lui.

*Necesitatea unui părinte duhovnicesc
pentru a ne naște din Duhul Sfânt*

Ascultă, așadar, cinstite părinte, cele ce vreau să-ți spun. Câți dintre aceștia s-au lepădat de lume și o tăgăduiesc și n-au părinți duhovnicești, aceștia cu siguranță nu s-au făcut copiii duhovnicești ai cuiva. Iar cei ce nu s-au făcut copii, nu s-au născut; iar cei ce nu s-au născut, n-au venit la existență; iar cei ce n-au venit la existență, n-au ajuns în lumea gândită cu mintea [inteligibilă]. Ci așa cum cei care nu s-au născut trupește, nu se găsesc în această lume văzută, la fel și câți nu s-au născut duhovnicește nu se găsesc în acea lume gândită cu mintea [inteligibilă], nici nu intră în acea lumină minunată în care-i duce Dumnezeu pe cei ce cred în El. Și așa cum cei

ce nu s-au născut trupește nici măcar nu există, așa și cei ce nu s-au născut duhovnicește, fiindcă pe cei ce s-au născut trupește și nu s-au născut duhovnicește îi așteaptă întunericul, focul și osânda veșnică, potrivit hotărârii Domnului și Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos Care spune: „De nu se va naște cineva de sus, nu va intra în Împărăția cerurilor” [In 3, 3]; iar naștere numește Domnul harul Sfântului Duh, cum El însuși a spus Apostolului Lui: „Ioan a botezat cu apă, dar voi veți fi botezați cu Duh Sfânt” [FA 1, 5]; deci acesta este botezul duhovnicesc și nașterea duhovnicească, și nu se poate să fie altfel. De aceea se cade să învățăm pricina pentru care n-au cunoscut unii ca aceștia că s-au născut duhovnicește. Care e această cauză? E neștiința și orbirea ochilor sufletului lor. Ia seama întocmai. Așa cum copiii care se nasc nu se pot însămânța și naște fără tată, tot așa nu poate să se nască de sus, adică să primească harul Duhului Sfânt, nici cel ce n-are un părinte duhovnicesc care să fie născut de sus. Și așa cum tatăl trupesc îi face trupești și pe copiii lui, tot așa și părintele duhovnicesc îi face pe copiii pe care-i naște copii duhovnicești.

*Numai cine vede Lumina Duhului
poate lumina duhovnicește pe alții*

Dar cel ce nu s-a născut încă sau s-a născut dar e încă prunc, adică nedesăvârșit, cum poate să se facă părinte al altora? Nu e cu putință. Și cel ce nu s-a făcut fiu al luminii în simțire, cunoaștere, experiență și vedere duhovnicească, cum va putea cunoaște sau vedea vreodată pe Părintele luminilor? Și cum poate să-i conducă și pe alții la lumină sau să-i învețe că există o Lumină Care a venit în lume să lumineze pe cei ce șed în întuneric? Acesta e orb și nu vede; cum ar putea să arate altora drumul? Căci cel ce nu vede lumina, e vădit că umblă în întuneric și se împiedică în fiecare clipă și are nevoie de călăuză, și cum îi va putea conduce el pe alții? iar dacă-i va conduce, atunci cu siguranță li se va face pricină de pierzanie; căci zice Domnul: „Orb pe orb de călăuzește, amândoi vor cădea în groapa” [Mt 15, 14] neștiinței sau pierzaniei. Deci toți cei ce văd numai cu ochii lor trupești această lumină

simțită, sunt orbi și nu se cuvine să se gândească la nimic altceva decât cum să-și deschidă ochii sufletului lor și să vadă Lumina cea neînserată. Și așa cum orbul nu poate să vadă niciunul din lucrurile acestei lumi, nici să deosebească aurul de argint, sau monezile false, ci, deși se află înaintea lui nu le vede, și de multe ori pietrele prețioase și mărgăritarele aruncate la pământ le calcă în picioare ca pe un lut și nu simte, nici nu știe dacă haina pe care o poartă e albă sau neagră, murdară sau curată, tot așa și cel orb la ochii minții nu poate să se cunoască pe sine însuși, nici starea lui, cu atât mai mult nu poate să vadă ori să cunoască pe Dumnezeu — așa cum nimeni din sfinții din veac n-a cunoscut pe Dumnezeu, nici nu s-a făcut sfânt, rob și prieten al lui Dumnezeu, dacă nu i-a fost mai întâi luminată mintea de Duhul Sfânt și nu a primit de la El cunoaștere, cuvânt și putere, și a fost călăuzit să cunoască voile și poruncile lui Dumnezeu — și cel ce n-a fost luminat de Duhul Sfânt nu numai nu se cunoaște pe sine însuși și pe toți semenii lui, dar și poruncile lui Dumnezeu, care sunt ca niște mărgăritare și pietre scumpe și cuvintele lui deviață-dătătoare, care sunt ca niște monede care au preacuratul Său chip [icoană], le calcă în picioare pe toate și le socotește ca pe un lut nefolositor, și nu le simte deloc pentru că nu le poate simți. Niciunul dintre voi să nu se amăgească, frații mei, spunând că vede cele de care vorbeam acela care n-a fost luminat în ochii sufletului său de Lumina dumnezeiască.

Deci dacă orice ucenic e un copil duhovnicesc al învățătorului său, atunci cel ce caută un părinte duhovnicesc are nevoie să caute un om care să fie născut duhovnicește și să cunoască în chip conștient pe Dumnezeu și Tatăl său, ca să-l nască duhovnicește și pe el și să-l facă cu adevărat fiu al lui Dumnezeu.

*Falșii părinți duhovnicești:
lipsiți de experiență, dar pradă mândriei*

Așadar, dacă acel ucenic are nevoie și caută un asemenea părinte duhovnicesc — căci spune proverbul: învățătorii buni dau și învățături bune, iar semințele rele nasc plante rele —, iar în viața de acum se găsesc învățători buni și părinți duhovnicești așa cum spuneam mai sus; dar pe lângă ei sunt și cei

care încă nu s-au născut de sus și nu s-au cunoscut nici pe ei înșiși, nici pe Dumnezeu, care s-au făcut învățătorii lor și părinți ai altora, și se sârguiesc în tot chipul să atragă la ei pe cel ce s-a lepădat de lume și caută un părinte duhovnicesc, precum spuneam, dacă aceștia îl aud că laudă pe unul din adevărații părinți duhovnicești, îndată nenorociții îl învinuiesc pe cel duhovnicesc că smintesc sufletul tânărului și-l împiedică să se ducă la acela. Și dacă — spun — unul ca acesta se lasă amăgit și se duce la cei care-l amăgesc și-și pierde folosul pe care-l putea primi de la acel părinte duhovnicesc, care va fi atunci osânda lui și a tuturor celor ce sunt lipsiți în acest fel de folosul părinților și învățătorilor duhovnicești ca unii care se smintesc de ei din cuvintele lor? Oare nu osânda celor care-i înșală și se fac pe ei înșiși călăuzitori și părinți și-i despart de învățătorii cei buni și nu-i lasă să se ducă la aceștia ca să fie călăuziți și să intre în Împărăția cea cerească? Cu siguranță își au osânda lor și din mâinile lor se va cere sângele lor, precum spune Domnul [*Fc* 9, 5], fiindcă aceștia fiind stăpâniți de slavă deșartă și trufie se cred mari pe ei înșiși, deși nu sunt nimic, se fac părinți, învățători și apostoli hirotonindu-se pe ei înșiși; și n-au primit nici harul Duhului Sfânt, ca Apostolii, nici n-au fost luminați cu lumina cunoașterii [*Os* 10, 12], nici n-au văzut pe Dumnezeu când propovăduiesc că li s-a descoperit precum a făgăduit El zicând: „De Mă iubeste cineva va păzi poruncile Mele și Eu îl voi iubi și Mă voi arăta lui” [*In* 14, 21]; și iarăși: „Eu și Tatăl Meu vom veni și Ne vom face la el sălaș” [*In* 14, 23]; și iarăși: „Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu are viață veșnică, și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață” [*In* 5, 24; 6, 54]; și iarăși altundeva: „Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu rămâne în Mine și Eu în el” [*In* 6, 56]; și iarăși: „Cel ce însetează să vină la Mine și să bea, căci cine va bea din apa pe care i-o voi da Eu, nu va mai înseta vreodată, ci ea i se va face izvor de apă ce țâșnește spre viață veșnică” [*In* 4, 14; 7, 37]; și iarăși: „Celui ce crede în Mine îi vor curge din pântec râuri de apă vie” [*In* 7, 38]. Așadar, cine nu vede în chip vădit că toate acestea s-au făcut și desăvârșit în mod real în el însuși, cu fapta, acela e încă orb.

Căci cine n-a păzit poruncile dumnezeiești, nici n-a văzut pe Fiul lui Dumnezeu arătându-i-Se, nici nu L-a iubit cum se cuvine, nici n-a cunoscut cu simțirea sufletului său că Tatăl și Fiul în Duhul Sfânt S-au sălășluit în el, acela a pățit una din două: sau are sufletul său nepăsător, sau demonul care a fost izgonit din el la Botez s-a întors iarăși la el prin păcat, fie înainte de a se face monah, fie după ce s-a făcut monah, și cele din urmă s-au făcut mai rele decât cele dintâi [Mt 12, 45]. Pentru că acela care a izgonit pe cel rău din sufletul său prin nevoință [asceză] multă, prin smerită-cugetare și osteneli multe, prin lacrimi și tânguirii, după care iarăși a fost amăgit de el și, înainte de a se sălășlui în chip conștient în el Hristos și înainte de a dobândi smerenie adevărată, l-a primit iarăși pe demonul care intră în el fără să o știe prin părere de sine și trufie, acela nu mai poate să-și vină în simțire și să-și cunoască răutățile și păcatele lui, pentru că diavolul acoperă ochii sufletului său și nu-l lasă să se despartă de mândria care-l stăpânește; fiindcă atunci vicleanul diavol nu-l silește spre plăceri trupești, nici spre lăcomia pânteceului, iubire de arginți și multa avuție — pentru că aceste patimi sunt oarecum mai josnice și produc rușine, și cel biruit de ele are conștiința lipsită de îndrăzneală, chiar dacă e laudat și slăvit de lume ca un sfânt —, ci-l îndeamnă spre post, priveghere, stare în picioare toată noaptea, neagoniseală, culcare pe jos, nespălare și orice altceva știe că face să crească patima mândriei. Pentru că, dacă nu sunt zidite pe temelia smereniei imitatoare a lui Hristos, aceste fapte înalță sufletul până la cer și-l prăvălesc până în adânc; și el crede că se înalță, ca apa aceasta simțită, dar pe cât se înalță, pe atât cade jos și se prăvălește fără să înțeleagă. Căci așa cum e cu neputință ca o casă să stea în picioare fără temelie, așa nici virtuțile nu se pot zidi fără să aibă drept temelie smerenia; fiindcă dacă nu o pun drept temelie mai întâi pe aceasta sau, chiar dacă o pun, mai apoi sunt târați de duhurile răutății, îndată toată zidirea virtuților clădită cu multă sudoare și ostenală cade și dispare; pentru că „Domnul celor mândri le stă împotrivă, dar celor smeriți le dă har” [Iac 4, 6], și necurat

este la Domnul tot cel ce are inimă înaltă [Pr 10, 5]. Așadar, cel ce și-a agonisit în el însuși izvorul și rădăcina tuturor patimilor sufletești, acela se socotește mai presus și mai nepătimitor decât toți oamenii și nu e convins că este altcineva mai activ, mai contemplativ și mai nepătimitor decât el, drept pentru care îi disprețuiește pe ceilalți și nu crede în darurile harului care li se dau de la Dumnezeu și-i pizmuiește și învinuiește și afirmă că unele din acelea sunt minciuni, iar altele cu neputință, și în acest fel îi târăște împreună cu el și pe alții și-i aruncă în adâncul invidiei, necredinței și pierzaniei. Și acela care mănâncă Trupul Fiului lui Dumnezeu și bea Sângele Lui, dacă nu cunoaște în simțirea și cunoașterea sufletului că rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu în el, acela cu siguranță nu s-a cuminecat în chip vrednic cu Preacuratele Taine; căci cum e cu puțință ca acela care e unit cu Dumnezeu să nu știe aceasta, afară dacă nu e foarte nesimțit? Și dacă acela care mănâncă Trupul și bea Sângele lui Hristos, are viață veșnică și la judecată nu va veni, ci s-a mutat din moarte la viață, e vădit că acela care nu știe că are viață veșnică și a trecut de la moarte la viață ca acela care trece dintr-o cameră întunecată într-una luminoasă și strălucită, unul ca acesta n-a cunoscut taina economiei lui Dumnezeu, nici nu s-a desfătat de viața veșnică. Iar dacă Domnul nostru a făgăduit să dea celor ce cred în El Duh Sfânt să fie în el un izvor de apă țâșnitoare și ca niște râuri care curg din pânțele lui, acela care nu vede făcându-se în ei înșiși în fiecare zi acestea și toate celelalte pe care Domnul a zis că le va da și le va face celor ce cred în El, cum se va mai numi unul ca acesta pe sine însuși credincios desăvârșit?

Falșii părinți discreditează posibilitatea sfințeniei actuale și calomniază pe sfinți

Dar pe cel care crede că aceste lucruri se potrivesc numai Apostolilor și Părinților din vechime și care spune că, oricât ne-am lupta, nu mai e cu puțință să ne asemănăm cu sfinții din vechime nici n-avem nădejde să ne facem asemenea lor, cine având cunoașterea lui Dumnezeu și compătimire nu-l va plânge pe unul ca acesta din tot sufletul lui? Căci dacă Dum-

nezeu strigă în chip vădit: „Fiți sfinți, pentru că Eu sfânt sunt” [1 Ptr 1, 16], și altundeva: „Fiți asemenea Tatălui vostru din ceruri!” [Mt 5, 48], și Pavel spune: „Fiți imitatorii mei, precum eu sunt imitatorul lui Hristos” [1 Co 11, 1], iar el stabilește drept lege cele contrare acestora, acela este cu siguranță antihrist și teomah, fiindcă el spune: „Acea era una, iar noi suntem alta. Într-un fel i-a iubit pe ei Dumnezeu Care i-a învrednicit de mari daruri ale harului Duhului Sfânt, și altfel ne socotește pe noi: pe noi numai să ne miluiască, se ne ierte doar păcatele și să ne mântuiască, dacă ne vom pocăi, vom pătimi cele rele și vom plânge. Căci e cu neputință ca noi să ajungem acum ca Apostolii sau Sfinții din vechime.” Iar pe cei ce spun că este cu putință îi numește trufași și hulitori pe care nu se cade să-i ascultăm deloc, ci să fugim de ei. O, nenorocirea lor!, ca să nu spun nesimțirea și necredința lor! Căci cei ce spun și gândesc unele ca acestea nădăjduiesc să se mântuiască fără să primească harul Duhului, ca și Apostolii; și cred că sunt fii ai lui Dumnezeu fără să aibă în mod conștient pe Duhul Sfânt care-i face fii ai lui Dumnezeu; și-L numesc pe Dumnezeu Tată al lor, dar spun că nu L-au văzut vreodată, și cred că-L iubesc fără să-L vadă; și auzindu-l pe Apostolul Ioan care spune: „Cine nu iubește pe fratele lui pe care-l vede, pe Dumnezeu pe Care nu l-a văzut cum poate să-L iubească?” [1 In 4, 20], nu vin la simțirea și înțelegerea stării în care se află, ci-i invidiază și urăsc pe frații lor și se folosesc de asemenea raționamente probabile pe care nici diavolului, care e tatăl minciunii și al invidiei, nu i-ar fi trecut prin minte să le născocască. Și față de unii se fac că spun unele ca acestea cu intenție dumnezeiască și iubitoare de frați vârând în toți oamenii o rea bănuială față de toți sfinții, dar nu simt că le spun și împotriva lor înșiși; pentru că dacă acela care nu este nepătimas nu este nici sfânt, cu siguranță nici tu, care spui acestea, nu ești așa ceva. Căci cineva rostește cele rele scoțându-le din reaua vistierie a inimii lui. De aceea, cei ce sunt pătimiși cred că toți ceilalți sunt pătimiși. Pentru că nu știu că Dumnezeu a zis: „Nu judecați ca să nu fiți judecați!” [Mt 7, 1] și că El va răsplăti fiecăruia după faptele lui [Ap 2, 23], ei se află într-o asemenea slavă deșartă și aroganță

că îi bârfesc și osândesc pe frați și nu știu că unii ca ei n-au îngăduința de-a citi dumnezeieștile Scripturi. Căci zice Dumnezeu prin gura lui David: „De ce spui îndreptările Mele și iei legământul Meu în gura ta?” și adăugând pricina spune mai departe: „și șezând îl bârfești pe fratele tău” [Ps 49, 16. 20].

... aspiră la demnități apostolice, dar vor fi pedepsiți

Iar dacă unul ca acesta e împiedicat să citească dumnezeieștile Scripturi, cu atât mai mult e împiedicat să intre în biserică Domnului și să stea împreună cu credincioșii, măcar că se face pe sine însuși cu mare trufie învățător și urcă cu aroganță în scaunul Apostolilor — pentru că demnitatea Apostolilor e cu siguranță învățătura care se face în Duhul Sfânt —, de ce pedepse și osândă nu va fi vrednic unul ca acesta? Pentru că acela care nu s-a făcut încă nici măcar ucenic cum se cuvine, dar încearcă să dobândească o demnitate apostolică, va primi osândă mai mare decât zeci de mii de tâlhari și ucigași; fiindcă aceia omoară numai trupuri, iar el omoară suflete. Și așa cum acela care ia de la împăratul o piatră scumpă sau un mărgăritar ca să înfățișeze pe el chipul împăratului și să le șlefuiască și să le bată pe coroana sau veșmântul împăratului, dacă nu înfățișează pe ele un chip asemănător împăratului, nu numai nu va primi răsplată de la împăratul, ci va fi pedepsit mult, în același chip va trebui să facă și fiecare învățător și să se gândească la toți cei învățați de el că, dacă din nepăsarea, neștiința sau neînvățătura sa strică gândurile, cugetele și faptele unui frate, și nu-l face pe fiecare din ascultătorii săi înțelept și desăvârșit cu multă știință, cunoaștere, înțelepciune și discernământ modelând în ei, pe cât e cu putință, pe Hristos Care să ia formă [Ga 4, 19] și să strălucească în el, nici nu-l duce la statura de bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos [Ef 4, 13], în așa fel încât sufletul fiecăruia din ucenicii lui de care nu e vrednică lumea întreagă să ajungă netrebnic, și-l face neîncercat pe cel încercat și necinstit pe cel cinstit, unul ca acesta e vădit că nu va primi plata osteneții lui, ci pedeapsă și osândă pentru cei pe care i-a făcut netrebnici prin învățătura sa, fie dacă prin învățătura sa l-a lipsit pe cineva de ceva din cele ce privesc mântuirea lui, fie dacă n-a

putut să ajungă la desăvârșire, putând să o dobândească prin învățătura altor învățători.

Adevăratul părinte duhovnicesc

Se cade, așadar, părinte duhovnicesc, ca mai întâi să te faci ucenic al lui Hristos și să fi învățat bine poruncile și tainele Lui, și în acest chip să încerci să înveți pe alții; se cade ca mai întâi să fii supus și să urmezi unui părinte duhovnicesc care să te conducă pe calea care duce la Hristos și să ajungi la Hristos sau, mai bine zis, să te găsească Hristos, și să bagi de seamă modurile și semnele căii care te duce acolo și să vezi pe Hristos prin harul Duhului Sfânt fără să rătăcești, și atunci să-i conduci și pe alții la Hristos. Se cade să fii luminat mai întâi de Lumina cea adevărată, după care abia să-i duci pe alții la această Lumină. Se cade să fii eliberat mai întâi tu însuși și așa să încerci să-i eliberezi pe alții, fiindcă e cu totul lipsit de minte și nebun cel care e rob și încearcă să-i elibereze pe cei robi împreună cu el, răpind autoritatea stăpânului său.

Imitarea lui Hristos și harul Duhului

Dar în ce fel ne facem ucenici ai lui Hristos? Să-L ascultăm pe Hristos Însuși care spune: „Cine vrea să vină după Mine, să se tângăduiască pe sine însuși, să-și ia crucea sa și să-mi urmeze Mie” [Mt 16, 24]. Iar a urma lui Hristos înseamnă a-L imita pe Hristos în faptele Lui, așa ca să viețuim și noi cum a viețuit pe pământ Domnul nostru și să suportăm cu bucurie încercările și învinuirile, ca să primim harul Domnului Sfânt; fiindcă nici privegherea, nici isihia, nici postul, nici neagoniseala, nici osteneala trupească, nici orice altă virtute nu poate să ne dea fără Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, cunoaștere sau discernământ [1 Co 12, 8]; fiindcă toate acestea pe care le-am spus sunt o cale spre Lumină, nu Lumina. Deci dacă voi umbla pe această cale mii de ani și nu voi ajunge la Lumină — care e Duhul Sfânt Care de la Tatăl porcede [In 15, 26] și luminează prin Fiul pe tot omul ce vine în lume [In 1, 9] —, iar la sfârșitul vieții mele mă aflu încă în întuneric, ce folos am din ele? Fiindcă atunci când Apostolul Pavel zice că „unuia i se dă prin Duhul Sfânt cuvânt de înțe-

lepciune, altuia prin același Duh cuvânt de cunoaștere, altuia facere de minuni” și celelalte, spune după aceasta: „și pe toate le lucrează Unul și Același Duh” [1 Co 12, 8–1]. Vezi cum fără Duhul nu e cu putință nici ca cineva să fie învățat, nici să învețe pe alții? Așadar, cine înainte de a primi „Duhul adevărului pe Care lumea nu poate să-L primească pentru că nu-L vede nici nu-L știe” [In 14, 17] îndrăznește și încearcă, fiind încă din lume și în lume, să primească o poziție și o demnitate de învățător, și să se facă părinte duhovnicesc și să mijlocească pentru alții la Dumnezeu, unul ca acesta nu este oare vrednic de zeci de mii de lovituri și pedepse? Și ca să înțelegi că nu spun nimic afară de dumnezeieștile Scripturi, ascultă-l pe Apostolul Pavel care zice: „Cine n-are Duhul lui Hristos nu este al Lui” [Rm 8, 9]. Vezi cum celui ce n-are pe Duhul Sfânt nu numai că nu-i este îngăduit să învețe pe alții, dar nici măcar nu e cu putință să fie de partea lui Hristos? Pentru că harul Duhului Sfânt unește pe om cu Hristos și cine n-are Duhul Sfânt locuind în el în chip conștient nu poate să aibă comuniune cu Hristos sau să vadă în chip conștient slava lui Hristos? Nu poate nici măcar să vadă în chip spiritual [inteligibil] dumnezeieștile Taine, ca să vadă în ele pe Însuși Hristos ca Dumnezeu, ci vede numai în chip sensibil pâinea și vinul puse pe sfânta masă și care se văd în chip simțit. Și pe drept cuvânt pățesc aceasta, fiindcă aceia care n-au primit harul Duhului Sfânt nu pot să-L vadă nici să-L cunoască pe Hristos ca Dumnezeu; iar cei ce n-au încercat și pățimit aceasta nu se fac nici rude ale lui Dumnezeu. Căci pe Cel ce este mai presus de orice minte și înțelegere cum îl poate înțelege mintea noastră făcută de Acela, dacă nu va fi luminată de El și nu va fi unită cu El? Și așa cum de la Acela a primit existența, în același chip tot de la Acela se va învrednici și să-L vadă și cunoască cu o cunoaștere necunoscută și o vedere nevăzută. Dar cei care nu s-au făcut așa nici nu-L au pe Duhul Sfânt, nici nu sunt ai lui Hristos, să nu se amăgească. Iar când primesc pe Duhul Sfânt și se fac ai lui Hristos, se va face atunci cu ei un semn sigur și neamăgitor: ceea ce spune dumnezeiescul Apostol: „Unde e Duhul Domnului acolo e libertate” [2 Co 3, 17], iar libertatea e izbăvirea desăvârșită de toate

patimile și poftele lumești și trupești; de aceea după aceasta adaugă: „Iar câți sunt ai lui Hristos și-au răstignit trupul împreună cu patimile și poftele lui” [Ga 5, 24], și iarăși altundeva spune: „Iar dacă Hristos e în voi, atunci trupul e mort pentru păcat, iar duhul e viață pentru dreptate” [Rm 8, 10]. Deci cine nu știe că acestea și câte le-am spus mai sus se fac în chip vădit în el, acela să șadă singur și să plângă pentru sine, pentru că nu s-a făcut încă rob al lui Hristos, nu s-a făcut încă părtaș al slavei și Dumnezeirii lui Hristos și starea lui e încă neclară; de aceea să se îngrijească mai cu seamă de sine însuși iar nu de ceilalți, pentru că nu e cu puțință ca cel pătimăș să judece în chip nepătimaș faptele fraților lui, precum nici orbul nu poate vedea lucrurile simțite chiar dacă le poartă în mâinile lui.

Acuzele aduse lui Simeon

Ci te rog, părinte, să te rogi lui Dumnezeu pentru mine, păcătosul, care sunt urât pentru iubirea lui Hristos;

care sunt osândit de toți fiindcă vreau să-mi cinstesc părintele și învățătorul meu duhovnicesc;

care sunt proclamat de ei eretic fiindcă învăț pe toți să caute harul de sus și venirea/prezența în chip conștient a Duhului Sfânt și că fără ea nu se face iertarea păcatelor, nici nu poate cineva să se elibereze de patimi și de poftele iraționale, nici să se facă fiu al lui Dumnezeu, nici să se sfințească desăvârșit fără harul Duhului Sfânt;

și că cei care se împărtășesc de aceste daruri ale harului Duhului nu numai că se eliberează de toate poftele și patimile și gândurile necuviincioase, dar se fac și dumnezei prin har și rămân la Dumnezeu și ajung în afară de trup și de lume;

și nu numai că ei înșiși sunt sfinți și ca unii netrupești în lume, dar și pe ceilalți credincioși îi văd ca pe niște sfinți, și nu numai ca pe niște sfinți, dar și ca pe unii îmbrăcați în Hristos și ajunși ei înșiși hristoși;

și că acela care nu și-a făcut așa ochii sufletești, e limpede că n-a ajuns încă la Lumina lui Hristos, nici n-a fost luminat de ea;

că Lumina lui Hristos e dăruită ca să fie văzută de toți cei care s-au învrednicit să intre la ei prin pocăință;

deci cel ce a ajuns la această măsură îi iubește și cinstește pe toți ca pe Hristos și nu disprețuiește pe nimeni din cei ce nouă ni se par josnici și umili și nici nu urăște, insultă, bârfește sau învinuiește pe cineva, nici nu suportă să-i audă pe alții făcând acestea. Așa să ne facem și noi, fraților, căci dacă nu ne facem așa, e cu neputință să intrăm în Împărăția cerurilor.

Dar pentru că spun acestea și vestesc că așa s-a făcut părintele meu duhovnicesc, de aceea sunt învinuit de toți ca un trufaș și hulitor.

Și diavolul și-a sculat asupra mea slugile lui și duce război cu mine ca să încetez a mai vesti în cuvinte și a face cu fapta poruncile Evangheliei și ale Apostolilor și a mă strădui să înnoiesc viețuirea evanghelică care s-a învechit oarecum și a ajuns disprețuită, ca oamenii să nu mai aibă îndrăzneală că pot să se mântuiască fără să primească harul Duhului Sfânt și fără nepătimire, și să se amăgească fără să-L primească și să piară.

Pentru acestea, în loc să-mi datoreze multă recunoștință pentru că le spun și-i îndemn să vină la desăvârșirea virtuții, aceștia mă învinuiesc, mă urăsc și-și întorc spatele la mine și m-au predat foamei, setei și morții, fiindcă nu-i amăgesc și nu le spun: „Îndrăzniți! Toți ne vom mântui fără osteneală sau chinuri și fără pocăință și paza exactă a poruncilor lui Dumnezeu.” Cei ce spun acestea răstoarnă toată învățătura lui Hristos și a Apostolilor Lui. Fie însă ca noi să nu cugetăm și să nu spunem unele ca acestea, ci să spunem așa: „Întrucât credem în Hristos ca Dumnezeu adevărat și-i primim pe Apostoli ca pe niște ucenici ai Lui, avem datoria de a păzi întotdeauna și poruncile Lui, de a ne pocăi și a plânge cu chinul inimii pentru fiecare neascultare și călcare a poruncilor Lui, dacă dorim să fim creștini adevărați și dacă vrem să ne desfătăm de lucrurile bune pe care ni le-a făgăduit Dumnezeu.” De care fie să ne învrednicim și să ne desfătăm cu harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos, împreună cu Care se cuvine slavă Tatălui împreună și Duhului Sfânt, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin.

*Nașterea de copii duhovnicești
cere și povățuirea lor neîncetată*

Iubitul meu în Domnul, te-am primit la sânul meu când ai venit la mine și te-am modelat cu multă căldură ucenic prin învățătură, și cu osteneli multe te-am făcut din nou după chipul lui Hristos prin pocăință, și te-am născut din nou copil duhovnicesc prin multă răbdare, osteneli puternice și lacrimi de zi cu zi, chiar dacă tu n-ai cunoscut nimic prin câte încercări am trecut pentru tine. Și nu e nimic de mirare, pentru că nici pruncii care sunt în pântecul maicii lor nu simt deloc întristările maicii lor și durerile pe care le suferă în vremea nașterii. Totuși, după naștere ei apucă cu râvnă sânul mamei și se satură de laptele care iese de acolo și hrănindu-se cresc puțin câte puțin și atunci cunosc pe mama care i-a născut și o cinstesc și iubesc peste măsură; și chiar dacă sunt bătuți și ocărâți de ea, aleargă la ea cu iubire încă și mai mare, fără să se gândească vreodată că îi urăște sau le întoarce spatele din tot sufletul, și chiar dacă ea le face așa ceva, se gândesc că o face doar ca să-i cumințească. Dar și pe tatăl lor care îi învață îl cunosc și cinstesc dintre toți, și i se supun nu numai după legea firii, dar și după legile pe care le-a rânduit iubitorul de oameni Dumnezeu. Și așa părinții arată față de copiii lor purtarea de grijă îndatorată, iar copiii la rândul lor le dau în schimb încrederea și supunerea care se cuvin, și așa sunt împreună cu părinții lor educați cu educația și povățuirea Domnului. Dacă însă din nepăsarea lor părinții n-au convenita purtare de grijă și povățuire și nu-i educă pe copiii lor, sufletul copiilor lor va fi cerut din mâna lor; și, iarăși, dacă din aroganță și nesupunere copiii îi disprețuiesc pe părinții lor și nu primesc din pricina mândriei lor să se supună și să facă porunca părinților lor, nu numai că nu vor muri de moarte bună la vremea ei, cum hotărăște Legea Veche, dar vor fi predați și focului veșnic și întunericului iadului. Acestea le strigă limpede fiecare scriptură insuflată de Dumnezeu, chiar dacă noi ne facem cu voia surzi și auzindu-le nu le păzim, ca și cum nu le-am auzi. De aceea, unora ca acestora n-aș vrea deloc nici n-aș avea

râvna să le spun ori să le scriu ceva, mai ales când aud pe Domnul și Dumnezeuul nostru zicând ucenicilor lor: „Dacă pe Mine M-au prigonit, și pe voi vă vor prigoni” [In 15, 20]. Dacă pe Stăpânul casei l-au numit Beelzebul [Mt 10, 25], cu cât mai mult pe casnicii Lui?” Dar fiindcă i-a trimis la noi, neamurile [păgâne], zicând: „Mergând faceți învățăcei în toate neamurile, botezându-i în Numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh, învățându-le să păzească toate câte am poruncit vouă” [Mt 28, 19–20] și apoi le spune: „Cel ce va crede și se va boteza, se va mântui, iar cel ce nu va crede se va osândi” [Mc 16, 16], de aceea am vrut să scriu iubirii voastre ca să vă aduc aminte cele care-ți sunt de folos. Mai mult, fiindcă sunt stăpânit ca un părinte afectuos de iubirea ta și nu-mi place să te văd pe tine, fiul meu duhovnicesc în Domnul, că-ți străbați viața în acest fel, silit fiind de dorul pe care-l am față de Tine, sunt constrâns să vin la aceasta și să-ți scriu cele pe care le citești în fiecare zi și pe care ni le poruncesc să le păzim dumnezeieștile Scripturi. Dar poate îmi vei spune: „Întrucât ai făgăduit să-mi spui cele ce le știu deja și cele pe care ni le învață dumnezeieștile Scripturi, îmi sunt de-ajuns acelea; de ce vrei să-mi scrii iarăși acelea?”, ascultă, copilul meu, pricina sau, mai bine zis, pricinile pentru care am fost pus în mișcare să-ți scriu.

Din ce pricini scrie Simeon

Află deci că fac aceasta, mai întâi, ca să nu fiu osândit, precum a fost osândită acea slugă rea care a ascuns talantul stăpânului său și să nu aud și eu în vremea când Stăpânul îmi va cere socoteală în ziua Judecății: „Slugă rea și leneșă, se cuvenea să pui argintul meu la zarafi și Eu, venind, l-aș fi luat cu dobândă!” [Mt 25, 26–27];

în al doilea rând, ca să-ți las ție, fiul meu adevărat și dorit, moștenire cele pe care am a ți le spune, ca să nu socoți că sunt de la alți strămoși sau moși, ci să socoți și să primești cuvintele lor ca pe ale mele, fiindcă de la aceia au venit mai întâi la mine prin succesiune, și așa să ai, ca un copil recunoscător, mai multă iubire față de mine ca de la unul de la care ai primit o moștenire părintească;

în al treilea rând, ca să-ți arăt ție, adevăratul meu fiu, bogăția duhovnicească pe care am primit-o de la părintele meu duhovnicesc [Simeon Evlaviosul] care m-a născut după harul lui Dumnezeu prin pocăință, ca să nu se întâmple să nu mă cunoști și să mă disprețuiești pe mine, părintele tău duhovnicesc, ca pe unul nenorocit, sărac și disprețuit și să socotești că n-ai primit de la mine nicio mare moștenire;

a patra pricină, și cea mai mare dintre toate, pentru care-ți scriu, e ca să nu fi socotit de Dumnezeu că ai nesocotit și disprețuit pe Hristos nesocotindu-mă și disprețuindu-mă pe mine și să fii vinovat de acea înfricoșătoare osândă a Domnului;

a cincea pricină e ca să audă și alții cuvântul, și acum și mai apoi, și să-l primească, dacă vor, ca pe o sămânță în inimile lor și să rodească în loc unii treizeci, alții șaizeci, iar alții o sută [Mt 93, 23]; și chiar dacă nu-l primesc, eu să fiu nevinovat de sângele sufletelor lor și ei să vadă ce-o păți [cf. Mt 27, 24].

Căci precum e la lucrurile simțite, așa e și la cele duhovnicești. Pentru că fiecare din noi care am primit o bogăție de la părinții noștri o lăsăm moștenire și în dar altora, adică sclavilor, copiilor și prietenilor; încă împărțim din averile noastre și săracilor, cât vrem, ca să împlinim porunca lui Dumnezeu; și fiecare din cei care le primesc va da socoteală cum a gospodărit cele pe care le-a primit. În același chip și toți câți au primit un dar duhovnicesc de la Dumnezeu, au înainte de toate datoria să-l împartă fiilor săi duhovnicești, iar mai apoi și prietenilor, cunoscuților și slugilor lui, bogaților și săracilor; încă și dacă a primit cuvânt de înțelepciune, cuvânt de cunoștință, darurile vindecărilor [1 Co 12, 8–9], călăuzirea sufletelor, putere de ajutor sau discernământ cârmuirii. Și fiecare din cei care învață și din care aud să știe aceasta că nu va fi lăudat, și va lua plată pentru cele pe care le va face, ci va fi cercetat și osândit și pedepsit pentru cele pe care le va lăsa sau nu le va asculta.

Deci să nu-l primești pe diavol când vine și-ți spune că îți scriu pentru a mă arăta și a plăcea oamenilor; fiindcă știi prea bine că acela care face așa nu numai că își va pierde plata sa, ci chiar dacă va face cuvintele lui Hristos și le va plini, va fi pedepsit acolo unde e plângerea și scrâșnirea dinților și împreună cu acela vor fi osândiți și cei care-l osândesc; căci Îl

auzi pe Domnul Care spune: „Nu judecați, ca să nu fiți judecați; căci cu judecata cu care judecați veți fi judecați și cu măsura cu care măsurați vi se va măsura” [Mt 7, 1–2]. Acestea gândește-le, frate, și să-ți aduci aminte de Apostolul care zice așa: „Ascultați de mai-marii voștri și vă supuneți lor, fiindcă ei priveghează pentru sufletele voastre având să dea socoteală de ele, ca să facă aceasta cu bucurie și nu suspinând, căci aceasta nu v-ar fi de folos” [Evr 13, 17]. Adu-ți aminte și de Domnul Care strigă în fiecare zi prin Sfânta Evanghelie: „Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește, și cine ascultă de voi, de Mine ascultă, și cine vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește” [Mt 10, 40; Lc 10, 16]. Și îngrijește-te de mântuirea ta cu frică și cutremur, și să-mi fii supus și să faci ascultare; și să nu-ți spună gândul că acestea s-au spus numai pentru Apostoli și numai de aceia trebuie să ascultăm, ci ascultă ce le spune, iarăși, Hristos: „Ce vă spun vouă, spun tuturor” [Mc 13, 37]. Care tuturor? Celor ce vor crede în Mine prin învățătura acestora [cf. In 17, 20] și vor păzi poruncile Mele ca și voi.

Sucesiunea apostolică în Biserică

Luați aminte, rogu-vă. Stăpânul Dumnezeu a vorbit cu Apostolii și ucenicii Lui, și i-a încredințat și le-a descoperit toate tainele economiei Lui care erau ascunse din veac [Ef 3, 9], le-a dat Duhul Sfânt și i-a trimis zicând: „Mergând, faceți învățăcei în toate neamurile botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt, învățându-i să păzească toate câte am poruncit Eu vouă” [Mt 28, 19–20]. Deci, ieșind, Apostolii au învățat și propovăduit cuvântul lui Dumnezeu și multe neamuri păgâne au crezut în Hristos și s-au făcut în cetăți biserici ale credincioșilor. Și când fiecare din Apostoli voia să-i lase pe cei ce au crezut și să se ducă în alte locuri, cetăți și ținuturi, le hirotoneau în locul lor episcopi și preoți și-i lăsau învățători, părinți și călăuze duhovnicești. Și aceia, iarăși, când mureau, alegeau pe alții vrednici de această slujire și-i hirotoneau și-i lăsau în locul lor. Și așa s-a făcut prin succesiune, până ce a ajuns și la noi această rânduială și legiuire prin lucrarea Duhului Sfânt și se păzește până astăzi. În chip asemă-

nător, prin ei au venit până la noi și toate predaniile și învățăturile pe care le-au primit Apostolii de la Stăpânul a toate și Dumnezeu nostru. Și pentru că turmele lui Hristos s-au înmulțit și poporul Lui a ajuns fără număr, harul Duhului Sfânt a rânduit ca arhierilor să li se adauge și preoți, precum și egumeni și părinți duhovnicești din aceia care arată prin fapte credință tare în Hristos, Adevăratul Dumnezeu nostru, și au în ei harul Duhului Sfânt, ca să copăstorească și să conlucreze și ei împreună cu aceștia la mântuirea acelor ce vor să se mântuiască.

Deci, dacă pe unul din aceștia, adică din păstori, arhieriei, preoți, învățători, egumeni și părinți duhovnicești, care au învățăturile și predaniile Sfinților Apostoli și ni le dau ca pe o moștenire părintească, și anume pe acela pe care Dumnezeu l-a rânduit ca să ne aibă în supravegherea lui vom cuteza să-l disprețuim sau să-l trecem cu vederea sau să nu-l primim în casa noastră sau să nesocotim cuvintele lui și să nu le primim nici nu-l vom găzdui ca oaspete cu toată cucernicia, oare atunci nu l-am prigonit pe însuși Pavel și Petru? Și în genere toată ceata Apostolilor. Iar cel care i-a prigonit pe aceia, oare nu L-a disprețuit pe Însuși Domnul nostru Iisus Hristos și Dumnezeu, și pe Duhul Lui? Fiindcă și noi îi cinstim pe Apostoli, dar nu pentru că sunt niște simpli oameni, ci pentru că au venit și au propovăduit pe Fiul lui Dumnezeu, Care S-a coborât pe pământ ca să mântuiască neamul nostru și pentru că au fost trimiși de El ca să ne facă prin propovăduire și Botez fii ai lui Dumnezeu după har și moștenitori ai vieții veșnice și părtași ai unor bunătăți negrăite. Căci dacă n-ar fi vrut Stăpânul să le dea lor, ca ei să le dea tuturor, ei nu le-ar fi putut da altora și așa ar fi fost și ei ca și ceilalți oameni.

Necesitatea unui povățuitor apostolic

De aceea avem nevoie de multă râvnă și purtare de grijă, de multă luare-aminte, de multă priveghere și multe rugăciuni ca să nu cădem în nicio rătăcire, minciună, apostol mincinos sau proroc mincinos, în cazul în care nu vom dobândi un călăuzitor adevărat și iubitor de Dumnezeu și care să aibă pe Hristos în el și să cunoască cuprinzător propovăduirea Apos-

tolilor, canoanele și poruncile lor și dogmele Sfinților Părinți, sau, ca să spun mai bine, care să cunoască voile și tainele Stăpânului și Învățătorului Apostolilor, Hristos. Un asemenea învățător trebuie să căutăm și să găsim, care mai întâi să le fi auzit și învățat cu cuvântul, iar mai apoi să fi fost învățat și în chip tainic și în adevăr de Însuși Duhul Mângâietorul prin făptuire și experiență, ca să se învrednicească și el să audă de la Hristos Însuși Care i-a învățat pe Apostoli: „Taina Mea e pentru Mine și pentru cei ai Mei” și: „Vouă vi s-a dat să cunoașteți tainele Împărăției cerurilor” [Mt 13, 11]. Căci dacă vom căuta, vom găsi negreșit, pentru că Dumnezeu nu e nedrept, nici nu se bucură de pierzania oamenilor, ci precum este scris: „Așa a iubit Dumnezeu lumea că pe Fiul Său Unul-Născut L-a dat, ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică” [In 3, 16]. Deci, dacă L-a dat morții pe Fiul Său Unul-Născut ca să mântuim prin El, cum e cu puțință oare atunci când Îl rugăm să ne trimită sau, ca să spun mai bine, să ne arate un rob al Lui sfânt și adevărat ca să ne călăuzească spre mântuire și să ne învețe căile Lui; cum e cu puțință, zic, să ascundă un asemenea om de noi și să ne lipsească de un călăuzitor? Nu, nu! Nu e cu puțință.

Exemplu de căutare activă — sutașul Corneliu

Iar acest lucru trebuie să-l credem din ceea ce s-a făcut cu sutașul Corneliu care, deși era păgân, dar temător de Dumnezeu cu toată casa lui, pentru că făcea multe milostenii poporului și chema mereu pe Dumnezeu, de aceea la ceasul al nouălea al zilei i s-a arătat în chip vădit Îngerul lui Dumnezeu care a venit la el și i-a spus: „Rugăciunile tale și milosteniile tale s-au suit spre pomenire înaintea lui Dumnezeu. Și acum trimite bărbați la Ioppe și cheamă să vină un oarecare Simon care se numește Petru. El este găzduit la un oarecare Simon, tăbăcar, a cărui casă e lângă mare” [FA 10, 4–6]. Vezi că bine am spus că avem nevoie de multă râvnă și purtare de grijă ca să găsim un adevărat ucenic al lui Hristos? Și gândește-te ce spune Scriptura: „Iar Corneliu era bărbat cucernic și temător de Dumnezeu cu toată casa lui” [FA 10, 2], fiindcă nu numai pe sine însuși, ci și pe toți casnicii lui i-a învățat să se teamă

de Dumnezeu. Și e lucru frumos și lăudabil înaintea lui Dumnezeu ca să ne îngrijim nu numai de folosul nostru, ci și de toți cei ce sunt împreună cu noi. Lucru pe care acel sutaș îl făcea și înainte de a fi fost învățat de Apostoli, și poruncile Apostolilor care hotărăsc ca „nimeni să nu caute ale sale, ci fiecare ale altuia” [1 Co 10, 24] le împlinea și făcea multe milostenii și chema pe Dumnezeu ziua și noaptea; și înainte de a crede în Dumnezeu săvârșea în chip vădit porunca Stăpânului nostru Dumnezeu Care hotărăște: „Privegheați și vă rugați ca să nu intrați în ispită” [Mt 26, 41] și: „Cereți și vi se va da; căutați și veți afla; bateți și vi se va deschide” [Mt 7, 7]. Ai văzut necredinciosul, păgânul care n-a auzit cândva cuvântul lui Dumnezeu și făcea poruncile Evangheliei cu râvnă înainte de a fi fost învățat de altul? Cerea cu evlavie și primea; căuta cu milostenie și afla; bătea cu postul și rugăciunea și i s-a deschis. A trimis, spune [Scriptura], la Ioppe după Simon cel numit și Petru — o, dar minunat! o, binefacere uimitoare! —, care era găzduit de un oarecare Petru tăbăcarul, a cărui casă era lângă mare. Vezi că îngerul i-a descoperit nu numai numele lui, dar și numele celui ce-l primea și locul unde era găzduit? Iar îngerul a făcut acest lucru, ca să nu se înșele Corneliu și să cheme pe altcineva în locul lui Petru și să dea peste un lup în loc de un păstor.

Dacă vrei și tu să primești pe adevăratul, credinciosul și alesul ucenic al lui Hristos, du și tu o asemenea viață, fă și tu fapte asemănătoare, cazi și cheamă și tu la fel pe Dumnezeu prin milostenie, post și rugăciune și vei deschide ochii sufletului tău să vezi un asemenea om și tu, așa cum l-a văzut Corneliu pe înger. Imită-l pe el, cel necredincios, și tu cel ce spui că ești credincios; pe el, păgânul și neînvățatul și tu cel ce te numești creștin din pruncie, cel ce spui că ai fost hrănit cu învățăturile Apostolilor și te înalți cu cugetul ascultând flecărelile celor mai neînvățați. Imită pe sutașul tu, care-ți conduci numai casa ta și în tot felul și purtarea de grijă te îndreptezi pe tine însuși și pe cei ce sunt sub puterea ta. Dacă disprețuiești lucrurile ce se găsesc în puterea ta și în voința ta, precum și poruncile lui Dumnezeu pe care le cunoști, nu le faci, ci ești nepăsător față de ele și nu te îndrepti nici pe tine însuși,

nici pe cei pe care-i ai în stăpânirea ta, spune-mi cum vrei atunci să-ți arate Dumnezeu un învățător care să te învețe cele mai desăvârșite și mai înalte? Și dacă Dumnezeu nu ți-l arată, cum e cu puțință să-l găsești și să-l recunoști? Sau cum îl vei primi fără șovăială ca sfânt? Sau cum vei primi de la Dumnezeu plată de sfânt și drept? Nu! Nu! Nu va avea loc aceasta. De aceea, celor ce erau râvnitori și purtau de grijă de mântuirea lor și începeau de la ei înșiși cele ce privesc mântuirea, celor care, pe cât le era cu puțință, căutau pe Dumnezeu și lucrau binele, acestora Dumnezeu le-a descoperit și atunci și le descoperă și acum apostoli, proroci, drepti și sfinți, li i-a făcut cunoscuți iar ei i-au primit, i-au cinstit ca pe niște învățători ai evlaviei, ca pe niște mijlocitori ai lui Dumnezeu. De aceea au păzit și cuvintele lor ca pe niște legi dumnezeiești și au primit și ei plata pe care le-a dat-o acelora, și chiar și acum, dacă se găsesc unii ca aceia, vor primi plată ca și aceia.

Învățătorii mincinoși

Dar pe cei ce disprețuiesc pe ceilalți și se socotesc pe ei înșiși înțelepți și se află în negrijă și nepăsare și nu cheamă pe Dumnezeu ca sutașul Corneliu și cei asemenea lui, cu toată râvna, cu milostenie, cu post și cu rugăciune, mai ales acum când aproape toți suntem învățați din copilărie de către proroci, și apostoli voia lui Dumnezeu și cele de folos nouă, pe unii ca aceștia, spun, Dumnezeu îi lasă să se găsească în rătăcirile în care au căzut ei singuri, care, întunecați fiind de întunericul patimilor, poftelor, și voilor lor și umblând întru ele ca într-o noapte adâncă, își găsesc și asemenea învățători. Și pe drept cuvânt, căci stăpânitorul întunericului are întotdeauna și slujitorii și ucenicii lui care umblă în întuneric, pe care unii ca aceia îi găsesc și-i primesc cu bucurie ca pe unii de un gând cu ei și sunt învățați de aceștia aceleași lucruri pe care și le-au ales mai înainte și au preferat să le facă ei înșiși spre pierzania lor. Căci cine nu știe că dintru început diavolul a ridicat împotriva prorocilor proroci mincinoși, împotriva apostolilor apostoli mincinoși, împotriva învățătorilor sfinți sfinți mincinoși și învățători mincinoși, și se luptă în diverse moduri să-i înșele pe cei nepăsători cu cuvinte mincinoase și să-i

arunce în prăpastia pierzaniei? Pe aceștia i-a descoperit Apostolul zicând: „Vă rog, fraților, să vă păziți de cei ce fac dezbinări și scandaluri împotriva învățaturii pe care ați primit-o și depărtați-vă de la ei. Căci unii ca aceștia nu slujesc Domnului nostru Iisus Hristos, ci pântecului lor, și prin vorbele lor frumoase și măgulitoare înșală inimile celui fără de răutate” [Rm 16, 17–18]. Deci cei ce vor să fugă de unii ca aceștia cum sfătuiește Apostolul, trebuie să se separe de faptele întunericii, căci întrucât vor să fie robi acestora și să umble în întuneric, nu pot să fugă de asemenea învățători, nici să vină la lumina adevăraților învățători.

*Cum să-i găsim și recunoaștem
pe adevărații învățători duhovnicești*

Tu deci, copilul meu duhovnicesc în Domnul, auzind dumnezeiasca Scriptură care spune: „Vai celor înțelepți pentru ei înșiși și știutori înaintea lor” [Is 5, 21], ia seama cu frică și cutremur la cele spuse. Căci cuvântul acesta este despre mântuirea sufletească. Dacă vrei să-ți agonisești un bărbat duhovnicesc și sfânt și un învățător adevărat, nu socoti că ai putea să-l recunoști tu însuși după știința ta, fiindcă acest lucru e cu neputință, dacă nu te lupți înainte de toate celelalte, precum spuneam, cu fapte bune, cu milostenie, cu post, cu rugăciune și cu cerere neconținută, ca Dumnezeu să-ți fie Împreună-lucrător și Ajutor spre aceasta. Și dacă te-ai învrednicit să-l găsești cu ajutorul și harul lui Dumnezeu, atunci arată-i cea mai mare purtare de grijă și râvnă, multă smerenie, multă evlavie, cinste covârșitoare, credință curată și neșovăielnică. De ce? Ca să nu-ți câștigi osândă și pedeapsă în loc de răsplată, fiindcă despre unii ca aceștia a spus Mântuitorul nostru și Dumnezeu: „Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește, și cine vă nesocotește pe Mine Mă nesocotește” [Mt 10, 40; Lc 10, 16]. Se cade, așadar, fraților, să-i primim pe unii ca aceștia ca pe Hristos Însuși, pentru că toate cele făcute lor se raportează la Însuși Stăpânul Hristos și Dumnezeul nostru, iar El și le împrăziă și le socotește ca și cum le-ar pătimi el Însuși; precum, iarăși, cele ce se fac învățătorilor mincinoși se raportează la antihrist, și cei care-i primesc, îl primesc pe

acesta și pe însuși diavolul. Și să nu pretexteze unii că nu-i cunoaște zicând: „De unde aş putea să-i cunosc pe unii ca aceştia? Și eu sunt om și nimeni nu cunoaște gândurile altui om decât duhul care locuiește în el.” Nimeni să nu ia acest cuvânt drept un pretext întemeiat. Căci dacă ar fi cu neputință să fie recunoscut, n-ar mai fi poruncit Domnul: „Feriți-vă de proroci mincinoși”, adică de învățători mincinoși „care vin la voi în blana de oaie, dar pe dinăuntru sunt lupi răpitori. După roadele lor îi veți cunoaște!” [Mt 7, 15–16].

Deci, dacă Stăpânul Hristos spune adevărul, cum și spune, ne este cu putință să-i recunoaștem după cele ce le fac și le spun. Să spunem mai întâi care sunt roadele adevărului, ale Duhului Sfânt, iar apoi ni se vor arăta și roadele celui potrivit și rău, și din aceste roade veți cunoaște foarte bine cum sunt vădiți cei adevărați, drepti și sfinți și aceia care nu sunt așa și fățarnici; și eu nu spun nimic de la mine, ci din cuvintele Mântuitorului și ale Sfinților Lui Apostoli cu care voi încerca să încredințez și iubirea voastră. Ascultă deci ce spune Domnul nostru Iisus Hristos: „Feriți cei săraci cu duhul. Feriți cei ce plâng. Feriți cei blânzi” [Mt 5, 3–5]. Și iarăși: „Iubiți pe vrăjmașii voștri, faceți bine celor ce vă urăsc pe voi, rugați-vă pentru cei ce vă vatămă și prigonesc” [Mt 5, 44]. „Cuvânt deșert să nu iasă din gura voastră. Amin, zic vouă, pentru orice cuvânt deșert oamenii vor da socoteală în ziua judecății” [Mt 12, 36]. Și iarăși: „Dacă nu vă întoarceți și vă faceți ca niște prunci, nu veți intra în Împărăția cerurilor” [Mt 18, 3]. Și în altă parte spune: „În aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenici ai Mei, de veți avea iubire unii față de alții” [In 13, 35]. Și iarăși: „Cum puteți crede, când primiți slavă de la oameni, și slava de la Stăpânul Dumnezeu n-o căutați?” [In 5, 44]. Căci „oricine se înalță pe sine însuși va fi smerit, și cine se smerește pe sine însuși va fi înălțat” [Mt 23, 12]. Și nu spune că va fi înălțat în slava lumescă, ci se subînțelege că va fi înălțat tainic într-o schimbare duhovnicească. Acestea Domnul și Stăpânul nostru Hristos le strigă în chip vădit în fiecare zi. Ascultă-l însă și pe Apostolul Pavel care spune: „Roada Duhului este iubirea, bucuria, pacea, mărinimia, bunătatea, facerea de bine, credința, blândețea, înfrânarea, curăția”

[Ga 5, 22–23]; și iarăși: „Iubirea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește, nu se poartă cu necuviință, nu caută ale sale, [...] toate le suferă, toate le rabdă; iubirea nu cade niciodată” [1 Co 13, 4–5.7]. Ascultă-l și pe Ioan Teologul care spune: „Copilașilor, nu iubiți lumea nici cele din lume” [1 In 2, 15]. Căci iubirea lumii e vrăjmașă față de Dumnezeu. Astfel încât, frații mei, cine iubește lumea se face vrăjmaș lui Dumnezeu [Iac 4, 4]. Cine urăște pe fratele său este ucigaș de oameni și știți că orice ucigaș de oameni n-are parte de Împărăția Domnului nostru și Dumnezeu [1 In 3, 15; cf. 1 Co 6, 9–10]. În aceasta se recunosc copiii lui Dumnezeu și copiii diavolului: după iubire și după ură [cf. 1 In 3, 10]. Căci cine iubește pe Dumnezeu iubește și pe cei făcuți de El, adică pe frații săi. Iar cine urăște pe vreunul din frații săi, acestea e născut din diavolul, și iubirea lui Dumnezeu nu este în el [1 In 3, 8; 4, 20–21]. Deci cei ce au discernământ, știu în acest mod cine sunt fiii lui Dumnezeu și cine sunt fiii diavolului. Iar roadele Preasfântului și bunului Duh sunt cele pe care le-am spus mai sus. Se cade, așadar, să vădăm și roadele duhului celui rău, ca să le recunoașteți și să distingeți, cum spuneam, lumina de întuneric, dulcele de amar și binele de rău. Luați aminte deci la Stăpânul și Dumnezeul nostru iarăși Care zice: „Nu poate pomul bun să facă roade rele, nici pomul rău să facă roade bune” [Mt 7, 17]; și iarăși: „Omul bun din comoara lui bună scoate afară cele bune, pe când omul rău din comoara lui cea rea scoate afară cele rele” [Mt 12, 35]; și iarăși: „Cel ce va strica una din aceste porunci foarte mici și va învăța așa pe oameni, foarte mic se va chema în Împărăția cerurilor” [Mt 5, 19]; și ce spune, iarăși, despre cărturari și farisei? „Leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor, iar ei nu vor să le miște nici măcar cu degetul. Toate faptele lor le fac ca să fie priviți de oameni, căci își lătesc filacteriile și măresc ciucurii de la poalele veșmintelor și le place să stea în capul mesei la ospete și în băncile dintâi în sinagogi și să li se plece lumea în piețe și să fie numiți de oameni: Rabi!” [Mt 23, 4–7]. Așadar, când vezi pe cineva care face ceva din toate acestea și caută cu trudă slava ome-nească, și calcă poruncile lui Dumnezeu ca să placă oameni-

lor, să știi că e un rătăcit și nu spune adevărul. Fiindcă zice Apostolul: „Câtă vreme între voi este pizmă și ceartă și dezbinări, nu sunteți oare trupești?” [I Co 3, 3]. „Iar omul trupesc și suflesc nu cuprinde, nu primește cele ale Duhului, căci pentru el sunt nebunie” [I Co 2, 14]. Dar cine nu cuprinde cele ale Duhului, e vădit că n-are în el nici pe Duhul; și cine n-are în el Duhul Sfânt, acela nu este al lui Hristos, precum întărește Pavel zicând: „Iar dacă cineva nu are Duhul lui Hristos acela nu este al Lui” [Rm 8, 9].

Recunoașterea activă de sine

Ai auzit acum care sunt ai lui Hristos și care sunt ai lui antihrist. De aici ai cunoscut foarte sigur că aceia care sunt atenți îi recunosc ușor și pe cei buni și pe cei răi; fiindcă cei ce nu sunt atenți nu-i recunosc nu numai pe ceilalți oameni, dar nu se recunosc nici măcar pe ei înșiși. Pentru că atunci când cineva are griji și împrăstieri, ca și cum ar fi nemuritor în lumea aceasta, și-și petrece zi și noapte numai în lucrurile lumești și născocеște feluri cum să câștige, să-și facă case frumoase, își strânge mulțime de dobitoace, animale și sclavi și-și agonisește vase, haine și covoare scumpe, și-și face orice alt capriciu și desfătare trupească, unul ca acesta — spune-mi! — se recunoaște pe sine însuși? Nu. Nu se recunoaște, desigur, nici pe sine însuși, nici cele făcute de el. Se cunoaște pe sine numai că e același, dar prin cele ce face arată că nu se cunoaște pe sine însuși și starea lui, nici nu știe ce face. Căci viețuiește ca și cum ar fi nemuritor, și cu gura spune că azi suntem iar mâine nu mai suntem, dar prin lucrurile pe care le face pregătește cele pentru al căror sfârșit bun e nevoie de mulți ani. Mărturisește că lucrurile lumii sunt nimic și trecătoare, dar se sfădește și luptă cu fratele său pentru ele. Spune cu înțelepciune: „Sunt pulbere și cenușă”, și se gătește cu podoabe și prin aceasta arată că e mai presus decât ceilalți oameni. Ascultă dumnezeieștile Scripturi care spun: „Vai!” celor ce trăiesc în desfătări tolăniți pe cuverturi delicate [Am 6, 4] și depune orice străduință ca să-și facă patul din camera sa mai strălucitor, cuverturile lui mai delicate și masa lui mai bogată și gătită, iar acest lucru îl arată nu numai mirenilor

asemenea lui, dar și monahilor care vin pe la el, care nu numai nu admiră aceste lucruri, dar se și întristează pentru cei ce le au și-i plâng pentru neștiința lor. Căci pentru cele de care s-ar cădea să se rușineze când atâția frați sau, mai bine zis, Hristos, flămânzesc, ei se laudă și se trufesc socotindu-le podoabă și nu simt că prin cele ce fac dau mărturie despre ei înșiși că sunt lacomi, nedrești cu săracii și nemilostivi. Așadar, — spune-mi! — unul ca acesta cum se va cunoaște pe sine însuși? În ce stare se găsește și căror patimi e înrobitor? Cu adevărat nu se cunoaște pe sine însuși, chiar dacă i se pare că se cunoaște. Iar cel care nu se cunoaște pe sine însuși și starea lui, cum va putea să-l cunoască pe altul și patimile altuia? Cum poate orbul să-l distingă pe altul și să recunoască dacă e orb sau vede? Nu, nu e cu puțință. Deci, precum spuneam, copilul și fratele meu, dacă n-ajunge cineva să se cunoască mai întâi pe sine însuși și neputința lui prin milostenie, prin post, prin priveghere și rugăciune neconținută, acela nu poate să cunoască nici că fără un părinte duhovnicesc, o călăuză și un învățător, e cu neputință ca omul să păzească poruncile lui Dumnezeu și să viețuiască virtuos și să nu fie prins de cursele diavolului. Și cel care nu știe aceasta, e de presupus că acesta n-are nevoie de învățătură, sfat, povățuire sau ajutor de la alții, și e plin de mândrie, fără ca măcar să simtă că nu știe nimic, și se găsește în adâncul neștiinței sau, mai bine zis, al pierzaniei, și nu poate înțelege nici măcar că se află împreună cu cei pierduți. Fiindcă această neștiință e ca o albeață pe ochii spirituali ai sufletului și nu ne lasă să privim limpede, ca să iubim lumea și lucrurile lumii. Căci pe cât se depărtează mintea noastră de amintirea lui Dumnezeu, de moarte și de judecata viitoare, și nu socotește cele bune ce sunt păstrate pentru drepți, nici chinurile focului veșnic, întunericului, scrâșnirii dinților, pe care le vor primi păcătoșii care se cufundă cu totul în griji și în închipuirile lumii, adică în bogăție, slavă și desfătare și în toate celelalte lucruri lumești pe care oamenii le socotesc slăvite și strălucite, pe cât — zic — se predă mintea noastră acestora, pe atât se învârtosează mai mult și încetul cu încetul se tulbură și întunecă și întreaga minte ajunge ca acoperită de un văl, iar atunci vin neștiința desăvârșită și uita-

rea poruncilor lui Dumnezeu. De aceea, când David a păcătuit și a pățit același lucru, a chemat pe Dumnezeu și a zis: „Descoperă ochii mei și voi înțelege minunile din Legea Ta” [Ps 118, 18]. Ai văzut că ochii ți erau acoperiți? Ai văzut că a strigat lui Dumnezeu să i-i descopere? Același lucru fă-l și tu, copilul meu și Dumnezeu nu va trece cu vederea chemarea pe care o faci din tot sufletul.

Cunoașterea de sine prin smerenie

Dacă vei asculta și-ți vei deschide ochii sufletului, atunci oriunde ai privi, mai întâi te vei cunoaște pe tine însuși și starea ta, apoi și toate cele pe care ți le-am spus mai sus și-i vei socoti din toată inima ta drept sfinți și mai presus decât tine nu numai pe cei evlavioși și virtuoși, dar și pe orice om, mic și mare, drept și păcătos, ba chiar și pe cei ce păcătuiesc în chip vădit. Și acest lucru îți va fi semn vădit atât pentru tine, cât și pentru oricare altul, că ai primit iertarea păcatelor tale, când vei ajunge la aceste măsuri și la această stare bună; fiindcă sfânta smerenie care se găsește în aceste măsuri și în cel care a ajuns la ele, îi dăruiește mai întâi harisma de a gândi că nu e nimeni dintre toți oamenii mai păcătos decât el sau mai josnic și de nimic decât el, și de a se socoti pe sine însuși păcătos cu toată simțirea sufletului său și cu toată certitudinea, și că el singur va pieri și va fi predat osândeii [iadului]. Deci, dragul meu copil și frate, luptă să dobândești această smerenie și nu spune „acest lucru e cu neputință pentru mine”; nici, iarăși, „acest lucru e potrivit monahilor și nu celor ce se găsesc în lume”; fiindcă Hristos a dat poruncile Lui comune tuturor și nu le-a poruncit separat pe unele monahilor iar pe altele mirenilor. Și acestea le-au realizat și strămoșii dinainte de Legea lui Moise și cei de după ea. Ascultă-l pe Iov care spune: „Sunt pământ și cenușă” [Iov 30, 19; Fc 18, 27], și pe David care zice: „Iar eu vierme sunt și nu om” [Ps 21, 7]. Ai văzut cuvinte de smerenie? Ai văzut suflet care se socotește pe sine însuși mai disprețuit decât orice om, mic și mare? Imită, așadar, și tu pocăința lui David și atunci vei dobândi smerenia lui. Căci prin smerenie se risipește pâcla neștiinței care a acoperit mintea și se scutură acoperământul ei; iar

când mintea s-a descoperit, atunci ne cunoaștem și pe noi înșine și vedem și starea noastră care e, vedem și rănilile și întinăciunile sufletului nostru. Și atunci nu numai că gândim și vorbim smerit, dar ne rușinăm și de soare și de stele și de toate făpturile lui Dumnezeu care au fost făcute pentru noi, iar noi L-am mâniat pe Dumnezeu Care le-a făcut și am călcat nu numai o poruncă, ci pe toate, și nu mai îndrăznim nici măcar să ne ridicăm ochii și să privim și nu ne mai socotim vrednici nici măcar să mâncăm din roadele pământului, ci noi înșine spunem că e drept să murim de foame și de sete. Și nu mai putem nici măcar să ne uităm la icoanele lui Hristos și ale Sfinților Lui, întrucât suntem întinați, imputați și păcătoși, ci ni se pare că sfintele icoane ne înghit și pe noi și faptele noastre. De aceea nici nu mai îndrăznim să ne apropiem de ele și să le sărutăm, și socotim o mare rușine să apropiem buzele noastre necurate și întinate de cele curate și sfinte. Iar când vrem să intrăm în biserica lui Dumnezeu, ne cuprinde frică și cutremur, ca unii care intrăm cu nevrednicie, ca nu cumva să nu se rupă în două podeaua bisericii și să cădem de vii în iad. Acestea și altele mai multe ne învață sfânta smerenie, și ea ne preface, ne schimbă și oarecum ne creează și ne face smeriți, astfel încât de acum încolo, dacă vom vrea, să nu mai putem gândi sau să spunem despre noi înșine vreun lucru mare și înalt, ci să rămânem înlemniți și inscripționați ca niște statui. Această sfântă smerenie ne învață că nu putem învăța nimic bun fără învățător, iar celor ce ne întreabă și ne spun: „Oare știi ce citești?”, ea ne învață să le răspundem: „Cum putem înțelege cele ce le citim, dacă nu ne va călăuzi cineva?” [cf. FA 8, 30–31]. Ea ne învață să nu umblăm pe calea pe care n-o cunoaștem fără călăuză; ea ne poruncește ca atunci când vrem să ne pocăim, să nu ne apropiem de Dumnezeu fără un mijlocitor și călăuzitor. Căci dacă ne îndeamnă să ne rușinăm de cer, de pământ și de făpturile lui Dumnezeu și să avem frică de icoana Mântuitorului și a Sfinților Lui și să nu e apropiem de ele și să le sărutăm, cu cât mai mult ne va face să nu ne apropiem fără mijlocitor de Însuși Făcătorul, Stăpânul și Dumnezeul a toate? Căci chiar dacă este foarte iubitor de oameni, El se bucură însă mult de smerenia și mîn-

nirea noastră și laudă mult faptul de a ne socoti pe noi înșine nevrednici să ne apropiem de El singuri, fără un mijlocitor.

Necesitatea unor mijlocitori ai harului în Biserică

Vrând Stăpânul nostru și Dumnezeuul să ne arate și într-un alt mod că de Dumnezeu se cade să ne apropiem printr-un mijlocitor, așa cum și în toate celelalte ni S-a făcut model și exemplu, așa și aici El Însuși S-a făcut cel dintâi Mijlocitor al firii noastre și a adus-o la Tatăl Său și Dumnezeu; după care a hirotonit slujitori ai acestei mijlociri și apropieri pe Sfinții Săi Apostoli, iar aceștia, la rândul lor, au adus la Stăpânul Hristos pe toți cei care au crezut în El. Aceștia au ales și au hirotonit și urmași ai lor, slujitori ai mijlocirii lor, aceștia pe alții, aceștia iarăși pe alții, și acest lucru se păstrează prin succesiune până astăzi. Și Dumnezeu nu vrea să călcăm această poruncă și predanie specială a Lui, ci să rămânem în cele pe care ni le-a hotărât; de aceea spune: „Nimeni nu vine la Tatăl decât numai prin Mine” [In 14, 6]. Astfel, nimeni nu vine la credința în Sfânta Treime cea de o ființă, dacă nu e învățat de un învățător dogmele credinței; și nimeni nu e botezat fără preot și nu se împărtășește el însuși cu dumnezeieștile Taine, iar cine nu e botezat și nu se împărtășește din preacuratele Taine nu va dobândi viața veșnică, cum spune El Însuși: „Cine crede și se botează se va mântui, iar cel ce nu crede se va osândi” [Mc 16, 16]; și iarăși: „Dacă nu veți mânca Trupul Fiului Omului și nu veți bea Sângele Lui nu veți avea viață întru voi” [In 6, 53–54]. Așadar, întrucât fără Botez și fără Împărtășirea dumnezeieștilor Taine niciun creștin nu se poate învrednici de viața veșnică, și aceste Taine nu ni se dau prin intermediul Sfinților Apostoli, nici al Sfinților noștri Părinți care au fost după Sfinții Apostoli, ci ni se dau prin intermediul celor ce sunt și trăiesc acum și petrec împreună cu noi, e vădit atunci că acelea pe care aceia le-au împărtășit celor ce erau atunci în lume aceleași ni le dau și aceștia nouă; și așa cum aceia botezau cu apă și cu Duh Sfânt, așa fac și ei astăzi; aceia dădeau Trupul și Sângele lui Hristos, aceleași ni le dau și ei nouă; și nici cei ce se botezau sau împărtășeau atunci n-aveau nimic mai mult decât noi, nici noi care ne botezăm și ne îm-

părtășim acum n-avem nimic mai puțin decât ei. Aceia învățau credința în Hristos și Sfânta Treime cea de-o-ființă și nedes-părțită, adică în Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, aceleași ne învață și acum părinții noștri. Așadar, din acestea a devenit evident pe scurt — căci nu scriu toate, ca să nu întind prea mult cu-vântul — că orice au făcut credincioșilor atunci Apostolii și orice i-au învățat, aceleași ni le fac acum și nouă părinții noștri duhovnicești, adică arhieriei și preoții, în mod identic și fără să lipsească ceva; ne învață și povățuiesc ca și aceia. Și fiindcă nu se deosebesc cu nimic de Apostoli, sunt și ei fii ai Apostolilor și apostoli. Și aceia care nu-i primesc, nici nu ascultă cuvintele lor vor auzi de la Domnul nostru Iisus Hristos zicându-le: „Amin, zic vouă: mai ușor va fi locuitorilor Sodomei și Gomorei decât vouă” [Mt 10, 15], fiindcă a spus Apostolilor: „Cine vă pizmuiește pe voi pe Mine Mă pizmuiește, și cine vă ascultă pe voi pe Mine Mă ascultă. Cine vă nesocotește pe voi, pe Mine Mă nesocotește. Iar cine Mă nesocotește pe Mine, nesocotește pe Cel ce M-a trimis pe Mine” [Mt 10, 40; Lc 10, 14. 16]. E vădit că aceleași lucruri le spune și celor ce sunt acum și celor ce vor fi după aceea asemenea acelora, și aceia care nu-i primesc nici nu-i ascultă, ci-i nesocotesc, nu-L primesc pe Însuși Hristos, nici nu-L ascultă, ci-L nesocotesc și prin această nesocotire nesocotesc pe Dumnezeu și Tatăl Care L-a trimis.

Timpul de acum, timpul disprețului generalizat

Să știi deci, copilul meu iubit, că în aceste vremuri nimeni dintre mirenii, nimeni dintre monahi, dintre preoți sau arhieriei nu mai cinstește, nu mai iubește, nu se mai teme sau primește pe cineva ca apostol al lui Hristos și ucenic al lui Hristos numai pentru iubirea lui Hristos sau porunca Lui sau bunurile veșnice pe care le va dăruia El lor, ci toți ne disprețuim și de-făimăm unii pe alții: monahii învinuiesc pe monahi, preoții pe arhieriei, mirenii pe toți și unii pe alții, și nimeni nu se mai gândește cum a fost vechea Biserică a lui Dumnezeu. Și așa cum a hotărât Dumnezeu în ea mai întâi Apostoli, în al doilea rând proroci, în al treilea rând învățători, și ceilalți pe care-i enumeră Apostolul [Pavel; cf. 1 Co 12, 28], tot așa în chip

asemănător e Biserica lui Dumnezeu și astăzi, și de aceea cei care o prezidează trebuie să-i primească pe unii ca apostoli, pe alții proroci și pe alții ca învățători. Dar noi am uitat cu desăvârșire toate acestea și ne trufim unul împotriva altuia, și pe cel care ieri m-a botezat și m-a eliberat de moarte și de stricăciunea sufletului și m-a umplut de harul Duhului Sfânt și m-a dezlegat de păcat și m-a cuminecat cu preacuratul Trup și mântuitorul Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos și m-a făcut fiu al lui Dumnezeu — și ce altceva mai mult le făceau odinioară creștinilor Apostolii? —, pe acesta mâine nu-l mai primesc nici nu-l mai salut, fiindcă socotesc acest lucru o rușine pentru mine, nici nu vreau să ies în întâmpinarea lui când vine la mine și să-l cinstesc și să-l primesc cu toată deferența; ci spun slujitorului meu cu iritare: „Ce mai vrea? Dă-i răspuns că stăpânul are de lucru și nu poate să-l primească”; și nu mai spun altele încă și mai rele decât acestea și mai de necinste pe care aceștia le fac nu numai monahilor, dar și preoților și chiar celor ce-i mărturisesc și-și închină acestora sufletele lor. Chiar și pe cel pe care azi și l-a ales să aibă părinte duhovnicesc și învățător prin mărturisire, nu după puțin timp, ci chiar în același timp când spune că e fiul său duhovnicesc, se și trufește față de părintele său duhovnicesc și în loc să fie fiul său duhovnicesc și ucenicul său, devine el părinte duhovnicesc și învățător al lui și-l contrazice și-l nescotește, dacă se întâmplă să-i spună ceva ce nu e după voia lui; și cu trecerea timpului, unul ca acesta nici nu mai știe că are părinte duhovnicesc sau învățător. Și dacă duhovnicul nu se duce la el și nu-i face voile lui, nici nu consimte la cele pe care le vrea sau, mai bine zis, dacă nu cade la învoială să piară împreună cu el, atunci îl lasă și caută pe altul care să-l urmeze în voile lui trupești.

*Confuzia și nivelarea spirituală actuală
din Biserică și între creștini*

Și așa toate cele duhovnicești — cum le vezi și le știi și tu — sunt astăzi amestecate și tulburate, și a dispărut orice rânduială și predanie a Apostolilor și s-au desființat toate poruncile lui Hristos. Și tot acest rău și această surpare se face în generația

de acum fiindcă toți își închipuie că au învățat cele dumnezeiești și știu poruncile lui Dumnezeu și pot discerne cele ce le sunt de folos; și, pe lângă aceasta, fiindcă socotesc că toți preoții sunt păcătoși și nevrednici, dar sunt convinși că harul lui Dumnezeu lucrează și prin cei nevrednici, și cred că primesc darurile harului care se lucrează în noi prin Duhul Sfânt și arvuna lucrurilor veșnice care ni se vor da, dar preotului prin care i se dau acestea îi întorc spatele și-l urăsc ca pe un păcătos și nevrednic de preoție; la fel și despre duhovnici își închipuie aceleași lucruri: că prin mărturisirea pe care le-o fac primesc iertarea păcatelor lor, dar pe duhovnicii lor îi socotesc că n-au nicio virtute sau îndrăznire la Dumnezeu și-i consideră la fel ca și pe ceilalți oameni. Și mai cred că toate cele ce se găsesc într-o asemenea stare le primesc și ei sau, mai bine zis, răpesc toate darurile duhovnicești ale harului pe care Dumnezeu le-a dat Apostolilor, iar Apostolii le-au dat celor ce au crezut prin ei în Hristos, fără să dea cinstea și credința cuvenită celor ce le dau aceste daruri ale harului, cinste pe care au dat-o mai întâi Apostolii Stăpânului Hristos, Apostolilor le-au dat-o ucenicii lor, iar acestora cei ce au fost supuși lor. Și îndrăznesc să spună că Dumnezeu nu le cere să dea aceeași cinste și acum arhierilor, preoților, egumenilor și părinților noștri duhovnicești, ci, pentru că au fost botezați de prunci, cred prin aceasta că sunt dezvinovați pentru că n-au cinstit mai apoi pe cel care i-a botezat nici n-au avut evlavie față de el ca un părinte al lor. Și-și închipuie că întrucât de mici copii au învățat literatura sacră aceasta e de-ajuns pentru evlavie și că nu vor fi cercetați de Dumnezeu pentru că au disprețuit pe învățătorii evlaviei și n-au vrut să se lase învățați de ei; ci, întrucât li se pare că sunt evlavioși și viețuiesc încă și mai evlavios decât toți ceilalți, nădăjduiesc că se vor îndrepta numai prin aceasta. De asemenea și faptul că-și spun numai păcatele, și le mărturisesc și că primesc iertare de la părinții lor duhovnicești, li se pare că e de ajuns pentru mântuirea lor și nu mai au nevoie să aibă credință în ei, nici să le aducă cinstea și evlavie care li se cuvine duhovnicilor ca unii ce sunt apostoli ai lui Dumnezeu și mijlocitori și rugători la El pentru ei.

Astfel, toată lumea e plină acum de o astfel de rătăcire și de un asemenea rău, și călcarea și disprețuirea unei singure porunci a răsturnat toată Biserica lui Dumnezeu; fiindcă Biserica a ajuns la o asemenea neorânduială și tulburare, că aproape nu se mai vede deloc structura ei nici nu se mai recunoaște în noi drept o alcătuire a Trupului Stăpânului, ci e ca și cum n-am avea drept Cap al nostru pe Hristos nici n-am fi legați și lipiți unii de alții de Duhul de viață făcător, nici nu mai acceptăm să ne lăsăm zidiți fiecare în cinul lui de către Întâiul Arhitect al Bisericii. Drept pentru care suntem risipiți ca o materie neînsuflită, atât de mult ne-am făcut robi voilor noastre și suntem stăpâniți de poftele plăcerilor și am fost amăgiți și risipiți de ele; ura și mândria pe care le avem ne-au separat și rupt unii de alții și am pierdut semnul distinctiv al credinței noastre, adică iubirea despre care Domnul a zis: „Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenici ai Mei, de veți avea iubire unii față de alții” [In 13, 35]; căci atunci când o pierdem, în zadar ne mai numim creștini.

Cauza confuziei: necinstirea părinților duhovnicești

De aceea, spune-mi — rogu-te! —, atunci când nu-i iubim pe părinții noștri duhovnicești care ne-au dat atât de mari lucruri bune, prin care Dumnezeu ne face fii ai Lui după har, moștenitori ai slavei Lui și copărtași ai tuturor celor de care am vorbit; dacă, spun, nu-i iubim nici nu-i cinstim și slăvim cum se cuvine și cum trebuie să fie cinstit un om al lui Dumnezeu trimis la noi de El, cine ne va încredința că avem iubire desăvârșită față de semeni și ceilalți frați ai noștri? Și, afară de aceasta, dacă pe cei pe care-i avem mijlocitori și rugători la Dumnezeu, care au primit putere de la Dumnezeu să ne dea iertarea păcatelor și să ne facă prieteni cu El, dacă pe aceștia nu-i primim cu toată certitudinea și credința ca pe niște sfinți, ci-i socotim ca niște păcătoși, cum mai nădăjduim că ni se va da iertarea desăvârșită a păcatelor noastre? Căci zice Domnul: „Fie ție după credința ta” [Mt 9, 29]. Și cu siguranță după măsura credinței tale și precum crezi în ei, așa vei primi și iertarea păcatelor tale. Și dacă e adevărat cuvântul Domnului care spune: „Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește și

cine vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește” [Mt 10, 40; Lc 10, 16], mă mir atunci — cum spuneam mai sus —, de cei care nu-și pun în mintea lor că noi se cade nu numai să-i iubim pe toți oamenii, și mai cu seamă pe frații noștri după duh, dar și pe unul din bărbații duhovnicești de acum se cade să-l primim ca pe un apostol al lui Hristos ca să primim prin el pe Hristos și se cade să facem toate cuvintele lui ca și cum ar ieși din gura lui Hristos, cum oare atunci — zic — sau în ce alt chip vor putea credincioșii să-L vadă pe Hristos sau să-L dobândească în ei înșiși? Căci cei mai mulți dintre noi nu-l cunoaștem pe preotul care ne-a botezat și dacă l-am cunoaște l-am trece cu vederea și l-am disprețui, precum spuneam; iar unii dintre noi nu știm nici măcar dacă am fost botezați, iar dacă nu o știm, cum anume sau din ce cauză am putea avea credință? Sau cum să socotim că suntem botezați? Nu pot să înțeleg. Părinte duhovnicesc n-am cunoscut și dacă l-am cunoscut nu l-am cinstit deloc ca pe un părinte. Învățător care să ne învețe evlavia n-am dobândit, și chiar dacă am vrea să dobândim, n-am face ceea ce el ne-ar învăța. Ce să mai spun nu știu. Fiindcă nu găsesc de unde anume sau de la care realizare a virtuții să vă numesc creștini. Om nenorocit și ticălos! Pentru ce nu-l cinstești pe părintele tău duhovnicesc ca pe un apostol al lui Hristos? „Fiindcă — spune el — nu-l văd să păzească poruncile lui Dumnezeu de aceea nu-l cinstesc.” Asta e un pretext zadarnic. Fiindcă — spune-mi! — le păzești tu oare mai bine decât acela și de aceea îl disprețuiești și-l judeci? Și chiar dacă ai păzi toate poruncile, nici așa nu s-ar fi cuvenit să-l judeci nici să-i întorci spatele sau să-l defaimi și învinuiești pentru nepăsarea lui, ci s-ar fi cuvenit mai degrabă să-l cinstești pentru lucrurile bune pe care ți le-a dat Dumnezeu prin el și să-l faci părtaș la cele trupești și să-l răsplătești pe cât poți pentru cele bune pe care ți le-a dăruit, ca nu numai să păzești cele ce ți-au fost dăruite de Dumnezeu prin el, dar și să le înmulțești prin asemenea fapte. Acum însă, prin necredința, nerecunoștința și nesocotirea pe care le arăți față de părintele tău duhovnicesc și învățătorul tău, nu numai că ai pierdut ce ai primit, dar ai șters din tine însuși și însuși faptul că ești creștin și ai păgubit pe Hristos.

Pilda solului împăratului

Dacă un împărat pământesc a trimis la tine pe unul din robii lui mai mici purtând haine sărăcăcioase și vechi și fără să călărească pe un cal sau asin, dar care are numai o scrisoare, un hrisov împărătesc semnat de însăși mâna împăratului, iar prin această scrisoare împăratul te proclamă fratele lui bun și prieten și-ți făgăduiește ca după puțin timp să te așeze împreună cu el pe tronul împărăției lui, să-ți încununeze capul cu coroană împărătească și să te îmbrace cu haină împărătească, spune-mi ce-i vei face acestuia? Oare-l vei primi și cinsti ca pe un rob al împăratului din pricina marilor făgăduințe împărătești și strălucirii slavei pe care urmează să o primești, te vei bucura împreună cu el și-i vei face bine, după putință, și-i vei făgădui că îi vei face bine și după aceea? Sau îl vei disprețui și trimite înapoi și-l vei necinsti pentru că e îmbrăcat în haine sărăcăcioase și a venit pe jos? Iar dacă află împăratul că l-ai disprețuit în acest chip, oare te va lauda pentru aceasta sau te va muștra și judeca? Dacă ai fi tu însuți împăratul acela, oare nu vei socoti că acel dispreț făcut robului tău e insultarea și necinstirea ta? Oare nu vei socoti ocara lui drept ocara ta? Și într-adevăr, așa este. Căci te vei mânia pe el ca și cum te-a disprețuit pe tine însuți că ai un asemenea rob; și-i vei spune așa: „Cine l-a făcut pe acela judecător peste robii mei? Căci n-a învinuit pe robul meu că din nepăsarea lui poartă haine atât de sărăcăcioase și zdrențăroase, ci mă învinuiește pe mine că sunt nemilostiv și suport să-i văd pe robii mei îmbrăcați în astfel de haine vechi”, și așa, din pricina acestei necinstiri pe care a făcut-o robului tău, îți va părea rău de cele ce ai făgăduit să i le faci. Și cu siguranță nu vei mai voi să-l primești când va veni la tine. Fiindcă ți-a răpit judecata ta, și el, care n-avea îngăduința să-i judece, a judecat pe robii tăi.

Îndemn

Acestea toate gândindu-le în tine însuți, iubitul meu copil duhovnicesc, învățând care e rânduiala desăvârșită a lucrurilor, luptă-te, pe cât poți, să te faci creștin nu numai cu cuvântul, dar mai ales cu fapta. Câștigă-ți un părinte duhovnicesc, câștigă-ți un învățător, un mijlocitor la Dumnezeu; lipește-te de el

cu iubire, cu credință, cu frică și cu dor, ca să fii împreună cu Hristos Însuși, ca să te învrednicești să te unești prin El cu Însuși Hristos și să te faci copărtaș și comoștenitor al slavei și împărăției Sale veșnice și să-L lauzi și slăvești împreună cu Părintele Lui și cu Preasfântul Duh în vecii vecilor. Amin.

[Imnul 58]

Invocarea lui Hristos

Hristoase, dă-mi cuvinte de înțelepciune, cuvinte ale unei cunoașteri și înțelegeri dumnezeiești [I Co 12, 8]! Căci Tu știi neputința cuvântului meu nepărtaș de învățătura cea din afară [profană]; Tu știi că numai pe Tine Te am viață, cuvânt, cunoștință și înțelepciune, Dumnezeu mântuitor și ocrotitor în viață și răsuflare a smeritului meu suflet, eu cel străin și umil în cuvinte. Tu ești nădejdea mea [Ps 21, 9], Tu ești ajutorul meu [Ps 88, 19], Tu acoperământul meu [Ps 120, 5], Tu refugiul meu [Ps 90, 2], Tu lauda [Dt 10, 21], bogăția și slava mea [Pr 22, 4]. Tu, Cuvinte, ai vrut după milostivirea Ta să mă iei din lume pe mine cel străin, nevrednic, umil și mai rău decât tot omul, decât animalul necuvântător, și de aceea îndrăznind în mila Ta, Te rog, Îți spun și cad la Tine: Dă-mi cuvânt drept, dă-mi tărie, dă-mi putere să grăiesc tuturor celor închinați Ție și care slujesc Ție, Împărate a toate; să grăiesc inițiaților, stăpânilor și slugilor, cărora li se pare că Te văd și-Ți slujesc cu adevărat ca unui Stăpân.

Voi toți, oameni, împărați și puternici, preoți și episcopi, monahi și căsătoriți, nu socotiți un lucru nevrednic să auziți glasul și cuvintele mele, ale unui om umil. Ci deschideți-mi urechile inimii, ascultați și înțelegeți ce spune Dumnezeuul a toate și mai înainte de toți vecii, Cel Neapropiat, Cel Singur Atotțiitor, în a Cărui mână e suflarea tuturor celor ce sunt [Dn 5, 23]!

Către împărați

— Împăraților! Bine faceți ducând războaie cu neamurile păgâne, dacă nu faceți voi înșivă faptele, obiceiurile, voile și socotințele neamurilor păgâne și nu Mă tăgăduiți prin multele

voastre fapte și cuvinte pe Mine, Împăratul vostru. Mai bine ar fi pentru voi să păziți cuvintele Mele și să faceți în chip drept toate poruncile Mele și să urmați în sărăcia cea fericită [Mt 5, 3] o viață retrasă din afacerile publice. Căci ce folos aveți dacă apărați lumea de moartea și robia trecătoare, dar pe voi înșivă vă faceți în fiecare zi robi ai patimilor și demonilor și moștenitori ai focului nestins [Mc 9, 43]? Fiindcă fapte bune sunt toate cele pe care le face cineva pentru Mine și din compătimirea și mila față de aproapele; întâi de toate dacă are milă de el însuși și se sârguiește cu toată râvna să păzească cuvintele Mele și să arate pocăință sinceră pentru cele lucrate poate de el înainte; apoi dacă nu se mai întoarce niciodată la acestea [Mt 24, 18], ci stăruie în cuvintele Mele, ale Stăpânului, în poruncile și legile adevărului și le face așa pe toate până la moarte fără a încălca nimic și nu trece cu vederea nicio cirtă din cele scrise [Mt 5, 18]. Căci acest lucru e pentru Mine o jertfă, acest lucru e pentru Mine tămâie, ofrandă și dar, iar fără de ele sunteți mai răi decât păgânii.

Către episcopi

— Voi întâi-stătătorii între episcopi, care sunteți pecetea icoanei Mele, voi cei rânduiți să vorbiți cu Mine cu vrednicie, voi care sunteți mai presus decât toți dreptii ca unii ce veniți în numele ucenicilor Mei și purtați întipărirea Mea dumnezeiască, care ați primit chiar și peste comunitatea cea mai mică o putere ca aceea pe care am primit-o de la Tatăl Eu [In 17, 2] Cuvântul. Eu, fiind prin fire Dumnezeu, M-am întrupat și, făcându-Mă existență dublă prin lucrări, voințe, ca și prin firi, sunt neîmpărțit și necontopit Dumnezeu-om și, iarăși, om-Dumnezeu; căci ca om am socotit lucru vrednic să Mă las ținut de mâinile voastre, dar ca Dumnezeu sunt cu totul de neapucat pentru niște mâini de lut, nevăzut pentru cei ce nu văd și de neapropiat Eu, Cel ce M-am junghiat pentru toți, Eu Cel dublu într-o singură ipostasă — înțelegeți! Voi, aceia dintre episcopi care din această pricină vă ridicați deasupra celor mai mici ca unii ce sunt umili și mai prejos decât voi. Voi, aceia dintre episcopi care sunteți departe de demnitatea voastră — nu cei a căror viață concordă cu cuvântul și e o pecete a învăță-

turii lor de-Dumnezeu-insuflate și a elocinței lor dumnezeiești —, ci voi, cei a căror viață e contrară cuvântului vostru, căroră vă rămân necunoscute Tainele Mele înfricoșătoare și dumnezeiești, care vă închipuiți că țineți o pâine care e de fapt Foc, care Mă disprețuiți ca o pâine simplă și vi se pare că vedeți și mâncați doar o bucată nevăzând Slava Mea nevăzută. Voi acei dintre episcopi, mulți din puțini, înălțați și în același timp smeriți cu smerenia cea rea și potrivnică, care vânează slava oamenilor [*In* 12, 43] și pe Mine, Creatorul a toate, Mă trec cu vederea ca pe un sărac și nevoiaș lepădat, înțelegeți că aceia se ating cu nevrednicie de Trupul Meu [*I Co* 11, 27] și, căutând să se ridice mai presus de cei mulți, intră nechemăți înăuntrul sanctuarului Meu, pășesc în cămara de nuntă a celor negraite fără haina harului Meu [*Mt* 22, 11] pe care n-au primit-o nicicând, și văd cele ce nu le este îngăduit să vadă, iar Eu, Iubitorul de oameni, rabd îndelung suportând îndrăzneala lor nerușinată. Intră și vorbesc ca și cu un prieten cu Mine, deși nu Mi-au rămas nici măcar robi prin frică, și se arată pe ei înșiși ca unii ai casei și familiari, ei care nici n-au cunoscut harul Meu, și fac pe mijlocitorii altora, ei care sunt răspunzători de multe greșeli. Îmbrăcând bine trupul pe dinafară, par strălucitori și se arată curați, dar și-au agonisit suflete mai rele decât lutul și noroiul, mai rele decât orice venin aducător de moarte, ei cei ticăloși prin răutatea lor. Căci așa cum odioasă Iuda care M-a vândut pe Mine, luând de la Mine Pâinea, cu nevrednicie a mâncat-o ca pe o bucată de pâine obișnuită și de aceea Satana a intrat îndată în el [*In* 13, 27] și l-a făcut vânzător nerușinat al Meu, Învățătorul lui, luându-l unealtă, rob și împlinitor al voilor lui, tot așa pătesc fără să o știe și aceștia câți se ating cu îndrăzneală, înfumurare și nevrednicie de dumnezeieștile Mele Taine, care stau înaintea altora prezidând de pe tronuri clerul și preoții, având conștiința deja vătămată, iar după aceasta negreșit osândită, și, umblând în curtea Mea dumnezeiască, stau în chip nerușinat în sanctuarul Meu cu îndrăzneală înaintea Mea fără să vadă slava Mea dumnezeiască, pe care dacă ar fi văzut-o, n-ar fi făcut aceasta [*I Co* 2, 8], nici n-ar fi cutezat să intre cu atâta aroganță nici măcar în pridvorul templului Meu dumnezeiesc!

Oricine voiește va cunoaște că toate acestea care au fost scrise aici sunt adevărate și sigure din înseși lucrurile pe care le facem noi, preoții, și va fi convins și va mărturisi că în ele nu se găsește nicio minciună, întrucât Dumnezeu Însuși le-a spus prin mine. Afară numai dacă nu se va găsi cineva din cei ce fac aceste lucruri care să se grăbească să acopere și învăluie cu cuvinte amăgitoare rușinile sale, pe care însă i le va descoperi înaintea îngerilor și a oamenilor Domnul Dumnezeu al toate Care descoperă cele ascunse ale întunericului [*Mt* 10, 26; *1 Co* 4, 5].

Către preoți

Căci care dintre voi, preoții de acum, s-a curățit mai înainte de fărâdelegi și așa a îndrăznit să vină la preoție? Care ar putea spune cu îndrăznire că a disprețuit slava de jos și slujește numai pentru cea de sus? Care L-a iubit pe Hristos și numai pe El Singur și a trecut cu vederea aurul și toți banii? Care s-a mulțumit numai cu cele de neapărată trebuință și nu a uneltit ceva împotriva aproapelui? Care nu are conștiința osândită de plocoanele prin care s-a făcut el însuși sau îi face pe alții [preoți] cumpărând sau vânzând harul? Care nu a preferat unuia vrednic un prieten instalându-l în funcții pe el, deși era nevrednic? Cine nu se sârguiește să facă episcopi pe prietenii săi apropiați ca să pună stăpânire peste toate cele ale altora? Și încă acest lucru e făcut de cei moderați, căroră nu li se pare un păcat a lua lucrurile altei biserici. Cine n-a ales episcopi împotriva vredniciei [candidaților] doar la cererea puternicilor lumii, a prietenilor, bogaților și domnilor? Cu adevărat nu mai este astăzi nimeni care să aibă inima curată de toate acestea iar nu înțepată de acul conștiinței pentru că a făcut măcar una din cele pe care le-am spus; toți am păcătuit fără rușine neîngrijindu-ne de curmarea răului, nici făcând binele, și de aceea nu ne căim rămânând cufundați în adâncul relelor și zăcând neîndurerați față de acestea. Căci dacă nu gustăm slava dumnezeiască, nu putem trece cu vederea slava de jos [*In* 12, 43], iar dragostea de slava oamenilor nu lasă sufletul să se smească, nici să-și facă reproșuri de bunăvoie. Dacă așa stau lucrurile, atunci cum — spune-mi! — cel ce vânează slava oamenilor și caută bogăția stricăcioasă, cel ce pofteste să aibă

mulțime de aur, care e nesăturat în răpire și ranchiunos pe cei care nu-i dau neconținut, cum va îndrăzni deci să spună că-L are pe Dumnezeu sălășluind întru sine sau că iubește pe Hristos [In 21, 15] sau că are Duhul lui Hristos [Rm 8, 9]? Iar cel ce n-a primit în el pe Hristos, pe Tatăl Lui și pe Duhul Sfânt, pe Unul Dumnezeu locuind și umblând [2 Co 6, 16] în chip conștient în inima lui, cum va arăta o slujire sinceră, de la cine altcineva va învăța smerenia sau cum va fi învățat voia dumnezeiască? Cine va fi mijlocitor pentru el sau îl va împăca cu Dumnezeu și-l va înfățișa ca pe un închinător care să nu fie rușinat Dumnezeului Celui Singur curat și neprihănit, spre Care nu cutează a-și aținti privirile heruvimii, pentru că este neapropiat [inaccesibil] pentru toți îngerii? Cine va garanta că acesta va ține fără păcat și va sluji fără osândă înfricoșătoarea slujbă a jertfei celei fără de prihană? Care înger, care om va putea spune aceasta sau că poate face aceasta? Căci eu spun și dau mărturie tuturor — nimeni să nu se înșele, nici să se amăgească în cuvinte! —: oricine n-a lăsat mai întâi lumea și nu va urî din suflet cele ale lumii [1 In 2, 15] și va iubi în chip sincer numai pe Hristos și nu-și va pierde pentru El însuși sufletul său [Mt 16, 25] nemaiîngrijindu-se de nimic din cele ale vieții omului, și nu este ca unul care moare în fiecare clipă și nu va plânge și nu va jeli mult pentru El și nu va avea numai pofta Lui și nu se va învrednici ca prin multe necazuri și osteneți [FA 14, 22] să ia Duhul Dumnezeiesc pe Care L-a dat dumnezeieștilor Apostoli, ca prin El să alunge orice patimă și să realizeze ușor orice virtute și să-și agonisească izvoare de lacrimi — de unde vin curățirea și contemplarea sufletului, cunoașterea voii dumnezeiești, luminarea strălucirii dumnezeiești și vederea luminii neapropiate [1 Tim 6, 16], de unde se dă nepătimirea și sfințenia tuturor celor ce s-au învrednicit să-L vadă și să-L aibă pe Dumnezeu în inimă, să fie păzit de El și să păzească poruncile Lui dumnezeiești — [oricine n-a făcut și n-are acestea] să nu îndrăznească să primească preoția și conducerea sufletelor ori să înceapă ceva în această privință! Căci așa cum Hristos Se aduce pe Sine Însuși și aduce El Însuși jertfă lui Dumnezeu, Tatăl Său, așa El Însuși ne aduce jertfă și pe noi și tot El ne primește. Fiindcă întreprinderea

unor asemenea lucruri va fi spre judecată și osândă, pentru că e mai rea decât omorul, mai rea decât adulterul și desfrâul și decât toate celelalte păcate. Căci toate acestea se săvârșesc acum față de niște muritori, fiindcă negreșit păcătuim unii față de alții. Dar cel care îndrăznește să vândă cele dumnezeiești și să facă negoț cu harul Duhului, acela păcătuiește negreșit față de Însuși Dumnezeu. Căci cel ce a fost așezat reprezentant al Cuvântului trebuie să viețuiască ca El și să poată spune ca și Acela: „Vino după mine! Vulpile au vizuini și toate păsările au cuiburi, dar eu” — cel ce m-am învrednicit să slujesc lui Hristos — „n-am unde să-mi plec capul” [Mt 8, 22. 20]. Fiindcă nu trebuie să aibă nimic al său, nici să-și agonisească ceva din lume, decât numai ce e de neapărată trebuință, toate celelalte fiind ale săracilor, străinilor și bisericii lor. Dar dacă va cuteza să se folosească de ele cu stăpânire în folos personal și în chip nepotrivit, ca să dea rudelor cele ale unor străini, să zidească case, să cumpere țărini și să tragă după el o mulțime de robi atunci, vai, care va fi osânda acestuia! Negreșit acesta se va asemana celui care din lipsă de minte mănâncă rău toată zestrea femeii lui și care, neavând bani ca să o dea înapoi când e cerută de la el la despărțirea de soția lui, e prins și trimis să fie ținut în închisoare. Deci așa vom fi și noi, preoții și slujitorii care ne folosim într-un sens abuziv de veniturile Bisericilor pentru noi înșine, pentru rude și prieteni și, neîngrijindu-ne deloc de cei sărmani, zidim case, băi, mănăstiri și turnuri, facem zestre și nunți și disprețuim și suntem nepăsători față de bisericile noastre ca față de niște lucruri străine, stăm despărțiți și departe de ele ani îndelungați și petrecem în pământ străin lăsând văduve femeile [bisericele] noastre, nemaiîngrijindu-ne deloc de ele; și chiar dacă stăruim și locuim în ele, o facem nu ca unii ținuți de dorul lor, ci numai ca să trăim îmbelșugat și în moliciuni din veniturile lor. Care dintre noi, preoții, se îngrijește de frumusețea sufletului Miresei lui Hristos? Arată-mi pe unul și-mi va fi de ajuns! Dar, vai nouă!, preoților, monahilor, episcopilor și slujitorilor din cel de-al șaptelea veac [mileniu]², că noi călcăm

² Al șaptelea mileniu al erei creștine de la facerea lumii. Potrivit acestui sistem cronologic, Hristos s-a născut în anul 5508 iar Simeon a trăit între

în picioare ca pe niște lucruri vrednice de nimic legile lui Dumnezeu și Mântuitorului! Și dacă se arată un om mic la oameni dar mare la Dumnezeu, ca unul cunoscut de El, și care nu se coboară la patimile lor, îndată acesta e alungat și prigonit de noi ca un făcător de rele și ajunge scos afară din sinagogi [In 16, 2], cum a fost scos odinioară Hristosul nostru de arhieriei de pe atunci și de cumpliții iudei, cum a spus El Însuși și spune mereu aceasta cu glasul strălucitor al mărețiilor Sale; dar Dumnezeu îl va înălța și-l va lua la Sine în această viață, precum și în cea viitoare și-l va preamări împreună cu toți sfinții pe care i-a dorit acesta. Dar ce ne spune oare Cuvântul și nouă?

Către monahi

— Voi care între monahi păreți osârduitori! Formați prin evlavie partea voastră dinăuntru și atunci și partea din afară va fi negreșit curată pentru Mine [Mt 23, 26], fiindcă aceasta din urmă [partea din afară] va fi spre folosul vostru și al celor ce văd faptele voastre cele bune, dar cea dintâi [partea dinăuntru] Mi-e dragă Mie, Creatorului a toate, și cetelor Mele îngerești alcătuite din minți înțeleghătoare și dumnezeiești. Dar dacă prin veșmântul purtărilor vă împodobiți numai imaginea exterioară și prin exercițiul ostinelilor din afară vreți să vă arătați prieteni celor care vă văd, dar nu țineți deloc seamă de chipul [lui Dumnezeu din voi] care Mi-e prieten Mie, ca să-l curățiți și împodobiți pe el, prin care vă arătați Mie și tuturor în chip limpede oameni raționali și dumnezeiești, atunci vă asemănați cu adevărat unor morminte pline de putreziciune, ca odinioară fariseii [Mt 23, 27], cum le-am spus muștrând nebunia lor: „Pe dinafară strălucitori, iar pe dinăuntru plini de putreziciune și de oase moarte, de gândurile, cuvintele, patimile și înțelesurile unei inimi stricate și ale unui cuget viclean.” Căci cine dintre voi a căutat acestea: postul, asprimea viețuirii, ostelile, pletele neîngrijite, lanțurile de fier, haina de fir de păr, genunchii plini de bătăture, culcatul pe pământ sau pe paie

anii 6457–6530, deci la mijlocul celui de-al șaptelea mileniu, mileniu care pentru bizantini era ultimul al istoriei umane, fiind marcat ca atare de decăderea Bisericii, semn al venirii lui Antihrist și al crizei eshatologice finale.

și toate celelalte rele pătimiri ale vieții acesteia? Acestea sunt bune dacă se săvârșesc frumos și cele ale lucrării ascunse a minții voastre în cunoaștere, înțelepciune și cuvânt; dar dacă în afara acesteia gândiți lucruri mari despre acelea și vi se pare că sunteți ceva, nefiind de fapt nimic fără aceea, atunci vă asemenați unor leproși îmbrăcați în haine strălucitoare spre amăgirea celor ce-i văd. Luându-vă deci rămas-bun de la toate cele din afară, dedați-vă numai lucrării lăuntrice, sânguiți-vă fierbinte în sudori și ostenele virtuților dumnezeiești și sfințelor lupte, ca să vă arătați feciorelnici în gândurile voastre, luminați în toată gândirea voastră și să vă uniți cu Mine, Cuvântul, în cuvântul înțelepciunii și cunoașterii Mele mai bune [cf. 1 Co 12, 8]!

Către popor

— Iar tu, mulțimea toată a poporului Meu sfânt, vino cu sânguință la Mine, Stăpânul tău! Vino și dezleagă-te de lanțurile lumii, urăște toată amăgirea celor simțite, fugi de cauzele celor rele: pofta vederii și a trupului, trufia minții și a vieții [1 In 2, 16] și toată cealaltă cugetare deșartă! Cunoaște că acestea sunt ale lumii nedreptății și-l duc spre pierzanie pe cel ce se folosește de ele în viață în chip pătimăș făcându-l în chip nefericit vrăjmaș al Meu! Ia în inima ta dorul lucrurilor dumnezeiești, al bunătăților veșnice, pe care le-am pregătit [1 Co 2, 9], întrupându-Mă, pentru tine ca pentru un prieten, ca să-mi fii pururea oaspete în chip negrăit la masa Împărăției Mele din ceruri împreună cu toți sfinții [Lc 22, 30]! Cunoaște-te pe tine însuși că ești muritor și stricăcios, că nu ți-a mai rămas decât puțină viață și că nimic din strălucirile, desfătările și plăcerile lumii de aici nu-ți vor urma când vei fi luat spre veșnicele sălașuri, decât numai roadele faptelor bune sau rele săvârșite de tine în viață! Cunoscând stricăciunea și pierirea tuturor lucrurilor și lăsându-le pe cele de jos, vino sus! Te chem la Mine, Dumnezeuul și Mântuitorul a toate, ca să fii viu cu adevărat în vecii vecilor și să te desfătezi de bunătățile Mele pe care le-am gătit celor ce Mă iubesc pe Mine [1 Co 2, 9] acum și pururea și în veci. Amin.

Viața și conduita
celui întru sfinți Părintelui nostru
Simeon Noul Teolog
preot și egumen al mănăstirii
Sfântul Mamas din Xirokerkos¹
[scrisă de ucenicul său, cuviosul Nichita Stithatul]

Prolog

1. Fierbinte lucru e virtutea², în stare să sufle în cărbunii dorinței și să facă însuși sufletul un foc, în stare să întraripeze mintea ridicând-o cu Duhul de pe pământ la cer și să arate omul întreg dumnezeu. Deci întrucât făcându-se iubitor prea-fierbinte al acesteia acest mare Simeon, care ne e pus acum înaintea dreptății [a cuvântului nostru], s-a înălțat ca nimeni altul la strălucită înălțime a slavei ei, hai să povestim acum tuturor celor de față frumusețile lui, ce bogății a avut din neamul și din patria sa și ce izbânzi a dobândit prin sudori și ostenele și prin întrecerile și luptele pentru virtute.

I. În lume

Origine provincială și venire pentru studii la Constantinopol

2. Acest Simeon vestit pentru virtutea lui s-a născut³ din ținutul Paflagoniei ca o plantă verde și roditoare împovărată

¹ Traducere după ediția critică realizată de arhim. SYMEON P. KOUTSAS: *Niketa tou Stethatou Bios kai politeia tou en hagiois patros hemon Symeon tou Neou Theologou*, Eisagoge, keimeno, metaphrase, scholia, Ekd. Akritas, Atena, 1994, p. 46–390.

² A se vedea și începutul „Vieților” Sfântului Nicolae și Grigorie al Agrigentului prelucrate de SIMEON METAFRASTUL, PG 116, 317 și 190.

³ Potrivit cronologiei stabilite de primul editor al *Vieții* (I. HAUSHERR, *Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien par Nicétas Stéthatos*, Roma 1928, p. LXXXVII și LXXXIX), Sfântul Simeon Noul Teolog s-a născut fie în primele zile ale lui 950, fie mai degrabă în a doua jumătate a lui 949.

fuge îndată din lume și de cele din lume și aleargă la Dumnezeu. Tot astfel orice suflet rănit de frumusețile celor cerești și care pofteste slava care vine de acolo, disprețuiește ușor strălucirea amăgirii celor văzute și ajunge întreg stăpânit de nădejdiile și desfătărilor de acolo, îndulcindu-și în fiecare zi simțurile minții cu plăcerea celor înțelese cu mintea și căutând să atingă în chip mai desăvârșit lucrul dorit.

*Cunoștința cu Simeon Evlaviosul
și primele experiențe duhovnicești*

4. Vine deci la vestita mănăstire Studiu [a lui Studios]⁹ și-l caută pe cel care i-a fost din tinerețe părinte duhovnicesc și învățător. Acesta era Simeon cel mare în virtute și care realizase nepătimirea, dacă a realizat-o cineva, și căruia cucernicia sa față de Dumnezeu și gravitatea arătată prin reținerea purtărilor i-au dat supranumele evlaviei [Simeon Evlaviosul]. I se prezintă, îi face cunoscută intenția sa și-i cere să fie primit de el, să i se schimbe numaidecât viața și să fie rânduit împreună cu monahii. Acela însă, ca unul care avea experiența vieții monahale și a atacurilor celui rău, nu s-a învoit acum, ci i-a oprit această pornire, întrucât era încă tânăr și abia împlinise paisprezece ani¹⁰, și i-a sugerat să aștepte timpul unei creșteri mai desăvârșite. De tânăr acesta petrecea în casa un-

condus la căderea eunucului paflagonian Iosif Bringas, atotputernicul prim-ministru (*parakoimomenos*) sub Roman II, și la urcarea pe tron a lui Nichifor Phokas. Unchiul după tată al lui Simeon, eunuc și paflagonian și el, a fost astfel fie Bringas, fie o rudă sau un protejat apropiat al acestuia.

⁹ Faimoasă mănăstire din cartierul Psamathia din sud-vestul Constantinopolului întemeiată în 453 de consulul Studios. Celebră prin rezistența ortodoxă a monahilor ei împotriva pactizării cu monofizismul (sub patriarhul Acachie, 489–519) și a iconoclasmului (sub împăratul Constantin V, 741–775) și prin reforma vieții monahale și reorganizarea ei chinovială exemplară sub egumenia Sfântului Teodor Studitul (799–826). Ciocnirile cu autoritatea imperială și patriarhală au continuat până în 856, la sfârșitul secolului IX Studiu devenind mănăstire imperială, loc de întemnițare și de pedeapsă (aici vor fi obligați să se călugărească împărații Mihail V, Isaac I și Mihail VII), dar și de recrutare a trei patriarhi ecumenici: Antonie III (974–979), Alexie (1025–1043) și Dositei (1189–1191).

¹⁰ În *Cateheza 22* Sfântul Simeon spune despre „Gheorghe” că avea 20 de ani.

chiului său ținând aprinsă flacăra dorului dumnezeiesc, iar pe lângă acestea se îngrijea cu mare sârguință cu rugăciunea și citirea. Luând deci odată din mâinile învățătorului său cartea dumnezeieștilor bărbați Marcu și Diadoh, deschizând-o a găsit-o de îndată vorbindu-i prin cele scrise așa: „De cauți folos, ia seama la conștiință, fă câte îți va spune ea și vei găsi folos”¹¹. Ascultând, așadar, acest lucru ca din gura lui Dumnezeu, a început să ia seama la conștiința sa, iar aceasta, fiind în oameni un lucru dumnezeiesc, îi sugera în fiecare zi întru aprinderea duhului lucrurile cele mai bune și-l făcea să crească în bine, așa încât plecând de aici și-a sporit cele ale rugăciunii și meditații până la cântatul cocoșilor. La lungirea rugăciunii și citirii conlucra și regimul său de viață redus la cele strict necesare; și așa, încă înainte de lepădarea de lume, îmbrățișase într-un trup tânăr și delicat viața fapturilor netrupești [îngerilor]. De aceea n-a avut nevoie de ani îndelungați ca să iasă cu totul din cele văzute și să ajungă la vederile nevăzute ale lui Dumnezeu. Căci după trecerea a puțin timp harul Duhului, găsind sufletul aceluia liber de materie și aprins de dorul Creatorului, l-a răpit de pe pământ intraripându-l cu pofta celor înțelese cu mintea și l-a înălțat spre vederea și descoperirile Domnului [cf. 2 Co 12, 2–4].

Prima vedere a Luminii dumnezeiești

5. Stând deci într-una din nopți la rugăciune și unit printr-o minte curată cu Prima Minte, a văzut dintr-odată o lumină strălucind din cer peste el, luminând totul și curată ca o zi; de care fiind luminat i se părea că toată casa împreună cu chilia în care stătea dispăruseră și intraseră dintr-odată în neființă, iar el însuși era răpit în văzduh și uitase cu totul de trup. În această stare — așa cum a spus celor cărora le-a grăit cu îndrăzneală și le-a scris unele ca acestea¹² — s-a umplut de

¹¹ MARCU ASCETUL, *Despre legea duhovnicească* 69; PG 65, 913C (FR 1, 1947, p. 236).

¹² Evenimentele povestite de Nichita în § 4–5 sunt relatate autobiografic de Sfântul Simeon Noul Teolog însuși în *Cateheza* 22, 22–128 (trad. rom. *supra*, p. 162–171), acolo fiind însă atribuite din smerenie unui oarecare „Gheorghe”.

multă bucurie și de lacrimi fierbinți. Și lovit de stranietatea aceluia lucru uriaș, întrucât nu era inițiat încă în asemenea descoperiri, striga neîncetat cu glas mare: „Doamne, miluiește!”, după cum a cunoscut mai apoi, când și-a venit în sine însuși; căci atunci nu știa că grăia cu vocea sau că vorbirea lui se auzea în afară. Deci ajungând sub lucrarea ei într-o asemenea lumină, a văzut o vedenie, și iată i se arată în înaltul cerului un fel de nor prealuminos fără formă și fără contur, plin de slava negrăită a lui Dumnezeu, iar la dreapta acestui nor l-a văzut — o înfricoșătoare vedenie! — stând pe părintele său Simeon Evlaviosul îmbrăcat în haina pe care o purta în chip obișnuit pe când era în viață, privind țință neclintit la acea dumnezeiască lumină și rugându-i-se neîmprăștiat. Fiind deci multă vreme în extaz și văzându-l pe părintele său de-a dreapta slavei lui Dumnezeu, nu simțea dacă atunci era în trup sau în afară de trup [2 Co 12, 2–3], cum a afirmat și spus mai apoi. Mai târziu însă, când acea lumină s-a strâns câte puțin, s-a văzut iarăși pe sine însuși în trup și în chilia sa, și așa și-a găsit inima plină de negrăită bucurie, iar gura lui strigând cu glas mare după cum s-a spus: „Doamne miluiește!” și pe sine însuși inundat de lacrimi mai dulci decât mierea și fagurele de miere. Începând de atunci și-a simțit trupul subțire și ușor, ca ajuns duhovnicesc, și a petrecut așa mult timp; fiindcă un astfel și atât de mare lucru lucrează în cei sânguitori curăția și dragostea dumnezeiască [*theios eros*].

Vizită acasă și alte experiențe duhovnicești aici

6. Deci, după ce a văzut această vedere minunatul Simeon și-a avut cele dinăuntru aprinse încă mai mult de focul dumnezeiesc, și l-a rugat stăruitor pe părintele său să-l tundă [în monahism]. Acela, văzând dinainte cu ochi profetic care avea să fie momentul potrivit, dar văzând și că frăgezimea tinereții nu avea destulă tărie pentru asprimea ascezei, n-a socotit potrivit să o facă atunci. Deci după o perioadă de șase ani de la acea înfricoșătoare vedenie, Simeon se grăbea să meargă dintr-o pricină oarecare în patria lui și s-a dus să se întâlnească cu dumnezeiescul său părinte în vestita mănăstire Studiu. Iar de cum l-a văzut, minunatul acela i-a zis: „Iată, copile, a sosit

momentul să-ți schimbi, de vrei, haina și viața”. Acest cuvânt a fost ca un cărbune de foc [cf. *Ps* 17, 9. 13; 139, 11] în inima tânărului și i-a zis: „Dar de ce nu mi-ai spus mai repede aceasta mie, copilului tău, părinte? Încă de acum mă voi lepăda deja de lume și de toate cele din ea, și pentru că acum din motivul serviciului imperial încredințat mie mă grăbesc să plec în patria mea, voi strânge toate cele ale mele de acolo și la întoarcere le voi pune pe toate și pe mine însumi întreg în mâinile sfințeniei tale”. A zis și a plecat de acolo ducându-se în grabă la ale sale. Iar pentru că atunci era vremea postului, s-a predat pe sine însuși întreg luptelor pentru virtute. Și ceretând biblioteca de la părinți, a luat de acolo „Scara” dumnezeiescului Ioan, pe care frecventând-o primea ca un pământ bun în inima lui sămânța cuvântului [*Lc* 8, 5–15] și se pregătea zi de zi să crească și să aducă roadă. Și fiindcă lângă intrarea în paraclisul [*eukterion*]¹³ de acolo era o chilie foarte mică, intrând rămânea în ea foarte singur; noaptea închidea în urma sa ușile paraclisului și se ruga ca la trei ceasuri, iar ziua uneori se ruga în ascuns Tatălui ceresc [*Mt* 6, 6], iar alteori frecventa dumnezeieștile Scripturi. Și auzind vitejiile mai presus de fire ale sfinților care s-au distins în ascultare și progresul făcut de cei care au străbătut-o în chip fierbinte, dorea și el să înceapă o luptă egală cu aceia. Deci frecventând zisa carte a găsit-o spunând cuvânt de cuvânt așa: „Insensibilitatea e omorârea sufletului și moartea minții înainte de moartea trupului”¹⁴. Cum a citit această vorbă, Simeon, care a căutat și a găsit în acea carte terapia pe care o căuta, a început să se roage priveghind pe cavourile [din paraclis] zugrăvind-și în inima lui imaginea morților și a început războiul împotriva ei [a insensibilității] cu un post mai intens și cu priveghere și zăbovind în aducerea-aminte de moarte și de judecată.

7. Așa făcând el, pe când se ruga într-o noapte înăuntrul paraclisului în care erau și cavourile cu trupurile morților,

¹³ Literal „casă de rugăciune”, desemnează bisericuțele de tip „paraclis”, neparohiale, existente în cadrul reședințelor aristocraților sau pe proprietățile lor, folosite eventual și drept gropnițe pentru familiile acestora.

¹⁴ *Scara*, titlul treptei 17; *PG* 88, 932 (*FR* 9, 1980, p. 254).

ușile fiind încuiate ca de obicei, o mulțime de demoni a năvălit în chip amenințător asupra paraclisului și, împingând ușile, le-au deschis ca să-l răpească, făcând un asemenea zgomot încât a crezut că ușile s-au zdrobit proiectate de zidurile de o parte și de alta. Iar el, cuprins de frică mare, întinzând mâinile spre cer, chema de acolo ajutorul lui Dumnezeu. Deci văzându-l stând astfel în picioare nemișcat destule ceasuri, duhurile răutății s-au retras înfrânate. Dar mâinile lui uscate de marele efort nu se mai încovoiau, și doar cu multă durere le-a strâns la piept, și văzând ușile încuiate s-a minunat. Începând de atunci, luând și mai mare curaj împotriva demonilor, socotea drept nimic atacurile lor, convingându-se că nu au nicio putere împotriva noastră, dacă nu suntem părăsiți de Dumnezeu. În această stare fiind și așa făcând se abținea de la orice grijă a vieții și se îndeletnicea numai cu rugăciunea și cu citirea; iar dacă uneori era năpădit de lăncezeală [akedie], venea la locurile unde erau mormintele și, șezând peste ele, își închipuia cu mintea morții de sub pământ și uneori plângea, alteori scotea strigăte de jale cu lacrimi, silindu-se prin unele ca acestea cu meșteșug să smulgă de pe inima lui vâlul insensibilității. Aceasta a fost încă de la începuturi lupta minunatului Simeon și aceasta a fost lucrarea lui încă pe când petrecea între laici. Iar harul lui Dumnezeu a lucrat în el până într-atât, încât priveliștea acelor trupuri moarte s-a întipărit în mintea lui ca o icoană scrisă pe un zid. Dar nu numai aceasta, ci și toate simțurile lui s-au transformat, astfel că începând de atunci fața oricărui om, orice frumusețe mândră și orice faptură vie care se mișca le vedea aieva moarte.

Despărțirea de părinți și renunțarea la averi

8. Cum vremea plecării lui spre Marele Oraș [Constantinopol] era iminentă și tatăl său îl vedea grăbindu-se și pregătindu-și cele de drum, cum nu putea să-l abată de la intenția lui potrivit lui Dumnezeu, deși a pus în mișcare totul în vederea acestui scop, l-a luat deoparte și a început să-l roage cu lacrimi așa: „Nu mă lăsa, copilul meu, rogu-te, acum la bătrânețea mea, căci iată, cum vezi, sfârșitul zilelor mele e aproape

și nu e departe vremea destrămării mele [2 Tim 4, 6]. Deci când vei ascunde trupul meu în mormânt, umblă atunci unde vei voi și mergi pe calea pe care vei dori; dar acum să nu mă întristezi peste măsură cu depărtarea ta. Căci știi că numai pe tine te am toiaș al bătrâneții mele și mângâiere a sufletului meu; de aceea lipsa ta o socot a fi moartea mea.” Acestea și mai multe decât acestea a spus bătrânul vărsând șiroaie de lacrimi. Dar fiul, depășind acum legile firii și preferând pe Tatăl ceresc în locul celui pământesc, a zis: „Îmi e cu neputință, tată, să mai rămân fie și numai puțin timp în această viață, căci nu știm ce ne va aduce ziua de mâine, iar a prefera altceva în locul slujirii Domnului e pentru mine un lucru riscant și primejdios.”

9. Acestea le-a zis și numaidecât a renunțat în scris la toată averea care-i revenea de la părinți. Luând, așadar, numai lucrurile lui, câțiva servitori și câte îi mai reveneau din alte avuții, urcându-se pe cal a fugit gonind nestăpânit ca Lot [cf. Fc 19, 17–26], neîntorcându-se înapoi spre tânguirile rudelor și nemaipreocupându-se de serviciul public care-i fusese încredințat. Astfel dragostea [*eros*] aprinsă de Tatăl ceresc e mai acută decât orice alt lucru și decât însăși afecțiunea naturală față de părinți; căci nu cunoaște constrângerea vreunui atașament natural, nici nu poate fi înfrântă de vreo amenințare omenească, întrucât ceea ce e mai bun a biruit ceea ce e mai rău și a rupt sensibilitatea universală care ținea captivă rațiunea de sine stăpânitoare. În această dispoziție fiind, minunatul Simeon a poruncit ca slugile să o ia înainte, iar el când rămânea în urmă și venea după ei plângând și jelind, când o lua înaintea lor până într-atât încât aceștia să nu mai audă tânguirile lui. De aceea, suspinând și jelind, și umplând munții și văile de strigătele și plânsurile lui își mângâia întrucâtva dragostea [*erota*] de Dumnezeu. Căci într-o zi, pe când o lua înainte în acest fel, ajuns în mijlocul munților, harul Duhului de sus l-a învăluit dintr-odată ca un foc ca odinioară pe Pavel [FA 9, 3; 22, 6] și l-a umplut întreg de bucurie și dulceață negrăită sporindu-i iubirea de Dumnezeu și credința în părintele său duhovnicesc.

II. La Studiu

Începător și ucenic al lui Simeon Evlaviosul

10. Astfel după opt zile ajungând în Orașul care prezidează toate celelalte orașe [Constantinopol], așa cum aleargă un cerb însetat la izvoarele apelor [*Ps* 41, 1], așa a alergat și el în grabă la acel dumnezeiesc bătrân și i-a căzut la picioare ca la Însuși Stăpânul Hristos, punând la picioarele Lui toate cele ale lui. Iar acel părinte cu adevărat foarte afectuos, văzând adâncă lui smerenie și credință, l-a făcut pe ucenicul său liber de grija acelora risipindu-le pe toate săracilor [cf. *Mt* 19, 21]. Și luându-l cu sine în mănăstire l-a pregătit pentru încercările care aveau să vină peste el din pricina lui, căci vedea mai dinainte cu ochi înainte-mergător lucrurile rele care aveau să i se întâmple din pricina lui.

11. A doua zi deci, luându-l pe nobilul [Simeon], l-a adus întâi-stătătorului — iar cel care conducea pe atunci acea mare turmă a studiiilor era Petru —, și după ce a depus la picioarele lui două litre [0,65 kg] de aur pentru mănăstire, acela l-a îmbrăcat în sacul exercițiului virtuților. Dar pentru că nu era atunci nicio chilie liberă pentru găzduirea tânărului, egumenul l-a încredințat acestui mare părinte, amândoi socotind că așa trebuie să fie din pricina tinereții vârstei lui Simeon. Iar acela luându-l la sine pe cel pe care-l crescuse prin învățătura cuvântului din fragedă copilărie, i-a dat să rămână sub scara chiliei lui și să mediteze de acolo cu înțelepciune la calea cea strâmtă [*Mt* 7, 14]; căci acolo era o chilie mică în formă de mormânt, în care intrând dormea cu multă strâmtoare. Așadar, el a început să se atingă de ostenele mai desăvârșite pentru virtute, iar părintele său a început să-i dea o învățătură meșteșugită pentru aceasta grăindu-i așa: „Vezi, copile, dacă vrei să te mântuiești și să scapi din cursele celui rău, ia seama numai la tine însuși și nu suferi să vorbești fără rost cu cineva din cei de aici la dumnezeieștile adunări [slujbe], nici nu intra din chilie în chilie, ci fă-te străin și lipsit de familiaritate față de orice om, ci gândindu-te la păcatele tale și socotind pedepsele veșnice, ține-ți mereu mintea neîmprăștiată de cele din afară și, păzind acestea, vei afla folos.”

Primele nevoințe ascetice

12. Ascultând acestea ca din gura lui Dumnezeu, Simeon le păzea neștirbit pe toate. Iar părintele antrenor, vrând să-i procure cununi mai mari, i-a poruncit să facă slujirile cele mai umile din chilia lui; iar el, pentru că se făcuse o dată pentru totdeauna rob bătrânului, le făcea pe toate cu înflăcărare socotindu-se pe sine însuși un rob și un străin, căci era gata, chiar dacă i-ar fi poruncit să se arunce într-un cuptor de foc sau în adâncul mării, să facă acest lucru cu bucurie și înflăcărare. Făcând, așadar, toate slujirile cele mai de necinste și ostenind foarte, nu neglija postirile și privegherile, ci umbla în ele fără reținere ca unul care știa folosul care vine de la ele. Iar bătrânul, vrând să-i taie voia, îi poruncea adesea să facă cele contrare și-l silea să se pună la masă și la somn, lucru pe care Simeon îl suporta, chiar dacă-l întrista foarte tare, lăsându-se pus la aceste exerciții în multe și variate feluri. Căci acel dumnezeiesc bătrân fiind înțelept, uneori îl făcea să suporte necinstiri și osteneli, iar alteori îi aducea cinste și ușurare, și opunându-se astfel voii lui îi procura răsplătiri din amândouă părțile. Fiind, așadar, pus la astfel de exerciții de părintele [său duhovnicesc] și remodelat fiind astfel cu modelarea cea mai bună, bărbatul [nostru] a sporit până într-atât credința și evlavia față de părintele [său duhovnicesc], încât avea evlavia să calce și pământul pe care umblau picioarele acestuia, și orice loc în care îl vedea stând în picioare și rugându-se îl supracinstea ca pe sfânta sfintelor și căzând se tăvălea în el și-l săruta; ștergea cu mâinile lui lacrimile învățătorului și le pune pe capul și pe inima lui ca leac al patimilor, dar se socotea cu totul nevrednic să se atingă de vreuna din hainele lui.

Luptele cu demonii patimilor

13. Văzând vrăjmașul pe Simeon alergând spre înălțimi, scrâșnea din dinți împotriva lui [FA 7, 54] și încerca în multe și felurite chipuri să-l doboare. Dar stâlpul de foc [cf. Is 13, 21] al rugăciunii bătrânului era pentru Simeon un acoperământ tare. Ca să se dovedească însă că puterea răutății lui nu poate nimic, i s-a îngăduit puțin să atace slăbiciunea lui Simeon.

Mai întâi a venit la el prin somn și i-a sădit o lene, o întunecare în cap și o greutate în tot trupul, încât lui Simeon i se părea că era îmbrăcat din cap și până în picioare cu un sac greu, și nu mai putea nici sta în picioare, nici să ridice capul, nici să-și deschidă gura sau să asculte cele ce se cântă în biserică. Cunoscând deci viteazul atacul vrăjmașului, i s-a împotrivit cu tărie și prin armele Duhului, necedându-i nicidecum nici mutându-se din locul în care stătea. Și neputând suporta tăria și multa rezistență a lui Simeon, vrăjmașul a fugit înfrânt din luptă în acest fel: stând Simeon în picioare într-o zi la începutul imnelor dimineții [utreniei], i s-a părut că greutatea sacului se retrăgea începând de la vârful picioarelor lui și se ridica în sus: lăsa libere părțile trupului din care pleca, dar făcea ca părțile în care se retrăgea să simtă o greutate încă și mai mare; după care s-a depărtat în văzduh ca un nor greu într-un vânt năprasnic, și atunci viteazul s-a simțit devenit ușor și foarte subțire și ca ajuns întreg duhovnicesc. Și umplut de o bucurie negrăită, a strigat și el împreună cu David: „Rupt-ai sacul meu, Doamne, și m-ai încins cu bucurie” [Ps 29, 11]. Începând de atunci deci, luând putere, nu mai ședea nicidecum la toate adunările [slujbele], ci imitându-l pe învățătorul său le străbătea toate stând în picioare.

14. Fiind înfrânt astfel duhul rău al lăncezelii [akediei], s-au sculat asupra lui noaptea demonii fricii, și când se ruga, aceia clătinau chilia făcând zgomote și provocând închipuiri înfricoșătoare, iar când se întorcea spre somn, i se arătau ca niște arapi azvârlind foc din ochii și gurile lor și suflându-i în față cărbuni aprinși; și umplând dintr-odată toată chilia, uneori se arătau cu arme de foc scoțând strigăte de luptă și dădeau foc la pământul pe care se culca și la ziduri. Dar când aceștia făceau astfel cele obișnuite lor, la fiecare atac al lor el se scula în picioare și se ruga și numaidecât aceia erau puși pe fugă.

15. Dar ce a urmat după asta? Ei care nu cunosc vreodată liniștea, au venit la o altă luptă și au intrat la el, ca unii care sunt mai tari decât alții, demonii desfrânării. Și în fiecare noapte îl atacau de două sau de trei ori cu imaginațiile lor, ca să rănească măcar inima lui cu pofta împreunării. Dar el a primit de la Dumnezeu un atât de mare har împotriva demo-

nilor, încât chiar și în somn era întreg ca și cum era treaz, și-i combătea mult mai bine decât când era treaz.

Luptele cu confrății monahi și cu rudele

16. Așadar, întrucât au fost înfrânți din nou, n-au mai îndrăznit să-l atace în acest mod, ci s-au dezlănțuit nebuni în chip nerușinat și i-au înarmat cu arma invidiei pe frații mai nepăsători și pe însuși egumenul Petru, sculându-i împotriva lui. Dar viteazul luptător al lui Hristos, îmbrăcând platoșa și coiful Duhului [Ef 6, 14–17], nu suporta să se întoarcă nici măcar spre vederea sau vorbirea cu vreunul din defăimătorii lui, ci fugea fără ură de toți ceilalți oameni și, ca un prunc al lui Hristos cu cuget desăvârșit, alerga și se odihnea doar în brațele duhovnicești ale acelui dumnezeiesc părinte [Simeon Evlaviosul], căruia îi descoperea toate cele ale sufletului său și ieșea înarmat la luptă împotriva demonilor. De aceea și la dumnezeieștile adunări [slujbe] stătea ca un stâlp sau o statuie neînsuflețită, cu ochii neîmprăștiati din care în fiecare zi curgeau izvoare de lacrimi, nefăcând caz de nimeni din cei care-l vedeau. Văzându-l petrecând într-o asemenea stare, unii monahi care prețuiau evlavia se bucurau slăvind pe Dumnezeu, dar alții care se obișnuiseră cu răutatea nu suportau să-l vadă, căci socoteau că viața lui e o mustrare a lenevirii lor. Aceia au iscat asupra viteazului un mare război și ei, care nu suportau să vadă luptele lui mai presus de fire, și întâi-stătătorul lor au depus o luptă și o sânguință fie ca să-i mute hotărârea și să-l smulgă din credința față de părintele său duhovnicesc și să-l convingă să urmeze gândirii lor, fie să-l alunge în chip desăvârșit din mănăstire în cazul în care nu se lasă convins de cuvintele lor să asculte de ei.

17. Dar oare numai pe aceștia i-au ridicat vrăjmașii cu război împotriva lui Simeon ca odioasă împotriva lui Iosif pe propriii lui frați [Fc 37]? Nicidecum, ci și pe unii din afară, ba chiar pe însuși tatăl său care-l născuse. Și se putea vedea o străină încheștare și luptă din două părți: cei din afară se sânguiau să-l întoarcă pe Simeon iarăși la ale sale și în lumea din care fugise, iar cei dinăuntru se sânguiau să-l clintească din starea lui duhovnicească și folosul ei și fie să-l facă tovarăș

de gând cu ei, fie, dacă nu se lasă convins, să-l smulgă și alunge cu totul departe de tovărășia lor. Dar care a fost înțelepciunea înțelepților [Sol 6, 27] și încercările lor împotriva lui? Lingușeli și amenințări, reproșuri și laude, calomnii și promisiuni, ca doar printr-una din ele să-l clintească pe cel ce stătea în picioare împotriva demonilor. Prin unele voinde să-l atragă la ospetele, chefurile și flecărelile lor și-i făgăduiau cele respectabile pentru ei — și care erau acestea? slujiri și chilii strălucite, promovări și hirotonii —, iar prin celelalte urmărind să-l alunge și să-l împingă spre înstrăinarea de ei. Din ce pricină? Ca să nesocotească pe Dumnezeu și să tăgăduiască virtutea și pe părintele său [duhovnicesc].

Rezistență duhovnicească

sub povățuirea lui Simeon Evlaviosul

18. Deci ce-a făcut viteazul acela mai înțelept decât bătrânii [Ps 118, 100] și care știa să deosebească frumos binele de rău? S-a lăsat muiat de lingușeli? A lăsat întrucâtva încordarea ascezei? A schimbat calea strâmtă cu cea largă [Mt 7, 13]? Nicidecum, ci ca un atlet neînvins își răpește cu buna lui neascultare cele ce făceau încercarea lui: defăimările, prigoana, necazurile, calomniile, și trece pe lângă cele îmbrățișate de mulți: laudele, elogiile, cinstea, întâietățile, slujirile și orice altceva din cele îmbrățișate de cei care râvnesc cu sârg acestea. Dar ce a urmat de aici? Bătrânul îl antrena cu povățuirile sale pe atlet spre curaj și răbdarea cu tărie a încercărilor, folosindu-se către el de astfel de cuvinte: „Suportă, copilul meu, cu vitejie încercările stărnite împotriva ta de către demoni, căci în ele stă punerea la încercare a virtuților noastre. Căci știi foarte bine că oricâte am râvni să ostenim cu vitejie în lupte, să postim și să priveghem și să dovedim orice fel de asceză, toate ne vor fi în gol, dacă nu vom lupta să dobândim un suflet lipsit de răutate, simplu, necurios, smerit și blând. Căci într-unul ca acesta se revarsă, răsuflă și locuiește ca într-o casă foarte plăcută harul Duhului dumnezeiesc; altfel e cu neputință a-L vedea sau primi”¹⁵. Cum a auzit acestea, prea-

¹⁵ Această învățătură a lui Simeon Evlaviosul și împreună cu experiența vederii luminii dumnezeiești care i-au urmat sunt relatate autobiografic, dar

înțeleptul Simeon, dorind să primească harul Duhului Sfânt, a căzut la pământ îmbrățișând picioarele lui sfinte, implorându-l fierbinte să primească harul mai degrabă prin rugăciunile lui decât să caute să se învrednicească de el prin faptele sau ostenelele proprii. Iar părintele compătitor s-a plecat spre îndurare spunându-i ucenicului care zăcea jos așa: „Scoală-te, copile, căci și eu sunt om. Încrede-te numai în iubirea de oameni a lui Dumnezeu și-ți spun că ți se va da de două ori mai mult har decât mi s-a dat mie.” Acest cuvânt l-a mirat peste măsură pe Simeon și, primindu-l cu credință neșovăielnică, s-a sculat cu ochii plini de lacrimi, iar bătrânul l-a îmbrățișat și l-a slobozit în pace fiind ceasul al treilea din noapte.

A doua vedere a Luminii dumnezeiești

19. Și numai ce a intrat în chilia lui — o repeziciune a ajutorului lui Dumnezeu! —, că lumina a răsărit înainte de vreme, și pe neașteptate l-a învăluit de sus o lumină strălucitoare asemenea unui fulger [cf. *FA* 26, 13], care i-a prins mintea, a răpit-o întreagă și a umplut-o de o preadulce veselie. Aceasta i-a întraripat sufletul spre dragostea lui Dumnezeu [*erota Theou*] iar el în fierberea duhului cu inimă zdrobită a căzut înaintea lui Dumnezeu și a adus mulțumire laudându-L. Și atunci cu el, care zăcea jos și plângea, s-a întâmplat o minune înfricoșătoare; căci îndată ce a căzut el înaintea lui Dumnezeu, iată a văzut cu mintea un nor luminos căzând peste el, producând toată plăcerea și dulceața în sufletul lui și l-a umplut de har dumnezeiesc micșorând până la capăt grosimea pământească a cugetului trupesc.

Daruri duhovnicești

20. Începând de atunci a înaintat încă mai mult în credința față de părintele [său duhovnicesc] și tindea spre cele dinainte [*Flp* 3, 14]. Căci atârănând cu totul de dorul vederii care i se arătase, și-a dobândit o străpungere neîncetată. I s-a dat de aici și un cuvânt de înțelepciune și de cunoaștere [*I Co* 12, 8], astfel că toți se minunau de înțelepciunea și cuvintele lui și

la persoana a treia, de Simeon Noul Teolog în *Cateheza* 16, 54–107 (trad. rom. *supra*, p. 172–177).

spuneau uimiți: „De unde i-a venit o asemenea înțelepciune și cunoaștere, pentru că n-a învățat cultura din afară [profană] [cf. Mt 13, 54]?””, căci uitaseră că, întrucât Însuși Dumnezeu e înțelepciunea și cunoașterea desăvârșită în cei întru care umblă și-Și face sălaș, El îi umple pe cei ce se împărtășesc de El de o înțelepciune și o cunoaștere negrăită și-i face mai înțelepți decât toți înțelepții și retorii, ca pe ucenicii și apostolii Lui. Dar nu numai aceasta, ci toți erau uimiți de smerenia și străpungerea lui neîncetată, fiindcă asceza sa încordată l-a făcut să alerge în puțin timp până la o asemenea înălțime, încât i-a întrecut chiar și pe cei care petrecuseră ani îndelungați în luptele virtuții făcându-se învățătorul lor ca marele proroc Daniel [Sus 45]. Și oricine vrea poate să cunoască aceasta din cele pe care le-a scris când era întrebat de aceia uimindu-i în chip covârșitor prin scrisorile lui.

Alungat de invidia confrăților

21. Dar n-a trecut mult timp și, văzându-l tinzând astfel și mai mult în progresul virtuților și în credința față de părintele [său duhovnicesc], calomniatorii au venit la egumen aflându-l încă mai cumplit împotriva bărbatului [a lui Simeon] cărbunii mănii lui. Chemându-l deci pe viteazul la sine, acela a intrat în vorbă cu el și când prin făgăduințe, când prin amenințări s-a sârguit să-l desfacă de învățătorul lui și să-l atragă spre sine, căci întâi-stătătorul era invidios, cum nu se cuvenea, pe acel mare bătrân. Dar cum a văzut cugetul lui Simeon cu neputință de umilit și de mișcat de la credința în bătrânul său, învins de rigoarea și înțelepciunea cuvintelor lui, a poruncit de îndată și l-au alungat pe fericitul din mănăstire.

III. Monah la Sfântul Mamas

Noi ispite din partea familiei și cunoștințelor

22. Văzând deci acel mare părinte invidia egumenului și a celorlalți, luându-l pe ucenicul său s-a dus la vestitul în virtute Antonie care era egumen al mănăstirii Sfântului Mamas¹⁶

¹⁶ Originar din Paflagonia, Sfântul Mamas fusese martirizat în 275 la Cezarea Capadociei în timpul persecuției lui Aurelian. Prăznuit pe 1, res-

aflate în vecinătate, și i l-a încredințat pe Simeon ca pe o vis-tierie plină de lucruri bune. Dar ce? Oare pentru acestea cel rău s-a liniștit întrucâtva și a slăbit invidia și războaiele lui împotriva bărbatului? Nicidecum, ci l-a ridicat iarăși împotriva lui pe tatăl său după trup și pe unii din senatori care s-au sânguit să-l împiedice pe Simeon să se lepede de lume și de cele din lume. Dar viteazul atlet al lui Hristos a rămas de neclintit și neumilit, aprins de dragostea [*eroti*] lui Dumnezeu.

O nouă arătare a Luminii dumnezeiești

23. Drept pentru care i-a scris într-o scrisoare tatălui său după trup cuvinte pe care acela s-ar fi cuvenit să le scrie fiului său, povățuindu-l să nu prefere nimic iubirii lui Hristos. Dar pe când făcea aceasta, în timp ce scria i s-a arătat iarăși un alt semn dumnezeiesc; căci pe când scria tatălui său acest îndemn, vrând să-l învețe cum anume trebuie să scrie unor bărbați sfinți, a spus și aceasta: „Iar scrisoarea către sfântul meu părinte duhovnicesc să o scrii așa...”; și — o, tainele Tale noi, Hristoase! — odată cu acest cuvânt i-a strălucit dintr-odată din cer o lumină infinită care a sfâșiat acoperișul casei și i-a umplut din nou sufletul de o bucurie și plăcere nespusă, astfel încât de imensitatea acelei lumini sfeșnicul care lumina — căci era noapte — s-a întunecat cu totul; și iată că din acea dumnezeiască lumină a ieșit un glas care spunea: „Apostolului și ucenicului lui Hristos, mijlocitorului și solului [ambasadorului] nostru la Dumnezeu.” Auzind aceste cuvinte dincolo de orice nădejde, Simeon și-a ieșit din minte și simțurile lui tre-

pectiv 2 septembrie. Cf. *Omiliile la Sfântul Mucenic Mamas* ale Sfinților Vasile cel Mare (PG 31, 589–600) și Grigorie din Nazianz (PG 36, 608–622). Biserica cu hramul Sfântul Mamas din Constantinopol fusese întemeiată de Pharmasmenos, șambelanul lui Iustinian († 565) și restaurată de Gordia, sora împăratului Mauriciu (580–602), care a făcut din ea o mănăstire. Se afla în extremitatea de vest a Orașului — nu departe de Studiu —, lângă poarta Xirokerkos, azi Belgrad Kapisi din Istanbulul vechi. Azi urmele ei au dispărut cu totul. Cf. J. PARGOIRE, „Les Saint-Mamas de Constantinople”, *Izvestia Russkago archeologiceskago instituta v Konstantinopole* 9 (1904), p. 261–316 și R. JANIN, *La géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin. III. Les églises et les monastères de Constantinople*, Paris, 1953, ed. II 1969, p. 314–319.

murau; căci s-a jurat pe Dumnezeu Care i S-a arătat, zicând: „Scăldat cu totul în acea lumină și vărsând șiroaie de lacrimi, am simțit cum mâna Altuia îmi ridica mâna mea și mă împingea să scriu călăuzind-o; căci atunci când am scris această adresă dictată de sus nu mi s-a îngăduit să văd în chip sensibil.”

Tuns în monahism, înaintează în contemplare

24. Iar bunul păstor [Antonie] [cf. *In* 10, 11] îl vizita foarte des, iar când a aflat că era aprins cu totul de dragostea [*eroti*] dumnezeiască și era aprins de dorința sfintei haine [monahale], l-a tuns și l-a îmbrăcat în haina veseliei [*Is* 61, 10]. Și începând de atunci, înflăcărarea pentru virtute l-a împins pe Simeon la lupte mai mari decât cele dinainte: în chibzuința minții și-a încins mijlocul cu cingătoarea veseliei [*Ps* 29, 11; *1 Ptr* 1, 13] și bărbăției, cu care crescuse și trăise încă de la o vârstă fragedă. Dar acum s-a atins și de fapte încă mai desăvârșite ale dreptății și, făcându-și răgaz de la toate celelalte, s-a dedat numai rugăciunii și liniștirii [isihiei], și meditării dumnezeieștilor Scripturi, unindu-se în chip mai desăvârșit cu Dumnezeu în lumina contemplării, pentru care trăise și înainte de ungerea sa și de care fusese luminat din belșug încă din scutece.

Regimul ascetic zilnic

25. Iată, așadar, și regimul de fiecare zi al acestui om de o curăție extremă: Pâinea făcătoare de viață și scumpul Sânge al lui Hristos, ierburi și semințe comestibile; căci cu acestea își susținea viața trupului său, negustând nimic altceva în celelalte zile ale săptămânii afară de duminica, iar în zilele de sărbătoare lua parte la masa comună împreună cu frații cu față tristă și străpungere [a inimii] neîncetată, după care mulțumind se ridica împreună cu ei și fugind în chilie încuia ușile în urma lui și stătea în picioare la rugăciune, după care citind puțin lua puțină odihnă culcându-se pe pământ; căci n-avea pat, cuverturi și altceva care să servească trupului, ci pat cu așternuturi și covoare scumpe îi era pământul gol, și nici pe acesta nu-l avea zăcând în fiecare zi, fiindcă duminica și de sărbătorile însemnate chilia îl avea fără somn de cu seară și

până în zori, și nu se împărtășea de somn nici măcar ca marele Arsenie¹⁷, ci de îndată ce scânteia soarele, stătea în picioare la rugăciune înecat în lacrimi preafierbinți; căci nu punea nimic altceva mai presus și mai de preferat decât convorbirea cu Dumnezeu. Și se sârguia foarte mult să nu-i scape un cuvânt nefolositor [*Mt* 12, 36], căci știa foarte bine că încălcarea chiar și a celei mai mici în aparență porunci a lui Hristos aduce nu mică primejdie în viața viitoare.

Programul duhovnicesc zilnic

26. Și putea fi văzut în fiecare zi alergând cu însuflețire și cu duh aprins ca într-un stadion cursa poruncilor [*Ps* 118, 32] lui Hristos, fără să se întoarcă spre vreun om, devenit întreg atenție, întreg plin de căldura Duhului, întreg plin de descoperiri și luminări dumnezeiești. De aceea toată ziua stătea încuiat în chilie și nu ieșea deloc din ea: lucra șezând în ea miera virtuții și construia frumos ca o albină iubitoare de lucru [*Pr* 6, 8] fagurii de ceară pentru fiecare virtute, ca să aibă pentru viitor o hrană necheltuită și să aducă Împăratului și Dumnezeului său roadă vrednică de masa cerească. Drept pentru care la începutul zilei, cum s-a spus, adunându-se pe sine însuși întreg din cele din afară, stătea la rugăciune, răpindu-și mintea sus și unindu-se în chip imaterial cu Dumnezeu Cel Imaterial, neavând gândirea trasă de nicio grijă, nici împărțită în simțuri, iar Însuși Divinul o lua numaidecât înaintea cererilor lui și, învăluindu-i mintea în lumina Lui naturală și topind orice lucru pământesc se mai afla în ea, umplea inima lui de căldura Duhului și de toată veselie. Atunci spălat de lacrimi ca de o baie și ajuns întreg ca o flacără din pricina rugăciunii, ieșea din chilie pentru „catisma” [*Psaltirii*], după care frecventa dumnezeieștile Scripturi și citind viețile așeșilor dinainte aduna în el însuși izbânzile acelora.

27. După citire se atingea de lucrul manual, scriind caietele de Dumnezeu insuflatelor Scripturi, căci scria foarte frumos și, când erau văzute, toate cele scrise de el umpleau sufletul

¹⁷ *Pateric*, avva Arsenie 15; *PG* 65, 97C; cf. și TEODOR STUDITUL, *Lauda Sfântului Arsenie* 15; *PG* 99, 864BC.

de plăcere. Iar când bătea toaca, se scula deîndată la cântarea de imne lui Dumnezeu, și când se săvârșea dumnezeiasca Ofrandă [Liturghie], închizându-se după citirea Evangheliei într-unul din paraclisele bisericii stătea în picioare la rugăciune și vorbea cu Dumnezeu cu lacrimi, până când preotul înălța Pâinea; după care ieșind de acolo întreg foc dumnezeiesc se împărtășea cu preacuratele Taine. Apoi se întorcea în tăcere în chilia lui și, gustând din acea masă modestă și fără pretenții [de care am vorbit mai sus], se apuca după obicei de lucrul său, cum s-a spus. Dar când cădea seara și începea noaptea putea fi văzut ca o altă stea neadormită strălucind în întunericul ei stând în picioare până la miezul nopții la rugăciune și în frecventarea dumnezeieștilor Scripturi, iar uneori ieșind din el însuși [în extaz] prin contemplări dumnezeiești și unindu-se în chip tainic cu Dumnezeu.

28. Iar când toaca bătea ceasul al șaptelea [ora 1] din noapte, se scula de la pământul pe care culcându-se gusta puțină odihnă și, aducându-I lui Dumnezeu împreună cu frații imnele dimineții, petrecea în picioare toată utrenia până la sfârșitul ei, căci nu ședea când se citeau dumnezeieștile Scripturi, ci intrând într-unul din paraclisele bisericii stătea în picioare ascultând neclintit citirea udând pardoseala cu lacrimi. Iar când slujba de dimineață se termina, ieșind în tăcere singur și în urma tuturor din biserică, alerga în chilia lui și începea iarăși sfintele lui lupte. Aceasta era cursa luptelor ascetice de toată ziua și noaptea ale minunatului Simeon. Iar în zilele Postului Mare rămânea aproape nemâncat toate zilele săptămânii afară de sâmbăta și duminica, fiindcă în aceste două zile gusta ceva grăunțe și legume fierte; nu se culca niciodată pe o parte, ci când vedea că firea se muia, plecându-și capul pe brațe așa cum ședea, îi dădea astfel o odihnă chinuită și plină de durere și un somn mincinos până la un ceas. Aceasta era lucrarea ostenelilor de început și de mijloc ale întrecerii sale după reguli [2 Tim 2, 5].

Pregătit pentru preoție

29. Și după ce a alergat așa timp de doi ani și a trecut frumos de mijloc, alerga cu înțelepciune spre desăvârșire: obser-

vând cu ochiul contemplării firile celor ce sunt, cunoștea rațiunile pentru care acestea își aveau mișcarea de sus, limba i-a fost limpezită de Duhul și grăia cuvinte bune în mijlocul bisericii lui Hristos [*Ps* 44, 1]. Iar când păstorul și învățătorul [egumenul] său a cunoscut că ucenicul alerga repede prin căldura Duhului la statura de bărbat desăvârșit la măsura vârstei lui Hristos [*Ef* 4, 13], s-a gândit frumos să-l pună ca pe o făclie aprinsă în sfeșnicul Bisericii credincioșilor, ca să lumineze tuturor celor din ea cu lumina cunoașterii care-l luminează pe el.

IV. Preot și egumen la Sfântul Mamas

Hirotonit preot

30. Deci pe când acel sfânt bărbat gândea astfel de lucruri despre Simeon, după scurt timp întâi-stătătorul acelei mănăstiri [Antonie] a plecat la Domnul lăsând cele de jos. Și cu votul patriarhului Nicolae Chrysoverghis [980–992]¹⁸ și al monahilor de la Sfântul Mamas, cel care liturghisea împreună cu puterile de sus a fost urcat pe scaunul de învățător și hirotonit preot, nu fără osteneală și o lăudabilă rezistență cu care s-a împotrivit tare în smerenia inimii, temându-se de demnitatea preoției și împingând departe de el povara stăpânirii din pricina unei timidități lăudabile și mai bune. A fost uns, așadar, cu untdelemnul veseliei [*Ps* 44, 8] și glăsuia poporului pacea cel care a primit cu glas mare de la toți mărturie că era vrednic să fie preot și povățuitor în tainele lui Dumnezeu, văzătorul vedeniilor înfricoșătoare pe care le contempla cu ochi de heruvimi. Fiindcă atunci când preaînțeleptul Simeon a fost făcut de arhiereu preot, și acesta a rostit asupra lui rugăciunea, iar el avea genunchiul și capul plecat în fața tainei, a văzut vede-

¹⁸ Potrivit surselor bizantine, patriarhul Nicolae II Chrysoverghis ar fi păstorit între anii 984–996. Cronologia exactă a fost însă restabilită de V. GRUMEL, „Chronologie patriarcale au Xe siècle”, *Revue d'études byzantines* 22 (1964), p. 45–71 și J. DARROUZÈS, „Sur la chronologie du patriarche Antoine III Studite”, *ibid.* 46 (1988), p. 55–60, care au arătat că Nicolae II a fost hirotonit de fapt în mai 980, păstorind doisprezece ani și opt luni până la moartea sa pe 16 decembrie 992, succesorul său, Sisinie II, fiind hirotonit de Paștile anului 996, după o vacanță de trei ani și jumătate.

nie și, iată, Duhul Sfânt coborând în chip de lumină infinită, simplă și fără formă, a acoperit preasfântul său cap, [Duh] pe Care în cei patruzeci și opt de ani¹⁹ ai preoției lui L-a văzut pogorându-Se peste Jertfa sfântă adusă de el lui Dumnezeu, cum el însuși a spus cuiva ascunzându-se ca și cum vorbea despre un altul și stă scris în zicerile lui.

Simeon despre înălțimea preoției

31. Cine deci în generația aceasta s-a suit la o înălțime atât de mare, încât să vadă pururea în chip curat pe Duhul Sfânt, să-L audă grăind și să-L simtă lucrând și mișcându-Se? Venind de aici în adâncurile smeritei-cugetări, se sârguia să se ascundă dacă era cu puțință chiar și de cei cu care viețuia împreună, întorcând spatele slavei omenești. De aceea, fiind adesea întrebat de unii cum anume trebuie să fie preotul, de-abia răspundea cu străpungere[a inimii] și suspinând: „Vai, fraților, de ce mă întrebați despre unele ca acestea? E un lucru înfricoșător chiar și numai a ne gândi la el. Eu nu sunt nicicum vrednic când mă gândesc la demnitatea înfricoșătoare a preoției. Totuși, eu, josnicul și umilul, știu negreșit cum trebuie să fie preotul: mai întâi trebuie să fie curat nu numai la trup, ci și, mult mai mult, la suflet. Nu numai aceasta, dar trebuie să fie nepărtaș la orice păcat, în purtarea din afară trebuie să fie smerit, iar în starea dinăuntru zdrobit [cu inima]. Iar când stă înaintea Sfintei Mese, trebuie să vadă cu mintea Dumnezeirea, iar cu simțurile darurile puse înainte, și trebuie să-L aibă în inima sa în chip conștient [*gnostos*] pe Însuși Cel prezent în chip nevăzut în daruri, ca să-I poată aduce cu îndrăzneală rugăciunile, să vorbească cu Dumnezeu Tatăl ca un

¹⁹ Singura dată neconcordanță în cronologia fixată de I. HAUSHERR (1928, p. LXXI–XCI), potrivit căreia Sfântul Simeon a fost hirotonit preot în anul 980 și a murit pe 12 martie 1022, deci n-a fost preot decât patruzeci și doi de ani. Hausherr propune o eroare de copist, care a confundat cifra μβ' (= 42) cu μη' (= 48). Propunerea e susținută de V. GRUMEL, „Nicolas II Chrysoberges et la chronologie de la vie de S. Syméon le Nouveau Théologien”, *Revue d'études byzantines* 22 (1964), p. 253–254, care respinge ca abuzivă propunerea lui P. CHRISTOU (1957 și 1967) de a schimba plecând de aici data morții Sfântului Simeon (clar atestată de § 129 ca fiind anul 1022) și a o muta în indicția următoare, deci doisprezece ani mai târziu, în 1037 sau 1035.

prieten cu prietenul lui și să spună fără osândă «Tatăl nostru Care ești în ceruri» ca unul care are pe adevăratul Dumnezeu și pe Cel ce este prin fire Fiu al lui Dumnezeu locuind în el prin Duhul Sfânt Care locuiește în el»²⁰.

32. Spunând acestea vărsa șiroaie de lacrimi și-i ruga pe fiecare din cei care erau împreună cu el să nu dorească această stare, nici să alerge la ea cu nevrednicie înainte de a fi ajuns prin multe osteneli la o stare asemănătoare acestei înalte taine înfricoșătoare pentru îngeri, ci să se ostenească în fiecare zi în lucrarea sârguincioasă a poruncilor lui Hristos și să se pocăiască în fiecare ceas pentru greșelile făcute, ca unii ce sunt oameni, nu numai cu trupul, ci și cu mintea, cu gândurile nea-rătate ale sufletului, și așa să-I aducem lui Dumnezeu în fiecare zi cu duh zdrobit jertfă pentru noi înșine, iar pentru aproapele nostru rugăciuni și cereri cu lacrimi: aceasta e liturghia noastră tainică, cea care-I place lui Dumnezeu și „pe care primind-o în sfântul, cel mai presus de ceruri și duhovnicescul Său jertfelnic, ne dă în schimb darul Preasfântului Duh”.

Cum liturghisea Simeon

33. Așa răspundea deci celor care-l întrebau și într-o asemenea stare el, care liturghisea împreună cu cetele cele de sus, șezând în scaunul preoților, aducea pururea lui Dumnezeu jertfa cea fără de sânge în vederea Duhului și cu o formă a feței cu chip de înger. Căci nici cel care-și ațintea privirea spre el în timpul Liturghiei, chiar dacă era stabil la suflet, nu putea privi fix strălucirea feței lui când dădea poporului pacea, întunecându-i-se ochii din pricina razelor care țâșneau din ea, ci așa cum cel care se uită dintr-odată la discul soarelui își întunecă lumina inerentă lui, tot așa pățea și el și se strângea în sine. Căci, revărsându-se întreg în trupul său întreg, harul Duhului îl făcea întreg foc și aproape de neapropiat pentru ochii omenești în timpul Liturghiei lui. Spunea și Simeon efeseanul, care a fost și el ucenic al bărbatului și po-

²⁰ Această cuvântare despre preoție a lui Simeon e redată în *Philokalia* greacă (și PG 120, 685CD) între *Capitolele sale practice și teologice* (cap. 119) (cf. FR 6, 1977, p. 117–118, pr. prof. D. Stăniloae o atribuie însă eronat lui Simeon Evlaviosul).

vestea cuiva cele ale aceluia: „Liturghisind împreună cu sfântul, descoperindu-ni-se ochii minții l-am văzut în vremea aceea a Liturghiei lui înăuntrul jertfelnicului îmbrăcat în haine patriarhale cu omofoar și îndeletnicindu-se cu dumnezeieștile Taine.” Iar Meletie care a fost tuns de mâna lui, mi-a întărit aceasta: „Adesea vedeam un nor luminos acoperindu-l întreg când stătea în altar în timpul sfintei Ofrande [Liturghiei]. Și pe drept cuvânt, căci aceia care se disting prin înălțimea virtuților se învrednicesc și de slava dumnezeiască”²¹.

V. Restaurator și reorganizator la Sfântul Mamas.

Revolta monahilor. Profil duhovnicesc

Renovarea clădirilor mănăstirii

34. Iar fiindcă atunci când a primit purtarea de grijă a oilor cuvântătoare ale lui Hristos, mănăstirea era ruinată de trecerea timpului și nu mai era un refugiu sau un staul de monahi, ci un han de mireni și o gropniță pentru multe trupuri moarte, în care rămăseseră doar puțini viețuitori care, fiind necultivați, flămânzeau de foame după cuvânt din pricina nerodirii locului, mai întâi Simeon a hrănit acele puține suflete încredințate lui cu hrana nemuritoare a cuvântului, le-a scăpat de foame și le-a făcut să guste o viață mai bună. După care a adunat împreună cu Iisus [Mt 12, 30] și a adăugat numărul oilor crescându-l la o mulțime și a alcătuit o adunare aleasă de ucenici, iar dintr-un singur grăunte de aguridă nedesăvârșit și dintr-un ciorchine necopt a pus în teascu Stăpânului drept ciorchini plini niște oameni ai dorințelor Duhului [cf. Dn 9, 23]. Dar fiindcă mănăstirea avea nevoie de mult ajutor pentru restaurare, pe cele căzute și care zăceau jos le-a scos din mijloc ca unele nefolositoare și a reconstruit din temelii întreaga mănăstire afară de biserică. Iar biserica, despre care se spune că a ctitorit-o împăratul Mauriciu [582–602], și care ajunsese din vechime o gropniță de mulți oameni, a curățat-o de trupurile moarte, a pardosit-o cu marmură și a împodobit-o cu sfinte icoane în chip de dedicări sfinte. Pe lângă acestea, a pus în ea

²¹ Cf. stihovna a 3-a la Vecernia praznicului Schimbării la Față (*Mineiul pe august*, ziua 6).

și cărți, veșminte sfinte și alte lucruri împreună cu candelabre lucrate în alabastru și minunat de frumoase.

Reorganizarea vieții monahale

35. Deci după ce Simeon a reconstruit astfel întreaga mănăstire, s-a atins apoi și de restaurarea ucenicilor, învățându-i arta artelor și știința științelor: conduita monahilor, sculându-i spre lucrarea poruncilor mai puțin cu cuvântul și mai mult cu fapta, punându-se pe sine însuși drept exemplu și spunând: „Să faceți ce ați văzut de la mine!” [*Jd* 7, 17]. A fixat deci pentru el însuși și ucenici o masă comună: legume și semințe fierte, din care aceștia gustând îndeajuns se sculau cu mulțumire, iar el abținându-se de la ele se mulțumea cu legume crude și apă măsurată; iar tescuindu-se și înrobindu-se astfel, dădea ucenicilor în sine însuși un exemplu al căii strâmte și cu necazuri [*Mt* 7, 14].

Smerenie, străpungere și harisma teologisirii

36. Și făcând el și învățând așa [cf. *Mt* 5, 19], din pricina excesului smeritei cugetări creștea în el harisma de sus a străpunerii [inimii], care i-a fost toată viața pâinea și băutura lui, astfel că putea spune și el împreună cu David: „Ne-ai dat pâinea lacrimilor și ne-ai adăpat cu vinul străpunerii [inimii]” [*Ps* 59, 5; 79, 6]. Pentru această lucrare și-a fixat, precum s-a spus, trei momente ale zilei: în zori după imnele dimineții [utrenie], în timpul sfintei Ofrande [Liturghii] în care se junghie Fiul Omului, și seara după toată cealaltă cântare de imne [vecernie]; căci în aceste trei momente stând în picioare, singur la rugăciune, vorbea cu Dumnezeu singur cu Cel Singur, cu lacrimi. Aceasta fiind, așadar, lucrarea pe care viteazul o avea în ascuns în fiecare zi, într-o noapte cum stătea în picioare și-și ducea rugăciunile sale Domnului, a văzut o vedenie și, iată, un nor de lumină pogorându-se din cer prin acoperișul casei s-a așezat peste cinstitul său cap și, acoperindu-l întreg destule ceasuri, l-a umplut de o plăcere foarte fierbinte și nespusă și de o veselie și voioșie cu neputință de rostit, iar de acolo a auzit și un glas tainic care-l învăța taine străine și ascunse. De aceea, chiar și când acest nor s-a ridicat, și-a găsit

inima în înțelepciunea lui Dumnezeu revărsând apele harului dumnezeiesc; iar începând de-atunci nu s-a mai avut pe sine însuși, ci harul lui Dumnezeu l-a smuls întreg lui însuși și a făcut din limba lui o trestie ce scrie ascuțit [*Ps* 44, 1] iar din gândirea lui un izvor al înțelepciunii lui Dumnezeu [*Bar* 3, 12]. De aceea, deși era cu totul neînvățat în învățăturile din afară [profane], teologhisea ca [Ioan Evanghelistul, ucenicul] cel iubit [al Domnului; *In* 19, 26] și nopți întregi parcurea în ordine cele ale teologiei.

37. Auzim că somnul supune toată firea care se împărtășește de viața prezentă, dar sufletul aceuia scăpa nevoilor trupului: nu lăsa trupul să fie încovoiat fără voie nici să simtă osteneala privegherii și stării în picioare toată noaptea, ci așa cum cei care au o viață cu un regim delicat au o culoare înfloritoare și rumenă de bunăstare, tot așa și Simeon în toată pătimirea celor rele se arăta foarte strălucitor și cu chip îngeresc. Ajuns la o asemenea desăvârșire prin harul de sus și învrednicit de darul apostolic al cuvântului învățării, era și apăsarea ca o chitară a Duhului ale cărei corzi erau lovite tainic de sus, iar uneori compunea în metru liber „Erosurile imnelor dumnezeiești”, alteori scria „Discursurile exegetice” pline de înțelesuri dense, uneori scria „Discursurile catehetice”, iar alteori scria „Scriori” unora, dar se făcea auzit de toți.

Revolta monahilor

38. Dar ce s-a întâmplat mai apoi? Adăpa, cum spuneam, neconținut turma sa cu cuvinte, iar aceea sporea în fiecare zi nu fără osteneală sau greutate, ci cu multă osteneală și încercări de la vrăjmașul. Și ca să fac evidente dintr-una singură și celelalte încercări care au fost aduse asupra lui, voi povesti ce i s-a întâmplat de la monahii acelei mănăstiri în timpul adunării [slujbei]. La terminarea doxologiei de dimineață, fericitul obișnuia să țină ucenicilor o cateheză; și cum a început într-o zi cateheza povățuind, mustrând și îndemnând potrivit sfatului Apostolului [*2 Tim* 4, 2], dintr-odată ca la treizeci de bărbați dintre monahii [mănăstirii], rupându-și mantiile, ca odinioară cei din jurul lui Ana și Caiafa [*Mt* 26, 65], scoțând strigăte nearticulate și mișcați de un imbold ucigaș și tulburând toată

biserica, și-au ridicat cu îndrăzneală mâinile nelegiuite împotriva părintelui lor, ca să-l piardă și sfășie ca niște fiare sălbatice. El însă, când a văzut transformarea lor neașteptată și cum s-au înstrăinat de învățătorul și părintele lor, lipindu-și mâinile de el și ridicându-și gândul spre cer, a stat în picioare pe loc fără să se clatine, surâzător și privind luminos spre atacatorii lui.

39. Dar de-abia s-au năpustit împotriva lui cu strigăte nearticate și blasfemii de câini turbați care arătau nebunie și nerușinare, că au fost împiedicați de sus să-și pună pe el mâinile nelegiuite, căci harul care locuia în Simeon i-a ținut departe și i-a respins. Și neștiind ce să facă, au ieșit în goană din biserică și, rupând zăvorul porții mănăstirii, au luat-o pe drumul care ducea spre patriarhie ca niște ieșiți din mine și nebuni în transă, lăsându-l pe fericitul singur împreună cu monahii care duceau o viață de evlavie. Ei însă, intrând neînarmați pe prima poartă a Marii Biserici a lui Dumnezeu, l-au tulburat cu strigătele lor de jos pe arhiereu, care era Sisinie [996–998]. Și patriarhul a trimis după ei și aflând pricina tulburării și intrigile țesute de ei împotriva sfântului, condamnând nebunia lor cumplită, a trimis a doua zi după fericitul. Intrând, așadar, fericitul la el cu o atitudine gravă și o stare veselă, a fost întrebat care era pricina nebuniei monahilor împotriva lui; iar el cu un cuvânt plăcut și plin de grație a povestit toate cele ale convorbirii și catehezei pe care o obișnuia, apoi cele ale nerușinării și imboldului lor ucigaș și cum au fugit rupând zăvoarele și drugii porților. Stupefiat, patriarhul, cunoscând astfel invidia lor și nebunia acestor nepricepuți, umplându-se de o mânie dreaptă, i-a condamnat pe toți la exil.

Simeon adevărat păstor duhovnicesc

40. Dacă un altul ar fi pățimit de la ei aceasta, nu s-ar fi bucurat oare de acest verdict? nu s-ar fi veselit potrivit Scripturii [Ps 57, 11] văzând această răzbunare? Dar nu așa a fost păstorul cel bun, imitator foarte exact al Întâiului Păstor. Fiindcă atunci când i-a văzut pe cei trimiși gata să-i prindă pe răzvrătiți, a căzut la pământ și s-a atins de picioarele patriarhului punându-și sufletul foarte compătimitor pentru oile lui

[In 10, 11] și a cerut cu tânguiri iertarea lor. Și patriarhul de-abia s-a lăsat încovoiat și la rugămințile lui a revocat pedeapsa exilului, dar nu le-a îngăduit încă intrarea în mănăstire. Numai decât ei toți au fost alungați din biserică și, umplându-se de nebulă, s-au risipit urmându-și fiecare voia proprie: unii au luat locul în partea pentru catehumeni a bisericilor, alții au fost alungați în alte mănăstiri, iar cei mai de jos și josnici s-au risipit fiecare înapoi și încolo la întâmplare.

41. Ce a făcut însă atunci păstorul cel bun? S-a întors singur în mănăstire cu măruntaiele sfâșiate de lipsa oilor lui Hristos și istovit de lacrimi. Observă-mi nefalsificarea acestui suflet sfânt și lipsa de ranchiună a acestui sfânt bărbat; căci întrucât îi era insuportabil să vadă gol staulul oilor, ce a făcut înțeleptul și nobilul ca să împace turma cu sine și cu Dumnezeu și să o adune la sine? A cercetat locurile din Oraș [Constantinopol] în care erau fiecare din ei trăind după voia lor proprie și, aflând unde erau, a trimis fiecăruia cele de trebuință, înmuind cu cuvinte de mângâiere învârtășirea inimii lor. A făcut aceasta multe zile și acest bun păstor cu adevărat, ducându-se cu chip smerit la fiecare din ei, a șezut împreună cu ei vorbindu-le despre iubire și cerându-le cu iertare să se întoarcă, ca și cum el i-ar fi nedreptățit pe ei, nu el ar fi fost nedreptățit de ei; și cu cuvinte de învățătură a înmuiat duritatea și învârtășirea inimii lor, iar în puțin timp i-a adunat iarăși pe toți păstorul cel bun care intră în staulul oilor pe ușa care e Iisus și nu sare gardul pe altundeva ca un hoț [In 10, 1-2], iar staulul său s-a umplut iarăși de oi blânde, deși cu puțin înainte se sălbătiseră.

42. Să audă păstorii veacului de acum și să imite virtutea aceluia, ca să se facă, dacă vor voi, păstori ai harului care vine de sus. Căci toată sânguința fericitului nu era ca la păstori și învățătorii de acum, să-și împlinească toată voia lui în desfătărilor trupului din această viață, ci să o alinieze numai la ce e mai bun și să urmeze voii lui Dumnezeu. De aceea fugea de slava oamenilor ca de una care aduce osândă veșnică; fiindcă nu suferea ceea ce se întâmplă multora care, neputând să se facă venerabili pentru alții printr-o virtute extremă, vor să facă impresie asupra celor aflați sub mâna lor printr-un grumaz țanțoș și sprâncene încruntate în chip înfricoșător; ci imita pe

Dumnezeul și Stăpânul său adaptându-se în toate la măsura ucenicilor lui.

43. De aceea îmbrățișa, ca pe o bogăție de neșefuit de la el, sărăcia fericită [de Domnul; *Mt* 5, 3] și neagoniseala, prin care îi venea în chip frumos gândirea celor umile și faptul de a fi mereu cu duh zdrobit. De aici îi izvorau curgerile lacrimilor, îi înflorea blândețea, dragostea iubirii și dreptății lui Dumnezeu, compasiunea față de aproapele, curăția inimii, pacea cu sine și cu toți, iar pentru răbdarea încercărilor și suferirea de prigoană pentru dreptate se sârguia pururea ca pentru un mare câștig. De aceea dorința nu i-a fost înșelată, ci cele pe care și le-a propus i s-au împlinit până la capăt, iar răbdarea i s-a arătat în fapte, așa cum va arăta în continuare cuvântul nostru. Drept pentru care avea pururea fața luminoasă, veselindu-se de bucuria lăuntrică a Duhului potrivit înțeleptului [Solomon] care spunea: „Inima veselă face să înflorească fața” [*Pr* 15, 13].

Viața duhovnicească a lui Simeon pe scurt

44. Astfel era Simeon, o astfel de viață ducea și o astfel de lucrare făptuitoare străbătea: mai întâi s-a lepădat frumos de lume și de cele din lume, despuindu-se de orice afecțiune pătimașă față de cele văzute; intrând apoi gol de voile proprii în stadionul ascezei, a triumfat vitejește asupra vrăjmașului; înaintând astfel de la isihie la cuvânt, a șezut pe scaunul preoților și a luminat poporul încredințat lui cu cuvântul învățăturii și pe mulți i-a adus din nevrednici vrednici Dumnezeului său; iar la sfârșit a luptat prin multe încercări pentru dreptate și a păzit până la sfârșit neînfrânt martiriul conștiinței lui. Astfel a fost, cum s-a spus, viața lui, ca să o spunem într-un cuvânt scurt, făptuitoare, foarte contemplativă și foarte înaltă, desăvârșită în cuvântul teologiei și în marea înțelepciune a lui Dumnezeu. Astfel a fost și turma lui ca o altă adunare a sfinților studii în exemple și fapte, în haina și purtările lor, sau mai bine spus de îngeri netrupești cântând cu înțelepciune [*Ps* 46, 7] și slujind fierbinte lui Dumnezeu. Așa fiind deci și așa depășind umilințele trupului, fericitul creștea tinzând în fiecare zi [*Flp* 3, 14] spre mai bine și prin ucenicii tunși de el [în monahism] făcea să crească turma lui Hristos încredințată lui.

VI. Un ucenic model și virtuțile lui minunate

45. Căci merită să amintim virtutea unuia sau doi dintre ucenicii lui și să povestim despre ei în treacăt, ca și de aici să se facă mai evidentă tuturor virtutea învățătorului lor. Un bărbat originar și el din Paflagonia, eunuc la trup, tahigraf de meserie, disprețuind deșertăciunea vieții [lumii] și auzind de fama fericitului părinte, a venit la el lepădându-se desăvârșit de lume. Când fericitul Simeon l-a văzut și l-a cercetat, și l-a găsit disprețuind lumea și fugind fierbinte la Dumnezeu, l-a primit în staulul său și dezbrăcându-l de îmbrăcăminte lumescă l-a îmbrăcat în sacul slujirii fără să-i dea arvuna hainei [monahale], ca, dacă va străbate slujirile poruncite lui și va răbda cu râvnă osteneala oricărei rele pătimiri, să-i dea la timpul potrivit și veșmântul sfintei haine [monahale] și să-i dea să aibă comuniune de stare și de rang cu ceilalți frați ai mănăstirii. Iar bărbatul, dând în scurt timp dovadă foarte bună a ascultării lui și arătând prin fapte dragostea pe care o avea față de luptele pentru virtute și trecând prin toate slujirile cele mai de necinste, a fost tuns de el, tunzându-și împreună cu omul văzut și omul dinăuntru și fiind numit Arsenie. A intrat, așadar, în stadionul ascezei și s-a încleștat cu potrivnicul gol de voințele sufletului.

46. Vezi-mi acum atât meșteșugul vrăjmașului, cât și fermitatea și înțelepciunea lui Arsenie. Căci întrucât afecțiunea față de părinți e o legătură cu anevoie de dezlegat întrucât este strânsă de firea omenească și puțini au reușit cu iubire de înțelepciune să fugă de ea, vrăjmașul a încercat să-l doboare pe Arsenie prin ea. Dar acela având mare credință în fericitul Simeon, a rupt-o încă de la început ca pe o pânză de păianjen, cum va arăta în continuare cele făcute de acela. Arsenie avea o mamă în viață și care locuia la Pontul Euxin [Marea Neagră]. Preaiscusitul în meșteșuguri vrăjmaș a stârnit-o făcând-o să vină de dorul fiului ei în Orașul-Regină [Constantinopol]. Intrând ea în Oraș, după ce a aflat lepădarea de lume a fiului ei și mănăstirea în care se afla, s-a grăbit să se ducă acolo și căzând la poartă cerea cu tânguiri să-și vadă fiul. Deci portarul, nemaisuferind violența femeii, i-a dat despre știre de ea

lui Arsenie și i-a spus ce zicea ea: „Nu mă voi ridica de aici, dacă nu-mi voi vedea fiul meu drag”. Deci ce face atunci adevăratul ucenic al adevăratului păstor și învățător? A spus: „Eu am murit acum pentru lume; cum mă voi întoarce, frate, la cele din urmă și o voi vedea, cum spui, pe cea care m-a născut după trup? Îl am pe cel care m-a născut după duh, și de la care sug în fiecare zi laptele nefalsificat al harului lui Dumnezeu, adică pe părintele meu după Dumnezeu [Simeon], care e și mama mea care m-a născut după duh, cum se spune, și mă încălzește ca pe un prunc de-abia născut în sânurile măruntaielor sale. Nu voi suferi vreodată să-l las pe acesta și să dezertez la aceea, chiar dacă aş auzi că-și dă ultima suflare la poartă.” Portarul a auzit acestea și a transmis cele spuse mamei lui Arsenie. Trei zile a stăruit aceea cu lacrimi la poartă, după care s-a întors de unde a venit, neînvingându-l pe fiul ei cu afecțiunea naturală și fără ca măcar să-l vadă.

47. Deci dacă așa era încă de la primul punct de start în alergare fiul născut după duh, cât de mare și cum anume era atunci prin înălțimea virtuții și a cunoașterii cel care l-a născut? Căci „părintele înțelept se recunoaște după fiii săi”, spune înțeleptul [*Sir* 11, 30]. Deci după ce fericitul Simeon l-a antrenat de acum pe Arsenie în luptele pentru virtute și l-a găsit sânguincios față de orice ascultare, n-a încetat să-i dea lui, care înseta, prilejuri de folos. De aceea îl îndemna să slujească uneori la măgari, alteori la bucătărie, alteori la apă și la orice slujire de necinste. Dar acela era râvnitor nu numai la acestea, dar și alte rele pătimiri, la postire, priveghere și rugăciune mai presus de toți monahii care se nevoiau în asceză împreună cu ei. De aceea, la începuturile sfintei sale renunțări, fiind neexperimentat în asceză, când a venit Postul Mare a cerut să petreacă prima lui săptămână fără să mănânce nimic. Iar sfântul, văzând căldura râvnei lui se bucura și-l îmboldea spre lupte ascetice, dar nu voia ca Arsenie să urmeze voii sale proprii, ci voia mai degrabă ca prin tăierea voii lui să câștige cele mai mari și mai desăvârșite. De aceea n-a încuviințat voința acestuia. Dar el fiind înflăcărat pentru aceasta, a insistat căutând să-și împlinească cererea lui și să nu fie împiedicat în întreprinderea lui.

48. Dar cum fericitul i-a retezat de multe ori elanul, iar acela a insistat de multe ori să se facă voia lui, i-a spus: „Arsenie, bine ar fi și foarte de folos să nu urmezi voii tale proprii, ci să asculți mai degrabă de cele poruncite de mine. Dar fiindcă ți se pare de folos să-ți faci voia proprie în cele pe care le-ai judecat, ai din partea mea, chiar dacă fără voia mea, îngăduința de-a face ceea ce dorești. Vei vedea însă ce vei pătimi și ce roadă a neascultării vei secera.” A spus acestea, și când a venit prima săptămână, Arsenie a început, după cum avea râvna fierbinte, luptele mai desăvârșite, fără judecată însă, fiind începător, chiar dacă cu hotărâre aprinsă. Când după ceasul al nouălea toți ceilalți intrau la cină, el singur rămânea stăruind nemâncat, privind la Sfântul Simeon și vrând să-l imite pe acesta. Dar la privegherea celei de-a patra zile, stând noaptea în picioare în mijlocul cântăreților, a leșinat dintr-odată și a căzut doborât la pământ, victimă a neascultării și exemplu foarte înfricoșător de neascultare și frică pentru ceilalți. Dar cum sfântul știa dinainte acest lucru și poruncise de cu vreme unuia dintre ucenici să aibă la îndemână o sticlă de vin amestecat cu apă și puțină pâine, a făcut semn să fie aduse acestea în mijlocul adunării și, făcându-se acestea în grabă, a poruncit ca Arsenie să fie sculat și hrănit cu acestea. Deci, fiind hrănit, acela s-a sculat vă închipuiți cu câtă rușine și a auzit de la fericitul acestea: „Dacă ai fi fost asemenea fraților tăi întru toate, n-ai fi pățit ceva neasemănător lor aflându-te în mijlocul lor la priveghere, Arsenie. Dar fiindcă în părerea de sine și neascultarea sufletului te-ai sârguit să dobândești mai multe înainte de vreme și ai ales întâietatea împotriva celorlalți, n-ai reușit pe drept cuvânt să dobândești nici ceva mai puțin.”

49. O părere de rău neobișnuită l-a cuprins atunci pe Arsenie, întrucât rușinea conștiinței l-a făcut să coboare în adâncul smereniei. Și pentru ca acum cuvântul nostru să arate progresul smereniei lui, să amintim spre delectarea în cuvânt una sau două din cele făcute de fericitul cu el spre smerenie. Pe când Arsenie avea ascultarea de chelar [pivnicer], după ce într-o zi a trecut grâul prin apă, l-a întins în pronaos lăsând o ușă deschisă ca să sufle aerul. Au venit de undeva însă niște ciori și intrând înăuntru se desfătau de grâu cât puteau și țipau săl-

tând. Arsenie a auzit glasurile lor și sărind deîndată le-a găsit ghiftuindu-se de grâu, iar grâul risipit încoace și încolo. Văzând deci aceasta și umplându-se de furie împotriva păsărilor, a închis ușa și zdrobindu-le pe toate cu un par le-a întins pe podea, și a vestit acestea fericitului ca și cum ar fi făcut o mare ispravă. Acesta, ca și cum ar fi primit chipurile acest lucru a zis: „Să mergem și să văd și eu ce bine ai făcut omorându-le”. Ducându-se deci sfântul și văzând păsările cum erau așternute moarte pe podea, a suspinat întristat de furia lui irațională și chemându-l pe unul din cei sub ascultarea lui, i-a poruncit să aducă o funie și l-a rugat să atârne cu ea toate ciorile de gâtul lui Arsenie. Lucru care făcându-se mai repede decât a fost poruncit, a dat poruncă să fie tras și purtat de jur-împrejurul mănăstirii și să fie făcut priveriște în mijlocul monahilor care erau acolo. Acesta însă a răbdat rușinea comediei cu gând înfrânt, vărsând râuri de lacrimi și numindu-se pe sine din pricina lor ucigaș. Așadar, cele spuse sunt de ajuns să arate virtutea amândurora și lucrarea plină de iubire de înțelepciune a evlaviei lor.

50. Mai trebuie adăugat la cele spuse și ceea ce aproape ne-a scăpat. Au venit odată la fericitul în vizită câțiva prieteni. Iar fiindcă unul din ei, din pricina unei boli trupești, avea nevoie să guste carne și încă o carne de porumbei tineri, fericitul Simeon, compătitor, a poruncit ca păsările să fie gătite și aduse celui care avea nevoie. Cât bolnavul a mâncat, Arsenie, care ședea și el la masă, s-a uitat la el, posomorât. Fericitul Simeon l-a observat că era așa și vrând să-l învețe să ia seama numai la el însuși și să nu creadă că gustarea a ceva spurcă pe om — căci zice [Scriptura]: „Toate sunt curate pentru cei curați” [Rm 14, 20] și „nimic din ceea ce intră din afară nu poate spurca sufletul” [Mc 7, 15] —, dar vrând să arate și mesenilor înălțimea smereniei aceluia, ca să cunoască ei că Dumnezeu mai are copii ai ascultării și adevărați lucrători ai virtuții, i-a spus: „De ce nu iei seama, Arsenie, doar la tine însuși și nu-ți mănânci pâinea ta în smerenie plecându-ți ochii în jos, ci te obosești luând aminte în gândurile tale la cel ce mănâncă din pricina neputinței lui și te socotești mai evlavios decât acela fiindcă mănânci legume și semințele pământului,

iar nu ca vulturii porumbei și potârnichi? N-ai auzit oare pe Hristos spunând: «Nu cele ce intră pe gură spurcă pe om, ci cele ce ies din el: desfrânările, adulterele, uciderile, lăcomiile și celelalte» [Mt 15, 11. 19]. De ce nu ești înțelegător și nu vezi și raționezi în cunoștință, ci în nepriceperea ta l-ai osândit în tine însuși pe cel care mănâncă fiindu-ți milă chipurile de junghierea păsărilor și ai uitat de cel ce spune: «Cine nu mănâncă să nu judece pe cel ce mănâncă» [Rm 14, 3]? Mănâncă, așadar, și tu din ele și află că ai o mai mare spurcare de la gândul tău decât de la mâncarea acestor păsări.”

51. Și luând una din păsări, sfântul a aruncat-o spre el pedepsindu-l să mănânce din ea. El însă auzind acestea și înlemnind din pricina pedepsei, știind că neascultarea e mai rea decât mâncarea de carne, punând metanie și cerând binecuvântare, luând a început să mestece și să mănânce pasărea cu lacrimi. Iar când sfântul a văzut că a subțiat destul hrana cu dinții și se pregătea să o arunce în pânțece, i-a zis: „De ajuns. Scurpă acum, căci după cum ai început să mănânci, fiind lacom, nici întreg porumbelul nu te va putea sătura sau opri pornirea ta spre aceasta.” Și fără să se gândească, fericitul ucenic al acestui mare părinte a împlinit ascultarea pe care a făgăduit înaintea lui Dumnezeu să o păzească până la moarte. Am spus acestea nu pur și simplu și lăaturalnic, ci ca să vă învăț știința plină de virtute a învățătorului și progresul în smerenie al ucenicilor lui, și care a fost atunci lucrul evlaviei amândurora în generația aceasta, în care lucrarea dumnezeiască și rigoarea exactă a virtuții părinților a fost neglijată.

VII. Un episcop latin monah la Sfântul Mamas

52. Dar dacă vi se pare lucru bun, vom întoarce cuvântul și spre altul din ucenicii lui; căci povestirea nu va fi lipsită de har, ci va uni pentru noi utilul cu plăcutul. Era un episcop din părțile de apus foarte iubitor de Dumnezeu în purtarea și viața lui, cu darul cuvântului, curat și virtuos, dar care din invidia diavolului a căzut în căderea cumplită a omorului. Voi povesti cum s-au întâmplat lucrurile. Odată episcopul ședea în fața porticului chiliei lui având în mână o carte și i s-a făcut sete; era însă seară. Avea cu el un nepot pe care-l iubea mult,

și pe care l-a chemat să-i facă într-un pahar vin amestecat cu apă. Făcând cum i s-a spus, acesta i-a adus episcopului și unchiului său paharul. Luându-l și gustând din el, s-a umplut de neplăcere pentru că amestecul vinului era călduț. Ridicând atunci toiagul pe care-l ținea în mâini și apucându-l cu degetele de mijloc l-a îndreptat spre copil vrând să-l înspăimânte. Dar acesta — o, judecățile Tale neajunse, Hristoase! — a scăpat prin lucrarea diavolului dintre degetele episcopului și l-a lovit pe copil în creștet, și îndată acesta și-a pierdut viața și căzând pe pardoseală copilul zăcea mort. Când episcopul l-a văzut pe nepot în ciuda oricărei nădejdi mort și zăcând din pricina lui pe pământ fără suflare, a căzut la pământ vrednic de milă, cerând cu tânguiri să-și dea sufletul și el.

53. Dar pentru că tânguirea lui plină de jale a făcut cunoscută tuturor căderea lui, clerul din episcopia lui s-a adunat jelind și plângând nu pe copil, ci pe păstorul lor, căci bărbatul era pentru tot clerul bun, blând, liniștit, drept, compătimitor, milostiv, lucrător a toată virtutea și dreptatea; de aceea, vrând să-l scoată din marea lui deprimare, îl implorau, cădeau la pământ, strigau că ei vor suferi pentru el toate: robie, pedepse și pătimirea celor rele. El însă lovit în adânc nu avea urechea atentă la cele spuse de ei. Sculându-se în zori și dând mormântului trupul celui mort, și-a legat de gât un lanț și dându-i capătul uneia din slugile lui i-a poruncit să-l tragă așa cu forța până la Roma. Când cei din jurul episcopului au văzut că nu fac nimic și nu pot să-l țină pe episcopul lor rănit în adânc, i-au îngăduit cu multe suspine plecarea. Deci episcopul a făcut pe jos acel lung drum suspinând și lăcrimând și a ajuns la Roma tras de lanț de sluga lui. Și-a mărturisit căderea sa papei și episcopilor care erau în Roma, întretăindu-și glasul mărturisirii cu tânguiri și suspine. Văzând zdrobirea nesfârșită a episcopului și pocăința lui în plâns de jale, nu numai că au dat iertare pătimirii lui, dar au și mângâiat durerea lui cu zeci de mii de consolări. Dar episcopul ținut de durerea inimii, a rămas nemângâiat în durerea lui.

54. De acolo deci l-a întors pe cel care-l trăgea spre marele Oraș al Constantinopolului. Făcând, așadar, pe jos și acest drum, a ajuns în Orașul imperial și, intrând în Marea Biserică

a lui Dumnezeu, și-a mărturisit cu lacrimi căderea patriarhului și arhierilor, și deodată cu cuvântul și-a depus împreună cu lanțul și demnitatea de episcop. Iar fiindcă episcopul i-a căzut drag la suflet patriciului Genesios și acela l-a îndrăgit deoptrivă pe acesta, când patriciul a aflat cele privitoare la el, a poruncit să fie adus în casa lui și, îmbrățișându-l pe episcop, a căutat să-i mângâie sufletul cu cuvinte de mângâiere. Discutând cu el despre schimbarea vieții, l-a întrebat vrând să afle care era intenția lui privitoare la aceasta și ce fel de viață va alege să trăiască restul vieții sale. Acesta i-a răspuns: „Viața singuratică [monahală] și aceasta în munți sau în peșteri și în crăpăturile pământului [*Evr* 11, 38].” Fiind om foarte priceput, patriciul i-a zis: „Nu cred că acest lucru îți va fi de folos, părinte. Dar dacă vrei să asculți de mine care-ți doresc cele bune, alege mai bine să duci viața singuratică [monahală] într-o mănăstire cu viață de obște, și nu puțin folos vei găsi prin tăierea voii proprii.” Acesta a spus atunci: „Dar unde voi găsi, domnul meu, o astfel de chinovie păstorită de un păstor iscusit, ca să mă predau aici întreg unei morți de bunăvoie eu, cel apăsător în chip nefericit de o crimă involuntară?”

55. Genesios însă îl avea drept părinte duhovnicesc pe fericitul Simeon și, știind cum era acela în păstoria și vindecarea sufletelor și cum era turma lui, i-a făcut cunoscut aceasta și i-a spus: „Dacă iubești folosul adevărat și vrei să vezi un alt mare Arsenie și o chinovie riguroasă, du-te și vezi și convinge-te cu ochii tăi.” Episcopul l-a urmat numaidecât și, precedat de acela, au ajuns amândoi la chinovia fericitului, i s-au anunțat și au fost îmbrățișați de el. Iar când sfântul a aflat cele întâmplătoare cu episcopul, sufletul i s-a îndurerat și numai la auzul celor întâmplătoare și a vărsat izvoare de lacrimi. Când a văzut compătimirea sfântului și a auzit priceperea care se revărsa de pe buzele lui, episcopul a căzut la picioarele lui și i-a cerut primirea, schimbarea celor din afară și sălășluirea împreună cu frații. Iar fericitul înțelegând din puține aprinderea lui și cunoscând prin Duhul că avea să fie un vas ales al lui Dumnezeu, l-a primit și, săvârșind pentru el toate cele ce țin de îmbrăcarea hainei monahale, i-a dat arhierelui lui Dumnezeu numele de Ierotei. Iar Ierotei dobândind cele dorite

de el după cum voia, din ziua aceea s-a încleștat în luptă cu vrăjmașul care-l rănise, topindu-și trupul cu postiri și rele pătimiri îndelungate, împlânzindu-se prin privegheri și stări în picioare de toată noaptea la rugăciune și zdrobindu-și duhul prin slujirea fraților. De aceea, din dorința de a fi necăjit, se prefăcea a fi nebun răsturnând sau zdrobind de multe ori vasele pe care le purta, ca să audă ocări, ba chiar la nevoie să primească și palme peste obraji. De aceea fiind ocărat se bucura ca unul care a dobândit lucrul dorit și înseta să facă experiența biciului, ca lovindu-i-se burduful din afară să elibereze de necazul viitor omul cel dinăuntru. De aici i s-a dat, așadar, o atât de mare străpungere [a inimii] cu mulțime de lacrimi, că nu și le mai putea reține nici ziua, nici noaptea.

56. Și ca să arăt tuturor dintr-un singur lucru iscusința care i s-a făcut prin exercițiu din pricina suferirii necazurilor și încercărilor, voi spune numai acest lucru, după care voi veni iarăși la fericitul Simeon. Săvârșind odată slujirea de pivnicer, Ierotei a primit poruncă de la sfântul să umple din butoi un vas mai mic. Acesta a ascultat deîndată și s-a dus în pivniță. Dar avea obiceiul să rostească psalmi și să plângă chiar și când umbla slujind, precum și, dacă erau întipărite acolo chipuri de sfinți sau semnul crucii, să le sărute, chiar dacă acestea erau cu miile. S-a întâmplat să fie o cruce și pe capacul butoiului, pe care deschizându-l îl săruta, închizându-l iarăși îl săruta. Sărutându-l astfel și deschizând butoiul, a umplut bidonul, vasul mai mic și, punându-l pe butoi, l-a lăsat acolo. Luând deci capacul a început iarăși să sărute crucea și, răsturnându-se, vasul s-a vărsat pe pământ. Văzându-l gol, a răs și a spus: „Îți jur pe nebunul de Ierotei, răule demon: până ce nu voi săruta crucea mea, nu-l voi umple. Căci știu că de aceea ai făcut această scenă.” Dar cum acesta era gol, luându-l gol a alergat și i-a povestit fericitului părinte tot ce se întâmplase. Iar sfântul cunoscând lucrarea lui Ierotei și că făcea toate ca să-și atragă necinstirea, vrând să-i dea lui care înseta și cununi, iată ce a poruncit cu privire la el. Fiindcă în ziua aceea măgarii mănăstirii trebuiau încărcăți cu o mulțime de vase, a poruncit ca acestea să fie puse pe Ierotei și să fie tras așa de un altul până la Xirolofos iar cel care-l trăgea să spună așa:

„Dacă e cineva lovit la minte, iată triumful care-l așteaptă!” Făcându-se deci aceasta și Ierotei fiind încărcat cu vasele, când cel ce trăgea măgarul a spus cu glas mare ceea ce i s-a poruncit, minunatul Ierotei a strigat și el împreună cu el acestea adăugând la aceste cuvinte și izvoare de lacrimi.

57. Dar ca să nu-și închipuie cineva că suferind o astfel de purtare rea din partea lui, Simeon și-ar fi atras împotriva lui ura unora din ucenicii lui, voi povesti pe scurt și un alt lucru care s-a întâmplat cu Ierotei spre întărirea credinței pe care o avea în fericitul [Simeon]. A fost odată trimis de fericitul în vizită la patriciul de care a fost vorba mai sus. Când l-a văzut cum dorea, patriciul l-a îmbrățișat și după ce a mâncat împreună cu el i-a făcut dar prietenului său o pungă cu bani de aur. La început acesta nu s-a lăsat convins să primească punga întrucât n-avea nevoie de ea, el care n-avea niciodată nimic afară de veșmântul său din fir de păr, dar cum dăruitorul îl silea cu jurăminte, a luat-o totuși și luându-i acoperitoarea de deasupra și punând pe ea aurul îl purta pe mână și cu brațul întins a alergat în acest chip până a ajuns la mănăstire, l-a văzut pe fericitul și i-a pus punga cu aur în mâinile lui. Astfel era acest fericit și ceilalți ucenici ai sfântului, pentru care fuga de lume era nemincinoasă: aveau în el credință și iubire tare, chiar dacă erau puși la încercare în felurite chipuri de el prin cele ce păreau a fi lucruri întristătoare și încercări, afară de unul care s-a arătat din relele sale purtări a fi un copil prihănit și pervers și care din pricina răutății din el avea aversiune față de părintele. Căci și acest Ierotei progresase la o asemenea iubire de Dumnezeu împreună cu ucenicii lui, încât chiar și atunci când citea o carte, oriunde se găsea scris „Dumnezeu” sau „Hristos” sau „Iisus”, puneă pe acest nume dumnezeiesc ochiul drept, apoi celălalt, și plângea atât de mult încât umplea de lacrimi atât cartea, cât și sânul lui.

Alți ucenici

58. Astfel de țărini lucra ca plugar de trei ori fericitul și marele nostru părinte Simeon și astfel de ucenici a avut. Căci dacă voi încerca să-i pomenesc câte unul pe ucenicii lui aleși: pe preaînțeleptul Leon supranumit Clopot de lemn, pe Antonie

și Ioanichie, Sotirih, Vasile și Simeon, și pe alți câțiva bărbați ai doririlor Duhului, mie celui ce povestesc îmi va lipsi, ca să vorbesc apostolește [Evr 11, 32], timpul, ba chiar și hârtia pentru povestirea aceloră. Dar destul despre acestea.

VIII. Demisia din egumenie și îndemnuri către monahi

Dragostea de isihie îl face să renunțe la egumenie

59. După ce toate acestea au fost frumos rânduite de minunatul Simeon, după ce a adunat și a strâns frumos turma lui Hristos și i-a făcut ucenici vrednici, aprinși cu duhul și slujind Domnului din tot sufletul, fiindcă lucrurile acestea îl întristau însă tare și grija de ele îl smulgea de preafrumoasa și draga lui isihie, s-a gândit, mișcat de Duhul lui Dumnezeu, să lase potrivit predaniei din vechime²² purtarea de grijă de chinovie și de ucenici și să-și procure de acum înainte o viață netulburată reluând iarăși ca mai înainte isihia lui dragă; căci dragostea de isihie [*eros hesychias*] îi stăpânea sufletul și, chiar petrecând în mijlocul tumulturilor, îl ținea transformat cu transformarea mai bună. Deci cu aprobarea patriarhului Serghie [II, 1001–1019] și-a dat de bunăvoie demisia din egumenie, iar în locul lui l-a promovat egumen pe ucenicul său Arsenie, care crescuse acum la vârsta lui Hristos și ajunsese statura de bărbat desăvârșit [cf. Ef 4, 13] și putea păstori turma lui Hristos. Iar el și-a rezervat pentru sine un colț, privind la mâinile ucenicului său [cf. Ps 122, 2] ca unul dintre alții imitând pe Hristos prin smerenie. Începând de atunci ucenicul Arsenie a preluat purtarea de grijă a chinoviei, iar păstorul și învățătorul tuturor celor din mănăstire s-a predat răgazului de unul singur și contemplării rațiunilor creației, ca unul să conducă turma, iar celălalt să-l sprijine prin rugăciune pe conducătorul ei și să observe mișcările nearătate ale celorlalți și să le îndrepte spre ce e mai bun și mai desăvârșit.

²² Aluzie la cuviosul Platon, egumenul mănăstirii Sakudion din Bithynia, care în 794 a demisionat lăsând egumenia mănăstirii nepotului său Teodor Studitul († 826).

Îndemn către noul egumen

60. Căci mai întâi adunându-i pe ucenici, l-a îndemnat în mijlocul lor pe minunatul Arsenie folosindu-se față de el de o astfel de învățătură²³: „Știi și tu foarte bine, părinte și frate, afecțiunea mea din măruntaiele mele față de tine și față de ceilalți copii și frați ai mei, și n-ai să uiți iubirea mea, atașamentul meu și lacrimile mele pentru voi, pe care le-am vărsat înaintea lui Dumnezeu ziua și noaptea timp de douăzeci și cinci de ani, ci ai să-ți aduci aminte de ele și de credința mea în părintele meu duhovnicesc și părintele vostru fericitul Simeon [Evlaviosul] și așa vei fi imitatorul lor, fiindcă știi purtarea mea, și îi vei conduce cu credință pe părinții și pe frații tăi și vei purta de grijă de ei ca de mădularele tale [*I Co* 12, 26–27], iar dacă va fi nevoie îți vei pune sufletul pentru ei [*In* 11, 11] și nu vei prefera iubirii față de ei altceva din lucrurile lumii. Pentru că dintre toți ceilalți pe tine te-a ales pentru egumenie Duhul Sfânt și te-a preferat prin smerenia mea, se cade ca, potrivit cuvântului Domnului Dumnezeuului nostru [*Mc* 9, 34], să fii ultimul dintre toți prin gândul și smerenia ta potrivit lui Dumnezeu, ca să porți ca un puternic slăbiciunile celor neputincioși, să vindecii ca un medic bolile fraților, să întorci ca un păstor oile rătăcite, pe cele bune să le faci să aducă multe odrasle prin virtuți, pe cele răioase și de nevindecat să le depărtezi de turma ta cuvântătoare ca să nu dea boala și celor sănătoase. Eu însă pentru că am îmbătrânit acum și mult m-am chinuit, îmi voi lua puțin răgaz de la osteneli și chinuri și voi fi pentru tine la Dumnezeu cu suflet voios și netulburat.

61. „Sârguiește-te deci, copilul meu în Domnul, să sporești turma Domnului tău purtând de grijă de oile cuvântătoare din ea. Să nu înclini spre relaxările și desfătărilor trupului strângând în vistierie din pricina delectării cele ale mănăstirii mai mult pentru tine însuși decât pentru frații tăi. Să nu iubești ieșirile dese: să-ți fie de ajuns să ieși o singură dată pe lună să rezolvi treburile mai necesare ale mănăstirii tale, iar pe celelalte să le facă slujitorii, păzindu-te neîmprăștiat în slujirea

²³ Cuvântul de învățătură către Arsenie cu ocazia demisiei se găsește în *Cateheza 18* a Sfântului SIMEON NOUL TEOLOG.

cuvântului și stăruind în purtarea de grijă de frați. Să nu-ți pregătești pentru tine însuți mese scumpe, iar pentru frații aflați sub tine mese disprețuite și umile dându-le drept băutură vin acru, ci — afară de boală și de vizita unor prieteni — să fie comună masa celor care au aceeași voință și gând ca tine și sunt copiii tăi, gătită de chelar în mod comun, fie din legume fierte și semințe, fie din pește o dată pe săptămână, duminica, și de praznicele domnești. Să nu-ți încredințezi doar ție însuți slujirile mănăstirii tale, ca să le faci tu toate — căci îți este de ajuns întâi și cea mai necesară dintre ele: purtarea de grijă de sufletul fraților —, ci fiecăruia din cei ce viețuiesc în evlavie și frică de Dumnezeu să le împarți slujirile chinoviei tale, cercetând tu însuți rațiunile tuturor acestor slujiri potrivit predaniei mucenicului și mărturisitorului lui Hristos, părintele nostru Teodor Studitul²⁴, pe care am primit-o ca moștenire bogată de la părinții noștri.

62. „Să nu te lași purtat cu mânie și furie împotriva copiilor și fraților fără ca vreun lucru să aducă o primejdie sufletelor lor, ci mai degrabă să-i înveți cu cuvânt și vorbă blândă cum trebuie să umble și să se poarte fiecare în mijlocul frăției. Pe cei tineri și neîntăriți să-i înveți să se cruce pe ei înșiși și pe ceilalți frați, ca să nu se facă pricină de vătămare pentru cei care-i văd prin îndrăzneala lor și îndeletnicirile lipsite de rânduială ale tinereții. Pe cei care au îmbătrânit în asceză să-i înveți cu cuvânt de înțelegere răbdarea încercărilor, smerenia, plânsul și purtarea de grijă de rugăciune, precum și să devină prin făptuirea poruncilor lui Dumnezeu de folos celorlalți. Pe preoți să-i înveți evlavie, isihia, meditarea dumnezeieștilor Scripturi, cunoașterea canoanelor și predaniilor apostolice, exactitatea dogmelor, curăția inimii, rugăciunea și străpungerea neîncetată, starea cu frică în dumnezeiescul altar și ca, prin cuvânt și faptă, să fie pentru toată frăția și pentru cei din afară o sare și o lumină dumnezeiască [*Mt* 5, 13–14], având în ei cuvântul vieții [*Flp* 2, 16]. Iar dacă trebuie vreodată să fie pus în mișcare de o mânie binecuvântată cu nuiua certării [*Pr* 22, 15] pentru retezarea unui rău și reprimarea unui prost

²⁴ Cf. *PG* 99, 1704–1720.

obicei, nici acest lucru nu e străin de Biserica credincioșilor, căci orice faptă a noastră, care reprimă răutatea și ajută dreptatea și virtutea, e lăudabilă și plăcută lui Dumnezeu. Să nu strângi cele ale mănăstirii pentru părinții și rudele tale, căci te-ai rugat o dată pentru totdeauna de unii ca aceștia și ai nescotit atașamentul față de ei, ci să fii cu luare-aminte la ele ca la niște lucruri ale Stăpânului și așa le vei păzi ca unul care trebuie să dea socoteală lui Dumnezeu chiar și pentru un lucru vrednic de milă. Dacă aceștia sunt săraci, să le dai numai cele de neapărată trebuință ca unor săraci, neîngăduind ca sub pretextul blândeții să se facă spre lauda oamenilor un lucru cât de mic care să fie spre ocara vieții evanghelice și disprețuirea cinului monahilor, ci imitându-L pe Hristosul și Dumnezeuul tău, și mâniindu-te și tulburându-te în chip nepătimăș, fă dreptate poruncilor lui Dumnezeu.

63. „Împreună cu toate acestea să ai rigoare în cercetarea gândurilor fiecăruia, ca să știi care dintre ei trebuie să stea împreună cu cei ce se roagă și se cuminecă, și câți trebuie să fie îndepărtați și ținuți în ceata celor ce se pocăiesc, ca nu cumva să faci în cunoștință sau necunoștință de cauză din biserica lui Dumnezeu în loc de templu sfânt o peșteră de tâlhari sau bordel, fiindcă atunci nu vei putea fugi de dreapta judecată a mâniei lui Dumnezeu asupra acestui fapt. Să-i faci evlavioși, după cum stă scris [Lv 15, 31], pe fiii tăi duhovnicești și să-i înveți să aibă evlavie față de locurile sfinte ale lui Dumnezeu și față de vasele slujirii Lui. Căci știi bine că numai monahilor sfințiți și foarte evlavioși și care se împărtășesc cu Sfintele Taine le-a fost dat de Apostoli²⁵ să se atingă de ele. De aceea să nu îngădui tuturor celor ce vor să intre în dumnezeiescul altar, ci numai fraților sfințiți și care se sfințesc pe ei înșiși. Cât privește celelalte lucruri de folos mănăstirii tale, ai învățătura și modelul predat de Părinți în de Dumnezeu insuflata regulă a marelui mucenic și mărturisitor al lui Hristos, Teodor, părintele și învățătorul comun al nostru, al robilor lui, și cea a cuviosului părintelui nostru [Simeon] Studitul. Dacă vei păzi așa și vei face așa, punându-ți sufletul pentru iubirea

²⁵ Cf. Canonul 8 apostolic, SC 336, Paris, 1987, p. 276.

față de frații tăi, credincios este Dumnezeuul Părinților tăi [I Co 1, 9; 10, 13], multă va fi plata ta în ceruri [Lc 6, 23] și moștenirea ta împreună cu Iisus Hristos [Rm 8, 17], Întâiul Păstor [I Ptr 5, 4] al Bisericii noastre a credincioșilor: odihna ta în veacul viitor împreună cu fericirii noștri părinți Antonie, Eftimie, Simeon și Teodor. Aceasta e, părinte, frate și egumen, învățătura și regula mea către tine.

Îndemn către monahi

64. „Veniți acum și voi, copiii, frații și părinții mei, pe care v-am adunat împreună cu Iisus Hristos [Lc 11, 23], Dumnezeuul meu, și pe care v-am născut [I Co 4, 15] prin Duhul Sfânt în învățătura cuvântului, și ascultați-mă pe mine, nevrednicul vostru părinte și învățător. Și mie, ca unuia ostenit, dați-mi un loc de răgaz și de mică ușurare a ostenelilor, ca să răsuflu puțin și să mă gândesc la mine însumi. Iar celui care a fost promovat ca egumen al vostru de harul cel de sus și de smerenia mea plecați-i genunchiul și inimile voastre, rogu-vă în Hristos Iisus, și primiți-l ca pe mine care l-am născut pe el și pe voi prin harul cel de sus, și smeriți-vă în fața mâinii tari a lui Dumnezeu [I Ptr 5, 6] și a celui ce a ajuns acum prin sfânta voastră alegere păstorul vostru. Nimeni dintre voi să nu disprețuiască tinerețea lui [I Tim 4, 12], nici cuvântul nefalsificat și învățătura lui. Chiar dacă e simplu în cuvânt, negreșit nu este simplu și în cunoașterea harului; căci cuvântul făptuitor are în el cunoașterea mai înaltă și e mai înțelept decât înțelepciunea înnebunită a oamenilor [I Co 1, 25] așa cum soarele e mai strălucitor decât stelele și superior lor.

65. „De aceea, plecați-vă urechea la cuvintele gurii lui și vă va grăi cele dintru început, câte a auzit și a cunoscut și i-au povestit părinții lui [Ps 77, 2–3]. Căci pentru cei ce văd bine, adevărata smerenie a ucenicilor și a oricui altuia se recunoaște din plecarea urechii pentru a asculta ce i se va spune prin gura învățătorilor; după aceasta se va recunoaște. Fiindcă smerindu-se așa în fața fratelui său va primi orice om sămânța cuvântului, și așa va ști să aducă roada desăvârșită a Duhului Sfânt, una treizeci, alta șaiszeci, alta o sută [Mc 4, 8. 20]. Nimeni să nu stea înaintea lui contrazicându-l sau neascultându-l, nimeni

să nu fie neascultător sau obraznic, ci toți fiți ascultători și supuși părintelui vostru duhovnicesc, fiindcă după dumnezeiescul Apostol el trebuie să privegheze și să se roage pentru sufletele voastre, ca să facă aceasta cu bucurie nu suspinând, căci acest lucru nu vă va fi de folos în viața aceasta [Evr 13, 17]. Mărturișiți-i cu credință gândurile semănate în voi de demoni [Mt 13, 25], căci așa cum s-a spus, rănila trâmbițate în public nu se vor face mai rele²⁶. Căci așa cum șerpia, până ce se ascund în vizuinile lor, trăiesc și nasc șerpi mulți, dar dacă ies din viziunile lor și din ascunzătoare, se arată oamenilor și sunt stârpiți de aceștia, în același fel și gândurile rele fiind înfățișate și arătate de noi părinților noștri sunt stârpitate de sabia cuvântului lui Dumnezeu [Ef 6, 17] și nu mai nasc în noi conștiințele, prin care fapta e adusă la cele rele.

66. „Iar dacă din lumea noastră gândurile rele ajung la faptă și vom face moșăind ceva din cele omenești, vă rog să nu zăbovim așa în ceea ce am făcut, ci să alergăm cu sârg și să cădem la picioarele părintelui nostru, să disprețuim fără rușine și cu lacrimi lucrarea răului și să primim cu pocăință fierbinte de la el lecurile care ne fac să ne strângem, ba chiar ne și ard, și așa vom dobândi degrabă vindecarea. Nu fiți nemulțumiți de cele spuse și făcute de el, ci chiar dacă vi se pare că sunt contrare Părinților, plecați-vă pentru moment înaintea lui capetele. Apoi dacă vreunii dintre voi se disting prin vârstă, viață și cuvânt de ceilalți, să-i facă cunoscut în particular motivul care împiedică ascultarea, precum a fixat marele Vasile²⁷. Răbdați-l în ziua necazului [Sir 5, 8] și amărăciunii pentru Domnul, necontrazicându-l și neopunându-vă nicidecum lui; căci cine contrazice sau i se opune s-a opus puterii lui Dumnezeu, cum zice Pavel [Rm 13, 2]. Căci în toate câte nu există călcarea poruncilor lui Dumnezeu sau a canoanelor și constituțiilor Apostolilor, în toate acestea e neapărat necesar să-l ascultați și să i vă supuneți ca Domnului; dar în câte pun în primejdie Evanghelia lui Hristos și legile Evangheliei Lui, nu numai că nu trebuie să ascultăm de cel care ne îndeamnă și

²⁶ IOAN SCĂRARUL, *Scara* 4; PG 88, 681B (FR 9, 1980, p. 83).

²⁷ *Regulile mari* 27; PG 31, 928.

poruncește acestea, dar nici măcar de un înger care ar veni acum din cer și ne-ar vesti o altă evanghelie decât cea pe care ne-au vestit-o [Apostolii] cei care au fost martorii oculari ai Cuvântului [Ga 1, 18; FA 1, 1].

67. „Acestea și cele ce v-am învățat pe fiecare din voi în parte spre realizarea virtuții, păziți-le, copiii și frații mei, ca pe un depozit al lui Dumnezeu [1 Tim 6, 20] în vistieriile inimilor voastre. Dar nu numai aceasta, ci puneți-le în lucrare și înmulțiți-le ca niște slugi bune ale lui Hristos, ca prin paza și punerea în lucrare a acestor talanți foarte mici să fiți restabiliți de Hristos în desfătarea multelor lucruri bune ale Împărăției lui Dumnezeu [cf. Mt 25, 16 ș. u.], să împărățiți împreună cu El și să moșteniți Împărăția lui Dumnezeu pregătită pentru cei drepti de la întemeierea lumii [Mt 25, 34]. Îmbrățișați-mă deci pe mine și pe părintele vostru, domnul egumen, cu sărutare sfântă [Rm 16, 16] și Dumnezeu, Pacea [Rm 15, 33] care covârșește toată mintea [Flp 4, 7], vă va da drept premiu pacea Lui [Col 3, 15] și ne va călăuzi pe calea poruncilor Lui [Ps 118, 35], vă va face să creșteți pe voi, turma Lui, care păziți credința în părinții voștri după Dumnezeu, și să ajungeți o mulțime sfântă, popor ales și preoție împărătească a Lui în Hristos Iisus [1 Ptr 2, 9].”

IX. Alte experiențe mistice și scrieri

68. Acestea și altele mai multe decât acestea îndemnându-l pe minunatul egumen Arsenie și restul frățimii, cel întru sfinți părintele nostru Simeon a intrat în atelierul liniștirii [*tes hesychias ergasterion*] și a reluat cu mai multă hotărâre draga lui iubire de înțelepciune [*philes philosophias*]²⁸. Așadar, cum îndelungata sa cursă ascetică se apropia de sfârșit, iar progresele sale spre mai bine avansau în el, sufletul lui fiind ridicat spre lucrurile mai înalte și deiforme și ostenele sfintelor lupte s-au prefăcut în lipsă de osteneală sau, pentru a folosi o ex-

²⁸ Cf. mai jos § 71. Tema monahismului ca „adevărată filozofie” potrivit lui Hristos la Sfinții Vasile cel Mare (*Prolog la Constituțiile ascetice și Cuvânt ascetic*), Ioan Hrisostom (*Omilia 6, 3 la 1 Corinteni*), Isidor Pelusiotul (*Epistola 1, 99*) sau Nil Ascetul (*Cuvânt ascetic 1* [FR 1, 1947, p. 151]).

presie străină, în relaxările cu dumnezeiască cuviință ale puterilor netrupești, firea trupului s-a transformat în nestricăciune ieșind din ea însăși în puterea mai bună a smereniei ei și a fost răpită iarăși spre vedenii și descoperiri ale Domnului văzând dinainte deznodământul celor viitoare.

*Altă vedere a Luminii — anticipare
a transfigurării eshatologice*

69. Într-o zi, așadar, cum stătea în picioare la o rugăciune curată și vorbea cu Dumnezeu, a văzut o vedenie și, iată, văzduhul a început să se lumineze în mintea lui și fiind în chilie i se părea că petrece la lumina zilei, deși era noapte, ca la prima strajă. Și cum a început să lumineze de sus ca scânteierea unei aurore de dimineață — o, înfricoșătoarele vedenii ale acestui bărbat! — casa și toate au trecut și a crezut că nu mai era în casă. Ca ieșit din sine însuși într-un extaz total observa cu toată mintea acea lumină care se arăta: ea a crescut câte puțin și a făcut văzduhul să strălucească mai luminos și a înțeles că a ajuns cu tot trupul în afara celor pământești. Și cum lumina aceea continua să strălucească încă și mai limpede și s-a arătat strălucind peste el ca soarele la amiază, a înțeles că stătea în mijlocul a ceea ce se vedea și s-a umplut întreg în tot trupul de bucuria și lacrimile plăcerii care-l năpădea; căci a văzut lumina însăși atingându-se în chip uimitor de trupul lui și intrând câte puțin în măduarele lui. Caracterul uimitor al acestei vedenii l-a îndepărtat de contemplarea anterioară și l-a făcut să înțeleagă numai ceea ce se săvârșea în el în chip atotneobișnuit. A văzut deci cum puțin câte puțin acea lumină era dată întreagă trupului său întreg, inimii și măruntaielor li și-l făceau întreg foc și lumină. Și așa cum o făcuse mai înainte cu casa, așa l-a făcut acum să nu mai cunoască nici forma, nici poziția, nici grosimea, nici înfățișarea trupului și a încetat să mai verse lacrimi. Iar din lumină s-a făcut către el un glas și a zis: „Așa a fost hotărât să fie schimbați la trâmbița de pe urmă sfinți care vor mai fi rămas în viață și devenind astfel vor fi răpiți [la cer], după cum spune Pavel [1 Tes 4, 17].”

70. Multe ceasuri petrecând și stând astfel în picioare fericitul și cântând neîncetat pe Dumnezeu cu glasuri tainice, în-

telegând slava care-l învăluia și fericirea care are să fie dată în chip veșnic sfinților, a început să gândească și să grăiască în el însuși: „Oare mă voi mai întoarce la forma dintâi a trupului sau voi rămâne așa?” Și de cum a gândit acesta, deîndată a cunoscut că purta forma trupului ca pe o umbră sau ca pe un duh, căci, precum s-a spus, a înțeles că a devenit întreg împreună cu trupul lumină, o lumină fără formă, fără figură și fără materie, știa că trupul este și el împreună cu el, dar cumva netrupesc și ca duhovnicesc, căci observa că acesta nu mai avea nici greutate, nici grosime și se mira văzându-se pe sine însuși în trup ca unul netrupesc. Căci ca și primul glas, lumina care era în el a grăit iarăși așa: „Astfel vor fi după înviere în veacul viitor toți sfinții, îmbrăcați în chip netrupesc în trupuri duhovnicești fie mai ușoare, mai subțiri și purtate în sus, fie mai groase, mai grele și purtate în jos, după cum va fi atunci pentru fiecare starea, rangul și familiaritatea cu Dumnezeu.” Auzind deci aceste cuvine preavăzătorul de Dumnezeu și prințul de Dumnezeu Simeon, văzând lumina negrăită a lui Dumnezeu și mulțumind lui Dumnezeu Care a slăvit neamul nostru și l-a făcut părtaș al Dumnezeirii [2 Ptr 1, 4] și Împărăției Lui, și-a revenit iarăși cu totul în el însuși și s-a aflat din nou în chilie în modul și chipul dinainte fiind întreg om. Dar i-a asigurat cu jurămintă pe cei spre care avea îndrăzneală și căroră le-a descoperit tainele, că multe zile a avut acea ușurătate a trupului, nesimțind deloc nici foame, nici sete.

Harisma teologisirii apostolice

71. Căci după ce prin unele ca acestea a devenit doar al Duhului și era plin de harismele Lui dumnezeiești, fiind extrem de curat cu mintea, vedea pe drept cuvânt ca profeții din vechime vedeniile și descoperirile înfricoșătoare ale Domnului. Și fiind astfel și având minte apostolică, întrucât era sub lucrarea Duhului lui Dumnezeu și era pus în mișcare de El, avea harul cuvântului revărsându-se prin buzele lui [Ps 44, 3] și, asemenea lor, deși era neînvățat, teologhisea și-i învăța pe credincioși prin scrieri insuflate de Dumnezeu rigoarea bunei cinstiri [a lui Dumnezeu]. Fiind deci astfel și ajungând așa prin Duhul, a întocmit cuvinte ascetice sub formă de „Capitole

despre virtuți și relele opuse acestora”, din cele pe care el însuși le-a cunoscut printr-o iubire de înțelepciune cu fapta și o cunoaștere dumnezeiască și a scris în cuvânt pentru cei ce practică asceza, rigoarea vieții iubitoare de înțelepciune [filozofice], devenind astfel pentru poporul israelit al monahilor un râu al lui Dumnezeu plin de apele Duhului [Ps 64, 10; cf. Is 17, 1–7].

X. Cultul adus lui Simeon Evlaviosul și conflictul cu oficialitățile Bisericii

Venerarea adusă lui Simeon Evlaviosul

72. Deci fiindcă lucra liniștindu-se [în isihie] lucrarea potrivită isihaiștilor și astfel era înălțat prin harul Duhului încât s-a asemănat prin viață, cuvânt și cunoaștere părinților și teologilor din vechime, a trebuit asemenea lor să i se pună și lui la încercare răbdarea și să treacă și el prin focul ispitelor: ca și Iov a fost și el cerut de ispititorul [Lc 22, 31] și a fost predat lui [Iov 2, 6]. Cum anume s-a întâmplat acest lucru voi povesti în continuare. Acel dumnezeiesc bărbat Simeon, care purta supranumele de Evlaviosul, și care a fost părintele și învățătorul acestui minunat Simeon [al nostru], după ce a ajuns la o bătrânețe frumoasă luptând vreme de patruzeci și cinci de ani după lege martiriul conștiinței, s-a învrednicit de un har apostolic făcând vindecări și minuni și, deși era neînvățat, a scris prin Duhul lui Dumnezeu o întreagă carte plină de tot folosul duhovnicesc²⁹, a trebuit însă ca și el să se odihnească de acele lungi lupte ale ascezei, despre care cine caută să le afle le găsește în chip exact din cele scrise de el pe larg; îmbolnăvindându-se s-a dus la Domnul ieșind din trupul lui care luptase și răbdase multe. Fericitul acesta, cunoscând bine ca un ucenic strălucitele sale izbânzi și cunoscând exact viața lui apostolică, nu era omul care să îngroape lucrurile lui Dumnezeu și harismele dumnezeiești, ci acela care să le vestească și laude;

²⁹ „Cuvânt ascetic în mai multe părți”; păstrat parțial, el a fost editat lacunar în *Philokalia* din 1782 și critic recent de Hilarion Alfeyev în colecția „Sources Chrétiennes” 460, 2001. Trad. rom. *supra* p. 103–121.

de aceea a scris pentru el dintr-o descoperire dumnezeiască imne și elogii, precum și întreaga lui viață. Iar ca să trezească în unii zelul de a imita pe cel lăudat în lume și a-i face lucrători ai virtuții lui, prăznuia în fiecare an cu toată strălucirea pomenirea lui potrivit predaniei Apostolilor zugrăvind icoana lui ca pe o stelă pe care stătea scrisă virtutea lui.

73. A auzit acestea și patriarhul Serghie și, trimițând după sfântul, i-a cerut explicații despre cele auzite de el. Și cum fericitul l-a informat despre toate și cum insuflat de sus a compus dintr-o descoperire dumnezeiască imnele părintelui său [duhovnicesc] și i-a scris viața, patriarhul le-a cerut să le parcurgă și să citească cele scrise în ele. Luând deci în mâini cărțile și parcurgând cu iubire de osteneală toată lucrarea a rămas în admirație față de lucrare, și lăudându-l mult și elogiind fermitatea credinței lui, l-a slobozit îndemnându-l să-i aducă aminte la vremea pomenirii părintelui său să aducă și el lumânări și miruri și să le închine întru cinstirea sfântului. Aceste lucruri au avut loc timp de șaisprezece ani, iar Dumnezeu era slăvit prin pomenirea slujitorului său, poporul se veselea de faptul că dreptul era lăudat, săracii erau hrăniți, bisericile erau luminate, virtutea era propovăduită și mulți erau îmboldiți să se scoale spre imitarea ei.

Invidia lui Ștefan al Nicomidiei

74. Ce face deci atunci cel rău? Putea sta el liniștit până la sfârșit văzând acestea? Își putea ascunde el răutatea? Nicidecum, ci s-a sculat și folosindu-se de vechea lui armă, invidia, a stârnit împotriva lui Simeon o grămadă de încercări și atacuri a tot felul de necazuri. Stați, ciuliți urechile și ascultați! Era un oarecare Ștefan al Alexinei [soției lui Alexie] întâistătător al mitropoliei Nicomidiei³⁰, bărbat distins prin cuvânt

³⁰ Cunoscut și pentru calitățile sale diplomatice, Ștefan al Nicomidiei fusese trimis în vara lui 976 de Vasile II la rebelul Bardas Skleros pentru a-l convinge să depună armele (cf. KEDRENOS, PG 122, 153BC). Chiar dacă misiunea n-a reușit, ea arată că mitropolitul se bucura de încrederea personală a bazileului. Manuscrisele păstrează și câteva „rezumate” dogmatice și filozofice „ale cuviosului părintelui nostru Ștefan sincelul și mitropolitul Nicomidiei” (Paris. gr. 1162 și 1504). I. HAUSHERR (1928, p. LV) sugerează

și cunoașterea multor lucruri și nu numai puternic pe lângă patriarh și împărat, dar și în stare să dea oricui îl întreba soluții la probleme noi, cu fluența cuvântului și limbă suplă și care, renunțând la scaunul episcopal din motive neclare pe care singur Dumnezeu le cunoaște, era mereu împreună cu patriarhul și faima științei lui era mare pentru toți. Dar fiindcă și fericitul Simeon având adevărata cunoaștere a Duhului era iubit pe atunci de toți și cunoașterea lui era admirată de toți și era cinstit de oricine nu numai ca un înțelept cu duhul, dar și ca un sfânt, fiindcă nu se putea ascunde un astfel de oraș așezat pe muntele [Mt 5, 14] înțelepciunii lui Dumnezeu, aceste lucruri au ajuns la urechile zisului bărbat. Acesta, ca unul care gândea lucruri mari despre el însuși și-i disprețuia pe toți ceilalți, își bătea joc de faima sfântului și-i blama pe cei care vorbeau de cunoașterea aceluia, numindu-l pe sfântul neînvațat, cu totul necioplit și mut și neputând să murmure ceva în fața unor oameni înțelepți care știu să facă o judecată tehnică asupra discursurilor. Așadar, deși preaînțeleptul sincel³¹ gândea și spunea acestea împotriva sfântului, cei care făcuseră experiența aceluia lăteau mai mult faima lui în tot orașul și strigau: „Simeon n-are seamăn în cunoaștere și virtute în generația aceasta”. Auzind acestea, sincelul era împuns de acele ranchiunei; căci hrănind și ațâțând în el invidia, socotea o vătămare insuportabilă ca Simeon să aibă în vremea aceea o mai mare faimă în cunoaștere decât Ștefan în Orașul lui Constantin și onoarea înțelepciunii cuvântului, mai ales că auzea că și scrie despre lucrurile dumnezeiești și omenești și se

că Ștefan era implicat și în procesul de codificare a *Vieților Sfinților* atestat de faimosul *Minologhion* al lui Vasile II (PG 117, 20–613). În ambele aceste calități — de expert în dogmatică și filozofie academică și în canonizări — el reprezenta teologia oficială abstractă care a reacționat la teologhisirea mistică harismatică susținută de cei doi Simeon: Evlaviosul și Noul Teolog, pe care a reușit să-i și condamne.

³¹ *Syn-kellos*, „tovarăș de chilie”. „Patriarhul avea în *synkellos* un puternic colaborator numit direct de împărat și asimilat la curte grupului de *magistroi* (în secolul X). Acest *synkellos* avea ascendență asupra mitropoliților și putea fi însărcinat cu misiuni politice importante. Ulterior, această funcție a devenit titlu, s-a răspândit și apoi a dispărut” (cf. *Omul bizantin*, Ed. Polirom, Iași, 2000, p. 241).

atinge de teologie, în timp ce el însuși lovea aerul doar cu cuvinte și cu o voce goală și încântă doar auzul.

O dispută teologică pe teme trinitare

75. Acestea erau deci astfel: flacăra invidiei era atârțată tot mai mult și anunța deja cât de mare avea să fie incendiul. După scurt timp, sfântul l-a întâlnit pe sincel la etajul superior al patriarhiei, iar acesta luând masca unui prieten i-a spus: „Bucură-te, preacucernice domnule Simeon, cel vestit în cunoașterea unită cu evlavia și în cuvânt!” Sfântul a răspuns: „Dumnezeu, Căruia Îi slujesc, să-ți dea răsplata prieteniei tale față de noi, binecuvântate stăpâne al meu, măsurându-ți pacea duhului cu îmbrățișarea-ți.” Sincelul i-a spus atunci: „De multă vreme doream să mă desfățez de convorbirea cu tine, să șed împreună cu tine și să discutăm despre unele lucruri necesare ca și cu un bărbat drag mie, care ești luminat pururea și zăbovești mereu în contemplarea adevărată. Dar fiindcă treburile nu ne-au dat până acum să avem un răgaz, dorința mi-era mereu retezată. Acum, fiindcă te văd, întâlnirea și venirea nesperată aici mi-a oferit acest lucru bun. Pleacă-ți mintea spre cele ce vreau să aflu de la tine, preaînțelept cum ești în Treimea Însăși, și dezleagă-mi problema mea teoretică: spune-mi cum separi pe Fiul de Tatăl: mental sau real?” El pregătise mai dinainte aceasta prin întrebarea lui vicleană ca oricare din acestea le-ar fi spus preferând un răspuns altuia, dat fiind că problema era prăpăstioasă de ambele părți, Simeon să alunece ca unul ce era chipurile neînvățat și să-și atragă împotriva lui multă condamnare și răs fiind prins pe picior greșit de la o primă angajare și neștiința lui va deveni chipurile evidentă și pentru lăudătorii lui.

76. Uimit de curiozitatea indiscretă a bărbatului din această întrebare, sfântul a spus: „Vouă, arhierilor, vi s-a dat să cunoașteți tainele lui Dumnezeu [cf. *Mt* 13, 11], preaînțelepte stăpâne, și e de datoria voastră să le explicați celor ce vă întreabă despre ele. Noi însă, celor smeriți și care toată viața n-avem altă filozofie decât să ne cunoaștem pe noi înșine, avem datoria de a pleca urechea la învățătorii noștri și să îmbrățișăm tăcerea în fața celor mai înțelepți decât noi. Deci tu

mai degrabă trebuie să ne inițiezi pe noi în cunoașterea acestor lucruri și, pe lângă aceasta, să ne înveți să avem smerită cugetare, să ne plângem doar păcatele noastre și să nu cercetăm cele mai adânci și mai înalte decât noi. Dacă însă cauți să pui la încercare duhul care este în mine și vrei să afli care e darul lui Dumnezeu [cf. *In* 4, 10] care se dă celor săraci cu duhul [cf. *Mt* 5, 3], eu, precum vezi, sunt ucenic al unor pescari [al apostolilor] și nu am un cuvânt foarte înțelept pentru a-l rosti în afară. Dar Cel care dă rugăciune celui ce se roagă și cuvânt întru deschiderea gurii [*Ef* 6, 19] poate să-mi adauge ureche [cf. *Is* 50, 5] și să-mi deschidă urechile sufletului [cf. *I Par* 17, 25], și poate să-mi dea prin harul Duhului, când mă voi întoarce în chilia mea, să expun în scris și să-ți trimit cele ce trebuie să-ți răspund și să-ți spun cu privire la aceasta.” Iar când singelul a auzit „în scris”, zâmbind disprețuitor și bătându-și joc de sfântul a spus așa: „E și dorința mea să primesc teoria elaborată de tine”.

77. Deci unul a intrat în apartamentele sale interioare de la etaj, iar celălalt, întorcându-se la turma lui, s-a înarmat cu rugăciunea curată și nerăscolită și, aprinsă fiindu-i inima de focul cel dumnezeiesc, s-a atins de problemă, arătând pentru început luminarea care a avut loc în el într-un discurs în proză și cu un limbaj umil. Deci făcând mai subtil înțelesul cuvântului spus și lămurindu-l în claritatea argumentului, compunând lucrarea pe curat într-un discurs prin stihuri libere potrivit metodei poetice³², a dezlegat și risipit prin puterea cuvântului și a duhului și prin desimea înțelesurilor nodurile cu anevoie de dezlegat ale înțeleptului; ca un leu căzut într-o cursă rupând-o pe aceasta și punându-i pe fugă pe vânători numai prin mugetul său. Dar, atingându-l el însuși în treacăt pe înțeleptul prin înălțimea enigmelor, după ce l-a fixat în scris l-a trimis singelului cu limbă ascuțită [cf. *Ps* 139, 3], pregătindu-se de atunci spre încercări; căci a știut dinainte prin duhul că nu

³² Răspunsul în versuri dat de Sfântul Simeon Noul Teolog lui Ștefan al Nicomidiei se cuprinde în *Imnul 21* (trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Imne, epistole și capitole. Scrieri III*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 128–138). Câteva manuscrise athonite târzii (sec. XVIII–XIX) ale *Vieții* inserează aici textul acestui *Imn*; cf. KOUTSAS, p. 407.

se va liniști, nici nu va suporta înfrângerea, fiind înfrânt atât de frumos, decât dacă îi va face rău fiindcă era stăpânit în chip nefericit de invidie; căci așa cum stă scris, „oricine iese la bătaie cu ceea ce-i stă împotriva”³³.

Calomniile lui Ștefan la adresa lui Simeon Evlaviosul

78. Deci omul cu limbă ascuțită primește soluția problemei, citește înțelesurile foarte profunde ale sfântului, vede măreția discursului în cuvintele simple ale naivității, vede claritatea în puritate a cuvântului, forța năvalnică a înțelesurilor, modestia dulce a întâmpinării, vivacitatea metodei, gravitatea ținutei morale și perfecțiunea poemului la un bărbat neînvățat și care nu gustase cunoașterea din afară [profană], și gândirea îi rămâne uimită, iar împreună cu cuvântul lovit i se taie și însuși glasul. Dar ce face după aceea? Întrucât, potrivit lui Solomon, cuvintele înțelepților sunt ca țepușele pentru boi [*Ecc* 12, 10], inima sincelului a fost împunsă și ea de țepușele acestui prea-înțelept cuvânt; așa că s-a sculat furios și s-a ridicat spre răzbunare prin calomnii împotriva sfântului: mai întâi a făcut o anchetă privitoare la viața lui, să vadă dacă nu cumva poate găsi ceva reproșabil care să-i servească calomniei frământate împotriva lui; apoi, negăsind nimic în omul care era ireproșabil, îi atâță pe unii din biserică, iar aceștia erau chiar din staulul [mănăstirea] lui, și-i sprijini să strige împotriva lui din pricina cinstirii și prăznuirii pe care le acorda părintelui său [duhovnicesc]. Deci aceia strigau și grăiau fărădelege împotriva dreptului [*Ps* 30, 19], iar acesta își ridica până la cer gura sa și limba lui a străbătut până la urechile arhiereului și a grăit nedreptate în înălțimea sfântului sinod [cf. *Ps* 72, 8–9].

79. Fiindcă, așa cum s-a spus mai sus, arhiereul [patriarhul] și ceilalți arhierei nu erau neștiutori de ceea ce se întâmpla, la început s-au scuturat de defăimarea lui, știind că sincelul era împuns de invidie, și au zis: „Cu ce este acest lucru în dezacord cu Biserica sobornicească sau cu canoanele ei, întrucât a lăuda virtutea în public nu aduce o vătămare, ci, dimpotrivă, un folos sufletesc?” Dar acela, fiind prin fire foarte iscusit să

³³ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea* 21, 14; PG 35, 1097.

ațate la ispită, n-a încetat să sape zi de zi în urechile arhiereului. Timp de doi ani de zile patriarhul și arhieriei sfântului sinod și-au astupat urechile la glasul lui defăimător, nedându-i loc de intrare, căci le era rușine să se blameze pe ei înșiși: fiindcă patriarhul îi acordase în fiecare an sfântului cinstea prin miruri și lumânări [trimise], iar cei mai mulți arhieriei veniseră spontan la sărbătoarea părintelui, și așa se rușinau să facă din lumină întuneric și din întuneric lumină, și să numească dulceață amăreala limbii sincelului și amăreală dulceața adevărului lui Simeon. Așa stând lucrurile, a avut loc o luptă între adevăr și minciună, adevărul apărându-l pe cel drept și respingând cu putere absurditatea minciunii, iar aceasta aliindu-se cu nedreptatea și opunându-se binelui printr-un exces de strâmbătate.

80. Deci unde a sfârșit lupta lor? Răul a biruit; căci uneori i se îngăduie o vreme să fie mai mare decât binele. Vezi doar cum răutatea Irodiadei a biruit dreptatea lui Ioan [Mt 14, 6–11], căci pentru o vreme a covârșit-o prin dănțuire și s-a lăudat cu triumful. Așa și aici invidia mințind împotriva adevărului a luat biruința lăudându-se împotriva dreptului și disprețuindu-l. Căci prin calomnia sa continuă, sincelul i-a înghesuit pe patriarh și pe arhieriei și — o, nedreptate!, o, curse ale Satanei! — le-a zdruncinat sufletul, căci oameni erau și ei, și atunci i-au cerut să le dea un prilej de învinuire împotriva sfântului, ca sentința care se va face împotriva lui să nu se facă fără un pretext. Așa cum atunci când picătura de apă cade neconținut crapă și soliditatea și duritatea pietrei, tot așa atunci când o răutate perseverează crapă și statornicia și fermitatea sufletului.

81. Deci Simeon al meu prăznuia solemn în fiecare an, ca un ucenic al lui, pomenirea părintelui său duhovnicesc. Acela însă, omorându-și mai înainte trupul printr-o nepătimire extremă, veștejindu-și în chip desăvârșit încă pe când petrecea aici mișcările lui naturale, deși avea față de ele simțirea unui mort față de alt mort, se prefăcea că are împătimire³⁴ față de trupurile care se apropiau de el. Prin aceasta voia, pe de o

³⁴ Cf. IOAN SCĂRARUL, *Scara* 26 (PG 88, 106BC) și 25 (997BC) (FR 9, 1980, p. 356).

parte, să umbrească prin aceasta comoara nepătimirii lui (căci fugea de slava și de lauda oamenilor ca de un șarpe care mușcă călcâiul [*Fc* 3, 15]), iar, pe de altă parte, să-i tragă prin acest vicleșug din adâncul pierzaniei și să-i izbăvească de moarte pe unii, iar dacă se poate, pe toți cei care zăceau jos. Sincelul deci, agățându-se de această metodă de minunată pescuire a aceluia, folosindu-se de ea ca de un prilej de învinuire specioasă a pus-o înaintea în sinod zicând: „Deși părintele său duhovnicesc e un păcătos, el îl laudă în imne împreună cu sfinții ca pe un sfânt și zugrăvind-i icoana lui i se închină.” Aceasta a fost învinuirea născocită de înțeleptul sincel împotriva lui Simeon care nu-l nedreptățise vreodată. Acesta a fost pretextul condamnării acestui fericit, pretext care avea aceeași condamnare ca și învinuirea dusă lui Hristos, căci și Acela a fost acuzat atunci de ucigașii de Dumnezeu că e mâncăcios și băutor de vin, prieten al vameșilor și păcătoșilor [*Mt* 11, 19] și a fost necinstit ca un demonizat pentru că-L numea pe Dumnezeu și-L cinstea ca pe un părinte al Său, precum le-a răspuns: „Eu n-am demon, ci pentru că-L cinstesc pe Tatăl Meu, Mă necinstiți pe Mine” [*In* 8, 49].

Simeon acuzat în sinodul patriarhal

82. Deci fericitul Simeon a fost adus în sinod să dea socoteală pentru o învinuire de care nu era răspunzător, și cel ce n-a nedreptățit nicidecum pe cineva a fost introdus ca un osândit, și patriarhul îi zice: „Ce este, domnule Simeon, această atât de mare ambiție pentru cinstirea părintelui tău, că tot Orașul aleargă la praznicele aceluia și e uimit de excesul cinstirii, deși, precum vezi, e un om învinuit amarnic de preaiubitul de Dumnezeu sincel care nu are păreri bune despre el? Chiar dacă eu însumi am primit cu laude acest lucru, dar pentru că sincelul a tăbărât de multe ori asupra noastră și a sinodului înghesuindu-ne și strigă unele lucruri împotriva celui adormit, vrem ca tu să lași această multă ambiție de prisos și să faci pomenirea lui numai cu monahii aflați sub conducerea ta. Căci așa negreșit și acuzatorul tău va înceta multa lui furie împotriva ta și noi vom scăpa de înghesuiala lui.” Dar fericitul, luând cuvântul, a zis: „Despre credința în părintele meu du-

hovnicesc și prăznuirea lui, toate câte le pot spune știu bine că tu însuși, preasfinte stăpâne, știi mai bine decât sluga ta. Iar despre acuzele aduse de preaiubitul de Dumnezeu sincel împotriva aceluia voi socoti că sunt vrednice de apărare atunci când va dovedi ceea ce spune.” Atunci patriarhul a zis: „Ai răspuns bine și legiuit, dar poți tu dovedi acum că faci un lucru hotărât de Părinți și Apostoli atunci când prăznuiești pomenirea părintelui tău la egalitate cu a sfinților din vechime, ca să te recomanzi că faci acest lucru în chip legiuit plecând de la exactitatea legilor sfinte?” Iar sfântul a spus: „Dacă nu pot da din întreaga dumnezeiască Scriptură dovezile așa cum a spus stăpânul meu, care mă îndeamnă la asta, atunci acuzatul meu să aibă dreptate și să spună adevărul în cele ce mă acuză și să fie crezut și ascultat când vorbește, iar eu să fiu vinovat de toată pedeapsa.” Atunci patriarhul a zis: „Ei bine, spune-ne acum care din legile dumnezeiești te recomandă, și noi te vom asculta cu urechile ciulite.”

Apărarea lui Simeon

83. Deci, începând să vorbească, înțeleptul în cele dumnezeiești Simeon a spus cu suflet îndrăzneț așa: „Cine nu știe, sfinte sinod, glăsurile lui Hristos scrise în Evangheliile Lui, și care strigă așa: «Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește, și cine vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește, iar cine Mă nesocotește pe Mine nesocotește pe Cel ce M-a trimis pe Mine» [Mt 10, 40]; și iarăși: «Cine primește un sfânt în nume de sfânt plată de sfânt va lua și cine primește un proroc în nume de proroc plată de proroc va lua» [Mt 10, 41]. Dar ce spun și martorii oculari ai Cuvântului [Apostolii] în «Constituțiile» lor? Oare nu spuneau: «Să-l slăvești pe cel care-ți grăiește cuvântul lui Dumnezeu, să-ți aduci aminte de el ziua și noaptea și să-l cinstești ca pe unul care-ți oferă existența bună, căci unde este învățătura lui Dumnezeu acolo e de față Dumnezeu»³⁵. Și iarăși: «Dacă despre părinții după trup cuvântul sfânt spune: „Cinstește pe tatăl și pe mama ta, ca să-ți fie bine” [Iș 20, 12], și: „Cine va grăi de rău pe tatăl sau pe

³⁵ *Constituțiile Apostolice* VII, 9; SC 326, p. 38.

mama lui să moară' [Iş 21, 16], cu cât mai mult nu ne va îndemna cuvântul sfânt să-i cinstim pe părinţii noştri duhovniceşti şi să-i îndrăgim ca pe nişte binefăcători şi soli la Dumnezeu? Pe cei care ne-au născut din nou prin apă [In 3, 5], pe cei ce ne-au umplut de Duhul Sfânt, pe cei ce ne-au hrănit prin cuvânt ca şi cu lapte, pe cei ce ne-au crescut în învăţătură, pe cei ce ne-au întărit în povăţuiri, pe cei care ne-au făcut vrednici de Trupul mântuitor şi de scumpul Sânge, pe cei ce ne-au dezlegat de păcate şi ne-au făcut părtaşi ai sfintei şi sacrei Euharistii, făcându-ne părtaşi şi comoştenitori ai făgăduinţei lui Dumnezeu. Pe aceştia să-i cinstiţi cu evlavie cu tot felul de cinstiri, căci aceştia au primit de la Dumnezeu putere asupra vieţii şi a morţii»³⁶.

84. „Dar ce spune Ioan cel cu limba de aur laudându-l pe Filogonie? «Dacă cel ce grăieşte de rău pe tatăl sau pe mama sa trebuie să moară cu moarte' [Iş 21, 16], e evident că cine-i binecuvântează se va bucura de viaţă, şi dacă părinţii noştri naturali trebuie să se bucure de la noi de o bunăvoinţă atât de mare, cu cât mai mult cei duhovniceşti, mai ales când lauda lor nu-i face cu nimic mai strălucitori pe cei care o ascultă, ci ne face mai buni pe noi care o înţelegem, o rostim şi ascultăm. Căci el [sfântul], urcând la cer, nu mai are nevoie de niciunul din elogiile omeneşti ajungând la un sfârşit mai bun şi mai fericit; noi însă, cei care petrecem încă aici şi avem nevoie de multă mângâiere din toate părţile, noi suntem cei care avem lipsă de elogiile aduse aceluia, ca să ne sculăm spre un acelaşi zel. De aceea un înţelept ne îndeamnă zicând: „Pomenirea dreptului cu laudă' [Pr 10, 7], nu însă ca şi cum folosul cel mai mare din aceasta l-ar avea cei plecaţi de aici, ci cei care aduc laudele.» Iar că lucrul care se face astfel de noi e bineprimit de Dumnezeu şi că aşa a orânduit să se facă harul de sus al Duhului, martor al cuvântului meu e Moise văzătorul de Dumnezeu care a scris vieţile celor din vechime, ba chiar şi viaţa lui însuşi; martori sunt Ezdra şi preaînţeleptul Solomon care a scris viaţa lui Iov şi iarăşi cel cu Gură de Aur care-i elogiază pe sfinţi; căci spune: «De aceea harul lui Dumnezeu ne-a

³⁶ Ibid. II, 33; SC 320, p. 252-254.

lăsat în scris viețile și conduita sfinților ca, aflând din ele că aceia care au realizat toată virtutea au aceeași fire cu noi, să ne sculăm spre lucrarea ei și să ne reaprindem cu tărie dragostea iubirii față de ei. Deci cum se va face aceasta? Dacă ne vom lipi neconținut de acei bărbați și purtându-i în gând ne vom lipi de conduita lor; căci în acest lucru mai mult decât în toate celelalte la un loc va fi slăvit Dumnezeu. Căci dacă cerurile povestesc slava lui Dumnezeu [Ps 18, 1] fără glas, ci pregătindu-i spre aceasta pe alții prin vederea lor, cu cât mai mult cei care au o viață minunată, chiar dacă tac, slăvesc pe Dumnezeu atunci când alții Îl laudă din pricina lor pe Dumnezeu»³⁷.

85. „Vedeți, stăpânilor, cum e slăvit Dumnezeu prin cinstea pe care o dau în fiecare om părintelui meu. Aflați în chip exact că toate cele făcute nu sunt numai spre slava lui Dumnezeu, ci e un lucru foarte folositor pentru noroade. Acest lucru e evident din cele ce le spune înțeleptul [Solomon]: «Când un drept este lăudat, se vor veseli noroadele» [Pr 29, 2], lucru pe care tâlcuindu-l Marele Vasile în elogiul făcut mucenicului Gordie spune așa: «Noroadele se bucură cu bucurie duhovnicească la singura aducere-aminte a izbânzilor dreptilor fiind îndemnate spre zelul și imitarea celor bune pe care le aud. Căci istoria celor ce au avut o conduită bună se face pentru cei ce se mântuiesc ca o lumină pe calea vieții. Căci pentru ceilalți oameni elogiile sunt alcătuite din sporirea cuvintelor, dar pentru cei drepti e de ajuns adevărul celor făptuite de ei ca să arate covârșirea virtuților lor. Astfel că atunci când povestim viețile celor ce s-au distins în evlavie, slăvim mai întâi pe Stăpânul prin robii lui, îi laudăm pe cei drepti prin mărturia celor pe care le știm și veselia noroadelor prin auzirea celor bune ale lor. Căci așa cum focului îi urmează de la sine lumina, iar mirului buna mireasmă, tot așa faptelor bune le urmează în chip necesar folosul»³⁸.

86. „Iar ca să vă arăt în exces că nu este folositor pentru viață a nu-i cinsti cum fac eu astăzi pe cei ce și-au petrecut viața în multe izbânzi [morale], voi înceta cuvântul aducându-l

³⁷ IOAN HRISOSTOM, *Cuvânt la mucenicul Filogonie*; PG 48, 747–749.

³⁸ VASILE CEL MARE, *Cuvânt la mucenicul Gordie*; PG 31, 492AB.

drept martor pe vestitul în teologie Grigorie. Ce spune el în elogiul lui Atanasie [cel Mare]? «Nu este cuvios, nici sigur a cinsti prin aduceri-aminte viețile celor impioși și a trece sub tăcere pe cele ale celor care s-au distins în evlavie»³⁹. Dacă, așadar, sfinte sinod, așa cum ați auzit astăzi de la mine, așa poruncește Evanghelia, așa învață martorii oculari ai Cuvântului [Apostolii] și ne-au povestit Părinții noștri îndemnându-i pe credincioși să facă așa cum fac eu, atunci de cine altul dintre toți ceilalți oameni vom asculta dacă învață spre răsturnarea celor spuse? Dacă acuzatorul meu are ceva mai adânc decât acestea, cunoscând ceva care mi-a scăpat mie ca și Părinților și Apostolilor, să le pună înainte în mijlocul vostru, sfintenilor, și voi asculta în tăcere; și nu numai aceasta, dar mă voi supune și voi face cu suflet voios cele ce hotărâsc legile sfinte, dacă aduce ceva convingător din dumnezeiasca Scriptură.”

Calomniile continuă

87. Iar cum singurul era doar un acuzator amarnic al dreptului neputând spune fie citate din dumnezeieștile Scripturi, fie un punct de plecare plauzibil prin care să răstoarne cele spuse de sfântul, dar avea favorabilă lui toată opinia sinodalilor, Simeon părea ca unul care cântă surzilor și-și face cuvintele în văzduh; de aceea, fiindcă a ajuns la o luptă de cuvinte, ancheta a fost suspendată. Dar pentru că invidia e un rău iubitor de sfadă și nici nu se supune atunci când e înfrântă, nici nu se liniștește atunci biruie, cel posedat de ea se ține cu sârg de luptă. De aceea șase ani de zile l-a târât pe dreptul în judecări dezbrăcat de orice rușine și s-a sârguit să-l predea unei osânde de moarte — o, răbdarea Ta, Hristoase Împărate! — el, înțeleptul, arhiereul, monahul, care credea că este pentru alții o lumină a cunoașterii și își închipuia că poartă sarea Duhului [Mt 5, 13]. Căci după ce i-a ridicat împotriva dreptului pe aproape toți arhierii și l-a făcut dușman al lui, cum nu se cădea, pe însuși patriarhul, s-au găsit unii din staulul lui Simeon bolnavi împotriva învățătorului lor de nebunia lui Iuda și care,

³⁹ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 21 la Marele Atanasie 5*; PG 35, 1088A.

primind îndrăzneală de la patriarh și sincel, au furat într-una din nopți icoana sfântului său părinte Simeon, din pricina căruia s-a iscat marele război al sincelului, și au adus-o la patriarhie. Și văzând-o închipuită împreună cu mulți sfinți și cu Însuși Hristos, unii care erau de partea acuzatorului, l-au hulit auzindu-l că e un sfânt mincinos, iar alții, câți mai aveau întrucâtva o cunoaștere adevărată, suspinau la cele înscenate și tremurau la ocara făcută lui Hristos Care a spus: „Cine vă primește pe voi pe Mine Mă primește” [Mt 10, 20] și: „Toate câte ați făcut unuia dintre acești frați ai Mei Mie Mi-ați făcut” [Mt 25, 40], ca unii care știau că sfinții lui Hristos sunt îmbrăcați în Hristos [cf. Ga 3, 27].

Simeon apără icoana lui Simeon Evlaviosul

88. Astfel, hulită de unii, lăudată și apărată de alții, întipărirea icoanei sfântului a fost introdusă de acuzatorul în sinod. Iar după ce întipărirea a fost arătată tuturor și însuși patriarhului, dreptul [Simeon] a fost iarăși adus și i s-a cerut să dea socoteală despre aceasta și a zis: „Dacă mă cercetez pe mine însumi cu socotință, n-am făcut nimic neobișnuit sau străin de predania Părinților și Apostolilor, ci așa cum ne-au predat dintru început Părinții noștri, care au primit prin succesiune obiceiurile și regulile Bisericii credincioșilor, ca să înfățișăm, să cinstim și să sărutăm întipăriturile sfinților părinților noștri, întrucât cinstea trece la prototipul lor⁴⁰, la Însuși Hristos al Cărui chip îl purtăm și care n-a socotit lucru nevrednic să primească chipul nostru, așa am scris această icoană a unui rob al lui Hristos, care poartă mădularele Lui și a ajuns conform cu chipul Său [cf. Rm 8, 29]; pe care cinstind-o o sărut închinându-mă lui Hristos în sfântul acesta și lui în Hristos Dumnezeu, fiindcă el este în Hristos prin Duhul și Hristos este în Dumnezeu Tatăl, iar Tatăl e în Hristos Dumnezeu, potrivit cuvântului sfânt: «În ziua aceea veți cunoaște că Eu sunt în Tatăl Meu, voi în Mine și Eu în voi» [In 14, 20].

⁴⁰ Cf. VASILE CEL MARE, *Despre Duhul Sfânt* XVIII, 45; PG 32, 1490B, reluat mereu de Sfinții Ioan Damaschinul (PG 94, 1252D. 1269B. 1357C) sau Teodor Studitul și inclus în definiția Sinodului VII Ecumenic de la Niceea (787).

89. „Dar și părintele nostru Ioan Damaschinul îi îndemna să facă așa pe toți credincioșii zicând: «Ocrotitorii întregului nostru neam omenesc, care mijlocesc la Dumnezeu pentru noi, trebuie cinstiți, ridicând biserici lui Dumnezeu în numele lor, aducând aici roadele noastre, prăznuind pomenirile lor și bucurându-ne duhovnicește în aceste zile, ca veselie celor care le adună să devină a noastră.» Și puțin mai încolo: «În psalmi, în imne și în cântări duhovnicești [Ef 5, 19], în străpungerea inimii și în mila față de cei lipsiți trebuie să-i cinstim pe sfinți noi, credincioșii, căci prin ei e cinstit mai mult Dumnezeu, trebuie să le ridicăm stâlpi și icoane văzute și noi înșine să ne facem stâlpi și icoane însuflețite ale lor prin imitarea virtuților lor»⁴¹. Deci dacă spunând acestea mint împotriva propovăduirii mântuitoare, mint împreună cu adevărul și credința și atunci, înfățișând icoana unui bărbat sfânt, fie el și unul de rând, am făcut un lucru neobișnuit, pe care nimeni nu l-a făcut până acum în Biserica credincioșilor! Dar dacă acest lucru se face pretutindeni de orice credincios în toată Biserica, iar eu singur sunt silit de înțeleptul sincel să dau socoteală pentru aceasta ca și cum aș fi comis o fărădelege, sunt judecat ca un vinovat și sunt în primejdie să suport chiar și pedepse, spuneți unde e atunci dreptatea? Căci eu nu l-am înfățișat numai așa cum îl vedeți, ci am înfățișat cu credință și dor această întipărire împreună cu Hristos pe toate zidurile acestei mănăstiri reînnoite de mine, înălțând astfel o stelă a virtuții și punând înaintea altora un model și un exemplu de lucru bun.”

90. Spunând acestea și închinându-se în ochii tuturor cinstitei icoane a părintelui său, a sărutat-o cu aceste cuvinte: „Sfinte Simeoane, care prin împărtășirea Duhului Sfânt [2 Co 13, 13] te-ai făcut conform chipului Domnului meu Iisus Hristos [Rm 8, 29], pe Care L-ai preamărit în mădularele tale prin omorârea plăcerilor, care prin asceza ta de mulți ani te-ai îmbrăcat în haina strălucitoare a nepătimirii, care te-ai spălat prin lacrimile tale egale în mulțime cu izvorul Botezului, care porți în tine însuși pe Hristos pe Care L-ai îndrăgit și de Care

⁴¹ IOAN DAMASCHINUL, *Expunerea exactă a credinței ortodoxe* IV, 15; PG 94, 1165B–1168A.

ai fost mult iubit și slăvit prin minuni, despre care un glas de sus mi-a dat mărturie că ai o sfințenie egală cu a Apostolilor, apără-mă pe mine smeritul și judecat astăzi, precum vezi, pentru tine și mijlocește să mi se dea putere se suport cu vitejie ocările și batjocurile pentru tine și pentru icoana ta, sau mai bine zis a lui Hristos — fiindcă El a luat asupra Sa toate cele ale noastre afară de păcat [Evr 4, 15; 9, 28] și Și-a însușit, deși e Dumnezeu, cele ce țin de noi —, ca să mă fac părtaș și al slavei de care te-ai bucurat încă viețuind în trup, cum mi te-ai arătat stând de-a dreapta lui Dumnezeu, și de care te bucuri acum mai limpede împreună cu toți sfinții.”

Distrugerea icoanei lui Simeon Evlaviosul

91. Și după ce s-a rugat așa, întorcându-se s-a uitat vesel spre acuzatorul său și a zis: „Bravo ție, bunule stăpân al meu sinele, pentru luptele și stăruința ta pentru dreptate, că deși ai lăsat toate celelalte și te îngrijești doar de conștiința ta, te ții cu sârg de canoanele și constituțiile apostolice și nu desființezi niciuna, nici chiar cea mai mică, din poruncile lui Hristos. Dar ce mai zăbovim și de ce mai amâni verdictul împotriva noastră? Toate sunt ale tale: tronurile, puterile, slujitorii, urechile tuturor și faptul de a voi acest lucru. Folosește-te de ale tale. Suntem gata să pătimim toate câte sunt pregătite de invidia ta.” Iar când sfântul a spus acestea, acela ros de invidie nu mai știa ce să facă văzând sinodul șovăind și temându-se de Evanghelie și de dreptul care o sluja în chip curat și cu conștiință. A fost în stare însă de aceasta: a purces asupra icoanei și l-a convins pe patriarh și pe arhieriei sfântului sinod să răzuiască măcar inscripția pe care o purta icoana: „Sfântul [Simeon]”, ceea ce au și făcut ca să pună puțin capăt mâniei lui; și iarăși tribunalul s-a suspendat, icoana fiind dată înapoi lui Simeon.

92. Ce deci? A tăcut oare după aceea cel care a primit o dată pentru totdeauna defăimarea? Nicidecum. Căci țepușele adevăratei înțelepciuni a lui Simeon îi înțepau inima și nu-l lăsau deloc să se liniștească. De aceea l-a convins pe patriarh — o, cum voi plânge lucrul absurd care s-a făcut atunci în Oraș? —, tulburat de calomniile împotriva acestor sfinți, să

trimită, cum nu se cădea, să ridice toate sfintele icoane ale aceluia mare părinte de oriunde ar fi fost scrise și înfățișate. Căci într-adevăr blamul îi atinge chiar și pe cei mai buni. Cum acel bărbat vestit în înțelepciune nu și-a adus aminte de dumnezeiescul părinte Ioan Damaschinul care declară și spune despre sfintele icoane așa: „Să știe deci tot omul că acela care încearcă să distrugă icoana făcută din dor și zel dumnezeiesc spre slava și aducerea-aminte a lui Hristos, a Maicii Lui Născătoare de Dumnezeu sau a vreunuia din sfinți spre rușinea și înfrângerea diavolului și nu se închină și nu o cinstește și îmbrățișează ca pe o icoană cinstită, și nu ca pe Hristos, e vrăjmaș al lui Hristos, al Sfintei Născătoare de Dumnezeu și al sfinților, și avocat al diavolului și al demonilor lui, care-și arată cu fapta întristarea că Dumnezeu și sfinții Lui sunt cinstiți și slăviți. Căci icoana e un trofeu, o arătare și o scriere pe stâlp spre aducere-aminte a celor mai buni și care s-au distins, spre rușinea celor biruiți și doborâți la pământ de cel rău”⁴².

93. Deci ce s-a întâmplat? Îndată au fost trimiși oameni care au îndrăznit acest lucru cumplit și dintre icoanele cuviosului bărbat — o, cum voi povesti fără lacrimi celor ce ascultă cele îndrăznite atunci? — pe unele o mână ucigașă le-a doborât cu securea lovind icoana cu furie nereținută când la cap, când la piept, uneori la pântec, iar alteori la picioare, și nu au încetat să le lovească până nu le-au prefăcut în pulbere; iar pe altele le-au făcut să dispară ungându-le cu funingine și cu var, deși monahii și laicii plângeau suferind amarnic văzând cele făcute de niște creștini în mijlocul Bisericii credincioșilor — lucruri făcute în vechime spre surparea dumnezeieștilor Biserici de [Constantin V] Copronimul [741–775] — și neputând să se apere din pricină că aveau același nume al credinței [creștine] împotriva celor ce jucau această dramă. Și în unele biserici și catapetesme sacre se pictau pentru împodobire lucruri ale scenei, întreceri sportive, vânători și curse de care, genuri de câini, maimuțe, animale târătoare, stoluri de păsări și herghelii de cai, și erau socotite drept delectare și podoabă pentru ele; dar formele și imaginile de om, a cărui formă luând-o Plăs-

⁴² *Contra celor ce defaimă sfintele icoane* II; PG 94, 1296AB.

muitorul a luat formă El Însuși și cu care este zugrăvit om desăvârșit și Dumnezeu desăvârșit cunoscut într-o singură ipostasă, au fost date jos din mijlocul bisericii ca un idol și nu s-a făcut niciun cuvânt despre scandalul pentru aceste lucruri sau despre oamenii scandalizați. Piară răutatea și cauza ei: invidia, prin care zeci de mii de sfinți au ajuns prada unei morți violente. Așa Ioan cel cu limbă de aur [Hrisostom], un om ceresc, fiind invidiat de egipteanul Teofil a ajuns victima invidiei lui⁴³; și tot așa Simeon al meu, acest vas al alegerii [cf. FA 9, 15], acest organ cu multe voci al Duhului, fiind invidiat de înțeleptul Ștefan al Alexinei, a suportat de la acela lucruri cumplite egale cu ale Sfântului [Ioan Hrisostom] de care am vorbit.

XI. Sfântul Simeon condamnat la exil

Alt proces în sinod și condamnare

94. Dar după ce marele în cele dumnezeiești Simeon a văzut că flacăra invidiei era și mai mult atârțată și că nu se va liniști până când puternicul adversar în cuvânt al său și al adevărului nu-i va face tot răul, a hotărât că trebuie să răspundă în scris pentru cele de care era învinuit. De aceea schițând prima sa apologie a ținut-o în chip înțelept în sertar pentru vremea unui alt proces, pregătindu-se întreg să moară pentru adevăr. Și Simeon al meu a fost adus din nou din locul ascezei sale la tribunal. Și a început iarăși între cei doi o luptă în cuvinte, asemănătoare întru toate celei dinainte: fie să înceteze cu totul elogiile și prăznuirile strălucitoare ale părintelui său, fie să dispară nu numai din mănăstirea zidită de el, dar chiar și din tot acest mare și strălucit Oraș [Constantinopol]. Așa erau datele chestiunii lui când sfântul și-a dat apologia sa patriarhului. Iar când aceasta a fost citită destule ore în mijlocul sfântului sinod și prin puterea înțelepților și măreția cuvântului, prin buna potrivire a citatelor unite cu forța și demnitatea înfățișării cuvântului și strălucirea adevărului a lovit ca un

⁴³ Cf. SIMEON METAFRASTUL, *Viața Sfântului Ioan Hrisostom* 44–50; PG 114, 1163–1187.

tunet gândirea celor ce o ascultau, aceia neputând să desfacă prin raționamente false [paralogisme] caracterul compact al discursului, s-au sculat din scaunele lor și cu limbile împiedicate de neputința de a vorbi [afazie] au pronunțat în liniște verdictul împotriva dreptului și l-au condamnat la exil.

Exilat la Palukiton descoperă paraclisul Sfintei Marina

95. Aceasta a fost, iubiților, înțeleapta realizare a înțeleptului singel, și monah și preot, și la ce înălțime preastrălucită s-a suit vestita lui cunoaștere unită cu iubirea de aproapele! Vai că noi cei din tabăra sfântă ne-am asemănat prorocului unui popor care n-are cunoaștere [Os 4, 6] și ni s-a dat din nefericire un pântec sterp și sâni uscați [Os 9, 14]! Iar după ce au străbătut marea Propontidei la Chrysopolis, care se află în fața noastră [a Constantinopolului], cei care-l duceau pe fericitul au acostat corăbioara lângă un târgușor numit Palukiton, lăsându-l pe sfântul pe vreme de iarnă cu totul singur, lipsit de orice pregătire într-un loc pustiu în care se înalță coloana delfinului condamnat⁴⁴, nesocotindu-l vrednic, lipsiți de compasiune, nici măcar de hrana de o zi. Deci preafericitul Simeon, când a văzut că nebunia singelului a biruit și că invidia lui a reușit să ajungă la capătul lucrului pe care-l plănuia de mult, a mulțumit lui Dumnezeu fără să se mâhnească pentru că a îngăduit să se facă cu el așa. Așadar, învărtindu-se încoace și încolo pe acel deal foarte aspru, cânta cu suflet voios spunând așa: „Cu glasul meu către Domnul am strigat, cu glasul meu către Domnul m-am rugat. Vârsa-voi înaintea

⁴⁴ *Tou katakritou delphinos*. Expresie enigmatică, în care presupun că e vorba de fapt de o lecțiune coruptă pentru *Kalokyrou Delphinas*, deci „coloana lui Kalokyros Delphinas”. Fost „katepanos” al Italiei, participant la rebeliunea lui Bardas Phokas împotriva lui Vasile II din anii 986–989, însărcinat de Phokas cu blocada Constantinopolului, Kalokyros Delphinas și-a avut cartierul general la Chrysopolis, unde însă a fost înfrânt în vara lui 988 sau începutul lui 989 de Vasile II cu trupe rusești într-un atac surpriză fiind apoi tras în țeapă. Cf. M. WHITTOW, *The Making of Orthodox Byzantium 660–1025*, MacMillan Press, 1996, p. 370 și 373, și pe larg GUSTAVE SCHLUMBERGER, *L'épopée byzantine à la fin du dixième siècle*, vol. I: 969–989, Paris, 1896, cap. XI, p. 699 sq.

lui rugăciunea mea, necazul meu înaintea Lui voi spune. În calea aceasta în care am umblat ascuns-au cursă mie. Luat-am seamă de-a dreapta și am privit, și nu era cine să mă cunoască” [Ps 141, 1–4]; și iarăși: „Iată, Dumnezeuul meu, mântuitorul meu este Domnul, nădăjdui-voi spre El și voi fi mântuit de El și nu mă voi teme, pentru că slava mea și lauda mea este Domnul și mi s-a făcut mântuitor” [Is 12, 2]. Coborând deci la poalele dealului și găsind acolo un paraclis [*eukterion*] ruinat numit al Sfintei Marina, a intrat în el și a făcut lui Dumnezeu rugăciunile ceasului al nouălea⁴⁵.

Scrisoare către singelul Ștefan

96. Apoi după ce a gustat puțină odihnă, l-a salutat ca un adevărat ucenic al lui Hristos pe iubitul singel cu această scrisoare: „Atotsacului și sfântului meu stăpân, slăvitului singel, Simeon al tău cel exilat și persecutat din pricina ta. Iată, atotsacre stăpâne, ce roade au făcut semințele luptelor și cuvintelor tale potrivit lui Dumnezeu, câtă slavă și bucurie mi-au dăruit, pricina câtor cununi ni s-au făcut, de câtă veselie m-au umplut; m-au ridicat la o înălțime a cunoașterii duhovnicești, au așezat frumos pe Piatră picioarele minții mele [Ps 39, 2] și m-au făcut să mă îmbrac cu însăși această Piatră din Care am, țâșnind în mine în chip enipostatic, Apa cea vie [In 4, 14] Care mă pune în mișcare și mă îndeamnă să-ți scriu, umplându-mă de toată voioșia și nelăsându-mă să simt deloc aceste încercări purtătoare de moarte, ci așa cum i-a păzit neaprinși pe cei trei copii în cuptor [Dn 3], așa și pe mine mă păzește ascuns, neîntristat și fără să sufăr ca într-un cort al ei [cf. Ps 26, 5]. Pentru care îți mulțumesc și nu voi înceta nicicând să-ți mulțumesc și să mă rog pentru tine. În rest, dacă mai ai și altele ca adaos de veselie și slavă pentru cei ce te iubesc pe tine, nu zăbovi să le faci, ca plata ta să se înmulțească și răsplata de la Dumnezeu Care a legiuیت acestea să ți se facă mai îmbelșugată. Fii sănătos.”

⁴⁵ Cod. Paris. gr. 1610 (secolul XIV), f. 39v, are aici următoarea scolie: „Să observe bine aici acei dintre isihăști care nesocotesc rânduiala Bisericii disprețuind predania ceasurilor și psalmilor.”

Mânia și răzbunarea singelului

97. Primind această scrisoare, singelul care se îngâmfa mult pentru înțelepciunea sa, citind textul ei și neînțelegând cele mai multe, a fost lovit mai mult de acele acestui cuvânt decât a părut să-l lovească pe sfântul prin răutățile lui, dar n-a răspuns nicidecum prin cuvinte, căci nu era în stare, ci prin fapte. Așadar, îndată a încercat să-l săgeteze pe nebiruitul chiar de parte fiind el, dar nu ca un înțelept cu opoziții raționale, căci nu avea rațiunea liberă întrucât nu era mișcat de iubire, ci ca unul capabil de orice și cu multă răutate prin bârfeli viclene și unele uneltiri meschine. S-a dus deci numaidecât la patriarh să vorbească împotriva lui Simeon și, picurându-i în urechi și ațâțându-i puternic prin calomnii cărbunii mâniei, i-a aprins din nou și a ridicat iarăși împotriva lui Simeon o foarte mare flacără de încercări. Întrucât cunoștea filotimia nobilului bărbat la sărbătorile părintelui său și foarte generoasele împărțiri de bani care se făceau atunci săracilor, el, care ca și Midas acela [din mitologie] vedea în toate aur, bănuia că bărbatul are comori de aur îngropate în chilia în care acela nu-și vărsa decât sudorile ascetice. Și iarăși îl convinge pe patriarh să trimită oameni să găsească comorile sfântului de care i-a vorbit, și nu numai aceasta, ci să confiște odată cu ele și toată averea care era în ea, și anume cărțile, celelalte lucruri de neapărată nevoie și cele cu care-și acoperea trupul.

Percheziția de la Sfântul Mamas

98. Vedeți ce lucrează invidia și ura împotriva aproapelui? Căci este într-adevăr oarbă și-și închipuie cele ce nu sunt ca unele care sunt, și se folosește și se războiește cu cele care n-au subzistență ca și cum ar fi subzistente. Prin urmare, chilia fericitului, care a avut odată sălășluind în ea comoara harismelor Duhului, a fost cercetată în căutarea unor comori de aur îngropate ale celui care s-a scârbit și a respins toate, și care n-a avut nimic altceva decât haina de păr, mantia și acoperămintele trupului său și pentru care era grea de purtat până și povara trupului istovit și acesta de o asceză extremă, chilia fericitului a fost deci cercetată cu cazmale și alte unelte, po-

deaua a fost răvășită, zidurile găurite, acoperișul descoperit și chiar și pământul a fost vânturat în aer. Dar deși a fost interogată mult toată ziua și a suferit o pedeapsă egală cu a stăpânului ei, chilia neînsuflețită n-a dat nimic din cele ce i se cereau și pe care doreau să le dobândească anchetatorii ei; au fost confiscate doar cărțile care zăceau în ea și mica mângâiere a aceluia trup câtă o avea prin haina și acoperământul bărbatului din pricina neputinței care era în el. Când a aflat, apostolicul la minte Simeon a primit cu bucurie și răpirea averilor lui, condamnând mult cele născocite cu viclenie împotriva lui și râzând de naivitatea lor, pentru că au crezut că vor găsi comori de aur la cei pentru care sărăcia, potrivit lui Hristos, este bogăție toată viața, iar masa sărăcăcioasă e luxoasă și mai îmbelșugată decât a celor mai mari gurmanzi.

Altă scrisoare către singelul Ștefan

99. Cel înțelept în răutate a făcut cele prin care credea că sfântul poate fi atins în chipul cel mai dureros, dar acesta i-a trimis îndată o scrisoare, și acela a primit mult mai multe lovituri în inimă decât acesta. Iată ce i-a spus în scrisoare: „Frumoase cununi [*stephanous*] a adăugat iarăși la cununile mele bunul Ștefan, stăpânul meu. Dar ce-ți vom da în schimb pentru cele pe care mișcat de o bună dispoziție le-ai făcut, le faci și știi că le vei face iarăși față de noi smeriții, făcându-ne de acum șapte ani în fiecare zi asemenea binefaceri? Ce răspuns îți vom da ție celui atât de sânguincios în unele ca acestea și care știi că-ți saluți prietenii într-un chip foarte generos cu dulcile tale leacuri? Ci te rugăm să nu te oprești din glasul tău și să nu încetezi lucrurile tale; adaugă, dacă ți se pare, la acestea cele care să facă prin intensitatea lor și mai dulci chinurile mele. Mi-ai sporit lumina, bucuria, desfătarea care fac să țâșnească în chip uimitor în mine prin pacea gândurilor negrăita veselie a duhului, pe care să le sporești încă negreșit făcând încă cele ale tale și să ne unești mai repede cu Dumnezeu în dragă de mine, pentru Care suport cu înflăcărare toate și din pricina Căruia mă vezi purtând acest lanț al exilului pus de tine. Atotsacului și sfântului meu stăpân, Simeon al tău cel ajuns prin tine exilat și gol de toate cele ale lui.”

100. Iar pentru că zisul paraclis și locul în care se afla era proprietatea unui bărbat de vază, a celui Hristofor supranumit Phagura, care era ucenic al lui, când a aflat și el exilul sfântului și sălășluirea lui în paraclisul său, numaidecât bărbatul a trecut marea și ajungând la locul acela, când l-a văzut pe fericitul șezând acolo împreună cu un ucenic, neavând nimic spre mângâierea trupului, a căzut plin de lacrimi la frumoasele picioare ale celui și a plâns cu amar nenorocirea învățătorului său. Iar după ce a aflat cauza exilului său, a condamnat mult pe cei din jurul persecutorului, iar pe cel persecutat l-a fericit pentru că a auzit tot cuvântul rău din pricina poruncii lui Dumnezeu [Mt 5, 11], și l-a rugat în cuvinte pe sfântul să-l lase să i se aducă de către el cele de trebuință trupului, ca să nu aibă nicio lipsă de cele necesare. Iar sfântul i-a zis: „Dar de ce altceva ducem lipsă, copile, decât de hrana de fiecare zi, pe care pâinea, sarea și apa ne-ar face-o mai îmbelșugată decât mâncărurile cele mai scumpe? Dar dacă vrei să te îngrijești mai mult de noi, care te-am născut prin Duh, dă-ne în dar nouă, celor lipsiți de acoperiș, mai degrabă acest paraclis și, dacă Dumnezeu va privi vreodată spre necazul nostru și ne va învrednici de o mângâiere pe noi cei persecutați pentru porunca Lui, îl vom restaura ca mănăstire de monahi și casă a celor ce se mântuiesc. Și așa vei avea acest lucru drept plată și împăcare la Dumnezeu, iar noi îl vom avea drept atelier de rugăciune și lucrare a poruncilor lui Hristos.” Bărbatul l-a ascultat și cu multă veselie a dăruit pe cuvântul său sfântului paraclisul și l-a închinat pe loc lui Dumnezeu.

XII. Reabilitarea și viața la Sfânta Marina

Vizitat de mulți

101. Dar cuvântul despre construcția mănăstirii să mai aștepte și să se țină încă de pătimirile părintelui și să povestească toate așa cum s-au întâmplat. Deci, pentru că la cine ajungea faima bărbatului îi învăluia în lumină ca un fulger și pe mulți i-a convins să vină la el în vizită, iar unii aveau o părere, iar

alții alta cu privire la exilul său, a hotărât, ca unul ce era apostolic la minte, că trebuie să poarte de grijă și de cei scandalizați de aceasta. De aceea povestea celor care-l vizitau cele făcute cu el de acuzatorii lui, iar pe unii care vedeau bătrânețea și goliciunea lui îi mișca spre lacrimi de compătimire, iar cei care aveau cunoașterea lui Dumnezeu și un cuvânt liber îl fericeau spunând: „Fericit ești, părinte, că ai răbdat persecuție și ocări pentru dreptate [Mt 5, 10] potrivit Apostolului [Petru] care strigă așa: «De sunteți ocăriți pentru Numele lui Hristos, fericiți sunteți, căci Duhul slavei și al lui Dumnezeu se odihnește peste voi! Nimeni dintre voi să nu sufere ca un ucigaș, fur sau făcător de rele. Dar de suferă ca un creștin, să nu se rușineze, ci să preamărească pe Dumnezeu pentru numele acesta. Căci este vremea să înceapă judecata de la casa lui Dumnezeu» [1 Ptr 4, 14–17].” Și spunând acestea, se întorceau înapoi pe deplin asigurați de viața riguroasă și cuvântul său exact.

Memoriu către patriarh și intervenția unor laici sus-puși

102. Dar ca să dovedească nu numai celor care-l vizitau, ci și celor ce erau departe de el și oamenilor care vor veni după el că era nevinovat de orice condamnare și să dezgolească toată cauza exilului său, a compus o cârtică despre el însuși și a scris o scrisoare patriarhului Serghie în cuvinte simple ale naivității, în care și-a făcut publică în chip limpede credința și îndrăzneala sa. Scriind deci acestea, le-a trimis patriciului Genesios și celorlalți arhonți cărora le era dascăl de evlavie, să le aducă patriarhului și arhierilor Bisericii. Așadar, cei mai de vază dintre arhonți s-au dus mai întâi la patriarh și legând cu patriarhul o discuție despre exilul sfântului, i-au umplut sufletul de teamă dovedindu-i fărădelegea lui, după care i-au înmănat cârtica și scrisoarea lui. Acesta văzând că cei veniți la el erau mulți și iluștri, sfiindu-se de vaza lui și temându-se ca nu cumva cele ale dramei să ajungă la împăratul și de aici să vină o mare condamnare a lui, a poruncit ca acestea să fie citite în sinod. Iar când s-au citit și mitropoliții ascultau cu luare-aminte, mulți suspinau la auzul acestei drame pentru astfel de lucruri comise de singel, iar mulți vorbeau în apărarea cugetului sfântului și a conduitei lui curate.

Răspunsul patriarhului

103. Și încheindu-se citirea celor scrise, patriarhul a spus arhonților ucenici ai sfântului: „Eu, preaslăviților, n-am avut niciodată vreo bănuială rea împotriva domnului Simeon, ci citind de la început cele scrise de el despre părintele lui, m-am bucurat de ele cunoscând viața aceluia și am poruncit ca ele să se cânte în biserică lăudând credința lui. Dar n-am știut de unde și ce diferend s-a iscat între acela și sincel care a ridicat împotriva lui și a părintelui său învinuiri care nu au în ele nimic mai mult decât defăimări. Iar cele ce le-a pățimit de la noi le-a pățimit nu pentru că a alunecat în dogmele Bisericii, pe care se întemeiază credința dreaptă și ireproșabilă, ci pentru că acela era nestrămutat în scopul său și cinstindu-l pe părintele său nu înceta prăznuindu-l cu strălucire, iar acuzații lui s-au tulburat și ne înghesuiau în fiecare zi, de aceea l-am îndepărtat din mănăstirea lui și din Oraș. Acum însă, dacă vrea și crede în cuvintele mele, va fi făcut iarăși stăpân al mănăstirii lui și cu acordul întregului sfânt sinod arhieresc îl voi hirotoni într-una din mitropoliile cele mai înalte, iar cele rele vor dobândi îndreptarea cuvenită, și credința noastră în el va fi păzită nestinsă.”

Simeon rechemat din exil și îndemnat la moderație

104. Și după ce a zis acestea a trimis de l-a adus pe sfântul din exil. Deci cum despre intrarea sfântului se vorbea pretutindeni, s-au adunat ca la o mare sărbătoare toți, laici și monahi, preoți și leviți [diaconi] și bărbați iluștri din senat, cărora sfântul le era cunoscut prin virtutea lui și cărora le era învățător și părinte, și au urcat împreună cu el la patriarh. Iar când i s-a făcut cunoscută urcarea părintelui, patriarhul a ieșit în sala mică a consiliului secret unde a fost întâmpinat de sfântul împreună cu aceste persoane de vază. Și patriarhul a zis: „Ce ți s-a părut, preaevlavioase domnule Simeon, de te-ai aruncat în tulburări pe tine însuși, de ne-ai tulburat și pe noi, iar pe acești ucenici care te iubesc i-ai întristat și ai pățimit asemenea lucruri care s-ar fi cuvenit aduse poate asupra unui condamnat, nu asupra unuia atât de plin de înțelepciune și virtute ca tine? Căci eu,

martoră să-mi fie judecata ușor de purtat, aveam despre tine o părere mare și bună și mă gândeam în mine însumi la altele pentru tine, pe care le voi aduce la bun sfârșit dacă te vei supune cuvintelor mele și vei ceda ceva din multa ta rezistență. Dar până atunci voiește să ne ascuți în aceasta: întoarce-te iarăși la staulul tău, în care ai depus multe osteneli, și în ce privește prăznuirea mutării [la Domnul] a părintelui, tău noi nu o mai împiedicăm; te îndemnăm numai să mai lași puțin din strălucirea și multele zile ale prăznuirii și să o serbezi numai cu monahii aflați sub conducerea ta și cei ce vin din alte părți, până ce aceia care sunt mișcați de invidie împotriva ta fie vor înceta aceasta, fie vor ieși din viața de față, și atunci vei face așa cum ți se pare plăcut ție și lui Dumnezeu.”

Răspunsul lui Simeon

105. Sfântul însă luând cuvântul a zis: „În ce privește tulburarea și scandalul de care ai vorbit, stăpâne al meu, nu eu sunt cauza, ci iscusitul sincel cel știutor înaintea lui, de care am fost pizmuit pe degeaba [*Ps* 68, 4] din nicio altă pricină decât niște chestiuni de prisos și deșarte în care îi place să se amuze și prin care i se pare că poate pune în dificultate și la încercare cunoașterea și priceperea altora, pentru ca nimeni să nu pară superior lui, ci toți să fie inferiori înțelepciunii și cunoașterii lui. El va purta pe drept cuvânt și osânda acestei tulburări după cum zice Apostolul: «Cel ce vă tulbură își va purta și osânda, oricine ar fi el» [*Ga* 5, 10]. Cât privește cele ce am pățimit și suportat și poate voi mai suporta, dau mulțumire Dumnezeului meu și ție, stăpânului meu, că am suferit și voi mai suferi poate nu ca un adulter sau făcător de rele, ci ca un rob al lui Hristos, care mă țin de canoanele și constituțiile Apostolilor, așa cum mă învață Petru corifeul Apostolilor: «Nimeni dintre voi să nu sufere ca ucigaș, fur sau făcător de rele. Iar dacă suferă ca și creștin, să nu se rușineze» [*1 Ptr* 4, 15–16]. De aceea nu numai că nu mă rușinez de ceea ce suport din pricina poruncii lui Dumnezeu Care poruncește să nu-i nesocotim pe părinții noștri, dar mă bucur și mă socot fericit pentru că și eu smeritul m-am învrednicit să dau socoteală pentru una din poruncile lui Dumnezeu, și să fiu condam-

nat și să sufăr exil pentru dreptate potrivit părinților noștri din vechime⁴⁶.

106. „Cât privește vechea ta dispoziție față de mine, martor sunt eu însumi, dar nu numai eu însumi, ci însuși adevărul care locuiește în mijlocul nostru, că ne-ai cinstit de multe ori peste vrednicia noastră, că ai avut mereu la cinste cele ale noastre și că ai lăudat peste măsură ca pe un lucru dumnezeiesc credința noastră în părintele nostru, admirând cele săvârșite de noi, și mărturisesc lucrurile dispoziției tale, stăpânul meu, față de noi. Dar invidia Satanei — nu știu cum să spun — a întors cum nu se cădea cele dinăuntru ale tale, a făcut amară dulceața și întuneric lumina [cf. *Is* 5, 20] nu numai pentru noi, ci și pentru cei care au auzit cele înscenate împotriva noastră în măsura în care au ieșit în tot pământul. Iar că pentru noi te gândeai la altele pe care le ai încă în tine însuți și încă te gândești și făgăduiești să le împlinești, dacă ne vom supune celor spuse de tine, în cazul în care e vorba de bunuri vremelnice, de slava și cinstea de acum a oamenilor, nu poate fi vorba de nimic din toate acestea pentru mine, robul tău, care încă din vechime mi-am însușit filozofia de a socoti necinstea oamenilor ca una care oferă o slavă cerească, iar slava lor să o suport ca o insultă și ocară; dar în cazul în care e vorba de lucruri plăcute lui Dumnezeu și care aduc un câștig sufletului, mă vei avea negreșit supus cu râvnă poruncilor tale. Și cine nu va lăuda aceasta când tu, stăpânul meu, înveți să se păzească cele ce au spus și poruncit Hristos și ucenicii Lui, potrivit Fiului lui Dumnezeu Care a spus: «Învățându-i să păzească toate câte am poruncit vouă» [*Mt* 28, 20]? Voiește deci să înveți potrivit acestui cuvânt dumnezeiesc și urmând Sfinților Părinți dinainte, și te vom primi ca pe unul care ai aceeași purtare cu Apostolii și ne vom face pământ și cenușă sub picioarele tale; și nu numai aceasta, dar vom păzi poruncile tale până la moarte, iar tu ne vei iubi peste măsură ca pe niște robi și ucenici conștienți ai lui Hristos și ne vei lăuda peste măsură ca pe unii care vorbesc bine.

⁴⁶ Aluzie la Sfântul Teodor Studitul († 826) exilat pentru că a luat apărarea poruncii lui Dumnezeu împotriva împăratului adulter Constantin VI (780–797).

107. „Dacă însă nu vrei să ne înveți așa, ca să ne putem supune, cum s-a spus, poruncilor tale, ci vii cu niște promisiuni potrivit cărora mă voi arăta slăvit oamenilor în această viață și voi ședea împreună cu tine și cu toți arhieriei Bisericii cu condiția de a nesocoti pe părintele nostru sfânt [Simeon Evlaviosul] care ne-a luminat și care acum mijlocește ca un sol pentru noi și ne conduce pururea în întâmplările vieții ca un preafectuos părinte, iar prin aceasta te sânguiești să ne faci să-L supărăm pe Hristos Care a spus: «Cine vă nesocotește pe voi pe Mine Mă nesocotește» [Lc 10, 6], atunci împreună cu ucenicii lui Hristos nu vom spune nici noi altceva decât: «Trebuie să ascultăm de Dumnezeu mai mult decât de oameni» [FA 5, 29], căci dacă m-aș sângui să plac oamenilor făcând aceasta, n-aș mai fi rob al lui Hristos [cf. Ga 1, 10]. Căci știi bine că de acum înainte nu pun nimic înaintea exilului care mi s-a făcut pentru dreptatea lui Dumnezeu, nici mănăstire, nici bogăție, nici slavă, nici orice altceva din cele spre care se sânguiesc oamenii în această viață. Fiindcă nimic din acestea, dar «nici moartea, nici viața nu mă vor despărți de dragostea lui Hristos» [Rm 8, 38] și a părintelui meu duhovnicesc. Căci de când am încredințat toată grija egumeniei ucenicului meu Arsenie și l-am așezat să stea în locul meu înaintea fraților lui, m-am făcut cu totul exterior față de lucrurile de acolo și de ostenele mele și ședeam în mijlocul lor fără să ies, ca și cum n-aș fi fost acolo. Și dat fiind că pentru dreptate și paza poruncii Dumnezeului Celui Viu am fost exilat de acolo, nu mă voi mai întoarce iarăși acolo cât voi trăi, ci voi muri împreună cu porunca Hristosului meu fără să o nesocotesc, și știu bine că nu voi cădea din de Dumnezeu insuflatele Lui fericiri, căci spune: «Fericii veți fi când vă vor ocări și vă vor prigoni, și mințind vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră din pricina Mea» [Mt 5, 11].”

Sentința de reabilitare patriarhală

108. Când patriarhul a auzit împotriva oricărei nădejdi acesteia, a zis: „Ești într-adevăr un studit iubitor de părinți, domnule Simeon: ai și tu rezistența lor lăudabilă poate și legiuită.” Drept pentru care și-a pronunțat judecata scurtă care a sunat

asa: „Spuneam că poate voi reuși să retez întrucâtva multa ta rezistență privitoare la acest lucru. Dar pentru că tu ai rămas același și nu te-ai schimbat nicidecum, ci ai în chip nestrămutat cinstea și credința față de părintele tău duhovnicesc, acest lucru mi se pare atât mie, cât și tuturor, lăudabil și legiuit. Tu însă te-ai arătat cu totul nesupus față de cuvintele mele. Du-te deci unde vei voi, petrecând împreună cu ucenicii tăi și făcând după sfatul tău, și prăznuind și veselindu-te cu prietenii tăi fără să fi împiedicat de noi, fie în afară, fie în acest Oraș.” Și spunând acestea i-a slobozit în pace.

Simeon, martir al conștiinței, se întoarce în isihie

109. Deci fericitul Simeon, care și în martiriul conștiinței și în răbdarea încercărilor venite asupra lui din pricina poruncii lui Dumnezeu se arătase chiar și fără persecuție un martir al conștiinței, ieșind cu bucurie din patriarhie împreună cu iubiții lui copii, arhonții arătați mai sus, a fost primit oaspete împreună cu toți aceia în casa minunatului Hristofor cel supranumit Phagura. Și a rămas acolo zile nu puține împărtășind mai întâi acestuia și celor doi frați ai lui din belșug folos duhovnicesc, după care i-a făcut părtași din belșug de cuvintele curgătoare de miere ale învățăturii lui și pe mulți alții: preoți, leviți [diaconi], arhonți, oameni simpli, bărbați și femei, copii și bătrâni, și tuturor celor căroră bărbatul le era cunoscut și îndrăgit. După care a trecut marea în pustia lui dragă, dorind să-și pregătească acolo o chilie de isihie. Iar Dumnezeu, Care dă puilor de vultur cuib și oamenilor pâine de mâncare, a făcut ca banii să cadă ca o ploaie asupra fericitului și i-a deschis comorile arhonților care toți, rude, prieteni și copii, i-au dat o destulă cantitate de aur, pe care fericitul primind-o, punându-și încrederea în Dumnezeu Căruia I se rugase pentru aceasta, a început lucrul rezidirii mănăstirii.

Noi încercări din partea oamenilor

110. Dar cine e în stare să povestească încercările care i-au răsărit și acolo de la demoni și vecini? Căci primii în chip nevăzut în tot ceasul, iar ceilalți în chip văzut scrășneau dinții împotriva lor, aruncau cu pietre în el, îl umpleau de ocări, îl

înspăimântau cu amenințări și cu temeri. Ce n-au făcut ca să-l împiedice de la reclădirea mănăstirii? Dar Simeon care se îmbrăcase în Piatra [Hristos; *Ga* 3, 27 și *2 Co* 10, 4] și-și avea rezemate de Ea temeliiile gândirii lui, a rămas neclintit și de nezdruncinat la atacurile și vijeliile potrivnice ale încercărilor. Căci vecinii, loviți de invidie, îl împiedicau cu amenințări pe față și-l alungau cu aruncări de pietre, iar demonii care se luptau cu el din vechime îi zdruccinau în chip nevăzut clădirile și-i aduceau iarăși osteneli și chinuri. Și ce voi mai spune cele multe? O mare de rele cu valuri sălbătice ridica în fiecare zi împotriva lui un talaz al încercărilor de la demoni și oameni deopotrivă. Dar cu toate acestea, prin multele sale osteneli a încheiat, cum se vede acum, acest foarte mic staul, sădind în el o grădină și o viță spre mângâierea monahilor ce vor stăruia în el. Deci Simeon a strâns iarăși o altă turmă și prăznuia serbarea părintelui său mai filotim decât înainte; căci și biserica Născătoarei de Dumnezeu din cartierul Evgheniu [din Constantinopol], unde cumpăraseră un metoc, se aduna urmând acestui adunător de noroade aproape tot clerul Marii Biserici și mulți dintre monahi și laici, și sărbătoarea se celebra opt zile și nu mai era nimeni care să o împiedice sau acuze ca mai înainte.

Noi contemplări și scrieri

111. Căci după ce s-a odihnit de toate lucrurile lui, a început iarăși draga lui isihie, de care nu se despărțise niciodată, nici măcar când petrecea în multe tulburări ale lucrurilor, și se dedică acum în întregime contemplărilor și iluminărilor obișnuite în duhul. Și sfârșind de aici, materia și grosimea trupului ieșea din el și, măcar că nu era separat nicidecum de Dumnezeu, se unea cu El în chip mai desăvârșit prin cuvânt și duh; limba lui s-a făcut o limbă de foc și teologhisea „Erosurile imnelor dumnezeiești”, și mânat de suflarea năprasnică a Duhului făcea publice măcar că fără voie cele ce le vedea în descoperirea lui Dumnezeu și cele pe care le contempla în vedenii când ajungea mai presus de fire. Căci sub înrâurirea focului dumnezeiesc devenind în fiecare zi întreg foc, întreg lumină, s-a făcut Dumnezeu prin instituire și ca un fiu al lui Dumnezeu vorbea în chip străin cu Dumnezeu Tatăl, cu fața

descoperită ca Moise [cf. 2 Co 3, 18] și cu degetul lui Dumnezeu grava cu cerneală ca pe niște tăblițe [cf. Is 31, 18] lucrările focului dumnezeiesc. Pe lângă acestea a mai întocmit aici și puternicele lui „Discursuri apologetice și antiretice” opunându-se prin ele puternic în puterea înțelepciunii celor care aveau dispoziții contrare lui.

Noi atacuri și insulte

112. Dar văzând acestea, demonul, care-l ceruse și pe el ca pe Iov, nu se liniștea, căci i-a înfuriat împotriva lui pe vecinii mănăstirii care uneori îl umpleau de insulte și ocări și-l înjurau amarnic, ba câteodată ridicau și mâinile asupra lui, deși era bătrân și neputincios, și cu mână ucigașă — o, răbdarea și îndelungă-răbdarea ta, Hristoase! — îl aruncau la pământ, iar altele aruncau în dreptul cu pietre. Într-o zi unul din aceștia luând o piatră, cât putea purta mâna lui, a aruncat-o cu putere împotriva locului în care sfântul obișnuia să șadă și să scrie cuvintele harului dumnezeiesc; zdrobind geamul, piatra a venit drept spre fruntea sfântului căzând drept în fața ochilor lui. Și numai mișcarea ei violentă a umplut de amețală cinstitul lui corp, pe care dacă l-ar fi lovit nimic n-ar fi împiedicat ca sfântul să fie dat pe loc morții. Ce-a făcut deci la acestea imitatorul Celui care a spus: „Să nu răsplătești răul cu rău” [Rm 12, 7]? Acestuia și tuturor celorlalți care-i făceau rău le-a răspuns cu lucruri bune, drept pentru care Simen l-a chemat cu vorbă senină pe ucenicul lui și arătându-i piatra i-a zis: „Vezi amenințarea împotriva noastră, frate? Du-te și stinge cu untdelemnul facerii de bine mânia omului împotriva noastră și dă-i din lipsurile noastre în chip îmbelșugat cele necesare vindecării lui.”

XIII. Profeții și minuni înainte de moarte

Darul profeției

113. Așa era acest mare ucenic al lui Hristos răbdând cele aduse asupra lui de bărbații vicleni, iar pe cei care-i făceau rău răsplătindu-i cu bune; de aceea ca unul care avea același purtări cu Apostolii și ca un imitator al lui Hristos, nu răs-

pundea cu ocări când era ocărat, nu amenința când suferea [cf. *1 Ptr* 2, 23], răbda când era persecutat, se ruga când era hulit [cf. *1 Co* 4, 12–13] și se bucura cu bucurie negrăită în necazuri, văzându-se trecând prin fericirile lui Hristos. Așa fiind deci și trăind așa în chip apostolic potrivit Evangheliei, fericitul ieșea din simțirea amăgitoare a lumii și, deși cu trupul umbla pe pământ împreună cu oamenii, cu sufletul era cu Dumnezeu în chip înțeles cu mintea prin lumina dumnezeiască și petrecea împreună cu îngerii în ceruri. Și dacă-l numea cineva înger pământesc și om ceresc, înseamnă că știa să judece despre lucrurile dumnezeiești: căci ca un om ceresc strălucea prin faptele bune în mijlocul oamenilor pământului, iar prin cunoașterea cerească și înțelepciunea lui Dumnezeu lumina sufletele celor ce se apropiau de el cu credință; iar ca un înger pământesc vedea și știa dinainte uneori cele viitoare și vorbea mai dinainte despre ele în chip profetic și fiecare lucru ajungea la vremea lui la acest capăt. Martoră acestui cuvânt e prezicerea mai dinainte știutoare a sfântului cu privire la Ioan, vestitul bărbat de la palatul imperial care a fost pe vremea împăratului Vasile protonotarul transporturilor, cum i-a spus dinainte cu îndrăzneală marea lui încercare, iar după trecerea a zece ani a ieșit de la împăratul o hotărâre înfricoșătoare împotriva acelui bărbat și i-a urmat o pedeapsă foarte aspră. La acestea se adaugă prezicerea privitoare la Ioan cel peste ceruri, care era cumnat al sfântului. Despre amândouă cum anume s-au întâmplat în parte am expus mai pe larg în Viața lui amplă⁴⁷. Așa era viața lui și așa era puterea văzătoare a celui preacurat suflet, încât vedea cu mulți ani înainte cele ce aveau să se întâmple în timpurile mai de pe urmă și le știa dinainte ca unul care are în mâinile lui o carte și prin meditarea continuă la ea ajunge la cunoașterea curată a celor cuprinse în ea.

114. Dar după ce vom aminti și unele din minunile lui, a cărui cea mai mare minune a fost întreaga viață și, mai mult încă, cuvântul înțelepciunii și cunoașterii lui Dumnezeu [cf.

⁴⁷ Nichita Stithatul face aluzie aici și mai jos (§ 150) la o versiune mai amplă (*kata platos*) a *Vieții* Sfântului Simeon Noul Teolog, care din nefericire s-a pierdut.

I Co 12, 8], în care s-a îmbogățit în chip apostolic ca și aceia [apostolii] prin insuflarea Duhului, vom îndrepta cuvântul spre fericitul său sfârșit:

Găsirea minunată a apei pentru mănăstire

În mănăstirea zidită de el nu era apă și ucenicii lui se oste-neau mult suferind osteneala de a o aduce de jos pe spatele lor. Acest lucru îl întrista pe sfântul mai mult decât pe ucenicii lui. Iar cum nu era cu putință să se găsească apă în locul acela, fiindcă era aproape în întregime o singură stâncă, prin rugă-ciune a făcut cunoscută lui Dumnezeu, Care știe toate, dureră lui împreună cu suspinul sufletului său, fiindu-i milă de chinul celor ce se osteneau cu aducerea apei. A cerut deci să i se facă cunoscut în chip tainic locul în care stânca se crăpa și țâșnea apa spre folos pentru cei însetați. Făcându-i-se, așadar, cunoscut acest loc de către Dumnezeu, acela l-a ținut ascuns fără să vrea, fiindcă fugea de slava oamenilor. Dar fiindcă, întrucât ajunsese la o bătrânețe de mulți ani, firea căuta să fie dezlegată [de viață] și după acea multă răbdare a încercărilor se pregătea să plătească și datoria obștească [a morții], cunoscând fericitul dinainte acest lucru, fiind atins de ultima sa boală, într-o zi purtat fiind în litieră a cerut celor care-l purtau să-l ducă în spațiul aflat sub cerul liber al acelei mici curți. După ce s-au făcut acestea, a cerut să i se dea o unealtă de lucru al pământului, numită popular „sapă” [*tzapion*], și luând-o și spunând „Binecuvântat este Dumnezeu” a lovit de trei ori în mijlocul curții și a poruncit monahilor să aducă săpătorii și să sape repede în acel loc. Aceștia au început lucrul cu înflăcărare și au săpat adânc, dar apa nu era nicăieri; și dând de o piatră foarte rezistentă și cumplit de dură, au oprit lucrul foarte obosiți și nemaiputând să o crape. Sfântul a auzit acestea toc-mai pe când dicta celui ce scria cele privitoare la plecarea sa de aici și la testamentul său, și a zis: „Spuneți celor ce sapă puțul: Rupeți extremitatea pietrei și nu veți mai obosi, căci îndată vor țâșni din ea izvoarele.” Deci lovind o singură dată piatra pe care o loviseră de multe ori din greu fără niciun rezultat, au rupt-o și piatra ruptă a dat din cavitățile ei o apă foarte curată și potabilă. Iar piatra perforată transformată în puț

stă și azi mărturie a îndrăzelii sale către Dumnezeu. Așa-i ascultă Dumnezeu pe cuvioși și glasurile nerostite ale celor ce tac [cf. 4 Mac 10, 18 LXX] și-i face cunoscuți în public prin faptele harului chiar fără vrerea lor.

Vindecarea minunată a egumenei Ana

115. E necesar să spunem și minunea pe care a făcut-o Anei, egumena mănăstirii Bardainei⁴⁸, după ce mai întâi i s-a arătat în vedenie, precum ne-a povestit ea însăși prin viu grai spunându-ne așa: „Fiind cuprinsă odată de o febră puternică, măruntaiele îmi ardeau cumplit, carnea mi se rupea ca ceara, oasele mi se prăreau ca niște frigăruși și mi se desfăceau încheieturile întregului trup. Fiind deci de multe zile topită de febra foarte puternică și neputând gusta câtuși de puțin chiar și numai puțină hrană, medicii observând că boala era mai tare decât leacurile lor medicale, văzând că puterea trupului scădea, carnea se topea cumplit și vocea stinsă a graiului meu, deznădăduind de salvarea mea, au plecat lăsându-mă ca un cadavru care respira, singură numai cu mama mea. Deci mama — căci ce nu este mama? — când i-a auzit pe medici deznădăduind de viața mea, iar pe mine mă vedea cu ochii încețoșați și respirând greu de parcă am ajuns clipele de pe urmă, luându-mă la sânul ei se tânguia cu amar și scăldată în lacrimi aștepta să-mi acopere pleoapele când voi muri. Deci așa fiind eu și nesimțind nimic din cele ce aveau loc în mine, l-am văzut într-o vedenie pe fericitul Simeon întinzând mâna dreaptă sfântului său părinte Simeon Evlaviosul și venind la mine cu mare slavă. Când s-a apropiat de mine mi-a zis cu glas blând: «Bucură-te, doamna mea Ana! Ce este această boală cumplită care te ține? Și ce stai așa zăcând nemișcată în pat fără să vorbești nici cu mama, nici cu prietenii tăi, și fără să guști nimic?» Ca revenindu-mi în mine însămi de la glasul sfântului, privind în sus și deschizându-mi gura, am spus recunoscându-l cu glas slab și silit: «Mor, părinte al meu preacinstite». Atunci întorcându-se sfântul Simeon Studitul a spus

⁴⁸ *Bardaina* este soția cezarului Bardas, tatăl împăratului Nichifor Phokas (963–969).

fericitului său ucenic, sfântului Simeon: «Domnule Simeon, ține-o de mână și ridic-o, și dă-i să mănânce». Și el a făcut aceasta și mi s-a părut că mă hrănește cu mâncăruri cerute de la mama mea. Hrănită de acele mâini sfinte, îndată mi-am redobândit puterile, m-am sculat din pat și chemând-o pe mama i-am povestit vedenia, eu care mai înainte eram fără glas și moartă și cerându-i de mâncare, am fost hrănită de ea foarte dulce și m-am sculat în întregime sănătoasă.” Așa lucrează acum sfânta Evanghelie în cei care trăiesc potrivit lui Dumnezeu și acestei Evanghelii și păzesc neștirbit poruncile ei.

Minuni povestite de ucenicul Nichifor

116. Aceasta a fost așa. Dar hai să îndreptăm cuvântul și spre celelalte faceri de minuni ale părintelui. Un copil, Nichifor, a fost crescut de acest fericit părinte. După adormirea sfântului, acesta a fost tuns monah în mănăstirea Sfintei Marina și a fost numit și el Simeon. Fiind martor ocular al unor minuni ale părintelui, fiind preot, mi-a povestit luând drept martor pe Dumnezeu acestea, spunând așa:

Nichifor își redobândește apetitul

„Eram încă tânăr și abia ce am făcut paisprezece ani am fost adus de părinții mei la sfântul și am fost rânduit între slujitorii lui. Și cum din fragedă pruncie firea apetitului meu nu se potrivea, nu știu cum să spun, cu mâncarea peștilor, chiar dacă eram silit de cineva să gust mai ales pește proaspăt, nu sărat, îl vărsam îndată, firea mi se răscolea și eram plin de tot dezgustul. Așa fiind eu deci și suferind cumplit de lipsă de apetit, sfântul mi-a întins odată la masă mâna și mi-a dat să mănânc o bucată de pește fript. Cum eu stăteam nemișcat și refuzam să o iau, după ce, întrebându-mă, a aflat de la mine pricina refuzului, și-a retras mâna și a zăbovit o scurtă vreme în el însuși cât să facă cunoscut acest lucru prin rugăciune lui Dumnezeu Care cunoaște toate înainte de a se face (*Sus* 42). Iar după ce a vorbit în chip tainic cu Dumnezeu, mi-a poruncit să mă apropii și apropiindu-mă mi-a luat mâna și binecuvântând bucată de pește mi-a dat-o să mănânc zicând: «Ia și mănâncă în Hristos Dumnezeul meu și de acum înainte firea ta

va avea iarăși apetitul potrivit cu cele pe care Dumnezeu ni le-a dat spre împărtășire zicând: „Iată v-am dat toate cum v-am dat iarba verde” [Fc 9, 3]». Deci cum sfântul a spus acestea și eu am mâncat cu credință mâncarea, îndată cu harul lui Dumnezeu și rugăciunile părintelui mi-a venit pofta de pește, și de atunci am mâncat-o cu mai multă plăcere carnea decât mai înainte pe când eram laic. Acesta a fost primul semn al sfințeniei lui pe care l-a făcut fericitul cu mine, ca acela pe care Iisus Dumnezeul meu l-a făcut la nunta din Cana Galileei [cf. In 2, 11].

Levitație la rugăciune

117. „Dar fiindcă am ajuns să fiu pentru sfântul un obișnuit întru toate și am primit de la el multă iubire și afecțiuni, n-a mai lăsat pe altul dintre monahii care erau împreună cu el să trăiască sau să rămână cu el în una și aceeași chilie afară de mine, fie pentru că eram lipsit de răutate și de viclenie întrucât eram încă un copil — căci avea mare grijă mereu să nu fie cunoscută de cineva lucrarea lui —, fie din pricina unei slujiri a bătrâneții lui sau dintr-o rânduială a lui Dumnezeu, ca să-L facă cunoscut pe el și lucrarea lui cum este ea în viața sa în mijlocul lumii și a Orașului [Constantinopolului] în generația de față, pentru că avea în curând să urce la Dumnezeu, nu știu să spun, până atunci însă nimeni nu rămăsese împreună cu el în chilie. Așadar, cum zăceam pe podea într-un colț al chiliei lui, odată, la miezul nopții, ca trezit de cineva, am văzut cu ochi treji săvârșindu-se cu el o priveliște înfricoșătoare la vedere și auz: în chilie laie atârna sus o mare icoană «Deisis» aproape de acoperiș și în fața icoanei ardea o candelă, și m-am uitat și iată — martor mi-e Hristos Adevărul — sfântul atârna în aer la înălțimea icoanei ca la patru coți de podea, având mâinile sus și rugându-se, întreg lumină și întreg strălucire. Cum am văzut această priveliște înfricoșătoare și neobișnuită, fiind copil și neexperimentat în aceste lucruri, de teamă mi-a vârat capul sub pătură acoperindu-mi fața. Iar făcându-se dimineață, cuprins încă de frică am spus sfântului vedenia luându-l deoparte. Iar el furios mi-a poruncit să nu spun nimănui aceasta.

118. „Dar pentru că nu era voia lui Dumnezeu ca el să rămână ascuns până la sfârșit, trebuia ca harul de care se bucura de sus cu bogăție să se facă odată cunoscut, chiar dacă el nu voia aceasta. O femeie săracă avea un copil ca de patru ani olog și care nu se putea mișca, pe care-l purta în brațe, mistuit cumplit de boală, încât se credea că nici nu mai trăia. Pronia care guvernează și dirijează toate a pus-o în mișcare din căminul ei și a adus-o la mănăstire și la sfântul. Sfâșiată de două rele: de sărăcie și de boala grea a copilului ei, se chinuia nu puțin smulgându-și părul și vărsând râuri de lacrimi. De aceea, ajungând în partea de sus a scării care urcă spre bisericuța Sfintei Marina, a pus copilul în ascuns pe pardoseală și a plecat înapoi fugind, pentru ca, scăpând de unul din cele două rele de care era chinuită, să simtă o mică și scurtă ușurare. Iar când monahii din jurul mănăstirii și ai sfântului ieșind au văzut copilul zăcând în întregime uscat, cu totul nemișcat, fără glas, cunoscând că e viu numai prin ochii deschiși sălbatic și răsuflarea tăiată mereu, au dat de veste sfântului ca de un lucru înfricoșător și străin de văzut ochilor. El însă, luând din pridvor toiagul pe care se sprijinea și cu care își ajuta bătrânețea și neputința trupului, a ieșit să vadă el însuși priveriștea aceea tragică, nu doar un copil. Iar când a privit cu ochii aceia foarte compătimitori și l-a văzut pe cel a cărui simplă vedere era pentru cei care-l vedeau o priveriște înfricoșătoare și plină de toată uimirea, a vărsat lacrimi asupra lui și a suspinat din adâncul inimii, izbit și el de vederea a ceea ce se vedea și de câtă putere are lucrarea celui rău asupra făpturii lui Dumnezeu. Întorcându-se deci fericitul spre noi toți care stăteam în cerc în jurul lui ne-a zis: «Voi ce socotiți sau ce vreți să facem cu copilul acesta?» Noi toți am spus ca și cum am fi fost înțeleși: «Negreșit trebuie îngropat și dat pământului ca un mort care e pe cale să-și dea ultima suflare». «Nu așa, a spus el. Nu mi-ați dat răspunsul cumpănit.» Și punând deoparte toiagul și plecându-se, bătrânul sfânt l-a luat în mâinile sale și l-a pus în scaunul în care ședea odihnindu-se la slujire. Și poruncindu-ne să coborâm candela care atârna în fața icoanei sfintei Marina,

luând de acolo untdelemn și ungând cu el pe copilul care era cumplit de uscat, rugându-se și pecetluindu-l cu mâna [cu semnul crucii] — cum i-ai mărit pe sfinții Tăi, Hristoase Împărate! —, îndată și-a venit în chip uimitor în el însuși, a revenit la viață și luând putere de însănătoșire numai de la punerea acelor mâini cuvioase el, care toată viața lui zăcuse nemișcat, s-a sculat pe picioarele lui ținându-se de scaunul sfântului, după care a sărit și umblat înapoi și încolo prin biserică atingând stranele cu mâna și a cerut cum putea de mâncare. Și după ce a fost hrănit s-a bucurat de toată sănătatea și a fost redat mamei lui un lucrător care să-i ușureze sărăcia și nefericirea.

Vindecarea unui tânăr demonizat

119. „O altă femeie care avea și ea un fiu tânăr și dorit la vedere care, fiind pizmuit de invidia celui rău, a fost lovit de un duh rău și era purtat de el demonizat și scuipând nebunește. Fiind mișcată de Pronia și harul de sus, și-a adus, așadar, fiul la mănăstire la sfântul și, urcând scara, stătea rugându-se în fața ușilor bisericii și-L implora pe Dumnezeu pentru fiul ei. Iar pentru că cerea să se arate și să-l vadă pe sfântul, cererea ei i s-a adus la cunoștința lui Simeon. Iar el care imitând pe Hristos putea fi ușor apropiat de toți, bărbați, femei, copii, bătrâni, tineri, străini, cunoscuți, de orice om, a ieșit la ea ca de obicei sprijinindu-se în toiagul său, cu pas senin și liniștit. Deci când femeia aceea a dat sfântului cinstea plecării genunchilor cu lacrimi și credință, iar tânărul și-a ațintit ochii asupra feței lui cu chip îngeresc, duhul necurat l-a aruncat la pământ și-l chinuia cumplit ținându-l la pământ scrâșnind din dinți scuipând nebunește și behăind ca un țap. Văzându-l deci sfântul pe tânărul chinuit astfel de demonul necurat și rostogolindu-se la pământ, i-a fost milă de el și suspinând pentru el din adâncurile inimii și vărsând lacrimi în fața chipului lui Iisus Hristos Dumnezeu zugrăvit deasupra ușii, furios și certând duhul a zis în auzul nostru: «Certe-te pe tine Domnul Dumnezeu, demon rău și necurat! Ieși din făptura lui Dumnezeu [cf. Mc 9, 25]!» A spus aceasta și luând untdelemn de la candela icoanei și ungându-l pe cel ce pătimea, dându-i mâna

l-a sculat și l-a slobozit sănătos împreună cu mama lui la casa lui fără a mai fi chinuit de răutatea demonului.

Pedepsirea unui pescar lacom

120. „Ducându-se odată sfântul în patria sa și la casa lui părintească, ajungând la Gallos, care era cel mai mare râu al Bithyniei, a văzut stând pe malul lui un pescar care vâna cu o trestie și un năvod. Când l-a văzut, sfântul l-a întrebat dacă are pești să-i vândă. Iar el i-a zis: «Mult m-am ostenit din zori și până acum, cinstite părinte, și deși, precum vezi, e ceasul al nouălea [din zi] n-am prins nicidecum nimic nici pentru mine însumi de mâncare, nici pentru altul de vânzare.» Iar sfântul i-a spus: «Aruncă undița în numele meu, și dacă pentru Dumnezeu vei prinde ceva, vei primi de la mine un ban de argint ca preț al peștelui vânat, și eu voi lua ce ai vânat.» Deci pescarul a aruncat cât se poate de repede undița în mijlocul râului și — o, minunile și puterea sfinților Tăi, Hristoase! — fără să aștepte nici măcar puțin a scos-o cu mâna și odată cu ea un pește foarte mare. Când a văzut pescarul peștele mare vânat de el împotriva oricărei așteptări, l-a luat și l-a păzit sub haină. Atunci sfântul i-a zis: «La ceea ce m-am înțeles cu tine și dă-mi peștele vânat în numele meu». El însă a zis: «Am nevoie de el pentru patriciul cutare și nu-l voi vinde». Iar sfântul, înțelegând răutatea și nedreptatea sufletului său, lăsându-l și depărtându-se puțin l-a blestemat pe acest nedrept. Și îndată peștele a scăpat de sub haină și sărind în sus s-a scufundat în mijlocul râului și l-a lăsat pe nerecunoscătorul acela deșert ca și mai înainte.

Vindecarea unui prieten paralizat

121. „Fericitul părinte acesta avea un prieten în portul Chryso polisului, pe nume Oreste. Acesta având destulă avere și belșug de bani era un bărbat care nu ducea lipsă de nimic, și se veselea împreună cu femeia și copiii lui în viața și casa lui. Dar pizmașul demon pizmuindu-i bunăstarea, iar el fiind părăsit, l-a lovit în chip nevăzut cu un atac cerebral și întreaga gură a bărbatului s-a sucit spre urechea lui și i s-a stins și vocea. Deci punându-l într-o litieră l-au dus la casa lui, la copiii

și femeia lui. Iar când femeia și copiii l-au văzut pe tatăl lor ținut de o suferință atât de cumplită și împotriva oricărei nădejdi și neașteptându-se să-i supraviețuiască, au început să se tânguie împreună cu toți prietenii care erau cu ei și strigând cu glas mare plângeau nemângâiați. Nenorocirea bărbatului a fost adusă și la cunoștința părintelui, spunându-i-se: «Prietenul tău Oreste se va rupe de viața aceasta». Dar el, ca unul care știa în duhul mai dinainte viitorul, a zis celui ce i-a adus vestea: «Să mergem să-mi văd prietenul și să fiu văzut de el». Luându-și deci toiagul, a apucat-o pe drumul care ducea spre acela, iar eu [Nichifor] umblam înaintea sfântului. Deci de cum a intrat în casa prietenului și femeia l-a văzut, a început să strige țipând și zbierând: «Iată, părinte, prietenul pe care-l iubeai și de care erai iubit fierbinte se duce, vai, și numai puțin și toți mă vor vedea văduvă, iar copiii mei vor fi orfani și lipsiți de părinți. Ajută-mă, rogu-te, pe mine, roaba ta, și cere de la Dumnezeu fie ca și eu să-mi dau duhul împreună cu el și să nu mai fiu lăsată nici măcar un ceas în urma bărbatului, fie să-l văd îndreptat întrucâtva la cele ale firii și rânduindu-și casa și afacerile.»

122. „Acestea le-a spus sfântului femeia. Acesta însă, când l-a văzut pe prietenul său ținut de o suferință așa de cumplită, zăcând pe pat fără glas și orb și nesimțind nimic din cele ce se făceau sau spuneau, a vărsat lacrimi de compătimire pentru el și a zis: «Vai, prietene Oreste, cum suferi, cum a lucrat cu tine pizmașul diavol!» Și spunând acestea, întinzându-și mâinile și înălțându-și ochii spirituali ai sufletului spre Domnul Care auzea cererea lui, s-a atins de capul bărbatului și făcând asupra lui rugăciunea pentru cei bolnavi, i-a pecetluit îndată gura și întreg capul [cu semnul crucii] și îndată — o, negrăita Ta bunătate, Doamne! — bărbatul s-a restabilit în starea sa firească și, reprimindu-și gura liberă de uneltirea și biciul celui rău, a cerut să vorbească cu femeia lui și i-a spus sfântului «Bucură-te». Și de atunci, până când fericitul a fost în viață, prietenul căreia i se făcute o astfel de binefacere n-a lipsit niciodată să-i aducă sfântului danii din roadele sale și mulțumirea lui. Iar el primea pentru iubire cele aduse, dar îi spunea că: «Pentru toate, frate, trebuie mulțumit numai lui Dumnezeu,

Singurul Care poate face minunile Sale tuturor celor ce nădăjduiesc în El. Căci ale Lui fapte suntem și de El am fost aduși de la neființă la ființă, fiind zidiți spre fapte bune spre slava bunătății Lui, căci, precum vezi, suntem oameni păcătoși și supuși acelorași neputințe ca și voi. Dar nu numai așa, ci trebuie și să ne sârguim să ne îngrijim de viața noastră, ca nu cumva să facem în ascuns sau cu voia ceva din cele ce nu țin de cinstirea lui Dumnezeu și sunt nevrednice de voia lui Dumnezeu, și din această pricină, dând loc demonului împotriva noastră, să cădem în astfel de ispite. Vezi deci, frate, ca acum după ce cu harul lui Dumnezeu te-ai făcut iarăși sănătos, să nu te mai lași stăpânit de gânduri rele și de păcat, ca să nu vină asupra ta ceva mai rău decât cele întâmplăte, cum a spus Dumnezeu Cuvântul nu numai ologului [In 5, 14], dar cu iubire de bunătate și nouă tuturor.»

Minunea cu doi frați care-l persecutau

123. „Dar cum voi trece pe lângă minunea înfricoșătoare săvârșită cu cei care-l hărțuiau, făcută de el cu unul din acești frați? Căci înaintând în minunile sfântului, cea care se arată îmi apare mereu mai mare decât cea dinainte și trage de hărțuri cuvântul meu care se luptă să ajungă la sfârșit și-l silește să spună și să facă arătate cele care, fiind ascunse, Dumnezeu ni le-a făcut cunoscute acum. Iar povestirea acestei înfricoșătoare minuni e așa: Doi bărbați născuți din aceeași mamă îl hărțuiau cât de tare puteau pe sfântul din pricina zidirii mănăstirii, aruncând în el cu insulte și ocări și amenințându-l aspru. El însă le răspundea blând, rugându-i, implorându-i, spunând și făcând toate cele care să aducă spre pace sufletele lor, dar ei se aprindeau și mai mult de fierberea mâniei împotriva lui și-l umpleau pe sfântul de insulte. Atunci el a început să le dea mărturie de înfricoșata judecată a lui Dumnezeu împotriva celor ce-i insultă și defaimă pe robii lui Dumnezeu. Deci unul din ei, pe nume Damian, nemaisuportând povara mâniei sale de nestăpânit, l-a împins pe sfântul cu mâna lui criminală și grea și l-a doborât pe sfântul la pământ. După care, temându-se ca nu cumva mânia lui Dumnezeu să vină cu urgie asupra lui, părându-i rău, s-a aplecat repede și l-a ridicat de

la pământ pe sfântul preot al lui Dumnezeu auzind de la el: «Dumnezeu să te ierte, frate, și să nu-ți socotească păcatul acesta [cf. FA 7, 60]!»

124. „Celălalt, care se numea Antes, întinzându-și nerușinarea sufletului său într-o multă flecăreală de ocări și insulte, necruțându-se câtuși de puțin și nereținându-și deloc vorbăria, își bătea joc nenorocitul de sfântul, numindu-l fățarnic, fum de paie și înșelător al celor ce veneau și vorbeau cu el. Deci când fericitul a văzut nerușinarea sa nemăsurată lăfăindu-se mult, și limba lui nerușinată înțepând nu numai templul lui Dumnezeu și al Duhului [1 Co 3, 16; 6, 19] care era el însuși, ci insultând și omorârea făcătoare de viață [*zoopoios nekrosis*]⁴⁹ pe care o purta în sine din sfintele lupte ale virtuții, lucrarea harului dumnezeiesc care lucra tainic în el, acea purtare senină și iarăși culoarea sa foarte ascetică și, scut spus, toate cele bune pe care le avea de la insuflarea Duhului, a imitat mânia lui Elisei pe care acela a arătat-o odinioară mișcat de un zel dumnezeiesc împotriva acelor copii necurați dându-i prin blestem hrană fiarelor sălbatice [4 Rg 2, 24] și, plin de mânie și aprins de Duhul de sus, i-a spus acestea: «Dacă, așa cum susții în cuvintele tale, sunt un fățarnic care aprind fum de paie și culoarea pe care o am este pentru înșelarea oamenilor care vin și vorbesc cu mine, atunci Amin zic ție și tu să faci cu adevărat această culoare umflându-ți-se pântecul și să fii și tu un amăgitor al oamenilor ca și mine». A spus aceasta și — o, dreptatea ta de care nu se poate fugi, Dumnezeule a toate! — și odată cu acest cuvânt culcându-se nenorocitul în patul său în seara aceleiași zile, n-a mai putut să se scoale, ci cuprins de o boală grea, umflat peste măsură și culoarea feței sale făcându-se asemenea lămâii, în zilele zise și-a dat sufletul de această boală și de mânia înfricoșătoare a lui Dumnezeu. Iar aceasta s-a făcut spre frica oamenilor neînvățați și nepricepuți, ca să nu-i disprețuiască pe sfinți și harul care locuiește în ei și spre împlinirea celor spuse de Apostoli în «Constituțiile» lor acolo unde poruncesc despre faptul că trebuie să-i cinstim pe părin-

⁴⁹ Temă dezvoltată de Sfântul Simeon Noul Teolog în *Cateheza* 28 și în *Discursul etic* 11.

ții noștri duhovnicești, în capitolul 3 al cărții a II-a care sună cuvânt de cuvânt așa: «Aceștia au primit de la Dumnezeu puterea de viață și de moarte, ca să judece pe cei păcătoși și să-i condamne la moartea unei vieți veșnice și să-i dezlege de păcate și să dea viață celor ce se întorc»⁵⁰.

Boala finală

125. „Dar întrucât pentru sfântul se împlinea acum timpul vieții de față și numărul zilelor lui și i-a fost făcut cunoscut capătul lor, s-a pregătit pentru ultima boală și l-a primit bolnav patul, iar boala lui era o scurgere a pântecului care-l golea de substanță și desfăcea legătura elementelor care-l alcătuiau. Deci fericitul a zăcut destule zile ținut de boală, puterea i se tăia, carnea i se topea, legătura ei se desfăcea, încât nu mai putea să se miște de la sine dacă nu-i dădeam înainte o mână de ajutor și-l întorceam pe o parte și pe alta printr-un dispozitiv mecanic. Fiind deci el așa și purtat de noi atunci când firea îl înghesuia spre nevoile ei, a poruncit ca numai eu să stau și să rămân cu el. Dar fiind eu încă tânăr și ținut cumplit în stăpânire de un somn adânc, i-am făcut arătat sfântului acest lucru și că nu am destulă forță să-l îngrijesc singur stăpânit fiind ca un rob de această patimă. La aceasta el mi-a zis: «Culcă-te pe cufărul pe care obișnuim să-l numim comun ‚arkela’ și odihnește-te aproape de mine și ți se va ușura patima». Făcând eu după porunca lui și culcându-mă pe el încă în seara în care mi-a poruncit acest lucru, cu harul lui Dumnezeu n-am mai fost tiranizat silnic de somn ca mai înainte, ci ca și cum aș fi scuturat o povară grea, de atunci prin mijlocirile lui vegheam nu numai când eram treaz, dar și când dormeam potrivit cuvântului [Scripturii] care spune: «Eu dorm, dar inima mea veghează» [Cânt 5, 2].

Altă levitație la rugăciune

126. „Dar după ce voi fi adăugat la toate acestea și semnul pe care l-am văzut în vremea când a stat la pat, a zis el [Nichifor], voi înceta alergarea cuvântului cu privire la acestea.

⁵⁰ De fapt *Constituțiile Apostolice* II, 33; SC 320, p. 254.

Fiindcă, precum spuneam, nu era îngăduit nimănui altuia afară de mine să rămână împreună cu el în una și aceeași odaie, în vremea când a stat la pat, zăceam toată noaptea pe cufărul acela de care am vorbit când ațipind, când slujindu-i atunci când avea vreo nevoie. Timpul bolii lui se scurgea repede și boala îl epuiza cumplit ambiționând să-l desfacă dintr-o clipă în alta de legăturile trupului. Într-una din nopți, cum zăceam pe cufărul acela și gustam un somn ușor și iepuresc, m-am trezit ca și cum aș fi fost trezit de cineva, după cum am spus mai sus, și l-am văzut — o, minune înfricoșătoare! — pe fericitul acesta și deopotrivă cu îngerii, pe care de-abia îl puteam întoarce de pe o parte pe alta printr-un dispozitiv mecanic atât era de epuizat de boală, atârnând iarăși în văzduhul chiliei ca la patru coți și mai bine de pământ și rugându-se lui Dumnezeu într-o lumină cu neputință de spus. Deci cum l-am văzut așa, fiindcă acum eram inițiat de vederea anterioară în marea lui sfințenie și în starea lui îngerească, am rămas în mirare zăcând liniștit în acel loc plin de frică și cutremur. Și gândeam în mine însumi și spuneam: Oare cum acesta care ieri și azi dimineată încă nu putea să se întoarcă singur pe patul său sau să se miște și să se ridice fără alte mâini care să-l ajute, s-a sculat singur din pat și se roagă astfel călcând aerul, deși e om ca și noi și poartă trup care-l trage în jos?

127. „Învârtind în mine însumi aceste gânduri plin de uimire, am fost doborât iarăși silnic, fără să vreau, de somn, lăsându-l pe sfântul încă atârnând în văzduh. Și după puțin timp trezindu-mă brusc — căci îmi bătea încă inima de acea vedere uimitoare și străină —, îl văd pe sfântul acum zăcând pe pat luându-și el însuși cuvertura trupului și acoperindu-se, ceea ce m-a uimit mai mult decât celelalte și mi-a făcut mintea să-și iasă din fire. Mirându-mă de cele făcute, îmi spuneam în mine însumi: Cum pe cel pe care boala îl paralizase și imobilizase, dumnezeiescul har care locuia în el cu bogăție în Tatăl și Fiul prin Duhul Sfânt, l-a întărit în întregime, l-a făcut puternic cu totul și l-a răpit de pe pământ în văzduh spre convorbirea cu el, iar stricăciunea bolii și infirmității a fost înfrântă de puterea dumnezeiască care locuia în el din tinerețe? Dar așa e puterea care coboară de sus peste sfinți și peste cei

care au aceeași purtare cu apostolii prin venirea Duhului; căci e mai înaltă și mai puternică nu numai decât boala, stricăciunea și infirmitatea care destramă și strică trupul și-l descompun în pământ, dar și decât chinurile, moartea și adâncurile iadului. Iar când s-a făcut ziua și am reluat slujirea sfântului, îndrăznind i-am descoperit deoparte taina, dar el a zis: «Ai legătură de la Dumnezeu și de la smerenia mea să nu spui nimănui această vedenie până ce nu mă vei vedea ieșind din trup [cf. Mt 17, 9]». Ceea ce am păzit până acum și n-am făcut arătat nimănui acest lucru.” Până aici sunt povestirile către noi ale lui Nichifor cel numit și Simeon.

XIV. Moartea, virtuțile și difuzarea scrierilor Sfântului Simeon

Simeon își profețește moartea și aducerea moaștelor

128. După ce a făcut în exil treisprezece ani și în acesta nobilul bărbat a suportat cu răbdare multe încercări, multe chinuri și multe necazuri, ajungând acum la o grea bătrânețe firea a cerut dezlegarea, fiind acum cuprins de boală și infirmitate; topindu-l și epuizându-l până la capăt, firea suferea cele ale ei, căci așa se cuvenea, dar sufletul lui era lipit cu totul de Dumnezeu, pentru Care a trăit, despre Care teologhisise și cu Care se unise și înainte de această desfacere. Drept pentru care a cerut ca desfacerea de trup să fie grabnică [cf. Flp 1, 23], ca să se urce la ceruri cu carul virtuților [cf. 4 Rg 2, 11] și să se odihnească în corturile neamestecate [cu materia]. De aceea, întărindu-se pe sine însuși și pe ucenicii săi, îi consola cu cuvinte de mângâiere, spunându-le dinainte ziua și ceasul plecării sale din trup și poruncindu-le să nu jelească și să se tânguie fără înțelepciune atât înainte, cât și după acest soroc, ca unii care n-au nădejde [1 Tes 4, 13], și pecetluind sfârșitul vieții lui printr-o profeție înfricoșătoare. Căci atunci când i-a văzut jelindu-se că vor rămânea orfani le-a zis: „De ce vă îndurerați pentru că mă duc? În anul al 5-lea al indicției mă veți acoperi îngropându-mă, și tot în anul al 5-lea al indicției mă veți vedea iarăși ieșind din mormânt și fiind împreună cu voi, care mă iubiți.”

129. Și spunând acestea, după ce în ziua fixată, 12 martie, s-a împărțășit ca în fiecare zi, cum îi era obiceiul⁵¹, cu preacuratele lui Hristos Taine și a zis „Amin”, fericitul a poruncit ucenicilor să cânte cele de îngropare. Ei le-au cântat deci cu lumânări aprinse și ochi înlăcrimați, iar el ridicându-și mâinile sale sfinte după puterea care mai era în el s-a rugat puțin, după care închipuind cu ele semnul crucii și adunându-se întreg cu cinste, spunând liniștit și senin: „În mâinile Tale, Hristoase Împărate, îmi dau duhul meu” [cf. *Lc* 23, 46], vestitul și mult încercatul atlet al lui Hristos a ieșit cu bucurie din trupul său răbdător și mult încercat, ducându-se în lupte strălucite la Domnul, mistuit în întregime în ceasul morții de focul atotmistuitor ca o jertfă fără prihană și bineprimită lui Dumnezeu, cum am scris în epitaful lui. Așadar, dreptul s-a alăturat dreptilor, cuviosul cuvioșilor, teologul teologilor, sfântul mucenic, mărturisitorul și dascălul Bisericii lui Hristos mărturisitorilor, dascălilor și sfinților mucenici în premiile mărturisirii și tămăduirii. Iar la treizeci de ani după sfârșitul acestui părinte de veșnică pomenire, potrivit profeției lui, a fost anunțată aducerea sfintelor lui moaște printr-un semn, a cincea literă [a alfabetului grec: ε, a cărei valoare numerică este 5] întipăririndu-se într-un chip negrăit în marmura chiliei ucenicului său Nichifor Stithatul și având un contur perfect, precum stă scris și a fost văzută de mulți. Așadar, la sfârșitul celui de-al 5-lea an al indicției, în anul 6560 [de la facerea lumii = 1052 de la nașterea lui Hristos]⁵², moaștele lui pline de tot harul și buna mireasmă au fost mutate în chip neașteptat, strălucind peste tot pământul, adunând pe mulți și sfințindu-i pe prietenii și ucenicii lui prin prezența și sărutarea lor.

⁵¹ Cum Nichita spune în repetate rânduri (§ 27, 129, 134 și 147). Sfântul Simeon Noul Teolog avea obiceiul de a se împărțăși cu de viață făcătoarele Taine ale lui Hristos în fiecare zi.

⁵² Această dată coroborată cu elementele de cronologie din paragraful anterior permite stabilirea datei exacte a morții Sfântului Simeon Noul Teolog: 12 martie 1022.

130. Așa a fost, fraților, de trei ori fericitul și de trei ori preafericitul părintele nostru Simeon: mare în ascuns la Dumnezeu, dar necunoscut de oameni, apostolic prin fapte și gândire, viețuind cu adevărat după Evanghelia lui Hristos Dumnezeu, precum s-a spus. De aceea și în viață și după moarte L-a preamărit pe Dumnezeu strălucind înaintea oamenilor prin faptele cele bune; drept pentru care și el a fost pe bună dreptate preamărit de El [cf. *1 Rg* 2, 30].

Puterea hainelor lui

Iar că a avut aceeași purtare cu Apostolii lui Hristos și s-a bucurat de același har cu ei este evident nu numai din minunile pe care le-a făcut și din cuvântul înțelepciunii, teologhizind fără să aibă învățătură⁵³ și venind la vedenii și descoperiri ale Domnului ca și Pavel [cf. *2 Co* 12, 1], ci și de la hainele atinse de trupul său [cf. *FA* 19, 12], cum auzim și despre aceia: căci așa cum și umbrele Apostolilor făceau minuni în chip străin, tot așa și bună-mireasma hainelor lui producea voieșie și veselie sufletelor celor ce se atingeau de ele; și pe drept cuvânt, căci întrucât în ei se revărsa harul Duhului care locuia înăuntrul lui, inimile și duhurile celor ce se apropiau de el cu credință se umpleau de voieșie și de bucurie de la bună-mireasma care ieșea din ele. De acest har m-am făcut părtaş cu bogăție nu numai eu însumi, ucenicul lui care scrie acestea, dar și un alt ucenic al său, Teodul, mi-a povestit așa și mi-a zis: „Odată sfântul mi-a dăruit una din cămășile lui. Și eu de cum am primit-o cu credință, m-am dezbrăcat îndată de cămașa mea și punând-o pe a lui m-am îmbrăcat cu ea pe trupul gol. Deci cum m-am dus să mă culc pe pat și să merg spre somn, am simțit atâta bună-mireasmă ca de la un mir de mult preț, încât mi-am lăsat capul să alunece în ea și să se desfăteze de ea și nu mă puteam sătura de veselia care se revărsa

⁵³ *Agrammatos on*, fără studii profane (nu analfabet!). Posibile aluzii biblice la *In* 7, 15 („De unde știe Acesta carte fără să fi fost învățat?”) și *FA* 4, 13 (unde apostolii sunt prezentați ca „oameni fără carte” [*anthropos agrammatos*], dar plini de Duhul Sfânt).

de acolo. Și deși am spălat-o și curățat-o de multe ori, aceeași bună mireasmă a rămas în ea până când subțiindu-se s-a rupt și destrămat învechindu-se.” Acestea deci despre aceste lucruri și despre harul Duhului care locuia în el.

131. Dar trebuie să spun și să predau scrisului nu numai cele pe ce mi-a poruncit cu privire în scrierile sale printr-o vedenie nocturnă, dar și cele ce mi-a spus în scris despre ele în chip profetic ca unul care vedea mai dinainte de departe cele viitoare, ca prin mine să se facă arătate tuturor celorlalți spre folosul celor ce le vor citi.

Nichita copiază scrierile lui Simeon

Pe când era încă în viața aceasta și scria zi și noapte chiar fără să vrea tainele dăruite minții sale de Duhul lui Dumnezeu — căci nu era în el odihnă, nici nu i s-a dat în general ușurare de Duhul Care palpita și sălta în el până când n-a predat scrisului cele pe care Acela le grăia și lucra înăuntrul lui —, mi-a dat și mie cele schițate de el și eu le transcriam în cărți de pergament precum și alte imne [*kontakia*]; iar după ce le copiam i le dădeam iarăși înapoi. Într-o zi însă mi s-a părut că trebuie să țin la mine unul din aceste imne. Cum cel care le-a adus a fost întrebat de el despre cel care lipsea n-a știut ce răspuns rațional să dea despre acest lucru, astfel că înfuriindu-se împotriva lui l-a expediat și concediat. Auzind deci acest lucru, am crezut că sfântul mă bănuia de o viclenie fiindcă țineam la mine imnul, și cuprins de întristare i-am dat în scris o explicație privitoare la acest lucru. Iar el, mișcat fiind mereu de un duh dumnezeiesc și vrând să predea scrisului și auzurilor ceea ce avea să se întâmple în vremurile de pe urmă, să-și arate darul profetic al sufletului său și să-l încredințeze pe vremurile de pe urmă care vor veni, mi-a scris în cuvinte simple și necăutate așa:

Biletul lui Simeon către Nichita

132. „Biletul [*pittakion*] tău, copilul nostru duhovnicesc, l-am primit, dar nu l-am admis, ci am condamnat multa ta naivitate, pentru că ai gândit despre noi unele ca acestea ca și cum

mi-aş fi închipuit sau m-aş fi gândit că tu ai reţinut hârtia aceea dintr-o viclenie sau curiozitate ca să mă întristezi. Căci ce viclenie e în aceasta sau ce necaz mi-ar putea veni de aici, chiar dacă m-am arătat făcând mult caz de aceasta? Dar nu ştiam defel că era la tine şi bănuiam că s-a pierdut poate din nepăsarea slujitorului meu fie pe drum, fie într-alt fel, şi pe acesta m-am întristat. Fiindcă ce bănuială aş fi putut avea faţă de tine pe care te-am recunoscut o dată pentru totdeauna ca pe mine însumi şi ţi-am încredinţat toate ale mele şi nădăjduiesc ca prin tine să se facă cunoscute şi tuturor celorlalţi, precum a zis Hristos ucenicilor Lui: «Cele pe care le-ai auzit la ureche vestiţi-le de pe acoperişuri» [Mt 10, 27]? Căci de aceea te-am rugat să le transcrii în caiete, ca să-ţi las toate schiţele mele. Şi cum ai putut bănuii că gândeam unele ca acestea împotriva ta? Totuşi Dumnezeu îţi va ierta păcatul acesta de a fi crezut că suntem în afara iubirii care «rabdă toate şi nu cade niciodată» [1 Co 13, 8], dacă nu se rupe cineva de bunăvoie de ea. Ea însă rămâne neseccionabilă, indivizibilă, primind cu bunăvoinţă pe toţi cei care vor să se întoarcă şi să se alipească iarăşi de ea şi, alipindu-se de ei, de multe ori îi atrage şi cheamă la sine şi pe cei ce nu vor. De aceea mă rog să te alipeşti şi uneşti şi tu, copile, ca să nu mai poţi gândi răul, nici cel ce este, nici cel ce nu este nicidecum aşa, ci să rămâi mereu în tot şi în toate nescandalizat faţă de mine şi faţă de toţi. Amin.”

Vedenia dumnezeiască a lui Nichita după şaisprezece ani

133. Fiindcă eram încă tânăr şi încă nedesăvârşit în cuvântul cunoaşterii, întrucât de-abia îmi mijea barba, n-am putut înţelege sensul acestor cuvinte atunci când mi le-a scris, dar, mişcat cred frumos spre acesta de sus, am predat scrisului şi această scrisoare şi altele pe care mi le-a trimis cu diverse prilejuri. Au trecut însă şaisprezece ani şi, fiind combătut de mulţi şi luptând cu mulţi, cum s-a spus mai sus, în mijlocul acestor încercări am uitat nu numai de această scrisoare, dar şi de toate celelalte de Dumnezeu insuflate scrieri ale lui. Prin rugăciunile lui însă, bunătatea lui Dumnezeu ne-a cercetat şi a privit spre necazurile şi nevoile noastre pe care le suportăm în această viaţă pentru plata păcatelor noastre şi a făcut iarăşi

neîmpiedică intrarea noastră în de Dumnezeu mântuita noastră turmă a mănăstirii Studiului, toți cei care luptau cu noi fiind alungați și făcuți neputincioși de ea. Acum când am putut să mă cercetez pe mine însumi prin iubita mea pocăință, isihie și lacrimi, desfătându-mă de darul lui Dumnezeu care e mângâierea Duhului Sfânt care se face în inimă prin preadulcea ei străpungere — căci e bine să fim recunoscători și să vestim tuturor mila lui Dumnezeu —, acum deci ne-a luat un extaz și o schimbare neașteptată — o schimbare a dreptei Celui Preaînalt [*Ps* 76, 10] —; era a doua săptămână din Postul Mare când, în prima zi a săptămânii, am fost surprins de o vedenie înfricoșătoare. Schimbând toate simțurile mele, firea, simțămintele, și toate mișcările trupului meu, m-a făcut să uit ca și David să-mi mănânc pâinea [*Ps* 101, 4], căci — martor mi-e Hristos Adevărul — am ajuns ca unul care nu mai purtam trup. Căci cel pe care-l purtam mi se părea ușor și ca duhovnicesc, nemaiflămânzind, nemaîinsetând, nemaismîțind oboseala și nedormirea din pricina libertății și ușurătății care se făcuseră în mine printr-o tăcere negrăită a puterilor sufletului și a gândurilor gândirii și o seninătate de nespus a inimii mele. Căci iubirea de Dumnezeu revărsată în ea ridicase la ceruri toate simțurile sufletului meu și eram într-o lumină senină ca unul netrupesc; și sufletul meu a fost timp de șapte zile într-o mare plăcere și o bucurie de nespus, netulburat de nicio patimă, gând sau necesitate naturală, toată simțirea lumii fugind dintr-odată de la mine, fie plecând, fie intrând în neființă.

Nichita își readuce aminte de Simeon

134. Iar cum eram sub această fericită pătimire, fiind încă în isihie în foișorul mării biserici a Înainte-mergătorului⁵⁴, sufletul mi s-a mișcat cu o preadulce străpungere spre iubirea fericitului și sfântului meu părinte Simeon care mă luminase

⁵⁴ Hramul bisericii mari a faimoasei mănăstiri Studiu ctitorită în 453 de consulul Studios pentru a adăposti capul Sfântului Ioan Botezătorul descoperit în 453 la Emessa, dar care până la urmă n-a putut fi adus aici. Restaurată în 1293, a fost transformată în moschee de sultanul Baiazid II (1481–1512). Restaurată din nou în 1820 după incendiul din 1782, a căzut în ruine, care se văd și azi, după cutremurul din 1894 și devastările din 1920.

și mă pusese pe calea vieții. Căci simțeam parcă pe cineva reamintindu-mi tainic în minte lucruri pe care le uitasem cu desăvârșire, ca de pildă evlavia acestui fericit părinte, incomparabila lui lucrare a virtuții, străpungerea continuă, lacrimile zilnice, smerenia, blândețea, iubirea aceea nefățarnică, rugăciunea netulburată și neîncetată, înfrânarea, postul, privegherea de toată noaptea, răbdarea ispitelor, mulțumirea de fiecare zi în toate necazurile pe care le suporta, milostenia, împărțirea la cei lipsiți, compătimirea, îndelunga răbdare, decența purtărilor, bunătatea și rectitudinea sufletului, cugetul neumil, rezistența pentru dreptate și adevăr, caracterul nepolemic, sobrietatea, cumpătarea, moderația, dreptatea, ortodoxia, iubirea de frați, seninătatea, curăția inimii cu care se împărtășea în fiecare zi cu dumnezeieștile Taine ale lui Hristos, cuvântul luminat, dulceața întâlnirii, strălucirea și curăția externă a sufletului de la care avea fața strălucitoare ca soarele, blândețea, liniștea, tăria în necazuri, neavaritia, neostentația, nevanitatea, nerăutatea, smerenia, iubirea de săraci, afecțiunea față de copiii săi, lipsa de ranchiună față de cei care-i făceau rău, voioșia, bucuria, iubirea de frumos, iubirea de virtute și, pe lângă acestea, cele mai desăvârșite și mai înalte decât acestea: înțelepciunea cuvântului, cunoașterea tainelor negrăite ale lui Dumnezeu, înălțimea teologhisirii lui, adâncul smeritei lui cugetări, vedeniile înfricoșate ca și fericitul Pavel, descoperirile tainice, vederea luminii dumnezeiești infinite, atitudinea de heruvim la liturghisirea înfricoșătoarelor Taine ale lui Hristos, la care vedea curat Duhul Sfânt pogorându-se și sfințindu-l pe el și Darurile, preștiințele, profețiile, vederile înainte; încă și povățuirile, catehezele, cuvântul făptuitor și învățător, scrierile lui, tâlcuirile dumnezeieștii Liturghii, discursurile acelea etice și catehetice, epistolele, discursurile lui apologetice, antireticele, erosurile imnelor dumnezeiești.

Nichita compune discursuri și imne în cinstea lui Simeon

135. Aducându-mi deci aminte de măreția acestora, că a fost o vistierie a atâtor lucruri bune, că a fost un vas al alegerii lui Dumnezeu [cf. FA 9, 15], bogat în orice virtute a lui Dumnezeu, devenit întreg bogăția harismelor Duhului, fiindcă a iubit

înțelepciunea și s-a unit cu ea [Sol 8, 2] prin curăția covârșitoare, nu puteam să-mi dau seama în mod exact, neavând încă experiența acestei minunate lucrări a Duhului, de unde și de la cine îmi răsunau în chip tainic acestea și cine era cel ce le grăia în inima mea și punea în mișcare sufletul meu spre iubirea aceluia, până când văzându-mă nedumerit și căutând să aflu cauza pentru care mi se grăiau în chip uimitor acestea, harul lui Dumnezeu a adăugat și mi-a spus la ureche: „Acestea sunt din venirea și mângâierea Duhului, precum spune Hristos Dumnezeu apostolilor Lui și prin ei nouă tuturor credincioșilor: «Iar Mângâietorul, Duhul Sfânt pe Care Tatăl Ți l-a trimis în numele Meu, Acela vă va învăța pe voi toate și vă va aduce aminte toate câte am spus vouă» [In 15, 26].” Aducându-mi aminte, așadar, precum s-a zis, de toate acestea, și iubirea față de acest de trei ori fericit părinte lățindu-mi-se, am fost silit, martor mi-e Dumnezeu, ca pus în mișcare și îmboldit de cineva, să laud în elogii conduita lui virtuoasă și să compun spre lauda lui câteva imne demne de înălțimea sfințeniei lui. Dar amânând multe zile acest lucru pentru că nu aveam meșteșugul de a scrie unele ca acestea, fiindcă nu ajunsesem să mă consolidez în cunoașterea din afară [profană] și să mă ascut în discursuri, dat fiind că eram un tânăr de paisprezece ani când am renunțat la lume și la agitațiile ei și am părăsit studiul acestor discipline, nu aveam odihnă ziua și noaptea de la Duhul care mă aprindea înăuntru și mă îmboldea și mișca puternic spre aceasta.

136. De aceea, nesuportând mai mult această constrângere, mai întâi am alcătuit imne în formă de canoane celui întru sfinți Părintelui nostru mărturisitor Teodor Studitul ca exercițiu al cuvântului și împlinire a dorului de el; după care mintea îndulcindu-mi-se în aceste cuvinte ca de o plăcere negrăită, am compus și pentru fericitul și marele nostru părinte Simeon un discurs funebru, imne de cântat și elogii, gândirea mea revărsând în chip îmbelșugat și nestăvilat ca dintr-un izvor curat apele înțelesurilor și mâna mea neputând ține pasul cu repeziciunea celui ce-mi dăruia cuvântul înăuntru meu. Compunând deci acestea, după ce le-am revizuit și transcris pe curat, le-am arătat unuia din cei care aveau o mare experiență în

cunoașterea din afară [profană] și dinăuntru [sacră] și auzind de la el că nu erau mai prejos decât cele ale înmografilor din vechime și decât stilul bisericesc, când s-a înserat m-am dus la racla acestui fericit părinte cântând împreună cu alți bărbați evlavioși înălțimea sfințeniei lui și am citit cuvântul funebru, aducându-i după putere cinste și laudă.

Nichita are vedenia lui Simeon

și purcede la editarea și difuzarea scrierilor lui

137. Deci făcându-i acestea cu dor și credință multă, într-o noapte am primit această vedenie. Mi se părea că sunt chemat de un altul care-mi spunea: „Te strigă, frate, părintele duhovnicesc; vino și urmează-mi!” Și au l-am urmat cu toată bucuria și înflăcărarea sufletului; căci de când plecase la Dumnezeu nu mă mai învrednicisem să-l văd vreodată. Iar când am ajuns aproape de o locuință împărătească foarte strălucită, numită obișnuit „cubucion”, cel care mă chemase mi-a poruncit să intru deschizându-mi porțile. Și iată că pe un pat scump și înalt îl văd pe sfântul zăcând odihnindu-se ca un slăvit împărat; avea fața strălucitoare și părea că surâde și privește spre mine. Și când am ajuns în fața lui mi-a făcut semn cu mâna să mă apropii de el. Și îndată am alergat cu multă veselie a inimii și plecându-mi genunchiul i-am dat cinstea cu tot respectul și evlavia. Iar el, după ce m-am ridicat și apropiat de el, m-a îmbrățișat și sărutat pe gură și cu grai vesel și dulce mi-a zis așa: „M-ai odihnit, dragul și iubitul meu copil”. Și luându-mă de mâna dreaptă și punând-o sub coapsa lui dreaptă, cu cealaltă mână a lui mi-a arătat hârtia scrisă pe care o ținea desfășurată în ea și mi-a zis: „De ce l-ai uitat pe cel ce ți-a spus: «Încredințează acestea unor oameni credincioși și care vor fi în stare să-i învețe pe alții» [2 Tim 2, 2]?” Și cum a spus acestea, odată cu cuvântul m-am trezit și eu care văzusem aceasta treaz iar nu în somn, și m-am aflat într-o atât de mare bucurie și veselie a sufletului, cu gura plină de dulceață și inima plină de veselie, încât de foarte marea plăcere și veselie a duhului căutam să mă dezbrac de trup și să mă duc cu sufletul gol acolo unde i se dăduse aceuia sălășluirea în fericirea imaterială împreună cu toți sfinții cei din veac.

138. Iar că aceasta a fost o vedenie adevărată și nu un vis m-a convins bucuria care s-a făcut atunci în mine cu veselie negrăită a inimii, precum și amintirea neștearsă despre acest lucru întipărită în inima mea. Căci imaginațiile vin în suflet în chip imaginar și cele imaginate sunt în minte neclare și nu lasă amintire. Nu acesta e însă cazul cu vedeniile adevărului, care, cum s-a arătat, rămân în minte ani îndelungați și chiar până la sfârșitul vieții. M-a convins Grigorie Teologul care scrie așa în cuvântul său funebru la [fratele său] Cezarie în care primește ca adevărată vedenia privitoare la acesta și o încredințează ca atare celor cărora le scrie așa: „Atunci îl voi vedea pe Cezarie nu murind, nici purtat, nici vrednic de milă, ci strălucitor, slăvit, înalt, așa cum mi te-ai arătat de multe ori în vis tu, cel mai drag mie și mai iubitor de frați dintre frați”⁵⁵. Dar nu numai aceasta, ci a văzut așa ceva și când mama lui era bolnavă, iar urmarea a arătat că vedenia a fost adevărată, iar el a încredințat-o prin cele pe care le-a scris și prin care mă convinge și pe mine că vedenia aceasta a fost adevărată și nu imaginația unui vis; căci spune: „Deci cum o hrănește Dumnezeu? Nu făcând să plouă mană ca în vechime lui Israel. Dar în ce fel? Mi se părea că eu, dragul ei — căci nici în vis nu-l prefera pe altul nouă —, mergeam adesea noaptea cu un coș și pâini foarte strălucite, rugându-mă asupra lor și pece-tluindu-le [cu semnul crucii], cum ne plăcea să facem, și o hrăneam, o înzdrăveneam și-și aduna puterile. Și veselia de noapte era un lucru adevărat, căci plecând de la aceea și-a revenit în sine și la nădejdi mai bune, acesta fiind semnul că lucrul s-a făcut în mod evident, clar și arătat”⁵⁶. Deci că și ceea ce mi s-a arătat a fost o vedenie adevărată și nu o imaginație irațională am arătat destul prin toate ele spuse de noi.

139. Cercetând și examinând deci critic în mine însumi vedenia, a fost ca și cum cineva m-a inițiat în taina ei mai adâncă. Totuși am socotit că trebuie să o descopăr și unui bătrân foarte înțelept în cele dumnezeiești și omenești, care de cum a auzit

⁵⁵ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 7 funebă pentru Cezarie* 21; PG 35, 784.

⁵⁶ GRIGORIE TEOLOGUL, *Cuvântarea 18 funebă la tatăl său* 30; PG 35, 1021–1024.

cele spuse a spus cu aceleași cuvinte aceleași lucruri cu inițierea tainică pe care o primesc cu privire la aceasta: „Spunându-ți sfântul: «M-ai odihnit, dragul și iubitul meu copil» a însemnat primirea imnelor și elogiilor care i s-au adus, arătând că sfinții care trăiesc în Dumnezeu primesc și după moarte cu bucurie și cu toată aprobarea imnele și elogiile care li se aduc. Căci acest lucru îl arată și Dionisie Areopagitul în «taina» și «contemplarea» celor adormiți⁵⁷, întrucât slava trece la Dumnezeu și folosul revine celor ce le aud, care prin auzire sunt făcuți mai buni și îndemnați să imite conduita sfinților și faptele lor. Prin sărutare a arătat intimitatea cu ei care vine de aici și harul dat de aceia celor care scriu acestea. Iar prin aceea că a pus mâna ta dreaptă sub coapsa lui dreaptă a făcut aluzie la jurământul pe care l-a cerut odinioară Avraam de la sluga sa pusă peste cele ale sale spunând așa: «Pune mâna ta sub coapsa mea și jură-mi pe Dumnezeul cerului și al pământului» [Fc 24, 2], cerându-ți un jurământ cu privire la odraslele Duhului pe care le-a zămislit în pântecul gândirii lui în frica lui Dumnezeu și i-a născut pe pământ, și anume cu privire la generația aceasta de oameni, adică despre scrierile lui dăruite lui de sus de Duhul, ca să le predai scrisului și să le încredințezi unor oameni credincioși spre folosul celor ce le vor citi, cum ți-a adus aminte prin cuvântul Apostolului: «Încredințează-le acestea unor oameni credincioși, care vor fi destoinici să învețe și pe alții» [2 Tim 2, 2] și prin aceea că ți-a arătat hârtia scrisă și desfășurată.”

140. Aceasta fiind judecata vedeniei în care am fost inițiat atât de Cel care ne deschide mintea să înțelegem Scripturile, cât și de acel bătrân preaînțelept și vechi de zile, mi-am amintit numaidecât și de scrisoarea pe care mi-o trimisese oarecând sfântul și de scrierile lui insuflate de Dumnezeu, și așa cum îmi scrisese foarte profetic atunci, așa s-au și făcut toate la vremea lor, și cred că încă se vor face. Căci ajungând în mâinile mele toate scrierile lui care au fost ținute și păzite ca o comoară împărătească de un alt om dificil, astfel încât și o carte care fusese vândută dintre scrierile lui mi-a fost adusă și

⁵⁷ DIONISIE AREOPAGITUL, *Despre ierarhia bisericească* VII, 3; PG 3, 556.

a fost pusă alături de celelalte, ajungând potrivit profeției și sfintei lui scrisori moștenitor al bogăției harismelor pe care Dumnezeu i-a dăruit-o prin darul Duhului ca și martorilor oculari ai cuvântului [Apostolilor], am proclamat-o pretutindeni și am pus înaintea dăruind cu generozitate tuturor spre binefacerea și folosul sufletului teologhisirile lui, măcar că defăimătorii învechiți în rele nu voiau aceasta din pricina înfrângerii lor. pentru care nădăjduiesc să primesc aici și dincolo răsplata din mâna Domnului prin rugăciunile acestui fericit sfânt, fiindcă El este Cel care a spus în chip nemincinos: „Cine primește un drept în nume de drept plată de drept va lua, cine primește sfânt în nume de sfânt plată de sfânt va lua, iar cine primește proroc în nume de proroc plată de proroc va lua” [Mt 10, 41]; și iarăși: „Cine vă primește pe voi, pe Mine Mă primește, și cine Mă primește pe Mine primește pe Cel ce M-a trimis pe Mine” [Mt 10, 40]. Dar despre acestea destul.

XV. Alte minuni săvârșite după moarte atestă sfințenia Sfântului Simeon

141. Dar ce? Vom lăsa oare neamintite și celelalte minuni pe care preateologicul și mărturisitorul părintele nostru Simeon le-a făcut după moarte și le face în fiecare an? Dar cum nu vom fi judecați după dreptate de Dumnezeu pentru aceasta ca niște disprețuitori ai lucrurilor dumnezeiești? Veniți deci, credincioșilor, și, fără a mai spune niciun cuvânt despre bărbații iudaizanți și defăimători, vă voi povesti câte a făcut Dumnezeu cu părinții noștri, și câte minuni a făcut în puterea Duhului după moartea sa preasfântul părintele nostru spre slava lui Dumnezeu Care l-a preamărit în mijlocul bisericii Lui.

Un monah de la Latros

Un preot și un monah plecat din Muntele Latros⁵⁸ și care se predase înstrăinării, după ce a văzut și străbătut multe locuri,

⁵⁸ Munte din Asia Mică situat la nord-vest de vechiul Milet, unde se afla o faimoasă mănăstire bizantină constituită în jurul sfântului Pavel († 15 decembrie 955), care se nevoise ascetic pe o stâncă de pe acest munte și care înainte de moarte a lăsat monahilor un important *Testament* duhovnicesc.

s-a odihnit din alergarea sa în mica turmă a Sfintei Marina întemeiată de sfântul lângă Chrysopolis. Și pentru că zisul preot a fost primit cu ospitalitate de monahii de acolo și a fost mulțumit de șederea în acea mică turmă, a ales să petreacă și să viețuiască împreună cu monahii ei și să se supună ostenelilor ascetice împreună cu ei. Iar monahii de acolo primindu-l, cum s-a spus, l-au rânduit în frăția lor și el a devenit unul din adunarea acelor. Deci cum la toate doxologiile săvârșite în biserică bărbatul cânta împreună cu toți și era atașat de dumnezeiasca Liturghie liturghisind mereu, întrucât în vârful altarului în fața jertfelnicului atârna întipărirea icoanei sfântului părinte Simeon, acela, lovit de gânduri de necredință, a început să se îndoiască și să spună în sine însuși: „De unde și ce fel de semne și minuni ca ale celor din vechime au încredințat sfințenia acestuia, ca luându-le la cunoștință și eu să-l am drept sfânt fiind încredințat de ele, așa cum plecând de la unele ca acestea Biserica credincioșilor îi are de mulți ani pe sfinții din vechime.”

142. Îndoindu-se deci astfel cu asemenea gânduri ca posedat de duhul necredinței, într-una din zile când doxologia de dimineată săvârșită de toți s-a terminat și toți monahii au ieșit din biserică și s-au dus la chiliile lor, acela a rămas de bunăvoie singur în biserică bătându-și joc de sfântul spre soarta rea a capului său. Întunecat fiind deci de diavolul, nenorocitul s-a apropiat de icoana sfântului și când a ajuns aproape de ea, nerușinatul și-a întins cu nerușinare mâna împotriva icoanei și a zis cu trufie și dispreț: „Niciodată nu-l voi socoti și slăvi pe acesta ca sfânt, nici nu mă voi închina lui prosteste!” Și odată cu cuvântul, încă pe când era acest glas în gura lui, a coborât asupra lui mânia lui Dumnezeu; căci îndată mâna pe care nenorocitul a întins-o împotriva sfintei icoane s-a uscat și a rămas întinsă în felul acela nemaiputând fi trasă de acela lângă cot. Lovit de dureri ascuțite, fără voie, pentru că nu se mai putea muta de acolo, a dat de știre tuturor despre el prin glasuri plângăcioase. Înfricoșați de strigătele lui, monahii au alergat în biserică și l-au găsit pedepsit de judecata dreaptă a lui Dumnezeu, ca legat de mâna dreaptă și spânzurat de aer înaintea icoanei și prin strigăte plângăcioase încercând să-i aplece spre

milă pe monahii care-l vedeau. Când au aflat de la el pricina unei asemenea mâinii a lui Dumnezeu asupra lui, monahii care alergaseră au suspinat mult pentru îndrăzneala lui și fiindu-le în același timp milă de el, L-au rugat pe Dumnezeu și pe dumnezeiescul părinte Simeon să-l dezlege pe nenorocitul de acea cumplită pedeapsă. De aceea, luând untdelemn de la candela icoanei aceleuia și ungând cu el de la umăr până la degete mâna care spânzura în aer, de-abia au putut din zori și până la apusul soarelui să-L plece spre milă pe Dumnezeu și pe sfântul ca mâna lui cutezătoare să fie dezlegată din legăturile nevăzute și cu neputință de scăpat ale mâniei lui Dumnezeu. Așa a fost această minune înfricoșătoare și uimitoare.

Monahul cântăreț Ignatie

143. Ceva asemănător s-a întâmplat și cu altul care a fost lovit de gânduri de necredință, cum nu s-ar fi căzut, de sărbătoarea sfântului. Iată cum s-au petrecut lucrurile: săvârșindu-se praznicul sfântului nostru părinte în acea mănăstire, se adunase la el o mulțime nu puțină, și erau și unii monahi de la mănăstirea împărătească Cosmidion⁵⁹. Unul dintre ei, Ignatie cel cu voce frumoasă, a cântat cu glas dulce la privegherea utreniei condacul scris pentru sfântul și pe când parcurgea cu glasul său melodios icoasele lui a fost lovit și el prin lucrarea și invidia Satanei de gânduri de necredință împotriva de trei ori fericitului părinte privind la dumnezeiasca lui icoană care atârna, cum s-a spus, de vârful altarului. Deci întrucât bărbatul era posedat în chip nevăzut de asemenea gânduri, vrând sfântul să vindece sufletul lui lovit de invidia diavolului și să dea har și folos tuturor celor ce cântau împreună cu el, pe când cânta încă acela cu voce dulce, pe neașteptate în fața lui și a lui Metodie care venise de la mănăstirea Studiului, icoana sfântului aprinsă la față ca niște cărbuni aprinși și devenită ca o flacără a început să se miște ca un val și să se poarte de o parte și de alta din vârful altarului de care atârna. Deci când Ignatie a văzut această uimitoare minune, vocea i s-a stins

⁵⁹ Mănăstire cu hramul Sfinților Doctori fără de Arginți Cosma și Damian întemeiată de Paulin, demnitar de la curtea lui Teodosie II (408–450).

îndată și a rămas mult și fără grai. Iar când cântăreții și cei strânși la praznic l-au văzut dintr-odată fără grai și icoana sfântului mișcându-se și clătinându-se de la sine, se întrebau ce s-a întâmplat cu cel care cânta cu o voce atât de frumoasă. Care era cauza muțeniei lui? Și ce a gândit de a păți aceasta? Iar el spunând adevărul și recunoscând ce a făcut, a mărturisit că a fost împuns în sufletul său de gând de necredință și cum, ațintindu-și privirea spre icoana sfântului, a văzut fața ei ca o flacăra și clătinându-se parcă împotriva lui și arătând limpede prin mișcarea ei harul Duhului Sfânt care locuia în ea, așa cum Dumnezeu l-a arătat odinioară popoarelor prin limbi de foc coborâte peste Apostoli [FA 18, 19], și în acest fel a făcut din cei loviți de gânduri de necredință credincioși distinși.

Manase și vindecarea lui

144. Și, dacă vrei, vom veni și la altă minune a părintelui nostru Teologul. Între slujitorii ucenicului sfântului, Nichita Stithatul, era unul Manase. Acesta a căzut într-o boală de măruntaie numită constipație și de cincisprezece zile gusta mâncare în chip obișnuit spre hrănirea trupului, dar fără să dea afară nimic din cele care prisoseau; viața sa era, așadar, în primejdie și aștepta moartea așa-zicând în fiecare zi, fiindcă duhoarea pântecului îi ieșea în chip contrar firii pe gură. Și pentru că orice metodă medicală și leac medical n-aveau efect asupra acestui bărbat, boala îl dovedea și medicii nu mai avea speranțe pentru viața lui. El însă nesocotind toate celelalte prin care se mângăie trupul bolnav, s-a refugiat prin pocăință și rugăciune la Dumnezeu. Vărsând din multa deprimare râuri de lacrimi, adormind a văzut într-o vedenie de noapte pe ucenicul sfântului, de care a fost vorba și căruia îi slujea grăind, și chemându-l și stând în fața icoanei sfântului îi spunea așa: „Manase, ia candela de la icoana sfântului și bea ceea ce are în ea, și vei avea ușurarea bolii”. Iar el de cum a auzit aceasta, luând-o deodată cu cuvântul și bând-o în somn și sărind din pat așa cum era, a deșertat odată gunoiul intestinului acumulat de cincisprezece zile și s-a bucurat de o sănătate curată. Dobândind astfel în chip uimitor vindecarea pe care nu o putuse dobândi înainte de aceasta prin leacuri alergând la medici, a

mulțumit fierbinte sfântului căzând la dumnezeiasca lui icoană cu lacrimi și povestind bucuros ceea ce se făcuse cu el, vestea limpede tuturor îndrăzneala sa către Dumnezeu și sfințenia lui. Acest lucru a fost așa.

Ioan și Filotei Zăvorâtul

145. Doi bărbați evlavioși, dintre care unul se numea Ioan, iar celălalt Filotei, care s-au înțeles în lume potrivit poruncii dumnezeiești a cuvântului Domnului [cf. *Mt* 18, 19] și au renunțat apoi la ea în chip înțelept, au îmbrăcat haina sfântă a monahilor și au plecat de bunăvoie spre lupte ascetice. Iar pentru că Pronia dumnezeiască voia să ridice prin acești bărbați un sălaș ascetic spre exercițiul virtuții pentru cei ce voiesc să renunțe la lume și să-și însușească prin ostenele evlaviei viața evanghelică a monahilor, i-a pus în mișcare spre aceasta, deși trăiau în sărăcie și lipsuri și nu aveau nici măcar hrana de fiecare zi, și cu conlucrarea și puterea lui Dumnezeu au ridicat o sfântă mănăstire de asceți la Anaplis pe țărmul bizantin [european] al Propontidei, atât de măreață și frumoasă, atât de împodobită și plină de grație, că toți cei care cunoșteau sărăcia și simplitatea bărbaților rămâneau uimiți văzând construcția extrem de costisitoare a mănăstirii și alcătuirea ei. Deci după ce au terminat o asemenea mănăstire, unul din ei fiind iubitor de Dumnezeu și fierbinte în lupte duhovnicești și care purta bine numele de Filotei [iubitorul de Dumnezeu], pregătindu-și o chilie de isihast spre zăvorăre, a intrat în ea, a încuiat orice acces în ea și a ales să străbată cu râvnă luptele mai desăvârșite ale isihiei; celălalt însă, Ioan, fiind mai neputincios în ce privește puterile sufletului, fiindcă era eunuc, a preluat administrația mănăstirii și se îngrijea de ea ca un econom înțelept.

146. Filotei însă, când s-a hotărât să intre în augustul atelier al isihiei, s-a gândit ca mai înainte să intre în Orașul-Regină și să-și dea făgăduințele la preaaugustele biserici de acolo să vadă, să vorbească și să se sfătuiască despre intenția lui cu bărbați duhovnicești și așa să se alătore tuturor și să intre în isihia chiliei sale după Dumnezeu. Intrând, așadar, în Constantinopol și închinându-se la preaaugustele biserici din el și

dându-și în acestea făgăduințele sale lui Dumnezeu, a intrat și în vestita mănăstire Studiu să-l îmbrățișeze pe Nichita supranumit și Stithatul și să se sfătuiască cu el despre intenția lui. Și cum acest bărbat era un ucenic înflăcărat al acestui părinte Teolog, vorbind cu Filotei și povestindu-i viața sfântului, ce fel de încercări și câte necazuri a răbdad din pricina iubirii sale față de Hristos și față de părintele său, și de ce har egal cu Apostolii s-a învrednicit, și cum teologhisea cu duh dumnezeiesc deși era neștiutor al disciplinelor din afară [profane] și a scris cuvinte de învățătură spre zidirea Bisericii lui Hristos, a trezit în sufletul bărbatului o dragoste aprinsă față de sfântul. Și pentru că i-a cerut o carte, i-a dat una din de Dumnezeu insuflatele lui scrieri cuprinzând învățătura lui și l-a slobozit, iar el a intrat bucuros în zăvorârea lui vărsându-și acolo sudorile virtuții. Acest iubit de Dumnezeu Filotei deci, înainte de a intra în atelierul isihiei, pe când se dedica cu sârguință luptelor sfinte, a fost năpădit, cum era și de așteptat, de gânduri de îngrijorare gândindu-se la violența ascezei din zăvorâre și la sudorile și luptele din ea. Căci așa este sufletul luptător: caută mereu să adauge osteneți la cele dinainte, ca în el să se îplinească limpede acel înțelept cuvânt: „Cine-și adaugă știință își adaugă suferință” [Ecc 1, 18].

147. Așa fiind deci bărbatul, pe când se ruga fierbinte lui Dumnezeu să-i dea răbdare, tărie și pricepere să suporte cu iubire de osteneală necazurile și strâmtorarea zăvorârii, într-o noapte neputând dormi aude parcă pe cineva bătând la poarta sa. Și grăbindu-se să vadă cine bate, vede deschizând poarta un bărbat cărunt, și el eunuc, cu aspect distins și grav și chip foarte îngeresc, cu fața plină de har dumnezeiesc, și îi spune: „Cine ești, cinstite părinte? Și pe cine cauți venind la smerenia mea?” Iar el cu o voce ca miere a spus: „Eu sunt Simeon, care mi-am făcut sălașul lângă Chrysopolis la mănăstirea Sfânta Marina de acolo, și am venit să rămân aici și să locuiesc cu voi.” „Și cine ți-a rupt cămașa, părinte?”, i-a zis Filotei, căci văzuse că purta o cămașă ruptă. Iar sfântul a spus: „Oameni răi mi-au făcut acest lucru fără motiv [cf. Ps 34, 19]. Dar ce ai, iubite Filotei, de ești îngrijorat de tine însuși? Cât privește cele de care trebuie să te îngrijorezi și să-ți faci griji, află mai

întâi acest lucru: că oricine urnează să se cuminece cu înfri-coșătoarele Taine trebuie să renunțe cât mai mult la multa băutură și ospete și să se mulțumească seara cu doar trei pahare de băut și de mângâiere a trupului; și după împărtășirea cu Ele trebuie să se mulțumească tot cu ele și cu un regim și o masă frugală.” Dar ce voia să-i arate prin aceste prime cuvinte? „Pentru că atunci când începi asemenea lupte ale ascezei și isihiei se cuvine să știi că trebuie să te curățești prin înfrânare, lacrimi și rugăciune, ca să fii gata în fiecare zi de primirea tainelor lui Hristos prin care, liniștindu-te și rugându-te neîmpiedicat, vei avea mintea luminată dintr-o bogată împărtășire a Duhului Sfânt și a contemplărilor tainelor ascunse ale lui Dumnezeu, precum este scris: «Duhul toate le cercetează, chiar și adâncurile lui Dumnezeu» [1 Co 2, 10].”

148. Deci cum a vorbit sfântul astfel cu Filotei, a vârat mâna sub cămașa lui și a atins stomacul gol al celui ce zăcea pe pat și ținându-l ca și cum l-ar fi măsurat mișcându-și mâna peste el, iar cu degetele și cu palma l-a strâns ca făcându-l să încapă mai puțină hrană. După care sărutându-l pe Filotei i-a zis: „Dacă vrei, trecând marea vino în înstrăinarea noastră și te vom vedea și îmbrățișa iarăși, iubite Filotei.” Și când acela a spus, iar acesta a auzit acestea, sfântul a fost luat dintr-odată din vederea lui Filotei și, venindu-și în sine însuși, Filotei și-a găsit sufletul plin de voieșie. Și începând de atunci înfrânarea i-a devenit firească și a străbătut viața sa în zăvorăre cu nevoi extrem de puține și o masă frugală, și bucurându-se a povestit celor ce erau împreună cu el vedenia și venirea la el a sfântului și arătarea lui. Căci întrucât venerabilul în toate Filotei a simțit de aici un ajutor, a socotit vedenia dumnezeiască și nu amăgitoare, și a hotărât că trebuie să-și arate recunoștința. Așadar, împreună cu frații care erau împreună cu el a ieși în căutarea sfântului, și trecând marea spre Chrysopolisul nostru potrivit poruncii sfântului către el, a căutat zisa mănăstire a sfântului și găsimd-o, după ce monahii de acolo i-au arătat racla cu moaștele sfântului, a căzut la picioarele ei și a dat părintelui Teolog Simeon închinăciunea care se cuvenea cu mulțumire și toată cinstea. Și luând icoana sfântului și elogiile lui scrise de zisul ucenic al sfântului, precum și de Dumnezeu

insuflătele lui învățăături, a avut de atunci încolo în sine însuși pe sfântul întreg iar sfântul petrecea împreună cu toți de acolo. De aceea prăznuiește în fiecare an și pomenirea părintelui veselindu-se în ea și pune în fiecare zi, potrivit Psalmistului, în inima sa înaintări și urcușuri [cf. Ps 83, 6]. Acestea sunt cele făcute de sfântul spre folosul altora.

Nichita vindecat de gânduri de desfrânare

149. Dar să auzim, dacă ți se pare, și cele pe care le-a lucrat după moartea sa ucenicul său adevărat. În vremea preacinsti-tului post al Sfintelor Păresimi zisul ucenic adevărat al sfântului, Nichita zis și Stithatul, ținându-se ca de obicei de sfin-tele lupte, a fost lovit printr-o retragere economică a harului de un duh de curvie. Fiind un bărbat foarte înțelept și având o viață de lupte în nemâncare și în toată suferirea celor rele, și-a ieșit nedumerit din sine însuși. Căutând de unde anume și din ce cauză s-au furișat în el gândurile murdare și necurate într-un asemenea moment, în care trupul îi era uscat din pricina luptelor postului și aproape mort din pricina nemâncării și nedormirii extreme, și negăsind-o, a fost lovit de o mare întristare și deprimare, neavând ce să facă pentru vindecarea pătimirii sale. Cuprins deci de întristare a făcut o rugăciune fierbinte către Dumnezeu și către sfântul și chemându-i și rugându-i așa atât pe Dumnezeu, cât și pe sfântul, într-o zi după ce a gustat puțină hrană de la acea masă necăutată, s-a culcat cu întristare în viziunea lui ascetică căci își avea încă locuința sub pământ și sub o boltă. Și când i se părea că ațipește fără să-și fi închis însă ochii, vede pe când zăcea treaz pe sfântul venind aieveja și șezând lângă patul său, apoi atingându-se de cămașa lui și chemându-l pe nume și zicându-i: „Nu știi, copilul meu, de unde și din ce cauză s-au furișat în tine aceste gânduri pătimăse?” Iar el când l-a văzut și auzit pe neașteptate pe sfântul, strângându-se în sine însuși i-a răspuns cu frică: „Am făcut orice căutare cu privire la asta, sfinte al lui Dumnezeu, dar n-am putut găsi încă pricina unei asemenea supărări.” Iar sfântul i-a zis: „Eu am venit să-ți dau de știre care este aceasta, dar fii cu luare-aminte la cuvintele mele: află, copilul meu, că ea vine cu siguranță din mândria și părerea de sine

a părții raționale a sufletului tău. Smerește-ți cugetul măsurându-te pe tine însuși și cele ale tale cu poruncile lui Hristos și va fugi degrabă de la tine.” Și spunând acestea îndată vederea aceluia s-a ascuns. Iar el, venindu-și în sine și sculându-se repede din vizuina lui, a alergat pe urmele sfântului și l-a întrebat pe slujitorul său: „Ai văzut pe sfântul Simeon ieșind de aici?” Și cercetându-și în chip riguros partea rațională a sufletului, a găsit limpede cum i-a spus sfântul cauza prin care avea patimă i-a vizitat sufletul împotriva așteptării într-un asemenea moment. Și smerindu-și cugetul și măsurându-și pretenziile sale realizări ascetice doar cu patima lui Hristos și scuipările Lui, îndată a fost eliberat de acele gânduri și de înghesuiala patimii și i-a urmat o mângâiere a Sfântului Duh prin lacrimi și străpungere a inimii, iar el a mulțumit mult părintelui Teolog și credința sa în el a sporit în iubire. Acest lucru a fost așa.

Vedenia lui Ioan, ucenicul lui Nichita

150. Vrând Dumnezeu să arate că e un lucru bineprimit pentru El și slujitorul Său Simeon și spre folosul Bisericii credincioșilor dacă s-ar face copierea de Dumnezeu insuflatelor lui cuvinte, i-a arătat și acum lui Ioan, ucenicul Stithatului, această vedenie, ca odinioară lui Proclus, ucenicul lui Ioan Gură de Aur⁶⁰. Căci după ce, așa cum se scrie în *Viața* mai pe larg a sfântului, zisului Nichita Stithatul i s-a poruncit de către sfântul printr-o descoperire să transcrie de Dumnezeu insuflatele sale învățături și scrierile sale folositoare, iar bărbatul a început cu sârg copierea lor pe pergament, ucenicul lui a văzut în vis această vedenie: i se părea lui Ioan că a intrat după obicei în chilia zisului bărbat să ceară și să audă ceva de folos sufletului. Și când s-a apropiat de ușa camării în care petrecea în isihie Stithatul pentru că era pornit să intre, l-a văzut șezând și mișcând condeiul și ostenindu-se cu sârguință în copierea de Dumnezeu insuflatelor lui cuvinte, și pe dumnezeiescul și Teologul părinte Simeon șezând și el în fața lui cu o mână rezemându-se în toiag și având mâna dreaptă întinsă spre el

⁶⁰ SIMEON METAFRASTUL, *Viața Sfântului Ioan Hrisostom* 23; PG 23, 1104 sq.

ca arătându-i schițele sale, vorbindu-i aieuea despre ele gură către gură și inițiindu-l în profunzimile înaltei contemplări din cuvintele sale și în învățăturile teologiei mistice, pe care teologhisind la fel ca teologii din vechime le lăsase Bisericii lui Hristos ca un izvor pururea curgător de ape spre tămăduirea sufletelor. Când Ioan a văzut aceasta, recunoscându-l pe sfântul măcar că nu-l văzuse în viață, înmărmurit de înfățișarea îngerească a părintelui, s-a strâns în sine însuși cuprins de teamă și n-a mai vrut să între. După puțin timp sfântul a ieșit de acolo umblând cu picior senin pe un drum care urca, și i s-a părut că-l cheamă pe nume și-i spune: „Ioane, spune-i lui Nichita al meu: Grăbește-te, copile, și sfârșește copierea lucrărilor mele, și ceea ce cauți ți se va face și împlini negreșit.” Acestea sunt cele făcute de sfântul după moartea lui pentru ucenicul său Nichita Stithatul.

Peripețiile minunate ale icoanei Sfântului Simeon

151. Dar cum voi lăsa deoparte lucrul care și numai auzit îi scoate din ei înșiși de uimire pe cei care-l aud? Voi adăuga totuși și acest lucru la cele dinainte spre slava lui Dumnezeu și folosul și veselia Bisericii Lui. Săvârșindu-se odată sărbătoarea sfântului — era ziua de 3 ianuarie, în care prăznuim exilul său —, unul din participanții la sărbătoarea era și Cosma, preaevlaviosul monah și egumen al mănăstirii Sfântul Ștefan [cel Nou] de pe Muntele Sfântului Auxentie⁶¹. Și fiindcă praznicul se făcea cu elogiile sfântului și bucurie și veselie aveau toți cei care participau la praznic pentru că în el era slăvit Dumnezeu, săracii erau hrăniți și bisericile erau luminate, un zel dumnezeiesc s-a strecurat în zisul bărbat și el și-a reproșat în mintea sa că nu avea și el de Dumnezeu insufletele învățături ale sfântului și nu prăznuia în chip asemănător sărbătoarea părintelui Teolog. Prin urmare a cerut zisului ucenic al sfântului să primească de la el icoana părintelui Teolog, pre-

⁶¹ Munte al pustnicilor de lângă Chalcedon, vizibil din Constantinopol, numit astfel de la Sfântul Auxentie († 437) care a sihăstrit aici. Pe timpul iconoclasmului, Sfântul mărturisitor Ștefan cel Nou († 767) a întemeiat aici o chinovie care i-a purtat numele și care a funcționat, cum se vede, și în secolul XI.

cum și imnele și elogiile scrise de acela ca să prăznuiască și el în fiecare an în mănăstirea lui pomenirea sfântului și să primească binecuvântarea de sus precum este scris: „Cei ce te binecuvântează vor fi binecuvântați, și cei ce te blestemă vor fi blestemați” [Nm 24, 9]. Și înduplecându-l prin rugăminți, precum s-a spus, și primind cu credință una din icoanele marelui părinte Simeon, a înmănat-o unui din monahii mănăstirii lui să o ducă teafără în zisa mănăstire a Sfântului Ștefan și i-a poruncit să o ia înainte și să se țină de drumul care duce spre munte. Luând deci monahul acela icoana sfântului și disprețuind poruncile care i-au fost spuse de egumen cu privire la icoană, a dat-o unui scit⁶², care fusese robul zisului egumen, să o poarte pe munte mergând înainte și el să-i urmeze.

152. Bărbatul acela însă, fiind hoț și rob fugit, a luat icoana și s-a întors înapoi și intrând într-o barcă din Chalcedon a trecut Marea Propontida și intrând în Orașul-Regină [Constantinopol] a vândut-o unui venețian. Când egumenul a ajuns la mănăstirea lui, l-a căutat pe monahul căruia îi încredințase icoana, dar icoana nu era nicăieri, cum nicăieri era și bărbatul acela căruia monahul îi dăduse din prostia lui icoana sfântului. N-au trecut multe zile și pe când era cuprins de întristare și deprimare pentru cele întâmplate, robul acela a fost predat de Dumnezeu în mâinile poliției. Și anchetat fiind a mărturisit că a vândut icoana venețienilor. I s-a dat cumpărătorului prețul pe care robul l-a luat și l-a și cheltuit. Și cei care au salvat icoana părintelui Teolog au adus-o în mănăstirea Sfântului Ștefan împreună cu robul acela fugit și cu biciul. Și pentru că sfânta icoană a fost salvată — o, dreptate a lui Dumnezeu de care nu se poate fugi! —, când a fost reasezată în biserică în vârful altarului, mânia lui Dumnezeu a căzut peste hoțul și îndrăznețul acela; căci fiind lovit cu dreaptă judecată de un demon mut cumplit, nenorocitul a căzut la pământ înaintea tuturor scrâșnind din dinți, scuipând spume și țipând ca un țap cuvinte tăiate și fără sens. Și rămânând destule zile sub pedeapsa aceea, nenorocitul de-abia a fost scăpat prin compătimirea lui Simeon de biciul demonului și a dobândit vindecare.

⁶² „Sciți”, apelativ bizantin arhaizant dat în secolele X–XI pecenegilor.

Aşa-i preamăreşte, aşadar, Dumnezeu pe cei care-L preamăresc pe El [I Rg 2, 30], şi-i arată veneraţi de toţi în Biserica Sa. Lui fie slava în vecii vecilor. Amin.

*

[Poem către Sfântul Simeon, în *Paris. gr. 1610. f. 69v*]

Părinte Simeoane, vistierie a tainelor, ocean al harismelor Duhului, stâlp al rugăciunii, prietene al privegherii, palat preatere al curatei iubiri, sălaş cu mii de miresme al nemâncării, organ dulce grăitor al cuvintelor desfătate, picură-mi o mică picătură a harurilor şi arată-mă lucrător al dumnezeieştilor osteneli. Vezi cum sunt înfrânt, răutatea biruie şi mă poartă spre adâncul păcatului! Aşadar, slujitorule al lui Dumnezeu, slobozeşte-mă degrabă de toată întinăciunea ca să te laud în imne ca pe un patron al meu. Iar dacă mă vei face iarăşi vrednic de vederea ta, de trei ori fericite, spun cu încordare ca şi ucenicul tău în vechime: voi copia bucuros cuvintele tale spre folosul prealimpede al multora şi spre aducerea-aminte de harurile sfinţeniei tale voi cânta neîntârziat imnele canoanelor tale, eu ticălosul.

pr. prof. JOHN A. MCGUCKIN

Sfântul Simeon Noul Teolog și monahismul bizantin

I. Viața din spatele *Vieții**

Viața Sfântului Simeon Noul Teolog (949–1022) se înscrie în tabloul deja cunoscut al tendinței crescânde manifestate în instituțiile monahale bizantine din Bizanțul secolului XI de a căuta o mai mare autonomie față de centrul imperial și patriarhal. Evenimentele ei corespund exact cu apogeul reformei politicii agrare a dinastiei Macedonenilor (867–1028), cu încercarea de a standardiza formele liturgice în Bizanț și cu tulburările crescânde din partea puternicelor familii aristocrate, îndeosebi din Asia Mică, manifestate în cele câteva încercări de pune mâna pe tron din această perioadă.

La mai bine de trei decenii după moartea Sfântului Simeon, ucenicul său Nichita Stithatul (cca 1000–1080) a compus o *Viață*¹ menită să minimalizeze orice element de controversă

* Trad. după: J. A. MCGUCKIN, „Symeon the New Theologian and Byzantine Monasticism”, în: A. BRYER / M. CUNNINGHAM (ed.), *Mount Athos und Byzantine Monasticism. Papers from the 28th Spring Symposium of Byzantine Studies* (Birmingham, March 1994), Variorum, Aldershot, 1996, p. 17–35.

¹ Ed. I. HAUSHERR, *Un grand mystique byzantin. Vie de Syméon le Nouveau Théologien par Nicéas Stéthatos* (OC XII), Roma, 1928 [trad. rom. mai sus, p. 243–355]; citată în continuare prescurtat în text ca *Vie*, cifrele arabe indică numărul paragrafului și numărul rândului; cifrele romane sub cele ale introducerii lui I. Hausherr. *Catehezele și Mulțumirile* Sfântului Simeon sunt citate *Cat* și *Euch*, cu număr și rând după ediția B. Krivocheïne: SC 96 (1963). 104 (1964) și 113 (1965); iar *Imnele* sunt citate *Hym* cu nu-

politică și bisericească din biografia eroului său, ceea ce n-a fost probabil o sarcină ușoară. Preocuparea sa a fost aceea de a reabilita un personaj care chiar și în 1054, când îi scria biografia, putea încă isca amintiri controversate.

Scrierile Sfântului Simon ne redau imaginea limpede a unui gânditor independent și a unui administrator viguros ajuns dintr-o carieră senatorială de succes într-o poziție de lider monahal extinsă, în societatea secolului XI, într-o amplă rețea de fii duhovnicești atât monahi, cât și aristocrați laici. Deși recunoscută în general ca fiind atât tardivă, cât și cu tendință, biografia lui Nichita e sursa dominantă pentru viața eroului nostru, dar mulți comentatori moderni se bazează încă mult prea încrezători pe ea, în ciuda avertismentelor editorului ei modern, părintele Irénée Hausherr. Ar fi mare nevoie de o analiză redacțională completă a tendințelor lui Nichita ca hagiograf, întrucât acolo unde Nichita și Simeon vorbesc despre aceleași episoade, se observă numaidecât divergențe semnificative. Dacă însă am fi mai puțin dispuși să ne bazăm pe *Viață*, problema reformelor monahale ale Sfântului Simeon Noul Teolog ar dobândi poate un relief mai deplin. Aceasta ar însemna însă să fim mai puțin dispuși să acceptăm explicarea dată acelor reforme de Nichita, și anume că Simeon ar fi găsit o comunitate părăsită și laxă pe care a restaurat-o într-o stare de fervoare spirituală, ceea ce e simplificarea hagiografică standard a ceea ce constituie o reformă monahală. Problema departajării adevăratelor motive ale Sfântului Simeon de cele atribuite lui o generație mai târziu poate fi clarificată explicând o parte din istoria pe care Nichita o trece sub tăcere.

Sfântul Simeon s-a născut în anul 949 într-o bogată familie de aristocrați provinciali bizantini din Paphlagonia, Asia Mică², familie cu importante contacte în capitală și rude în înalte demnități imperiale. În anul 960, tatăl și-a adus la Constantinopol copilul în vârstă de unsprezece ani ca să-și înceapă

măr și rând după ed. Koder/Paramelle: SC 156 (1969), 174 (1971) și 196 (1973) [trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr: SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG, *Discursuri teologice și etice. Scrieri I*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001²; *Cateheze. Scrieri II*, 2003²; *Imne, Epistole și Capitole. Scrieri III*, 2001].

² *I*e 2, 3–6.

studiile. Data sosirii sale în capitala bizantină coincide cu moartea împăratului Constantin VII Porfirogenetul (913–959) și însemna o nouă șansă de a face nume și avere sub o altă domnie. Era începutul domniei lui Roman II (959–963), sub care Nichifor Phokas și Ioan Tzimiskis și-au sporit reputațiile de generali de succes prin campanii în Orient.

Unchiul lui Simeon era deja în serviciul imperial în calitate de *koitonites* (camerier)³ și vedea în studiile nepotului o cale de acces la viața curții. Domnia lui Roman II a fost dominată de intrigile soției sale, împărăteasa Teofano, care în scurt timp a reușit să o facă să se retragă pe împărăteasa văduvă Elena și să le oblige pe cele cinci surori ale împăratului să intre în mănăstire. Cel care conducea efectiv era atotputernicul eunuc Iosif Bringas, care deținea poziția de *parakoimomenos* și *paradynasteuon*, echivalentă cu cea a unui prim-ministru civil. La moartea timpurie a lui Roman II în 963 situația s-a schimbat însă dramatic, întrucât Teofano a zădărnicit planurile de a se menține la putere ale lui Bringas aliindu-se cu generalul Nichifor Phokas, care a ajuns să fie uns împărat la Aghia Sofia numai după o luptă sângeroasă cu partizanii lui Bringas pe străzile capitalei. După ce a zdrobit această rezistență în august 963, Teofano l-a numit ca *domestikos*, ministru al armatei, pe Ioan Tzimiskis, iar ca *parakoimomenos* pe eunucul Vasile, unchiul tinerilor prinți Vasile și Constantin, fiii ei.

Acesta e contextul nemijlocit al unui detaliu din *Viața Sfântului Simeon* scrisă de Nichita, în care acesta ne spune că, după ce și-a terminat studiile secundare, sfântul și-a abandonat studiile pentru că nu voia să intre în cariera politică care i se deschidea. Acesta e un motiv hagiografic standard, deși Nichita merge prea departe atunci când își descrie eroul ca un *agrammatos*, „lipsit de carte”. Nichita ne induce în eroare aici, ca și în alte puncte, întrucât parcursul ulterior al lui Simeon ne arată că plănuia o carieră politică strălucitoare și că a avut succes în aparițiile lui.

Motivul retragerii sale abrupte din viața publică în 963 nu e faptul că evlaviosul copil întorcea deja spatele lumii (o idee pe

³ *Ite* 3, 5.

care Simeon însuși o contrazice în mărturisirile sale), ci faptul că lumea îi întorcea de fapt spatele. Intrarea propriu-zisă a lui Simeon în mănăstire avea să aibă loc abia peste paisprezece ani. Ce anume a întrerupt ascensiunea în aparență predeterminată a copilului? Pornind de la sugestiile părintelui Irénée Hausherr⁴, unii comentatori au încercat să umple lacuna speculând asupra depravării morale a lui Roman II și sugerând o repulsie morală a tânărului Simeon la gândul de a servi ca *spatharokoubikoularios* în dormitorul împăratului⁵. Această teorie ține însă mai mult de roman decât de istorie. Deși diminuat în secolul X, oficiul de *spatharokoubikoularios* implica automat un rang senatorial, nu însă și starea de eunuc⁶, și reprezenta mult mai mult decât un rol de slujitor domestic. În orice caz, tânărul Simeon nu era propus ca *spatharokoubikoularios* lui Roman II, ci era menit acestui oficiu sub Ioan Tzimiskis.

Adevăratul motiv al retragerii de la școli a lui Simeon a fost sfârșitul abrupt al patronajului unchiului său. Nichita ne oferă aici doar un indiciu, ce-i drept sugestiv, fiindcă spune: „Pe neașteptate acel vestit bărbat a fost scos din viața de față printr-o moarte năprasnică”⁷, făcându-ne astfel să vedem în unchiul lui Simeon (care cu siguranță n-a fost, cum sugera Hausherr⁸, Bringas însuși, descris de surse ca fiind de origine umilă) una din victimele revoluției de palat din 963. Ceea ce explică moartea neașteptată (*exaisio thanato*) (execuție sau asasinat) și dispariția protecției exercitate asupra nepotului său. După căderea lui Bringas, Teofano a purificat sălbatic administrația eunucului. Astfel atunci când Nichita îl descrie abrupt pe tânărul Simeon în vârstă de paisprezece ani fugind de lume

⁴ *Vie*, p. LXXXVIII.

⁵ *Vie* 3, 10.

⁶ Cf. P. A. YANNOPOULOS, *La société profane dans l'Empire byzantin des VIIe, VIIIe et IXe siècles*. Louvain, 1975, p. 36. Nichita credea probabil că Simeon era eunuc, întrucât așa îl vede ucenicul acestuia Filotei venind în vis să binecuvânteze opera lui Nichita (*Vie* 147, 6 sq). Dar textele Sfântului Simeon sugerează contrariul făcând aluzie la manifestări psiho-sexuale (cf. *Cat* 35 [*Euch* I]. 141–146) și ele trebuie preferate întotdeauna.

⁷ *Vie* 3, 16.

⁸ *Vie*, p. LXXXVII.

și anticipând astfel viața sa viitoare, e limpede că e de fapt vorba de o fugă într-o mănăstire pentru a-și salva viața.

Reculul carierei politice a lui Simeon a durat însă doar foarte puțin, probabil mai puțin de un an. Un important membru al senatului, necunoscut altfel, a devenit noul patron al lui Simeon care slujea în casa acestuia mergând în același timp zilnic la palat și dobândind în cele din urmă rang senatorial el însuși. Cariera sa avansa statornic, o mărturie a supraviețuirii clanului său și a conexiunilor acestuia la curte. În 969, când avea douăzeci de ani, Simeon își descrie situația ca aceea a unui tânăr de succes care călătorea din și în capitală cu afaceri ale curții⁹. Acum, scrie Simeon, a început să-l viziteze pe Simeon Studitul (Evlaviosul) ori de câte ori era în Constantinopol¹⁰ și acesta i-a dat o scurtă regulă de rugăciune și l-a făcut să citească cărți duhovnicești (în speță *Despre legea duhovnicească* a lui Marcu Ascetul). El reduce semnificația lecturii isprăvilor Părinților din vechime la faptul că ele au stimulat în el dorința de a găsi în generația contemporană lui pe cineva asemenea lor care să-l împace cu Dumnezeu și să-i fie povățuitor duhovnicesc.

Simeon și-a continuat timp de câțiva ani acest mod de viață împletind exerciții duhovnicești cu îndatoririle sale politice¹¹. Deși afirmă că a ajuns să depindă profund de Simeon Evlaviosul¹², nu l-a legat de paradigma de sfânt viu în generația lui pe care o căuta până la prima sa vedere extatică a luminii dumnezeiești care a avut loc aproximativ în acel timp și pe care o atribuie influenței părintelui său duhovnicesc¹³. Pe când se ruga în camera sa, Simeon a simțit vederea extraordinară a unei lumini strălucitoare care l-a invadat extatic. Pe măsură ce privirea i se obișnuia cu strălucirea ei, și-a dat seama că lângă ea mai era o altă lumină mai mică. Faimoasa descriere a aces-tei prime vederi a luminii dumnezeiești e limpede menită să evidențieze nu atât apropierea lui Simeon de Dumnezeu, cât

⁹ Cf. *Cat* 22, 22–27.

¹⁰ *Ibid.* 307–308.

¹¹ *Ibid.* 70–73.

¹² *Ibid.* 299.

¹³ *Ibid.* 70–73.

rolul părintelui său duhovnicesc care mijlocește pentru el și e prezent în lumina dumnezeiască ca o lumină mai mică. Nu e vorba atât de o afirmație generală privitoare la natura extazului mistic, cât ne lasă să întrevădem genul de mediere pe care-l căuta atunci Simeon. În orice caz, această vedere a luminii dumnezeiești a fost un episod însemnat în viața lui, chiar dacă nu și un punct de cotitură, întrucât el ne spune că și-a continuat viața la curte sugerând chiar că purtarea lui a devenit încă mai relaxată decât înainte¹⁴. Descriind cea de-a doua vedere a luminii dumnezeiești pe care a avut-o șapte ani mai târziu, după ce în 976 s-a alăturat părintelui său duhovnicesc în mănăstirea Studiu, Simeon o prezintă drept culminația tuturor experiențelor sale anterioare. Această a doua vedere trebuie considerată adevărata convertire a lui Simeon și ea e contemporană cu intrarea sa definitivă în monahism. Afirmația sa că în cei șapte ani care s-au scurs între prima și a doua vedere a fost nesatisfăcut și a căutat să scape de tirania serviciului politic trebuie tratată cu rezerve, întrucât reprezintă o încercare retrospectivă de a explica de ce a avut nevoie de atâta timp până să îmbrățișeze viața monahală, în care a intrat abia în vârstă de douăzeci și șapte de ani.

Răspunsul la această întrebare Simeon îl caută în el însuși, dar istoricul e obligat să privească și condițiile externe. Starea interioară a Sfântului Simeon apare dominată de o profundă neliniște. Avea nevoie de cineva care să-l împace, dar i se spunea că în generația contemporană lui nu mai era nimeni care să poată asuma un asemenea rol duhovnicesc¹⁵. E interesant să observăm în această perspectivă evenimentele politice din anii 969 și 976 care corespund în Simeon cu sentimente de intensă neliniște, cu căutarea unui părinte salvator și cu vederea extatică a unei lumini. În 969 are loc asasinarea lui Nichifor Phokas (963–969) orchestrată de Teofano și urcarea pe tron a lui Ioan Tzimiskis (969–976). Cei aflați în administrația imperială trebuie să fi fost cuprinși de mare spaimă la gândul a ceea ce putea însemna pentru ei întoarcerea puterii

¹⁴ *Ibid.* 275–295; cf. *Cat* 36 (= *Euch* 2), 41–46; *I.* 114–117.

¹⁵ *Cat* 35 (= *Euch* 1), 72–80.

în mâinile Teofanei. Spaima a fost înlocuită repede de un sentiment de securitate întrucât Ioan Tzimiskis, conștient de ce era în stare Teofano, a închis-o într-o mănăstire și a domnit singur. Ca și Nichifor Phokas, și Ioan Tzimiskis făcea parte din partida aristocrată, iar cariera politică a lui Simeon pare să fi fost consolidată prin ascensiunea sa.

Șapte ani mai târziu însă, în 976, Simeon a intrat în mănăstirea Studiu, iar cariera sa politică e definitiv încheiată. Ce anume se întâmplase? El vorbește de faptul că se afla iarăși într-o „groapă” sub tirania liber acceptată a unor „tâlhari”, din care Dumnezeu l-a scăpat „trăgându-l din adânc de părul capului”¹⁶. Tâlharii sunt desigur demonii și patimile. Așa a fost și este citit acest pasaj. Dar asta-i oare tot ce stă în spatele lui? Într-o reflecție mai târzie, Simeon se felicită pentru o veritabilă evadare în această perioadă din viața de la curte și de la prinți și regi care „voiau să-l folosească ca unealtă a planurilor lor josnice”¹⁷. Acest lucru nu are însă conotații sexuale, cum au presupus interpreții¹⁸, ci reprezintă mai degrabă reacția unui aristocrat sensibil la onoarea familiei sale și exprimă un dispreț față de un bazileu inferior, ba chiar urât. Faptul că Simeon folosește o serie de imagini cinice și disprețuitoare când aduce vorba de împărat¹⁹ a fost remarcat. El însă nu urăște împăratul în sine, ci un anume împărat, în care sursele ne invită să-l recunoaștem pe Vasile II (976–1025), care pentru Simeon era un balaur zămislit de năpârca Teofano. Referința la faptul că a fost tras de părul capului e o aluzie la *Iezechie* 8, 3, unde profeticul Fiu al Omului e purtat de Dumnezeu de părul capului să vadă apostazia curții și preoțimii din Ierusalim, preludiul abandonării de către Dumnezeu a templului Său și al unui nou legământ cu clanul împrăștiat și persecutat al profeticului Fiu al Omului (*Iz* 11, 14 sq). Ca profet vizionar și extatic, *Iezechie* mustră guvernarea uzurpatoare de la Ierusalim, condamnată pentru faptul de a-și fi împrăștiat

¹⁶ *Cat* 36 (= *Euch* 2). 47–73.

¹⁷ *Ibid.*, 32–35.

¹⁸ *I'ie*, p. LXXXVIII.

¹⁹ Cf. *Cat* 2, 107–120; 324–347; 5, 594–632.

victimele pe străzile Ierusalimului (Iz 11, 6), și scoate în evidență speranța restaurării adevăratei spițe a regelui Iehoiachin aflat în exil la Babilon. La rândul său, vizionarul și extaticul Simeon are un puternic motiv pentru a se caracteriza pe sine însuși în tipologia lui Iezechiel. Foarte probabil că el rezona cu implicațiile politice mai profunde ale acestei referințe scripturistice: o secțiune plină de ură despre o curte care risipește pe străzi victimele propriei familii, o chemare implicită la răsturnarea prezenței curții uzurpatoare și restaurarea unei adevărate regalități din rândurile exilaților. Astfel de primejdioase aspirații politice puteau fi cel mai bine afirmate doar într-un simbolism biblic codificat.

Până acum a doua vedere a luminii dumnezeiești de către Simeon a atras atenția comentatorilor mai ales ca istorie hagiografică a unei convertiri. Savanții occidentali au abordat acest eveniment în principal în relație cu stările psihice sau morale interioare ale lui Simeon, o paradigmă favorită a conștiinței religioase europene, dar nu neapărat matricea proprie pentru lectura vechiului gen de relatări ale convertirilor. Subtextul politic al citatului din Iezechiel devine mai interesant atunci când observăm evenimentele politice paralele ale anului 976, anul asasinării lui Ioan Tzimiskis și al marilor tulburări care au urmat pretențiilor la tron ale lui Bardas Skleros pe baza dreptului la domnie al celor mai puternice familii aristocratice. *Parakoimomenos*-ul Vasile avansa în același timp pretenții la putere în calitate de campion al drepturilor copiilor lui Teofano cu Roman II: Vasile II și Constantin VIII. Revolta lui Skleros s-a transformat în curând în război civil, în care mai întâi Bardas Skleros, iar apoi Bardas Phokas au făcut eforturi concertate de a-și asigura tronul cu sprijinul puternicelor clanuri aristocratice din Asia Mică, patria lui Simeon. În vara lui 976 Bardas Skleros a fost aclamat împărat și a pornit în marș asupra capitalei. Revolta sa a fost înăbușită de Bardas Phokas în 979. Chiar și așa, în 985, când Vasile II se pregătea să răstoarne influența unchiului său Vasile și să domnească singur, revolta aristocratică a reizbucnit cu forțe înnoite, fiind încheiată doar de înfrângerea în aprilie 989, de către garda de varegi (vikingi) a împăratului, a armatei lui

Bardas Phokas la Chrysopolis, unde rebelul își stabilise cartierul general.

Simțindu-și aproape dizgrația, *parakoimomenos*-ul Vasile s-a grăbit în 985 să încheie alianțe cu facțiuni din puternicul partid aristocratic, inclusiv cu Bardas Phokas, dar în 986 a fost prins și răsturnat de la putere în mijlocul acestor negocieri. Acest mare eunuc recomandase alegerea ca patriarh a lui Nicolae Chrysoverghis (984–995) pe care Nichita cel puțin îl privea drept un prieten al lui Simeon și pe care-l socotește eronat drept cel care l-a promovat ca egumen la Sfântul Mamas. Dacă însă Simeon a devenit egumen în 979, el trebuie să fi fost promovat de patriarhul numit de Ioan Tzimiskis, adică de Antonie Studitul (974–980), care-l va fi cunoscut pe Simeon în timpul carierei sale aristocratice la curte și i-a putut promova cauza în anii dificili de după 976. Patriarhii numiți de Vasile II după eliminarea opoziției aristocratice au fost Sisinie (995–998) și Serghie II (998–1019), niciunul din ei neputând fi descris drept prieten al egumenului de la Xirokeros, în ciuda eforturilor lui Nichita de a-i portretiza astfel în *Viața* lui. Atât din această perioadă timpurie, cât și din măsurile împotriva lui Simeon de mai târziu e limpede că descendenții împărătesei Teofano i-au privit pe cei asemenea lui Simeon drept dușmani și că acest sentiment era reciproc.

Aceasta ar sugera că de îndată ce marele eunuc Vasile a preluat în 976 puterea în numele lui Vasile II minor, Simeon și-a dat seama că toată cariera sa politică se sfârșise, ba chiar că însăși viața lui era mult mai mult în primejdie decât fusese ca urmare a revoluțiilor de palat din 963 și 969. Și a avut perfectă dreptate în ce privește cariera sa politică. Datorită însă unor vechi prieteni a reușit, cel puțin câtă vreme la putere s-a aflat marele eunuc Vasile (976–985), să-și mențină o poziție în și prin Biserică. Când însă Vasile II a preluat singur puterea, lucrurile s-au schimbat dramatic. *Novela* din 996 ne arată cât de mult avea bazileul să se distanțeze de politicile unchiului său.

Corelarea înțelegerii aproape instinctive de către aristocratul bizantin a mănăstirii ca refugiu politic cu intrarea în mănăstire zugrăvită în termenii unei convertiri religioase e firește departe de a fi un paradox ireconciliabil. Drept motiv final

pentru intrarea sa în mănăstire Simeon invoca plictiseala sa de instabilitatea lucrurilor lumii. Ulterior el le va spune monahilor săi că „frica de pedeapsă” e cel mai bun prim pas pe calea monahală. Faptul că frica aceasta care face monahul bun e numită „frică de călău”²⁰ e revelator. Explicația politică nu denigrează nicidecum autenticitatea stării interioare socotite a caracteriza în mod normal experiența convertirii. Noțiunea de convertire era înțeleasă în epoca bizantină într-un mod mult mai puțin individualist decât în era post-freudiană, iar mâna lui Dumnezeu era văzută în chip mult mai nemijlocit prezentă în exigențele politice care făceau ca un om să trăiască în palate sau într-o mănăstire.

În 976, în vârstă de 27 de ani, Simeon s-a refugiat deci în mănăstirea Studiu alături de părintele său duhovnicesc Simeon Studitul. N-a împărțit aceeași chilie cu el; Nichita ne spune că a ocupat o mică debara sub scări²¹, probabil o măsură temporară, întrucât șederea sa aici n-a durat poate decât câteva săptămâni²². Nichita încearcă să sugereze că aceasta a fost intrarea lui Simeon în monahismul studit, o eroare devenită parte integrantă a legendei lui Simeon. Pe baza deducției ulterioare că Simeon a fost „expulzat” de aici, unii savanți au încercat să pună în contrast ideea de viață comunitară a Sfântului Simeon și cea de la Studiu. Dovezile nu susțin însă o astfel de viziune. În niciunul din aspectele vieții monahale de la Sfântul Mamas nu poate fi observată o abatere vizibilă față de regula zilnică de la Studiu. Doar învățătura despre paternitatea duhovnicească pare să fi stârnit opoziție în comunitatea lui Simeon; în multe privințe ea poate fi văzută ca o încercare din partea lui Simeon de a centraliza încă și mai mult regula monahală pe baza ascultării față de egumen. E un aspect important care va trebui luat în considerare mai târziu când vom încerca să descriem ce valabilitate poate avea termenul „reformă” în legătură cu înțelegerea stilului vieții monahale de către Simeon.

²⁰ *Capitole teologice și practice* III, 19.

²¹ *Vie* 11, 4–11.

²² *Vie*, p. LXXXVII.

Departe însă de a fi fost o expulzare, plecarea lui Simeon de la Studiu a reprezentat o promovare, întrucât trei ani mai târziu, în 979, el a fost ridicat la rangul de egumen de un patriarh studit. Nichita sugerează că motivul plecării sale a fost „invidia” egumenului de la Studiu, dar acesta e răspunsul standard pe care-l dă pentru fiecare aspect al vieții lui Simeon care ar putea fi interpretat drept o retrogradare. El nu ne spune nimic altceva decât că Sfântul Mamas era o destinație mai puțin de dorit decât Studiu. Preasfințitul Vasili Krivoșein²³ și alți câțiva savanți au ridicat această prezumție a lui Nichita la rangul de simbol al așa-ziselor „reforme” monahale ale lui Simeon. Mănăstirea Studiu e atunci descrisă ca un exemplu de viață chinovială instituționalizată, iar incapacitatea lui Simeon de a se adapta aici devine simbolul unui nou spirit individual pasionant pe care-l aduce ca să imprime un suflu nou și să înnoiască un tradiționalism obosit cu ajutorul unui misticism înflăcărat.

Această teorie e însă o falsă prezentare a mărturiilor privitoare la monahismul bizantin din secolul X și suferă de două erori: 1) citește clișeele hagiografice ale lui Nichita ca pe o istorie reală; și 2) îl abordează pe Simeon din perspectiva isihasmului medieval. E limpede însă că Nichita cel puțin îl vedea pe Simeon ca legiuitor monahal numai în tradiția studită.

La trei ani de la sosirea lui Simeon la Sfântul Mamas de lângă poarta Xiro- sau Xylokerkos, după moartea egumenului Antonie, prieten al lui Simeon Evlaviosul, patriarhul Antonie Studitul (974–980) l-a făcut egumen al mănăstirii. Rapida promovare indică un înalt patronaj, deși acest factor e cu totul ignorat de Nichita care o atribuie exclusiv reputației de sfințenie a lui Simeon. Factorul patronajului e însă de mare importanță în evaluarea măsurii în care Simeon a fost un reformator monahal. Dacă s-a bucurat de un patronaj din partea patriarhului până acolo încât să i se încredințeze controlul mănăstirii Sfântul Mamas, e de presupus că Simeon însuși era încă în măsură să exercite o putere de patronaj semnificativă, lucru de altminteri de așteptat de la un aristocrat bogat refu-

²³ SC 96, 1963, p. 23 și 41.

giat în viața monahală. Restaurarea mănăstirii și fastul ostentativ al praznicelor serbate la Sfântul Mamas sunt o mărturie elocventă a averii mobile de care Simeon dispunea încă la sosirea sa acolo. Să ne amintim că ulterior, după un proces la patriarhie, autoritățile au efectuat o percheziție a apartamentelor sale în căutarea cantităților de aur despre care credeau că Simeon l-ar fi ascuns în pereții chiliei sale.

Plecând de la *Catehezele* pe care Simeon a început să le rostească la utrenie, comentatorii datează în primii ani de egumenat teoriile lor despre programul de reformă monahală al lui Simeon. Dar e nevoie de cea mai mare prudență pentru a trage concluzii despre monahismul bizantin al secolului X plecând doar de la această bază documentară îngustă. Câteva fapte apar însă limpezi și e clar că Simeon a avut fără îndoială un „program” pe care l-a inițiat, program în parte controversat. E însă important să identificăm corect care anume erau părțile controversate.

Să privim mai întâi reformele fizice pe care Simeon le-a inițiat de îndată ce a preluat controlul mănăstirii. Potrivit lui Nichita²⁴, Simeon a reclădit aproape totul cu excepția bisericii înseși care devenise o „gropniță” plină de oase. Simeon a îndepărtat aceste oase, a pavat întreaga pardoseală cu marmură și împodobit lăcașul cu policandre și icoane scumpe. Imaginea lui Nichita e cea a unui sit în ruine, dar acest lucru nu trebuie luat prea literal, întrucât hagiograful vrea să sublinieze aici capacitățile organizatorice ale eroului său. Declarația sa inițială că doar biserica n-avea nevoie de restaurare e contrazisă de caracterizarea ei ca o simplă gropniță. O astfel de imagine e însă extrem de tendențioasă și nu trebuie să ne lăsăm induși în eroare de ea, cum au făcut mulți comentatori care au luat-o în serios trăgând pe baza ei concluzii privitoare la programul de reforme al lui Simeon. Biserica Sfântul Mamas nu era un cimitir părăsit și Simeon n-a fost nevoit să o reclădească. Singurele oase despre care știm cu certitudine că se aflau acolo erau cele ale familiei împăratului Mauriciu (582–602), a cărei ctitorie era Sfântul Mamas. Activitatea lui Simeon nu

²⁴ *Vie* 34, 2–6.

a fost atât cea a unui reconstructor, cât cea a unui nou patron care a efectuat o a doua întemeiere printr-o reamenajare, eliminând în acest proces semnele evidente ale patronajului anterior. Dacă Simeon a îndepărtat din biserică morminte imperiale, gestul era în mod sigur o declarație sonoră și provocatoare din partea unui aristocrat din secolul X în fața noului bazileu. Sfântul Mamas, patronul mănăstirii, era un sfânt originar din Paphlagonia, patria lui Simeon și sursa bogăției familiei sale. Era în inima capitalei o șansă pentru o deconstrucție aristocratică a pretențiilor imperiale ale dinastiei domnitoare a Macedonenilor.

Strâns legată de dorința lui Nichita de a-și prezenta eroul ca un reconstructor al mănăstirii e zugrăvirea ruinei morale și spirituale în care ar fi căzut, chipurile, monahii de la Sfântul Mamas. E un alt „topos” al *Vieții* citat adesea de comentatori ca dovadă a „reformei” lui Simeon prezentate ca un fel de înnoire interioară a disciplinei relaxate a câtorva monahi derutați, care „flămânzeau duhovnicește părăsiți fără ocrotire sau călăuzire duhovnicească”²⁵ într-o mănăstire care „nu mai era un staul pentru monahi, ci un han pentru mireni”²⁶. Afirmția nu se potrivește însă pe deplin cu faptele, întrucât Nichita însuși ne spune mai sus că mănăstirea se afla sub conducerea egumenului Antonie. Acuză de „părăsire” face parte din imaginea cumulativă de ruină și neglijare zugrăvită de Nichita, dar atunci cu greu ar mai fi putut fi mănăstirea un „han pentru mireni”. Ea reprezintă în mod limpede o săgeată piezișă împotriva viitorilor oponenți ai lui Simeon din interiorul comunității, pe care Nichita îi prezintă atât de înfuriați de zelul lui Simeon încât au orchestrat două încercări de a-și răsturna egumenul, ultima fiind încununată de succes. Trimiterea la „mireni” poate fi citită însă și altfel, în sensul că Sfântul Mamas era cunoscută ca un loc de întâlnire preferat al elitei sociale constantinopolitane. Există pasaje în *Cateheze* în care Simeon își apostrofează monahii și-i întreabă dacă nu cumva se așteptau să găsească în viața monahală o ameliorare a vie-

²⁵ *Vie* 34, 4–6.

²⁶ *Vie* 34, 2–4.

ților lor anterioare. Ele au fost citite ca un indiciu al faptului că monahii din comunitatea lui Simeon ar fi fost de origine rurală, pentru care tunderea în monahism era o clară ridicare a statutului lor social. Aș înclina mai degrabă să văd în ele o afirmare ironică a propriei sale baze de putere în calitate de „ctitor” aristocrat al comunității față de opoziția din mănăstirea sa care avea și ea conexiuni sociale însemnate, dar nu la fel de importante sau bogate ca familia lui Simeon și cercul aristocratic de ucenici (rudenie extinsă) pe care acesta și-i i-a atras de la curte și din alte mănăstiri constantinopolitane.

Trebuie să acordăm deci o nouă considerare acestor două aspecte: 1) faptului că Sfântul Mamas n-a fost ruina pe care vrea să ne facă să credem Nichita, ci adăpostea un număr de monahi sus-puși care au rămas o sursă constantă de opoziție față de Simeon; și 2) faptului că Simeon a sosit la Sfântul Mamas ca un aristocrat bogat în căutarea restabilirii unei baze de putere independente de patronajul curții și a cărei avere disponibilă i-a ușurat accesul la o autoritate de al doilea ctitor al locului. Este de asemenea important să ținem seama de modul hagiografic în care a fost prezentat programul monahal al Sfântului Simeon înfățișat de Nichita în acord cu „locurile comune” ale literaturii hagiografice atât ca un constructor viguros, cât și ca un critic al relaxării duhovnicești.

Drept mărturie primară asupra programului monahal al Sfântului Simeon trebuie luate *Catehezele* predicate de Sfântul Simeon începând din 980 și care trebuie preferate întotdeauna relatării *Vieții* lui Nichita. Datarea lor se întinde de-a lungul unei perioade extrem de instabile simbolizate de revolta lui Bardas Phokas (986–989), ea însăși culminația unui lung proces de opoziție tot mai concentrată a aristocraților din Asia Mică (patria lui Simeon) față de politica lui Vasile II de a restrânge baza de putere a oponentilor săi controlând achiziționarea de terenuri în domeniile civil și bisericesc. Descoperind complotul *parakoimomenos*-ului Vasile, în 986, Vasile II l-a înlăturat și a devenit singurul stăpân. După înfrângerea lui Bardas Phokas în 989 a intrat în luptă deschisă cu adversarii săi. În această perioadă (în 986–987) a murit la Studiu și Simeon

Evlaviosul lăsându-l pe Simeon de la Sfântul Mamas în fruntea unui grup considerabil de ucenici.

Cândva între anii 995–998 opoziția față de Simeon a izbucnit fățiș. La o utrenie, pe când predica una din *Catehezele* sale, nu mai puțin de treizeci de monahi s-au revoltat deschis împotriva egumenului lor²⁷ și după un protest în biserică au rupt zăvorul porții mănăstirii și au depus la patriarhie o cerere de suspendare a egumenului lor. Încercarea lor de a-l răsturna pe Simeon a fost însă prematură, iar monahii au fost exilați²⁸. După aceea Nichita îl înfățișează pe Simeon căutându-i și încercând să-i convingă să se întoarcă să trăiască în mănăstirea sa²⁹, fapt pe care-l atribuie iubirii atoatecuprinzătoare a egumenului Simeon. Lucrul ar putea fi însă interpretat ca o încercare de a explica faptul cunoscut că opoziția față de Simeon în propria sa mănăstire a continuat până la condamnarea sa de către sinod și exilul care i-a urmat. Ceea ce aruncă o îndoială asupra severității sentinței patriarhale împotriva monahilor revoltați și a extensiunii aplicării ei. Încercarea lui Nichita de a minimaliza revolta ca fiind protestul unei minorități nu convinge. Dimensiunile comunității monahale de la Sfântul Mamas nu se cunosc exact, dar potrivit standardelor secolului X cei treizeci de monahi reprezentau un număr considerabil, neîndoielnic majoritatea comunității. Revolta și, fără îndoială, motivul ei coincid cu moartea patriarhului Nicolae Chrysoverghis și alegerea lui Sisinie II (995–998), primul patriarh ales de Vasile II însuși și urmat în 999 de Serghie II Manuelitis (999–1019). Ambii au instrumentat procese patriarhale împotriva lui Simeon, iar depunerea lui ca urmare a acțiunii lor concertate a fost doar o chestiune de timp. Deși suprimate și ignorate de Nichita, implicațiile politice sunt evidente: încercarea de a-l arunca în dizgrație pe Simeon făcea parte din suprimarea crescândă de către Vasile II a opoziției aristocratice pe care o reflectă dorința sa de a le tăia susținerea fiscală.

²⁷ Vie 38, 7–18.

²⁸ Vie 39, 6–11.

²⁹ Vie 39, 39–40.

Prima acțiune legală a început la doar câțiva ani de la revolta deschisă și a reprezentat o anchetă publică asupra cultului adus de Simeon părintelui său duhovnicesc. Potrivit lui Nichita, acest proces a fost instigat de dușmanii lui Simeon și patriarhul n-a fost de acord cu el. El ne spune că patriarhul însuși se asociase venerării publice a lui Simeon Evlaviosul trimițând cu acele prilejuri tămâie și lumânări³⁰, fapt care corespunde intenției generale a lui Nichita de a dilua orice element de controversă în *Viața* sa. În orice caz, patriarhul care a binecuvântat cultul lui Simeon Evlaviosul n-a fost cu siguranță Serghie II, ci înaintașul acestuia, Nicolae Chrysoverghis, pe care Nichita îl evocă drept un prieten al lui Simeon. Refuzul de după 995 al oficialităților de a-l cinsti pe părintele duhovnicesc al lui Simeon era un atentat la onoarea amândurora. Departate de a fi recunoscut ca sfânt, Simeon Evlaviosul a fost acuzat de imoralitate și nebunie³¹. În joc erau prestigiul familiei, poziția la curte și influența. Deși Simeon Evlaviosul nu era rudă cu Sfântul Simeon, legătura lor duhovnicească reprezenta genul de rudenie spirituală extinsă care îngăduia familiilor aristocratice să-și consolideze opoziția față de tron prin rețele extinse de afilieri subversive. Tocmai acest lucru era vizat de ancheta sinodală, forța invizibilă din umbră fiind, firește, împăratul însuși. Nichita încearcă să-i elimine din proces atât pe patriarh, cât și pe împărat, aruncând întreg blamul asupra lui Ștefan al Alexinei, mitropolitul Nicomidiei. Aceasta e însă o poziție rizibilă luată mult prea adesea drept fapt real. E de neconceput ca acesta să fi acționat altfel decât ca purtător de cuvânt sau agent al curții imperiale. Semnificativ în acest sens e faptul că în 976 același Ștefan fusese însărcinat de Vasile II cu negocierea încetării ostilităților cu Bardas Skleros. Misiunea sa n-a avut succes, dar ea îl singularizează pe Ștefan ca un om de încredere al împăratului.

Al doilea proces împotriva lui Simeon a început în 1003 și a fost mai bine plănuvit. Prima lui audiere era menită să-l prindă pe Simeon în capcanele dialecticii și să-i dovedească

³⁰ *Vie* 72, 24–26.

³¹ Cf. *Cat* 36 (= *Euch* 2), 102–116.

heterodoxia trinitară. Acesta însă a reușit să zădărnicească încercarea scuzându-se de la o dezbatere publică și pledând pentru nevoia unei mărturisiri scrise. Substanța răspunsului său poate fi citită în *Discursurile sale teologice*. Lipsa de isusință dialectică nu echivalează însă cu ignoranța teologică, și procesul l-a determinat pe Simeon³² să scrie un important text (*Imnul 21*) în care-l mustră pe Ștefan pentru refuzul de a admite titlul și rolul de „teologi” celor ce au atins nepătimirea și experiența luminii dumnezeiești. Textul a devenit faimos ca punct de raliere pentru toți adepții teologiei mistice în opoziție cu scolastica și, cu toate că scopul său era acela de a trage un foc în direcția sinodului din 1003, el avea să dobândească o mai mare importanță în disputa dintre Grigorie Palama și Varlaam și în apologetica isihastă ulterioară.

A început astfel un război de uzură pe care Nichita îl descrie ca durând șase ani și care a culminat cu o sentință de depunere în 1005 și una de exil în 1009, timp în care forțele de opoziție din propria mănăstire a lui Simeon au ajutat la destabilizarea lui³³. Nichita descrie procesul lui Simeon ca și cum ar fi fost o apărare a sfintelor icoane și o reeditare a controverselor iconoclaste din secolul VIII. Scrierile lui Simeon oferă aici mai multe informații și arată că pentru el controversa era doctrinară și se localiza în dreptul său de a pretinde că și în generația prezentă pot trăi sfinți care trebuie să o judece în acord cu luminile date lor de Dumnezeu. Punctul central în acest argument, aproape sinonim cu argumentul central al lui Simeon însuși că numai misticul inițiat are dreptul de a teologhisi, e autoritatea. Lupta de a preciza care anume este locul propriu-zis al autorității: circuitul palatului și tronul patriarhal controlate imperial, sau rețelele mai difuze și independente de relații aristocratice? avea o importanță critică nu numai în plan „teologic”, ci și în contextul mai larg al eforturilor hotărâte ale lui Vasile II de a-și afirma dominația în întreaga societate. În acest context, aspectele teologice și politice ale controversii legate de Sfântul Simeon devin inseparabile. În canonul actual al

³² Cf. *Vie* 75–77.

³³ *Vie* 87, 9–21.

interpretării teologice, îndeosebi după interiorizarea religiei pentru conștiința protestantă occidentală după Schleiermacher și James, referința primară se face la personalitatea religioasă interioară a misticului. Într-o societate totală sau, mai exact, într-o narațiune totală sau închisă, ca aceea reprezentată de ortodoxia religioasă în Bizanțul secolului X, apelul la intuiția mistică împreună cu revendicarea autorității de a învăța ține în mod limpede de un univers diferit al discursului. Reprezintă nimic mai puțin decât un apel la o autoritate adjudecată în mod individual în interiorul societății, dar de fapt deasupra ei. În cazul Sfântului Simeon — căci atunci când face apel la principiul sfântului contemporan, el se referă neîndoielnic la propriul său drept de a învăța —, aceasta conduce la pretenția că el se află deasupra bazelor de putere ale tronurilor care controlau Bizanțul: cel al împăratului și cel al patriarhului. E exact ceea ce spunea într-un mod mai politic și pe o scară mai largă opoziția aristocratică laică față de Vasile II.

Depunerea din funcție a Sfântului Simeon a avut loc în 1005 și ceea ce Nichita descrie drept resemnarea sa cu „iubita lui isihie”³⁴ era probabil consemnarea sa la Sfântul Mamas pe timpul continuării examinării celorlalte acuze. Pe 3 ianuarie 1009, Simeon a fost ridicat de un detașament de soldați și debarcat pur și simplu la Palukiton lângă Chrysopolis. Nichita face poate aluzie la faptul că locul ales era un semn de stigmatizare simbolică atunci când ne spune că a fost părăsit „într-un loc pustiu în care se ridică coloana delfinului [prințului] condamnat”³⁵. Era tocmai regiunea în care se aflase cartierul general al lui Bardas Phokas în încercarea sa eșuată de a-l detrona pe Vasile II în 987–989. Dacă „prințul condamnat” este Phokas, atunci alegerea locului a fost un gest sardonice din partea bazileului care-l informa astfel că respingerea sa insultătoare la adresa curții fusese observată și era acum pedepsită ca atare. Totodată mănăstirea Sfântul Mamas a fost supusă unei razii și bunurile lui Simeon au fost confiscate.

³⁴ *Vie* 59, 4–15.

³⁵ *Vie* 95, 6–11.

Potrivit lui Nichita, raidul asupra mănăstirii ar fi fost rezultatul unei scrisori insultătoare scrisă de Simeon, din locul său de exil, lui Ștefan al Alexinei. Scrisoarea însă poartă toate semnele unei compoziții redactate de Nichita însuși, și prin tonalitatea ei minoră seamănă puțin cu textele apologetice ale Sfântului Simeon însuși care adoptă față de adversarii săi un ton riguros și aristocratic. În orice caz, o razie la Sfântul Mamas mult după plecarea lui Simeon n-ar mai fi meritat, și foarte probabil că raidul poliției fiscale a fost sincronizat cu pronunțarea sentinței la exil care trebuie să fi conținut și prevederea confiscării bunurilor. Aici, ca și în alte părți, cronologia lui Nichita este eronată. Nichita sugerează că verdictul sinodului a fost pronunțat în absență. Acest lucru explică posibilitatea transferării cu succes a bunurilor sale cu ajutorul rețelei sale de discipoli aristocratici și cumpărarea rapidă de noi proprietăți la Chrysopolis.

Afirmția lui Nichita că patriarhul ar fi vrut să anuleze condamnarea exilatului oferindu-i un important scaun mitropolitan în semn de reabilitare³⁶ provine numai din intenția sa apologetică de a reabilita memoria Sfântului Simeon. În realitate, acesta a rămas pentru tot restul vieții sale în exil perpetuu la Palukiton, în jurul lui crescând ca odinioară la Sfântul Mamas o nouă mănăstire. Clădirile paraclisului Sfânta Marina au fost completate prin achiziționarea de către partida sa a pământurilor legate de metocul vecin al mănăstirii Evgheniu.

Nichita mai spune că în ultimii săi ani Simeon s-a întors la moșia familiei sale din Paphlagonia, un detaliu interesant, întrucât citind *Viața* sau *Capitolele* sale am putea crede că în viața sa Sfântul Simeon n-a avut legături de clan. În realitate, rudenii de familie și rudenii extinse formează matricea întregii sale vieți și ele sunt incluse în programul său monahal. Preocuparea principală a criticii asocierilor de monahi (ca mâncatul și vorbitul împreună prin chilii) care apar în *Cateheze* trebuie înțeleasă nu ca o denunțare a legăturilor de rudenie în sine, ci ca o tehnică de control al acelor grupuri de rudenie și de asociere din mănăstire care nu se aflau sub directul control

³⁶ *Vie* 102, 14 – 103, 18.

al egumenului și în care Simeon vedea, pe drept cuvânt, o amenințare serioasă la adresa propriei sale poziții.

În cele din urmă, epuizat de un atac de dizenterie, Sfântul Simeon moare în exil pe 12 martie 1022, în vârstă de 73 de ani, și e îngropat de ucenicii săi. Doar după 30 de ani moaștele sale s-au putut întoarce în capitală, ceea ce e un indiciu al menținerii controverselor din jurul reputației sale. *Viața* lui Nichita a fost în parte menită tocmai să pregătească primirea lor în Orașul imperial.

Admițând că Sfântul Simeon a fost o figură extrem de controversată, e oare exact să spunem că învățătura sa monahală a fost *în sine* inovatoare? Reformele sale specific monahale au fost adesea caracterizate drept un fel de reacție antistudită. Mănăstirea Studiu e descrisă ca un model de monahism chinovial vasilian, iar viziunea Sfântului Simeon e prezentată drept o chemare mai personalizată la libertate interioară. Acest tablou prezintă însă o serie de dificultăți. Dacă Sfântul Simeon pune fără îndoială un mare accent pe adevărata conștientizare de către monah a harului Duhului Sfânt, aceasta nu echivalează însă deloc cu introducerea în viața monahală a noțiunii unei responsabilități pur personale. În realitate, programul pur monahal al Sfântului Simeon din *Catehezele* sale atestă de multe ori o intenție exact opusă.

În forma studită de viață comunitară, slujbele comunitare erau contextul unei diversități de expresii monahale. Fapt demonstrat de exemplul lui Simeon Evlaviosul care coexistă sub același acoperiș cu confrăți care criticau tipul său de monahism entuziast, precum și de larga varietate de stiluri și personalități din marele număr de studii faimoși care apar în paginile istoriei bizantine. În niciun caz ea nu reprezintă uniformitatea tâmpitoare a unor stereotipii monahale. Mai mult, insistența Sfântului Simeon pe ascultarea absolută față de un părinte duhovnicesc marchează de fapt o nouă etapă în subordonarea oricărei acțiuni și gândiri independente, nu un simț mai adânc al antinomiei personale. Totala supunere a voinței monahului față de un „avvă” e o veche predanie a Părinților deșertului care a supraviețuit în povătuirile date de regulă începătorilor. Ea își avea relevanța ei în contextul eremitic al

originilor, ca și în atitudinile standard în secolul X față de novici și „monahii slujitori”. Revendicarea pentru sine însuși de către Sfântul Simeon a acestei noțiuni ca un principiu important al practicii monahale reprezintă însă o inovație radicală, și aceasta mai mult decât orice altceva a stârnit mânia monahilor experimentați.

Interpretările vieții Sfântului Simeon bazate necritic pe biografia lui Nichita (care nu sunt susținute însă de scrierile Sfântului Simeon însuși) admit adesea că transferul său de la Studiu la Sfântul Mamas a avut loc din pricina refuzului de a recunoaște autoritatea egumenului peste cea a părintelui său duhovnicesc. Se mai admite apoi, lucru doar parțial exact, că în *Catehezele* sale el exaltă rolul părintelui său duhovnicesc la rangul de autoritate supremă în viața monahală. Această interpretare întuneacă însă un important aspect al cazului. În fapt, Sfântul Simeon își înalță propria sa autoritate de egumen mult dincolo decât se admitea în mod tradițional de liderii monahali anteriori și dincolo de cea ce se obișnuia în viața studită. El înalță ascultarea totală datorată de egumen părintelui său duhovnicesc la rangul de paradigmă a ascultării datorate de monahul obișnuit egumenului său, în cazul comunității de la Sfântul Mamas nu altul decât el însuși. Mai mult, Sfântul Simeon subminează întreaga tradiție a regularității și conformității experienței precizând cum anume trebuie să-și articuleze de acum înainte monahul însăși identitatea lui spirituală conformând-o paradigmei autobiografice a vizionarului extatic pe care o prezintă.

Deși are un profund interes și importanță în istoria spiritualității și misticii, acest lucru tinde să întunece faptul că definiția extrem de autoreferențială a stării monahale dată de Sfântul Simeon nu este atât o promulgare a unei libertăți spirituale, cât o încercare de a avansa spre o înțelegere nouă și mai riguros centralizată a puterii egumenului ca stăpân al unei proprietăți. O astfel de putere face parte din ceea ce el consideră a fi dreptul său aristocratic de nou întemeietor și înnoitor al complexului mănăstiresc și poate fi comparat cu modul în care ctitorii ulteriori și deținătorii așa-numitelor *charistikia* lasă

precizări detaliate în *typika* scrise asupra modului în care trebuie să funcționeze o ctitorie. În *Catehezele* sale Sfântul Simeon nu dă atât un program general de spiritualitate monahală, cât stabilește noua ținută a ceea ce dorea să devină proprietatea sa. Aceasta, cred, și nu admirabila sa loialitate față de părintele său duhovnicesc, e adevărata miză a disputei între el și monahii săi experimentați, o fricțiune pe care, în ciuda încercărilor sale, Nichita n-a reușit să o deghizeze cu succes zugrăvinduo-i ca pe o minoritate de trântori indolenți. Măsurile disciplinare propuse în *Cateheze*³⁷ nu reprezintă rădăcina impactului său controversat, nici nu oferă o dovadă reală a programului său precis de reformă monahală, întrucât toate sunt extrem de tradiționaliste și coerente cu practica studită.

Lucrul cel mai remarcabil în *Cateheze* 26, în care Sfântul Simeon ne-a păstrat descrierea vieții de zi cu zi de la Sfântul Mamas, e cât de regulat și neexcepțional apare totul. Adevărata sa originalitate ca teoretician monahal a fost modul în care a vrut să facă monahismul să privească capacitatea vizionară și extatică nu numai drept normativă, ci drept scopul și ținta întregii vieți monahale. Într-un important rezumat al programului său, el începe cu Antonie cel Mare și ne spune că, vorbind despre isprăvile asceților din vechime, biografii lor au descris doar „starea lor din afară”. Or el își propune acum să dezvăluie „starea lor lăuntrică”, și anume vederea mistică a luminii dumnezeiești³⁸. În această importantă predică el începe cu Antonie, Eftimie, Sava și alți părinți clasici ai monahismului, după care arată limpede că orice călăuzire cu autoritate sfârșește în propria sa experiență vizionară și în ascultarea necondiționată pe care o așteaptă pe această bază.

Faptul e cu atât mai extraordinar dacă-l privim din perspectiva contemporanilor săi. Când a ajuns egumen, Sfântul Simeon nu avea mai mult de trei ani de experiență monahală concretă. În ochii lui și ai oricărui altuia, programul practicii monahale expus în *Cateheze* nu era decât proclamarea totalei sale dependențe de învățătura primită de la Simeon Evlaviosul, un

³⁷ Cf. *Cat* 4, 324. 336.

³⁸ Cf. *Cat* 17, 15–17.

personaj pe care mulți îl priveau drept nereprezentativ pentru curentul principal al tradiției monahale.

Cum anume se potrivește acest manifest total în ideologia monahală (sau mai degrabă în termenii însușirii de către el a mănăstirii Sfântul Mamas) cu afinitățile perceptibile ale Sfântului Simeon cu partida aristocratică din politica bizantină opusă forțelor centralizatoare ale curții imperiale? Cu siguranță nu contrazice tabloul general, întrucât aristocrații nu protestau pe baze democratice împotriva principiului acumulării puterii de împărat. Ei luptau împotriva centralismului lui Vasile II numai în măsura în care acesta zădărnicea propriile lor încercări de a centraliza puterea în și în jurul propriilor lor acumulări familiale de pământ, bogății și armate. În fața pierderii identității sale la curtea imperială unde se afirmase odinioară cu succes, Sfântul Simeon se redefineste pe sine însuși și baza puterii sale în lumea monahală de la Sfântul Mamas, transformând în acest proces monahismul cu o încredere în sine tipic aristocratică.

Cum se potrivește acest lucru în receptarea ulterioară a ideilor Sfântului Simeon în lumea bizantină târzie? Cele trei contribuții originale ale Sfântului Simeon la programul monahal pot fi rezumate astfel:

1) dorința sa de a vedea monahismul punând în centrul scenei categoriile vizionarului și extaticului;

2) dorința de a propaga forma de energie psihică emoțională a povățuitorului său într-o viață duhovnicească afectivă (necesitatea lacrimilor); și

3) încercarea sa de a redefini structura de putere în ctitoriile aristocratice.

Cel puțin în primele două puncte putem vedea ușor de ce anume a fost revendicat drept părinte fondator al isihasmului, dat fiind că în această mișcare s-a realizat în mod definitiv în viața bisericească bizantină efortul de a pune vederea duhovnicească a luminii dumnezeiești în inima practicii monahale. Accentul pus de Sfântul Simeon pe forma emoțională a spiritualității povățuitorului său a fost și ea făcută mai acceptabilă în contextul secolului XV și ulterior, când prăbușirea vechii forme de conștiință monahală colectivă a făcut loc unei mai

profunde aprecieri a conștiinței individuale. În acest nou mediu, Sfântul Simeon nu mai e prin psihologia sa religioasă o curiozitate periferică, ci a devenit curentul principal. Învățătura sa a fost absorbită și reluată de isihști ca parte integrantă a asimilării mai generale de către ei a tradiției monahale anterioare. În această privință, Sfântul Simeon e într-adevăr un precursor al isihismului fără să fi fost el însuși un isihast în sensul propriu al acestui termen.

În ce privește însă înțelegerea sa privitoare la o formă aprofundată de autoritate totală în spiritualitatea monahală, moștenirea sa a fost mult mai atenuată și precizată de înțelepciunea tradițională, care a lăsat să cadă în uitare multe din aspectele programului său specific monahal. Pe scurt, procesul de rescriere a mesajului Sfântului Simeon Noul Teolog a fost început cu Nichita Stithatul și a fost continuat cu isihăștii. Opera sa a fost transmisă ca aceea a unui mistic — o călăuzire a conștiinței interioare —, iar nu ca a unui important reformator monahal. În ciuda relației neîndoielnice dintre ele, aceste două competențe nu sunt identice și nu trebuie confundate.

II. Înnoire duhovnicească în căutarea unui precedent*

Sfântul Simeon Noul Teolog a fost o figură extrem de controversată în epoca sa. Ucenicii săi l-au venerat ca pe un sfânt care s-a întors la rădăcinile tradiției creștine și care personifica relansarea ei. Adversarii săi, care i-au asigurat depunerea și exilul, l-au privit drept un incompetent primejdios de dezechilibrat care, accentuând excesiv valoarea înflăcăării religioase personale, periclita stabilitatea tradiției. *Viața* sa pe care o avem a fost alcătuită în 1054 într-un efort de a reabilita memoria lui Simeon și de a pregăti reîntoarcerea moaștelor sale în capitala din care fusese expulzat în ultimii ani de viață.

* Trad. după: J. A. MCGUCKIN, „St Symeon the New Theologian (949–1022): Byzantine Spiritual Renewal in Search of a Precedent”, în: R. N. SWANSON (ed.), *The Church Retrospective* (Studies in Church History 33), Ecclesiastical History Society, 1997, p. 75–90.

Vom examina aici modul în care Sfântul Simeon s-a înțeles pe sine însuși și și-a însușit aspecte ale tradiției anterioare (îndeosebi ale spiritualității monahale) pentru a elucida motivul pentru care s-a simțit inspirat spre un zel reformator și pentru care mulți din contemporanii săi l-au privit drept un dezechilibrat. Vom încheia cu câteva reflecții despre modul în care Biserica privește înapoi în mod selectiv asupra ei înseși să vedem dacă modelul tradiției și receptării ei exemplificat de acest autor bizantin poate oferi ceva dialogului dintre istorie și teologie pe care învățătura despre Tradiție (*Paradosis*) îl inițiază în mod inevitabil.

Care a fost deci modul de însușire a tradiției creștine de către Simeon așa cum o percepea el? Și ce anume ne sugerează acest model în lumina preocupărilor ridicate de relativismul contemporan și a celor legate de rolul pe care-l joacă reinterpretarea trecutului în procesul reformei sau înnoirii Bisericii?

Trecutul de tânăr aristocrat pe cale de a-și construi o carieră la palat al Sfântului Simeon explică ușor de ce atunci când a devenit monah avea puțină experiență sau chiar acces la tradiția creștină și, totuși, în doar câțiva ani de la tunderea sa în monahism a fost angajat în slujirea învățătoarească a unui egumen pe care a continuat-o cu vigoare considerabilă mulți ani de atunci înainte. E mai ușor să crezi în primatul cunoașterii experimentale atunci când nu ești foarte împovărat de textualitate. Scrierile Sfântului Simeon trădează de altfel puține influențe textuale.

Sursa cea mai semnificativă a scrierilor Sfântului Simeon sunt Scripturile, pe care el le aplică într-un larg covor de aluzii, și e limpede că responsabilă de această familiaritate e ascultarea regulată a textelor la modul liturgic, ceea ce îi permite un stil scripturistic fără să-l angajeze neapărat într-un studiu biblic real. (De pildă, o dată îl confundă pe Iacob cu Pavel.) Singurul autor citat în mod explicit de Sfântul Simeon e Sfântul Grigorie Teologul care era nu numai autoritatea ultimă a zilei, dar și textul comun folosit în școlile de gramatică ale capitalei. Dar deși e sursa citată cel mai mult, se poate observa că Sfântul Grigorie e menționat doar de șase ori în cele câteva sute de pagini ale *Catehezelor*, dintre care două

sunt simple aluzii simbolice, netextuale³⁹, iar trei din celelalte patru citate sunt propoziții care-l folosesc pe Grigorie ca argument pentru teza potrivit căreia percepția experimentală e scopul teologiei⁴⁰, în vreme ce al patrulea îl aplică într-un mod foarte necaracteristic pentru a argumenta necesitatea lacrimilor⁴¹; pe ansamblu deci, o utilizare extrem de personală.

Noutatea într-adevăr importantă a cunoașterii ascetice a Sfântului Simeon și autoritatea pentru multe din cele pe care le învață sunt — mai e nevoie să o spunem? — cuvintele scrise și rostite ale părintelui său duhovnicesc Simeon Evlavi-osul⁴². Toate sursele sale, chiar și relatările vederilor luminii dumnezeiești de care s-a bucurat, sunt subsumate afirmării a două puncte: 1) primatul experienței harului în viața creștinului și 2) importanța crucială a părintelui duhovnicesc și a medierii lui actuale în viața de zi cu zi a Bisericii⁴³. Chiar și atunci când face referire conștientă la propria sa experiență, Sfântul Simeon oferă implicit acea experiență ca dovadă a dreptului său de a sta ca urmaș al părintelui său duhovnicesc. Cu alte cuvinte, oferă aceeași paradigmă, numai că acum în calitate de egumen pretinde, în virtutea experienței care i-a fost mijlocită, să fie la rândul său părinte duhovnicesc al monahilor de la Sfântul Mamas. Cere, cu alte cuvinte, de la ei aceeași treaptă extraordinară de ucenicie caracterizată de relația de o ascultare necondiționată față de un sfânt în viață — o pretenție care a dus însă la revolta monahilor săi care simțeau că așa ceva trecea mult dincolo de tradițiile normale ale ascultării monahale față de egumen. Pe scurt, Sfântul Simeon interiorizase tradiția într-o măsură extraordinară și o „personalizase” într-un mod deosebit de intens. Sugera deci că autentică tradiție creștină e de fapt o experiență interioară împărtă-

³⁹ *Cat* 5, 15; 29, 2.

⁴⁰ *Cat* 4, 16; 22, 6; 28, 13.

⁴¹ *Cat* 29, 5.

⁴² Dimensiunea acestei îndatoriri a fost expusă foarte recent de H. ALFEYEV în teza sa de la Oxford, 1995: „St Symeon the New Theologian and the Orthodox Tradition” [între timp publicată de Oxford University Press, 2000].

⁴³ Cf. H. J. M. TURNER, *St Symeon the New Theologian and Spiritual Fatherhood*, Leiden, 1990.

șită în comun, mai degrabă decât un corp de date exterioare acceptate în comun.

Utilizarea Sfântului Grigorie Teologul și a celorlalte autorități patristice trimite și ea spre același punct. Din tot ce a citit, zicerea Teologului aflată cel mai mult la inima Sfântului Simeon e răsunătoarea „praescriptio haereticorum” de la începutul celor cinci *Discursuri teologice* ale acestuia⁴⁴. La ea apelează în timpul procesului în scrisoarea către sincelul Ștefan⁴⁵ pentru a credita ideea că darul și dreptul de a teologhisi nu s-au dat fiecăruia, ci numai celor ce au făcut *experiența* curățirii harului dumnezeiesc și pot, prin urmare, înainta în inițierea divină. Această ridicare a percepției afective deasupra constrângerilor logice ale doctrinei a fost propusă în secolul IV de Sfântul Grigorie în cursul unei dispute apologetice precise pentru a ataca raționalismul logicienilor neoarieni extremi din școala lui Aetius și Eunomie. Ea trebuie însă contextualizată amintind faptul că Sfântul Grigorie a fost unul din cei mai erudiți bărbați ai epocii sale și unul care credea că într-adevăr cultura literară și filozofică sunt pregătiri fundamental necesare pentru „curăția minții” care singură face cu puțință vederea lui Dumnezeu. Pentru Sfântul Grigorie, care între altele era și un admirator devotat al poetesei Sapho, fixarea unui atare canon prescriptiv era un lucru, dar pentru Sfântul Simeon aceasta însemna cu totul altceva. În cazul său, care dispunea de o bază de operare intelectuală mult mai limitată și o viziune mult mai puțin universalistă, rezultatul nu putea fi decât o acutizare a contrastului în tabloul teologic de ansamblu.

Tratarea de către Sfântul Simeon a textului cuviosului Marcu Ascetul e un alt exemplu al aceluiași proces. Cuviosul Marcu e unul din puținii autori pe care Sfântul Simeon îi citează cu numele. Într-adevăr, influența carte care i-a fost dată în tinerețe spre lectură de părintele său duhovnicesc a fost *Despre legea duhovnicească*⁴⁶, o culegere de apoftegme monahale din secolul V, o pledoarie pentru respectarea strictă a vieții ascetice. Când Sfântul Simeon, ajuns acum egumen, se referă la

⁴⁴ Or 27, 3; PG 36, 13.

⁴⁵ Vie, p. LXIII–LXV.

⁴⁶ PG 65, 905–930.

impactul acestei lucrări asupra sa ca tânăr, el reduce întreaga ei temă la un sinonim al învățaturii povățuitorului său despre afectivitatea duhovnicească. Deși menționează *Despre legea duhovnicească*, el oferă trei citate extrase de fapt dintr-o altă lucrare care o însoțește: *Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte*⁴⁷. Citatul ales este elocvent, fiindcă ne spune că din cele câteva maxime ale cărții pe care și le fixase în inimă, cea mai importantă e învățătura potrivit căreia principala călăuză spre adevăr e conștiința interioară⁴⁸. Aceasta e însă o exegeză neobișnuită, atunci când ne aducem aminte că la origini lucrarea era menită să fie o respingere a principiului fundamental al mesalienilor împotriva cărora scria Marcu, și pleda în realitate pentru teza opusă, susținând de fapt că *nu* ne putem bizui pe experiența mistică interioară drept canon al harului, și că prezența harului *nu* se identifică cu experiența lui mistică.

Exemplul final care ilustrează acest mod de a „acutiza contrastele” ni-l oferă *Cateheza 6*. Sfântul Simeon, acum egumen de peste șaptesprezece ani, trece aici în revistă și rezumă sensul întregii tradiții monahale anterioare. Secțiunea merită o analiză mai îndeaproape, fiindcă e în mod limpede un atac la adresa adversarilor săi din interiorul comunității. Cum poate observa oricine, în „literatura deșertului” accentul e pus pe ascetism și viața practică (*praxis*) ca mărturie a adevăratei sfințenii. Această literatură a rămas vreme de secole lectura catehetică standard în mănăstirile răsăritene. Nu suntem foarte departe de adevăr dacă recunoaștem în spatele muștrării adresate în acest text de Sfântul Simeon „celor ce se socotesc egali cu sfinții din vechime” un atac împotriva asceților din comunitatea sa care preferau apelului harismatic al Sfântului Simeon la lumina dumnezeiască ritmurile ascetismului tradițional. Sfântul Simeon începe prin a oferi o interpretare interiorizată a monahismului vechi: „Vreți să auziți ce anume făceau sfinții noștri părinți când ședeau în chiliile lor?”⁴⁹. După care, într-o hermeneutică îndrăznească, concediază întreaga literatură ascetică socotită drept numai o introducere preliminară la ceva mai

⁴⁷ PG 65, 929–966.

⁴⁸ Cat 22, 2.

⁴⁹ Cat 6, 1.

mare, drept o realitate exterioară care nu tratează despre ce anume se desfășura în interiorul sfinților.

Pretenția Sfântului Simeon de a fi în stare să dezvăluie secretele acestei vieți interioare a sfinților asceți e o pretenție implicită destul de evidentă de a fi el însuși „egal cu sfinții din vechime”, exact pretenția pe care o demontează în cazul adversarilor săi. El ia exemplele Sfinților Antonie și Arsenie, cei mai mari povățuitori ai monahismului, pentru a demonstra cum anume ilustrează cei doi teza sa potrivit căreia ascetismul e menit să fie doar un preludiu la experiența vederii lui Hristos și că, fără experiența acestei vederi, nu există un câștig în viața monahală. Exegeza pe care o dă ostinelilor Sfântului Antonie descrie cum toată lupta sa ascetică a căzut în insignifianță în fața vederii de care s-a bucurat. Întrucât nu există nicio tradiție literară care să ateste aceasta, Sfântul Simeon e nevoit să facă trimitere la un pasaj scripturistic (*1 Ptr 2, 9*). El reduce totul la vedere și experiență și în cazul Sfântului Arsenie, dar aici supralicitează trimițând ca argument la „capitolele” (*kephalaia*) compuse de acesta. Or această operă n-a existat!

Ideea principală e aceea că Sfântul Simeon pretinde să cunoască ceea ce Sfinții Antonie și Arsenie au experimentat în adâncul sufletului lor trimițând numai la aceeași experiență din sufletul său. Paradigma ultimă a tradiției devine experiența interioară trecută de la inimă la inimă în monahism ca viața lui secretă, distinctă de orice respectări ale unor reguli exterioare. În cazul Sfântului Simeon, inițierea sa în monahism se reduce la canalul unic al învățăturii părintelui său duhovnicesc, identică *de facto* cu cea a marilor întemeietori ai monahismului, întrucât prin experiență părintele său duhovnicesc, Simeon Evlaviosul, a dovedit că era egalul generației marilor sfinți din vechime, depășindu-i chiar în ordinea lucrurilor prin proximitatea lui providențială față de Simeon.

Astfel, întreaga tradiție ajunge la cei doi Simeon și se concentrează în învățătura afectivității (simțirii) duhovnicești. Vederea și experiența e astfel măsura a toate. De aceea, așa cum arată limpede structura *Catehezei 6*, însăși referința la Sfinții Antonie, Arsenie, Sava și Eftimie servește doar intro-

ducerii vieții adevăratei paradigme a spiritualității monahale pentru Sfântul Simeon, nu altul decât „fericitul Simeon Evlavi-osul care a strălucit ca un soare în mijlocul vestitei mănăstiri Studiu” (r. 2–4) și căruia îi este dedicat restul catehezei. Aceasta e teologia interiorității împinsă până la vârful ei și fixată drept arbitru final, drept măsura cea mai înaltă a autenticei tradiții a Bisericii. Sare în ochi originalitatea izbitoare a acestei pre-mise, întrucât pentru Sfântul Simeon unicul canon al tradiției autentice trebuie să existe în generația prezentă a Bisericii, nu în trecut. Tradiția devine atunci experiența autentică și curentă a harului și prin acest canon înțelege Sfântul Simeon atât tre-cutul corect interpretat (adică revendicat cu autoritate), cât și fixează direcția viitorului. Acest primat al prezentului în teo-logia Sfântului Simeon rimează de altfel cu restul gândirii despre tradiție (*paradosis*) a creștinătății răsăritene care o privește ca pe o realitate vie și dinamică în moduri foarte dis-tincte de termenii folosiți în apologeticile occidentale (catolice și protestante) pe această temă⁵⁰.

E ușor de văzut de ce Sfântul Simeon i-a alarmat pe con-temporarii săi. Pentru el certitudinea experienței interioare e canonul ultim al autenticității creștine. Nu există creștinism autentic fără o afectivitate corespunzătoare, adică fără o sim-țire perceptibilă a harului dumnezeiesc. A nu avea certitudi-ne a experienței prezenței divine înseamnă pentru el a nu avea această prezență și a nu fi de fapt creștin, în ciuda aparențelor contrare. Învățătura sa fără compromis despre puritatea expe-rienței a fost principala cauză a conflictului său cu teologul patriarhal Ștefan al Nicomidiei. Ea exprima în forme extrem de viguroase certitudinea sa fundamentală despre o experiență revelată nemijlocită drept singurul mod sigur și primordial de a face teologie și drept acces principal la interpretarea și transmiterea tradiției. Procesul de heterodoxie din 1003 a fost în mod evident înscenat mai mult pentru a demasca lipsa unei erudiții teologice formale la Sfântul Simeon, decât o încercare serioasă de a condamna o eroare doctrinară reală. Biograful

⁵⁰ Cf. G. FLOROVSKY, *Bible, Church and Tradition. An Eastern Orthodox View*, Belmont MA, 1975.

său reduce procesul la o apărare a sfîntelor icoane și face din eroul său un mărturisitor iconodul. Dar acest context e bizar, întrucît procesul n-a privit problema icoanelor în genere, ci chestiunea pictării unei icoane *anume*: cea a lui Simeon Evlaviosul, cu alte cuvinte canonizarea neoficială a povătuitorului său, aflată în inima azeziunii Sfîntului Simeon la principiul primatului unei teologii inspirate de sus. Refuzul sinodului patriarhal de a recunoaște acest cult era un mod calculat de a limita extinderea unei învățături de altfel împărtășite de ortodoxia oficială și limpede afirmată în *Cuvîntările teologice* ale Sfîntului Grigorie Teologul, care erau standardele mărturisirii de credință bizantine și la care făceau apel nu numai Sfîntul Simeon, dar și adversarii lui. Punctul în discuție nu era dacă inspirația divină primează sau nu în teologie, ci mai degrabă modul în care se comunica această inspirație. Sfîntul Simeon adopta aici o viziune riguros experimentală. În această chestiune centrală, tribunalul patriarhal dorea numai să tempereze învățătura Sfîntului Simeon, nu să o denunțe; dar aceasta numai pentru că în condițiile dominante în secolul XI ambele părți acceptau baza tradiției dogmatice stabilite deja în modul cel mai precis drept ortodoxie ecumenică și stăteau ferm în ea în interiorul unei societăți totale. În alte secole, desigur, mai ales în Biserica occidentală, o divergență atît de importantă n-ar fi putut fi atît de ușor aplanată de o ecumenicitate asupra căreia exista un consens implicit.

În încheiere aș dori să discut cîteva din implicațiile stilului în care Sfîntul Simeon își însușea tradiția anterioară pe baza unei experiențe interioare autoautentificatoare și să schițez cîteva gânduri generale cu privire la relevanța pe care acest model teologic de receptare l-ar putea avea în continuare.

Intensele și remarcabilele experiențe ale Sfîntului Simeon i-au oferit acestuia o certitudine neproblematică a justeței sale și rolul de învățător și lider spiritual; aceasta întrucît revendicările autenticității nu sunt nicicînd prea departe de revendicările autorității. Punerea la îndoială a analizelor creștinismului pe care le făcea echivala pentru el cu punerea la îndoială a înseși validității acestei experiențe, ceea ce era exclus. Problema sa era aceea de a-i convinge pe cei care nu împărtășeau în

chip nemijlocit această experiență că hermeneutica sa era singura posibilă. El credea că dacă i se va da ascultare ca unui părinte duhovnicesc, așa cum ascultase el însuși de părintele și mijlocitorul său duhovnicesc Simeon Evlaviosul, această experiență se va deschide la rândul ei și ucenicilor săi. De aceea el și-a oferit învățătura în contextul catehizării propriilor săi monahi. Dar, chiar și în universul limitat al micii comunități monahale de la Sfântul Mamas, această ofertă s-a dovedit a fi izvorul unor dezacorduri imense și în cele din urmă al unei revolte. Experiența spirituală interioară asociată mereu în tradiția creștină cu cele mai profunde forme de autenticitate nu e întotdeauna suficientă pentru a controla transmiterea unei tradiții care, prin definiție, trebuie să fie comună într-un fel în care experiența afectivă nu poate spera să fie vreodată. În ciuda certitudinii justeții sale, Sfântul Simeon era îndeajuns și un teolog public pentru a fi conștient de aceasta, și astfel încercările sale de a argumenta modul în care un astfel de canon al experienței poate deveni „normativ” au un interes permanent pentru cei interesați în natura receptării și transmiterii Tradiției creștine de-a lungul vremilor: o chestiune care a ajuns să tulbure acut Biserica într-o epocă în care însuși principiul unei atare *Paradosis* a ajuns să fie pus la îndoială și în care problemele relativismului istoric au devenit încă mai acute decât erau în secolul XIX pe vremea lui Newman.

Cum se știe, prin imaginea sa despre „dezvoltarea” tradiției, Newman s-a luptat cu această problemă în termenii unei creșteri organice și omogene. Împinsă însă prea departe, această analogie ridică problema creșterii nu numai ca un progres spre maturitate, ci și ca progres spre senilitate și declin. Desigur, Sfântul Simeon nu susține așa ceva. Modelul său de receptare a tradiției presupune faptul că unor membri aleși din generația prezentă li se îngăduie să-și însușească aceeași realitate, aceeași vedere și experiență care au motivat generațiile anterioare de părinți: aceeași realitate (*semper idem*) a lui Hristos Cel Înviat. Deși el nu-și argumentează teoria cu texte, și ar fi avut mari dificultăți dacă ar fi încercat să facă acest lucru, acest model rămâne instructiv și departe de a fi „personalist” fără nicio speranță, cum poate părea la prima vedere.

În sprijinul ideii sale, Sfântul Simeon Noul Teolog evocă imaginea Bisericii ca „lanț de aur”⁵¹: numărul sfinților vii din fiecare generație care leagă realitatea prezentă a Bisericii de trecutul ei. Acești puțini aleși sunt, pentru Sfântul Simeon, cei care reprezintă creștinismul autentic, siliți în virtutea acelei experiențe să-i inițieze în ea și pe alții. În concret, el cita drept ultime două verigi ale acestui lanț pe Simeon Evlaviosul și pe sine însuși, a căror experiență trebuie să fie paradigmatică tocmai pentru că astfel de inițieri în autentică experiență creștină pot fi transmise numai printr-o intervenție personală nemijlocită. Transmiterea și receptarea nu sunt neapărat detexualizate, dar pot fi făcute numai prin comuniune personală. Ecleziologia sa e astfel una mistică, înrădăcinată în noțiunea de comuniune și inițiere. Multe lucruri aici sunt un corectiv salutar pentru noțiunile de receptare a tradiției care încep pur și simplu cu ordinea logică și demonstrabilă a textualității și istoriografiei. Slăbiciunea modelului Sfântului Simeon e socotită de obicei a fi natura sa nespecifică: refuzul sau incapacitatea lui de a cita capitole și versete istorice. Și, într-adevăr, efectele potențiale în Biserică ale unui „vizionarism” sigur de sine sunt mai îngrijorătoare decât plictiseala stabilă a unei certitudini pedestre. Dar chiar și așa, o astfel de critică a modelului Sfântului Simeon îl califică mai degrabă decât îl invalidează, și asta din două motive. În primul rând, caracterul esențial al experiențelor interioare nu este unul „personalist” fără nicio speranță. Lucrurile pot fi întotdeauna deduse, măsurate și argumentate plecând de la semnele exterioare ale efectelor cauzate (potrivit maximei evanghelice: „După roadele lor îi veți cunoaște”, *Mt* 7, 15–20). În acest sens, o ecleziologie mistică sau o noțiune vizionară de tradiție ca aceea exemplificată de Sfântul Simeon poate fi într-adevăr întemeiată în practică și măsurată de canoane văzute. E ceea ce învâța Sfântul Simeon însuși. Insistența sa pe prioritatea totală a scopului vizionar și pe angajamentul harismatic într-o ucenicie radicală se împletea cu un program limpede de disciplină monahală care, cu toate formulările sale ce par a suna revolu-

⁵¹ *Capitole teologice și practice* III, 4.

ționar, e întru totul disciplina studită standard a majorității mănăstirilor din Constantinopol (cf. *Cateheza 26*, care descrie tipicul zilnic de la Sfântul Mamas, o regulă esențial „studită”, total neoriginală și tradițională). În al doilea rând, modelul său merită considerație întrucât, în ciuda obscurităților lui, o astfel de viziune asupra tradiției creștine, a receptării și transmiterii ei, celebrează prioritatea elementului personal asupra celui instituțional: o ordine fundamentată de priorități pe care creștinismul a neglijat-o întotdeauna spre primejdia lui.

Din vechime și până în ziua de azi, Biserica a fost preocupată de problema înțelegerii și transmiterii vieții ei esențiale din generație în generație de-a lungul vicisitudinilor istoriei. Ideea Sfântului Simeon în teologia sa a tradiției era aceea că nu aceasta e problema primordială a Bisericii, ci mai degrabă cât de viu celebrează Biserica acea viață în fiecare generație prezentă. Pentru el numai în calitatea vieții prezente poate exista o adevărată recunoaștere a comuniunii spirituale a Bisericii cu trecutul ei. Aceasta e o teologie interesantă a tradiției, una care nu privește atât în trecut ca să-și dovedească continuitatea cu prezentul, ci care privește în prezent ca să-și demonstreze continuitatea cu trecutul.

III. Paradigmele biblice și teologice ale vederii Luminii dumnezeiești la Sfântul Simeon Noul Teolog^{*}

Preludiu

Problema istorică a apelurilor la o experiență vizionară i-a intrigat pe comentatorii din interiorul și din afara tradițiilor religioase încă de când s-a întreprins studiul critic al textelor

^{*} Trad. după: J. A. MCGUCKIN, „The Luminous Vision in Eleventh-Century Byzantium: Interpreting the Biblical and Theological Paradigms of St Symeon the New Theologian”, în: *Work and Worship at the Theotokos Evergetis* (Belfast Byzantine Texts and Translations 6.2), ed. Margaret Mullett – Anthony Kirkby, Belfast, 1997. p. 90–123.

religioase. Unul din câmpurile de bătălie cele mai timpurii în discuția elementului vizionar și miraculos din scrierile vechi a fost exegeza științifică a clasicilor. Întrucât acum interpretarea acestor texte nu mai avea sancțiuni bisericești (cum avea, de exemplu, cu siguranță lectura relatărilor scripturistice din secolele XVII–XVIII), s-a deschis calea unei lecturi istorice „critice” care puneă între paranteze elementele vizionar și miraculos (explicații ale aparițiilor, revelațiilor sau intervențiilor zeilor) din narațiunile antice și citea doar istoria din jurul lor, atentă să-și bazeze interpretarea numai pe acele elemente care nu cad în afara categoriei fenomenelor obișnuite. În domeniul hermeneuticii religioase, la început predominant o lectură a relatărilor scripturistice, acolo unde elementele vizionare și de miraculos făceau în mod limpede parte din discurs, această formă de lectură critică, care elimina pur și simplu astfel de elemente, a fost încetul cu încetul introdusă într-un mediu teologic în general rezistent față de ea. Chiar în secolul XX unii din protagoniștii timpurii ai „criticii” biblice au fost dați afară din posturile lor universitare pentru „crima” de a fi încercat să citească fenomenele din relatări într-un mod nerealist. Aplicarea ei la interpretarea Noului Testament a devenit populară în Europa Occidentală abia în anii '30 odată cu lucrările adepților „criticii formelor” care au fost Bultmann și Dibelius. La vechea critică istorică, Bultmann a adăugat în schema sa interpretativă o amplă doză de existențialism heideggerian. El a schițat o metodă interpretativă care privea viziunea despre lume a autorilor evanghelici drept una fundamental „mitologică”: trei etaje ale cosmosului (cer, pământ, iad) populate cu trei clase fundamentale de existențe (*spirituale*: Dumnezeu și îngerii, *materiale*: oamenii, și *numenale*: demonii), care interacționau pe scena mediană a pământului în jurul existențelor materiale (întrucât prima clasă nu tolera prezența celei de-a treia). Atât ființele spirituale, cât și cele numenale erau angajate în activități destinate să producă adeziunea celor pământești (atât în plan pământesc, cât și într-unul mai permanent care privește mântuirea și damnarea lor). Bultmann și alți adepți foarte influenți ai „criticii” textelor biblice din secolul XX, majoritatea departe de a fi fost deconstrucționiști

religioși cum îi etichetau adversarii lor fideiști, doreau să re-traducă ceea ce li se părea a fi „esența” mesajului religios al textului într-o schemă filozofică și cosmologică mai apropiată de lumea modernă. Aceasta era așa-numita lor metodă de „demitologizare a Scripturii”. Elementul vizionar și fenomenul era degradat la rangul de simplu aparat antic prin care antichitatea încerca să-și exprime înțelegerile ei cele mai profunde, înțelegeri care în epoca modernă au putut fi mai universal exprimate (fără a recurge la categoriile epifaniei împinse într-o societate post-freudiană în sfera psihologicului) prin convingeri filozofice, decizii morale sau alte forme de conștiință interiorizată.

Calea spre interiorizarea aspectului vizionar și fenomenal al vechilor texte religioase primise deja un amplu impuls din partea filozofiei religiei a secolului XIX. În domeniul teologiei influența determinantă a fost nu cea a lui Hegel, ci cea a lui Schleiermacher și Kierkegaard. Schleiermacher plasa religia în domeniul „sentimentului dependenței absolute”. Deplin interiorizată acum în conștiința umană, religia era percepută ca fiind la adăpost de atacurile reducționiștilor istorici — unul din motivele pentru care Schleiermacher și-a înțeles opera drept o apologie contemporană pentru creștinismul secolului XIX. Această teologie a interiorizării a fost combinată apoi cu Freud, a cărui operă a început să fie citită tot mai mult în anii post-belici, pentru a oferi cititorilor creștini adepți ai acestei „critici” elementul final al unei soluții gata făcute la toate problemele care apăreau atunci când întâlneau în textele lor sacre acest fenomen: apelurile la viziuni sau miraculos trebuiau fie puse în paranteze și ignorate ca irelevante (metoda critică inițială, pe care am putea-o numi lectura „excizionistă”), fie trebuiau privite ca încercări de a spune ceva profund, dar pe care societatea mitologică nu-l putea spune decât într-o formă simbolică, formă care astăzi putea fi în sfârșit redată mai direct „eliberând” mesajul real (atât istoric, cât și religios) al textului: proces pe care l-am putea numi lectura „tranașionistă”. La rândul lui, acest lucru a condus la forma mai controlată a acestei hermeneutici, în care „lectura corectă” a textelor era văzută stând în întregime în acele texte, în autorii lor și în

contextele istorice ale formării lor⁵². În acest caz mesajul secțiunilor care, făcând apel la acest fenomen, susțineau că în sfera cadrului de referință al realității obișnuite se află un sens metafizic sau dincolo de lume⁵³, era redus cu forța la „realitate”. Elementul transmundan nu era atât retradus, cât explicat cu referință la ceva mai nemijlocit. Se presupunea că apelul la o vedenie era o referință „neprocesată” la o stare interioară (chiar psihotică) care putea fi mult mai bine discutată în termenii psihologiei contemporane. Vedeniile se dovedeau atunci nu vederi reale, ci proiecții psihice ale protagoniștilor, iar minunile erau explicate de obicei drept rezultatele așteptărilor isterice ale participanților. Această metodă hermeneutică ar putea fi riguros numită una „reducționistă”. Între aceste trei hermeneutici comune (excizionistă, translaționistă și reducționistă) ale fenomenului din vechea literatură creștină s-au mișcat cele mai multe discuții ale problemei elementului vizionar și miraculos din aceste texte. Majoritatea comentatorilor au folosit o combinație a tuturor acestor trei metode, deși cel mai adesea pur și simplu ca să ocolească o chestiune stânjenitoare pentru niște savanți care căutau idealul unei detașări critice; mai ales că astfel de texte par să ne angajeze în dogme — astfel de lucruri pot avea loc sau nu? —, iar în abordarea acestei chestiuni criticul se descoperă fie un „fideist” compromis într-un mod iremediabil, fie doar un sceptic surd la ciudatele melodii studiate de el. Nu există însă nicio scăpare în înălțimile olimpiene ale detașării critice, fiindcă în orice fel ar întreprinde analiza elementului vizionar sau miraculos din vechile texte religioase, istoricul tinde să recite mai întâi crezul unei anume dogme: aceste realități trebuie fie traduse, reduse sau decupate în numele obiectivității istorice în exegeză, sau poate (îndeobște) obscurizate, ca astfel relatarea erudită să se poată concentra asupra unor lucruri mai adecvate exercițiului propriu al deprinderilor istoricului.

⁵² După Derrida, acest proces a luat o turnură și mai radicală. Textul însuși a devenit propria lui semnificație, atât autorul, cât și contextul istoric fiind excizate din hermeneutica deconstructivistă.

⁵³ Și acest lucru se aplica tocmai în acele cazuri în care era vorba de miracole sau viziuni.

Iar când în centrul interesului nostru se află acea perioadă a antichității creștine și acea persoană care întrupează în modul cel mai strălucit între toți scriitorii secolului XI bizantin trăsăturile poetului, misticului și vizionarului, nimeni altul decât Sfântul Simeon Noul Teolog, atunci cercetarea noastră istorică nu poate evita în mod legitim această chestiune; îndeosebi întrucât aceasta era o chestiune cu care s-au confruntat și contemporanii și adversarii bizantini ai acestuia. Iar oponenții lui Simeon de la curtea patriarhală din secolul XI împărțeau o viziune despre lume atât metafizică, cât și cosmologică mult mai înrudită cu a acestuia decât ar putea fi a noastră. E însă îndeajuns de limpede că, dacă eliminăm elementul vizionar din analiza scrierilor lui Simeon, am pus un început într-adevăr foarte ciudat hermeneuticii noastre.

Întrebarea pe care ne-o punem aici este: ce anume voia să spună Simeon prin apelul său la vederea luminii care ocupă un loc atât de important în relatările sale? E o întrebare cu importanță fundamentală în analiza universului mental al Bizanțului secolului XI, o analiză aflată la granița, dificilă și provocatoare pentru specialiști, dintre teologie, hermeneutică și analiză istorică. Vom trata această chestiune mai întâi schițând și punând sub semnul întrebării „norma” de până acum din literatura despre Simeon în ce privește catalogarea gândirii sale; în al doilea rând, schițând un set de paradigme (în principal biblice) aflate la baza operei lui și care pot servi lărgirii spectrului nostru coloristic, atunci când încercăm să-l zugerăm în mod exact; și, în al treilea rând, oferind o exegeză preliminară a referirilor sale la vederea luminii, exegeză care operează o clară diviziune între utilizările „analogice” ale categoriei vederii și cele care par să vorbească în mod specific despre experiențe „epifanice”. Vom încheia sugerând că utilizarea eronată (adică excesiv de îngustă) a paradigmei epifanice a Schimbării la Față de pe Tabor a dus la neglijarea unor teme majore ale teologiei Sfântului Simeon în favoarea elementelor care aparțin într-un mod mai exact școlii isihaste de mai târziu: un proces de manipulare și distorsiune istorică început deja cu secole în urmă, atunci când isihăștii au pretins că Sfântul Simeon e unul de-al lor.

Intensitatea personală neobișnuită în întreaga tradiție religioasă bizantină pe care o etalează relatările autobiografice făcute de Simeon experiențelor sale mistice i-a făcut pe comentatorii săi anteriori să încerce să le catalogheze. Cele mai multe abordări se bazează pe o tradiție hermeneutică explicit fideistă care ignora în mare măsură orice chestionare serioasă a metodei interpretative și accepta în general relatările vizionare în totalitatea lor drept reprezentări „directe” ale unor evenimente reale, descrise așa cum s-au și întâmplat⁵⁴. Atare abordări exegetice împărtășeau ca tendință comună presupunerea că orice hermeneutică alternativă aruncă în mod inevitabil o îndoială asupra realității sau autenticității evenimentului vizionar (un „non-sequitur” logic) și de aceea dorind să evite o lectură reduționistă a textelor n-au reușit în general să acorde suficientă atenție critică detaliilor textului aflat în mâna lor. Sfântul Simeon e astfel în mod frecvent ridicat la rangul, de exemplu, al „tipului” de autor duhovnicesc bizantin care propune „vederea luminoasă” a lui Dumnezeu⁵⁵, mai degrabă decât e privit în detaliu, în propriii săi termeni, pentru ceea ce are de spus în propriul său context. Odată catalogat astfel ca exemplu de vizionar luminos, comentatorii scot din literatura patristică anterioară alte exemple identice între care trag linii de legătură pentru a stabili o „școală de spiritualitate” în care e înregimentat și Simeon. De obicei atare schematizări sfârșesc în tradiția isihastă, iar Sfântul Simeon e astfel recrutat în mod anacronic împreună cu presupușii săi predecesori patetici drept un isihast. E adevărat că în secolul XIV, când a ieșit la

⁵⁴ Aceasta în ciuda faptului că tradiția hermeneutică bizantină însăși e mult mai subtilă decât ar vrea să admită o exegeză atât de simplă. Dionisie Areopagitul reamintea cititorilor săi că „Cel mai presus de cunoaștere e cunoscut mai presus de cunoaștere într-un mod mai presus de cunoaștere”, iar Simeon însuși își descria vederile ca fiind „nevăzute”. Cf. V. LOSSKY, *The Vision of God*, Londra, 1963, retip. 1973, p. 106, 117–118.

⁵⁵ În tradiția Sfântului Grigorie din Nazianz, opusă celor care ca, de exemplu, Sfântul Grigorie al Nyssei tratează vederea lui Dumnezeu în mod apofatic, ca intrare în „întunericul” necuprinsului divin.

lumină isihasmul, Sfântul Grigorie Palama a reprezentat o teologie a vederii lui Dumnezeu centrată pe lumina taborică îndumnezeitoare și străduindu-se să demonstreze posibilitatea unei experiențe nemijlocite a Dumnezeirii prin intermediul energiilor necreate arătate percepției creaturale. Dar asta nu înseamnă că Sfântul Simeon ca autor din secolul XI e preocupat să demonstreze același lucru: preocupare impusă în mare măsură de contextul precis al disputei Sfântului Grigorie Palama cu scolasticii unei epoci mult mai târzii. Alăturarea de Simeon și de isihăști a unor autori monahali patristici din secolele IV–V se face adesea pe baza unor dovezi extrem de fragile și cu puțină atenție acordată contextelor istorice și narrative precise ale textelor selectate. Un exemplu al acestui gen de hermeneutică „sintetizatoare” globală e George Maloney, traducătorul american al *Imnelor*⁵⁶ lui Simeon și unul din biografii lui recenți. În biografia pe care i-a consacrat-o, el face câteva afirmații foarte generale:

„Învățătura lui Simeon pregătește calea pentru Sfântul Grigorie Palama în secolul XIV și învățătura sa teologică despre lumina taborică și energiile necreate ale lui Dumnezeu. Îmbibat de experiența sa personală a transcendenței lui Dumnezeu și de cunoașterea scrierilor mistice ale Sfinților Părinți, mai ales ale Sfinților Grigorie din Nazianz și Grigorie al Nyssei, Simeon e *unul din cei mai reprezentativi mistici* [sublinierea mea] ai misticii apofatice răsăritene”⁵⁷.

Cred că acesta e un pasaj extraordinar nu numai fiindcă relația Sfântului Simeon cu isihasmul secolului XIV e extrem de discutabilă, dar și întrucât, așa cum am arătat altundeva⁵⁸, cunoașterea de către el a scrierilor patristice e extrem de subțire. În orice caz, Simeon e mai degrabă unul din *cei mai puțini*

⁵⁶ G. MALONEY, *St Symeon the New Theologian: Hymns of Divine Love*, Denville, NJ, 1975; G. MALONEY, *The Mystic of Fire and Light*, Denville NJ, 1975.

⁵⁷ G. MALONEY, *The Mystic of Fire and Light*, Denville, NJ, 1975, p. 15.

⁵⁸ Cf. mai sus: „II. Înnoire duhovnicească în căutarea unui precedent”.

reprezentativi „mistici” ai tradiției creștinismului răsăritean. Aceeași dorință de a-l cataloga (pe baza unor dovezi reduse) pe Simeon în curentul larg al istoriei tradiției intră în joc și într-o serie de tratări recente ale lui Simeon⁵⁹. Tendința aceasta e rezumată în mod extravagant de același George Maloney atunci când spune:

„Nu numai că Simeon intră în istorie ca reformatorul monahismului⁶⁰, dar el se dovedește a fi sinteza celor două linii principale ale spiritualității bizantine autentice: cea a intelectualismului școlii alexandrine reprezentat de Clement, Origen, Evagrie, Părinții Capadocieni, Vasile, Grigorie din Nazianz și Grigorie al Nyssei, și cea a școlii afective a inimii reprezentate de scrierile lui Macarie, Marcu, Diadoh, Ioan Scărarul, Nil, Isihie și Filotei, ultimii patru de la Muntele Sinai”⁶¹.

Toate acestea mi se par o inventare în mare măsură lipsită de temei și deloc necesară a unor „școli” de spiritualitate urmând mult prea îndeaproape vaga teză scolastică de istorie a ideilor dezvoltată de Lossky în influența sa lucrare *Vederea lui Dumnezeu*⁶². Această tendință poate însă doar să dea înapoi cercetarea asupra Sfântului Simeon plasând în continuu contextul studiului unui autor bizantin din secolul XI *oriunde altunde* (se pare) decât în secolul XI. Interpretarea adecvată a Sfântului Simeon trebuie să înceapă cu siguranță de la textul său. Iar aici devine numaidecât limpede că principala sursă literară care l-a influențat (afară de reproducerea „standard” a

⁵⁹ Recenta teză de doctorat de la Oxford (1995) a lui HILARION AFLEYEV, „St Symeon the New Theologian and the Orthodox Tradition” [publicată între timp de Oxford University Press, 2000] are meritul de a arăta cât de mult era îndatorat Simeon părintelui său duhovnicesc, deși dovezile aflate la baza concluziilor generale privitoare la cât de mult a absorbit Simeon din Părinții anteriori nu m-au făcut să-mi schimb niciuna din opiniile mele diferite exprimate aici.

⁶⁰ Opinia Preasfințitului Basile Krivocheine pe care am combătut-o altunde; cf. mai sus: „I. Viața din spatele Vieții”.

⁶¹ MALONEY, *The Mystic of Fire and Light*, p. 19.

⁶² Și Lossky îl revendică pe Sfântul Simeon drept părintele isihaiștilor; cf. LOSSKY, *The Vision of God*, p. 124–125.

literaturii ascetice monahale)⁶³, e țesătura atotprezentă de bibliisme aflate la baza scrisului său și care e o mărturie a modului cum monahismul putea duce la o profundă conștiință biblică. Într-adevăr e limpede că, după 976, când a intrat în monahism, Scripturile au devenit un ax central prin care Simeon și-a exprimat „înțelegerea” sa teologică și mistică. Acest biblicism e deja bine avansat atunci când Simeon ajunge să-și teologhisească experiența vederilor sale și modelează diversele relații ale acestora, relatări pe care, judecând după extinderea și varietatea acestor relatări, dar nu mai devreme de zece ani de la evenimentele inițiale, a continuat să le elaboreze în toate scrierile sale ulterioare până la bătrânețe.

Determină, așadar, paradigmele biblice relatarea sa? Pentru a decide aceasta e nevoie însă de mai mult decât o simplă listă de aluzii sau citate scripturistice. Înainte de a face un scurt tur al extrem de complicatei relatări narative în care Simeon elaborează (în repetate rânduri) versiuni diferite ale unei vederi luminoase, să începem trecând în revistă paradigmele biblice însele.

Paradigme biblice ale vederii lui Dumnezeu

Există trei relatări scripturistice principale care oferă teologiei creștine o matrice pentru elaborarea gândirii ei despre „vederea luminoasă” a lui Dumnezeu. Prima poate fi caracterizată drept „paradigma Sinaiului” (*Iș* 19, 16 sq) și ea stă și la baza relatării evanghelice (*Mt* 17, 1–8) despre Schimbarea la Față luminoasă a lui Iisus pe un „munte” (identificat doar târziu de tradiție ca fiind Taborul)⁶⁴. Complicatele simbolisme și deplasări ale tradiției active în aceste relatări le-am discutat pe larg altundeva⁶⁵. Aici e de ajuns să observăm în primul rând

⁶³ Cf. J. MCGUCKIN, *Symeon the New Theologian: Chapters and Discourses*, Kalamazoo, 1982, retip. 1994.

⁶⁴ A se vedea și *2 Corinteni* 3, unde Pavel își propune să deconstruiască teologia transfiguraționistă folosită în tradiția petrină. *2 Regi* 2 despre vederea de către Elisei a urcușului lui Ilie la cer se leagă și el strâns de această tradiție.

⁶⁵ J. A. MCGUCKIN, *The Transfiguration of Christ in Scripture and Tradition*, New York, 1987. Un rezumat în articolul J. A. MCGUCKIN, „Jesus Transfigured: a Question of Christology”, *Clergy Review* 69, nr. 8, August (1984), p. 271–279.

că textele biblice despre vederea luminii sunt preocupate în principal de *efectele vederii dumnezeiești*, mai degrabă decât de *facticitatea* ei. Cu alte cuvinte, în virtutea relatării vederii luminoase, protagonistul relatării (Moise, Iisus sau oricare figură centrală a relatării într-o tradiție dată) e „separat”, iar autoritatea sa e stabilită în fața comunității căreia i se adresa textul relatării.

Scopul relatărilor evanghelice pe această temă era acela de a arăta cum, pe baza glorificării luminoase și auzirii cuvintelor dumnezeiești, văzătorul primea încredințarea de a-l „reprezenta” pe cel a cărui slavă dispăruse în ceruri. Acest aspect al textelor care accentuează dreptul legitim al succesorului unui „învățător” anterior de a continua misiunea lui e critic pentru scopul unor asemenea relatări. Dacă în slăvirea Lui luminoasă Iisus e instituit într-adevăr ca un alt Moise, atunci Petru (martorul vederii) e și el un succesor legitim al lui Iisus și trebuie să-i fie recunoscută autoritatea de succesor. Relevanța acestui fapt pentru Simeon Noul Teolog nu trebuie subestimată⁶⁶ atât în ce privește problemele sale în stabilirea controlului său asupra monahilor săi de la Sfântul Mamas, cât și în preluarea fidelității corpului ucenicilor legați anterior de Simeon Evlaviosul. Deși dezvoltarea tradiției textuale a relatărilor Schimbării la Față în Noul Testament e extrem de complexă, există suficiente indicii care să justifice concluzia că Pavel a recunoscut tenta teologică a acestei tradiții petrine, pe care și-a propus în mod explicit să o deconstruiască în *2 Corinteni* 3 „democratizând” aici experiența vizionară pe care Petru o pretindea rezervată pentru el.

Deconstruind pretenția rivalului său la dreptul de a urma lui Iisus ca prim „apostol”, Pavel a mers mai departe elaborând o autoritate bazată pe o viziune alternativă plecând de la cele două relatări ale experienței sale pe drumul Damascului (*FA* 9, 3–9) și ale ridicării cuiva până la al treilea cer (*2 Co* 12).

⁶⁶ Intenția noastră nu e de a susține că Simeon avea o cunoaștere contextuală precisă a Scripturii, ci mai degrabă că formele arhetipale ale textelor biblice au influențat articularea experiențelor vizionare pe care și-a propus să le interpreteze în și prin relatările sale.

Deși Pavel prelucrează aici poziții mai vechi ale teologiei apocaliptice, vom putea descrie această a doua paradigmă principală a vederii luminoase drept „paradigma paulină”. Cu toată aparenta ei originalitate și prospețime, dramatica relatare a evenimentului de pe drumul Damascului e în mod limpede altoită pe tulpina relatării unei convertiri similare, cea a persecutorului Eliodor (2 Mac 3, 24 sq) combinată cu elemente apocaliptice cum e epifania Fiului Omului din cer din *Daniel* 10, 7. Relatarea ridicării până la al treilea cer a fost elaborată independent folosind limbajul apocaliptic comun al profetului înălțat la cer pentru a-i convinge pe corintenii șovăielnici că și autoritatea sa era de ordin profetic și trebuie respectată ca atare (2 Co 12, 1–5)⁶⁷. În acest limbaj, atunci când coboară înapoi pe pământ, profetul care „vede”⁶⁸ e împuternicit să predice cu autoritate. Această a doua relatare a lui Pavel a pierdut, cum putem observa, elementul relatării de convertire atât de proeminent în relatarea evenimentului de pe drumul Damascului. În cele două relatări pe care Pavel pare să le fi elaborat independent utilizându-le mai târziu în cariera sa (2 Co 3 și 2 Co 12, 1–5), acest element de convertire și purificare e redus. În cea care deschide cariera sa predicatorială și care și-a primit forma finală de la Luca (FA 9, 3–9), elementul convertirii se află mai în prim-plan. Dacă paradigma Sinaiului-Taborului e elaborată în Evangheliile pentru a susține pretenția lui Petru de a fi primul moștenitor al harismei lui Iisus, tenta centrală a paradigmei(lor) pauline e desigur aceea de a susține același lucru pentru Pavel.

Cea de-a treia paradigmă biblică a vederii luminoase e și ea o altă prelucrare a paradigmelor profetic-apocaliptice, destul de comune unor părți ale literaturii canonice (în principal *Daniel* și *Iezechiel*) și abundente în apocrifele și pseudo-epigrafele epocii creștinismului timpuriu. Această paradigmă nu e atât de comun reprodusă în literatura creștină timpurie cum

⁶⁷ O mare parte a Bisericii din Corint era legată de autoritatea lui Petru și se împotriva pretențiilor lui Pavel.

⁶⁸ Exemplele cele mai bune din literatura biblică canonică sunt aici *Daniel* și *Iezechiel*. Tema misiunii lui Elisei validată de vederea de către el a ascensiunii lui Ilie (4 Rg 2, 9–11. 14) atestă o preocupare asemănătoare.

sunt celelalte două, dar e cu toate acestea prezentă, iar Simeon se referă și el o dată la ea în legătură cu experiența sa vizionară. În forma ei neo-testamentară ea este cel mai clar vizibilă în *Faptele Apostolilor* 7, 55, unde Ștefan în extaz vede cerurile deschise și venirea Fiului Omului în slavă ca încununare a mărturisirii sale și ca preludiu al morții lui. Acest pasaj din *Faptele Apostolilor* datorează mult relatărilor despre Fiul Omului din *Daniel* 7 și 10. O bună folosire patristică a acestui arhetip poate fi găsită în relatarea scânteietoare a vederii lui Dumnezeu bazată pe *Iezechiel* 1 din prima *Omilie duhovnicească* macariană⁶⁹ și ocupă astfel un loc care va ține această tradiție în interiorul curentului principal al literaturii ascetice patristice. Funcția acestei paradigme pe care am putea-o numi „paradigma apocaliptică” e aceea de a afirma despre văzător o ruptură dramatică cu trecutul și un nou statut de autoritate ca martor și vestitor. Ștefan, de exemplu, nu doar riscă totul în mărturisirea sa de credință (fiindcă exclamația vederii e cauza martiriului său), dar întregul său discurs anterior pledează pentru o ruptură radicală a creștinismului cu practicile iudaice (sfârșitul templului), iar moartea sa ca întâiul martir e ridicată în text la rangul de simbol al aprobării divine a programului său teologic.

Se poate vedea, așadar, că în toate cele trei paradigme ale vederii în inima intenției textului se află invariabil preocupările centrale ale a) unei pretenții de autoritate și b) ale bazei unui program de reformă radical. Pe lângă aceasta mai trebuia să observăm că elemente centrale ale paradigmelor (îndeosebi relatarea vederii de pe drumul Damascului și cea a vederii lui Ștefan) urmăresc să relaționeze aceste pretenții de autoritate cu aspectul convertirii, căinței și purificării care marchează linia de demarcație adâncă între caracterul văzătorului *dinaintea* însărcinării prin vedenie și caracterul său *de după*. Cu alte cuvinte, în aceste gen „istoria convertirii” nu e de fapt despre un exemplu moral, ci face în mod fundamental parte din însăși pretenția (de care nu e niciodată distinctă) la o autoritate preeminentă și dată de Dumnezeu.

⁶⁹ PG 34, 449–464.

Această foarte rapidă schiță a unui subiect complicat e necesară însă pentru a ne aduce în mod legitim cât mai repede cu putință la tema noastră: Sfântul Simeon Noul Teolog. Cum ne ajută deci aceste paradigme biblice în evaluarea a ce anume se află în aceste texte care ne relatează vedenii? E necesar să privim acum la înseși preocupările acestor texte.

*Versiunea autografă dată de Sfântul Simeon
vedeniilor sale dumnezeiești*

În primul rând e limpede că orice interpretare a vederii luminii la Simeon care caută să-l catalogheze drept „transfiguraționist” nu merge pur și simplu, întrucât e o catalogare mult prea grosolană și excesiv de reduționistă. În și pentru sine, o asemenea concluzie e de natură să ne pună în mișcare aliniindu-ne în mod adecvat perspectivele noastre despre Sfântul Simeon. Ceea ce vreau să spun e că apelul la vederea luminii la Sfântul Simeon nu e neapărat ceea ce va tinde să fie în literatura isihastă a secolului XIV — un apel la transfigurarea minții în așa fel încât să poată aborda energiile divine în forma unei întâlniri raționale, deși extatice, cu Dumnezeu. În orice caz, pentru acest aspect al învățăturii lor isihastii erau mult mai îndatorați Sfântului Maxim Mărturisitorul decât Sfântului Simeon. O gândire „transfiguraționistă” de acest gen e uneori limpede vizibilă și la Simeon, dar ea nu trebuie ridicată la un asemenea rang, încât să ducă la excluderea paradigmei convertirii radicale la care Sfântul Simeon face aluzie în mod explicit:

„L-am găsit întreg ca un foc arzând cu adevărat în mijlocul inimii mele pe Cel pe Care L-am văzut de departe: pe Cel pe Care Ștefan L-a văzut când i s-au deschis cerurile și pe Care Pavel văzându-L mai apoi a orbit”⁷⁰.

Fiindcă dintr-o lectură atentă a tuturor numeroaselor sale referiri la lumină, vedere și extaz, reiese cu putere un singur fapt: intensul context de căință și salvare din păcatul anterior pe care-l simbolizează pentru el lumina dumnezeiască; simțul

⁷⁰ Hym 11, 74–78.

profundei nevrednicii a făpturii care e în același timp condamnată de puritatea luminii și invitată să se ridice în ea și prin ea la o voință nouă. Nu trebuie să citim aceasta, așa cum s-a făcut adesea, ca un simplu semn generic în direcția nevoii de smerenie (adică tot în termenii largi ai exemplului moral), cât mai degrabă drept o parte fundamentală a pretenției de autoritate a paradigmei vederii luminii, și anume drept acel aspect al convertirii care-l demarcă pe „omul cel vechi” de agentul însărcinat acum de Dumnezeu.

În acest sens doresc să susțin un lucru central și important: și anume că teologia luminii a Sfântului Simeon e preocupată în mod fundamental de noțiunile convertirii și căinței și de aceea influența exercitată asupra gândirii sale de paradigmele paulină și apocaliptică, distincte de paradigma Sinaiului-Taboului, nu trebuie subestimată. Într-adevăr, una din cele mai timpurii relatări ale primei vederi de care s-a bucurat împletește în mod iscusit reminiscențe pauline la „fie în trup, fie în afară de trup” (2 Co 12, 2) cu alte biblicisme, pentru a sugera un paralelism nerostit între Sfântul Simeon și alții care au fost conduși la o convertire profetică și ulterior au fost însărcinați de Dumnezeu să acționeze cu autoritate nedorită de ei asupra unei audiențe recalcitrante. Am arătat altundeva⁷¹ cum tocmai această experiență a unei convertiri radicale de la o viață împrăștiată de curtean la monahism (convertire inițiată probabil în condiții politice extreme, dar care a înflorit apoi într-un mod independent și remarcabil) a stat la baza experiențelor sale vizionare și a profundului simț de realiniere a vieții care apar în scrierile sale ulterioare⁷².

Apelul analogic la lumină la Sfântul Simeon

Dacă încercăm să catalogăm scrierile sale privitoare la vederea luminii, devine repede limpede că multe din referirile

⁷¹ Cf. mai sus: „I. Viața din spatele *Vieții*”.

⁷² În câteva discuții de seminar pe această temă am putut observa cât de des interpretează unii contextualizarea istorică a experienței vizionare drept o încercare de a o reduce la factorii care au precedat-o sau provocat-o. Un astfel de reducăționism nu e însă preocuparea mea, nici nu e un corolar al argumentului meu decât în răstălmăcirea cea mai grosolană a logicii lui.

Sfântului Simeon (și ele sunt într-adevăr multe) sunt de fapt analogice, ca și în Scriptură, unde lumina înseamnă de fapt adevăr, bine, dreptate, iar întunericul înseamnă păcat, minciună, rătăcire. Când scrie astfel de pasaje, Simeon evocă imaginea luminii ca luminare pentru a sugera experiența convertirii radicale pe care a cunoscut-o sub impactul unei profunde experiențe a iertării: trecerea sa de la întuneric la lumină, experiența pe care căuta cu disperare încă de tânăr să-i fie mijlocită de un sfânt contemporan⁷³. Iată doar câteva exemple:

„Tu, Care ai răsărit acum în inima mea întunecată”⁷⁴.

„Tu, Soarele mai înainte de veci, Care-ai strălucit în iad, după care ai luminat și sufletul meu întunecat — lucru cu anevoie de crezut pentru cei zăbavnici și trândavi ca mine”⁷⁵.

„Tu, Soarele cel neapropiat, vei străluci în mijlocul tuturor sfinților și toți vor fi luminați pe măsura credinței, a fapturii, a nădejzii și iubirii, a curăției și luminării”⁷⁶.

„Cum de m-ai îmbrăcat pe mine destrăbălatul în haina preastrălucitoare ce fulgeră cu scânteierea nemuririi?”⁷⁷.

„Răsari în cei odinioară întunecați, desfrânați, adulteri și destrăbălați, păcătoși și vameși, care pocăindu-se se fac fii ai luminii Tale dumnezeiești”⁷⁸.

„Tu știi ce spun, Mântuitorule: toată firea am întrecut făcând lucruri împotriva firii... eu, ticălosul. [...] Dar știu iarăși și sunt convins și de aceasta, Dumnezeuul meu, că nici mărimea greșelilor, nici mulțimea păcatelor, nici rușinea faptelor mele nu va întrece vreodată iubirea Ta de oameni și mila Ta cea mare și, mai bine zis, mai mult decât mare, mai presus de rațiune și mai presus de minte,

⁷³ A se vedea, de exemplu, *Hym* 12, 35–37; 13, 59–63; 15, 34–38; 19, 14; 20, 1–12; 21, 1–9. 192–196; 26, 99–102; 27, 40–49; 46, 32–37; 55, 57.

⁷⁴ *Hym* 1, 46.

⁷⁵ *Ibid.* 52–55.

⁷⁶ *Ibid.* 140–146.

⁷⁷ *Hym* 2, 3–5.

⁷⁸ *Hym* 8, 8–10.

pe care o reverși cu bogăție către cei ce greșesc și apoi fierbinte se pocăiesc, și îi cureți și luminezi, îi faci părtași ai luminii Tale și copărtași ai Dumnezeirii Tale [cf. 2 *Ptr* 1, 4], și vorbești și grăiești cu ei ca și cu niște prieteni ai Tăi adevărați [cf. *Iș* 33, 11] — o, bunătate infinită!, o, iubire negrăită!”⁷⁹.

Sau:

„De unde vii? cum intri înăuntrul chiliei mele asigurată din toate părțile? Căci și acest lucru e străin și mai presus de rațiune și de minte. Dar că ajungi înăuntrul meu întreg dintr-odată și strălucești și Te arăți luminos ca o lună plină, acest lucru mă lasă fără minte și fără glas, Dumnezeuul meu. Știu că Tu ești Cel ce ai venit ca să luminezi pe cei ce șed în întuneric [*Lc* 1, 79], și-mi ies din mine însumi și ajung afară de cuget și de cuvânt, pentru că văd o minune străină ce întrece toată făptura, toată firea și tot cuvântul. Acum însă voi spune tuturor cele ce mi-ai dat să grăiesc. Tot neamul oamenilor, împăraților și domnilor, bogați și săraci, monahi și mireni, toate limba pământenilor să mă asculte acum grăind și povestind măreția iubirii de oameni a lui Dumnezeu! Am păcătuit împotriva Lui ca nici un alt om în lume — și să nu socotească cineva că spun acestea din smerenie, căci am păcătuit cu adevărat mai presus decât toți oamenii — și — ca să fiu scurt — am lucrat toată fapta păcatului și a răutății”⁸⁰.

Uzul analogic al limbajului vederii luminoase, tema iluminării sau, mai exact, însărcinarea cu autoritate a slujitorului lui Dumnezeu în actul convertirii sunt foarte importante la Sfântul Simeon și ele au fost neglijate deoarece mult prea adesea paradigma taborică a dominat comentatorii. Ceea ce a dus la o umbrire a acestei teme și semnificații, unde vederea luminii e folosită pentru a desemna căința, convertirea, asceza și, mai presus de orice, profundul simț al milei lui Dumnezeu care l-a căutat și i-a venit în întâmpinare, chiar și ca păcătos, și a rămas cu el.

⁷⁹ *Hym* 17, 16–18. 48–72.

⁸⁰ *Hym* 29, 1–38.

Trebuie să observăm însă că multe alte referiri la vederea luminii în opera lui Simeon par să treacă dincolo de analogie și ele par, din contră, să povestească în mod explicit o serie de vederi reale. De dragul clarității vom numi această categorie de texte „relatări epifanice”. Comentatorii „excizioniști” pot dori să ignore aceste episoade, dar ele sunt deosebit de importante, au o importanță unică fie și numai ca exemple strălucitoare și rare de autobiografie bizantină în secolul XI. Comentatorii „reducționiști” pot dori să reducă semnificația lor citindu-le ca evenimente explicabile psihotic sau sociologic, dar limpezimea variatelor articulări ale acestor viziuni de-a lungul multor ani cheamă un studiu mai atent și mai aplicat al remarcabilului set de texte care sunt aceste relatări epifanice autobiografice.

Relatări epifanice la Sfântul Simeon

Nu e vorba de a rezolva aici impasul dintre hermeneuticile lor „reducționistă” și „realistă”, nici de a oferi o analiză teologică adecvată a acestor texte, ceea ce rămâne o mare sarcină care așteaptă să fie făcută într-un mod riguros critic. E o neglijare care trebuie remediată, întrucât acest șir de relatări cuprinde una din cele mai importante surse ale autobiografiei religioase creștine, comparabilă cu poemul *Despre viața sa* al Sfântului Grigorie din Nazianz* și *Confesiunile* Sfântului Augustin, și deschizând limpede calea mării dezvoltări a acestui gen în Evul Mediu târziu. Întrucât analiza noastră nu poate fi completă, va fi de ajuns să observăm aici marea varietate internă a acestor relatări și să schițăm câteva din argumentele care ne fac să credem că în cursul experienței monahale a Sfântului Simeon a apărut o „evoluție” sau schimbare în experiența vedeniilor sale.

Primul lucru care trebuie accentuat e marea varietate a relatărilor acelor epifanii cuprinse în mare parte în *Cateheze* și în câteva *Imne* (le las aici intenționat deoparte pe cele din *Viața* scrisă de Nichita Stithatul, fiindcă ele depind în mod evident

* Trad. rom. diac. Ioan I. Ică jr în anexă la JEAN BERNARDI, *Grigorie din Nazianz. Teologul și epoca sa (330–390)*, Ed. Deisis, Sibiu, 2002, p. 296–332.

de scrierile lui Simeon). Unele din ele sunt evident variante alternative ale aceluiași eveniment, altele par să sintetizeze diferite relatări făcute altundeva, iar altele se referă la o succesiune diferită de evenimente. Recunoaștem cel puțin două importante vederi timpurii, apoi o experiență „afară din trup”, implicând auzirea unor cuvinte care i-au fost adresate, și apoi un număr mai puțin evident de experiențe epifanice⁸¹ ce par să culmineze în experiența unei „prezențe asigurate” pe care o situează drept culme a vederilor sale, întrucât nu mai e supusă nepermanenței experienței lor vizionare anterioare.

Ceea ce numim aici Vederea I ocupă evident un loc important în gândirea Sfântului Simeon din *Cateheza 22*, care e o prelucrare extinsă a primelor două vederi și a semnificațiilor acestora pentru el. Vederea I a avut loc în 969, pe când Simeon avea douăzeci de ani și era un tânăr aristocrat care urma o mică regulă de rugăciune și citea o „carte” dată lui de părintele său duhovnicesc: *Despre legea duhovnicească* a lui Marcu Ascetul din secolul V. În *Cateheza 22*⁸² Simeon descrie cum a început să-și extindă timpul rugăciunii de seară. Detaliile vederii care a urmat sunt importante:

„Așadar, stând el în picioare într-o zi și spunând mai mult cu mintea decât cu gura: «Dumnezeule, milostivește-mă pe mine păcătosul!» [Lc 18, 13], dintr-odată o strălucire dumnezeiască l-a încununat de sus și a umplut tot locul. Iar atunci când s-a făcut aceasta, tânărul nu mai știa și a uitat dacă era în casă sau sub un acoperiș. Fiindcă de pretutindeni vedea numai lumină și nu știa dacă mai umbla pe pământ. Nu mai era în el nici teamă de a nu cădea, nici grijă de lume, nimic din cele ce-i năpădesc pe oamenii ce poartă trup nu-i ataca gândul, ci fiind cu totul împreună cu lumina nematerială și părându-i-se că s-a făcut el însuși lumină, și uitând toată lumea, a ajuns plin de lacrimi și de bucurie și de veselie negrăită. Apoi mintea

⁸¹ Schițate în *Cat 36* (= *Euch 2*), 6–11, unde r. 6–8 par să se refere la perioada în care era novice la Studiu, iar r. 9–11 la epifanii care au avut loc la Sfântul Mamas.

⁸² *Cat 22*, 58–66. 74–87.

lui s-a înălțat la cer și a văzut altă lumină mai limpede decât cea care era aproape de el. Și stând în apropierea acelei lumini i s-a arătat în chip uimitor bătrânul acela sfânt și deopotrivă cu îngerii, care îi dăduse porunca și cartea”⁸³.

Reluarea se încheie cu insistența că evenimentul descris n-are nimic de-a face cu orice fel de „vise” (r. 109–116). Deși a deținut un loc-cheie în viața sa, Vederea I n-a dus la „conver-tirea” lui Simeon care și-a continuat viața politică încă alți șapte ani lamentându-se (mult mai târziu) pentru laxismul moral care i-a urmat (preludiu literar obișnuit al relatărilor Vederii II). În gândirea sa Vederea I ocupă locul neobișnuit și paradoxal al unui eveniment decisiv în viața sa spirituală, fără să fi fost totuși evenimentul decisiv care a dus la intrarea sa în mona-hism. „Viața” sa „nouă” a fost inaugurată de Vederea II, pe care a avut-o după intrarea sa la Studiu (și pe care la început o descrie ca subordonată Vederii I). După ce în *Cateheza 22* ne-a dat această relatare extinsă a Vederii I, Simeon ne-a dat o versiune paralelă în *Cateheza 35* (= *Eucharistia 1*).

„Căci lumina Ta cea dumnezeiască luminând toate și pe mine, nenorocitul, și făcând noaptea ca o zi luminoasă [*Ps* 118, 12], m-a învrednicit să-l văd în chip înfricoșător în însăși înălțimea Dumnezeirii Tale ca în cer pe acela, stând în preajma slavei Tale celei dumnezeiești, nu împodobit de o cunună oarecare, nici de un veșmânt stră-lucitor, nici cu o vedere schimbată, ci așa cum a fost pe când petrecea împreună cu noi și a fost văzut în fiecare zi pe pământ, așa mi l-ai arătat în cer. În ce scop? Ca să nu socotesc că unul era cel ce a fost împreună cu noi și altul cel care mi s-a arătat acolo și, amăgit fiind, să mă depărtez de la păstorul cel bun [*cf. In* 10, 11]⁸⁴, eu oia cea pierdută [*Lc* 15, 6]”⁸⁵.

Mai condensată și succintă decât prima versiune, această a doua versiune demonstrează limpede ce anume stă în inima primei

⁸³ *Cat* 22, 88–104.

⁸⁴ Cred că Simeon se referă aici nu la Hristos, ci la Simeon Evlaviosul.

⁸⁵ *Cat* 35 (= *Euch* 1), 103–114.

versiuni: și anume faptul că relatarea nu e centrată pe faptul că Simeon a avut o vedere, ci mai degrabă pe statutul preamărit al povățuitorului său, Simeon Evlaviosul. Cei care citesc Vederea I drept o „vedere a luminii dumnezeiești” ratează cu totul acest aspect. Chiar și în prima versiune mai elaborată a relatării putem detecta conștiința sa inițială de a fi în prezența unei lumini. După care, spune el, mintea lui i s-a ridicat și a văzut o lumină încă și mai mare, lângă care stătea părintele său duhovnicesc. Prima lumină care-l scaldă e evident părintele duhovnicesc, a cărui prezență slăvită îl inițiază astfel pe tânărul Simeon în realitățile duhovnicești. Astfel întărit, Simeon e în stare să privească el însuși, și atunci vede lumina care strălucește încă mai dumnezeiește, pe Hristos, înaintea căreia stă lumina părintelui său duhovnicesc demonstrând astfel puterea de mijlocitor spiritual a aceluia din urmă. A interpreta acest eveniment ca o vedere pur și simplu a luminii dumnezeiești de către Simeon înseamnă a rata aspectul crucial: faptul că Simeon propune această relatare drept împlinirea aspirațiilor exprimate anterior, a nevoii sale de a găsi un mijlocitor duhovnicesc care să-i dea iertarea lui Dumnezeu. În termenii paradigmatelor biblice acest text e comparabil cu vederea lui Elisei din 2 Regi 2, 10–13, și se referă deci la slava povățuitorului și inițierea ucenicului și succesorului său.

În *Cateheza 36* (= *Eucharistia 2*)⁸⁶ avem o serie de relatări epifanice care par să dea o altă versiune a Vederii I, sugerând însă o ordine a evenimentelor foarte diferită de cea sugerată de Vederile I și II din *Cateheza 22*. Prima din epifaniile aflate în fruntea acestei serii pare destul de diferită de cele două versiuni ale Vederii I de până acum. În această „primă” epifanie părintele duhovnicesc apare, dar are o importanță mult redusă, textul accentuând motivul pentru care o astfel de epifanie nu l-a „convertit” pe tânărul Simeon. Dublul aspect al vederilor luminii cuprins în Vederea I e înlocuit cu totul, iar Simeon vorbește numai de o vedere directă și fără mijlocitor omenesc a luminii lui Hristos. Aceste schimbări care atribuie în mod evident experiența spirituală lui Simeon însuși sunt demne de

⁸⁶ Cat 36 (= Euch 2), 6–11.

remarcat. Dacă Vederea I a avut loc în 969, din *Cateheza 22* știm și că Vederea II (care va fi discutată mai jos) a avut loc în primele săptămâni petrecute de Simeon la Studiu în 976. Următoarea relatare însă pare să contopească (începând cu „și atunci pentru prima dată”) cele două vederi separate:

„Căci stăruiam în toate acestea fără să mă depărtez de ele, spălându-mă în fiecare zi, chiar dacă în chip turbure și pe pipăite, și părându-mi-se că mă curăț, așa cum mă învăța apostolul și ucenicul Tău, odată când mergeam și alergam spre izvor⁸⁷, iarăși Tu Însuși, Care m-ai scos afară din noroi, ai venit în întâmpinarea mea pe cale⁸⁸. Și atunci pentru întâia dată mi-ai fulgerat ochii mei neputincioși cu fulgerarea neprihănită a feței Tale, și am pierdut lumina pe care mi se părea că o am⁸⁹, neputând să Te recunosc pe Tine. Și cum aș fi putut să Te văd sau să Te cunosc, cum erai, neavând puterea nici de a vedea fulgerarea feței Tale, nici de a o afla sau înțelege? De atunci adesea, stând eu lângă izvorul acesta, Tu, Cel lipsit de trufie, n-ai socotit lucru nevrednic să Te pogori, ci venind și ținându-mi mai întâi capul, îl cufundai în ape și-l făceai să vadă mai curat lumina feței Tale [Ps 4, 7]”⁹⁰.

Prin acest procedeu literar al contopirii Vederii I și II, Vederea II, care în *Cateheza 22*, 312 e inferioară Vederii I, e promovată în prim-plan și ridicată în rang devenind „prima vedere” în care i s-a adresat Hristos. Motivul adresării e important în evoluția autobiografiei spirituale a lui Simeon, întrucât marchează trecerea de către Dumnezeu a lui Simeon ca personaj real și literar spre o însărcinare independentă ca viitor succesor al lui Simeon Evlaviosul (o chestiune crucială prezentă și în toate paradigmele biblice).

⁸⁷ Cf. Ps 36, 9 și Ap 21, 6 pentru a sugera trecerea lui Simeon de la vederile mijlocite de Simeon Evlaviosul la propriile sale vederi directe ale lui Hristos, marcând ieșirea sa ca povățuitor duhovnicesc din umbra părintelui său duhovnicesc.

⁸⁸ Aluzie la epifania de la Emaus, Lc 24, 13–15.

⁸⁹ Aluzie la Vederea I.

⁹⁰ Cat 36 (= Euch 2). 126–146.

Aceeași *Cateheză 36* (= *Eucharistia 2*) continuă cu o serie tot mai puternică de vederi și haruri dăruite lui Simeon. Rândurile 143–165 descriu o experiență care a avut loc pe cât se pare pe când era încă novice la Studiu, experiență descrisă ca o „spălare în ape luminoase”. Încă o dată putem observa utilizarea epifaniei luminoase pentru a exprima motivul convertirii. După care Simeon face în mod explicit aluzie la paradigma din *2 Corinteni 12, 2* (și implicit la *Daniel 10*) pentru a descrie o epifanie acordată în timpul unei răpiri la cer. Pentru o dreaptă măsură el compară aceasta direct cu paradigma vederii lui Ștefan (*FA 7, 56*), după care adaugă: „Dar cine erai atunci Tu, nu mi-ai dat să cunosc încă”, adăugând astfel în chip foarte abil cealaltă paradigmă paulină a vederii de pe drumul Damascului, unde Pavel a strigat: „Cine ești, Doamne?” E vorba de o iscusință retorică de cel mai înalt grad și conștient aplicată:

„Deci petrecând așa îndeajuns timp în harul Tău⁹¹, am văzut iarăși o altă taină înfricoșătoare. Căci luându-mă și înălțându-Te la cer, m-ai luat împreună cu Tine, fie în trup, nu știu, fie în afară de trup, Tu singur știi [*2 Co 12, 2*], Cel care ai făcut aceasta. Căci fiind eu acolo o oră împreună cu Tine, Cel Care m-ai făcut, și izbit de măreția slavei — a Cui însă nu știu — și uimit de înălțimea nemăsurată, tremuram cu totul. Însă iarăși m-ai lăsat singur pe pământ, pe care stăteam și mai înainte, și m-am aflat jelind și înfricoșat de ticăloșia mea. Apoi, după nu multă vreme petrecută jos, sus în ceruri, care s-au deschis [*FA 7, 56*], m-ai învrednicit să-mi arăți fața Ta ca un soare fără chip/formă. Și Cine erai atunci Tu nu mi-ai dat să cunosc încă — căci cum aș fi putut, dacă nu-mi grăiai? — ci de îndată Te-ai ascuns, iar eu rățăceam căutându-Te pe Tine, pe care nu Te cunoșteam⁹², și doream să văd chipul Tău / forma Ta și să cunosc în chip conștient cine ești”⁹³.

⁹¹ Aluzie la un timp în care Simeon era deja de câțiva ani monah; deci se afla la Sfântul Mamas.

⁹² Aluzie la *Cântarea Cântărilor 3, 1–4*.

⁹³ *Cat 36* (= *Euch 2*), 166–185.

Pe lângă aceasta mai există două relatări ce par să includă referiri la Vederea I și care se cuprind în *Imnele* 25 și 55. Ambele versiuni sunt evident relatări epifanice clar sintetizate exploatând elemente din toate experiențele sale vizionare subsumate colectiv. *Imnul* 55 este în mod limpede o amplă sinteză a unor astfel de evenimente. Deși are și el o formă sintetizatoare, *Imnul* 25 pare să facă aluzie la Vederea I prin dublul motiv al expresiei: „Nu mai știu dacă era în casă”⁹⁴ și prin referirile la tinerețea sa păcătoasă. *Imnul* 25 oferă o relatare semnificativ diferită de *Cateheza* 22, Simeon Evlaviosul fiind cu totul scos afară din imagine. Ambele imne merită o analiză mai deplină, dar un scurt extras din *Imnul* 25 ne va putea servi drept exemplu al prelucrărilor lui redacționale. Din punct de vedere teologic observăm din nou cum o elevată „mistică a luminii” se împletește cu un profund simț al convertirii. Experiența prezenței luminoase e în același timp una a iertării și purificării, și e aproape inseparabilă de ea:

„Cum voi descrie, Stăpâne, vederea feței Tale? Cum voi spune vederea cu neputință de exprimat a frumuseții Tale? Cum pe Cel pe care lumea nu-L cuprinde, Îl va cuprinde grăirea limbii? Cum va putea exprima cineva iubirea Lui de oameni? Căci șezând la lumina unui sfeșnic care strălucea peste mine și-mi lumina bezna și întunericul nopții, și mi se părea că în această lumină eram cu luare-aminte la citire, cercetând expresiile și observând compunerile lor. Pe când mă îndeletniceam deci, Stăpâne, în acestea, dintr-odată Te-ai arătat de sus mult mai mare decât soarele strălucind din ceruri și până în inima mea. Toate celelalte le-am văzut ca într-un întuneric adânc, iar în mijloc un stâlp luminos [*Iș* 13, 21] care tăia tot văzduhul ajungând din ceruri până la mine, ticălosul. Și îndată am uitat de lumina sfeșnicului, și nu-mi mai aduceam aminte că sunt înăuntrul unei case, părându-mi-se că ședeam în aer liber în întuneric. Pe lângă aceasta am uitat cu totul de însuși trupul meu și Îți spuneam și Îți spun și acum din adâncul inimii mele: «Miluiește-mă, Stăpâne, miluiește-mă

⁹⁴ *Cat* 22, 88.

[Ps 56, 2], Tu Cel Singur, pe mine cel ce nu Ți-am slujit nicicum și nicicând, Mântuitorule, ci Te-am mâniat din tinerețe. Toată răutatea trupească și sufletească am străbătut-o și am făcut păcate nemăsurate, nelalocul lor, mai presus decât oamenii, decât toate cele necuvântătoare, întrecând toate reptilele și fiarele sălbatice. E nevoie, așadar, să-Ți arăți mila Ta spre mine, cel ce am păcătuit nebunește [fără minte] mai presus decât toți; căci Tu ai zis, Hristoase, că nu cei sănătoși, ci cei bolnavi au nevoie de doctor [Mt 9, 12]. De aceea, Cuvinte, varsă mare mila Ta peste mine ca unul ce sunt foarte bolnav și nepăsător!» Dar, o, înaltă strălucire a luminii! o, mișcări ale focului! o, încercuiri ale flăcării lucrate întru mine, preaticălosul, de slava Ta și de Tine!”⁹⁵.

A doua vedere a lui Simeon, când Simeon a fost pentru scurt timp novice în mănăstirea Studiu, e destul de limpede subordonată atât în intensitate, cât și în semnificație poziției mai ample și mai prestigioase pe care o acordă Vederii I. Dacă aste e tot ce avea de spus despre ea, nu putea crede că Vederea II a avut o importanță minimală:

„Așadar, prin multă osteneală și cu multe lacrimi și cu înstrăinare riguroasă și cu ascultare desăvârșită și cu o totală tăiere a vocii proprii și cu multe alte întreprinderi și făptuiri foarte aspre, mergând eu pe o cale de neoprit și de neîntârziat, m-am învrednicit iarăși să văd în chip nedeslușit o mică rază a acelei preadulci și dumnezeiești lumini, dar o asemenea vedere, ca aceea pe care am văzut-o odinioară⁹⁶, nu m-am mai învrednicit până acum să văd”⁹⁷.

Putem observa cum această relatare e formalizată în chip neobișnuit în încercarea ei de a pune în legătură vederea cu exercițiile ascetice, idee pe care în alte părți o subminează adesea sugerând că vederile au fost un har nemeritat și au avut

⁹⁵ Hym 25, 1–35.

⁹⁶ În anul 969.

⁹⁷ Cat 22, 312–320.

loc indiferent de starea sa de curăție și că l-au curățit indiferent de aceasta. Desigur în *Cateheza 16*, text pe care-l consider o prelucrare ulterioară a Vederii II centrate pe sine, termenii relatării abandonează cu totul motivul subordonării ei Vederii I. Această descriere târzie care folosește paradigma paulină a urcușului până la al treilea cer arată limpede felul în care Simeon își însușește cu mai multă încredere viziunea și felul în care aceasta sporește pentru el în semnificația ei de eveniment de însărcinare cu autoritate. De aceea tema subordonării Vederii II Vederii I e tacit uitată:

„Intrând deci unde aveam obiceiul să mă rog și începând «Sfinte, Dumnezeule», aducându-mi aminte de cuvintele sfântului⁹⁸, am fost mișcat până într-atât spre lacrimi și spre dor dumnezeiesc, încât nu pot să înfățișez prin cuvânt bucuria și plăcerea ce mi s-au făcut atunci. Căci de îndată căzând cu fața la pământ, iată că o lumină multă a strălucit spiritual [*noeros*] peste mine luându-mi la ea mintea întregă împreună cu sufletul, astfel încât neașteptatul minunii m-a umplut de uimire și am ajuns ca într-o ieșire din mine însumi [în extaz]. Dar nu numai aceasta, ci am uitat și locul în care stăteam și cine eram și unde, strigând numai «Doamne miluiește!», precum m-am cunoscut zicând când mi-am venit în simțire; dar, părinte, cine era cel ce grăia sau puneă în mișcare limba mea, nu știu — zicea el —, Dumnezeu știe. Căci fie în trup, fie în afară de trup [2 Co 12, 2. 3] vorbeam cu lumina aceea, lucru pe care îl știe cea lumină»⁹⁹.

Acest text e pus în parte în forma unui dialog cu părintele său duhovnicesc. Mai încolo, Simeon îl zugrăvește pe Simeon Studitul cerându-i să dezvolte efectele experienței. În această a treia versiune a Vederii II dimensiunea cosmică și inefabilă predomină într-un mod absent în relatările anterioare. Ne miș-

⁹⁸ Cuvintele lui Simeon Evlaviosul redată mai sus (*Cat 16*, 54–57): „Cunoaște, copile, că nici postul, nici privegherea, nici osteneala trupească, nici orice altceva din faptele cele de-a dreapta nu-L bucură pe Dumnezeu și nu-L fac să Se arate, cât fac sufletul și inima smerite, neiscoditoare și bune.”

⁹⁹ *Cat 16*, 78–107.

căm acum de la o epifanie spre o cuprindere cosmică a minții și sfârșim în paradoxul nedumeritor al ultimului rând: o contemplare sensibilă a unei vederi imense, care eșuează îndată ce reușește:

„Ea bucură, părinte, atunci când se arată și rănește atunci când se ascunde. Se apropie de mine și mă înalță la ceruri. E un mărgăritar [Mt 13, 46]. Lumina mă îmbracă și mă arată ca o stea și nu poate fi cuprinsă de nimeni și nimic. Strălucește ca soarele și văd cu mintea concentrată în ea toată făptura, îmi arată toate cele ce sunt în ea și îmi poruncește să-mi păzesc măsurile. Sunt ținut sub un acoperiș și ziduri, și ea îmi deschide cerurile. Îmi înalță ochii în chip sensibil să văd cele de acolo, și le văd pe toate cum erau mai înainte”¹⁰⁰.

În *Discursul etic 5* există și o a patra versiune ușor diferită a Vederii II care folosește interpretarea dată evenimentelor de Simeon Evlaviosul pentru a se concentra mai direct pe semnificația hristologică a epifaniei, o revelație care fundamentează ferm experiențele cosmice pe Întrupare. Finalul acestei versiuni a relatării e important deoarece încă o dată rolul și importanța părintelui duhovnicesc se estompează în fața abilității ucenicului de a accesa experiența în mod direct și de a învăța de la Hristos față către față. Simeon descrie acum propria sa însărcinare ca „părinte” duhovnicesc:

„Când Îl vede cineva descoperit [pe Dumnezeu], vede o lumină; și văzând-o se minunează dar nu știe numaidecât cine s-a arătat, nici nu îndrăznește să-L întrebe — căci cum ar putea să-L întrebe pe Cel spre Care nu poate să-și înalțe ochii să vadă cât este de mare? —, ci privește numai cu frică și cutremur spre picioarele Lui, știind doar că ceea ce s-a arătat înaintea feței lui este Cineva. Și dacă mai e cel care i-a explicat dinainte despre acestea, ca unul care a cunoscut mai înainte pe Dumnezeu, mergând la el, îi spune: «Am văzut.» Iar el zice: «Ce ai văzut,

¹⁰⁰ *Cat 16*, 127–136.

copile?» «O lumină dulce, dulce, părinte. Dar mintea mea nu e în stare să-ți spună, părinte, cum anume e.» Și spunând aceasta, inima lui saltă și palpită și se aprinde numai de dorul a ceea ce a văzut. Apoi iarăși începe să grăiască cu lacrimi fierbinți și multe: «Mi s-a arătat, părinte, acea lumină. Casa chiliei mele a pierit și lumea a trecut, fugind pe cât socot de la fața Lui [Ps 67, 2]. Am rămas numai eu singur împreună cu lumina singură. Nu știu însă, părinte, dacă era atunci acolo și trupul acesta; căci nu știu dacă am ajuns în afara lui, decât că nu știam dacă mai port trup și sunt îmbrăcat cu el. Era în mine și este și acum o bucurie negrăită, iubire și dor mult, încât râuri de lacrimi s-au pornit din ochii mei, precum vezi și acum.» Răspunzând deci acela îi spune: «Acela e, copile.» Și împreună cu acest cuvânt se uită din nou la El și puțin câte puțin se curăță desăvârșit, iar curățit fiind îndrăznește și Îl întreabă pe Acela și spune: «Dumnezeul meu, ești Tu?» Și acela răspunde și spune: «Da, Eu sunt, Dumnezeu Care M-am făcut pentru tine om; iată, Eu te-am făcut pe tine precum vezi, și tu te vei face dumnezeu!»¹⁰¹.

Ca și în relatarea vederii dinaintea icoanei Maicii Domnului din *Cateheza 36* (= *Eucharistia 2*), la care ne vom referi mai jos, culminația și desăvârșirea experienței epifanice e aici realitatea *permanentă*, netrecătoare, a prezenței îndumnezeitoare, comparabilă cu ceea ce tradițiile patristice anterioare ar fi desemnat drept *apatheia*, dar care acum a fost transformată în mod limpede într-o înțelegere mai specific mistică a prezenței divine lucrătoare în viața monahului.

Relatarea vederii la picioarele lui Simeon Evlaviosul din *Cateheza 35* (= *Eucharistia 1*) se prezintă ca o „doua vedere”, dar are detalii diferite de Vederea II și, prin urmare, e dificil de localizat cronologic, afară de faptul că a avut loc probabil la Studiu. Aici sunt aluziile cele mai specifice la paradigma Taborului pe care le găsim în oricare din relatările epifanice ale lui Simeon, și totuși e o relatare care are cel mai puțin

¹⁰¹ *Eth 5*, 287–316.

de-a face cu Simeon însuși și are aproape totul de a face cu preamărirea părintelui său duhovnicesc comparat cu Hristos schimbat la față înaintea ucenicilor Săi. Departe de a fi o adevărată variantă a Vederii II, întreaga tentă narativă mi se pare a fi o prelucrare diferită a Vederii I:

„Căci sălășluindu-Te Tu în acela și strălucind prin lumina slavei dumnezeiești, apropiindu-mă de acela și ținându-i în pocăință și credință picioarele lui¹⁰², de îndată am simțit o căldură dumnezeiască, mai apoi scânteind o mică strălucire, mai apoi un suflu dumnezeiesc din cuvintele aceleia, mai apoi un foc în inimă și tășnind prin lacrimi cu curgeri neconținute, mai apoi o rază ușoară străbătând în mintea mea mai repede decât fulgerul, după care mi s-a arătat ca o lumină în noapte și ca un mic nor în chip de flacără șezând pe capul meu, pe când zăceam cu fața la pământ și-mi făceam rugăciunea¹⁰³; după care a zburat, și nu după mult timp mi s-a arătat în cer”¹⁰⁴.

Există și alte relatări ale unor vedenii care nu pot fi datate cu certitudine, îndeosebi cele descrise în *Cateheza 36* (= *Eucharistia 2*)¹⁰⁵.

Astfel, începând cu rândul 147 Simeon spune cum Dumnezeu i S-a arătat „iarăși de multe ori ” și el a „văzut fulgerările și strălucirea feței Lui ca odinioară în ape”. Aceasta e o referire la descrierea apelor luminoase din *Cateheza 36* (= *Eucharistia 2*)¹⁰⁶, experiență care pare a fi localizată în timp pe când Simeon era novice la Studiu, și de aceea a fost fie Vederea II, fie, mai probabil, o sinteză a experiențelor sale timpurii.

În continuare, *Cateheza 36* (= *Eucharistia 2*) descrie o lungă perioadă de purificare prin care Dumnezeu „a lărgit puterea văzătoare a sufletului său” și care a culminat într-o vedere care e în același timp o uimitoare răpire din lume:

¹⁰² Cf. *In 20*, 17 (*Mt 28*, 9).

¹⁰³ Aluzie explicită la relatarea Schimbării la Față, cf. *Mt 17*, 1–18 par.

¹⁰⁴ *Cat 35* (= *Euch 1*), 129–139.

¹⁰⁵ *Cat 36* (= *Euch 2*), 147–272.

¹⁰⁶ *Cat 36* (= *Euch 2*), 216–223.

„Așadar, după ce Te-ai arătat iarăși de multe ori și iarăși de multe ori Te-ai ascuns negrăind cu mine, nici lăsându-Te văzut, văzând însă fulgerările și strălucirea feței Tale, ca odinioară în ape, învăluindu-mă iarăși și de multe ori, dar fără să fiu în stare să le țin, îmi aduceam aminte unde Te-am văzut sus pe Tine și, bănuind fără minte că ești un altul, iarăși căutam cu lacrimi să Te văd pe Tine. Deci așa mă chinuiam pe mine însumi în multă întristare, necaz și strâmtorare, uitându-mă pe mine însumi și toată lumea și cele din lume [1 In 2, 15], și negândindu-mă nici la o umbră, nici la orice altceva ar putea exista sau ar putea fi văzut, Tu Însuți, Cel nevăzut pentru toți, Cel nearătat și neatins, Te-ai arătat și mi s-a părut că-mi curățești mintea mea și lărgești puterea văzătoare a sufletului meu și, dându-mi să văd mai mult slava Ta, mai degrabă Tu Însuți creșteai și Te lărgeai strălucind mai mult, iar pe măsura retragerii întunericii dădeai de știre că Te apropii și vii, precum pătimim adesea în cele sensibile. Fiindcă atunci când se arată luna și norii par că umblă, luna se vede și pare că aleargă foarte repede, fără să adauge însă nimic alergării sale obișnuite sau să schimbe mersul ei dintru început. Deci așa, Stăpâne, Tu, Cel nemîșcat, păreai că vii, Tu, Cel neschimbat, păreai că Te mărești; și Tu, Cel fără chip/formă, păreai că iei chip/formă.

Căci așa cum orbul care începe să vadă puțin câte puțin și deslușește silueta omului, reprezentându-și puțin câte puțin din aceasta cine este, nu silueta se preface sau se preschimbă odată cu vederea, ci mai degrabă puterea văzătoare a ochilor lui, fiind curățită, vede silueta așa cum este, amprenta ei întipărindu-se oarecum în întreaga sa putere văzătoare și prin aceasta pătrunzând și modelându-se și gravându-se ca pe o tăbliță în mintea și memoria sufletului, așa Te-ai arătat Tu Însuți, curățind cu totul mintea mea în chip limpede prin lumina Duhului Sfânt. Și aceea făcându-se mai limpede și văzând mai curat, Tu Însuți îmi păreai că vii și Te faci mai strălucitor, și-mi dădeai să văd întipărirea unui chip fără de chip / unei forme fără formă și atunci mă făceai să fiu în afara lumii

— și mi se pare că aş putea spune și în afară de trup, dar nu mi-ai dat să cunosc exact acest lucru [2 Co 12, 2–3]”¹⁰⁷.

Consider aceasta drept o paralelă atât de apropiată a relatării imediat anterioare, astfel încât ea trebuie citită nu ca un eveniment diferit și ulterior, ci ca o reflecție diferită asupra aceleiași eveniment. Pasajul continuă însă numai decît cu ceea ce ar putea părea foarte bine un eveniment separat și care marchează pentru autor un important avans în progresul epifaniilor până atunci „embrionice”, când vederea se extinde într-o auzire a glasului Domnului. Acest motiv al „auzirii” nu e altceva decît însărcinarea profetică, o etapă majoră în relatarea autobiografică făcută de Simeon evoluției sale într-un povătuitor duhovnicesc și un „învățător al fraților săi”:

„Fulgerând deci în chip covârșitor mi Te-ai arătat în chip frumos și întreg, mie celui ce mi se părea că văd în întregime totul; și când am zis: «O, Stăpâne, Cine ai putea fi?», atunci pentru întâia dată m-ai învrednicit de un glas pe mine, desfrînatul, și cu blîndețe ai grăit către mine, cel ce-mi ieșisem din mine însumi și eram înfricoșat și tremuram și cugetam și grăiam în mine însumi în acest chip: «Oare ce vrea această slavă și măreția acestei străluciri? Cum sau de unde m-am învrednicit eu de asemenea bunătăți?» — «Eu, zicea ea, sunt Dumnezeu, Care pentru tine M-am făcut om și pentru că M-ai căutat din tot sufletul, iată de acum ești frate al Meu [Mt 12, 49–50] și comoștenitor al Meu [Rm 8, 17] și prieten al Meu [In 15, 14–15]»”¹⁰⁸.

Relatarea dialogului cu Hristos care urmează o consider a fi o compoziție retorică mult mai târzie pentru a dramatiza experiența. Și totuși, deși la prima vedere pare a fi un eveniment separat, relatarea e atât de apropiată de prima sa comunicare vizionară descrisă în *Discursul etic* 5, încât ne putem întreba dacă nu cumva nu e doar o variantă a aceluiași eveniment extinsă retoric de data asta într-o formă dialogală.

¹⁰⁷ Cat 36 (= *Euch* 2), 147–185.

¹⁰⁸ Cat 36 (= *Euch* 2), 244 sq.

Și cu aceasta ajungem la ultima din relatările epifanice pe care trebuie să le analizăm aici: vederea dinaintea icoanei Maicii Domnului descrisă în continuare, eveniment situat într-un moment nedeterminant din viața sa monahală. Relatarea apare drept culminația unei serii în crescendo de epifanii prestigioase și e menită să fie piatra lor unghiulară. Tenta relatării mi se pare a fi descrierea felului în care după o serie de importante experiențe, dar care au fost toate trecătoare, Sfântul Simeon a experiat ca stare permanentă o intrare conștientă a Dumnezeuirii în inima sa. Limbajul vederii și chiar cel al conștiinței cosmice cedează în cele din urmă locul unuia în același timp mai personal și totuși indescriptibil:

„Dar iarăși întristându-mă și dorind să Te văd din nou așa, cum m-am dus odată să sărut preacurata icoană a Născătoarei Tale și am căzut înaintea ei, Tu Însuți, înainte ca eu să mă scol, mi Te-ai arătat înăuntrul ticăloasei mele inimi, făcând-o ca o lumină, și atunci am cunoscut că Te am în chip conștient [*gnostos*] întru mine. De atunci Te-am iubit nu aducându-mi aminte de Tine și de cele din jurul Tău plecând de la amintirea unora ca acestora, ci am crezut avându-Te cu adevărat în mine însumi pe Tine, Iubirea enipostatică. Fiindcă iubirea cea adevărată ești Tu, Dumnezeuule [*I In 4, 8. 16*]”¹⁰⁹.

Concluzii

Câteva lucruri mi se par suficient de limpezi acum. În primul rând mi se pare indiscutabil că în majoritatea pasajelor, chiar și atunci când vorbește doar analogic, Sfântul Simeon e motivat de forța unei experiențe personale nemijlocite. În alte pasaje însă el nu pare a vorbi deloc analogic, ci relatează în mod explicit cititorilor săi însăși acea experiență pe care am putea-o numi epifanie mistică. Oricât de dificil poate fi pentru moderni accesul la acea experiență și oricât de dificilă e pentru erudiți catalogarea ei, ea cere neîndoiește o tratare mult mai subtilă decât i-a fost acordată de exegeții „excizioniști”, „reducționiști” sau chiar „realiști”.

¹⁰⁹ *Cat 36 (= Euch 2), 264–272.*

E limpede de asemenea că multe referiri analogice și generice ale lui Simeon la vederea luminii nu sunt neapărat legate de un eveniment anume, ci aplică de fapt imaginea luminii/luminării teologiei căinței. Din mărturiile textuale de acest gen trecute în revistă trebuie să concluzionăm că această simbioză a percepției luminii cu nevoia de căință e un element major în teologia Sfântului Simeon. Pentru el vederea nu are loc neapărat „după” treptele necesare ale căinței, ca în schema asceției și misticii creștine clasice a purificării, iluminării și unirii. Mai degrabă vizita nemeritată a luminii e cea care stârnește căința și realizează purificarea prin însăși venirea ei. Acesta e un element extrem de frapant al teologiei lui, dar care a fost oarecum neglijat până acum, în parte întrucât comentatorii au insistat pe o lectură a relatărilor sale mult prea mult prin lentele paradigmei „transfiguraționiste” și n-au acordat suficientă pondere rolului important jucat în formarea textelor lui de paradigmele „convertirii”.

Pare deopotrivă de limpede că și atunci când relatările unor evenimente epifanice făcute de Simeon par directe, ele sunt departe de a fi autobiografice în sensul naiv al unei simple „povestiri a ceea ce i s-a întâmplat”. Avem aici de-a face cu un om cu pregătire retorică (în ciuda încercărilor lui Nichita Stithatul de a minimaliza în *Viața* sa acest aspect al capacităților lui Simeon) și care utilizează tehnica și cunoașterea sa (îndeosebi a Scripturilor) cu un efect elocvent în procesul construirii autobiografiei lui religioase. Ca toate autobiografiile, și aceasta are dublul rol de a articula pe protagonist cele întâmplate în viața sa și de a prezenta această relatare cititorului drept parte a unei demonstrații extrem de elaborate menite să producă adeziunea cititorului la autoritatea spirituală pe care protagonistul pretinde să o exemplifice.

Am încercat să subliniez cât de important e să recunoaștem paradigmele biblice care l-au influențat conștient sau inconștient pe Simeon în articularea autobiografiei sale spirituale. Aceste paradigme urmăresc ele însele promovarea și legitimarea unei autorități spirituale și ca atare îl ajută pe Simeon în configurarea relatărilor sale într-un scop asemănător.

În fine, atunci când trecem în revistă marele număr și diversitatea complexă de relatări epifanice pe care ni le oferă Sfântul Simeon, devine evident faptul că Simeon contopește adesea elemente dintr-un număr de experiențe și le folosește într-un mod sintetic pentru a crea narațiuni generice dând însă relații destul de precise ale unor experiențe distincte. În relatările sale mai precise asistăm parțial la un efort conștient de a le distinge de orice formă de fenomene de tipul viselor. În orice discuție viitoare a epifaniilor această distincție între versiuni contopite retoric și relatări aparent distincte trebuie observată într-un mod pe care comentatorii anteriori nu l-au observat, nici marcat.

Un motiv detectabil în diversele relatări epifanice a fost felul în care ele „se mișcă” de la o dependență inițială de Simeon Evlaviosul atât în producerea experienței, cât și în exegeza ei corectă, în direcția unui mod mai încrezător și independent ca propriile experiențe ale lui Simeon care-L întâlnește pe Hristos într-un mod nemijlocit. Acest proces de maturizare oglindește desigur progresul istoric al lui Simeon de la statutul de simplu monah la acela de egumen. Încrederea sa sporită în dreptul său de a pretinde autoritate duhovnicească se constituie mai întâi în practica exigențelor sale față de monahii de la Sfântul Mamas, unde își rostește ca povățuitor duhovnicesc *Catehezele* unui auditoriu destul de recalcitrant, și ulterior, după moartea lui Simeon Evlaviosul, când a preluat conducerea extinsului cerc al ucenicilor duhovnicești ai Evlaviosului, cerc care pare să fi continuat să-i rămână loial și după expulzarea sa de la Sfântul Mamas și chiar din Oraș.

Cu toate complexitățile ei literare, istorice și teologice, această importantă culegere de relatări epifanice merită și cere o analiză mai deplină și mai riguroasă în propriii lor termeni și pentru ceea ce continuă să ne reveleze despre această fertilă perioadă a gândirii bizantine. Dacă această modestă contribuție a reușit să arunce o lumină chiar parțială asupra enigmelor Sfântului Simeon și să stârnească alte reflecții aprofundate pe această temă, atunci ea va fi servit unui scop util.

I

Povăţuirile unui general bizantin în retragere: Kekaumenos¹ (1075–1078)

[1. Dreptate şi corectitudine profesională]

(1.) [...] ² De vine la urechile tale faptul că a fost cineva învinuit de un bărbat rău şi supus unei pedepse nemeritate, să nu taci, ci stai de partea lui, întinde-i o mână de ajutor şi stăvileşte foarte degrabă răul reducând la tăcere mai întâi pe cel care-l dă în judecată, iar apoi pe cel care-l târăşte la judecată. Şi dacă apărându-l îi vezi de multe ori pe aceştia bolnavi incurabil şi neobosiţi în învinuirea lor, de poţi, strigă tare şi respinge toate acuzele punct cu punct. Ştiu că unii din cei lipsiţi de experienţă şi de învăţătură te vor condamna, te vor lua în râs în chip necuviincios şi te vor numi pisălog spunând: „Ce-ţi pasă de nedreptatea făcută acestuia, dacă tu nu suferi de la noi nicio nedreptate?” Dar tu să nu te depărtezi de această acţiune bună şi evlavioasă, şi să nu-l laşi pe cel târât în chip nedrept în judecăţi să fie chinuit de ocările şi zeflemelele lor. Căci ştii sigur că până şi aceştia se vor sfii de tine văzându-te

¹ Traducere după ed. Maria Dora Spadaro: *Cecaumeno, Raccomandazioni e consigli di un galantuomo (Strategikon)* (Hellenica 2), Alessandria, 1998, p. 45–62, 130–200, 224, 228–230. La un exemplar al acestei ediţii am putut ajunge graţie amabilităţii cordiale a părintelui Elia Citterio.

² Textul începe abrupt, întrucât unicul manuscris care ne-a păstrat scrierea lui Kekaumenos (*Mosq. gr. 436*, f. 140–229) este mutilat prin pierderea primei(lor) foi care cuprinde şi titlul lucrării, şi numele autorului.

ținându-te de partea dreptății și retezând nedreptatea. Iar dacă te amenință, să nu te descurajezi, ci ai încredere că Dumnezeu te va ajuta și va împlini El această sânguință a ta din tot sufletul primind-o degrabă, numai această sânguință a ta să fie mai presus de îngâmfare și slavă deșartă și în afara unui câștig rușinos.

Și nu socoti că nu e necesar să te tulburi, să te ostenești și să intervii pentru necazurile altora, întrucât Dumnezeu te-a făcut în stare să vorbești și să aperi pe altul, nici să nesocotești harul dreptei de sus [a lui Dumnezeu] și să-l arăți nefolositor și nelucrător. Fiindcă bogatul, a cărui conduită și bogăție o vestește foarte limpede Evanghelistul [Lc 16, 19], nu l-a vătămat cu nimic pe Lazăr, dar deși putea să-l ajute n-a făcut aceasta. Și lui Pilat nimic altceva nu i-a adus osânda decât faptul de a fi putut să dezvinovățească pe Domnul și n-a făcut-o, cum a mărturisit el însuși spunând lui Hristos: „Putere am să te dezleg” [In 19, 10], iar iudeilor: „Nu găsec nicio vină în omul acesta” [In 18, 38]; de aceea a și auzit spunându-i-se de către Domnul: „N-ai avea nicio putere, dacă nu ți-ar fi dată de sus; de aceea cel ce M-a predat ție are mai mare păcat” [In 19, 11], și astfel l-a făcut întâi-inițiator al răului pe Iuda, iar pe Pilat al doilea. De ce a fost osândit atât de greu Pilat? Pentru că, putând să-L dezlege pe Domnul, n-a făcut aceasta, măcar că lucrul care se făcea era o economie [dumnezeiască]. Ia seama să nu pățești și tu acestea, ci, de poți, ajută.

(2.) Dacă însă îl învinuiește o mulțime, și tu ai puterea de a judeca, fii cu luare-aminte, și de vei afla că lucrurile pe care le spune mulțimea sunt drepte, dă sentința cu iubire de oameni; dacă însă mulțimea a fost pusă în mișcare împotriva omului printr-o uneltire sau din invidie, absolvă-l cu înțelepciune pe cel învinuit și vei fi o gură a lui Dumnezeu și a acestui om.

Teme-te de Dumnezeu mai mult decât de oameni, întrucât cei fără poartă la gură te vor respecta mai mult, iar îndrăzneala ta nu va fi lipsită de minte, ci cu smerenie și iubire de Dumnezeu.

Ajută-l în toate pe cel lipsit, căci bogatul e un dumnezeu al săracului pentru binefacerea pe care i-o face; de aceea bulgarii

îl numesc pe bogat „bogat”, ceea ce înseamnă „asemenea lui Dumnezeu”³.

Dacă faci însă parte dintre cei de mijloc, și ca atare nu poți nici să vorbești cu îndrăzneală, nici să-i dai cele de care are nevoie, fă atunci ce poți: dă după puterea ta, ajută-l în încercări, mângâie-l.

Iar dacă faci parte dintre cei cu totul de jos — lucru pe care nu ți-l doresc —, arată compasiune, suferă împreună cu el, lăcrimează și măhnește-te, și Dumnezeu va primi acestea ca pe niște lucruri mari și-ți va da plata ta. Dar nu te uita după răsplătiri omenești, ci după Dumnezeu.

Și dacă te-a întristat cineva și-l găsești în primejdie pătimind pe nedrept, întinde-i mâna, căci nu știi ce ți va aduce ziua de mâine; fiindcă atunci vei plăcea mai mult lui Dumnezeu și oamenilor.

(3.) Dacă ești în serviciul împăratului, fii cu luare-aminte la defăimarea ta și să ai în fiecare zi înaintea ochilor căderea ta; căci nu știi ce se țese în spatele tău.

Dacă ești primul om al împăratului, smerește-te și nu fi cu îndrăzneală, căci slava și îndrăzneala în cuvânt creează invidie. Iar dacă împrejurarea cere să vorbești cu îndrăzneală, fă acest lucru liniștit și cu blândețe. Nu fi invidios, nici ranchiunos pe cineva, căci căile ranchiunosului duc spre moarte [*Pr* 12, 28].

(4.) Ci dacă vorbește cineva împotriva ta, cheamă-l în particular și spune-i cu bunătate: „Frate, cu ce te-am întristat de vorbești împotriva mea? Dacă ai fost nedreptățit de mine, spune și voi îndrepta aceasta.” Și dacă l-ai nedreptățit, fă îndreptare; iar dacă nu l-ai nedreptățit cu nimic, se va rușina de smerenia ta și va înceta. Dar dacă vrei să-l ameninți cu puterea, te vei vătăma pe tine însuși; căci atunci va fi și mai nerușinat și ți va așterne curse și te va vătăma cum nu te aștepti.

(5.) Dacă vrei să mijlocești pentru prietenul tău, fă-o cu înțelepciune și știință, pe față, dar rar, ca să nu fii condamnat și bănuțat că faci asta pentru daruri, și așa te vei vătăma și pe tine însuși, și pe cel pentru care mijlocești.

³ În limbile slave *bog* înseamnă „Dumnezeu”.

Să nu te lași amăgit pentru daruri sau din iubire să faci un document imperial [un *sigillion* sau *pittakion*] neconform sentinței și neautorizat, căci vei cădea nu numai din slava ta, dar vei suferi și confiscarea averii.

(6.) Refuză să stai de vorbă cu oameni lipsiți de rânduială și fii atent ori de câte ori vorbești cu tovarășii tăi sau cu altcineva. Și în cazul în care cuvântul s-ar întâmpla să fie despre împărat sau împărăteasă, să nu răspunzi deloc, ci retrage-te. Căci pe mulți i-am văzut primejduindu-se prin aceasta. Pentru că cel fără minte vorbește ca în glumă sau cu răutate și, întorcându-ți spatele, spune minciuni împotriva ta, cum că tu ai spus acestea. Și chiar dacă acela a vorbit în simplitatea lui, altul însă, viclean, aleargă și vestește acestea, și va trebui să te dezvinovățești pentru că te-ai aflat acolo. Și chiar dacă-l vor disprețui pe cel care le spune, vina va cădea asupra ta. Ia seama, copile, la cele ce-ți par că pot fi ușor nesocotite, fiindcă ele produc cele mai mari primejdii; căci pe mulți i-am văzut primejduindu-se în acestea.

(7.) Dacă împăratul îți va încredința toate și va guverna prin gura ta toate cele ce stau sub puterea lui, nu te înălța cu mintea, nici nu-l disprețui. Fiindcă oamenii ambiționează să ajungă la o asemenea măsură, dar unii ajungând aici cu îngăduința lui Dumnezeu fie prin înalta lor virtute, fie prin sânguința lor, dacă mai apoi devin nepăsători și cad în înfumurare, vor pieri. Tu însă, chiar dacă ai ajuns la o mare măsură, cu îngăduința lui Dumnezeu, prin înalta ta virtute sau sânguința ta — lucru pe care ți-l doresc — nu fi disprețuitor, nici nu te ridica, ca să nu te prăbușești cu o cădere foarte grea. Ci, chiar dacă prin îngăduința lui Dumnezeu propășești, sânguiește-te să-ți câștigi încuviințarea milostivului Dumnezeu prin smerenie și sânguință.

(8.) Nu fi nesățul la luat, ci fii egal pentru toți și nu dușmăni pe nimeni pentru daruri, nici nu-i pricinui căderea. Fiindcă-ți sunt de ajuns cele date de alții din propria lor inițiativă.

(9.) Refuză banchetele, fiindcă în ele are loc multă bârfă și flecăreală. Știu că de te vei feri de ele, te vor lua în râs ca pe un asocial și un zgârcit. Și fie că te duci la banchet, fie că-l

organizezi tu, și se va întâmpla aceasta: sau să fii defăimat la împărat ca și cum banchetul a avut loc împotriva lui, sau să rostești un cuvânt nebunesc și să fii blamat de comeseni.

(10.) Fii deci cu băgare de seamă și acordă o atenție riguroasă la treburile Orașului [Constantinopolului], ca să nu-ți rămână ascuns nimic, ci să ai iscoade peste tot și la toate adunările, ca ori de câte ori te va interesa ceva, să fii informat. De asemenea să nu-ți rămână ascunse nici treburile din provinciile cele mai îndepărtate și cele interioare. Să nu-ți faci scrupule de somnul și odihna celor ce vin din afară [din străinătate]. Întreabă-i în particular, căci sunt unii care n-au îndrăzneală din fire, și deși au lucruri mari de spus, nu îndrăznesc.

(11.) Dacă ești în serviciul unui demnitar, slujește-i nu ca unui stăpânitor sau om, ci ca unui împărat și unui dumnezeu. Și dacă e neștiutor și nepriceput, dar tu prisosești în cunoaștere, înțelepciune și destoinicie, nu-l disprețui, altfel vei ajunge netrebnic. Și nu spune: „Nu va îndrăzni să-mi facă vreun rău”, căci pe mulți i-am văzut ajunși astfel netrebnici.

(12.) Dacă ești în serviciul împăratului și ești dintre cei de jos, păzește-ți gura cu toată straja, supune-te celor mai mari și fă-te de bunăvoie ultimul dintre toți, și te va înălța Dumnezeu. Nu fi aspru și neînduplecat și nesupus celor mari, ci du-te la ei, dar nu neconținut, căci obișnuința obișnuiește să-i facă ușor de disprețuit. Nu spune poate: „Cutare e un prost și nu va cunoaște ce voi face”. Îmbătându-se de vin, Noe zăcea în nesimțire [Fc 9, 21], dar cunoaște ce au făcut Sem și Iafet și cum a râs de el Ham, iar el a dat fiecăruia după vrednicie.

(13.) Nu-l înșela [pe împărat] nici în înscrisuri, nici în documente sigilate, nici în bani, nici în altceva; căci dacă faci acest lucru și se va descoperi, negreșit vei ajunge de râsul tuturor. Socotește viitorul deja prezent, și nu vei greși.

De va face vreo greșală cu privire la cele publice, nu o divulga, nici dacă te va întrista, ci păzește-i secretul cu toată straja; iar dacă o vei face publică, toți vor fugi de tine ca de un șarpe.

(14.) Cinstește-ți împărăteasa ca pe una care este cu adevărat doamna, mama și sora ta. Și dacă va voi să glumească cu tine, tu stai deoparte și vorbește cu ea privind în jos.

(15.) Dacă ești de folos domnului tău și primește să fii împreună cu el, fii împreună cu el. Iar dacă nu te primește, retrace-te de la el cu pace. Și dacă te-a nedreptățit, nu-l învinui, ci lasă-l și te va ajuta Hristos.

Dacă ești judecătorul unei theme [provincii militare], să nu întinzi ochiul și mâinile spre luarea de daruri, căci cine se deschide spre daruri umblă în întunericul neștiinței, chiar dacă e foarte învățat și plin de toată înțelepciunea și cunoștința. Mulțumește-te cu cele pe care le ai prin lege. Căci n-ai fost trimis să îngrămădești bani, ci să faci dreptate celor nedreptățiți.

În judecată să nu te atașezi de nimeni din pricina iubirii de oameni, ci de ți este cineva foarte prieten și urmează să fie condamnat, refuză această cauză și nu judeca cu nedreptate. Căci în cele din urmă tu vei fi rușinat, iar prietenul tău va fi condamnat de judecătorii civili.

Dacă te uiți doar să primești, cei care nu-ți dau daruri nu vor apărea buni în ochii tăi, chiar dacă sunt foarte buni; iar cei care-ți dau ți vor apărea buni și duhul tău se va odihni în ei, chiar de-ar fi ucigași. Căci cei ce obișnuiesc să înșface orice își spun în sufletul lor: „De la cutare voi lua cutare daruri”. Și dacă le vor lua, vor căuta să ia și a doua și a treia oară; iar dacă nu vor lua, se vor înfuria ca unul lipsit de lucrul lui, iar cel drept va fi pentru ei ca și necredinciosul. Ascultă ce strigă Domnului [prorocul] Avacum: „Înaintea mea s-a făcut o judecată, și judecătorul a luat daruri; de aceea s-a risipit legea și judecata nu iese la bun sfârșit; pentru că necredinciosul e mai puternic decât cel drept; de aceea judecata va ieși strâmbă” [Avc 1, 3–4].

(16.) De va veni cineva la tine fără un proces aducându-ți daruri și zicând: „Ia aceasta; ți le dau pentru că te iubesc”, să nu le primești. Căci chiar dacă atunci nu-ți va cere ceva, după ce ai luat acestea ți va spune să-i faci un document ilegal. Și dacă îl vei face, vei fi condamnat și de Dumnezeu, și de împărat, și de judecătorii civili; iar dacă nu-l vei face, atunci fiind învinuit de el, vei întoarce înapoi cele date ție cu rușine.

(17.) Dacă în themă [provincie militară] va veni o taxă suplimentară și tu vei avea ordin să o aplici, nu fă din paguba obștească câștigul tău; fiindcă n-a fost impusă pentru câștigul tău; căci e de ajuns pentru cei taxați plățirea ei.

De se va întâmpla un omor, să nu sufere altcineva în locul altuia, ci numai cel care a îndrăznit aceasta. Căci am văzut mulți nevinovați târați la judecată, iar pe vinovați disculpați din pricină că au dat bani. Și mi-am adus aminte de Dio [Cassius] Romanul care spunea: „Chiar și oamenii cei mai demni de încredere sunt înrobiți de cuvinte și de bani”.

(18.) Notarii tăi și ceilalți slujitori ai tăi să se teamă de tine; și dacă se vor teme de tine, nu vor nedreptăți pe nimeni. Și nu tu să te temi de ei. Din ce cauză se întâmplă însă aceasta? Pentru că nedreptățești tu însuși. Căci dacă nu nedreptățești pe nimeni și oamenii tăi nu au ce învinuiți să aducă împotriva ta, nu te vei teme de ei. Fiindcă aceia care trăiesc cu dreptate vor fi întăriți din toate părțile.

(19.) Dar să nu voiești să-i înfricoșezi în mod crud și nela-locul lui pe oamenii tăi și pe ceilalți aflați sub mâna ta, fiindcă vor ajunge ranchiunoși pe tine. Căci deși au ajuns sub mâna ta, sunt și ei oameni ca și tine. Și poate că așa cum cel aflat sub mâna ta are nevoie de ajutorul tău, s-ar putea întâmpla ca și tu să ai nevoie ca ei să-ți întindă o mână. Am văzut eu însumi acest lucru și m-am mirat de instabilitatea vieții.

(20.) Căci cei aflați sub mâna cuiva au obiceiul ca, dacă primesc ceva de la cineva, să-l laude pe acesta la domnul lor și să-l slăvească, chiar dacă e ucigaș și profanator de morminte. Iar dacă nu primesc de la cineva, chiar dacă e un om bun și nobil, se înfurie ca și cum ar fi nedreptățiți de el și, ducându-se la domnul lor, se înfurie împotriva lui spunând: „Cutare te-a insultat și nu te consideră capul lui, ci-l consideră astfel pe altul în locul tău”.

(21.) Mai mult, dacă din pricina neorânduieiilor notarului tău a avut loc o tulburare, întorcându-se spre tine acesta va spune: „Cutare a făcut asta, chiar dacă se prefăcea în tăcere. Și dacă nu va fi cumințit unul ca acesta, ca și alții să primească

o lecție prin el, nu va mai fi acolo nicio slujire”. Și înșirând alte zeci de mii de lucruri te induce în eroare pe tine, domnul lui, ridicându-te împotriva celui care nu te-a nedreptățit cu nimic. Și în timp ce tu te pornești spre pedepsirea aceluia, fie ținutul întristat de actele nedrepte ale lui [notarului] se răscolă împotriva lui, și atunci acela se apără cu rușine pretextând neștiința, fie dacă pui mâna pe cel nevinovat și-i faci rău, Îl înfurii împotriva ta pe Cel ce cercetează inimile și rărunchii [Ps 7, 10; 26, 2]. Iar dacă cele făcute ajung la cunoștința celor mai mari, toți te vor condamna. Și dacă vei arunca vina pe cel aflat sub mâna ta, vei auzi de la ei: „Tu erai stăpânul lui, nu el al tău”. Ia seama la acestea și luptă-te ca judecata ta să fie cumpănită și verdictul tău legal și cu înțelegere.

(22.) Fii egal cu toți și nu vei greși în intenția ta dreaptă. Căci spune [Isus] Sirah: „Să nu lauzi bărbatul pentru frumusețea lui, și să nu te scârbești de om pentru felul cum arată. Căci albină e mică între zburătoare, și roada ei este începutul dulcețelor” [11, 1–3]. Iar alții care arată viguroși sunt foarte leneși, fiind plăcuți în cuvinte, nu în fapte; trebuie să avem încredere nu în cuvintele, ci în faptele lor.

Dacă ești notar, să nu ajungă domnul tău netrebnic prin lăcomia ta, ci luptă-te mai degrabă să fie laudat pentru fapta și activitatea ta; fiindcă te-a luat spre cinstea și odihna lui, nu spre blestem și rușine.

(23.) Dacă ești profesor de literatură sau filozof, sânguiește-te să arăți știința ta prin ținuta și vorbele tale, ca și prin acțiunile și lucrurile tale și că meditarea și zăbava ta nu au fost în deșert. Fii cu economie și urban; spun „urban” nu ca un mim și un bufon, ci ca unul care poate să învețe toată urbea să facă binele și să stăvilească răul; ca să aibă iubire și cinste față de tine nu numai cei care te văd, ci și cei ce aud de virtutea ta și înțelepciunea ta. Și sânguiește-te să faci arătată tuturor cunoștințele tale prin fapte.

[2. Sfaturi de strategie militară]

[...]

[3. Onestitate privată și publică]

(88.) Dacă ești cetățean privat la casa ta și n-ai nimic deosebit de făptuit, fă slujirile casei tale prin care casa ta se va putea întreține bine, și nu fi cu nepăsare față de acestea, căci nu este pentru tine alt mijloc de subzistență pentru viață decât lucrarea pământului. Fă-ți pentru tine însuși diverse activități ca, de pildă, mori și ateliere, grădini și altele câte-ți vor da roadele lor an de an atât prin simpla înfigere, cât și prin rod. Sădește tot felul de pomi și trestii, prin care vei avea un venit care n-are nevoie de osteneală în fiecare an, fiindcă din acestea vei putea avea odihnă. Să ai și dobitoace ca, de pildă, boi de plug, porci, oi și alte animale care nasc în fiecare an, cresc și se înmulțesc; căci acestea vor oferi belșug mesei tale și te vei veseli de toate: de prisosul grâului și de toate celelalte, semințe și animale, de cele de mâncare și de cele de vândut. Și dacă vrei să trăiești așa, să nu fii nepăsător față de viața ta, altfel toate acestea ți se vor micșora. Ci sârguiește-te să-ți chivernisești bine viața.

(89.) Dacă însă vei fi nepăsător, atunci câștigul tău ți-l vor mânca slugile și și-l vor face al lor. Va veni un an potrivit în care pământul nu rodește și te vei afla neavând grâu pus deoparte și celelalte semințe pentru hrănirea poporului tău. Iar dacă vrei să cumperi, nu vei afla bani. Și privind la slujitorii tăi te vei socoti cu privire la hrănirea lor: „Cum se vor hrăni oare?” Vei suspina mult și te vei gândi să te duci la cineva și să împrumuți cele necesare, și nu e cine să-ți dea. Căci cel căruia îi vei cere îți va spune: „Crede-mă: am avut, dar înaintea ta mi-au cerut alții și le-am dat lor, și afară de cele ce-mi sunt de-ajuns mie nu mi-a mai rămas nimic”. Și-ți va fi atunci și rușine, și necaz: rușine pentru că ai cerut și n-ai primit; întristare, pentru că n-ai de unde să iei. După care te vei duce la un altul, dar și el îți va da același răspuns. Și chiar dacă îți va da puțin, și acest lucru ți-l va da cu zălog și murmur și urmărind să primească un lucru mai mare de la tine, și atunci îți va împrumuta bani. Mai mult: de vei fi găsit pe cel care să-ți dea, acela îți va cere, cum fac cei mai mulți, și do-

bânzi și-ți va cere drept ipotecă și o proprietate a ta. Iar tu îi vei face gata și cu înflăcărare o hârtie și vei pune un termen.

(90.) După care vine termenul. Și creditorul își va cere capitalul cu dobândă, iar tu vei amâna pentru că n-ai nimic. Aducându-ți el aminte de multe ori de aceasta și tu nedându-i nimic, te vei trezi amenințat. Apoi găsindu-te în piață, în pretoriu sau în biserică în zi de sărbătoare, vrând să se arate înaintea poporului că-ți e superior și bogat, îți va spune: „Omule, îți datorez oare ceva și de aceea îmi ții lucrul meu? Vrei să te arăt netrebnic?”

(91.) Și acela spune acestea ca să te arate netrebnic, și știe că te-a făcut netrebnic. Iar dacă taci, vor spune toți — unii în particular, alții în public: „Datornicul n-are șira spinării!” și „Rea e ziua datornicului!” Iar dacă îi vei replica, atunci toți vor râde spunându-ți: „Cum? Nu ți-e rușine să te porți așa de nerușinat cu cel ce ți-a făcut bine?” Și întorcându-se spre ei, acela va spune: „Vedeți, domnii mei, ce rușine?” Atunci tu, ca mușcat la inimă de o năpârcă, vei suferi multe zile și va trebui să te desparți de un lucru de familie sau de ceva ce ai agonisit cu multă osteneală și trudă, și-i vei astupa gura dându-i-l sub preț. Iar de nu vei face aceasta, și va primi de la tine un al doilea termen, făgăduindu-i să-i dublezi dobânda și apoi să-i dai dobândă la dobândă, urcând mult suma, atunci din fericit cum erai cândva vei ajunge vrednic de milă, fiind târât acum în tribunale.

(92.) Aș avea și multe altele să-ți spun despre aceasta, dar de ești înțelept îți vor fi de ajuns acestea. Căci, se spune, bărbatului înțelept îi e de ajuns un singur cuvânt, dar pe cel neînțelegător nu-l vor înțelepți nici lucrurile însele. De aceea trebuie să te lupți în viață și să suporti cu inimă bună durerea care vine din osteneală, întrucât nemincinos e Cel ce a spus: „În sudoarea feței tale vei mânca pâinea ta” [*Fc* 3, 19], iar Solomon spune: „Rău chin a dat Dumnezeu fiilor oamenilor [să se chinuiască întru el]” [*Ecc* 1, 13], și întrucât nu putem trăi altfel decât numai cu osteneală și sudoare.

Și să nu spui: „Oamenii mei sunt credincioși și n-am nicio bănuială față de ei”. Dacă te văd, sunt credincioși. Toți însă,

iată, își fac interesul propriu, iar afecțiunea față de sine și câștigul fie sufletesc, fie trupesc, sunt semănate în om prin fire.

(93.) Auzind însă că ți-am spus că trebuie să te ostenești și să te lupți în viață, să nu te dedai unor gânduri și osteneli nemăsurate, și prin aceasta să-ți pierzi sufletul, și disprețuind pe Dumnezeu să uiți de slujba psalmilor săvârșită și de ortodocșii mireni în zori [la utrenie], la cele patru ceasuri [întâi, al treilea, al șaselea și al nouălea], seara [la vecernie] și după cină [la pavecerniță]. Fiindcă acestea sunt spre susținerea vieții noastre și prin aceste liturghii ne recunoaștem a fi robi ai lui Dumnezeu; întrucât în ce privește mărturisirea lui Dumnezeu și necredincioșii și demonii și toți mărturisesc că există Dumnezeu. Și trebuie să faci nu numai aceste liturghii, ci, dacă se poate, să te rogi și la miezul nopții, spunând chiar și numai un singur psalm; pentru că în acest ceas vei putea vorbi cu Dumnezeu în chip neîmprăștiat, și după ce te-ai rugat odihnește-te. Fiindcă acest lucru: și anume a vorbi în particular cu Dumnezeu, nu e o osteneală, ci mai degrabă veselie. Pentru că așa cum îți spun să fii sânguincios în cele ale vieții, așa vreau să fii sânguincios și în cele duhovnicești, ca să ai bună nădejde din amândouă părțile. Simplu spus, vreau să excelezi în toate datoriile tale. Și să nu-mi spui: „Cutare nu-și face slujba bisericească și-i merge bine!” Fiindcă nu știi ce lucrează în ascuns unul ca acesta; pentru că lucrând în acest fel lucruri bune în ascuns, unii au rămas ascunși nu numai pentru oameni, ci și pentru diavol. Iar dacă unii oameni nepăsători și răi propășesc, nu e nicio mirare. Căci și evreii, ereticii și sarakenii [musulmanii] și, simplu spus, mulți alții care nici nu au experiența dogmelor, nici nu nădăjduiesc în Domnul nostru Iisus Hristos, ade-văratul Dumnezeu, trăiesc bine, iar unora dintre ei le merge bine și stăpânesc neamuri și se bucură de bunătatea lui Dumnezeu. Dar noi nu invidiem faptul că le merge bine, căci cu judecările pe care El Însuși le știe bunătatea Lui guvernează toate.

(94.) Fă și milostenie, și nu o vei pierde. Căci și Corneliu — care era păgân și în multă neștiință nu numai de dogme, ci și de cea mai simplă învățătură —, fiind pus în mișcare de un gând drept și făcând binele înaintea Domnului, a auzit de la

El: „Corneliu, rugăciunile și milosteniile tale au urcat spre pomenire înaintea lui Dumnezeu” [FA 10, 3–4].

(95.) Nu dori în general să intri în serviciile publice, căci îți vei pierde pâinea și în loc de o bună moștenire vei lăsa moștenitorilor tăi griji și vor fi într-o frământare neconținută.

[...]

(101.) De ai un prieten într-alt loc și trece prin orașul în care locuiești, să nu se oprească în casa ta, ci să se oprească altundeva, iar tu trimite-i cele de trebuință, și acest lucru te va arăta mai bun. Iar dacă se oprește în casa ta, ascultă câte lucruri blamabile ți se vor întâmpla. Unul va fi acela că femeia, fiicele și nurorile tale nu vor avea permisiunea să iasă din casă și să rânduiască în casa ta cele de lipsă. Dacă însă o nevoie imperioasă le face să iasă, atunci prietenul tău va vorbi cu voce tare și va fi cu ochii după ele. Și dacă vei fi și împreună tu cu el, chiar dacă ți se va părea că îi pleacă în jos, va iscodi curios mersul, mișcarea, haina și privirea lor și, simplu spus, le va iscodi din cap până în picioare și, imitându-le împreună cu cei ai lui, le va lua în râs în ascuns. Apoi va disprețui slujirea, masa și rânduiala ta, și va întreba despre cele ale tale, dacă ai asta ori aceea. Și ce mai spun multe? De va găsi permisiune, va face femeii tale semne de dragoste și se va uita la ea cu ochi neînfrânați și, dacă se poate, o va și pângări. Și dacă da, atunci ieșind se va lăuda cu cele ce nu e îngăduit; iar dacă acela nu va vorbi, atunci în luptă dușmanul tău îți va striga aceasta vestindu-ți isprava femeii tale.

(102.) Dar pentru că vrem să rânduim femeilor cum anume trebuie să fie crescute, și aici aș avea multe de zis; tu însă mulțumește-te cu acestea. Iar eu amintindu-ți de o singură chestiune, voi trece la povățuirea mea. Fiindcă e un lucru bun să ai întotdeauna rigoare față de fiica și femeia ta. Un om oarecare bogat și cu faimă, aflat în demnități și foarte strălucit în importanță și care avea și case în Oraș [Constantinopol] — numele lui îl trec cu vederea, căci încă mai trăiește —, avea o femeie de neam bun care avea un frate general; aceasta era foarte frumoasă la chip, și încă mai frumoasă la suflet, împodobită cu înțelepciunea și cu virtutea și era inițiată și în dum-

nezeieștile Scripturi. Iar împăratul, auzind de multe ori despre ea, și dorind să fie împreună cu ea, a trimis la ea pe unii făgăduindu-i ei și bărbatului ei demnități și multe alte lucruri bune. Dar bărbatul ei nu și-a dat seama. După care l-a trimis judecător al unei theme [provincii militare]. Și neputând să o convingă, [împăratul] a tăcut. Iar după trei ani, ieșind bărbatul ei din themă unde fusese trimis, se veselea în casa lui. Dar un tânăr chipeș și dintre cei mai de vază se prefăcea că e rudă a ei. După care îi spune bărbatului acesteia care era la palat: „Sunt o rudă a judecătoarei”. Și spunându-i multe se împrietenește cu el, iar judecătorul îl cheamă pe la el. Și acela ajunge în chip viclean un obișnuit al lui. Și ce să mai spun multe? Se încurcă cu acea femeie odinioară fericită, iar acum nenorocită. Când această întâmplare s-a făcut cunoscută, bărbatul ei și rudele ei au fost cuprinse de mâhnire și întristare, dar și mai mult de faptul că s-au făcut de răs și au ajuns netrebnici în fața lumii. Iar tânărul se lăuda cu aceasta ca și cu una din întrecerile lui Heracle. Și ceea ce n-au putut face un împărat și făgăduințele demnităților și bogățiilor, au făcut obișnuința și prietenul.

(103.) Vreau să-i iubești pe toți oamenii, dar să nu spui cuiva secretul tău. Fiindcă acest lucru e foarte primejdios. Din clipa în care ai spus cuiva secretul tău, ai ajuns sclavul lui și el te va vătăma și insulta foarte tare, iar tu nu vei îndrăzni să-i replici nimic. De ce să îți predai de bunăvoie libertatea? Căci negreșit îmi vei spune: „E un om virtuos și nu va face public secretul meu”, și nu știi că tu însuși l-ai divulgat punându-l în urechile altuia. Căci cele ce intră în urechi prin buze vor ajunge publice. De aceea nu trebuie să spui cuiva secretul tău. De altfel zice prorocul: „Păzește-l [secretul] de cea care împarte așternutul cu tine” [Mi 7, 5].

(104.) Cei care intră în casa ta să fie buni și nu curioși. Căci curiosul va cerceta viața ta și găsind scăderile casei tale le va însemna ca un secretar și le va spune la vreme de ocară. Unii oameni și-i fac prieteni pe cei pe care-i cunosc că sunt făcători de tulburări și că îi manipulează pe cei mai simpli, ca să-i aibă ajutoare la susținerea nedreptăților lor. Eu însă te

povătuiesc să nu ai un asemenea prieten. Căci cine are un asemenea prieten e asemenea cu el, și fiind rău și nedrept are nevoie de un astfel de ajutor și prieten, ca atunci când cei nedreptați caută cele ale lor, să pledeze pentru el.

(105.) Nu iubi un asemenea om, dacă mărturisești că iubești binele, căci binele nu e bine când se face prieten cu răul. Poate însă îmi vei spune zicerea lui David: „Cu cei ce urau pacea eram pașnic” [*Ps* 119, 6–7]. Dar n-a spus „îi iubeam”, ci „eram pașnic”, adică suportam în tăcere ocările și insultele lor. Și nu-ți spun: „Fiindcă sunt răi, războiește-te cu ei și risipește-i!”, ci „Lasă-i să flecărească!”. Iar dacă îți vor cădea în spate cu tărie, să nu te temi. Luptă-te cu ei, chiar de-ar fi dintre cei slăviți, și-L vei găsi pe Dumnezeu luptând ca aliat împreună cu tine. În general să nu ai prieten un om rău, căci te va pune pe o cale rea și sfatul lui rău te va pierde ca o cursă pasărea, și atunci îți vei aduce aminte de cuvintele mele.

(106.) Să nu crezi în dușmanul tău, chiar dacă se preface că e prieten al tău, căci vrea să te împiedice. Chiar dacă varsă lacrimi înaintea ta, face aceasta nu iubindu-te, ci fiindcă se află într-un necaz sau o necesitate. Dacă poți, fie-ți milă de el și nu-l trece cu vederea, și dacă ai, dă-i de suflet și scoate-l din nenorocire, și Dumnezeu te va scoate din necaz și pe tine, și îngrijește-te de el; dar să nu-l ai prieten adevărat. Știu, poți observa pe unii care dintr-o mare dușmănie s-au împăcat și au ajuns la o mare prietenie, dar acest lucru are loc dintr-o mulțime de pricini: căci dușmanul cuiva tace fie pentru că se teme de el, fie pentru că are nevoie de ajutorul lui, fie se împacă cu el vrând să-l amăgească în chip viclean, fie pentru că în ajutorul lui vine puterea de sus și, măcar că nu vrea, tace. Poate că face iubire din tot sufletul, dar e ceva rar și abia de se va găsi unul la zeci de mii. Păzește cuvintele mele, căci un dușman vechi nu devine un prieten nou. Dacă ai puterea de a face bine dușmanilor tăi, nu amâna, ci fă bine. Trece cu vederea insultele împotriva ta, dar nu le trece cu vederea pe cele împotriva sfințelor icoane și a lui Dumnezeu, ci până la moarte luptă-te pentru dreapta-credință. Binele înseamnă a avea milă și de cei răi, și de cei buni; dacă îți va fi milă, vei avea plată mai bună.

(107.) Când îți merge bine, copilul meu, adu-ți aminte de omul care a pătimit pentru tine, căci cine uită de el, uită de Dumnezeu. Adu-ți aminte de cel ce te-a dus de mână și s-a luptat pentru tine în vreme de ispită; adu-ți aminte de un vechi prieten al părintelui tău, adu-ți aminte în prosperitatea ta de rudenia ta și fă-le bine.

Adu-ți aminte că nici cele plăcute, nici cele triste nu sunt statornice, ci toate sunt în flux și reflux; și până ce ai zile, arată cine ești, ca odraslele celor cărora li s-a făcut bine de tine să vadă binefacerea ta ca scrisă pe stâlp spre aducere-aminte. Fie că faci bine, fie că faci rău, lucrul făcut nu va fi uitat, ci va fi spre răsplătire în ochii Domnului.

(108.) Intenția și dorința ta să fie spre a face binele nu numai prietenilor, ci și dușmanilor tăi, iar nu spre a le face rău. Să nu amăgești, copile: nu numai lucrurile, ci și gândurile oamenilor sunt înaintea Domnului. Mintea ta să fie spre bine, și Dumnezeu va face bine cu tine.

(109.) Să nu sezi în scaunul celor tineri, ci ferește-te de el, ca să nu-ți ticăloșești sufletul; iar „tineri” îi numesc pe cei care gândesc și fac cele ale tinerilor, măcar că sunt bătrâni.

(110.) Să nu-ți fie prieten un hoț; căci chiar dacă nu vei fi complicele lui, nu te vei putea dezvinovăți de acest zvon.

Nu umbla împreună cu dușmanul tău; iar dacă-l întâlnești fără voie pe drum, îndată să te desparți de el.

Nu fă pe viteazul într-un râu, și nu-ți zidi casa sub o râpă ori un munte, căci se va rostogoli o piatră și, căzând pe casa ta, casa ți se va face fără să prinzi de veste mormânt pentru tine și toată casa ta; căci știu că mulți au pățit aceasta.

Dacă nu știi drumul, nu călători noaptea.

Nu mânca ciuperci proaspete, căci din pricina lor multe case au rămas pustii.

Cine trece peste un râu ori un lac înghețat, acela dorește să-și vadă moartea.

Cine trece cu calul peste un pod de lemn, acela vrea ca el să se rupă și să-și piardă calul; căci dacă lemnul prost se va răsturna sau se va rupe, sau dacă va aluneca doar puțin calul, îți vei aduce aminte de cuvântul meu.

Nu voi să cinezi pe săturate.

Copiii tăi să fie educați în disciplinele logice și teoretice

(111.) Nu refuza administrarea și conducerea themelor [provinciilor militare]; ci cunoaște că această demnitate e un dar al lui Dumnezeu. Refuză însă să faci rău.

Chiar dacă ești ocupat cu administrația, poartă de grijă de casa ta și fă-o să strălucească, căci atunci când va înceta administrația, te va primi iarăși casa ta și în casa ta te vei odihni.

(112.) Fiii și fiicele tale să te cinstească pe tine, dar și tu respectă-i și nu-i disprețui, chiar dacă sunt prunci; căci așa cum vor învăța de la tine, așa vor face. Dar să ai respect și față de tine însuși, fiindcă cine nu se respectă pe sine nu va respecta nici pe altul.

Nu fi insolent, căci oricine e insolent fără motiv va regreta mai târziu.

Cinstește pe bătrân și tânăr, și vei fi cinstit de ei și de Cel care i-a făcut.

Când intri în biserică, nu iscodi curios frumusețea femeilor, ci privește spre altar cu ochii în jos.

(113.) Citește multe și vei învăța multe; și dacă nu înțelegi, îndrăznește. Căci de multe ori când parcurgi Biblia ți se va da de către Dumnezeu cunoștință și o vei înțelege. Cele pe care nu le cunoști întreabă-i pe cei care au cunoștință și nu te înălța cu mintea, căci din această pricină, și anume pentru că nu vor să înțeleagă și să învețe, oamenii sunt lipsiți de cunoaștere.

Când cineva îți vorbește, lasă-l să-și termine vorbirea. Și dacă e bună înțelepciunea ei, te vei folosi, iar dacă e nenobilă, și așa te vei folosi: disprețuind-o.

Cercetează Scripturile, cum a poruncit Domnul [In 5, 39], dar nu le iscodi cu curiozitate.

Să nu dormi, nici să nu rămâi într-o casă în care știi că e un șarpe, fie mic, fie mare.

(114.) De-ți va cere cineva să-i dai milostenie, dă-i cu înflăcărare și nu fi zăbavnic. Și dacă-ți e prieten, mulțumește lui Dumnezeu că l-ai slujit prin mâinile tale; iar dacă-ți este

dușman, pentru că îți cere și a primit de la tine; iar dacă e un necunoscut, socotește că e Hristos și mulțumește-I.

Dacă-ți cere cineva un împrumut, dacă-l vrea pentru eliberarea unor captivi sau pentru o altă nevoie mare și o cauză întemeiată, dă-i ce poți. Și dacă nu-ți va da înapoi, Dumnezeu îți va da îndoit, numai să nu dai pentru dobândă sau câștig rușinos și pentru o dragoste satanică. Dacă însă are nevoie pentru a avea un serviciu public sau pentru o piață de proprietăți sau altele ori pentru o afacere, să nu-i dai, căci îți vei pierde și lucrul tău și vei face din prietenul tău un dușman.

(115.) Fii cu luare-aminte și la cei care vor să se împrumute de la tine cu viclenie, căci mulți și-au pierdut așa pâinea lor. [...]

(116.) Doi oameni am urât: pe zgârcit și pe risipitor — pe risipitor, pentru că n-are nimic și e sărac, dar cheltuie dincolo de puterea lui, iar pe zgârcit pentru că are de prisos — și i-am deplâns pe amândoi. Tu însă, dacă ți-a dat Dumnezeu, nu fi zgârcit, ci fii generos cu măsură, nu însă cu mimii și cu cei care vorbesc cele de rușine și cu cei lingușitori, ci cu oamenii decenti, prieteni și lipsiți.

Și dacă vrei să dai milostenie, dă în toată vremea: seara, dimineța și la amiază. Iar dacă vrei să faci daruri, nu le fă după prânz, căci ar putea bănuși că ai făcut daruri beat; ci fă daruri mai ales dimineța. Dar să nu ai hotar milosteniei, ci ori de câte ori îți vine în gând, dă; căci dacă zăbovești, te va împiedica diavolul.

Ușile casei tale să privească spre răsărit, ca să primească aerul.

Animalele tale aflate sub jug să fie grase, căci nu știi ce se va întâmpla.

Să nu ai slugă leneșă.

Vorbește deseori cu monahi, și chiar dacă sunt fără carte, nu-i disprețui, căci și dumnezeieștii Apostoli, măcar că „erau și fără învățătură în cuvânt, au luminat lumea” [2 Co 11, 6].

Fă bine, dacă poți, slujitorilor tăi liberi, și dacă după ce le-ai făcut bine vor să plece de la tine, să nu-i ții cu de-a sila, căci nu este drept.

(117.) Luptă-te să cultivi mult vin, dar folosește-l doar puțin [*Sir* 31, 29]; căci cine devine demon prin vin o dată pe lună sau chiar pe an, acela își pierde mințile, și toată viața lui e în întuneric.

Să nu uciți. Să nu te învoiești la un sfat pentru omor, chiar dacă acela a gândit să te omoare, căci zice [Scriptura]: „Tot cel ce scoate sabia de sabie va muri” [*Mt* 26, 52].

Nu dori să cunoști dinainte ceva prin vrăjitorii [*Sir* 34, 5], căci acel lucru va veni și dacă nu e știut dinainte. Iar dacă e rău, ce folos vei avea să cheltuiești și istovești dinainte de întristare?

Să nu defaimi un om nevinovat, nici cu acuze, nici pentru bani. Dar ce spun pe cel „nevinovat”?, ci nici chiar pe cel vinovat. Ci mai bine păzește-l și acoperă-l, dacă nu e în detrimentul împăratului și spre vătămarea multor altora.

Nu purta talismane, decât numai cruce ori icoana sau moaștele unui sfânt.

Nu lua aminte la visuri [*Sir* 34, 6–7], nici să nu crezi în general în ele, chiar dacă ar fi un semn dumnezeiesc. Dacă vei face aceasta, vei fi în siguranță, căci mulți au pierit prin ele.

(118.) Nu te pune chezaș vreodată pentru cineva [*Sir* 29, 17–18], căci mulți care s-au pus chezași au căzut. Nu te pune chezaș nici măcar dacă e vorba de un prieten foarte drag, ci, dacă ai, dă-i ce are nevoie și vei desăvârși iubirea. Dacă însă te vei pune chezaș și vei depune garanția, îl vei pierde și pe prietenul tău, și vei fi socotit tu însuși nebun.

Lubește-ți prietenul și întinde-i o mână în toate; dar păzește-te să nu-l smintești până la moarte. Dacă-ți va spune de multe ori să bei otravă sau altceva vătămător, adică dacă te îndeamnă să faci ceva rău, să nu te lași dus de sfatul lui. Căci dacă vrei să observi bine, cei mai mulți au pierit din iubire față de prieteni, și nu și-au pierdut doar banii și trupurile, ci și înseși sufletele.

(119.) Lucru mare și puternic e să aibă cineva mulțime de slujitori, dar și mai mare și mai puternic e omul înțelept, chiar dacă e lipsit de bogăție. Căci zice un înțelept: „Bogăția e prețul de răscumpărare al bărbatului” [*Pr* 13, 8], și bine a zis. Pe lângă asta aș spune că din pricina bogăției mulți au fost victi-

mele uneltirilor și și-au pierdut viața. Nu blamez bogăția, dar prefer înțelepciunea. Căci cu harul lui Dumnezeu prin aceasta facem unele ca acestea: mai întâi reflectăm, și așa lucrăm cu mâinile.

(120.) Roagă-te să n-ai dușman pe fiul, ginerele sau fratele tău, căci dacă-l vei pedepsi, toți te vor mustra, chiar și Dumnezeu Însuși, după care tu însuți te vei mustra pe tine biruit fiind de îndurare. Dacă însă îți va face rău, atunci și tu și acela veți fi vătămați de Dumnezeu, și iarăși te vei întrista pentru pierzania lui.

(121.) O fiică nerușinată nu-și face nedreptate doar ei înseși, ci și părinților și celor din neamul ei. Ține-le pe fiicele tale încuiate și departe de privirile lumii [*Sir* 42, 11] ca pe niște osândiți, ca să nu fi mușcat de viperă.

Îngrijește-te mai întâi de cele necesare în casa ta, și abia după aceea de cele de prisos. Căci dacă vei cumpăra mai întâi cele de prisos, atunci lipsindu-ți cele necesare le vei vinde în cele din urmă și pe acelea și le vei cumpăra pe acestea. Necesare sunt cele cu care ne hrănim, iar de prisos sunt vasele scumpe, covoarele noi, paturile aurite și celelalte.

(122.) Până ce ești sărac, nu încerca să faci construcții pentru care te vei îngloda în datorii și vei fi dus la închisoare. Sădește mai degrabă vii și lucrează pământul care-ți va da roadele lui din care te vei putea hrăni fără întristare. Iar când îți prisosesc toate, atunci începe să construiești. Fiindcă banii fac să se ridice casele, dar mai presus de ei e Dumnezeu.

Nu încerca să practici, chiar de ai fi foarte iscusit, un meșteșug cu mult câștig care-ți aduce însă netrebnicie sau primejdie, cum e falsificarea sau ciupirea monezilor de aur, confecționarea de acte false și de sigilii, și cele asemănătoare.

Alături de acestea te mai povățuiesc și aceasta:

(123.) Dacă intri în cinul preoțesc și dorești să te faci mitropolit sau episcop, nu primi acest lucru până ce nu ți se va descoperi de sus prin post și priveghere, și vei primi încredințare sigură [certitudine] desăvârșită de la Dumnezeu. Și dacă

arătarea lui Dumnezeu [*theophaneia*] întârzie, îndrăznește, stăruie și smerește-te înaintea lui Dumnezeu și vei vedea, numai viața ta să fie curată și mai presus de patimile care o împiedică. Și ce spun „mitropolit”? De vei socoti că vrei să șezi pe scaunul patriarhal, fără o vedere dumnezeiască să nu îndrăznești să-ți pui mâna pe cârma sfintei Biserici a lui Dumnezeu.

Iar dacă vei dobândi aceasta, nu te slăvi fiindcă ești escortat de lăncieri și aduni grămezi de bani, îngrijindu-te de aur, argint și ospete scumpe, ci grija ta să fie hrănirea orfanilor și a văduvelor, spitalele și eliberarea prizonierilor, facerea de pace și intervenția pentru neputincioși, nu strângerea de casă lângă casă, și ogor lângă ogor, și răpirea celor ale aproapelui sub pretextul că: „Nu le duc pe acestea copiilor mei, ci lui Dumnezeu și Bisericii mele”. Fiindcă am auzit pe alți arhierei spunând unele ca acestea și m-am mirat de vicleniile diavolului, cum ne amăgește prin cei care par a fi evlavioși. Căci îți voi spune: Până ce au trăit în lume, Sfântul Nicolae și Sfântul Vasile și ceilalți își împărțeau cele ale lor săracilor și învățau neagoniseala. Cum însă, când au ajuns în Împărăția cerurilor, să aibă nevoie de răpirea de la săraci? Să nu fie!

Dar pentru că ți-am spus să te rogi să te învrednicești de o vedere dumnezeiască care să te îndemne la preoție, ia seama să nu vezi în loc de un înger de lumină un înger rău. Citește pe fericitul Casian și cunoaște ce a pățit, asemenea și minunatul Heron și mesopotamianul, și alți mulți asceți.

Să ai cele dumnezeiești în cea mai mare evlavie. Ascultă-l și pe fericitul Grigorie care spune: „E lucru bun a ne da înapoi dinaintea lui Dumnezeu ca Moise și Ieremia în vechime, dar să alergăm gata ca Aaron și Isaia atunci când ne cheamă; numai amândouă lucrurile să fie cu evlavie: unul din pricina slăbiciunii proprii, iar altul din pricina puterii Celui ce cheamă”⁴.

Meditarea ta să fie ziua și noaptea la cele dumnezeiești și la odihnirea celor săraci și bogați.

(123 bis.) Nu uita de rudele tale, și nu vei fi uitat de Dumnezeu. Și ce vrei să spun mai multe? Fii tuturor toate și îți va răsplăti Dumnezeu.

⁴ *Cuvântarea* 1, 1; PG 35, 369AB.

(124.) Dacă practici vreo altă știință, sârguiește-te să o înveți desăvârșit și să nu fi deficitar în ea. Dacă poți să devii expert în toate științele, fă-o, dar să nu lași știința pe care ai avut-o de la început și să treci la alta, dacă nu e de rușine și vătămătoare; căci nu-ți va fi de folos [Sir 11, 20].

Fiindcă marinarul nu poate deveni soldat, căci devenit soldat piere, nici notarul nu poate deveni făurar, și așa mai departe. Chiar dacă cineva care a făcut așa a dobândit o bună faimă, acest lucru însă se petrece arareori.

Nu da, îți spun, marinarului cal să călărească, căci nu se va îngriji de el. Fiindcă nava nici nu mănâncă, nici nu bea, și va socoti că și calul servește ca și nava.

(125.) Roagă-te să nu cazi în mâinile unui medic [Sir 38, 1-14], chiar de-ar fi foarte știutor, căci îți va spune cele de care n-ai lipsă. Și chiar dacă boala ta e mică, el o mărește exagerat și spune: „Ai nevoie de ierburi care costă mult, dar eu te voi vindeca”. Iar când ia banii de la tine spune: „Nu ajung pentru cumpărături”. După care ia și alții. Vrând să te jumulească, îți va spune să mănânci ceea ce este contrar bolii și-ți aprinde încă mai mult boala. Și iarăși te va îngriji și iarăși va întinde durerea. Și făcând așa de multe ori, va lua de la tine cele de care are nevoie și de-abia de se va îngriji de tine. Deci, dacă nu vrei să cazi în mâinile medicilor, mănâncă la prânz pe săturate, abține-te de la cină și materia aflată în stomac nu te va împovăra. Dar chiar și dacă-ți vine o boală, postește și te vei vindeca fără medic. Observă de unde te-a atacat boala: dacă de la frig, încălzește-te; dacă din lăcomia pântecului, înfrânează-te; dacă din oboseală ori soare, odihnește-te, și vei fi după Dumnezeu propriul tău medic vindecându-te pe tine însuși. Să nu-ți pui niciodată plasture pe pântec, căci pus fiind, îți va fi poate de folos trei sau patru zile sau chiar o săptămână, după care însă nu-ți va mai fi bine. Să nu bei un leac de ajutor, sau un antidot ori o poțiune oarecare; căci pe mulți i-am văzut murind din poțiuni, deși au fost socotiți ca morți de la sine. Iar dacă vrei să bei ca să-ți fie de folos la stomac, bea pelin. Și dacă suferi de ficat, bea revent indian, nimic mai mult. Fiindcă poțiunile sunt foarte vătămătoare, mai ales pentru

tineri. Fă-ți o scoatere de sânge de trei ori pe an, în februarie, mai și septembrie; fă cu precizie aceasta, și nimic mai mult; dacă însă te înghesuie boala, orice timp e potrivit.

Pe fiii și pe fiicele tale să nu-i bați cu bastonul, ci cu cuvântul, și nu vor fi bătuți de altul.

Mare lucru este a cerceta în înțelegere firea celor ce sunt și a faptui cele ce trebuie. Unii, deși gândesc lucruri minunate, nu reușesc să le realizeze, alții însă, chiar și fără intenție și fără să priceapă, reușesc lucruri mari. De aceea nu trebuie nici să laudăm succesul, nici insuccesul lor, ci intenția și acțiunea.

(126.) Copile, să nu te trufești, chiar dacă realizezi lucruri mari, ci adu-ți aminte de Cel care a spus: „Necurat e la Domnul oricine cugetă lucruri înalte” [Pr 16, 5] și: „Celor trufași Domnul le stă împotrivă, iar celor smeriți le dă har” [Pr 3, 34]. Astfel încât hoțul are drept adversar pe stăpânul lucrului furat, adulterul se opune soțului femeii adultere, iar cel trufaș are potrivnic pe Dumnezeu.

(127.) Dacă ești soldat, fii viteaz în război, chiar de-ar fi să mori. Adu-ți aminte că de aceea te-ai făcut soldat și că nimeni nu-i nemuritor. Fugi însă de războiul din cărciumi, căci de vei fi rănit aici, vei muri, iar după moarte vei fi de ocară. Nu te osteni acolo unde nu câștigi nimic, nici sufletește, nici trupește.

Dacă vrei ca secretele tale să nu fie cunoscute, scrie tu însuși și nu prin notarul tău.

(128.) Sârguiește-te ca prin faptele virtuții tale să-i arăți respectați și străluciți pe părinții tăi. Cine se preface că te divinizează îl blamează pe tatăl tău, iar pe tine te necinstește, căci leul naște leu, iar vulpea vulpe.

Păzește-te când vorbești cu o femeie, chiar dacă pare a fi dintre cele decente, și nu deveni obișnuitul ei, căci nu vei fugi de mrejele ei [Sir 9, 8–9]. Fiindcă ochii ți se vor întoarce, inima îți va zvâcni și nu vei fi în tine însuși. Căci vei fi războit de trei lucruri: de diavol, de privirea și de cuvintele ei, și de fire. Mare lucru este să o birui.

(129.) Cei ce se înfurie mult cad în multe învinuiri, fiindcă nu știu ce fac, iar unii târâți de dorință s-au prăbușit alunecând în prăpastie.

Tu însă dorește nu cele plăcute, ci cele lăudabile și demne de amintit; căci chiar dacă par ostenitoare, dar pe termen lung vei trage folos, că e vorba de lucruri trupești sau sufletești. Îndrăznește. Niciun lucru bun nu e fără osteneală: razele vin dintre spini, iar cele mai bune din sudori.

Stând întins în pat observă cele trecute și învață din ele cele viitoare, fiindcă la acestea meditează nu cei nepricepuți, ci cei înțelepți și știutori.

Cel fără de minte însă, privind la oște și chimvale la care stă cu gura căscată, deși îi lipsesc cele necesare, umblă mahnit ca unul care și-a pierdut singurul copil; și după ce a străbătut orice mașinațiune vicleană ca să primească ceva de la tine, dacă n-a primit, va plăsmui un vis care-ți oferă multe lucruri bune și atrăgându-te cu cuvintele lui, va smulge din sânul tău aurul ca și cu un cârlig; după care depărtându-se de tine se va lăuda mult disprețuindu-te [*Sir* 13, 9].

(130.) Ia seama la lucrurile înțelepților și ale nebunilor, la cele pe care le-au făcut și pe care le-au pățimit aceștia.

Păzește-te să nu te juri deloc, nici dacă ai dreptate, nici dacă n-ai dreptate, chiar de vei suferi cele mai mari vătămări. Căci de vei jura având dreptate, vei disprețui și vei trece pe lângă Cel ce a spus: „Să nu te juri deloc” [*Mt* 5, 34], iar dacă te vei jura neavând dreptate, te va prinde moartea și pierzania. Fericit cine nu s-a jurat! Și să nu spui: „Dumnezeu e milostiv și îndurător și dacă mă voi jura, va avea compătimire față de mine”. Căci îți voi spune că „e și drept”. Fiindcă cei care au căzut și s-au predat pierzaniei au pierit spunând aceste lucruri.

Nu te depărta de Dumnezeu și Dumnezeu nu Se va depărta de tine.

Nu-i necinsti prin fapte de rușine pe cei ce te-au născut; căci negreșind vor fi socotiți așa ceva și cei ce te-au născut.

(131.) Lucru mare e să ai un rob ori om liber credincios. Și chiar dacă-l ai și ai încredere în el, să nu o cunoască, de e cu puțință, pe fiica ta și vei fi în siguranță. Căci dacă se va grăi un zvon, și nu știi dacă e mincinos sau adevărat, și copilul tău va ajunge să cadă sub bănuială, chiar dacă e din coapsele tale, și atunci vai!

Nu încredința cuiva un cuvânt care să-ți creeze o primejdie, chiar dacă ar străluci de virtute; căci firea oamenilor e curgătoare și schimbătoare, și uneori se întoarce de la bine la rău, iar alteori înclină de la rău spre bine.

(132.) Cine și-a îngropat femeia a pierdut împreună cu ea jumătate din viață, dacă nu mai mult, în cazul în care e o femeie bună. Și dacă va fi om cuminte, va fi mare la Dumnezeu și la oameni; va trăi în multă liniște și seninătate crescându-și bine copiii care vor fi purtați ca pe un car, iar casa lui va fi într-o stare de pace. Iar dacă va fi străpuns de țepușa neînfrânării și dacă vrea să pară om cuminte, atunci intrând și ieșind din casa lui va lăcrima chipurile aducându-și aminte de răposata și va pune înaintea negrija de casă și reaua purtare a copiilor. Și va frecventa femeii care au experiență de proxenete, și care se numesc codoașe, le va face vrednice de masa lui și nenorocitul le va cinsti pe ele cele lipsite de cinst. Și dându-le câte au nevoie, le trimite promițându-le lucruri mari dacă-i vor oferi o femeie frumoasă. Iar ele i-o făgăduiesc pe cea mai bună, și fiind tocmite mai înainte de o femeie pentru aceasta, se duc la ea și-i spun: „Am găsit omul pe care-l vrei. Bucură-te de bunurile lui!” După care se întorc la nenorocitul ridicându-i-o în slăvi. Și încântându-i urechile, vorbind zi de zi cu ea și cu acesta și bucurându-se de bunurile lor, îl conving; căci cei prinși în cârlig obișnuiesc să subjuge, cochetează cu alții și vrăjindu-l pe unul în locul altuia, îl pierde. Dacă însă aceea face parte din văduvele decente, stând întinsă în pat și aducându-și aminte de bărbatul fecioriei ei, suspină mult; și poate și acela plânge aducându-și aminte de cununia lui, iar patul devine doliu. Și dacă amândoi au copii, ce lucru mai rău ar putea fi? Ceartă și lupte de dimineața până seara, dușmăanii neîmpăcate și o tulburare zilnică. Iar pe cei pe care părintele îi îndrăgea înainte plin de afecțiune și se desfăta văzându-i, acum, învins de femeie, îi socotește ca pe niște dușmani spunând: „Nu mai suport să fiu tulburat din pricina voastră!” Așa aveam să-ți spun multe despre aceasta, dar e de-ajuns, dacă nu vrei să faci pe surdul de bunăvoie. Voi spune doar aceasta: Fericit cel ce păzește acestea!

(133.) Te povăţuiesc şi aceasta: chiar dacă locuieşti ca particular la casa ta şi poporul ţinutului ți se supune, păzeşte-te ca poporul să nu fie cu neruşinare împotriva ta, fie pe bună dreptate, fie pe nedrept, şi să-ţi producă cele mai mari vătămări sufleteşti şi trupeşti. Iar acest lucru se întâmplă şi pentru o dreptate dusă la culme. Căci fiind tu drept, nu suporti să vezi făcându-se ceva nedrept sau ruşinos, ci, împuns de această virtute bună, te înfurii cu dreaptă mânie şi-i pedepseşti după vrednicie pe cei ce greşesc. Dar făcând aceasta faţă de toţi cei ce greşesc, ți-i faci duşmani pe ei şi pe cei de un gând cu ei şi, uneltind împotriva ta, se vor răscula asupra ta.

(134.) Trebuie deci să fii drept şi adevărat la culme, numai pe cei ce greşesc pedepseşte-i în acest mod: pe unii pedepseşte-i tu, dar pe alţii adună poporul, povesteşte-le nedreptatea şi spune-le: „Judecaţi voi!” Şi atunci chiar dacă ar fi şi unii de un gând cu ei, nu vor putea să se ciocnească de ce e drept, ci ruşinându-se sau, mai bine zis, înghesuiţi şi muştraţi de ce este drept vor spune şi ei să fie pedepsiţi. Iar după sentinţa lor fă-le pedeapsa mai uşoară şi mai compătimitoare, ca îndurându-te de ei şi spunându-le: „Prietenii şi tovarăşii voştri v-au dat o osândă grea, dar fiindu-mi milă de voi, eu v-am uşurat osânda, fiindcă nu e lucru înţelept să pedepseşti cu cruzime”. Atunci vei fi laudat de toţi, chiar şi de cei care suportă pedepsele. Pe ceilalţi însă îndreaptă-i înfricoşându-i cu cuvinte de descurajare, iar pe alţii povăţuieşte-i cu bunătate şi blândeţe ca un părinte pe copiii lui. Şi așa vei putea şi să stăvileşti nedreptatea şi să te păzeşti cu harul lui Dumnezeu mai presus de orice uneltire. Dar de greşelile cele mai mici fă-te că nici n-ai auzit de ele, mai ales cele făcute împotriva ta şi a oamenilor tăi.

(135.) Din o sută [de greşeli] pedepseşte una singură, ca şi cei ce au greşit faţă de tine să se teamă, dar pe celelalte prefă-te că nu le ştii. Dacă vrei însă să răsplăteşti tuturor după greşelile lor, nu vei putea face aceasta nici tu, nici un altul, nici măcar împăratul; şi ce spun — împăratul? Nici măcar Dumnezeu nu va face aceasta; căci zice David: „De te vei uita la fărădelegi, Doamne, cine va suferi? Pentru că la Tine este milostivirea” [*Ps* 129, 3–4] şi: „Nu după fărădelegile noastre

ne-ai făcut nouă” [Ps 102, 10]. Căci prorocul Ilie, fiind drept și zelos al legii, dintr-o dreptate împinsă la culme L-a chemat pe Dumnezeu să aducă o pedeapsă vrednică asupra păcătoșilor; drept pentru care fiind părăsit și el doar puțin de Cel ce este bun prin fire, a fugit înspăimântându-se de la fața unei femei el, care mai înainte îl socotise ca nimic pe împăratul [I Rg 1 sq].

(136.) Spunând acestea, nu-ți spun să nu te ții de ce este drept, căci cine nu se ține de aceasta e lipsit de Dumnezeu, ci să o faci cu pricepere și cu frică de Dumnezeu. Dacă însă vrei să pedepsești cu asprime și cruzime, ca ținându-te chipurile de ce este drept, atunci se vor ridica nerușinat cu insolență și aroganță, și se vor porni poate chiar și spre omor. Și dacă te vei putea răzbuna pe ei, vor fi vătămați de tine, dar cea mai mare vătămare sufletească o vei suferi tu, pentru că vei avea parte de reproșuri de la toți, iar acțiunile tale vor fi nesocotite și tu vei fi necinstit.

(137.) Dacă însă unii uneltesc împotriva ta instigând poporul să te omoare, de vrei să faci un lucru dumnezeiesc, iartă-le păcatul lor și îți vor fi iertate și păcatele tale. Dacă însă vrei să încalci porunca Celui pașnic, nesuportând chipurile uneltirea, și să-i pedepsești ca pe niște oameni răi; ascultă cum îi vei putea pedepsi. Nu li te opune pe față, căci fiind mulți vor cădea asupra ta și te vor omorî, ci fii îndelung-răbdător și, dacă te vor insulta, nu le răspunde cu aceeași monedă. Nu vor fi însă întotdeauna de acord pentru același lucru, și când îi vei vedea scindați și divizați unii împotriva altora, vino peste ei în chip înțelept și cumintește-i cu pricepere: pe unii prin pagubă, pe alții prin bici, pe alții prin insultă și ocară, iar pe ceilalți cu bunătate, pentru că îți este cu neputință să lovești cu piciorul într-o țepușă [FA 26, 14]. Dacă însă se pornesc împotriva ta spre război și junghiere în chip nedrept, împotrivește-te lor și fii fără frică. Dar vei face un lucru omenesc, nu dumnezeiesc. Dar dacă s-au răsculat împotriva ta din pricina greșelii tale, îndreapt-o; căci Dumnezeu ajută nu celor ce fac nedreptate, ci celor ce suferă nedreptate.

Roagă-te să nu cazi în ispită, dar dacă totuși cazi stai fără să tremuri. Îndrăznește, nimeni nu e scutit de ispită. Fiind om, ai

căzut în nenorociri omenește, dar orice furtună sfârșește în cer senin.

(138.) Puterea ta să stea nu în banii tăi, ci în mintea ta, sau mai bine în Dumnezeu, căci „prin El suntem vii, ne mișcăm și suntem” [FA 17, 28].

Dacă ai primit un bine de la cineva, ajută-l în vremea necazului său, dar dacă ai făcut bine cuiva, nu-i cere să sufere răul împreună cu tine în vremea necazului tău. Nefericirea e o suferință întunecoasă și uscată; o socotesc o parte a pedepsei de după moarte.

Veselește-te în fericire, dar nu te înalță; căci am văzut un împărat tiran trufaș⁵ dimineață, dar seara vrednic de plâns.

Cine se mândrește de bunăvoie e deasupra celor întristătoare.

(139.) Nu cumpăra stăpânirea prin daruri; căci cine o cumpără nu știe să acționeze în chip adevărat și drept. Căci cum va acționa drept? Deoarece cumpărând-o se va lupta să adune drept capital tot ceea ce a dat, după care va alerga după câștig. Iar de aici va deveni urât și agresiv pentru toți. Îi fângăduiesc să facă aceasta nu numai pe generali și judecători, ci și pe particularii de la casele lor. Fiindcă unii neavând cinstea de la Dumnezeu, iar apoi demnitatea de la împărat, se sârguiesc să fie cinstiți de comandanții themelor [provinciilor militare] prin bani și daruri. Și deveniți astfel intimi ai acestora și fiind cinstiți de aceștia, reușesc prin furt să facă să li se atribuie de aceștia servicii cu câștig rușinos, pentru ca nedreptățindu-i pe săraci, să întoarcă iarăși câștigul în daruri. De aici se întâmplă deci anomaliiile din viață.

(140.) Voi însă, copiii mei, să nu cumpărați vreodată stăpânirea prin daruri, ci cereți-o mereu de la Dumnezeu; căci zice Apostolul: „Toată stăpânirea este de la Dumnezeu” [Rm 13, 1]. Iar dacă ești un particular, lucrează cum s-a spus „pământul în sudoarea feței tale” [Fc 3, 19], și el îți va da cele ale lui. Nu e lucru potrivit să fi antreprenor doar pentru a da stăpâni-

⁵ Aluzie la detronarea și orbirea lui Mihail V Kalaphates pe 19 aprilie 1042; cf. descrierea acestor evenimente la MIHAIL PSELLOS, *Cronografia* IV, 46–50 (trad. rom. R. Alexandrescu, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 76–77)

lor cele pe care le iei de la săraci, iar tu să câștigi păcate, iar cei ce primesc de la tine să câștige bani.

(141.) Cine ia seama la ghicitori e lipsit de învățătură și de carte, chiar dacă pare că gândește. Căci multe comori sunt îngropate în pământ și dacă ghicitul le-ar cunoaște, ar fi săpat și le-ar fi luat deja. Tâlcuitorul viselor și al zborului păsărilor, incantatorul și ghicitorul în palmă se aseamănă științelor de care sunt legați, căci sunt lipsiți de existență.

Reflectează și acționează făcând lucrurile cele mai bune, căci chiar dacă nu vei realiza nimic, nu vei fi suferit o nedreptate.

Cine nu e încercat în știința lui nu va avea bun renume în nimic.

Nu e nefericit cine cade sub împrejurările vieții, nefericit e cel ce divinizează cele deșarte.

(142.) E cu neputință să nu fi întristat prin cele care te veselesc. Să-ți spun un vechi cuvânt al unuia din Larissa, pe nume Ioan, episcop. Care a spus cuiva. „Dacă te veselești pentru un prieten și un rob, adu-ți aminte că e om și ca om va muri, iar atunci când moare nu te vei tulbura, căci nu-ți va fi de folos. Iar dacă-ți place un vas de aur, de argint sau de sticlă, avându-l socotește că unul se strică, iar altul se rupe, și când se va întâmpla aceasta nu te vei tulbura. Și așa socotește la fiecare lucru și nu te vei mâhni prea tare”. Acesta mai spunea și alte lucruri vrednice de pomenire. Pentru că l-am cunoscut și l-am întâlnit nu o dată pe când eram comandant în părțile Eladei, l-am citat doar pentru aceasta.

Când ai o carte, citește-o atunci când ești singur; dar citind puțin nu încerca să numeri foile sau să alegi lucrurile pe care le crezi mai bune și să le citești doar pe acestea, căci nu-ți va fi de folos. Ci începând de la frontispiciul care are începutul literelor citește-o până ce nu va mai rămâne o literă în ea, și te vei folosi mult. Fiindcă faptul de a nu parcurge toată cartea de două și de trei ori, ci a selecta puține lucruri pentru a flecări e propriu unui semănător de cuvinte.

(143.) Nu fi crud în casa ta, dar să se teamă de tine cei din ea, căci temându-se vor fi cuminți. Ci teme-te și tu de cei ce sunt deasupra ta, căci frica e utilă.

Renunță la o prietenie vătămătoare pentru tine, și nu te rușina să faci aceasta, chiar dacă cineva ți-o va reproșa.

Socotește drept o corvoadă prânzul la un străin, căci vei mânca și bea fără voie. Eu însă, chiar dacă m-am dus uneori la un prânz străin, am socotit acest lucru mai greu decât o corvoadă.

Când vine seara, examinează-te pe tine însuși în cele ce ai făcut, ai spus și ai auzit toată ziua; și dacă sunt bune, mulțumește lui Dumnezeu, iar dacă sunt potrivnice, păzește-te să nu aluneci a doua zi.

Cei care vorbesc fără scop și nu cu pricepere se aseamănă unui om care umblă pe vreme de iarnă fără întrerupere într-un pământ străin și care, rătăcindu-se printre râpe, cade pe neașteptate într-o prăpastie; căci alunecarea îi fură picioarele, dar limba însuși capul.

(144.) Neplăcut lucru e putreziciunea și duhoarea, dar încă și mai neplăcut e cuvântul necuviincios și fără rânduială.

Penibil lucru e o lașitate lipsită de noblețe.

Când a mințit odată cineva, a pierdut și adevărul pe care l-a avut, iar cuvintele gurii lui devin suspecte.

Hoțul e cercetat și anchetat nu numai pentru ceea ce a furat, ci și pentru cele de care nu știe nimic.

Dacă a fost văzut cineva la desfrânate o singură dată, nu va mai fi primită mărturia lui, dacă va spune ceva.

Dacă a pierdut cineva un mărgăritar de mult preț sau pietre străvezii și scumpe, a găsit și cumpărat altele mai bune; dacă însă a pierdut un om, fie rob, fie liber, sau un prieten bun și credincios, nu va mai putea găsi altul.

(145.) E o greșeală să te lupți cu femeile, dar e o greșeală încă și mai mare să te împrietenești cu ele, căci din amândouă lucrurile vei fi vătămat.

A avea prieten un șarpe și un om rău e unul și același lucru, căci din gura amândurora iese venin purtător de moarte.

Nu mi-a plăcut niciodată să am un prieten, nici nu m-am făcut tovarăș de viață cu cineva egal cu mine decât în caz de necesitate. Fiindcă atunci când vine un necaz și este și el implicat în parte sau cu totul, prietenul va cere socoteală priete-

nului, va clătina din cap și va spune dacă nu pe față, atunci în inima sa: „N-a fost bună pentru mine prietenia cu el” și: „Iată, pentru el mă găsesc strâns în lucruri cumplite”. Și văzându-l prietenul va simți durerea în inimă având necaz din amândouă părțile: atât din pricina murmurului prietenului, cât și din nenorocirea proprie. Într-o nefericire mică se va găsi un prieten, dar într-o nenorocire foarte mare și statornică nimeni să nu se înșele: nu va exista niciun prieten.

Când ai poftă să mănânci, poate că tovarășul tău de viață nu va avea poftă sau din contră; iar dacă vrei să dormi, acela va veghea; tu vrei să prânzești cu un prieten al tău, iar el murmură. Și, simplu spus, voința individuală a unuia e una, iar a celuilalt e alta, și așa cum fețele oamenilor nu sunt asemănătoare, căci e cu neputință să fie găsite asemenea întru toate, tot așa ne deosebim unii de alții în voința individuală, chiar dacă unuia i se pare că e aproape de voințele individuale ale altuia.

(146.) Nu te lupta cu fratele tău, chiar dacă ți se pare că ești vătămat de el, fiindcă și tu și el veți fi socotiți de cei mulți urători de frate.

Nu primi ca fratele tău să fie insultat, căci insulta se va întoarce spre tatăl și mama ta.

Cei care doresc să se judece doresc să se tulbure.

(147.) Cine-și recunoaște greșeala lui este înțelept.

Laud pe cel viteaz, dar cel cu mult sfat și șiret îi întrece pe toți, fiindcă nu e de folos numai lui însuși, ci și multor altora.

Cine cade pe nedrept în ispită e fericit; dacă cel ispitit o suportă cu mulțumire, nu e ispită care să nu fie un folos pentru cel ispitit, fie el trupesc, fie sufletesc.

(148.) Cine uneltește după lucrurile altuia, va fi înstrăinat nu după mult timp de cele ale sale.

Somnul cu măsură e natural, dar cel mult e vătămător și blamabil; căci cel dintâi e de folos, cel de-al doilea e însă foarte vătămător. Fie că ești particular, fie că ești în exercițiul autorității. să ai un om rânduit pentru aceasta, ca să te trezească în cazul în care cineva are nevoie de tine pe când dormi. Căci mulți delectându-se astfel de somn au avut eșecuri mari, iar alții

s-au pus în primejdie. Nu te fă robul somnului și desfătării, căci cine nu se ostenește fiind bogat, ajunge sărac și lipsit.

Cine vede pe fratele său în lucruri cumplite și nu suferă răul împreună cu el, ori trece pe lângă el, e blestemat; căci ce e mai crud decât aceasta?

Adu-ți aminte de durerile de la naștere ale mamei tale, nu uita de sânul ei și răsplătește-i cele bune; căci chiar dacă ai stăpâni tot pământul și toate comorile ar fi în mâinile tale, nu-i vei putea răsplăti pe măsură [*Sir* 7, 28]. Adu-ți aminte că te-a odihnit în brațele ei și dă-i și tu odihnă. Roagă-te lui Dumnezeu să ai binecuvântarea tatălui și mamei tale. Adu-ți aminte că nimic nu e mai drag oamenilor decât copiii, și dacă n-ai copii, află de la mine. Căci unii povestesc o istorie adevărată, că un părinte cu fiul său adunau lemne pe muntele Etna, și dintr-odată Etna a început să arunce foc care revărsându-se și cuprinzând drumul muntelui, cei doi s-au aflat în mijlocul focului. Fiul deci, smulgându-l îndată pe tatăl său care era bătrân și punându-l pe umeri s-a pornit să fugă neuitându-se la sine însuși. Iar la un semn al lui Dumnezeu, respectând virtutea tânărului care s-a uitat pe sine însuși și voia să-l salveze pe tatăl său, focul s-a oprit îngăduindu-le să iasă și s-au salvat amândoi. Vrednici de pomenire și de laude sunt cei care și după ieșirea părinților din această lume Îl fac milostiv pe Dumnezeu pentru ei prin bani și milostenii.

[...]

(155.) Cu cel fără minte nu glumi [*Sir* 22, 14–15], căci te va insulta și poate te va apuca și de barbă, și vezi câtă rușine vei avea. Dacă-l vei lăsa, toți vor râde, dacă-l vei lovi, vei fi blamat și ocărat de toți. Același lucru se va întâmpla și cu cei ce se prefac a fi nebuni/scrântiți [pentru Hristos]. Îți spun să-ți fie milă de ei și să le dai, dar să nu glumești și râzi împreună cu ei, pentru că e primejdios. Fiindcă am văzut pe alții care, râzând și glumind cu unul ca acesta, l-au omorât pentru cele de care glumeau. Dar nici nu-l insulta, nici nu-l lovi pe un nebun pentru Hristos, oricare ar fi. Ascultă ceea ce-ți spune cel ce se prefacă nebun pentru Hristos, dar nu-l lua în seamă, căci poate vrea să te tragă pe sfoară prin nebunia lui.

La un incendiu nu te arunca împotriva focului, ci mai degrabă depărtează-te de el, căci mulți au pierit în el, ca și la căderea unei case la cutremur.

Cine umblă după bogăție și o dorește nu se va sătura niciodată de ea, chiar dacă va pune mâna pe toate. Fixează-ți deci o limită și oprește-te a mai dori bogăția și vei avea odihnă.

Cine alcătuiește în sufletul său icoane ale bogăției și desfrâului nu va realiza nicicând ceva nobil și demn de laude, fiindcă și-a umplut sau, mai bine zis, și-a întunecat mintea cu închipuiri rușinoase și de nearătat.

[...]

(160.) De vine cineva la tine, lasă deoparte tot ce făceai și ascultă-l ce vrea să-ți spună, și nu-l expediază de la tine sub pretextul unei alte slujiri fără să vorbești cu el. Iar dacă-l expediezi fără să vorbești cu el din pricina tablelor sau a altui joc, și ce spun „joc”? Chiar de-ai ține în mâini o carte sfântă și citești din ea, și va veni cineva la tine, închide-o și vorbește cu cel ce a venit. Dar dacă-l lași și citești mai departe, vei fi socotit un ipocrit și plin de slavă deșartă.

Dar când ești singur, de e cu puțință, meditatea ta să-ți fie cărțile.

[...]

[4. Revoltele împotriva împăratului]

(168.) Dacă se va răzvrăti cineva și se va proclama împărat, să nu intri în sfatul lui, ci depărtează-te de el. Și dacă vei putea să duci război cu el și să-l prinzi, fă război pentru împărat și pacea a toată lumea. Iar dacă nu poți duce război cu el, depărtează-te, cum s-a zis, de el; și dacă ții cu oamenii tăi o fortăreață, scrie-i împăratului și luptă-te, pe cât îți stă în puțință, să-ți faci serviciul, ca să fii cinstit și tu și copiii tăi și oamenii tăi. Iar dacă nu ai cu cine să ții o fortăreață, lasă toate și fugi la împărat. Iar dacă poate din pricina familiei tale nu îndrăznești să fugi, fii cu el, dar mintea ta să-ți fie cu împăratul, și ori de câte ori vei putea, arată o faptă vrednică de laudă; căci fiind împreună cu el atrage-i pe unii pe care-i ai prieteni de suflet și ai credință față de împăratul din Constantinopol și nu vei greși în nădejdea ta. Și scrie-i în ascuns.

[Urmează descrierea pe larg a revoltei din anul 1066 a lui Niculiță din Larissa, Tesalia⁶.]

(185.) [...] Căci nimeni n-a cutezat vreodată să facă răzmeriță împotriva împăratului încercând să distrugă pacea României [Imperiului Bizantin] și n-a fost distrus el însuși.

(186.) De aceea vă povățuiesc, copiii mei iubiți, pe care mi i-a Dumnezeu, să fiți de partea împăratului și în serviciul său. Căci împăratul care șade în Constantinopol învinge întotdeauna.

Vă mai povățuiesc însă pe voi și pe cei care vor veni după voi și aceasta.

[Urmează o digresiune despre obiceiurile, caracterul, istoria și originea vlahilor din Tesalia, care are acest conținut:]

Vă sfătuiesc deci pe voi și pe urmașii voștri următoarele, deoarece neamul vlahilor este cu totul necredincios și stricat neavând credință dreaptă nici față de Dumnezeu, nici față de împărat, nici față de rudă sau prieten, ci umblă pe toți să-i înșele și minte strașnic și fură mult, jurându-se zilnic cu jurăminte preaînfricoșate față de prietenii săi și călcându-și ușor [jurămintele] și făcând și frății de cruce cu cumetrii și închipuindu-și că prin acestea va înșela pe cei mai simpli și deoarece n-a păstrat niciodată credință față de cineva, nici față de împărații mai de demult ai romeilor. Loviți cu război de către împăratul Traian și înfrânți deplin, au fost supuși [de acesta], iar regele lor, numit Decebal, a fost ucis și capul i-a fost înfipt într-o suliță în mijlocul orașului romeilor. Căci aceștia sunt așa-numiții daci, [ziși] și besi. Și locuiau mai întâi lângă râul Dunăre și Saos, râu pe care acum îl numim Sava, unde locuiesc mai de curând sârbii, în locuri întărite [de natură] și greu accesibile. Bizuindu-se pe acestea s-au prefăcut că [nutresc] prietenie și că sunt supuși față de împărații de mai demult ai romeilor și ieșind din întăriturile [lor] prădau ținuturile romeilor. De aceea [romeii] mâniindu-se au pornit, cum am spus, împotriva lor și i-au zdrobit. Și aceștia, fugind de acolo, s-au împrăștiat în tot Epirul și toată Macedonia, iar cei mai mulți dintre ei s-au așezat în Elada. Sunt și foarte fricoși, având inimă de iepuri, iar îndrăzneala pe care o au vine și ea tot din frică. Vă sfătuiesc, așadar, pe voi să nu vă încredeți într-înșii nicidecum. Și dacă va

⁶ Text grec și traducere românească de Al. Elian și N. Ș. Tanașoca în: *Fontes Historiae Daco-Romanae. III. Scriptores byzantini saec XI-XIV*, Ed. Academiei, 1975, p. 26–39.

avea loc vreo răscoală și ei se vor preface că au [față de voi] dragoste și credință, jurându-se pe Dumnezeu că vor păzi-o, să nu-i credeți. Căci e mai sănătos pentru voi ca nici să-i puneți să jure îndeobște, nici voi să nu le dați jurământ, ci să-i supra-vegheați [cu grijă] ca pe niște ticăloși, fie că jură, fie că primesc jurământ. Trebuie, așadar, să nu ai încredere în ei nici-decum, însă prefa-te și tu că le ești prieten. Iar dacă va fi vre-odată răscoală în Bulgaria, cum s-a spus mai înainte, chiar dacă ei vor mărturisi că-ți sunt prieteni și chiar dacă-ți vor jura [asta], să nu-i crezi. Și dacă-și bagă nevestele și copii în vreo cetate a Romaniei, îndeamnă-i să-i bage, dar să stea înăuntrul zidurilor, iar ei afară. Și dacă vor voi să intre la familiile lor, să intre numai câte doi sau trei; iar când aceștia vor fi ieșiți, să intre iarăși alții. Să ai multă grijă de ziduri și de porți. Și procedând astfel, vei fi în siguranță. Iar dacă vei lăsa să intre mulți deodată la familiile lor, cetatea va fi trădată de ei și vei fi mușcat de ei ca de viperă și atunci îți vei aduce aminte de sfaturile mele. Dar dacă vei păzi aceste [îndemnuri], îi vei avea și pe ei supuși și, pe deasupra, vei fi și lipsit de grijă⁷.

(190.) Adăugând încă puține, voi încheia cuvântul. Te povățuiesc să nu faci nimic cu aroganță și cu mânie, ci oricărui cuvânt și faptă a ta să-i premerge înțelegere, înțelepciune și frică de Dumnezeu. Iar dacă pe acestea le însoțește o rugăciune, înaintea izbânzii tale fericite un înger va merge înaintea ta, și vei fi fericit.

(191.) Eu sunt lipsit de cuvânt [cultură], căci n-am fost într-o școală de educație elenică [antică], ca să dobândesc răsucirea cuvintelor și să fiu învățat buna elocvență. Și știu că unii îmi vor face reproșuri folosindu-se de lipsa mea de învățătură, dar eu n-am alcătuit aceasta ca o operă poetică pentru alții, ci pentru tine și frații tăi, copiii mei, pe care mi i-a dat Dumnezeu din măruntaiele mele. Și am alcătuit acestea, nu cuvinte elegante și relatări iscusite, ci cu unele care n-au nimic bun; am expus cele ce am pățit, am văzut și am aflat, lucruri adevărate, care se fac și au loc în fiecare zi. Și chiar dacă poate cuvintele sunt simple, totuși, de vei fi cu băgare de seamă în chip sănătos la cele spuse, le vei găsi foarte adevărate.

⁷ Trad. rom. Al. Elian și N. Ș. Tanașoca, *op. cit.*, p. 39–43.

(192.) Îți mai spun și aceasta că, ori de câte ori vei voi să faci vreun lucru, să vorbești cu tine însuși și să observi lucrurile cu exactitate. Și dacă ești convins că îl poți împlini, fă-l; dacă însă sunt multe care te împiedică și se prevede atât o izbândă îndoielnică, cât și eșecul lucrului, nu-l fă; căci e mai bine pentru tine să nu-l începi deloc.

II

Conștiința de sine și manifestele unui umanist bizantin: Mihail Psellos

Autoportretul unui intelectual creștin⁸

VI, 36. Eu unul aveam pe atunci [în 1042] douăzeci și cinci de ani și mă sileam să cuprind cu mintea învățăturile cele mai de seamă. Mai cu osebie mă sârguiam pentru două: la retorică — asta ca să adaug graiului mai multă distincție — și la filozofie, pentru curățirea minții. Nu zăbovisem cine știe cât de mult la învățarea retoricii, adică până să pot desluși punctul de reazem al unui subiect, și până să mă depind să leg de el judecățile principale și cele secundare; însușirea unei arte atât de cuprinzătoare acum nu mă mai înfricoșa, fiindcă de pe-acum nu mă mai țineam de litera ei ca un copilandru, ci dimpotrivă o și întregeam cu oarecare adausuri de amănunt. În schimb, de filozofie mă legasem; pe tehnica raționamentelor eram îndeajuns de stăpân, fie că le urmăream nemijlocit, pornind de sus [de la premisă], fie că porneam — pe felurite căi — de la dat. În același timp mă sârguiam întrucâtva și spre cunoașterea naturii; și așa — cu ajutorul învățăturii mijlocii — [treptat] mă înălțam eu până la filozofia primă.

⁸ Trad. rom. R. Alexandrescu: MIHAIL PSELLOS, *Cronografia. Un veac de istorie bizantină (976–1077)*, introducere și note N.-Ș. Tanașoca, Ed. Polirom, Iași, 1998, p. 87–89: cartea VI, 36–43 și p. 139–141: cartea VI b, 7–14.

37. Dacă, în loc să i se urască de mine, [citorul] îmi va îngădui să adaug ceva, voi spune atunci despre mine încă un lucru care va plăcea până și oamenilor [mei] celor mai aspri; fiindcă pe voi, cei care citiți acum aceste rânduri, vă știu că veți fi alături de mine.

Luând eu aminte la înșii care se împărtășeau din ea, aș fi zis că filozofia începuse să-și dea duhul. Am prins atunci să-i dau de la mine un suflu nou, fără sprijinul vreunui dascăl de seamă; fiindcă oricât aș fi cercetat eu — atât în Elada, cât și-n întreaga lume barbară — filozofia pierise cu desăvârșire. Aflând eu, dar, lucruri atât de frumoase despre filozofie în Elada, rostite cu termeni și în propozițiuni simple cu toate că se aducea vorba până și despre temeiurile și limitele [cunoașterii] — am lăsat deoparte orice nu izbutea decât să o mărunțească, și am căutat să aflu cât mai multe. Am citit scrierile câtorva dintre cei care s-au îndeletnicit cu această știință, și de la ei am aflat calea spre cunoaștere. Eram purtat de la unul la altul, de la unul de mai puțin preț la altul mai de preț; și tot așa până la Aristotel și Platon față de care alții s-ar putea socoti mulțumiți să-și afle locul pe o treaptă imediat următoare.

38. Pornind de la aceștia, ca pentru încheierea călătoriei am coborât la Plotin, la Porphyrios și la Iamblichos; după care, urmându-mi calea, am zăbovit la minunatul Proclus ca într-un liman dintre cele prea-mari, a cărui multă știință — precum și deprinderea atât de exactă a cugetării — nu mă mai săturam să o sorb.

Însă de vreme ce urma să urc mai departe până la filozofia primă, și fiindcă mă pregăteam să pătrund în tainele cunoașterii pure, m-am străduit să cuprind atât cunoștințele privitoare la lucrurile ce nu țin de studiul naturii, așa cum le putem afla în ceea ce numim noi „matematică” (acesteia revenindu-i un loc de mijloc între știința privitoare la natura corpurilor și cugetare — deosebită de ele), cât și cunoașterea tocmai a acestor esențe la care nu se ajunge decât pe calea cugetării pure — spre a-mi însuși de acolo tot ce poate fi mai presus și de cuget și de fire.

39. De asta m-am silit să cunosc raporturile dintre numere și legile geometriei (pe care unii le numesc „necesități”), fără

să uit nici de muzică, nici de astronomie, nici de celelalte științe ce țin de ele. La început mă sârguiam către fiecare în parte; dar mai târziu am ajuns să le cuprind [laolaltă] pe toate, pentru că toate te duc (de la una la alta) în unul și același loc — precum e arătat și în „Epinomis”.

Așa prin mijlocirea lor, urcam eu la cunoștințe din ce în ce mai înalte.

40. Din spusa unor filozofi desăvârșiți aflasem că exista o anumită înțelepciune mai presus de judecată, cunoscută numai acelor cugete ce izbutesc să se învăpăieze întru luare-aminte. Deci n-am rămas străin nici de aceasta, ci dimpotrivă, căutând în anumite scrieri tainice [ezoterice], am primit și de la ele învățătură — atâta cât îmi îngăduia mie firea. (Că aș fi priceput aceste lucruri cu de-amănuntul nu m-aș lăuda, și nici altuia nu i-aș da crezare, dacă ar zice-o despre sine. fiindcă faptul de a face dintr-o anumită știință — [ce-i drept] aleasă între toate celelalte — un fel de vatră a ta, și faptul de a porni mai apoi spre celelalte științe ca într-un fel de călătorie a minții, spre a te întoarce la locul de plecare — despre toate acestea nu s-ar putea spune că sunt mai presus de înzestrarea noastră firească.)

41. Știut este că științele se împart în două: retorica, de o parte; de cealaltă, filozofia. Prima nu cuprinde niciun lucru dintre cele însemnate, ci se mulțumește să împrăstie o vâltoare de vorbe, îngrijindu-se numai de orânduirea părților discursului (uneori să și îngreudească prin anumite reguli temele cu miez politic) și să împodobească graiul. Sigur că deplina ei strălucire, retorica și-o află în cuvântările politice. Filozofia se îngrijește mai puțin de frumusețea întorsăturilor de cuvânt; în schimb, iscodește firea lucrurilor și descoperă [cugetului nostru] legăturile tainice dintre ele. Filozofia nu socoate să atingă cerurile prin semeția graiului; în schimb, știe să cânte-n fel și chip orânduiala ce domnește acolo.

Stând lucrurile așa, am socotit că n-ar fi bine să fac ca atâția alții (și să pat asemenea lor), precum: fie să agonisesc dinspre partea meșteșugului [vorbirii], lăsând știința de o parte, fie să mă cufund în [larg] cuprindere a acesteia din urmă spre a-mi îmbogăți gândirea cu niște cugetări minunate, în schimb lăsând uitării graiul înflorit, împărțirile pe categorii și ordonarea lor

măiestrită. Așa (spre mulțumirea multora) se și face că, de câte ori mă gândesc la alcătuirea unei cuvântări, furișez în ea (și nu fără o anumită eleganță) și câte o demonstrație de natură științifică; pe de altă parte, ori de câte ori formulez o idee filozofică, îi dăruiesc și câte ceva din farmecul meșteșugului, pentru ca sufletul cititorului să nu pregete la însemnătatea cugetării și să nu rămână străin de miezul ei.

42. Știu că există o filozofie mai înaltă și decât aceasta, care se desăvârșește la noi în taina [lui Dumnezeu-]Cuvântul. Taină în două chipuri deosebite, după natura [lucrurilor] și după [desfășurarea lor în] timp (ca să numai vorbim de cealaltă îndoită înfățișare a ei, care pe de o parte șade-n puterea de judecată, iar pe de alta în intuiție și — la câte unii — în cunoașterea luminată de Dumnezeu). Spre această filozofie m-am și ostenit eu [în cele din urmă] mai cu osebite decât spre cea dintâi, urmând învățătura marilor părinți [ai Bisericii], ba uneori adăugând chiar de la mine câte ceva la dumnezeiasca ei desăvârșire.

Vorbind sincer și fără îngâmfare, de va vrea cineva să-mi laude scrisul, atunci să nu o facă pentru cele de mai sus sau pentru că aș fi citit eu multe cărți. Fiindcă nu sunt eu bărbatul care să cadă în mrejele înfumurării, și îmi știu bine măsura. În cunoașterea retoricii ori a filozofiei sunt eu întrecut de alții, față de care cele pricepute de mine nu înseamnă mult. În schimb, aș putea fi lăudat pentru faptul că, neputând înjgheba bruma înțelepciunii mele la susurul unui [adevărat] izvor, ci doar din niște fântâni ferecate care se cereau mai întâi despecetluite și curățate, m-am ostenit din răputeri să aduc la iveală firul acela de apă ascuns în adânc.

43. Fapt este că azi nici Atena și nici Nicomidia, nici Alexandria Egiptului, nici Fenicia, nici cele două Rome (cea dintâi, mai mărunță, iar a doua mai mare [Constantinopolul]), și nici alte orașe nu mai strălucesc într-ale învățături. Dimpotrivă, aurul — sau aproape că tot atât de valorosul argint, sau și vâna metalului celui de mai puțin preț din ele — toate au azi pece-tea pusă. De asta (neputând eu da de apa vie [a învățăturilor]), nevoit am fost să mă mulțumesc să iau aminte abia la înfățișarea lor — pe care, cât ar fi fost ea de înșelătoare și de puțin prețioasă, tot am adunat-o în sufletul meu; iar ce am agonisit

nu am ascuns nimănui, din pizmă, ci rodul nenumăratelor mele strădanii, tuturor l-am pus la îndemână, nevânzându-mi învățătura pe bani, ci dimpotrivă arătându-mă gata să-mi ajuterez [învățăceii] și în alt fel — de câte ori se învoiau și ei să primească.

VI/2, 7. Așa arăta deci bărbatul care luase asupra lui povara treburilor statului⁹. Cei mai mulți nu-l puteau suferi, nefiind el înzestrat cu un temperament politic — lucru de acum arătat de mine. Altminteri, nici el nu se arăta tocmai binevoitor: cu cine ședea de vorbă, în loc să-i grăiască cuviincios totdeauna și lăsa slobodă fireasca grosolanie. Deloc nu-i plăcea să stea de vorbă; dacă nu ajungeai numaidecât la subiect, dacă vroiai ca mai întâi să spui câteva vorbe pregătitoare, într-atât se supăra, într-atât se înfuria, încât tot omul ajunsese să-l dușmănească, și nimeni nu se apropia de el decât numai în caz de mare nevoie.

Eu unul admir un asemenea fel de a vedea lucrurile; socot însă că vremurile cărora le este el potrivit nu se măsoară cu anii, ci cu veșnicia, și că locul lui nu e în viața asta, ci [abia] în cea de apoi. Mie, lipsa sentimentelor și rigoarea îmi sunt mai presus decât toate sferile, și dincolo de cuprinsul lumii întregi; dar viața noastră, fiind o viață în trup, e totodată viață într-o obște; prin asta ea trebuie să se dovedească în stare de mai multă înțelegere față de cerințele timpurilor — sau, mai limpede spunând, ea trebuie să poată îmbina într-un mod fericit mișcările sufletului cu legile [de care ascultă] trupul.

8. Chibzuind eu la aceasta, am ajuns să oselesc, după starea lor, trei feluri de suflete. Întâia categorie este aceea în care sufletul viețuiește numai în singurătatea lui, nemaiștiind de trup, și concentrat fără întrerupere; în celelalte [două stări], [nevoit sunt să] iau aminte la viața sufletului — și anume după felul legăturii sale cu un trup anumit. Un suflet îndelung și mai încercat — care, atâta cât ține o viață mijlociu de lungă, își alege [pe pământ] un loc asemănător centrului unui cerc — un asemenea suflet dă chip omului de stat și nu este nici tocmai îndumnezeit, nici tocmai duhovnicesc, dar nici

⁹ Leon Paraspondylos, prim-ministru între anii 1055–1056 sub domnia Teodorei Porfirogeneta.

tocmai legat de trup și împătimit. Însă pe cât se depărtează de această stare mijlocie spre a se cufunda într-ale unei vieți puse sub semnul patimilor, sufletul dă ghes pornirii spre poftă și spre plăceri.

Dar când între atâția oameni izbutește unul să se ridice deasupra trupului și să prindă rădăcină în înaltul vieții duhovnicești, ce-l mai poate lega de restul lucrurilor? Drept grăiește Scriptura: „Dezbrăcatu-m-am de mantie; și cum aş mai îmbrăca-o?” [*Cânt* 5, 3]. Cuvine-i-se, dar, acestuia să se suie pe un munte înalt și semeț unde să şadă laolaltă cu îngerii și, de vreme ce s-a desprins și s-a lipsit de însoțirea oamenilor, să aibă parte de lumina unui astru mai puternic. Însă din moment ce nimeni nu se poate lăuda cu o asemenea [biruință] asupra firii sale, atunci când soarta ne pune-n față și ne încredințează o sarcină aparținând vieții politice, cuvine-se ca și noi să rânduim după cerințele politicii, și nu să amăgim [pe alții] cu dreptatea canoanelor, fiindcă [oamenii] nu sunt toți croiți după aceeași măsură. Dacă respingem tot ce nu-i după tipic, negreșit va trebui să înfruntăm și ce decurge din acest lucru.

9. Cum spun, omul acela făcea multă filozofie în lucruri străine filozofiei; de aceea nici nu arăta ca un adevărat filozof, ci doar ca un ins care-și dă silința să pară a filozofa. Dacă-l vom cerceta sub toate fețele, în cele ce-l priveau de-a dreptul, el ne va apărea foarte schimbat. Ducea o viață îmbelșugată și plină de fast, era un om înțelegător și cu neputință de corupt. De câte ori avea parte de un mesean senin la cap, care — cum grăiește poetul — „se repezea cu mâna întinsă la mâncarea așezată cu dichis”, gusta și el din ea cu o poftă care o și întrecea pe ceilalți meseni, băiguia ceva și, luându-se după celălalt, odată înflorea la chip — ca apoi să se schimbe iar la loc, revenind întru totul la felul său de a fi obișnuit.

Iar de vreme ce nu primea să-și împartă cu cineva rânduiala treburilor, nevoit sunt să mă depărtez încă o dată, pentru o vreme, de subiectul acestei cărți

10. Trecerea mea la o viață mai bună s-a petrecut cu puțină vreme înaintea domniei Teodorei. Faptul că îmbrăcasem dumezeiasca schimă cu atât de puțin timp înaintea morții lui [Constantin] Monomah [11 ianuarie 1055] îi făcea pe mulți

să spună că-mi ghiciseră în gânduri, că ştiusese când va veni clipa şi că acesta era [de fapt] temeiul schimbării mele de stare. Adevărul este că mulţi oameni mă socotesc mai vrednic de cinste decât mi se cuvine mie cu adevărat; faptul că m-am îndeletnicit cu geometria îi face să creadă că aş putea să măsoar cerul; faptul că ştiu câte ceva dintre cele privitoare la sfera [cerească] îi face să nu mă socoată lipsit nici de [cunoaşterea] fazelor, nici de ştiinţa aşezărilor zodiacale, nici de aceea a eclipselor, a lunilor pline, a ciclurilor şi a epicyclurilor; încât, chiar dacă am dat deoparte unele cărţi chiar cu mâna mea, ei tot mă socot în măsură să prevestesc viitorul.

11. Adevărul este că eu m-am aplecat cândva şi asupra scrierilor horoscopale. Am deprins deci câte ceva şi din lucrurile înşirate acolo (felul anume al învăţăturii mele, ca şi deosebiriile dintre dascălii pe care i-am avut, m-au purtat către toate ştiinţele). N-aş fi în stare să resping pe nimeni, dacă cineva ar vrea să mă întrebe asemenea lucruri, sau numai să mă necăjească cu ele. Recunosc deci că n-am lăsat să-mi scape niciuna dintre cunoştinţele acestea; în schimb mai şi mărturisesc că nu m-am folosit de niciuna dintre învăţăturile ce nu ne sunt îngăduite de către cunoscătorii lui Dumnezeu.

(Mai ştiu şi mersul soarte şi piaza rea; însă nu cred că cele aflate dedesubtul Lunii ar putea fi diriguite de aşezările şi de potrivirile de dincolo.)

(Să-i lăsăm deci deoparte pe aceia care, făgăduindu-ne o viaţă spirituală, lasă grija acesteia în seama unor zeităţi noi! Oamenii aceştia ne fărâmiţează, ajung să nu mai ţină seama de Cel-de-sus şi să rupă lumea de el, însufleţind necuvântătoarele stele şi făcându-le să se cuibărească de la bun început în toate părţile trupului, ca să poată apoi face să depindă de ele cuvântătoarea viaţă dusă de [oameni]!)

12. Aşadar, nici un om cu mintea sănătoasă nu m-ar putea învinui pentru cunoaşterea acestor lucruri, atâta vreme cât nu cred în ele. Numai unul care părăseşte credinţa noastră şi îşi lasă cugetul în seama lor poate fi compătimit pentru deşarta lui învăţătură. La drept vorbind, eu nu datorez ruperea mea de ele vreunei pricini cărturăreşti; o putere mai curând dumnezeiască m-am împiedicat [să mă cufund în ele] — ceea ce m-a

și făcut să nu dau ascultare nici silogismelor, nici celorlalte mijloace de convingere. Aceeași pricină care îndeamnă sufletele mari și luminată să se plece ca să primească învățătura elinească, mie îmi dă ghes și mă trage în sus, într-acolo unde învățătura noastră capătă încredințare și tărie. Ocrotească-mă deci Maica Cuvântului și Fiul [ei] cel fără de părinte, și patimile Lui și spinii puși pe fruntea Lui și trestia și isopul și crucea pe care și-a pus El brațele — crucea, mândria și lauda mea! — chiar dacă faptele mele nu vor fi pe potriva cuvintelor mele!

13. Ci să ne întoarcem la întâia rânduire și la întâiul fel de tratare a subiectului nostru. Cum spuneam, eu mă lepădasem de această viață lumească plină de deșertăciune numai cu puțin vreme înaintea sfârșitului împăratului. Ajunsă la domnie, Teodora mă chemă imediat la ea și, după ce-mi istorisi cu amar câte avusese ea de pățimit din partea cumnatului, îmi împărtăși câteva gânduri de ale ei ascunse, apoi îmi porunci să vin totdeauna la dânsa și să nu-i ascund nimic din ce s-ar întâmpla să aflu. (N-ar fi fost întâia oară când aș fi făcut asemenea lucru pentru ea; fiindcă în chiar timpul vieții împăratului, de câte ori poftise ea să aștearnă-n slovă ceva tainic — sau numai să facă un lucru fără știrea altcuiva — eu eram omul căruia-i împărtășea ea gândul ori hotărârea.)

14. Însă, odată ajuns acolo după poruncă, [bag seama că] sosirea mea stârnea invidia. Neputându-mă învinui pentru altceva, cei care porniseră [zâzania] au început să mă ponegrească pentru straiile pe care le purtam și pentru traiul meu însingurat. Împărăteasa pleca urechea [și] la spusele lor; totuși se ferea să li se încredințeze cu aceeași familiaritate și sinceritate.

Aflând ce se petrecea acolo, mi-am rărit drumurile către dânsa.

Către monahul Xiphilinos,
care a fost [apoi] patriarh¹⁰
(1055)

1. Al meu e Platon, preasfântule și preaînțeleptule!, al meu, o, cerule și pământule!¹¹, ca să declam și eu în stil tragic pe scena cuvântului meu. Căci dacă-mi reproșezi că am frecventat intens pe acest bărbat în dialogurile lui, că i-am admirat caracterul stilului său și i-am venerat forța în demonstrații, de ce nu arunci atunci acest reproș și marilor [Sfinți] Părinți, pentru că aceia au răsturnat ereziile Eunomiilor și Apolinariilor aruncând în ele cu rigoarea silogismelor? Iar dacă îmi reproșezi că urmez doctrinelor lui sau că mă reazem pe legile lui, atunci n-ai o părere bună despre noi, frate.

Fiindcă eu am deschis multe cărți filozofice¹², am frecventat multe discursuri retorice și nu mi-au scăpat nici cele ale lui Platon — căci cum aş putea tăgădui aceasta? — și n-am trecut cu vederea nici filozofia lui Aristotel. Cunosc însă și cele pe care le susțin caldeii și egiptenii; da, cinstite cap al meu, și ar trebui să vorbesc și despre cărțile secrete [ezoterice]. Dar comparându-le pe toate cu de Dumnezeu inspirata noastră Scriptură, curată și scânteietoare și cu adevărat încercată, le-am găsit că sunt de bronz și pline de falsitate.

2. Al meu e Platon? fiindcă nu știu cum să suport greutatea cuvântului tău! Oare n-am preferat demult crucea dumnezeiască, iar acum și jugul cel duhovnicesc [al monahismului]? Mă tem, pentru ca să urmez cuvântul tău, că el este mai degrabă al tău, care n-ai răsturnat nici una din opiniile lui. Eu însă le-am răsturnat aproape pe toate, fiindcă nu toate sunt rele, întrucât discursurile sale despre dreptate și despre nemurirea sufletului au devenit principii raționale ale unor doctrine asemănătoare și pentru cele ale noastre [ale creștinilor]. N-am

¹⁰ Ed. princeps K. SATHAS, *Mesaionike Bibliothek* V, p. 444–451, după *Paris. gr. 1182*, f. 230v–231v. Text critic, introducere, traducere italiană și comentariu de Ugo Criscuolo: MICHELE PSELLO, *Epistola a Giovanni Xifilino*, Università di Napoli — Cattedra di Filologia Bizantina, 1973.

¹¹ Cf. ESCHIL, *Prom.* 90–91.

¹² PSELLOS, *Chronographia* III, 3 și VI, 37–40.

contractat, așadar, de acolo nici o boală a ochilor, ci iubind poate transparența acelei ape, i-am eliminat sarea.

Dar poate că aș fi suportat cu mai multă moderație atacul tău, dar, crede-mă, atât chrysippii, cât și silogismele mele și liniile care nu există¹³, precum și celelalte ale tale au nevoie de un suflet de diamant sau insensibil. De ce n-ai adăugat însă și continuarea cuvântului¹⁴, aceste cuvinte ale unei limbi asemănătoare: „Iar dacă nu, vei avea parte de unelte de tortură de care n-ai auzit încă”? Eu însă, nedumerit de toate cele pe care le-ai scris și depănând multe gânduri¹⁵, am ajuns în cele din urmă la una din două¹⁶: fie n-ai citit scrisoarea mea, fie ai scris către un Eunomie sau către cei din jurul lui Cleante sau Zenon care, acordând toate aceste lucruri silogismelor, credeau că nu e nimic nesilogistic și mai presus de demonstrație. Platon însă a descoperit și acest lucru, pentru că a urcat până la Intellect și a văzut și cele de dincolo de Intellect odihnindu-se în Unu. Tu însă acuzi toate ale lui, o urătorule al lui Platon și urătorule al rațiunii, ca să nu spun urătorule al filozofiei¹⁷!

Când m-ai văzut însă aderând la Chrysipp și la Noua Academie? Oare mai înainte, când cortul meu nu era de lemn, ci lucrat în argint și în aur, când nu mă gândeam la pielea lui Hristos și la mantiile [filozofilor și monahilor] despre care am reflectat multe? Nu ne-am transpus mai apoi în faptă intenția, iar acum suntem amândoi înăuntrul staulului Domnului [în mănăstiri]? Doar nu ne-am unit cu Chrysipp! Te miri că-mi fierbe fierea și irascibilitatea mi se zguduie? Sau oare numai eu am trupul lipsit de măruntaiele din mijloc [inimă și ficat] de unde se formează duhul irascibilității, astfel încât să rabd și o asemenea insultă?

Da, sfântul meu suflet, dacă m-ai fi pălmuیت peste obraz [cf. Mt 5, 39], dacă mi-ai fi smuls și perii capului care mi-au mai rămas, dacă m-ai fi umplut de celelalte necinstiri, aș fi

¹³ Cf. SEXTUS EMPIRICUS, *Adv. Math.* III, 30.

¹⁴ Cf. PLATON, *Timaios* 20b.

¹⁵ Cf. SYNESIOS, *Ep.* 4.

¹⁶ Cf. PLATON, *Apologia* 40c.

¹⁷ *Misoplaton* apare numai la Platon; *misologos* apare la Platon (*Laches* 188c; *Phaidon* 89d), și *misophilosophos* doar la Eunapios 8, 1, 3.

suportat cu vitejie pornirea ta. Dar să lucrez toate pentru Hristos, iar apoi să fiu acuzat de prietenia cu Chrysipp și să fiu socotit de tine, prietenul și judecătorul meu, ca apostaziat de la Dumnezeu și adept al lui Platon și al Academiei, nu știu cum aș putea suporta tot timpul asta?

3. Venind acum la linii, de ce le atribui inexistența tu, care te uiți la toate de sus? Căci primul care a spus despre ele „că nu se află nicăieri”, a adăugat în chip foarte filozofic și sublim: „dar una este a nu exista, și alta a nu se afla nicăieri”. Fiindcă nu e adevărat că liniile nu există, dar potrivit înțeleptului „lungimea inteligibilă” nu e poate nicăieri¹⁸. Eu însă nu pot să spun cât de mult folos am strâns pentru opiniile despre cele mai bune plecând și de la aceste linii care nu există și de la silogismele trecute cu vederea de tine. Aceste linii care nu există, o înverșunatul urător al rațiunii, sunt principii ale întregii teorii fizice. Iar această teorie fizică [contemplare naturală], Maxim al nostru, sau mai degrabă al meu — fiindcă e filozof — o așază drept a doua virtute după făptuire¹⁹, măcar că el nu și-a însușit esența ei matematică.

Dar cine nu admite principiile care stau la baza lucrurilor acela suprimă în silogisme concluzia, iar în fizică desființează integralitatea; iar dacă acestea două sunt suprimate, atunci nici universul nu mai e un întreg, nici nu va mai exista un sfârșit sau o concluzie pentru periplul gândirii noastre. Vezi unde duce exagerarea și depășirea rațiunii și faptul de a nu ne cunoaște pe noi înșine? Înseamnă a nu ne întoarce în noi înșine și a raționa, ci a ataca temele dificile fără rațiune și fără subtilitate tehnică.

Dacă vrei deci să mă ascuți, ca să-ți vorbesc până acum în felul tău, nu socoti că e un lucru mare viețuirea pe munte, nici nu te delecta pentru faptul că nu te delectezi în discursuri, ci dacă e undeva o crăpătură netedă sau groapă adâncă ori o prăpastie care se cascadează sau un adânc nespus și ascuns al pământului, atunci coborându-te ascunde-te acolo aplecându-te asupra tuturor cărților noastre [ale creștinilor] și ale celor din

¹⁸ PROCLUS, *In Plat. Tim.* 27d.

¹⁹ MAXIM MĂRTURISITORUL, *Cap. centur.* V, 93 (PG 90, 1388CD).

afară [ale păgânilor]. Și după ce te-ai exersat mai întâi în silogisme, urcă astfel la cunoștințele nesilogistice. Căci, preaiubite frate, orice virtute însoțită de trufie și de părere de sine e o răutate ultimă și odrăslește dispoziția ignoranței, pe care filozoful meu, cum ți se pare, o azvârle de două ori²⁰.

4. Dar pentru că vorba ta mă mușcă iarăși, pleacă-mi puțin urechea și ascultă ce-ți spune filozoful platonice. Eu, preaiubite frate, m-am învrednicit de la părinți de dumnezeiescul nume de creștin și, dacă nu-mi va lua cineva în nume de rău ca îndrăzneț acest cuvânt, sunt ucenic al Celui Răstignit, un produs al educației²¹ Sfinților Apostoli și — poate că grăiesc cu îndrăzneală — un receptacol foarte riguros al mării și negrăitei doctrine despre Divin. Pe Platonii și Chrysippii de care vorbești i-am iubit — cum nu? —, dar numai până la scopul și netezimea lor aparentă; dintre doctrinele lor pe unele le-am trecut numaidecât cu vederea, iar pe altele alegându-le bine le-am amestecat cu cuvintele sacre ca pe unele ce conlucrează cu cele ale noastre, cum au făcut și Grigorie [din Nazianz] și Vasile [cel Mare], mării luminători ai Bisericii.

În ce privește silogismele, n-am ajuns până acolo încât să le disprețuiesc formele, dar fie să ajung să le disprețuiesc, ca să văd pe Domnul în chipul Său [cf. *Nm* 12, 8], iar nu prin enigmă! Căci folosirea silogismelor, frate, nu e o doctrină străină de Biserică, nici o instituire străină a filozofilor, ci doar un instrument al adevărului și de aflare a unui lucru căutat. Dar dacă n-ar voi cineva să se apropie în chip mai rațional de cuvântul drept, nici să mănânce hrană tare, ci doar să bea lapte ca un corintean [*1 Co* 3, 2], vom putea ajunge noi care ostenim în chip nefericit [*Ir* 4, 13] în Scripturi să ajungem la discursuri mai precise?

Tu separi virtutea și răutatea ca muntele și câmpia — eu însă nu procedez așa, ci mă depărtez de imboldul comun al alegerii noastre și o iau pe o altă mare —, deși munții și orașele nici nu depărtează de la condițiile lor opuse, nici nu le aduc. Vezi așadar. Eu orășeanul lăsându-ți întâietatea virtuții

²⁰ PLATON, *Alcibiade* I, 118a; cf. SYNESIOS, *Dion.* 52d.

²¹ Cf. SYNESIOS, *Ep.* 67.

ți-am atribuit și rațiunea, rezervându-mi-o mie însumi doar pe aceasta și mi-am acuzat sufletul ca neîncercat în virtute. Ți-am recunoscut toate punctele principale ale celor bune, adăugând și un anume har rațional, cât nu nesocotește legea prieteniei. Tu însă, munteanul, n-ai făcut așa, ci te-ai ridicat numaidecât împotriva noastră și ne-ai luat în derâdere tocmai modestia pe care se cădea să o lauzi.

Dar pentru că ne-am atribuit o parte de rațiune și nouă înșine, ai socotit acest lucru drept o insultă și, ca făcându-ne aluzie la faptul că te afli la înălțime în toate, ai făcut să tune la modul absolut în scrisoarea ta o grăire arogantă. Și tu care respingi silogismele ai ajuns la demonstrația prin martori punând în față când pe Ștefan, când pe Grigorie, ca și cum demonstrația ar sta doar în aceștia.

5. După care te-ai lansat și în idei geografice, dar aici arăți că nu ști că Ursei i se opune sudul, nu Asia, și că noi spunem că la nord sunt europenii sau libienii. Iar dacă sunt defăimat de tine în ce privește cultura geografică, să fie împărțite cum vrei tu zonele pământului. Dar eu nu ți-am scris scrisoarea anterioară vrând să fac geografie sau să divid în părți universul, ci vrând să dau mărturie de inflexibilitatea ta față de orice linguşeală²². Mai mult²³, ți-am atribuit aceasta ca moștenire de la părinți și ți-am făcut genealogia plecând de la patria ta, fixându-mi astfel drept ton al discursului meu poate nu pe acela de a spune adevărul, preaiubite frate, ci pe acela de a zugrăvi monahul și a împlini legea prieteniei.

Iar că diversele părți ale pământului locuit au drept rezultate caractere diferite afl-o de la filozofia ezoterică²⁴, iar dacă acestea se schimbă puțin, acest lucru nu se opune caracterologiei generale. Căci opunându-se mișcărilor circulare cerești și amestecurilor celor conținute²⁵, materia produce pretutindeni schimbări parțiale. Și dacă n-ai ignora cele ale caldeilor, pe care le ieși în derâdere tocmai pentru că nu le cunoști ce sunt,

²² Cf. SYNESIOS, *Ep.* 105.

²³ Cf. PLATON, *Theaitetos* 154d.

²⁴ Cf. SYNESIOS, *De insomniis* 136d.

²⁵ Cf. IAMBlichUS, *De mysteriis* I. 8, 26; III, 10, 120.

ai fi putut afla de acolo care e judecata neamestecată și nefalsificată și cea care spune mai mult adevărul.

Dar acestea sunt de prisos²⁶ pentru tine în drumul care-ți stă înaintea! Dacă însă ar umbla cineva pe el și ar cunoaște și acestea, n-ar fi mult mai bun decât cel ce a dobândit doar o singură parte? Nu spun aceasta vorbind despre mine însumi, ci dacă pare altcineva a fi așa.

Iar despre Sinai — ca să filozofez pentru tine și despre acestea — Moise îl urcă și Dumnezeu Se coboară pe el nu ca pe un munte sensibil, ci drept un simbol al înălțării cu sufletul din materie²⁷. Neamul acesta [omenesc] e răpit nu atunci când urcăm piscurile și coastele împădurite, ci atunci când de la moderația patimilor și curățire — fiindcă aceasta e o a doua și nouă viață — ne silim spre scopul contemplației; sau, mai bine zis, când ajungând mai presus de intelect²⁸ ne înălțăm spre sfera cea mai înaltă a luminării. Aceasta e munte și întuneric și tăcere absolută după multă mișcare și odihna de orice intelectie; căci ajungând acolo vedem, nu gândim sau, mai bine zis, nu mai gândim că gândim. Fiindcă aceasta e o coborâre din cunoaștere și sesizarea unei substanțe parțiale. Căci cel ce știe că știe e împărțit în două cunoașteri, iar această împărțire e o depărtare de la ceea ce e mai bun și o treaptă inferioară.

6. Acestea le-am primit de la caldei, dar le-am supus învățăturilor noastre. Și eu pe cât am compus foarte multe asemenea cărți, odrasle ale sufletului meu, care sunt în mâinile și pe buzele multora, pe atât n-am deznădăjduit că nu voi vedea pe Dumnezeu și în oraș în această vale a plângerii [*Ps* 83, 7]. Fiindcă muntele de care m-am sârguit să vorbesc se înalță de oriunde deasupra părților pământului. Iar dacă și eu am avut cândva de gând să urc cândva pe muntele vostru²⁹, m-am sârguit la aceasta ca să încetez a mai fi nenorocit. Căci ce viață

²⁶ PLATON, *Protagoras* 338c.

²⁷ Aluzie la interpretările alegorice ale vieții lui Moise date de Filon, Grigorie al Nyssei, Grigorie din Nazianz și Dionisie Areopagitul.

²⁸ DIONISIE AREOPAGITUL, *Mystica theologia* 3.

²⁹ Muntele Olymp din Bithynia, important centru monahal bizantin, unde la sfârșitul lui 1054 s-a retras ca monah o vreme și Psellos din cauza ostilității patriarhului Mihail Kerullarios.

ușoară nu vor avea cei ce locuiesc lângă acest munte dumnezeiesc, mai ales dacă cineva, odată ce s-a fixat și a rezistat aici, renunță la întoarcere?

Astfel eu, preaiubitule, petrec în munți și în orașe urmând Dumnezeuului și Stăpânului meu, pentru Care am luat și jugul Lui și port această haină de păr aspră, eu care umblam de multe ori în piețe și rareori pe munți. Dar așa cum știi și tu, și cei din jurul Marelui Grigorie s-au mutat din piețele pline la viața îngerească [monahală]. Căci „dacă Împărăția cerurilor e înăuntrul nostru” [Lc 17, 21], ce fel de munte nu ne-a fost lăsat înăuntrul nostru? Fiindcă aceasta [Împărăția] e o sferă ultimă dincolo de toți munții și de orice înălțare.

Tu însă nu fi nedumerit ce am pățit de am spus atâtea și asemenea lucruri; căci ceea ce m-a pus în mișcare să vorbesc mi-a dat multe prilejuri pentru aceste mișcări.

7. Al meu este Platon și Chrysipp, frate? Dar Hristos împreună cu Care m-am răstignit [Ga 2, 20] al cui e? Oare nu pentru El mi-am tuns simbolic prisosul material, oare nu pentru El am trecut de la o viață la altă viață? Dacă sunt în chip curat al lui Hristos, nu voi tăgădui desigur învățăturile cele mai înțelepte și nu voi lepăda cunoașterea celor ce sunt, atât a celor inteligibile, cât și sensibile. Ci mă voi întâlni pe cât voi putea cu Dumnezeu prin rugăciune și voi fi răpit, dacă mi se va da. Iar coborând de acolo din pricina preamarii mobilității a naturii [umane], voi umbla pe pajiștile discursurilor și — cum zicea un bătrân — rupând acum o floare frumoasă, iar acum alta din ale voastre, le voi strânge ca un buchet pentru sufletul meu.

Și coborând iarăși și de acolo, voi face silogisme și voi frecventa doctrinele fizice, voi cerceta rațiunile celor ce se fac, voi iscodi Intelectul și ceea ce este de dincolo de el [Unul³⁰], voi cerceta poate și despre câte o figură. Tu crezi că facem ceea ce făceam și mai înainte, dar toate acelea erau doar umbre ale adevărului. Acum însă nu mai filozofez așa despre figuri, ci de aici am aflat o ușă spre cele mai bune și un urcuș.

³⁰ Cf. PLOTIN, *Enneade* V, 1, 10.

Astfel îmi curăţ deci în tot felul mintea³¹ de materie înălţând-o pe cât pot — căci pentru ce altceva e toată filozofarea? —, dar netezesc în acelaşi timp şi asperităţile limbii³² prin oarecare rostiri elegante şi care cad bine, prin construcţii şi armonii şi aşa-zisele perioade şi figuri periodice, şi sunt convins că acestea nu sunt piedici pentru virtute, şi îmi voi opri această coborâre în locul din care mă voi putea depărta mai repede spre înţelegerile mai înalte.

Nu crede însă, preaiubite frate — căci eşti preaiubit, chiar dacă ne-ai numărat împreună cu Platon despărţindu-ne de Hristos —, că am scris acestea din ostilitate faţă de tine; nu, pe Iisusul meu şi al tău!, dar lovit în adânc de cuvântul tău despre Platon n-am mai putut suporta mâhnirea. De aceea am venit numaidecât la această scrisoare apărându-mă de insultă şi demonstrând, pe cât îmi e cu putinţă, că toată înţelepciunea elină pe care o cinstea antichitatea — la care adaug şi pe cea a caldeilor şi a egiptenilor şi de mai e vreo altă cunoaştere ezoterică — o socotesc mai prejos decât faptul de a fi călugăr.

Pe lângă aceasta îţi pun de departe metanie — fiindcă acesta e obiceiul pedagogiei voastre — şi cer iertare că nu mi-am reţinut gândurile, nici nu mi-am ţinut limba, întrucât am socotit că faptul de a fi numărat împreună cu Platon e o separare de voi, bărbaţi egali cu Dumnezeu.

Către patriarhul Constantinopolului, Mihail Kerullarios³³ (1058)

I. O, tu, cel cu mai mulţi copii şi mai afectuos dintre părinţi — fiindcă punctul de plecare al elogiului tău îl am de la noi de acasă — şi iniţiatule şi văzătorule din vechime şi până

³¹ Cf. ISIDOR PELUSIOTUL, *Ep.* V, 184.

³² SYNESIOS, *De insomniis* 184b.

³³ Ed. princeps K. SATHAS, *Mesaionike Bibliothek* V, p. 505–513 după *Cod. Parisinus gr.* 1182, f. 156–157. Text critic, introducere italiană şi note de Ugo Criscuolo: MICHELE PSELLO, *Epistola a Michele Cerulario*, Università di Napoli — Cattedra di Filologia Bizantina, 1973.

acum al celor de negrăit și de nerostit — pentru că acest lucru îl strigă faima ta și nu-l ignoră oricine n-a fost trăsnit —, tu, după cum s-a spus, ai urcat poate de pe pământ în văzduh, de unde ai coborât la noi³⁴ și, unindu-te cu puterile de acolo și asemănându-te lor în putere, încerci să duci spre același ideal și viața oamenilor. Lucrul acesta însă e neinvidiabil și neimitalabil, deoarece, după cum spune proverbul, „despărțite sunt hotarele frigienilor și misienilor”. Tu însă, ca unul care ai ajuns la hotarul naturilor [umană și angelică], prin forme și aspectul exterior ești asemenea neamului nostru [omenesc], dar prin acțiunile eficiente și mișcările agere te asemeni celor mai presus de noi³⁵. Cine deci te-ar putea invidia sau imita, afară numai dacă n-ar voi în chip vădit să se lupte cu umbrele?

Nu-mi lua, prin urmare, în nume de rău, o preablândule și preapașnicule, care ai unit cele distanțate³⁶ și ai desființat zidul din mijloc [cf. *Ef* 2, 14], dacă m-am depărtat și am ajuns diametral opus³⁷ față de viața ta. Fiindcă, potrivit cuvântului lui Pavel, tu ești un înger ceresc [cf. *I Co* 15, 48], iar eu sunt chiar ceea ce sunt: o natură rațională cu trup, și nici n-aș putea fi așa ceva, chiar dacă aș voi³⁸, nici n-aș putea voi așa ceva chiar dacă aș putea, sau, mai bine zis, sunt lipsit de amândouă: atât de puțință, cât și de voință. Putința ta însă e răpită de Dumnezeu, iar voința ta e insuflată de El. Nu te mânia deci dacă nu mă voi lăsa prins în entuziasm și nu voi sări în sus împreună cu tine, ci fii blând cu cel ce trăiește viața care i-a fost dată, sau arată-mi cine dintre toți a avut puterea de a se asemana ție. Dacă ai rămas o minune prin naștere, după cum strigă toată limba, de ce încerci să-l determini să facă minuni pe cel care prin natura sa nici nu e făcut pentru asta, nici nu are aplecare spre meșteșugul tău.

2. Fiindcă eu recunosc că sunt om, o vietate supusă transformării și schimbării, un suflet rațional care se folosește de un corp, un amestec nou din întâlnirea unor realități nearmoni-

³⁴ Cf. PLATON, *Phaidros* 248a și *In* 3, 13.

³⁵ Cf. PLATON, *Parmenide* 128b.

³⁶ Cf. SYNESIOS, *Ep.* 159.

³⁷ Cf. LUCIAN, *Catapl.* 14.

³⁸ SYNESIOS, *Ep.* 95.

zabile³⁹. Iar acum mă ridic, pe cât pot, natura noastră superioară, eliberând-o pe cât e cu putință de povara naturală ce apasă asupra ei; acum... aş fi vrut să spun ceva, dar nu voi spune aici un lucru cu nume rău! Tu însă, singur dintre toți ești neschimbabil și inimitabil, cu o altă natură decât a noastră, tare pe ea însăși și de neclintit, chiar dacă cineva i-ar aduce libații și chiar dacă cineva ar încerca să o înduplece prin lacrimi⁴⁰. Cine nu te-ar invidia deci pentru asta?

Dar ca să nu descriu leul, marea fiară care-și umflă coama în tot pământul, plecând de la gheare, voi face pe puncte, plecând de la primele elemente, un rezumat al naturii tale neînvidiabile și al faptelor tale inimitabile, ca să nu-ți încrunți sprânceană la mine, dacă nu voi putea să te imit.

Eu mi-am strâns devreme cunoașterea și în scurtă vreme mi-am procurat-o, aproape că e de o vârstă cu mine; fiindcă eu frecventez cărțile, și unele le găsesc cercetându-le și deducându-le prin raționamente, din principii recunoscute, iar altele le cunosc primind știința învățaturii lor plecând de la mine și cunoscându-le prin intuiție. De aici am învățat unele teze ale filozofiei, mi-am purificat limba⁴¹ cu meșteșuguri sofistice [retorice], predau celor ce vin la mine geometria, după ce i m-am dedicat eu cel dintâi, am descoperit proporții muzicale, am corectat nu puține din noțiunile despre mișcările sferelor, mi-am însușit știința exactă a discursurilor noastre [creștine], am expus învățăturile teologiei, am explicat profunzimea alegoriei și — dar nu mă invidia și nu-ți azvârli săgeata!⁴² — am ilustrat în mod riguros orice știință.

Înțelepciunea și teologia ta vin însă din alte principii, pe care noi nici nu le știm, nici nu le-am învățat, dacă nu ne vei spune tu care sunt „tăblițele Zeului”⁴³. Fiindcă n-ai studiat nici filozofia, nici stereometria, n-ai frecventat vreodată cărțile, nici n-ai citit pe înțelepții elini sau barbari, nici pe alții, ci,

³⁹ Cf. SYNESIOS, *Dion* 47a; PLUTARH, *Placita philos.* I, 9, 882c și *Adv. Colot.* 21, 1119a; CLEMENT, *Pedag.* II, 2; GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Orat.* 27, 7.

⁴⁰ Cf. HESIOD, *Op.* 338.

⁴¹ Cf. SYNESIOS, *Ep.* 154.

⁴² HOMER, *Odiseea* 9, 495.

⁴³ LUCIAN, *De merc. cond.* 12.

cum ai putea spune, ni te-ai arătat drept însăși Știința și însăși Înțelepciunea, nefiind plăsmuit din inimă sau ficat, cum au descris unii dintre naturaliști natura noastră, ci din cap, sau ca să spun totul dintr-odată, drept însăși Natura, drept însăși Ideea, drept însuși Sufletul [lumii] sau drept însăși mult cinstita Inteligență⁴⁴. Vezi de câți munți, de câte mări, de câte uscături suntem despărțiți unii de alții? Prin urmare, nici tu nu mă poți imita pe mine, nici eu nu vreau sau nu voi râvni să te imit pe tine.

3. Vezi-le acum și celelalte! Neamul tău e strălucit din oricare parte vrei; bunicul și străbunicul tău și, dacă mai e vreun altul, au fost vestiți și pe buzele tuturor, iar prin aceasta înainte de celelalte faci respectabilă desăvârșirea ta preotească. Obârșiile mele și ale lui Focion⁴⁵, ca să nu vorbesc de unii din proci[i biblici], nu sunt foarte strălucite sau poate că sunt strălucite, dar sunt trecute de mine sub tăcere; fiindcă nu vreau să fiu caracterizat de trufia putrezită, ci de limba înfloritoare.

Încă de la naștere haina ți-a fost brodată pe margini cu purpură, simboluri și preludii ale arhieriei, așa cum erau odinioară pentru cel ce deținea consulatul cele douăsprezece securi și lictorii. Eu însă n-am avut nevoie de cravașe pentru a-mi face studiile și haina mea s-a asemănat unui practicant al înțelepciunii [filozof]⁴⁶. Cum vom cădea, așadar, de acord întreolaltă, când suntem atât de divizați prin vieți, nașteri și moravuri? Căci încă din zodiile astrelor toate au fost pentru tine de la bun început imperiale, iar pentru mine toate au fost seci și filozofice; ale tale sunt cele noi și uimitoare, ale mele sunt cele obișnuite și ale vieții de rând.

De aceea și refuzi comuniunea și conviețuirea cu mine, nu cinstești cuvântul [cultura] și disprețuiești educația, și nimic din ale mele nu te poate atrage: nici limba care împletește cuvintele, nici rostirea cultivată, nici comportamentul afabil, nici felul de a fi filozofic, nici caracterul meu pedestru și inferior. Deși i-am captivat pe celți [francezi] și pe arabi, care din pricina faimei noastre ne vizitează pentru a ne fi elevi,

⁴⁴ Noțiuni fundamentale ale filozofiei neoplatonice.

⁴⁵ Cf. PLUTARH, *Phoc.* 4.

⁴⁶ PLUTARH, *De sera num.* 7, 553a; DIO CHRYSOSTOMOS 1, 9.

măcar că vin dintr-un alt continent; și așa cum Nilul udă pământul egiptenilor, tot așa udă și limba mea sufletele acelora⁴⁷. Și dacă i-ai întreba, chiar și perșii și etiopienii îți vor spune că mă cunosc, mă admiră și mă vânează.

Chiar și acum a venit cineva din hotarele Babilonului [Bagdadului] să bea cu râvnă nestăvilită din apele mele⁴⁸; și un neam mă numește „sfeșnicul înțelepciunii”, altul mă cheamă „luminător”, în timp ce alții mă disting altfel cu cele mai frumoase nume. Tu însă ești singurul care nu-ți pleci auzul la lira mea sau mai bine zis îl pleci, dar nu ca stejarul la cântul lui Orfeu, ca să nu spun nimic mai mult, atât de mare e fermitatea caracterului și inflexibilitatea sufletului tău, ca să nu spun disprețul tău față de educație [cultură].

4. Nu spun acestea luându-te în râs, ci admirându-ți rezistența la orice farmece. O asemenea natură se comportă astfel și în viața publică, și n-ai putea-o seduce făcându-i să răsunе melodios armonia tuturor corzilor. Astfel toate ale mele sunt opuse naturii tale și, deși te-ai născut asemenea mie⁴⁹ și ai răsărit din aceeași brazdă, nu știu dacă ai odrăslit aici sau ai odrăslit altundeva și te-ai înstrăinat de natura mea. Dar până și preadivinul și preaiubitorul de înțelepciune nostru împărat⁵⁰, a cărui coroană i-a fost potrivită pe cap nu de oameni sau prin oameni, ci de sus, cum se cuvine, vlăstar preafrumos înflorit din amândouă părțile, până și el s-a făcut părtașul calităților mele.

Și vezi care e intenția voinței acestui bărbat [Isaac I]: unește mantia de filozof cu purpura și încearcă să readucă filozofia în palatele imperiale, așa cum odinioară Cezar și Augustus sau altul au cultivat cu zel floarea culturii⁵¹ și au așezat consilieri, miniștri, și însărcinați cu treburile popoarelor unul pe Arian, altul pe Rusticus⁵² iar altul pe altul, și au armonizat astfel filozofia politică cu guvernarea.

⁴⁷ Cf. LUCIAN, *Am.* 45.

⁴⁸ Cf. PLATON, *Timaios* 75e.

⁴⁹ HESIOD, *Op.* 108.

⁵⁰ Isaac I Comnenul, 1057–1058.

⁵¹ Cf. THEMISTIOS, *Or.* 34, 7–8.

⁵² Cf. THEMISTIOS, *Or.* 34, 8. Aluzie la generalul Flavius Arrianus, discipolul lui Epictet, și la Iunius Rusticus, profesorul lui Marcus Aurelius.

Dar nu e nimic nou. Căci tu te-ai făcut autosuficient și nu ai nevoie de discursuri, nici de însăși înțelepciunea, dar în același timp tai Mielul dumnezeiesc [euharistic] și-ți consacri mâinile Victimei [cf. *Iș* 29, 10] și armonizezi totul în chip îndemânatic. Dar fiecare din noi e prin natura sa o părticică a naturii [umane] și așa cum părțile corpului au nevoie unele de altele în ce privește coeziunea, tot așa și întregurile parțiale ale ființelor au nevoie de acordul fiecăreia.

Vezi-i și pe copărtașii scaunului tău [patriarhal], dintre care unuia i s-a hărăzit Răsăritul, altuia Alexandria, unuia Palestina și altuia Roma cea Veche, căci deși scaunul [patriarhal] i-a răpit dintre noi, cuvântul [cultura] însă ni i-a supus.

5. Poate cunoști înțelepciunea negrăită și inițiată în taine⁵³, dar o ignori pe cea care vine prin cuvânt [cultură] și teoria corespunzătoare. Am și eu aici un scaun înalt și sublim cu nimic mai prejos decât al tău, ca să nu spun mai nelipsit, iar fără să te folosești de limba mea nu vei putea nici teologhisi, nici nu vei putea promulga sau face altceva, fiindcă toate acestea sunt măsurate ca și cu o măsură și un canon de către mine⁵⁴. Căci dacă te vei avânta cu pluta ta pe marele și adâncul ocean al teologiei, îți voi spune parafrazându-l pe Homer că „vei da de stâncile care se înalță din ape și te vei împotmoli în nisipuri lipsite de liman”⁵⁵.

De unde s-a ivit cuvântul nostru? Din dizarmonia și incommunicabilitatea a două lucruri. Eu am fost dintru început iubitor al filozofiei⁵⁶, tu însă te-ai desăvârșit în cele mai presus de noi, din pricina cărora ai putea spune și tu că ai săvârșit alergarea mărturie, ai fost proclamat încununat [cf. *2 Tim* 4, 7] și ai fost socotit corifeu al frumoasei confrerii sacre⁵⁷; ai scos din Scripturi înțelesuri mai bune și din pricina ei ai dobândit o parte mai dumnezeiască⁵⁸. Eu însă am cercetat omonimele și sinonimele, și am divizat cele ce sunt în sine și cum sunt ele,

⁵³ Cf. PLUTARH, *Sol.* 12, 7.

⁵⁴ Cf. ARISTOTEL, *Eth. Nicom.* 1113a.

⁵⁵ HOMER, *Iliada* 16, 407; EURIPIDE, *Hel.* 1211.

⁵⁶ Cf. PSELLOS, *Chronographia* VII, 58, 1.

⁵⁷ *Ibid.*, VII, 36, 16.

⁵⁸ Cf. IULIAN, *Or.* 9, 8; SYNESIOS, *Ep.* 27.

iar pe lângă aceasta am cercetat ideea, am căutat natura, m-am informat despre numărul cauzelor, am precizat ce înseamnă discursul filozofic și cel logic și cum anume stau ele în comuniune între ele și cum anume se divid. Lucruri despre care vei spune poate că sunt flecăreli zadarnice, dar care îmi sunt accesibile.

6. Să poarte sandala de aur cei cărora le-a fost destinată. Eu sunt însă atât de simplu și neînvățat, încât nu mă ridic dincolo de soarta mea, ci-i tratez pe sclavii cumpărați cu bani ca pe niște cetățeni egali în drepturi cu mine⁵⁹. Și dacă nu stau la o singură vatră cu toți, mă împărtășesc din mâncăruri comune și beau din același urcior cu ei. Și chiar dacă nu se va îngriji cineva de mine, nu mă voi înfuria prea tare, iar dacă va râde cineva de mine în caz că alunec, nu mă voi supăra; chiar dacă mă va insulta, voi socoti joacă de copii insulta.

La tine însă toate sunt supradesăvârșite și dincolo de hotarele naturii noastre, fiindcă ei tremură de tine mai mult decât de cuptorul caldeilor [*Dn* 3]; dacă vorbești, tremură; dacă te uiți la ei, îngheață; dacă-ți înalți sprânceana, mor; iar dacă au îndrăznit ceva împotriva ta, sunt numărați, măcar că sunt vii, împreună cu morții. Mâna mea însă nu e obișnuită nici cu bastonul, nici cu nuiaua, ci chiar dacă se întâmplă așa și văd că sunt lovit de cineva, închid îndată ochii și fug din locul acela ca de o închisoare.

Tu însă n-ai venit după Dumnezeu să aduci pace, ci sabie [cf. *Mt* 10, 34], divizezi neamurile⁶⁰ și le ridici grijile. Aceste lucruri sunt atestate și împlinite numai de tine dintre toți cei din orice veac. De ce să nu spun însă și cele mai mari și mai înalte?

7. Mă voi folosi puțin și de un cuvânt al Apostolului. Nu sunt filozof, nu sunt învățător, nu duc de bunăvoie jugul Domnului, nu port în mine omorârea lui Iisus [cf. *2 Co* 4, 10], dar mă tem de focul tribunalului dumnezeiesc [*Rm* 14, 10] și stau departe, împreună cu catehumenii, și nu-mi ațintesc privirea asupra Victimei împărțite în bucăți pentru noi. Tu singur dintre toți te veselești cu sufletul și îndrăznești să intri cu buze

⁵⁹ Cf. SYNESIOS, *Dion.* 59cd.

⁶⁰ Aluzie la rolul patriarhului Mihail I Kerullarios în schisma din 1054.

surâzânde în cele nepătrunse și, îndepărtând nepăsător cata-peteasma, înconjurî jertfelnicul [cf. *Ps* 25, 6] și rostești cuvântul insesizabil și neînțeles; fiindcă te-ai apropiat de Prima Lumină⁶¹, și plecând de aici toate celelalte sunt pentru tine umbre, vis și jocuri de copii. De aceea îi disprețuiești și pe împărați și te opui oricăror puteri.

Un asemenea patriarh ni se cuvenea nouă, unul care luptă și apără nu cu sabia și cu lancea, ci cu cuvântul și porunca, și a arătat într-adevăr că sutana e mai tare decât purpura și mitra mai puternică decât coroana. Iar aceste prerogative ți-au fost vestite de sus; sau nu-ți aduci aminte, preadumnezeiescule și preaputernicule între arhieriei?

Dar poate că îți amintești, dar îți reții limba și nu te împodobești cu povestirea. Admirația mea însă va face mai frumos cuvântul. Întrucât chiar atunci când ai dobândit arhieria, Divinul ți-a însemnat tot ceea ce se întâmpla: un fulger coborând dintr-odată, a lovit pavajul dumnezeiesc arzând unele din părțile lui, iar altele încingându-le cu cingători argintii, prin care a luat forma unui porumbel în flăcări, iar tu, cinstind cele dumnezeiești, l-ai sfințit în chip sacru împrejmuiu-l în bronz și cinstindu-l pe cât se și cuvenea.

Pentru noi oare a venit acest semn? Sau, mai degrabă — dar să se depărteze de mine! să se oprească și să înceteze îndrăzneala! Iar de nu va vrea — încinge-te cu sabia peste coapsa ta tu, preadumnezeiescule împărat, cu frumusețea și podoaba ta [*Ps* 44, 4], și fă-te pentru mine stingerea acestui dumnezeiesc și imaterial incendiu⁶²!

8. Să se întoarcă însă iarăși la tema sa cuvântul meu! Eu n-am insultat, nici n-am urât pe nimeni dintre toți [cf. *2 Co* 7, 2], atât de nedistins sunt. Tu însă cu o altă natură decât cea a noastră depărtezi de tine natura noastră și unora le dezvălui cele rușinoase, altora le crezi pricini de reproș, încruntându-te la toți și învățându-i poate moderația. De aceea trebuie să te întreb ca pe Pythia dacă trebuie să te numesc zeu sau om, sau niciuna din acestea, ci punct de convergență între acestea două.

⁶¹ Cf. DIONISIE AREOPAGITUL, *Eccl. hier.* 3, 1.

⁶² Psellos cere aici protecția lui Isaac I; ca bazileu, acesta e singurul care poate stăvili imixtiunile patriarhului în treburile politice.

Tu fiind un bărbat democratic suporti cu greu monarhia, eu însă rostesc adesea cuvântul vechi al lui Homer și iarăși al lui Aristotel: „Un singur domn să fie, un singur rege”⁶³. Căci în vechime același om era și ispășitorul și apărătorul neamului, dar acum realitatea compusă s-a divizat în părți: uneia i s-a rânduit să împărătească, iar alteia să preotească.

Ridică deci sus mâini rugătoare spre Dumnezeu⁶⁴ și încheie pacte în oameni și Dumnezeu, iar de grijile politice să se ocupe cei cărora li s-a rânduit să guverneze; căci până când vei ridica cu două mâni⁶⁵ alianța făcută pentru noi? Te-ai luptat strălucit, credința ai păzit, alergarea ai săvârșit; primește acum cununa luptei [2 *Tim* 4, 7]: răgazul de la griji! Nu mai stăpâni, nu mai împărăți peste noi! căci nu mai ești de înțeles pentru cei mai mulți.

9. Vezi că nici măcar eu n-am mai înțeles, nici nu mai suport hegemonia ta? Te iubesc, dar tu mă urăști; eu vin cu pace, iar tu mă detești; eu încerc să de înduplec, iar tu mă respingi; eu te elogiez, iar tu mă defaimi; o generație întreagă am suportat să fiu tiranizat, iar tu ca și cum acum ai fi încetat acest lucru, ambiționezi să întreci prin cele prezente cele trecute. Am trecut prin luptele lui Pavel în primejdii de la frați mincinoși, prisosind în necazuri [2 *Co* 11, 28; 8, 13], calomniat, tiranizat, suportând toată uneltirea nedreaptă, nerăzvrătindu-mă nici răspunzând cu alte uneltiri, spunând adevărul, nu calomniind.

Doar acest lucru e mângâierea nenorocirilor mele: că sunt predat adâncului împreună cu Pavel [cf. 2 *Co* 11, 26], sunt răstignit sau voi fi răstignit împreună cu Petru⁶⁶, sunt în primejdii împreună cu tot neamul, mor împreună cu Focion⁶⁷. Abține-te pentru mine de la lovitura pedepsei, „căci va veni ziua”... și celelalte ale versului⁶⁸. Atunci și eu voi zăcea jos împreună cu patria mea, voi fi abandonat împreună cu cei născuți în același loc cu mine, voi pleca din Elada în pământ barbar. Iar când va veni ceasul meu [cf. *In* 7, 30], te vei sătura

⁶³ *Iliada* 2, 204; *Metaph.* XII, 1076a.

⁶⁴ SYNESIOS, *Ep.* 11; cf. *Dt* 32, 40.

⁶⁵ Cf. SOPHOCLE, *Ajax* 408.

⁶⁶ Cf. EUSEBIU, *Hist. eccl.* II, 25, 5.

⁶⁷ Cf. PLUTARH, *Phoc.* 36.

⁶⁸ Cf. HOMER, *Iliada*, 4, 164.

și de sângele meu⁶⁹, de voi fi predat ție. Nu știu sus sau jos⁷⁰ să vorbesc mai bine!

10. Încă o dată mă știu un om simplu și lipsit de răutate⁷¹. Căci vrând să relatez viața ta, am strâns doar principalele tale fapte, pe unele găsim-le eu însumi, pe altele aflându-le de la cei ce le știu. Dar mulți au contribuit oferindu-mi punctele de plecare ale povestirilor mele. Îmbrăcându-le în înțelesul potrivit pentru fiecare, aș putea înflori scrierea mea cu expresii elegante și preafrumoase semnând în cuvintele mele seducție și grație și restul elocinței, ca așa cine va lua în mâini caietul meu să poată și admira acțiunea și aplauda stilul. Și astfel pe cel ascuns până acum la noi îl va ști și Egiptul și îl va cunoaște și Arabia purtătoare de arome și Oceanul de la apus, care sunt părțile până la care va fi dusă scrierea mea.

III

Actele sinodale de condamnare a mesalianismului și a unor „entuziaști” bizantini⁷²

1

Condamnarea mesalianismului

a. Sinodul III Ecumenic de la Efes, 431

Hotărârea împotriva impioșilor mesalieni sau euhiți⁷³

Venind la noi preaevlavioșii și preaiubiții de Dumnezeu episcopi Valerian și Amfilohie și propunându-ne o reflecție comună despre așa-numiții „mesalieni” sau „euhiți” [rugători] sau „entuziaști” sau oricum altfel s-ar declara preaîntinată ere-

⁶⁹ Cf. *Iliada* 22, 267.

⁷⁰ SOPHOCLE, *Phil.* 28.

⁷¹ Cf. LUCIAN, *Rhet. praec.* 10.

⁷² Din *Sinodiconul Ortodoxiei*, în curs de apariție.

⁷³ Traducere după ALBERIGO, *Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, p. 66–67.

zie a celor pomeniți, din părțile Pamfiliei, făcând noi cercetare, preaevlaviosul și preaiubitul de Dumnezeu episcop Valerian ne-a pus înaintea o hârtie sinodală despre aceștia compusă în marele oraș al lui Constantin pe vremea lui Sisinie de fericită pomenire [427–428], și care, fiind citită tuturor, li s-a părut că e bine făcută și corectă. Iar noi toți și preaiubiții de Dumnezeu episcopi Valerian și Amfilohie și toți preaevlavioșii episcopi din eparhiile Pamfiliei și Lycaoniei am convenit ca toate cele reglementate în hârtia sinodală să fie ținute și să nu fie încălcate în niciun fel, și să fie întărite și cele făcute în Alexandria, astfel încât cei ce țin de erezia „mesalienilor” sau „entuziaștilor” sau sunt bănuți că sunt molipsiți de această boală, din orice eparhie, fie clerici, fie laici, să fie adunați și, dacă anatemizează în scris potrivit celor pronunțate în sinodiconul pomenit, clericii să rămână în cler, iar laicii în comuniunea Bisericii; dar dacă stăruie în aceasta și nu le anatemizează, preoții, diaconii și cei care au o treaptă în Biserică să cadă și din cler și din treaptă și din comuniune, iar laicii să fie anatemizați. Iar celor condamnați să nu li se îngăduie să aibă mănăstiri, pentru ca neghina să nu se întindă și să aibă tărie. Iar pentru ca să se facă acestea preaiubiții de Dumnezeu episcopi Valerian și Amfilohie și preaevlavioșii episcopi din orice eparhie să se folosească de toată tăria sânguinței lor. Pe lângă acestea s-a convenit să fie anatemizată cartea care poartă acea întinată erezie și e numită la ei „Asketikon”, carte care a fost adusă de preaevlaviosul și preaiubitul de Dumnezeu episcop Valerian, întrucât a fost compusă de niște eretici; și dacă s-ar găsi la unii și altă compunere a necuvioșiei aceluia, să fie și aceasta anatema. Pe lângă acestea, dacă episcopi se adună spre înțelegere, comuniune și rânduire, e necesar să facă publice în scris cele hotărâte. Iar dacă se face o cercetare despre cele din această afacere și preaiubiților de Dumnezeu episcopi Valerian și Amfilohie și preaevlavioșilor episcopi de orice eparhie li s-ar părea că se ivește ceva dificil sau ambiguu, ar face bine să aibă între ei și din preaevlavioșii episcopi rămași fie ai Lyciei, fie ai Lycaoniei, fără a-l lăsa pe mitropolitul eparhiei care ar fi, și să informeze de cele discutate prin mijlocirea lor pe cel ce are nevoie.

b. Alte sinoade antimesaliene⁷⁴

S-au citit actele unui sinod care a avut loc în Side [Pamfilia, 383] împotriva ereziei mesalienilor sau euhiților [rugătorilor] ori adelfienilor. A condus Amfilohie al Iconiumului, șezând împreună cu el și alți episcopi în număr de 25.

În aceeași carte s-a citit o epistolă sinodală a aceluiași sinod către Flavian al Antiohiei [381–404] care cuprinde învățătura din acte. Fiindcă și acesta a întrunit un sinod împotriva acestor eretici fiind prezenți împreună cu el trei episcopi: Bizos al Seleuciei, Marutha al neamului sufarenilor [Mesopotamia] și cel al Samosului, iar preoți și diaconi au fost până la 30. În acest sinod nu l-au primit pe Adelfie care a făgăduit pocăință și să tăgăduiască erezia, căci nici tăgăduirea ereziei, nici pocăința nu s-au arătat a fi din inimă. Iar autorii acestei erezii erau un oarecare Adelfie, pomenit deja, neînregistrat nici în catalogul monahilor, nici în cel al clericilor, ci aflat între laici, și Sava care îmbrăcase haina monahală și era numit din fapte „castratul”, un alt Sava, Eustatie din Edessa, Dadoe și Simeon, neghinele celui rău, și alții care au crescut împreună cu ei. Adelfie și adepții lui au fost condamnați, deși ceruseră, cum spuneam, loc de pocăință, dar aceasta nu s-a întâmplat, fiindcă s-au arătat comunicând în scris cu cei pe care i-au anatemitizat ca mesalieni, ca unii ce gândeau la fel cu ei. Iar Flavian a scris o scrisoare către cei din Osroene în care învăța despre cele făcute cu ei, în care se cuprinde și faptul că au fost bătuiți și anatemiizați ca eretici, și episcopii care au primit-o i-au scris lui Flavian exprimându-și mulțumirea și acordul lor cu acestea. A scris însă și Litoios [al Melitenei] episcopul Armeniei cerând informații despre mesalieni, și i s-a trimis și lui o copie a votului și sentinței sinodale privitoare la ei. Marele Flavian a scris a doua oară pe aceeași temă și unui alt episcop armean, iar în a doua scrisoare aduce acuza că mesalienii au patronajul unuia de la el.

Și Atticus al Constantinopolului [406–424] a scris episcopilor din Pamfilia ca să-i alunge de peste tot pe mesalieni ca unii spurcați și urâcioși; el a mai scris în chip asemănător și lui Amfilohie al Sidei.

⁷⁴ FOTIE, *Biblioteca cod.* 52.

Au scris și Sisinie al Constantinopolului [425–427] și Teodot al Antiohiei [424–428] o scrisoare comună către Verinian, Amfilohie și ceilalți episcopi din Pamfilia, a cărei suprascriere este: „Preaiubiților de Dumnezeu coliturghisitori Verinian și Amfilohie și tuturor episcopilor din Pamfilia, Sisinie și Teodot și tot sfântul sinod întrunit prin harul lui Dumnezeu în marele oraș Constantinopol cu ocazia hirotoniei preaiubitului de Dumnezeu și preasfântului episcop Sisinie din porunca preaevlaviosului și de Hristos iubitorului nostru împărat Teodosie, urează bucurie în Domnul.” În această epistolă sinodală, episcopul Neon spunea că dacă va fi dovedit cineva după anatemizarea [mesalienilor] căzând prin cuvinte sau fapte în bănuiala acestei boli, să nu mai aibă loc, chiar dacă făgăduiește să împlinească de zeci de mii de ori rânduiala celor ce se pocăiesc, și oricine l-ar sprijini pe acesta, fie episcop, fie altcineva, să fie în aceeași primejdie cu el.

Există o scrisoare despre mesalieni scrisă și de Ioan al Antiohiei [428–441] către Nestorie [428–431].

Sfântul Sinod III Ecumenic de la Efes [431] a promulgat și el o hotărâre care-i demască și azvârle anatemei blasfemiile și articolele eretice din cartea lor numită „Asketikon”.

24 de anateme împotriva acestor articole a scris și Arhelaus episcopul Cezareei Capadociei.

A alcătuit împotriva lor două epistole și Heraclide al Nyssei; în a doua există și un pasaj care atestă vechimea cinstitelor icoane.

Ceva timp mai apoi a scris și Gherontie, preotul și egumenul monahilor din Glitis lui Alypie arhiepiscopul Cezareii Capadociei aducând acuze împotriva lui Lampetie, cel dintâi din zisa erezia care a reușit să fure demnitatea preoției, deși era spurcat și amăgitor, iar Alypie, primind cele scrise, a scris lui Hormisdas episcopul Comanei să cerceteze cele spuse despre Lampetie. Iar învinuirile erau că a îmbrățișat o față sărutând-o pe gură, că însuși Lampetie a spus că a păcătuit cu o diaconiță în Ierusalim, că atunci când au venit unii și i-au cerut vindecarea de o boală a zis: „Adu-mi o față frumoasă și-ți voi arăta sfințenie” și că lua în râs și-și bătea joc de cei ce cântau Ceasurile spunând că sunt încă sub Lege. Și mai

acuză și alte lucruri nelegiuite pe care se fac și spun de mesalieni, așa cum noi înșine am putut vedea, mult puroi al patimilor și răutății mistuind sufletele lor atunci când i-au depărtat după puțină de la această rătăcire pe unii care începuseră să o odrăslească acum. Și judecând episcopul Hormisdas iar acuzator fiind Gherontie preotul, Lampetie fiind demascată de unele prin martori, iar de altele prin însăși gura lui, a fost cu toate voturile depus din preoție, votând împreună și Alypie al Cezareei, care fiind amăgit de vicleanul acela îl promovase la treapta preoției. Acest de trei ori ticălos Lampetie alcătuiască și un tratat pe care-l numise „Testament” și în care a pus și unele din semințele impietății lui, pe care le-a răsturnat pe când era încă preot Sever care a uzurpat apoi scaunul Antiohiei [512–518]. Un oarecare Alfeu, episcop al Rinocorurei [între Egipt și Palestina] l-a apărat pe Lampetie că n-ar fi spus și făcut nimic din ele de care a fost învinuit, și, deși în tratatul pe care l-a alcătuit n-a blasfemiât cu nimic, pe cât se poate vedea, a fost totuși depus ca unul care gândea cele ale lui Lampetie. Și un alt Alfeu, omonim cu învățătorul, care a fost hirotonit preot de Timotei al Alexandriei, a fost depus pentru aceeași erezie cum aflăm dintr-un raport al lui Ptolemeu episcop al Rinocorurei către sus-zisul Timotei.

c. Liste cu ereziile mesalienilor

Ioan Damaschinul, *Despre mesalieni*⁷⁵

80. *Mesalienii* care se traduce euhiți [rugători]. Legați de aceștia sunt și așa-numiții *eufimiți*, *martirieni* și *satanieni* care țin erezii ale păgânilor.

⁷⁵ SFÂNTUL IOAN DAMASCHINUL, *Despre 100 de erezii pe scurt, de unde au început și unde au ajuns*, PG 94, 677–780. Traducere după ediția critică a lui P. Bonifatius Kotter, *Die Schriften des Johannes von Damaskos: IV. Liber de haeresibus. Opera polemica* (Patristische Texte und Studien 22), Berlin – New York, 1981, p. 19–67. Pentru primele 80 de erezii Ioan Damaschinul reproduce integral textul rezumatului (*anakephalaiosis*, PG 42, 833–885) masivului tratat împotriva tuturor ereziilor (*Panarion*) scris în anii 371–374 de episcopul Epifanie al Salaminiei Ciprului († 403), cel mai important ereziolog al Bisericii vechi. Același rezumat fusese prelucrat și completat în anul 428 și de Fericitul Augustin († 430) în tratatul său *Despre erezii către Quodvultdeus* (PL 42, 21–50).

[Aceasta e recapitularea volumului al șaptelea (din *Panarion*).]

Capitole [teze] ale impioasei dogme a mesalienilor scoase din cartea lor:

[1] Că Satana locuiește enipostatic împreună cu omul și-l domină în toate.

[2] Că Satana și demonii posedă mintea oamenilor și firea oamenilor e în comuniune cu duhurile răutății.

[3] Că Satana și Duhul Sfânt locuiesc împreună în om și că nici măcar apostolii n-au fost curați de lucrarea posesivă a demonilor.

[4] Că nici Botezul nu-l desăvârșește pe om nici împărtășirea dumnezeieștilor Taine nu curăță sufletul, ci numai rugăciunea practică cu zel de ei.

[5] Că omul rămâne amestecat cu păcatul și după Botez.

[6] Că nu prin Botez primește omul nestricăciunea și veșmântul dumnezeiesc, ci prin rugăciune.

[7] Că el trebuie să se primească și o nepătimire și atunci va fi o împărtășire de Sfântul Duh în toată simțirea și certitudinea.

[8] Că sufletul simte o astfel de comuniune cu Mirele ceresc ca aceea pe care o simte femeia culcându-se cu bărbatul ei.

[9] Că cei duhovnicești văd înăuntru și în afară păcatul și harul posedându-i și lucrând în ei.

[10] Că există o descoperire făcută în simțire și ipostasă dumnezeiască ca în învățătură.

[11] Că focul e creator.

[12] Că sufletul care nu-L are pe Hristos în toată simțirea și lucrarea e un sălaș al reptilelor și fiarelor veninoase, adică al întregii puteri potrivnice.

[13] Că cele rele sunt rele prin fire.

[14] Că Adam s-a culcat cu Eva în chip nepătimas și înainte de călcarea poruncii.

[15] Că în Maria au căzut sămânță și cuvânt.

[16] Că omul trebuie să aibă două suflete: unul comun oamenilor și unul ceresc.

[17] Că e cu puțință ca omul să primească în chip simțit ipostasa Duhului Sfânt în toată certitudinea și toată lucrarea.

[18] Că celor ce se roagă li se poate arăta crucea în lumină și că odată un om a fost găsit stând în altar și i s-au adus trei pâini îmbibate cu untdelemn.

Pe lângă aceasta întorc spatele și muncii manuale ca una care n-ar fi convenită creștinilor. Introducând în parte și neomenia față de săraci, spun că nu este potrivit ca aceia care au renunțat [la lume] sau au început să facă binele să-i ajute pe cei ce cerșesc în public sau văduvele părăsite ori pe cei aflați în diferite situații și au căzut pradă mutilării trupurilor sau bolilor sau creditorilor amarnici sau tâlharilor sau incursiunilor barbarilor ori în alte necazuri de acest fel, ci lor trebuie să li se procure toate; căci spun că ei sunt adevărații săraci cu duhul [Mt 5, 3].

La acestea adaugă și un dispreț față de biserici și altare pretinzând că asceții nu mai trebuie să rămână în adunările bisericești, ci le sunt de ajuns rugăciunile din casele lor de rugăciune. Căci spuneau că atât de mare e puterea rugăciunii lor, încât Duhul Sfânt li Se arată în chip simțit lor și ucenicilor lor. Mai au și ideea monstruoasă că aceia care vor să se mântuiască trebuie să se roage până într-atât, nemaifăcând absolut nimic altceva, până ce vor simți păcatul alungat prin rugăciune ca un fum, un foc, un șarpe sau o fiară asemănătoare și că iese în chip simțit prin rugăciuni, și atunci vor primi iarăși în chip simțit intrarea Duhului Sfânt și vor avea în suflet o simțire evidentă a intrării Duhului. Și aceasta e adevărata împărtășire a creștinilor. Căci cei botezați nu se împărtășesc de Duhul Sfânt în Botezul Bisericii sau în punerea mâinilor clericilor, dacă nu iau parte cu iubire de osteneală la rugăciunile lor și primesc afară de Botez împărtășirea Duhului Sfânt, dacă ar vrea să rămână cu ei și să fie învățați în învățăturile lor. Astfel, atunci când unii preoți le-au spus: „Mărturisim că avem Duhul Sfânt în credință, nu în simțire”, au făgăduit să le dea și lor simțirea Duhului prin rugăciunea împreună cu ei. Atât de mare e ifosul trufiei lor, încât aceia dintre ei care s-au împărtășit chipurile de simțirea Duhului sunt fericiți de ei ca unii ce sunt desăvârșiți și liberi de orice păcat și mai buni, și-i tratează cu respect și-i cinstesc ca unii care nu mai sunt supuși

primejdiilor păcatului; pentru aceștia există relaxare, îngăduință la mâncăruri și toată escorta, cinstea și desfătarea, deși, după o asemenea mărturie a desăvârșirii dată de aceștia, mulți dintre ei, când sunt la cei din afară, nu catadicsesc să li se adreseze măcar ca unor creștini și au fost văzuți zăcând în diferite lucruri de rușine, în furturi de bani și desfrânări.

Pe lângă cele spuse mai au multe idei monstruoase, întrucât desfac în modul cel mai indiferent căsătorii legitime, pe cei ce se leapadă de căsătorie îi iau drept asceți și-i fericesc, iar pe părinți și pe mame îi conving să negligeze creșterea copiilor, repetându-le mereu să le dea lor toate. Sunt gata să primească sclavi care fug de la stăpânii lor, iar celor ce vin la ei din diferite păcate fără vreo roadă a pocăinței sancționate de autoritatea unor preoți și fără să fi trecut prin treptele rânduite de canoanele Bisericii, le făgăduiesc să-i curețe foarte repede de orice păcat, numai dacă practică faimoasa lor rugăciune și se face inițiat improvizat al jocului lor, încât pe unii dintre aceștia îi aduc înaintea de eliberarea de păcatele lor la hirotonia în clerici convingându-i prin înșelăciune pe episcopi să-și pună mâinile pe ei, înșelându-i prin mărturia celor socotiți de ei asceți. Râvnesc acest lucru nu ca unii care ar socoti cinstite treptele clericilor, ei care, atunci când vor, îi disprețuiesc chiar pe episcopi, ci ca să-și agonisească o putere și o autoritate. Unii dintre ei spun că nu se cuminecă vreodată, dacă nu simt în chip simțit venirea Duhului având loc în ceasul acela. Iar unii dintre ei îngăduie celor ce vor să-și taie organele genitale. Disprețuiesc ușor și afurisanile. Jură și depun jurământ mincinos fără frică și anatemizează fățarnic chiar și erezia lor.

Altele despre mai sus-zisa erezie a mesalienilor care se găsesc mai ales în mănăstiri, din Istoria bisericească a lui Teodoret [† 466]⁷⁶.

Pe vremea lui Valentinian [364–375] și Valens [364–378] a apărut erezia mesalienilor; cei care traduc în greacă acest nume îi numesc „rugători” [euhiti]. Mai au și un alt nume care vine de la lucrarea pe care o fac: se numesc „entuziaști” ca unii care

⁷⁶ Cartea IV, capitolul 10 (PG 82, 1141–1145).

primesc lucrarea unui demon și o socotesc drept lucrare a Duhului Sfânt. Cei atinși în chip desăvârșit de această boală, întorc spatele muncii manuale ca una care ar fi rea și, dedându-se somnului, numesc posesie divină [entuziasm] nălucirile viselor lor. Inițiatorii acestei erezii au fost Dadoe și Sava, Adelfie, Herma, Simeon și alții pe lângă aceștia, care s-au lepădat de comuniunea Bisericii, spunând că nu e nici câștig, nici vătămare în hrana dumnezeiască despre care Domnul zice: „Cine mănâncă Trupul Meu și bea Sângele Meu va fi viu în veac” [In 6, 55]. Dar atunci când sunt puși la încercare tăgăduiesc fără rușine și dezavuează și critică pe cei ce gândesc aceste lucruri pe care le poartă în ascuns în sufletele lor.

Un oarecare Leteios care conducea Biserica melitenilor, împodobit cu zel dumnezeiesc, văzând multe din mănăstirile, sau mai degrabă peșterile de tâlhari, de aici atrase de aceștia, le-a dat foc și a scos afară lupii din turmă. Iar Amfilohie slăvitul, căruia i s-a încredințat mitropolia Licanoniei și conducea un întreg popor, observând și acolo ciuma aceea, s-a sculat iarăși și a eliberat turmele păstorite de el de acea vătămare. Iar Flavian, mult faimosul arhieru al Antiohiei [între 381–401], aflând că aceștia trăiesc în Edessa vărsându-și veninul în cei ce se apropiau de ei, trimițând o ceată de monahi i-a adus la Antiohia și, întrucât aceștia tăgăduiau boala lor, i-a vădit în acest fel: A spus că învinuitorii și martorii sunt mincinoși, apoi i-a poruncit cu blândețe lui Adelfie, care era cel mai bătrân, să șadă aproape de el și i-a zis: „Noi, bătrâne, care am trăit o viață mai lungă, am cunoscut firea omenească și meșteșugurile demonilor potrivnici și am fost învățați din experiență să cunoaștem și venirea harului. Dar aceștia, fiind tineri și neștiind precis nimic din acestea, nu suportă să asculte un cuvânt mai duhovnicesc. Așadar, spune-mi cum ziceți că se retrage duhul potrivnic și vine harul Preasfântului Duh?” Muiat de aceste cuvinte, bătrânul și-a vărsat tot veninul ascuns și a spus că Botezul n-aduce niciun folos celor ce îl cer și numai rugăciunea sânguincioasă alungă demonul sălășluit în suflet. Căci fiecare din cei născuți, spunea el, își trage de la strămoșul [Adam] atât firea, cât și robia față de demoni. Dar când aceștia sunt alungați de rugăciunea sânguincioasă, atunci Prea-

sfântul Duh vine în chip simțit, însemnându-și venirea în chip văzut, eliberând trupul de mișcarea patimilor iar sufletul cu totul de înclinarea spre cele rele, astfel încât nu mai e nevoie apoi nici de post care să apese trupul, nici de învățătură care să-l țină în frâu și să-l învețe să meargă ordonat. Dar cine a dobândit acestea nu numai că se eliberează de săltările trupului, dar vede mai înainte în chip limpede cele viitoare și contemplă Treimea dumnezeiască cu ochii. Făcând astfel să țâșnească izvorul cel împuțit și reușind să dezgolească curgerile lui, Flavian i-a spus necucernicului bătrân: „Învechitule în zile rele, gura ta te-a vădit, nu eu; buzele tale au dat mărturie împotriva ta”. Făcută acum vădită, această boală a fost alungată din Siria, dar a venit în Pamfilia și a umplut-o cu vătămarea ei.

Timotei Preotul, *Despre marcianiști sau mesalieni*⁷⁷

Marcianiști, mesalieni, euhiți, entuziaști și horeuți, lampe-tieni, adelfieni și eustatieni sunt numiți așa din pricina faptului că erezia lor are multe nume. Au fost numiți marcianiști de la Marcian bancherul care a fost pe vremea lui Iustinian [527–565] și Iustin cel Tânăr [565–568]. Au luptat în scris împotriva acestei erezii cu multe nume Chiril arhiepiscopul Alexandriei, Flavian și Teodot întâi-stătătorii Antiohiei, Litoios episcopul Melitenei, Amfilohie episcopul Iconiului care au compus și tratate împotriva acestei erezii cu multe capete și multe nume a marcianiștilor. Dar spre știința și siguranța cititorilor, e necesar să punem mai jos și capitolele dogmelor acesteia, care sunt acestea:

1. Spun că cu fiecare om născut se unește în chip ființial un demon, lucru moștenit din osânda lui Adam, și că acest

⁷⁷ Timotei preotul preasfintei Marii Biserici a Constantinopolului către Ioan preotul preasfintei Biserici universale a lui Dumnezeu și skevofilax al bisericii Sfintei Născătoare de Dumnezeu din Chalkoprateia, *Despre diferența între cei ce vin la preaevlavioasa noastră credință*. Traducere după textul editat în PG 86/1, 12–68: *De receptione haereticorum*, care reproduce ediția lui J. MEURSIUS, *Varii Divini* I, Leiden, 1619, p. 111–130, reluată de J. B. COTELERIUS, *Ecclesiae Graecae Monumenta* III, Paris, 1686, p. 377–424.

demon, unit cu el în chip ființial, mișcă pe om spre faptele nelalocul lor.

2. Mai spun că Sfântul Botez nu contribuie cu nimic la izgonirea acestui demon, fiindcă Sfântul Botez nu e în stare să rezeze rădăcinile păcatului înființate în oameni încă de la început.

3. Spun că numai rugăciunea intensă poate izgoni acest demon, întrucât prin scuipatul celui ce se roagă acest demon fuge și ieșind e văzut ca un fum sau ca un șarpe, și făcându-se aceasta, are loc venirea Duhului Sfânt peste cel ce se roagă, Duhul Sfânt venind și fiind văzut în chip sensibil.

4. Spun că după nepătimirea de care vorbesc ei, sufletul simte o astfel de comuniune făcută de Mirele ceresc, cum simte femeia în împreunarea cu bărbatul.

5. Spun că preasfânta și de viață făcătoarea Treimea, cea nevăzută după ființă pentru întreaga creație, e văzută cu ochii trupului de cei ce au ajuns la nepătimirea de care vorbesc ei, și că ea se face văzută numai unor astfel de oameni, fiind văzută de ei trupește.

6. Spun că cele trei ipostase ale Tatălui, Fiului și Duhului Sfânt se dizolvă și prefac într-o singură ipostasă și că firea dumnezeiască se schimbă și se transformă în ceea ce ar dori și voi ea, ca să se amestece cu sufletele vrednice de ea.

7. Spun că în Maria a căzut sămânță și Duh, și că trupul pe care l-a luat din ea Domnul a fost plin de demoni, Acesta că a scos din el demonii și așa s-a îmbrăcat cu el.

8. Spun că omul pe care l-a luat din Maria Domnul, Acesta îl prefăcea uneori în duh, iar alteori în trup, pentru că trupul Domnului era necircumscris ca și firea dumnezeiască.

9. Spun că după izgonirea făcută prin scuipare a acestui demon înființat în oameni, omul nu mai are nevoie de post sau de altă lucrare sufletească ori trupească pentru educarea trupului, dar nici de învățătură care să reglementeze sufletul, întrucât trupul e eliberat de tirania patimilor iar sufletul nu

mai primește înclinarea spre cele rele, dat fiindcă că atât sufletul, cât și trupul au ajuns la nepătimire.

10. Spun că după nepătimirea de care vorbesc ei oamenii pot vedea și cele viitoare și văd în chip sensibil puterile nevăzute. De aceea sărind dintr-odată își închipuie că i-au depășit pe demoni și fac din degete că-i săgetează pe demoni.

11. Spun că după nepătimirea de care vorbesc ei sufletul omului duhovnicesc la ei se preface în Firea dumnezeiască și pură.

12. Spun că sfânta Împărtășanie a Sfântului Trup și Sânge al lui Hristos, adevăratul Dumnezeu nostru, nu-i folosește sau vatămă cu nimic pe cei ce se împărtășesc din ea cu vrednicie sau nevrednicie; și că numai de acea nu trebuie să ne separăm nicicând de comuniunea Bisericii, întrucât lucrul în sine e indiferent. De aceea nu se împărtășesc din aceste Taine făcătoare-de-viață cu frică și cu credință ca unele ce sunt și sunt crezute ca fiind ale Dumnezeului întrupat.

13. Spun că trebuie să întoarcem spatele lucrului mâinilor ca unui lucru scârbos. De aceea ei se numesc pe ei înșiși duhovnicești și nu socotesc cu puțință sau drept ca unii ca aceștia să se atingă de un lucru sensibil, nesocotind și în aceasta predania apostolilor.

14. Spun că după nepătimirea de care vorbesc ei dedându-se mult somnului visele lucrate în ei de duhul rău lucrător în ei sunt prorocii, și învață pe alții să fie crezute ca venind de la Duhul Sfânt, socotindu-le și numindu-le entuziasme sfinte, amăgind pe alții și amăgindu-se pe ei înșiși.

15. Spun să nu se dea milostenie celor ce cer, nici văduvelor, nici orfanilor, nici celor care sunt în diferite necazuri sau handicapuri ale trupurilor, ori au căzut victimă incursiunilor tâlharilor sau barbarilor ori în alte nenorociri ca acestea, ci mai degrabă toate să le fie oferite lor, fiindcă ei sunt adevărații săraci cu duhul.

16. Spun că nu este o vină nicio primejdie a se deda cineva după nepătimirea de care vorbesc ei desfătării și neînfrânării, întrucât nu mai e supus niciunei patimi, ci au permisiunea de a se destrăbăla în patimile interzise.

17. Spun că știu în ce stare sunt sufletele morților și se închipuie pe ei înșiși înainte-văzători, astfel încât cunosc exact prin presupuneri și firi dispozițiile oamenilor.

18. Aceștia promovează ca învățători ai dogmelor ereziei lor femei, îngăduindu-le nu numai să stăpânească simplu peste bărbați, dar și peste preoți, făcându-și cap al lor femeile și necinstind adevăratul Cap Hristos Dumnezeuul nostru.

19. Întrebați despre învățăturile lor, aceștia le neagă și anatemizează cu nerușinare și înflăcărare pe toți cei ce gândesc sau au gândit astfel, și jură fără teamă că urăsc și resping asemenea învățături, întrucât, cum spun ei, nici jurământul, nici anatema nu-i pot vătăma pe cei ce au ajuns duhovnicești după nepătimirea de care vorbesc ei, iar din tradiția învățătorilor lor au permisiunea de a jura și a se anatemiza pe ei înșiși.

2

Anateme din Sinodiconul Ortodoxiei

a. Contra lui Gherontie din Lampe (între 1052–1081)

— Gherontie cel pornit din Lampe⁷⁸, care și-a împröscat veninul ereziei lui în Creta și s-a numit pe sine însuși Unsul [Mesia], spre răsturnarea — vai! — a Economiei mântuitoare a lui Hristos dimpreună cu dogmele și scrierile lui ticăloase și cu cei ce gândesc la fel cu el, să fie anatema!

⁷⁸ Cunoscut numai din această notiță din *Sinodiconul Ortodoxiei*, Gherontie din Lampe (Asia Mică) a fost adeptul sau inițiatorul unei secte mistice susținând identificarea extatică a subiectului misticului cu eul lui Hristos/Mesia. Cf. J. GOULLARD, „Le Synodikon de l'Orthodoxie, édition et commentaire”, *Travaux et mémoires* 2, Centre française de recherche d'histoire et civilisation byzantines, Paris, 1967, p. 116–117.

b. Contra lui Ioan Italianul (1076/1077; 1082)
Capitolele [tezele] Italianului⁷⁹

— Cei ce încearcă în general să aplice o cercetare și învățatură nouă negrăitei Economii în trup a Mântuitorului și Dumnezeului nostru, și să examineze în ce mod Însuși Cuvântul lui Dumnezeu S-a unit cu frământătura omenească și potrivit cărei rațiuni a îndumnezeit trupul asumat, încercând să lupte în cuvânt prin expresii dialectice aplicând noutății mai presus de fire [*hyper physin*] a celor două firi ale Dumnezeului-om formulele „prin fire” [*kata physin*] și „prin instituire” [*kata thesin*], să fie anatema!

— Cei ce se proclamă drept-credincioși, dar introduc fără rușine sau, mai bine zis, fără evlavie în Biserica ortodoxă și universală impioasele dogme ale elinilor [păgânilor] despre sufletele omenești, cer, pământ și celelalte creaturi, să fie anatema!

⁷⁹ Despre cazul lui Ioan Italianul (Italos), a se vedea relatarea ANEI COMNENA, *Alexiada* V, 8–9; *PG* 131, 428–440; trad. rom. cit., vol. I, p. 205–214, și comentariul istoric cu bibliografia critică a lui J. GOUILLARD, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, p. 188–202. Doctrina și persoana filozofului Ioan Italos, succesorul lui Psellos la conducerea învățământului filozofic superior din Constantinopol, au fost obiectul a două procese sinodale: primul cândva între 1 septembrie 1076 – 1 septembrie 1077, sub Mihail VII Dukas (1071–1078), protectorul filozofului, când s-au condamnat în formă generală, fără nume, o listă de 10 filozofeme platonizante; al doilea în martie 1082, sub Alexie I Comnenul (1081–1118), rivalul familiei Dukas, când cele 10 teze au fost inserate ca 10 anateme în Sinodicon urmate de o a 11-a prin care este condamnat Italos însuși nominal interzicându-i-se lui și discipolilor lui profesarea teoriilor metafizice contrare Revelației. Cele 11 „capitole ale Italianului” din Sinodicon incriminează supralicitarea filozofiei antice, fixând în același timp limita admisibilă a studiilor elenice pentru un creștin, și denunță ca eretice cosmologia, antropologia și eshatologia platonică (și origenistă): creația din eternitate, eternitatea lumii, preexistența, metempsihoza și apocatastaza sufletelor, și de asemenea aplicații inadecvate ale logicii în explicarea chestiunilor dogmatice, mai ales în hristologie. Prima anatemă interzice aplicarea în înțelegerea modului îndumnezeirii umanității în Hristos a aporiei dialectice antice: *kata physin* — *kata thesin* (prin natură sau prin instituire), ai cărei termeni corespund de fapt în hristologie pozițiilor monofizită și, respectiv, dioprosopită; singurul calificativ admisibil misterului teandric este cel de *hyper physin* (mai presus de fire). După cum reiese din scrierile sale, hristologia lui Italos — ca și ulterior cea a discipolilor lui, Nil și Eustratie — înclina net în favoarea poziției „thesite” fiind deci una umanistă.

— Cei ce preferă așa-zisa înțelepciune nebună [*I Co 3, 19*] a filozofilor din afară [profani] și, urmând profesorilor lor, primesc metempsihozele sufletelor oamenilor sau că și acestea pier în chip asemănător animalelor necuvântătoare și merg spre neființă, desființând prin acestea învierea, judecata și răsplătirea finală a celor făcute în viață, să fie anatema!

— Cei ce dogmatizează că materia și ideile [formele lucrurilor] sunt fără de început sau împreună fără de început cu Ziditorul și Dumnezeu a toate, și că cerul, pământul și celelalte creaturi sunt veșnice și fără de început și rămân neschimbate, contrazicându-L astfel pe Cel ce a zis: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” [*Mt 24, 35*], ca unii care glăsuiesc în deșert și-și atrag asupra capetelor lor blestemul lui Dumnezeu, să fie anatema!

— Cei ce spun că înțelepții elinilor [păgânilor], întâi eretici, care au fost azvârliți deja anatemei ca unii străini de Biserica universală de cele șapte Sfinte Sinoade Ecumenice și de toți Părinții care au strălucit în Ortodoxie, deci cei care spun că, din pricina bogăției stricate și întinate din scrierile lor, sunt cu mult mai buni atât acum, cât și la judecata viitoare decât bărbații drept-credincioși și ortodocși care au greșit prin patima și neștiința omenească, să fie anatema!

— Cei ce nu primesc cu credință curată și simplă, din toată inima și din tot sufletul, minunile extraordinare ale Mântuitorului și Dumnezeului nostru și ale Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea care L-a născut fără prihană, și ale celorlalți sfinți, ci încearcă să le defaime prin demonstrații și raționamente sofistice drept lucruri imposibile, ori să le răstălmăcească după ceea ce li se pare lor și să le potrivească după socotința lor, să fie anatema!

— Cei ce se dedică învățăturilor elinești [păgâne] și se educă în ele nu numai în scopul educației, ci urmând părerilor lor deșarte și crezându-le adevărate și aderând astfel la ele ca la unele care ar avea certitudine, astfel încât să-i inițieze în ele când în ascuns, când pe față, și să-i învețe în chip neîndoielnic și pe alții, să fie anatema!

— Cei care împreună cu alte plăsmuiri mitologice replăsmuiesc de la ei înșiși și plăsmuirea [creația] noastră și primesc ca adevărate ideile platonice și spun că materia autosubzistentă este formată de către aceste idei defăimând astfel în chip deschis libertatea Ziditorului Care a adus toate de la ne-ființă la ființă și ca Făcător a fixat în mod suveran tuturor un început și un sfârșit, să fie anatema!

— Cei ce spun că la învierea finală și obștească oamenii vor învia și vor fi judecați cu alte trupuri, iar nu cu cele cu care au viețuit în această viață, întrucât acestea se strică și pier, și flecăresc lucruri deșarte și zadarnice, în timp ce Însuși Hristos Dumnezeuul nostru și ucenicii Lui, învățătorii noștri, ne-au învățat că oamenii vor fi judecați cu trupurile acestea în care au viețuit, iar în cuvântul său despre înviere [*I Co* 15, 12–55], marele Apostol Pavel a învățat în mod expres acest adevăr pe larg și cu exemple și i-a vădit pe cei ce gândesc altfel ca pe niște nebuni; deci cei ce se opun unor asemenea dogme și învățături, să fie anatema!

— Cei ce primesc și transmit vorbele elinești [păgâne] și deșarte cum că ar fi o preexistență a sufletelor, că nu toate s-au făcut și adus din ne-ființă, că ar exista un sfârșit al pedepsei sau o restaurare [apocatastază] a creației și lucrurilor omenesti, și prin cuvinte ca acesta introduc faptul că Împărăția cerurilor, pe care Însuși Hristos Dumnezeuul nostru a învățat și a transmis că e veșnică și nedestrămată, ar fi supusă destrămării și trecătoare, în timp ce din întreaga Scriptură Veche și Nouă am primit că pedeapsa va fi nesfârșită și Împărăția veșnică; așadar, cei ce se pierd pe ei înșiși și pe alții prin asemenea cuvinte și se fac și altora pricină de osândă veșnică, să fie anatema!

— Dogmele și învățăturile elinești [păgâne] și heterodoxe, contrare credinței universale și neprihănite a ortodocșilor, introduse împotriva credinței creștine și ortodoxe de Ioan Italianul și de ucenicii lui părtași la ciuma lui, să fie anatema!

c. Contra lui Teodor Vlahernitul (între 1094–1095)⁸⁰

— Cei ce practică entuziasme [transe] divine și prin părute extaze se prefac că văd contemplații, iar prin acestea se lasă înșelați și încearcă să înșele pe cei mai simpli, să fie anatema!

— Cei ce spun și învață că Firea [divină] necuprinsă și inexprimabilă, inaccesibilă și neapropiată poate fi cuprinsă și e accesibilă, iar despre dumnezeieștii Părinți și Dascăli și Luminați ai Bisericii noastre Ortodoxe care au învățat că e de necuprins, spun că sunt nedesăvârșiți și că n-au ajuns la desăvârșirea la care fabulează și flecăresc că au ajuns ei, să fie anatema!

— Cei ce răstălmăcesc fără minte și fără învățătură ceea ce a spus despre Ființa dumnezeiască preaînaltă marele în teologie Grigorie în „Cuvântarea la Nașterea lui Hristos”: „că e admirată numai cu mintea, și aceasta foarte nedeslușit și modest, nu din cele ce este în El Însuși, ci din cele din jurul Lui”⁸¹, și înțeleg în chip răsturnat expresia „din cele ce este în El Însuși” ca însemnând din creaturi, și astfel hulesc și numesc pe Dumnezeu creatură, iar expresia „din cele din jurul Lui” o înțeleg ca din însăși Ființa dumnezeiască, și așa fac cuprinsă Ființa de necuprins și supraființială, și nu o numesc mai degrabă cu neputință de înțeles și nu afirmă că e cunoscută numai din cele din afara Ei și din jurul Ei, să fie anatema!

— Cei ce fabulează că văd în chip sensibil pe Preasfântul Duh și de aceea spun enormitatea că sunt schimbați ei înșiși în firea dumnezeiască și contrazic dumnezeiasca Scriptură care

⁸⁰ Deși nu au fost incluse în *Sinodiconul Ortodoxiei*, reproducem cu titlu de exemplificare a tipului de deviații spirituale ale ereziilor „entuziaiste” bizantine cele 11 anateme din formularul de abjurare al lui Teodor Vlahernitul condamnat între 1082–1100 pentru propaganda „entuziasmului” mistic în societatea înaltă din Constantinopol (cf. ANA COMNENA, *Alexiada* X, 1, 6; trad. rom. cit. vol. II, p. 66–67 în finalul notiței despre Nil Calabrezul). Ele au fost identificate în finalul unui ritual de abjurare al bogomililor de Jean Gouillard, care le-a editat și analizat, subliniind afinitățile frapante ale tezelor condamnate cu mistica harismatică a Sfântului Simeon Noul Teolog († 1022). Ed. J. GOUILLARD: „Quatre procès de mystiques à Byzance”, *Revue des études byzantines* 36 (1978), p. 52–56 și comentariu, p. 19–28.

⁸¹ *Cuvântarea* 38, 7; PG 36, 317B.

spune: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată” [*In* 1, 18], să fie anatema!

— Cei ce învață că Duhul Sfânt e primit în chip sensibil în pântec și prin aceasta ei suferă o sarcină deopotrivă cu femeile însărcinate și care nasc, și denaturează cuvântul prorocului care spune: „Pentru frica Ta am luat în pântec și am avut dureri de naștere și am născut duh de mântuire pe care l-am purtat în pântec pe pământ” [*Is* 26, 17–18] mutându-i tâlcuirea spre opinia lor, să fie anatema!

— Cei ce introduc abuziv un extaz și un entuziasm [transă] și afirmă că extazul e lucrat de Hristos prin Duhul Sfânt, iar entuziasmul de Duhul Sfânt prin Hristos despărțind în chip necucernic pe Hristos de Duhul Sfânt, atribuind lui Hristos o lucrare, iar Duhului Sfânt alta, și nu atribuie Unicei Dumnezeiri o unică putere sau stăpânire, ci o diversitate de lucrări, iar despre acestea flecăresc cu minte vătămată că una e lucrată și ajutată în lucrarea proprie de cealaltă, introducând astfel însușiri noi, pe lângă cele rostite pentru Sfânta Treime de către de-Dumnezeu-înțelepțiții Părinți, ca unii care gândesc, spun și nascocesc în chip necucernic hule împotriva lui Dumnezeu, să fie anatema!

— Cei ce spun că dumnezeiasca și sfânta Scriptură Veche și Nouă stă doar în hârtie și cerneală și n-are niciun folos sau câștig pentru suflet, fiind de folos numai cele învățate și predate de ei, să fie anatema!

— Cei ce defaimă pe de Dumnezeu înțelepțiții Apostoli ca pe unii care ar fi propovăduit Evanghelia nu de la Duhul Sfânt, ci din pântec, iar ei înșiși spun că sunt inițiați dintr-o vedere mai înaltă în lucrurile negrăite, pe care le-a auzit dumnezeiescul Pavel și „pe care nu e cu putință omului a le rosti” [*2 Co* 12, 4], pe care le cunosc și le spun și-i învață pe cei inițiați de ei, și socotesc că demența și crizele lor de nebunie sunt superioare apostolilor care au vestit pe Dumnezeu, iar din această pricină se plasează pe ei înșiși deasupra aceloră ca unii care singuri s-ar mântui, în timp de toată lumea ar pieri, să fie anatema!

— Cei ce spun că dacă nu va auzi cineva de la Domnul În-suși văzut în chip sensibil că spune păcătoșilor: „Iertate să-ți fie păcatele!” [Lc 5, 10], nu este cu puțință să ia într-alt fel iertarea păcatelor, să fie anatema.

— Cei ce flecăresc că aceia care viețuiesc potrivit lor își schimbă firea mai întâi din oameni în îngeri, apoi în arhangheli și apoi, prin înaintare sau trecere de la unele la altele, devin heruvimi și serafimi și, în cele din urmă, — o, ce lipsă de minte și nebunie! — dumnezei, și abuzează de cuvântul dumnezeiesc care spune: „Am spus: dumnezei sunteți și fii ai Celui Preaînalt!” [Ps 81, 6], iar de aici introduc politeismul, să fie anatema!

— Cei care din pricina tuturor acestor lucruri se numesc pe ei înșiși „luminați”, iar pe credincioși îi numesc „întunecați”, pentru că n-au fost inițiați în dogmele și învățăturile lor, să fie anatema!

3

Procesul lui Elefterie din Paflagonia

Copie a judecății sinodale făcute sub patriarhul kyr Alexie [1025–1043] cu privire la erezia lui Elefterie din Paflagonia⁸².

Când tirania împotriva noastră a fost risipită, idolatria nimită și propovăduirea cinstirii lui Dumnezeu a fost semănată pretutindeni în lume, atunci vrăjmașul comun al neamului omenesc [Satana] eșuând în prima sa încercare, a trecut la un alt meșteșug al răutății. Căci știind că-i va fi greu să-i depărteze de mărturisirea lui Dumnezeu pe cei care au gustat odată din dulceața dumnezeiască și au cunoscut pe Dumnezeu, a introdus atunci sub haina evlaviei și a cunoașterii dumnezeieștilor Scripturi zeci de mii de rătăcirii și opinii între cei învredniciți să se numească cu numele lui Hristos și a tăiat

⁸² Trad. după ed. J. GOULLARD, „Quatre procès de mystiques à Byzance”, *Revue des études byzantines* 36 (1978), p. 44–52.

frumosul trup al Bisericii, astfel încât acum se întâmplă ca aceștia, în loc să se numească de la Hristos Întâiul Cap, prin Care am fost dezlegați din legăturile păcatului, sunt numiți după oameni fără minte și care umblă după voile și plăcerile lor. De aici simonieni și marcioniții, valentinienii și ebioniții, și erezia întinată și scârboasă a maniheilor, al cărei rod foarte rău e rătăcirea cacodoxă a mesalienilor, care-i separă cu totul de Dumnezeu pe cei ținuți de ea, nu numai pentru că-i face părtași ai ateismului maniheu, ci și pentru că la acestea adaugă și altele mai întinate. Fiindcă aceștia [mesalienii] spun că⁸³ mintea oamenilor e posedată de Satana și de îngerii lui și firea lor e în comuniune cu duhurile răutății; dar și că Satana și Duhul Sfânt locuiesc în fiecare om fără să se retragă niciunul, drept pentru care nici Sfântul Botez nu-l desăvârșește pe om, nici Împărtășirea dumnezeieștilor Taine ale Trupului Domnului, ci numai rugăciunea practică cu sânge la ei. Dar la ce bun să fac întreg catalogul flecărelilor lor? Căci vreau să cruț pângărirea auzului dreptcredincioșilor. Fiindcă mai spun și că răul e în om prin fire, și că simțirea comuniunii cu Mirele ceresc e ca și cea pe care o simte femeia în comuniunea cu bărbatul ei. Dar ce sunt acestea față de celelalte blasfemii și întinăciuni ale lor? Fiindcă ei se scârbesc de cinstita cruce și n-o cinstesc pe Sfânta Născătoare de Dumnezeu — căci spun că Hristos nu S-a întrupat din ea —, iar celor ce vor dintre ucenicii lor le îngăduie să se castreze, precum și să se jure pe ei înșiși și să jure strâmb cu nerușinare și să anatemizeze în chip perfid erezia atunci sunt constrânși violent, și alte lucruri de rușine și săvârșiri de fapte ce nu se pot spune și pe care le pot ști cei inițiați în cele ale lor. Pentru că niciunul din credincioși n-ar trebui să facă cunoștința lor, nici să facă măcar un pas și o singură mișcare spre ei.

La această rătăcire participa în mare măsură și Elefterie care pornise din ținutul Paflagoniei, dar care s-a stabilit — cum nu trebuia — în eparhia Lycaoniei înșelându-i pe cei mai simpli, fiindcă îmbrăcând lupul din el în piele de oaie era crezut că e

⁸³ Urmează o listă a erorilor mesaliene după tezele înregistrate de IOAN DAMASCHINUL, *Despre erezii*, cap. 80: tezele 2, 3, 4, 13 și 8.

om evlavios și avea credincioși întru toate. Întemeind acolo și o mănăstire care se numea Morokampos — căci într-adevăr ea crește capete bune și le umple de duhul potrivit, fiindcă la romani „capis” e cap iar „capos” e suflu — pe ucenicii pe care-i primea îi ducea în prăpastia pierzaniei. Multă vreme a rămas necunoscut, dar n-a rămas ascuns până la sfârșit, căci a fost judecat de păzitorii Bisericii și separat din comuniunea ei, pentru că atunci când a fost chemat la sinod a fugit. La întinăciunile mesalienilor acesta a adăugat și alte lucruri de rușine. Căci a legiferat ca monahul să se însoțească cu două femei, iar cel inițiat în ale lui să trăiască un an în înfrânare, după care poate să se folosească fără teamă de plăceri și împreunări nefăcând nicio deosebire între rude și străini, fiindcă acest lucru e indiferent și nu este oprit de fire. Din pricina relaxării și libertății plăcerii a atras, socot, pe mulți. Dar acesta care avea păcatele arătate, atât mergând înaintea lor la judecată, cât și venind în urma lui [cf. *1 Tim* 5, 24], a plecat la tribunalul de sus. Iar cei atrași de vătămarea lui au rămas neîndreptați, deși au părut că-și schimbă purtarea sub preafericitul patriarh Polieft [956–970] și sub Focas preasfințitul mitropolit al Iconiului, dând libel [cărțică de abjurare] și abjurând fățarnic rătăcirea, cum arată însuși memoriul eliberat atunci și libelul.

Dar așa cum etiopianul rămâne negru și după spălare, crabul va merge mereu lăturiș iar cameleonul nu va lua culoarea albă, chiar dacă imită și îmbracă ușor toate celelalte culori, tot așa și aceștia au rămas de neadus la ortodoxie și cinstirea lui Dumnezeu. Căci îl țineau la mare vază pe acela, iar după moarte l-au îngropat în biserică și, compunând imne în cinstea lui, îi cinsteau icoanele și-i convingeau pe cei mulți să-l venereze. Până când Constantin, preaiubitul de Dumnezeu mitropolit al Sidei, bărbat sfânt și erudit și râvnitor de fapte bune, sesizând rătăcirea lor, i-a târât în tribunalul sinodal și a condamnat faptele lor nelegiuite dezgolindu-le prin cuvântul său.

Căci spunea că odată, când o epidemie mortală a lovit animalele necuvântătoare, un monah învățător al acestei erezii i-a sfătuit pe țaranii mânăși și întristați de pieirea dobitoacelor să pună cinstită cruce la ieșirile staulelor lor, ca să fie călcată

în picioare de ei și așa să înceteze pe viitor biciul pedepsei lui Dumnezeu. Lucru care făcându-se, au pierit însă toate până la una, dreptatea dumnezeiască nesuferind aici ca răbdarea ei să aducă vătămare multora. Iar întâlnindu-se odată cu doi plugari, i-a întrebat dacă îmbrățișează învățăturile lui Elefterie și-l venerează pe el, și ei au recunoscut cu înflăcărare că-l cinstesc și că se mândresc cu învățăturile lui.

E vrednic de adăugat la cele spuse ceea ce povestea, pe când se cercetau acestea, Serghie vestitul protospătar și eparh: „Pe când eram judecător în tema [provincia militară] Anatolikon, a ajuns un obișnuit al meu episcopul Tzilourga și când s-a făcut odată o discuție despre aceștia, suspinând din adâncul inimii a început să spună așa: «Am ajuns să fiu un obișnuit al lui Neofit și-l vizitam adesea. Într-una din zile, luându-mă într-un loc liniștit și descriind un cerc pe pământ, m-a așezat în mijlocul lui și m-a îndemnat să mărturisesc cele făcute de mine. Eu ascultându-l și făcând cum mi se poruncise, acesta, ca intrat în transă divină [*hos enthous genomenos*], mi-a poruncit să deschid gura. Când am cerut să aflu din ce pricină, a răspuns: „Ca scuipând înăuntrul tău, să vezi trupește Duhul Sfânt venind la tine”. Eu însă, nesuportând absurditatea poruncii, m-am minunat de nesimțirea acestor nenorociți care, având ochii inimii orbiți de diavolul, nu pot să privească la lumina adevărului.»

După un timp vine la mine Grigorie egumenul cerându-mi să intre în relații cu mine. Eu însă n-am suportat acest lucru, ci i-am spus: «Ne este oprit prin poruncă să avem legături cu ereticii și să-i salutăm [2 *In* 10]. Du-te, așadar, și scoate-l din biserică pe inițiatorul cacodoxiei și aruncă-l într-un loc pustiu, dă focului cărțile scrise despre el și răzuiește-i icoanele, și atunci te voi învrednici să intri în relații cu mine, îți voi da îndrăzneală să vorbești liber și nu-ți voi mai întoarce spatele.» Monahul a făgăduit cu înflăcărare să facă aceasta și atunci l-am lăsat să se apropie. Iar monahul Grigorie și cei împreună cu el n-au avut nimic de replicat la acestea, ci au consimțit să mute rămășițele lui într-o altă biserică aflată în munte, să dea focului cărțile, să răzuiască icoanele și să se întoarcă de la învățătura lui.”

Dar pentru că una din poruncile lui este și aceea de a anatemiza cu înflăcărare la vreme de încercare, de a jura fără frică și a simula regretul, sfântului sinod și slăviților arhoni ai senatului trimiși de preaseninul nostru împărat li s-a părut necesar să ia hotărârea fie să-i mute din mănăstirea lor și să-i instaleze în altele, care au monahi ortodocși, fie să-i facă să primească un egumen ortodox care să-i călăuzească la lumina adevărului, să-i aducă în siguranță în sfântul hartofilakeion și să abjure aici rătăcirea și să arunce anatema în biserică asupra lui Elefterie și a învățăturilor lui, să scoată afară din locul de rugăciune trupul său și să-l îngroape după lege. Și dacă, odată cu trecerea timpului, vor da dovadă exactă de schimbarea lor în bine, vor fi primiți de Biserica universală și admiși la împărtaşanie, acest lucru trebuind să fie păzit și în celelalte mănăstiri care sunt în diferite eparhii și pe care le numesc „chilii”. De acest lucru se vor ocupa preaiubiții de Dumnezeu mitropoliți și episcopi, căci scris este: „Cine va întoarce un păcătos de la calea rătăcirii lui își va scăpa sufletul de moarte și-și va acoperi o mulțime de păcate” [Iac 5, 20]. Iar monahii au primit favorabil cele hotărâte și l-au anatemizat pe Elefterie și întinatele lui învățături.

Dar pentru că, pe mulți i-au amăgit și le-au transmis ciurma lor sub pretextul primirii gândurilor celor ce se pocăiesc, s-a hotărât să nu le mai primească, precum și să redea pământului morții uscați și socotiți de ei sfinți din pricina faptului că trupurile le rămân neputrezite spre amăgirea celor mai simpli, și să nu mai îndrăznească așa ceva. Iar acei dintre ei care vor să vină la preoție, să se adune, potrivit poruncii Apostolului [1 Tim 3, 7], mărturii pentru ei nu numai de la cei ce se nevoiesc în asceză împreună cu ei, dar și de la cei străini, și să fie hirotoniți pe față de preaiubitul de Dumnezeu episcop al Lystrei — fiindcă lui îi încredințăm acest lucru — care va cerceta cu amănunțime despre viața lor și despre corectitudinea învățăturilor lor și așa și va pune mâinile peste cei găsiți vrednici și le va da demnitatea preoției. Acestea au fost hotărâte sub președinția patriarhului șezând împreună cu el preaiubiții de Dumnezeu mitropoliți ai lui.

Procesul lui Constantin Chrysomallos

În luna mai, indicția a 3-a [anul 1140], sub președinția preasfântului nostru stăpân și patriarh ecumenic kyr Leon [1134–1143] în catehumeniile din dreapta ale Sfântului Alexie șezând împreună cu el preasfințiții arhieriei ai Ancyrei, Cyzicului, Amasiei, Meltinei, Laodiceei, Cretei, Antiohiei Pisidiei, Traianupolisului, Filipilor, Amastriei și Mesembriei și iubiții de Dumnezeu arhiepiscopi ai Karavyziei și Gothiei, prezenți fiind și arhonții patriarhali⁸⁴.

Preocuparea de îngrijirea trupurilor și încercarea aplicării de leacuri trupurilor care se simt rău nu e lucrul primului venit, nici a celui ce dorește sau vrea numai acest lucru, ci mai cu seamă și în principal a celui pe care l-a moșit arta medicală, a câștigat experiență ani îndelungați, iar mai-marele medicilor i-a dat certificat de practică, cercetându-l mai întâi ca o piatră de încercare și înțelegând că nu este neîncercat. Dar cine ar îngădui să ajungă medici ai vieții sufletești și învățători foarte riguroși ai vieții, comentatori și autori de cuvinte frumoase, ba uneori chiar și dogmatiști — căci toate acestea s-au adunat acum în cheștiunea care stă acum înaintea — doar pe cei ce vor aceasta, fără a fi puși la încercare și care se fac aceasta hirotonindu-se pe ei înșiși, cum se spune? Va fi numit oare rabi [cf. *Mt* 23, 7–8] cel ce dorește acest lucru și va fi expunător al scrierilor învățătoarești oricine vrea să ajungă aceasta? Cine oare afară de o minte ușuratică va consimți cu acest cuvânt? Iar dacă s-a îngădui aceasta, mulți din cei cu minte ușuratică, punând mâna pe această permisiune de a scrie, cum n-ar semăna multă neghină în grâul văzut, iar unii din cei mai simpli, alergând fără sfat spre cele ruinătoare ca spre unele mântuitoare, cum n-ar găsi cărbuni aprinși în locul comorii care li se pare?

⁸⁴ Trad. după ed. J. GOUILLARD, „Quatre procès...”, p. 56–66.

De aceea și noi, reprimind pornirea multora spre a scrie și a învăța pe alții au de la sine propunere și purtând totodată de grijă de mântuirea multora, și încă mai mult a celor mai simpli, care nu sunt în stare să deosebească cucuta de plata hrănitoare, aflând prin venirea unor monahi care petrec în mănăstirea zisă a lui kyr Nicolae din Hieron că au găsit unele scrieri ale lui Constantin Chrysomallos, care a lăsat deja viața aceasta, pe care citindu-le s-au scandalizat nu puțin, cum spuneau, din pricina multei lor flecăreli și absurdități, iar ele erau difuzate deja la mulți ca unele ce pot aduce mult folos și rândui pe mulți spre o viață mai riguroasă, ne-am îngrijit mult de această afacere. Și primind de la deținătorii lor cărțile pe care le aveau în proprietate — căci am aflat cercetând că una era la un oarecare monah Petru, egumen al mănăstirii Sfântului Antinoghen, alta la proedrul Gheorghe zis Pamfil și alta, iarăși era cea adusă nouă de monahii care ne-au vestit despre ea, pe care au primit-o, spuneau, de la monahul Eftimie din mănăstirea Gherokomio —, comparându-le deci pe cele trei, am aflat că toate trei cuprindeau aceleași scrieri ca derivând dintr-o singură copie, dar cele găsite la Petru erau mai multe decât la celelalte două, fiindcă în cele două erau cu totul 250 de capitole, întrucât învățătura era redactată de autor printr-o diviziune în capitole.

Iar examinând și cercetând în particular și în sinod multe din cele cuprinse în ele, le-am găsit pline nu numai de flecăreli, inovații și nebunii pur și simplu, dar și de erezii pe față, mai ales din cele ale entuziaștilor și bogomililor.

Să trecem cu vederea celelalte scoase din pântec împotriva obiceiului și predaniei bisericești și plăsmuite de gândirea lui demonică, și câte a scris ca atac și insultă împotriva oricărui creștin și, iarăși, câte a scris spre necinstirea și disprețul oricărei stăpâniri, flecărind și aceea că a acorda cinste sau închinare oricărui stăpânitor înseamnă a ne închina lui Satana.

— El însă mai spune că orice creștin botezat, întrucât potrivit obiceiului dominant este botezat în pruncie și fără să fie catehizat, nu e cu adevărat creștin, chiar dacă se numește așa, și măcar că realizează unele virtuți, le realizează ca un păgân; unul ca acesta nu trebuie să citească cuvintele învățaturii

Evangheliei, ci mai întâi să fie catehizat, inițiat și transformat, adică strămutat de sub puterea lui Satana [*FA* 26, 18].

— Mai spune că aceia care se numesc creștini și n-au cunoscut restaurarea [*anastoecheiosis*] lor prin dumnezeiescul Botez, chiar dacă au ajuns la treapta arhierescă, chiar dacă ar avea pe limbă și ar învăța pe alții toată Scriptura insuflată de Dumnezeu, trufindu-se de cunoștința care îngâmă [*I Co* 8, 1], nu se folosesc cu nimic dacă nu câștigă, fiind catehizați, restaurarea și modelarea deprinderilor lor sufletești prin mijlocirea și punerea mâinilor economilor cunoscători ai acestei mari taine și știutori ai acestei sfinte cunoașteri [cf. *I Co* 4, 1].

— Într-alt capitol adaugă că oricine nu simte printr-o simțire a minții [*noera aisthesei*] în mod spiritual [*noetos*] pe Dumnezeu Care face în el voia Sa prin Iisus Hristos, se oste-nește în deșert [*Flp* 2, 16], și că pentru creștinul necatehizat care se pocăiește și își mărturisește păcatele de după Sfântul Botez nu e niciun folos de la legăturile și leacurile tămăduitoare, ci are nevoie de învățătură, inițiere și credință.

— Și, iarăși, că dacă un creștin botezat n-a fost întărit în neputința sa și înclinarea lui spre păcat, trebuie să meargă mai întâi să fie întărit prin credință și punerea mâinilor economilor harului lui Hristos [*I Ptr* 4, 10] care se dăruie din credință, nu din fapte [*Rm* 3, 28].

— Mai spune că, după el, adevărații creștini nu mai sunt supuși legilor, pentru că, după ce au ajuns la măsura vârstei lui Hristos [*Ef* 4, 13], nu mai pot fi sub lege, ci pot face prin fire cele ale legii [*Rm* 2, 14].

— Mai învață că sufletele chinuite după Sfântul Botez de gândurile răutății nu se pot elibera de ele decât prin lucrurile pe care le numește fără minte fapte bune reparatorii, nu pot nici intra în biserică, nici cânta psalmi, nici să se roage, nici să cheme numele lui Hristos, nici să săvârșească ceva din cele ale creștinilor.

— Iar altundeva spune că nimeni nu poate urmări virtutea înainte de a fi fost schimbat cu schimbarea cea bună, pentru că altfel Dumnezeu îi întoarce spatele și o urăște, pentru că cei ce fac acestea se aseamănă unor demoni și atunci când

mărturisesc că le fac pentru Dumnezeu, le fac de fapt, cum spun ei, fără minte.

— Și ca să scurtăm cele multe, în diferite capitole afirmă că creștinii n-au niciun folos chiar dacă ar lucra toată virtutea și s-ar abate de la orice răutate, chiar dacă ar face acestea pentru Dumnezeu, dacă nu vor primi simțirea mentală [*noeran aisthesin*] a Dumnezeiescului Duh Care lucrează în chip natural și fără durere binele și-i face cu totul nemișcați spre rău.

— Mai legiferează ca cei renăscuți, dacă nu vor primi în chip conștient [*en synaisthesei*] această luminare, astfel încât să aibă în psalmodiere mintea neabătută și nemișcată și să înțeleagă întregul sens al celor psalmodiate, să nu psalmodieze nici să se roage, nici să intre în biserică ca niște credincioși, până când, restaurați prin cateheza lui și prin inițiere și ungere cu mir, vor primi în ei simțirea puterii și lucrării dumnezeiescului Duh.

— Aceleași lucruri le cere și pentru tunderea în monahism și spune că cel tuns e tuns fără folos dacă nu e tuns în simțirea mentală [*en noera aisthesei*] și nu doar în credința harului Duhului dăruit în chip sensibil și a schimbării și transformării care vin prin el, astfel încât să nici nu mai vrea, nici să mai poată să păcătuiască.

— Pe lângă toate acestea, introduce ideea că orice creștin are două suflute: unul lipsit de păcat iar altul păcătos, iar dacă are doar un suflut, n-a ajuns încă creștin.

Cum oare unele ca acestea nu sunt proprii în chip vădit ereziilor arătate? Fiindcă a cere de la cei botezați o simțire mentală sau o înțelegere sensibilă a minții sau și chiar numai o simțire, cum spune în alte locuri, o luminare, o descoperire și o cunoaștere a Duhului, ori a spune că pentru aceștia Botezul este inutil, chiar dacă ar străbate tot binele, ține negreșit de erezia entuziaștilor, care-și închipuie prin înșelăciunile răilor demoni că primesc descoperiri dumnezeiești.

Iar a pretinde că cei botezați, întrucât au fost renăscuți fără cateheză, cum spun ei, adică noi toți creștinii, inclusiv învățătorii, preoții și arhieriei, au nevoie iarăși de la început de cateheză, inițiere și restaurare printr-o celebrare introdusă de acela și prin punerea mâinilor economilor cunoscători ai acestui

har tainic — care trebuie să fie căutați cu toată sârguința, întrucât rar pot fi găsiți cei ce singur pot să-i înnoiască pe cei ce vin la ei și să-i facă părtași ai harului dumnezeiesc — ține de erezia bogomililor care denigrează Sfântul Botez și introduc un al doilea Botez, al lor, care desăvârșește și oferă pe Duhul Sfânt.

Dar și faptul de a spune că creștinul are, cum spune el, două suflete sau nu e creștin deloc, se găsește învățat explicit de religia preaspurcată a mesalienilor sau bogomililor.

Înțelegând nu numai din acestea — fiindcă acestea au fost reținute aici ca o mică gustare dintr-un butoi plin sau ca franjurii unei întregi țesături —, dar și din mii de alte pasaje semănate în cărțile lui, putreziciunea vrednică de foc și pieire a acestei scrieri, am hotărât ca aceste cărți să fie date neîntârziat focului și pe toți care gândesc așa îi azvârlim anatemei. Mai hotărâm ca o regulă comună valabilă pentru toți ca nimeni să nu mai îndrăznească să expună noi învățături atribuindu-și demnitatea de învățător autohirotonindu-se pentru aceasta, și ca absolut nimeni să nu mai citească vreo scriere nouă care n-a ajuns mai întâi la cunoștința Bisericii universale și n-a fost controlată și recunoscută ca evlavioasă și folositoare. Și mai ales scrierile arătate aici și care se spun a fi ale lui Chrysomалlos, și nu numai acestea găsite, ci și dacă se vor găsi și alte scrieri ale aceluia, hotărâm ca nimeni să nu le aibă la el nici să le citească; căci cel care după înștiințarea de față ar deține ceva din acestea, ar citi, ar gândi sau ar ține cumva de ele, sau ar învăța pe alții ori ar ști că altul le are și gândește ca el și le-ar acoperi, acesta ar ajunge fără iertare sub anatema de la toată Biserica ca unul ținut de ereziile arătate și va fi predat autorităților civile pentru a suferi de la ele cele prevăzute de lege.

Deci după ce acestea au fost astfel făcute și hotărâte sinodal în fața celor la care au fost găsite cărțile, adică a monahului Petru și a lui Pamfil, a trebuit ca ei să fie întrebați dacă rămân legați de ele sau le scupă ca pe unele greșite și impioase și anatemizează învățăturile lor ruinătoare. Iar ei au declarat cu gura lor că nu gândesc nimic mai mult decât cele ce au fost hotărâte sinodal astăzi în auzul tuturor, ci dacă anterior au avut la ei cărțile acestea și, citind cele din ele fără pază și fără

grijă, le-au primit ca bune, acum însă, văzând și că au fost citite acum cu o cercetare mai critică și înțelegând că au fost probate bine, au mărturisit că cer iertare pentru neștiința de care au dat dovadă până acum, lăsându-se biruiți de o prejudecată bună și o afecțiune prietenească față de acela, dar acum sunt atât de departe de unele ca acestea încât azvârl anatemei în auzul tuturor și aceste scrieri și pe autorul lor și pe cel ce gândește astfel. Primind deci noi mărturisirea lor și dispoziția prin care au făcut în fața sinodului anatemizarea impioaselor scrieri arătate și condamnarea lor din inimă, cum afirmau, cerând iertare cu lacrimi, pe Pamfil l-am amenințat cu pedepsele prevăzute în cazul în care ar gândi așa ceva și ar rămâne legat de acestea, iar pe monahul Petru socotind că e nepotrivit ca de acum să stăpânească peste alții din pricina faptului că a alezat conștiința multora a dificultății și suspiciunii pe care o va avea, precum și a incapacității lui — căci cum ar putea fi socotit capabil să conducă și învețe pe alții cel ce a fost neștiutor cu o asemenea neștiință, cum se spune [cf. 1 Rg 14, 24], și n-a putut să înțeleagă o impietate atât de evidentă pentru toți? —, am hotărât să fie trimis în altă mănăstire și să fie reglementat de un alt stăpân și povătuitor, după ce se va fi rostogolit la picioarele smereniei noastre și întregii cete arhieresti.

Acestea au fost extrase și autentificate după obicei.

5

Procesul lui Clement și Leontie din Capadocia

I. Însemnare făcută la depunerea pseudo-episcopilor din Sasima și Balbissa, din eparhia Tyanei, întrucât au fost hirotoniți împotriva canoanelor și ulterior au fost demascați drept bogomili.

În luna august 20, ziua 6, indicția a 6-a [1143], sub președinția preasfințitului nostru stăpân și patriarh ecumenic kyr Mihail [II, 1143–1146], în Tomaita, șezând împreună cu marea lui sfințenie și preasfințirii arhieriei al Efesului, al Heracleei, al Ancyrei, al Nicomidiei, al Niceei, al Gangrei, al Antiohiei

Pisidiei, al Ierapolisului, al Mesembriei, al Garellei și al Gothiei, în prezența și a demnitarilor patriarhali.

Urmare a rezoluției imperiale înscrise pe memoriul preasfințitului mitropolit al Tyanei, Vasile, au venit astăzi la noi preacinstitul sebast și mare drungar [Constantin Comnenul], preafericitul arhiepiscop al Bulgariei [Adrian Comnenul] și preailustrul prim-secretar [Leon Hikanatos], cu porunca de a judeca împreună cu smerenia noastră și dumnezeiescul nostru sinod acțiunea pe care arătatul preasfințit arhiereu al Tyanei ca arhiereu al ținutului, nu ca acuzator, a intentat-o împotriva zișilor doi episcopi Clement al Sasimei și Leontie al Balbissei sub învinuirea de impietate bogomilă, fiindcă învață și gândesc rău și seamănă în chip ruinător semințele acestei spurcate religii în mulți capadocieni. Deci venirea acestora [în sinod] s-a făcut din aceste pricini.

Iar pentru că în prealabil și ca un preambul al procesului mitropolitul Tyanei a supus cercetării împrejurările instalării episcopilor arătați, acesta susținând că nici nu sunt cinstiți cu demnitatea episcopală întrucât fie n-au fost nicidecum hirotoniți, fie au fost hirotoniți împotriva rânduielii sfintelor canoane, și de aceea sunt iarăși nevrednici de episcopat, s-a hotărât și de noi să fie cercetat mai întâi acest lucru, pentru ca să nu mai fie nicio îndoială după acestea cu ce fel de oameni se duce lupta. Deci de cum s-a început cercetarea privitoare la ei, n-a fost nevoie de o lungă demonstrație, ci, precum spune undeva înțeleptul Solomon: „Cursă bărbatului sunt buzele lui” [Pr 6, 2], așa și acuzații fiind întrebați despre hirotonia lor ca episcopi, s-au făcut avocați ai mitropolitului lor și au spus că au fost aleși de cler și arhieriei după obicei aici în capitală pe vremea răposatului preasfințit mitropolit al Tyanei, monahul Iacob, iar după puțin timp au venit împreună cu acela în Capadocia Secunda, la Tyana, și au fost hirotoniți, dar numai de acela pentru că nu avea pe nimeni liturghisitor împreună cu el. Acestea fiind astfel mărturisite de ei, n-a mai fost nicio îndoială că au fost hirotoniți împotriva rânduielii sfintelor canoane, dat fiind că întâiul canon apostolic rânduieste explicit ca episcopul să fie hirotonit de doi sau trei episcopi, iar cano-nul 4 al Sinodului I de la Niceea, canonul 19 al Sinodului de

la Antiohia și cel [al 13-lea] al Sinodului de la Cartagina și altele diferite legiferează același lucru: ca niciun episcop să nu fie hirotonit fără prezența altor trei [episcopi].

De aceea, părutu-s-a nouă și s-a hotărât de noi că, așa cum spunea, arătații episcopi nu sunt cinstiți în genere cu demnitatea episcopală pentru că nici nu sunt hirotoniți dat fiind că hirotonia lor a fost necanonică. Acestea fiind hotărâte și pronunțate astfel, mitropolitului Tyanei, ca arhiereu al locului care are puterea de a cerceta și îndrepta cele ce se vestesc și se îndrăznesc în ținutul său, i s-a îngăduit de acum să pună înaintea în mijlocul sinodului cele privitoare la faimoasa impietate a lor, pentru ca afacerea să fie cercetată și soluționată sinodal împreună cu judecătorii asociați.

II. Însemnare a felului în care monahul Clement din Sasima și monahul Leontie din Balbissa, care au fost lipsiți anterior de demnitatea episcopală întrucât au fost hirotoniți împotriva canoanelor, au fost condamnați pe baza raportului preasfințitului mitropolit al Tyanei kyr Vasile ca unii ce țin de preaîntinată erezie a bogomililor.

În luna octombrie ziua 1, vineri, indicția a 7-a [1143], sub președinția preasfințitului stăpân și patriarh ecumenic kyr Mihail [II, 1143–1146], în Tomaita, din poruncă împărătească judecând împreună cu marea lui sfințenie și preacinstitul sebast și mare drugar, preafericitul arhiepiscop al Bulgariei și preanobilul prim-secretar kyr Leon Hikanatos, șezând împreună cu ei și preasfințiții arhieriei al Ancyrei, al Cyzicului, al Nicomidiei, al Tyanei, al Antiohiei Pisidiei, al Dyrrachionului, al Alaniei, al Malytei, al Mesembriei, al Bizyei, al Garellei și al Gothiei, în prezența și a arhonților patriarhali.

Preasfințitul mitropolit al Tyanei Vasile, cuprins fiind de zel dumnezeiesc, n-a mai suferit cele auzite de el cum că au fost îndrăznite în eparhia lui de așa-zișii lui confrăți în episcopat, și anume de monahul Leontie și monahul Clement, pe care cercetându-i mai înainte i-am depus din demnitatea episcopală, și să nu demaște pe față și să ne înfățișeze limpede multele

puncte în care aceștia au deviat fără minte de la religia ortodoxă. Așadar, nu ca un acuzator, nici ca unul care a compus el însuși acuzații de impietate împotriva lor, căci acestea au fost deja stabilite și fixate anterior prin însemnarea noastră precedentă, ci grăbindu-se să nu lase lupii să se ascundă în piele de oaie și așa să se vatăme în ascuns turma lui Hristos, ne-a înfățișat înaintea noastră astăzi pe evlaviosul cleric Leon din eparhia sa, care, cum spunea el însuși, fusese hirotonit de Leontie, ca pe unul care știa întocmai cele ale lor și putea să-i demaște mai mult decât alții. Deci când acesta s-a prezentat sinodului fiind de față și cei împotriva cărora se făcea acuzația, și anume monahul Clement și monahul Leontie, kanonikos-ul Tyanei a adus numaidecât un înscris, care cuprinde diferite acțiuni ale lor care au în ele multe alunecări și arată limpede că lucrătorul unora ca acestea n-are gândire drept-credincioasă și evlavioasă, ci bolește cu adevărat de religia bogomililor. Înscrisul fusese redactat, cum se vedea din semnăturile lui, de clericii, arhonții și locuitorii mitropoliei Tyanei și dădea mărturie de faptul că acuzații făceau fapte ca acestea:

— îi învață pe bărbați să se abțină de la împreunările legiuite cu femeile lor, de la carne, lapte, pește și vin timp de trei ani de zile, după care desfătarea de ele este totală și necondamnabilă;

— învață că niciun laic nu se poate mântui, chiar dacă ar face orice virtute, dacă nu se face monah;

— opresc timp de șapte zile pe cei proaspăt căsătoriți să aibă relații unii cu alții;

— tund în monahism bărbați fără avizul soțiilor și femei fără voia bărbaților lor;

— îi lasă pe unii creștini morți neîngropați și fără slujbă, și nici în viață nu-i primesc la pocăință;

— dezgropă rămășițele creștinilor îngropate în afara și înăuntrul bisericilor spunând că cei ce au murit erau păcătoși și că demonii locuiesc în trupurile celor morți;

— nu îngăduie să fie închinată crucea altfel decât dacă poartă inscripția „Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu”;

— rebotează copiii creștinilor spunând că cei ce i-au botezat sunt păcătoși;

— hirotonesc femeii diaconițe și le îngăduie să facă ecteniile bisericești obișnuite, să citească sfintele Evanghelii și să liturghisească împreună cu Clement;

— distrug sfintele icoane;

— spun că nesfârșitele minuni făcute de crucea Marelui Voievod [Mihail] sunt făcute printr-o lucrare diavolească;

— anatemizează Dumnezeu în care a crezut Acachie episcopul recunoscut creștin de cei ce au alcătuit înscrisul;

— predau, pe lângă acestea, femeii creștine în mâinile păgânilor sub pretextul adulterului.

După ce înscrisul a arătat aceste lucruri și altele ca acestea, li s-a cerut de mai multe ori celor pomeniți să se apere cu privire la ele, sau măcar la unele din ele. Văzând insistența acuzatorului, Leontie a admis că a făcut o rebotezare, dar din pricina faptului că primul botez fusese săvârșit de un preot depus pentru acuze publice după depunerea lui, dar a refuzat să arate în ce anume consta caracterul îndoielnic al botezului. Nefăcându-se aceasta, lucrul făcut de Leontie a apărut făcut nu cu gândire dreaptă, întrucât îndrăznise să facă o rebotezare potrivit spurcatei religii a bogomililor, întrucât lucrul invocat de Leontie, și anume că preotul care a făcut primul botez era depus, nu scotea de sub acuzare lucrul făcut.

Pe lângă acestea, Leontie a mărturisit că a lăsat morți neîngropați și fără slujbă, dar a spus că a făcut aceasta întrucât morții păcătuiseră în viață și nu-l ascultaseră când i-a sfătuit să se îndrepteze.

A mai mărturisit că a predat o femeie creștină reprezentantului emirului din castru, dar a spus că a făcut acest lucru fiindcă ea îndrăznește să trăiască în adulter cu fratele bărbatului ei, fiindcă n-a putut găsi altceva ca să o taie de la rău.

A mai mărturisit și că a ars un locaș dumnezeiesc, dar pentru că, spunea el, după ce a îndemnat de multe ori pe cineva care punea fân în biserică să nu mai facă aceasta, și nu l-a găsit ascultându-l în aceasta, de aceea a dat foc fânului depus acolo și după însemnul său, dar în ciuda nădejdlor lui a luat foc și biserica.

Acestea le-a mărturisit Leontie, iar monahul Clement a mărturisit hirotoniile diaconițelor.

Dar cum obiectau la celelalte acuzații și nu se lăsau convinși să le mărturisească, cel care adusese înscrisul a adus în mijloc și martori pe cucernicul preot și al doilea în rang al mitropoliei Tyanei, Gheorghe, pe hieromnemon-ul Mihail, pe Eustatie preotul, pe cucernicul preot al bisericii arătate, Sisinie, pe Constantin Rodant[...], care a fost ucenic al lui Clement, dar s-a dus iarăși la mitropolit și a anatemizat învățăturile aceluia, Vasile al lui Monogrothos din eparhia Mokissos, Nichifor al lui Palatinos și alți câțiva, care-i acuzau nu numai de învinuirile din înscrisul acela pe care aceștia nu le primeau, ci și de altele nu puține, mult mai grave decât cele pomenite și care-i demascau pe față ca neavând o gândire corectă și evlavioasă.

Noi însă, formându-ne o înțelegere din cele mărturisite de ei și socotind că nu mai trebuie să supunem jurămintelor niște oameni care pentru zelul lor pentru dreapta-credință erau gata la aceasta, ne-am mulțumit cu mărturiile lor, detectând în rebotezare și respingerea păcătoșilor până acolo încât ei să nu fie iertați și după moarte niște odrasle sau povățuiri ale religiei bogomililor, ca să lăsăm deoparte acum cele multe, am decis că ei gândesc și învață în chip mărturisit în mod bogomilic. Prin urmare, vom purta de grijă ca de acum să-i ținem în siguranță și în izolare ca să nu mai poată împărtăși o astfel de ciumă prin convorbiri sau în alt fel, și să-i observăm dacă înclină spre îndreptare și spre dezrădăcinarea învățăturilor nu drepte pe care le-au însămânțat.

Cuprins

<i>Viața Sfântului Simeon Noul Teolog și epoca sa</i> (diac. IOAN I. ICĂ JR)	5
Peripețiile editării unui monument hagiografic controversat	5
O mai puțin obișnuită <i>Viață</i> de sfânt	18
Textul primei ediții și imperfecțiunile lui	25
O introducere remarcabilă — o exegeză istorică exemplară	27
O cronologie controversată și implicațiile ei	34
Principalele studii simeoniene	40
O interpretare tradiționalist-anistorică	43
O investigație contextual-psihologică și surprizele ei	45
O pătrunzătoare lectură contextual-politică și paradigmele vederii Luminii	48
Lumea mare a Sfântului Simeon — Imperiul Bizantin la apogeu și răscruce	53
Lumea mică a Sfântului Simeon — monahismul bizantin: tradiții, înnoiri și reformă	61
Lupta pro și contra memoriei Sfântului Simeon în secolul XI	68
Patriarhi și umaniști	71
Implicațiile sociale ale conflictelor religioase din secolul XI	73
Patriarhul și misticul	77
Protestul unui umanist	80
Înțelepciunea resemnată și conformistă a unui general	85
Reacțiunea comnenă — procesul filozofilor și misticilor	86
Cei doi Simeoni — remediul harismatic al crizei unei tradiții	94

*

CUVIOSUL SIMEON EVLAVIOSUL:

Testament duhovnicesc (Cuvânt ascetic și etic

în mai multe părți) 103

Adevărata retragere a monahului din lume și aspectele ei (103). Examinare de sine zilnică (104). Mărturisire zilnică a gândurilor (104). Smerenie în orice lucru (105). Smerenia ultimă (105). Petrecerea în chilia proprie e preferabilă întâlnirilor (105). Evitarea afecțiunii particulare (106). Toți să ne fie străini și sfinți (106). Cuminecare doar cu împăcare (106). Încercările zilnice sunt necesare (106). Doar strictul necesar în chilie (107). Mulțumirea cu cele primite de obște (107). Slujire și rugăciune (107). Nelipsit la slujbe (107). Ascultare față de toți (108). Umilință de sine, iubire duhovnicească și clarviziune (108). Rugăciune neconținută și luminarea minții (108). Atenție la slava deșartă (109). Plâns și lacrimi (109). Rugăciune de umilință (109). Stăruirea în aceeași chilie (110). Necăutarea unei griji speciale din partea egumenului (110). ... din partea părintelui duhovnicesc (111). Posturile (111). Reguli de comportament în mănăstire (111). Regulă de priveghere în chilie (112). Cuminecare doar cu lacrimi (112). Reguli privitoare la cum să se mănânce (113). Mângâierea fraților necăjiți (113). ... și a celor bolnavi (113). La masă cu frații (114). Rugăciunea personală și ajutorarea fraților (114). Diferite situații la rugăciune (114). Ajutorarea fraților războiți de trup (115). Stăruință în străpungere (115). Curăție și luminarea minții (116). Atenție la ispita slavei deșarte (116). Câteva sfaturi (117). Fidelitatea față de părintele duhovnicesc ales (117). Reguli practice pentru părintele duhovnicesc față de ucenicii lui (118).

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG:

Lauda și virtuțile Cuviosului Simeon Evlaviosul Studitul . 123

Lucrarea duhovnicească a Părinților din vechime (123). Sfântul Antonie cel Mare (124). Sfântul Arsenie cel Mare (125). Simeon însuși (127). Viața în Duhul Sfânt presupune încordarea (127). Simeon Evlaviosul și cuvintele lui — izvor al Apei Duhului (128). Imitarea pătimirilor lui Hristos (132). Slăvirea împreună cu Hristos (134). / „Să nu ne cuminecăm fără lacrimi!” (135). Străpungerea

inimii ține de voința, nu de firea omului (136). Monahii fără străpungerea inimii (138). Simpla asistare la slujbe nu e de ajuns (139). Nereguli în purtarea din biserică (141). Monahii petrecăreți sub pretextul iubirii (142). Deprinderi neduhovnicești, virtuți inexistente (144). Harismele și virtuțile sunt ale unei inimi smerite și străpunse (145). Lacrimile și străpungerea spală casa sufletului (146). Plânsul duhovnicesc, cheazășia virtuților (148). Căință, plâns, lacrimi (149). Fără exercițiu străpungerea nu are loc (151). O căință de moment nu e de ajuns (153). Strălucirea și vrednicia sufletului curățit (154). / Sublimitatea bunurilor cerești (155). Criteriile sfințeniei și fericirii (156). Râvna în faptele virtuții (157). Iubirea de slavă împiedică făptuirea virtuților (158). Nepotrivirea dintre sfințenie și patimi (159).

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG:

Fragmente dintr-o autobiografie mistică 161

Lucrarea credinței (161). Gheorghe/Simeon citește pe Marcu Ascetul (162). Rugăciunea lui Gheorghe/Simeon (163). Răpirea în lumină (164). Luminarea lui Gheorghe/Simeon, roadă a credinței (165). Să nu rămânem afară din Împărăție (167). Micul număr al adevăraților creștini (168). Retragera din lume (169). Rătăcirile lui Gheorghe/Simeon după prima vedere a luminii (169). Mila lui Dumnezeu, întoarcerea lui Gheorghe/Simeon și a luminii (170). Îndemn final (171). / Relatare despre experiența unui frate (172). Sfaturile lui Simeon Evlaviosul (174). Lumină și extaz (175). Rana lăsată de îndepărtarea luminii (176). Bucuria produsă de lumină în suflet (176). Să ne curățim inima (177). / Simeon mulțumește lui Dumnezeu pentru toate binefacerile (177). Pentru cunoașterea lucrurilor duhovnicești (178). Pentru dobândirea lui Dumnezeu Însuși (179). Pentru întâlnirea părintelui duhovnicesc (179). Pentru prima vedere a Luminii (180). Pentru întoarcerea sa și o altă vedere (181). Pentru tăria în ispite (181). Pentru curățirea treptată a sufletului său (182). Pentru vederea lui Dumnezeu într-o lumină fără formă (183). Pentru arătările Duhului în sufletele sfinților (184). Învățăturile ce se desprind de aici (185). / Simeon mulțumește lui Dumnezeu pentru destinul său

supranatural (186). Pentru că a fost smuls din primejdiile lumii (186). Pentru că a găsit o călăuză duhovnicească (187). Pentru că a descoperit cu acesta izvoare de ape curățitoare (188). Pentru că a scăpat din descurajare (188). Pentru primele haruri mistice (189). Pentru lumina dumnezeiască a apelor curățitoare (190). Pentru răpirea în Slavă (190). Pentru apropierea slăvite ale lui Dumnezeu de el (191). Pentru strălucirea vederii lui Dumnezeu (191). Pentru o vedere înaintea icoanei Maicii Domnului (193). Pentru încercări și înaintări (193). Pentru avertismentul de a stăruî neclintit (194). În final, o rugăciune smerită (194).

SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG:

Testament duhovnicesc 197

Necesitatea păzirii poruncilor de către toți (197). Calomnierea lui Simeon (198). Părinții trupești, cauza vieții necreștinești a copiilor lor (198). Necesitatea unui părinte duhovnicesc pentru a ne naște din Duhul Sfânt (200). Numai cine vede Lumina Duhului poate lumina duhovnicește pe alții (201). Falșii părinți duhovnicești: lipsiți de experiență, dar pradă mândriei (202). Smerenie și experiență — mândrie și necredință (204). Falșii părinți discreditează posibilitatea sfințeniei actuale și calomniază pe sfinți (205). ... aspiră la demnități apostolice, dar vor fi pedepsiți (207). Adevăratul părinte duhovnicesc (208). Imitarea lui Hristos și harul Duhului (208). Acuzele aduse lui Simeon (210). / Nașterea de copii duhovnicești cere și povățuirea lor neîncetată (212). Din ce pricini scrie Simeon (213). Succesiunea apostolică în Biserică (215). Necesitatea unui povățuitor apostolic (216). Exemplu de căutare activă — sutașul Corneliu (217). Învățătorii mincinoși (219). Cum să-i găsim și recunoaștem pe adevărații învățători duhovnicești (220). Recunoașterea activă de sine (223). Cunoașterea de sine prin smerenie (225). Necesitatea unor mijlocitori ai harului în Biserică (227). Timpul de acum, timpul disprețului generalizat (228). Confuzia și nivelarea spirituală actuală din Biserică și între creștini (229). Cauza confuziei: necinstirea părinților duhovnicești (231). Pilda solului împăratului (233). Îndemn (233). / Invocarea lui Hristos (234). Către împărați (234). Către episcopi (235). Către preoți (237). Către monahi (240). Către popor (241).

CUVIOSUL NICHITA STITHATUL:

Viața și conduita Sfântului Simeon Noul Teolog 243

Prolog 243

I. În lume 243

Origine provincială și venire pentru studii la Constanti-
nopol (243). O carieră politică la palat (244). Cunoștința
cu Simeon Evlaviosul și primele experiențe duhovnicești
(246). Prima vedere a Luminii dumnezeiești (247). Vizită
acasă și alte experiențe duhovnicești aici (248). Despăr-
țirea de părinți și renunțarea la averi (250).

II. La Studiu 252

Începător și ucenic al lui Simeon Evlaviosul (252). Pri-
mele nevoițe ascetice (253). Luptele cu demonii patimilor
(253). Luptele cu confrății monahi și cu rudele (255).
Rezistență duhovnicească sub povățuirea lui Simeon Evla-
viosul (256). A doua vedere a Luminii dumnezeiești (257).
Daruri duhovnicești (257). Alungat de invidia confră-
ților (258).

III. Monah la Sfântul Mamas 258

Noi ispite din partea familiei și cunoștințelor (258). O nouă
arătare a Luminii dumnezeiești (259). Tuns în monahism,
înaintează în contemplare (260). Regimul ascetic zilnic
(260). Programul duhovnicesc zilnic (261). Pregătit pentru
preoție (262).

IV. Preot și egumen la Sfântul Mamas 263

Hirotonit preot (263). Simeon despre înălțimea preoției
(264). Cum liturghisea Simeon (265).

V. Restaurator și reorganizator la Sfântul Mamas.

Revolta monahilor. Profil duhovnicesc 266

Renovarea clădirilor mănăstirii (266). Reorganizarea vieții
monahale (267). Smerenie, străpungere și harisma teolo-
ghisirii (267). Revolta monahilor (268). Simeon adevă-
rat păstor duhovnicesc (269). Viața duhovnicească a lui
Simeon pe scurt (271).

VI. Un ucenic model și virtuțile lui minunate 272

VII. Un episcop latin monah la Sfântul Mamas 276

Alți ucenici (280).

VIII. Demisia din egumenie și îndemnuri către monahi .	281
Dragostea de isihie îl face să renunțe la egumenie (281). Îndemn către noul egumen (282). Îndemn către monahi (285).	
IX. Alte experiențe mistice și scrieri	287
Altă vedere a Luminii — anticipare a transfigurării eshatologice (288). Harisma teologisirii apostolice (289).	
X. Cultul adus lui Simeon Evlaviosul și conflictul cu oficialitățile Bisericii	290
Venerarea adusă lui Simeon Evlaviosul (290). Invidia lui Ștefan al Nicomidiei (291). O dispută teologică pe teme trinitare (293). Calomniile lui Ștefan la adresa lui Simeon Evlaviosul (295). Simeon acuzat în sinodul patriarhal (297). Apărarea lui Simeon (298). Calomniile continuă (301). Simeon apără icoana lui Simeon Evlaviosul (302). Distrugerea icoanei lui Simeon Evlaviosul (304).	
XI. Sfântul Simeon condamnat la exil	306
Alt proces în sinod și condamnare (306). Exilat la Palukiton descoperă paraclisul Sfintei Marina (307). Scrisoare către singurul Ștefan (308). Mânia și răzbunarea singurului (309). Percheziția de la Sfântul Mamas (309). Altă scrisoare către singurul Ștefan (310). Primește în dar paraclisul Sfânta Marina (311).	
XII. Reabilitarea și viața la Sfânta Marina	311
Vizitat de mulți (311). Memoriu către patriarh și intervenția unor laici sus-puși (312). Răspunsul patriarhului (313). Simeon rechemat din exil și îndemnat la moderație (313). Răspunsul lui Simeon (314). Sentința de reabilitare patriarhală (316). Simeon, martir al conștiinței, se întoarce în isihie (317). Noi încercări din partea oamenilor (317). Noi contemplări și scrieri (318). Noi atacuri și insulte (319).	
XIII. Profeții și minuni înainte de moarte	319
Darul profeției (319). Găsirea minunată a apei pentru mănăstire (321). Vindecarea minunată a egumenei Ana (322). Minuni povestite de ucenicul Nichifor (323). Nichifor își redobândește apetitul (323). Levitație la rugăciune (324). Vindecarea copilului olog al unei femei sărace (325). Vindecarea unui tânăr demonizat (326). Pedepsirea unui	

pescar lacom (327). Vindecarea unui prieten paralizat (327). Minunea cu doi frați care-l persecutau (329). Boala finală (331). Altă levitație la rugăciune (331).

XIV. Moartea, virtuțile și difuzarea scrierilor Sfântului Simeon	333
Simeon își profețește moartea și aducerea moaștelor (333). Moartea minunată a lui Simeon și împlinirea profeției (334). Portretul duhovnicesc al Sfântului Simeon (335). Puterea hainelor lui (335). Nichita copiază scrierile lui Simeon (336). Biletul lui Simeon către Nichita (336). Vedenia dumnezeiască a lui Nichita după șaisprezece ani (337). Nichita își readuce aminte de Simeon (338). Nichita compune discursuri și imne în cinstea lui Simeon (339). Nichita are vedenia lui Simeon și poruncește la editarea și difuzarea scrierilor lui (341).	
XV. Alte minuni săvârșite după moarte atestă sfințenia Sfântului Simeon	344
Un monah de la Latros (344). Monahul cântăreț Ignatie (346). Manase și vindecarea lui (347). Ioan și Filotei Zăvorâtul (348). Nichita vindecat de gânduri de desfrânare (351). Vedenia lui Ioan, ucenicul lui Nichita (352). Peripețiile minunate ale icoanei Sfântului Simeon (353).	
[Poem către Sfântul Simeon]	355

*

Sfântul Simeon Noul Teolog și monahismul bizantin

(pr. prof. JOHN A. MCGUCKIN)	357
I. Viața din spatele <i>Vieții</i>	357
II. Înnoire spirituală în căutarea unui precedent	380
III. Paradigmele biblice și teologice ale vederii Luminii dumnezeiești la Sfântul Simeon Noul Teolog	390
Preludiu (390). Încercări de contextualitate a vedeniilor lui Simeon în secolul XX (395). Paradigme biblice ale vederii lui Dumnezeu (398). Versiunea autografă dată de Sfântul Simeon vedeniilor sale dumnezeiești (402). Apelul analogic la lumină la Sfântul Simeon (403). Relații epifanice la Sfântul Simeon (406). Concluzii (420).	

*

Documente ale epocii

I. Poveștile unui general bizantin în retragere:	
Kekaumenos	423
II. Conștiința de sine și manifestele unui umanist bizantin:	
Mihail Psellos	457
Autoportretul unui intelectual creștin	457
Către monahul Xiphilinos, care a fost [apoi] patriarh ..	465
Către patriarhul Constantinopolului,	
Mihail Kerullarios	472
III. Actele sinodale de condamnare a mesalianismului	
și a unor „entuziaști” bizantini	481
1. Condamnarea mesalianismului	481
a. Sinodul III Ecumenic de la Efes	481
b. Alte sinoade antimesaliene	483
c. Liste cu ereziile mesalienilor	485
Ioan Damaschinul, <i>Despre mesalieni</i>	485
Timotei Preotul, <i>Despre marcianiști</i>	
<i>sau mesalieni</i>	490
2. Anateme din Sinodiconul Ortodoxiei	493
a. Contra lui Gherontie din Lampe	493
b. Contra lui Ioan Italianul	494
c. Contra lui Teodor Vlahernitul	497
3. Procesul lui Elefterie din Paflagonia	499
4. Procesul lui Constantin Chrysomallos	504
5. Procesul lui Clement și Leontie din Capadocia ..	509

